ابوالحسن عبدالله بن مقفع

کلیله و دمنه

(انوار سهیلی)

2

اورومچی ١٤٠٤

ابوالحسن عبدالله بن مقفع
کلیله و دمنه
2

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىندى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ابوالحسن عبدالله بن مقفع

كليله و دمنه

(انوار سهيلى)

2

اورومچى ١٤٠٤

ئوبۇلھەسەن ئابدۇللا مۇقەففا

كەلىلە ۋە دىمنە

(ئاسار ئىمامىيە)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

موللا مۇھەممەد تۆمۈرنىڭ 1717 - يىلىدىكى تەرجىمىسىنىڭ كۆچۈرۈل-
مىسىگە ئاساسەن ئىشلەندى.
根据喀什人毛拉·穆罕麦得·铁木尔于1717年译本的手抄本刊布的。

نەشرگە تەييارلىغۇچى: نېمەتۇللا ئۇبەيدۇللا
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئىمىن تۇرسۇن

كەلىلە ۋە دىمنە

موللا مۇھەممەت تۆمۈر نۇسخىسى

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھەر ئازادلىق كوچا 306 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1168 × 850 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 28.375 قىستۇرما ۋارىقى: 2
1984 - يىل 1 - ئاي 1 - نەشرى
1985 - يىل 1 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: M10098.755
تىراژى: 1 — 17،400
باھاسى: (قاتتىق مۇقاۋىلىق) 3.60 يۈەن
(ئاددى مۇقاۋىلىق) 2.65 يۈەن

كەشمىر پادىشاسىنىڭ ھېكايىسى

كەشمىر شەھرىدە بىر پادىشا بار ئىكەن. ئۇ مۇسەخخەر① يۈگەنسىنى پەلەك ئارغىمىغىنىڭ بېشىغا سالغان ۋە تىرىكچىلىك ئۆۋنى ئۆز ئىختىيارىنىڭ كەمەندىگە ئىلدۇرغان بولۇپ، چاقماقتەك شەمشىرى ئۇتىنىڭ قورقۇنچىسىدىن شامالمۇ ھاۋا ئۈستىدە راستىلىقىنىڭ قارىمۇ-قارشى تەرىپىگە بارالمايدىكەن؛ جان ئالغۇچ نەيزىسىنىڭ ھەيۋىتىدىن سۇمۇ يەردە ئەگرى ئاقالمايدىكەن.

يالىڭاچلاپ تىغ جىسمىنى ھەرقاچان،
كىيدۇرۇپ خەلققە ئامانلىقتىن لىباس.
ئادالەت بىرلە تۇتقاچ مەملىكەتنى،
ئۇنتۇغان ئىدى زۇلۇمنى ئاموخاس.

بۇ پادىشانىڭ ھورمەت پەردىسى ئىچىدە بىر مەھبۇبى بار ئىكەن. ئۇ تۈن رەڭلىك زۇلپى ئۇزۇنلۇقتا قىيامەت كېچىسىگە مەدەت بېرىدىغان، جان بېغىشلىغۇچى جامالى ئۆزىنىڭ كامالەتكە يەتكەن ھۆسنى بىلەن تۈن تۇت كۆڭلۈك تولۇن ئايغا ساۋاق بېرىدىغان، كېچىلىرى ئويغاق تۇرىدىغان زاھىتلارمۇ ئۇنىڭ ئاپتاپتەك يۈزىنى چۈشىدە كورسە، پاكىزلىكتە سۈبھىدەك بولغان پەرھىز جەندىلىرىنىڭ ياقىسىنى چاك ئېتىپ ئاھ ئۇرىدىغان دەرىجىدە گۈزەل ئىكەن.

زىبا قامىتى ئەجەپ كېلىشكەن،
ئىككى قېشى يا، قوش زۇلپى كەمەن.

① مۇسەخخەر — بويسۇندۇرۇش، ئۆزىگە قارىتىش.

پەيدا بولغانتى ھوسنىدىن گۈلشەن،
ساچىدىن سۈمبۈل، يۈزىدىن سەمەن.

پادىشا ئۇنىڭغا شۇنداق كۆڭۈل باغلىغان ئىكەنكى، ئۇنىڭ جامالىنى كورۇشنى ئوز ئومرىنىڭ ھاسىلى دەپ بىلىدىكەن ۋە ئۇنىڭ زۈلپى ھەم خالىنى تاماشا قىلىشنى تىرىكچىلىگىنىڭ سەرمايىسى ھىساپلايدىكەن. ئۇ مەھبۇبىغا ئوز جېنىنى بەرگىدەك دەرىجىدە ئامراق ئىكەن. كوڭۈل سەھنىسىدىكى سەۋرى ـ تاقەت ئۇنىڭ جامالى جازىبىسىگە تارتىلىپ كەتكەن ئىكەن.

ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئوز ئىختىيارىم بىرلە بارماسمەن،
تارتىدۇ تاشلاپ بويىنۇمغا زۈلپىنى قىلىپ كەمەن.

غەۋغا تۇغدۇرغۇچى ئۇ شوخ ئايالىۇ پادىشانىڭ كوڭۈل قۇشى ئوزىنىڭ زۈلپى دامىغا گىرىپتار بولغانلىغىنى بىلىپ، قاش ـ كوزلىرىنى ئوينىتىپ، غەمزە ئوقىنى ئۇنىڭ كوكسىگە ئېتىپ تۇرىدىكەن ۋە سائەتسىرى شىرىن كەرەشمىلەر بىلەن ئۇنىڭ كوڭلىنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى چەمبەرچەس باغلىۋېتىدىكەن.

ئاشىق ئۇلتۇرمەك ئىشى ھەم پىتنە تۇزمەك شىۋىسى،
ئاشۇ جانان قەددىگە لايىق تىكىلگەن بىر لىباس.

ئۇ ئايالنىڭ نازى ۋە شوخلۇغى ئۇستۇن كەلگەنلىگىدىن، يالغۇزلا پادىشانىڭ ئىشقىغا قانائەت قىلماي، باشقىلارنىمۇ سېھىرلەپ، سەتەڭلىك تىغى بىلەن ئوزىگە قارىتىدىكەن. ئۇ شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ، ئاخىرى پادىشانىڭ مۇلازىملىرىدىن بىر يىگىتنى مۇھەببەت چۇلۇۋۇرى بىلەن باغلىۋاپتۇ. ئۇ يىگىتمۇ شۇنداق چىرايلىق ئىكەنكى، خۇددى خىزىر ئابىھايات لېۋىدە تۇرغاندەك لەۋلىرى

ئۇستىدە خەت تارتقان قاپ-قارا بۇرۇتى كەۋسەر ئېرىقىنىڭ قىرغىغىدا ئۈنگەن جەننەت سۇمبۇلىغا ئوخشايدىكەن.

لېۋىدىكى بۇرۇتىنى كۆرگەن كىشى دەر ئىدى:
"ئابىھايات قىرغىغىدا مېھرگىيا ئۈنۈپتۇ".

ئۇ يىگىتمۇ ئاشىقلىقتا تاقىتى-تاق بولۇپ، كەيپىياتى بەتلىرىدىكى سەۋرى خېتىنى ھايات سەھىپىسىدىن ئۆچۈرۈۋەتكەن ئىكەن.

ئېغىر بىلەر ئاشىق جىسمى جان يۈكىن،
كۆتىرەلمەس زەئىپلىك دەرمان يۈكىن.

بۇ ئاشىق-مەشۇقلار ھەمىشە قاش-كۆزلىرى بىلەنلا سوئال-جاۋاپ قىلىشىپ يۈرۈشۈپتۇ. بىر كۈنى پادىشا ئىشرەت تەختىدە ئولتۇرۇپ، ئۇ مەھبۇبى بىلەن ۋىسال سوھبىتىنى قۇرۇپتۇ. بايىقى يىگىتمۇ پادىشانىڭ خىزمىتىنى قىلىپ تۇرغان ئىكەن. پادىشانىڭ ئاگاھ ئىكەنلىكىدىن خەۋەرسىز ئۇ خوتۇن، يىگىتكە قاراپ تەبەسسۇم قىلىپ، ئۈمىت ئېتىگىنى شېكەر بىلەن تولدۇرۇپتۇ. يىگىتمۇ ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا تۇرۇپ كۆز ئىشارىسى بىلەن ئەركىلەپ قويۇپتۇ.

كۆزى بىلەن قىلدى بىر ئىشۋە ئاغاز،
بىرىمى غەمزە ئىدى، بىرىمى ناز.

پادىشا بۇلارنىڭ قىلغىنىنى بىلىپ قېلىپ، ئۇنىڭ جېنىدا غەيرەت ئوتى لاۋۇلداشقا باشلاپتۇ-دە، دىل ئارامى ۋە سوھبەت قىلىش ھەۋىسىنى كۆڭلىدىن چىقىرىپ تاشلاپتۇ.

بەرمەگەي سىزگە ۋاپا مېۋىلىرىنى ئۇ دەرەخ،
سايىسىنى بەرسە گەر غەيرى كىشىنىڭ باغىغا.

www.uyghurkitap.com

ئەمما پادىشا: "بۇ ئىشتا ئالدىراڭغۇلۇق قىلىش يارىمايدۇ، بۇ ئىككىسىدىن قايسىسى ھەقىقى دۈشمىنىم ئىكەنلىكىنى بىلمەي تۇرۇپ، يېنىكلىك قىلىشقا بولمايدۇ" دېگەن ئويغا كېلىپ، سەۋرى قىلىپ، بۇ ئىشنى كۆرمىگەن بولۇۋاپتۇ ۋە ئولتۇرۇشقا ھېچقانداق تەسىر بەرمىگەنلىكى ئۈستىگە كېچىسىمۇ سەۋرى بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ. ئەمما تاڭ ئاتقۇچە كۆڭلى خۇددى پەرۋانىدەك تاقەتسىزلىك ئوتىنىڭ شولىسىدا كۆيۈپتۇ.

ئاشىق بولسا شاھ، مەشۇق بولسا ئۇنداق نازىنىن،
قايسى كۆز بىرلە كۆرەر غەيرىگە مايىل بولغىنىن.

ئەتىسى نۇرلۇق قۇياش نۇسرەت بايرىقىنى كۆپ - كۆك پەلەك قەسرى ئۈستىدە كۆتىرىپتۇ ۋە سەييارىلەر پادىشاسى قاراڭغۇلۇق پەردىسىنى ئالەم يۈزىدىن ئېلىپ يوقلۇق ئېلىگە بېرىپتۇ.

ئاپتاپ قىزى بولۇپ گۈزەل رۇخسار،
پەلەك پەردىسىدىن كۆرسەتتى دىدار.

پادىشا ئادالەت تەختىگە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. دادخاھلار قازىلىق ئورنىدا ئولتۇرۇشۇپ، شاھقا ئادالەتتە ئاشنا بولۇپتۇ. پادىشا ۋەزىر بىلەن ئۆزىنى خاۋەتكە ئاپتۇ ۋە ئۇ يىگىت بىلەن خوتۇن توغرىسىدىكى سىرلىرىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئۇلار كۆپ سۆزلەشكەندىن كېيىن، يىگىت بىلەن خوتۇن ئىككىسىگە مەخپى زەھەر بېرىپ، ئۆلتۈرۈشكە مەسلىھەتلىشىپتۇ ۋە: "پادىشا بىلەن ۋەزىردىن باشقا ھېچكىم بۇ سىردىن خەۋەر تاپمىسۇن، چۈنكى ئىززەت ۋە شۆھرەت پەردىسى ئوتتۇرىدىن كۆتىرىلىپ نومۇس يېپى ئۈزۈلۈپ كەتمىسۇن" دەپ قارار قىلىشىپتۇ.

ياخشىدۇر بۇنداق ئىشقا پىنھانلىق،
پاش قىلماق كەلتۈرۈر پۇشايمانلىق.

ۋەزىر پادىشا قېشىدىن چىقىپ ئۆيىگە بېرىپتۇ. قارىسا قىزى ناھايىتى مالال ۋە پەرىشان ھالدا ئولتۇرغان ئىكەن.

— قىزىم ساڭا نېمە بولدى؟ نېمىشقا غەمكىن ئولتۇرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ۋەزىر.

— بۈگۈن ئوردىغا بارغان ئىدىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋەزىرنىڭ قىزى، — پادىشانىڭ خوتۇنى ئۆز دېمەتلىكلىرىم ئارىسىدا ماڭا ئىززا قىلدى ۋە ئۇلاردىن مېنى خار كوردى. شۇ سەۋەپتىن كوڭلۇم يېرىم بولۇپ ياندىم.

ۋەزىر بۇنى ئاڭلاپ، بەكمۇ كوڭلى ئاغرىپتۇ ۋە قىزىغا تەسەللى بېرىپتۇ.

تۈنۈگۈننىڭ ئىشى مېنى قىلدى ئاگاھ،
خوشال بولغىن غەمنىڭ كۈنى بولدى كوتا.

— غەم يېمىگىن قىزىم، ئىككى-ئۈچ كۈنگە قالماي، ئۇنىڭ ھايات چىرىغى ئۆچىدۇ ۋە تىرىكلىك گۈلى سولىدۇ.

قىزى ھەقىقى ئەھۋالنى بىلمەك ئۈچۈن ئېنىقلاپ سوراپتۇ. ۋەزىرمۇ بايىقى سىرنى قىزىغا ئوچۇق ئىزھار قىپتۇ ۋە: "بۇنى مەخپى تۇتقىن" دەپ تاپىلاپتۇ.

شۇ كۈنلەردە سەلتەنەت خادىملىرىدىن بىر ئايال ئۇ قىزنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە قىزغا يەتكەن ئەلەملەر توغرىسىدا ئۇزۇرە ئېيتىپ كوڭلىگە تەسكىن بېرىپتۇ.

— ئەگەر مەلىكە ماڭا سەۋەپسىز ئازار بەرسە مەن قىلچە غەم قىلمايمەن، چۈنكى ئۇ يات-پۈرسەتتە جازاسىنى تاپىدۇ. دۈشمەننىڭ كوزدىن يىراق بولىدىغان ۋاقتى يەتتى، — دەپتۇ قىز.

ھېلىقى ئايال بۇنى تولۇقراق ئېيتىپ بېرىشنى سوراپتۇ ۋە:
— ماڭىمۇ ئۇنىڭ سالغان جەۋرى-زۇلمى ئاز ئەمەس. نېمە بولدۇ مېنى ھەقىقى ھالدىن خەۋەردار قىلسىڭىز، كوڭلۇم خۇشال بولاتتى، — دەپتۇ.
— ئەگەر بۇ سىرنى پىنھان تۇتالىساڭ ساڭا ئېيتىپ بېرەي، — دەپتۇ قىز.
ئۇ ئايال پاش قىلماسلىققا ۋەدە بېرىپتۇ. قىز ھەممە سىرنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئايال بۇ يەردىن چىقىپ، پادىشا- نىڭ خوتۇنىنىڭ قېشىغا كىرىپ، ئاڭلىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. خوتۇن ئۇ يىگىتنى قېشىغا چاقىرىپ، پادىشا ۋە ۋەزىرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سىر-ئەسرارىدىن خەۋەردار قىلىپتۇ ۋە مەسلىھەتلىشىپ، پادىشا بۇلارغا قول سالغىچە خوتۇن بىلەن يىگىت پادىشانىڭ ئىشىنى تۈگىتىش قارارىغا كەپتۇ. شۇ كېچىسى پادىشا راھەت ياستۇقىدا ئۇخلاۋاتقاندا، خوتۇن بىلەن يىگىت ئۇنىڭ تىرىكلىك كېمىسىنى غەرق بولۇش گىرداۋىغا باشلاپتۇ. پادىشا ۋەزىرگە ئۆز سىرىنى ئاشكارا قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن ھايات تەختىدىن چۈشۈپ، ۋاپات تەختىگە يېتىپتۇ.
بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، پادىشالار ۋەزىرلەر بىلەن كېڭەش قىلىپ، ئۇلارنىڭ تەدبىرلىرىدىن پايدا ئالسا بولىدۇ. لېكىن ئۆز سىرىغا ھېچكىمنى شېرىك قىلماسلىقى كېرەك. چۈنكى شۇنداق بەخت-سائادەت ۋە كۈچ-قۇۋۋەت بىلەن، پادىشالار ئۆز سىرلى- رىنى ئۆزى مەھكەم تۇتالمىسا، ئەقىلدە ۋە يىراقنى كورۇشتە پادىشا- لاردىن كوپ دەرىجىدە ئاجىز بولغان باشقىلار قانداقمۇ سىر ساق- لىيالىسۇن؟

بولمىسا ئۆزەڭدە كۈچ، تۇتماق ئۈچۈن سىرنى پىنھان،
ئۆزگىلەر ئۇنداق ئېغىر رەنجىڭنى قانداق ساقلىسۇن.

كارشۇناس بۇ سۆزلەرنى ئېيتقاندىن كېيىن كېڭەشتە ھازىر بولغانلاردىن بىرى ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ:

— سىنىڭ بۇ پىكرىڭچە كېڭەشنى تاشلاش كېرەككەن-دە! ھەر كىم ئۆز ئىشى ئۈستىدە ئۆزى پىكىر يۈرگۈزۈشى لازىمكەندە؟ ۋاھالەنكى، كېڭەش قىلىش ئادىتىنى يوق قىلىش ئەقىل ۋە ھېكمەت مەزھىبىدە راۋا ئەمەس. "كىشى ھەرقانداق ئىشنى كېڭەشسىز باشلىماسلىقى كېرەك" دېگەن سۆز بارغۇ؟

ھەر كىشى تاشلىسا كېڭەش قىلىشنى،
نابۇت قىلغۇسى ئەقىل ئىشىنى.

— مەن كېڭەش قىلىشنى يوقىتىش كېرەك دېگىنىم يوق، — دەپتۇ كارشۇناس، — ئەقلى زەئىپلەرگە باشقىلار ئەقلى بىلەن قۇۋۋەت كىرگۈزىدۇ، بۇ خۇددى بىر چىراققا يەنە بىر چىراق يانداشسا يورۇقى ئاشقاندەك ئىش. سۆزلىرىمدىن "كېڭەشنى تەرك قىلماق كېرەك ئىكەن" دەپ پەملەپ قالماڭلار. مېنىڭ سۆزۈمنىڭ مەنىسى شۇكى، ھەرقانداق ئۇبدان مەسلىھەت كېڭەشتىن چىقىدۇ. ئۇنى پىنھان تۇتۇش كېرەك. چۈنكى سىرنى يوشۇرۇن تۇتۇشنىڭ ئىككى پايدىسى بار: بىرى، كۆزلىگەن ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا پۈتتۈرگىلى بولىدۇ؛ يەنە بىرى، ئەگەر تەدبىر تەقدىرگە مۇۋاپىق كەلمىگەن بولسا، كۆڭلىدىكى غەرىزى ۋۇجۇتقا چىقمىغان بولسا، دۈشمەنلەر ئۇنىڭدىن بىخەۋەر قېلىشىۋېرىدۇ.

گەر بىلسەڭ، رەقىبلەر تەنىسىنىڭ رەنجى قاتتىقتۇر،
ۋىسال دولىتىنىڭ شاتلىقىدىن بىبەھر قالغاندىن.

— ئەي شەپقەتلىك نەسىھەتگۆيۇم، ھەقنى سۆزلەش بابىدا ساڭا كۆپرەك ئىشەنچەم بار. خىيالىڭغا قانداق مەسلىھەت كەلگەن

بولسا ماڭا ئېيتىپ بەر، — دەپتۇ فىرۇزە.

— خادىملارغا شۇ نەرسە ۋاجىپكى، — دەپ سوزلاپتۇ كارشۇناس، — خوجايىنلىرى بىرەر تەدبىر قوللانغاندا، ئەگەر ئۇ تەدبىر ساۋاپلىق بولسا ماختىشى كېرەك، ئەگەر خاتا بولسا مۇلايىملىق ۋە مادارا بىلەن ئۇ ئىشتىن ياندۇرۇشى كېرەك، ھەرقانداق ۋەزىر ئوز خوجايىنى بىلەن كېڭەش قىلىش ھەققىنى ئادا قىلمىسا، ئۇنى دۇشمەن ھىساۋىغا بىلمەك كېرەك. ئەگەر پادىشا سىرىنى يىشۇرۇن تۇتماقچى بولسا، ئىشەنچلىك ۋەزىر ۋە ۋاپالىق خادىمنى قولىغا كەلتۇرۇشى كېرەك، ئەقىدىلىكلەرگە ئىنئام ۋە ئېھسان قىلىشنى، خىيانەتكارلارغا ئەدەپ ۋە جازا بېرىشنى ئوزىگە ئادەت قىلىشى كېرەك. شۇنداق قىلسىلا مەملىكىتى مۇستەھكەم ۋە دولىتى تۇراقلىق بولىدۇ. ھادىسىلەر قولى ئۇنىڭدىن بەخت - سائادەت سەرمايىسىنى تېز تارتىۋالالمايدۇ.

ساقلىساڭ گەر قولۇڭدا دىن ۋە ئىنساپ،
تۇرغۇسىدۇر قولۇڭدا ئەل، بولۇپ ئاۋات.
ئەيلە رازى خالايىقنى قىلىپ ئېھسان،
ئوزەڭ شات بول ئوزگىنى ھەم قىل شادىمان.

— سىر - ئەسرارنى قانداق يوسۇن بىلەن يوشۇرۇن تۇتماق كېرەك ۋە كىمدىن يوشۇرماق لازىم؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا فىرۇزە.

— پادىشالارنىڭ سىرلىرى ئىككى قىسىم بولىدۇ، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ كارشۇناس، — بىرى، ئۇنى پادىشا ئوزىدىنمۇ يوشۇرۇن تۇتۇشى كېرەك، يەنى مەخپى تۇتۇشتا، گويا ئۇنىڭغا پادىشانىڭ ئوزىمۇ مەھرەملىك قىلالمىغۇدەك دەرىجىدە بولۇپ، باشقىلارغا كوڭلىدىكىنى ئىپادە قىلىپ قويماسلىق كېرەك، بۇزرۇكلار بۇ توغرىدا:

سىرىڭنى ئايان قىلما ھېچقاچان،
ساقلىغىن ئۇنى مۇنداقچە پىنھان:
ساقلىساڭ ئۇنى كوڭلۇڭ ئىچىدە،
كوڭلۇڭمۇ خەۋەر تاپمىسۇن ھېچ ئان.

دەپ ئېيتىشقان. يەنە بىرى، ئۇنىڭغا ئىككى تەننى مەھرەم قىلسا بولىدۇ. بەزىدە ئۇچ كىشى ھەتتا توت - بەشكىچە كىشى بولسىمۇ بولىدۇ. ئەمما ھۇقۇشلار توغرىسىدىكى سىر توغرىسىدا شۇ نەرسە خىيالىمغا كەلدىكى، ئىككى باش، توت قۇلاقتىن ئارتۇق نەرسە مەھرەم بولمىغى مۇۋاپىق ئەمەس.

بۇ سوزدىن كېيىن پادىشا كارشۇناس بىلەن خىلۋەتكە كىرىپتۇ.

— ئەي دانىشمەن ۋەزىر! — دەپتۇ پادىشا، — بىز بىلەن ھۇقۇشلار ئوتتۇرىسىدىكى ئاداۋەتكە سەۋەپ نىمە؟

— قەدىمقى ۋاقىتلاردا بىر قاغىنىڭ گەپ قىلىپ قويۇشى بىلەن ھۇقۇشلار كوڭلىدە ئاداۋەت تۇتۇپ كەلگەن. تا بۈگۈنگە قەدەر ئەنە شۇ خۇسۇمەت باقى قالغان.

— ئۇ قانداق ئىش ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— بىر توپ قۇشلار، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ كارشۇناس.

قۇشلار بىلەن قاغىنىڭ ھىكايىسى

بىر توپ قۇشلار ئۆزلىرىگە پادىشا تەيىنلەش توغرىسىدا كېڭەش قىلماقچى بولۇپ، بىر يەرگە يىغىلىپتۇ ۋە بۇ توغرىدا ھەر خىل سوزلەرنى قىلىشىپتۇ. ھەر بىرى بىر خىل قۇشنى ئۆز - لىرىگە پادىشا قىلىشنى ئىختىيار قىلىشىپتۇ ۋە ئاخىرى ھۇقۇشنى پادىشا قىلماقچى بولغان ئىكەن. بىر گۇرۇھ بۇ گەپنى قوبۇل قىلىشماپتۇ. نەتىجىدە ناھايىتى كوپ تالاش - تارتىش ۋە جىدەل

بولۇپتۇ. ئاخىرى ئۇلار: "مۇشۇ جامائەتتىن باشقا بىرسىنى تېپىپ، شۇنىڭدىن سورايلى، شۇ نېمە دېسە ئۇنىڭ سۆزىگە ئۇنايلى" دېگەن يەرگە كېلىشىپتۇ. ئۇلار شۇ مەسلىھەتنى قىلىشىپ تۇرغاندا بىر قاغا كېلىپ قاپتۇ:

— ئۆزى قۇشلار جىنسىدىن بولغان، ئەمما جامائىتىمىزدىن تاشقىرى قۇش مۇشۇ ئىكەن بۇ تائىپەدىنمۇ كېڭەشىمىزگە بىر كىشى لازىم ئىدى، — دېيىشىپ قۇشلار ئۇنىڭغا بولغان ۋەقەنى ھەم ھۇقۇشنى پادىشا قىلىپ كۆتەرمەكچى بولغانلىقلىرىنى بايان قىلىپ بېرىپتۇ.

— بۇ نېمە دېگەن قەبىھ پىكىر ۋە يامان خىيال، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ھىلىقى قاغا، — ئۇ شۇم سەلتەنەت ۋە ھۆكۈمەتكە ھەرگىز مۇناسىپ كەلمەيدۇ.

ھەددى ئەمەس چىۋىنىڭ سىمۇرغ ئورنىنى تۇتماق،
راۋا بولماس پاشىغا لاچىن مەنسىۋىنى تاپماق.

قارچۇغا يۈكسەك ھىممەتلىك ۋە يۇقىرى مەرتىۋىلىك، ئۇ ـ زىنى خۇددى پەلەك بۈركۈتى بىلەن تەڭ دەرىجىدە تۇتىدۇ. نېمىشقا ئۇنى لايىق كۆرمەيسىلەر؟ تاۋۇس زىبا سۈرىتى ۋە رەنا ھەيۋىتى بىلەن گۈلىستانغا زىننەت بېرىدۇ. ئۇنى نېمىشقا مەنزۇر كۆرمەيسىلەر؟ ھۇما قۇشنىڭ سايىسىدە پادىشالار دۆلەت تاجىنى ئېيتىخار بېشىغا قويىدۇغۇ؟ نېمە سەۋەپتىن ئۇنى ياد ئەتمەيسىلەر؟ بۈركۈتنى ئالساق، ئۇنىڭ قۇدرەتلىك قاناتلىرىنىڭ ساداسىدىن تاغلارغا لەرزە چۈشىدۇ. نېمىشقا ئۇنى ئويلاپ باقماي ـ سىلەر؟ ئەگەر ھەممە قۇشلارنىڭ ئۇلۇغلىرى جاھاندىن يوقالغان بولسا ۋە سەردار بولۇشقا ھېچكىم قالمىغان بولسا، قۇشلارغا پادىشا ـ سىز كۈن كەچۈرمەك ئەلاكى، ھېچكىم ھۇقۇشنى سۇلتانىم دېيىش ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش نومۇسىنى گەدىنىگە ئالمىسۇن. چۈنكى ئۇنىڭ

كورۇنۇشى يېقىمسىز، ئەقلى قىسقا، ئاچچىقى يامان ۋە تەكەببۇر.
ئۇنىڭ شۇنچە ئەيىپلىرى بولغانلىقى ئۈستىگە، بارلىق مەئىشەتنىڭ
سەرمايىسى بولغان كۈندۈزنىڭ جامالىدىن مەھرۇم ۋە ئالەمگە
روشەنلىك بېرىدىغان چىراق بولغان قۇياشنىڭ نۇرىدىن بىبەھ-
رۇ. ھەممىدىن يامىنى شۇكى، ناھايىتى ئالدىراڭغۇ ھەم مىجەزى
يەڭگىل، ئىنساپسىز نەرسە. بۇنداق خاتا پىكىردىن ۋاز كېچىڭلار ۋە
ئىشىڭلارنىڭ بىناسىنى ئەقىل - ئىدراك ۋە ھېكمەت ئۇلىغا قۇرۇڭلار. شۇ
چاغدا تىنچ ۋە راھەت - پاراغەتتە ئۆمۈر ئۆتكۈزىسىلەر. ئاۋال
مۇنداق قىلىڭلار. ئاراڭلاردىن ئەقىللىق، ھوشيار ۋە زېرەك كى-
شىدىن بىرنى تەيىنلەپ قويۇڭلار. ھەرقانداق ھادىسە ۋە ئىش
توغرا كېلىپ قالسا، ئۆزىنىڭ كامىل زېھنى ۋە كۈچلۈك تەدبىرى
بىلەن بىر تەرەپ قىلسۇن. بۇخۇددى توشقان ئۆزىنى ئاينىڭ
ئەلچىسى قىلىپ كورسىتىپ، ئۆزىنىڭ ئوبدان تەدبىرلىرى بىلەن
قەۋمىنى كاتتا ئاپەتتىن ساقلاپ قالغىنىغا ئوخشاش ئىش بولىدۇ.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سورىشىپتۇ قۇشلار.

— رىزياد ۋىلايىتىدە بىر جەزىرە بار ئىكەن، — دەپ ھى-
كايىسىنى باشلاپتۇ قاغا.

توشقان بىلەن پىللارنىڭ ھېكايىسى

رىزياد ۋىلايىتىدە بىر جەزىرە بار بولۇپ، ئۇ يەر پىللار-
نىڭ ماكانى ئىكەن. بىر يىلى ئۇ يەردە يامغۇر ياغماي، بۇلاقلار-
نىڭ سۇلىرىمۇ قۇرۇپ كېتىپتۇ. پىللار تەشنالىقتىن قىينىلىپ، پا-
دىشاسىنىڭ قېشىغا يىغىلىپ ئەھۋال ئېيتىپتۇ. پادىشا: "تەرەپ-
تەرەپكە بېرىپ سۇ ئىزلەڭلار، ھەرقانداق جايدىن بۇلاق ياكى
ئېرىق تاپساڭلار ماڭا خەۋەر قىلىڭلار" دەپ بۇيرۇپتۇ. پىللار
تەرەپ - تەرەپكە تارقىلىپ، ئاخىرى "ئايبۇلاق" دەپ ئاتىلىدىغان
بىر بۇلاقنى تېپىپتۇ. ئۇ بۇلاقنىڭ سۈيى ناھايىتى كوپ بولۇپ،

ئۇ بۇلاق بويىنى تۇشقانلار ماكان قىلىشقان ئىكەن. پىل پادى-شاسى بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىشى بىلەنلا لەشكىرنى باشلاپ بېرىپتۇ. پىللار توپ - توپى بىلەن بارغاچقا تۇشقانلارنىڭ تولىسى ئاياق ئاستىدا قېلىپ پاخشە بولۇپتۇ.

مەيدان تەرەپكە ئاتلىنىپ يۈرمىسەڭ ئەگەر ئاستا،
بولغۇسىدۇر پايمال پاشلار ئېتىڭنىڭ ئاستىدا.

تۇشقانلار: "پىللار ئەگەر ئىككى - ئۈچ قېتىم كەلسە، بۇ يەردە ھېچكىم قالمايدىغان ئوخشايدۇ" دەپ ئويلاپ ھەممىسى بىرلىكتە پادىشاھىنىڭ قېشىغا كېلىشىپتۇ ۋە:

— ئەي پادىشا، ئادىل پادىشا دىگەن ئېرىلگەنلەرنىڭ پا - ناھى ۋە مەھرۇملارنىڭ يۆلەنچۈكى بولىدۇ. تەختتە ئولتۇرۇش خوشال - خورام بىلەن ئويناپ كۈلۈش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئادالەت ئورنىتىش ئۈچۈندۇر.

ئەيلەپتۇ سېنى بىزگە پادىشا ھەق،
تاكى بولغايسەن يىقىلغانغا يۆلەك.

بىزنىڭ دادىمىزغا يېتىپ، پىللاردىن ئىنتىقامىمىزنى ئېلىپ بەرگىن، ئەگەر بىر چارىسىنى قىلمىساڭ، پات - ئارىدا ئۇلار يەنە كېلىدۇ - دە، ئۇلارنىڭ ئاياق ئاستىدىن قېچىپ قۇتۇلۇپ قالغان - لىرىمىزمۇ تۈگىشىمىز، — دىيىشىپتۇ.

بىر قاراش بىرلە ئالدىڭ ھوشۇمنى تەندىن،
ئۆزگە نەرسە قالمىدى جاننى ئال مەندىن.

— بۇ ئاسانلىق بىلەن قول سالغىلى بولىدىغان كىچىك ئىش

ئەمەس، — دەيتۇ پادىشاسى، — ئاراڭلاردا ئەقىللىقلار بولسا ئالدىمغا كەلسۇن، كېچەش قىلايلى، مەسلىھەت قىلماي تۇرۇپ، ئىشقا قەدەم قويۇش ئاقىلنىڭ ئىشى ئەمەس.

بولسا كىشىنىڭ ئەقلى - ھوشى بار،
مەسلىھەت قىلماي باشلىماس ھىچ كار.

توشقانلارنىڭ ئارىسىدا بەرۇز ئىسىملىك بىرى بار ئىكەن. ھەممىسى ئۇنى ھوشيار، زېھنىلىك ۋە تەدبىرلىك دەپ ھىساپلايدىكەن. ئۇ پادىشانىڭ تەشۋىشكە چۈشكەنلىگىنى كورۇپ، پادىشانىڭ ئالدىغا كېلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— بولدىڭىز ئەي پادىشاھىم مەملىكەتكە باشپانا،
ئادالەتكە لازىم ئىدى سىزگە ئوخشاش رەھناما.
قىلسىڭىز پۇقراغا شەپقەت مەرھەمەتلەرنى ئەگەر،
سىزگە بولغاي تائەبەتكە بەختۇ ئىقبال ئاشنا.

ئەگەر سىز ماقۇل كورسىڭىز، مېنى پىللارنىڭ قېشىغا ئەلچى قىلىپ ئەۋەتىڭ، ئەلچىلىك ساھەسىدە ھونىرىمنى كورسىتەي.
— سېنىڭ راستچىللىغىڭغا ۋە ئامانەتكە خىيانەت قىلمايدىغانلىغىڭغا مەن ھىچ گۇمان قىلمايمەن، — دەپتۇ پادىشا ئۇنىڭغا، — مەسلىھەتلىك سوزلىرىڭ ۋە مەنپەئەتلىك ئىشلىرىڭنى ئاڭلىدىم ھەم كوردۇم.

نۇر چاقنىغان ئالتۇنۇڭنى مەن كوردۇم،
ئىمتىھانىم بوتىسىدا كوپ قېتىم.

خەيرلىك بىلەن بارغىن، قاچان ۋە قانداق ئىشنى لايىق

كورسەڭ ئورۇنلىغىن. ئوزەڭگۇ بىلىسەن، پادىشانىڭ ئەلچىسى
پادىشانىڭ تىلىدۇر. ئەگەر بىر كىشى بىر كىشىنىڭ ئەھۋالىنى ۋە
كوڭلىدىكى غەرىزىنى بىلەي دىسە، ئەلچىسىنىڭ سوزى ۋە پەيلى-
دىن پەملەيدۇ. چۈنكى ئەلچىدىن ھۈنەر ۋە پەزىلەت زاھىر بولسا،
ئۇنىڭ پادىشاسىنىڭ دانىشمەن ۋە زىرەك ئىكەنلىگىگە دالالەت
قىلىدۇ. ئەگەر ئەلچىدىن سەۋەنلىك ۋە غەپلەت سادىر بولسا، ئۇ-
نىڭ پادىشاسىنىڭ نادان ۋە كورلىغى مەلۇم بولىدۇ. بۇ ھەقتە
ھوكۇمالار: "ئەگەر پادىشاسى بىر تەرەپكە ئەلچى ئەۋەتمەكچى بول-
سا، لەشكىرى ئارىسىدىن قايسى دانا، سوزمەن ۋە كامىلراق بول-
سا، شۇنى ئەۋەتىشى كىرەك" دەپ تەكىتلىگەن. بۇرۇنقى پادىشا-
لار كوپىنچە ھوكۇمالارنى ئەلچى قىلىدىكەن. ئىسكەندەر زۇلقەر-
نەيىنمۇ كوپ چاغلاردا كىيىملىرىنى ئوزگەرتىپ، ئەلچىلىككە ئوزى
بارىدىكەن ۋە پات-پات:

ئەلچىلىك ئىشى شىر شىكاردۇر،
شىرغا بىرىپ شىر سوزىن يەتكۈزۈر.

دەپ قويىدىكەن. بۇزرۇكلارمۇ ئەلچى ئەۋەتىش ئىشى توغ-
رىسىدا مۇنداق دىگەن ئىكەن:

بولۇش لازىمدۇر ئەلچى ئىشقا دانا،
ئوزى قاۋۇل، تىلى ھەم سوزگە ئۇستا.
ھەر تاماندىن سورىسا سوز، بەرگەي جاۋاپ،
ئوزى بىلىپ ئىشنى توغرا باشلاپ.
كوڭۈل سىرىنى قىلغاي ئاشكارا،
قىلۇر بولسا ئۇنى مەجلىس تەقەززا.
بەزى ئەلچى قوپال سوزلەپ سوزىنى،
خاراپ قىلۇر جاھاننى ھەم ئوزىنى.

يەنە بەزىسى ئېيتىپ ياخشى گۆپتار①،
ئىككى زىتنى بىر يىرىگە قىلۇر يار.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ بەرۇز، — ئەلچىلىك قائىدىسىنى مەنمۇ ئانچە-مۇنچىلا بىلەتتىم. ئۆزلىرى مەرھەمەت قىلىپ بۇ توغرىدىكى رەسىم-يوسۇنلاردىن ماڭا تەلىم بەرگەيلا، مەن ئۇنى ھەر بىر ئىشىمدا ئۆزەمگە رەھبەر قىلاي.

— ئەي بەرۇز، — دەپتۇ توشقانلار پادىشاسى، — ئەلچىلىك ئەدەپ-ئەخلاقىنىڭ ياخشىراغى شۇكى، سوزنىڭ ئېپتىداسىدا تىل تىغىنى پارقىراق شەمشەردەك تېز چەكسەڭمۇ، لېكىن ئاخىرىغا يەتكەندە ئاندىن مۇلايىملىق جەۋھىرىنى ۋە مادارا نۇرىنى ئىزھار قىلغىن. ھەرقانداق سوزۈڭنىڭ بېشىدا قاتتىقلىق پەملەنسۇن، ئاخىرىدا يۇمشاقلىق ئاڭلانسۇن.

ياخشى سوزلەر يوق ئېتەر ئەل قەلبىدىكى گىنەنى،
ياخشى تىل شۇكى يوقاتقاي چېھرىدىن غەم-قايغۇنى.

قىسقىسى، ئەلچى سوزى ئاچچىق بىلەن تاتلىقتىن ۋە غەزەپ بىلەن رەھىملىكتىن تەركىپ تېپىپ، شۇنىڭ بىلەن پادىشانىڭ نومۇسىمۇ سۇنماسلىقى ۋە دۇشمەن مەيۇسلىنىپ ئاداۋەت پەيدا قىلماسلىقى كېرەك.

بەرۇز پادىشانىڭ دەرگاھىدىن رۇخسەت سوراپ چىقىپ، سەۋرى قىلىپ تۇرۇپتۇ. پۇتۇن ئەتراپ تۈن لىباسىنى كىيىپ، قاراڭغۇلۇق پەردىسىنى ئاسمان ئايۋىنىنىڭ ئالدىغا سالغان ۋە قۇدرەت باقاۋۇلى پەلەكنىڭ نىل رەڭلىك داستىخىنى يۈزىدە ئاينىڭ كۇمۇشرەڭ تاۋىقىنى نامايەن قىلىشقا باشلىغان چاغدا،

① گەپ-سوز.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۈن چېچى ئالەمگە ئىپار تۆككەندە،
پەلەك ئوگزىسىن ئاي مۇقام ئەتكەندە.

ئاي مەركىزى ئاسمان دائىرىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغان ئىكەن. بەرۇز پىللار جەزىرىسىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇلارنىڭ مەنزىلىگە يەتكەندىن كېيىن: "بۇ زالىملارغا يېقىن بارسام ماڭا ھالاكەت خەتىرى يېتىشى مۇمكىن. چۈنكى ئۇنداق يوغان نەرسىلەر مەندەك ئاجىز بىچارىنىڭ ئۇلۇشىدىن پەرۋا قىلمايدۇ" دەپ ئويلاپ تۇرۇپ قاپتۇ.

رەھىم ئەتمىسە ھالىمغا، تۇغۇلمىغاي ئاجايىپ ئىش،
چىراقنىڭ ئۆچمىگى بىرلە ئىشى يوقتۇر بورانىنىڭ ھېچ.

"ئۇنىڭدىن كورە بىر ئېگىز يەرگە چىقاي ۋە ئەلچىلىگىمنى يىراقتىن مەلۇم قىلاي. ئەگەر قوبۇل قىلسا، كوڭۇلدىكىدەك ئىش بولىدۇ. ئەگەر ئەپسۇنۇم ئۇلارغا كار قىلمىسا، جېنىمنى سالامەت ئېلىپ كېتەلەيمەن" دەپ ئويلىغان بەرۇز ئېگىز دوڭگە چىقىپ، پىللارنىڭ پادىشاسىغا قاراپ ۋاقىراپتۇ:

— ئەي پادىشا! مەن ئاينىڭ ئەلچىسىدۇرمەن، ئەلچى ھەر قانداق ئاچچىق - تاتلىق سوز قىلسا، ئۇنى مەزۇر تۇتماق كېرەك. چۈنكى ئەلچىنىڭ دەيدىغىنى ئوزىنىڭ سوزى ئەمەس. ئەلچىنىڭ ئىشى پەقەت سوز يەتكۈزۈشتۇر. گەرچە سوزۇم ساڭا قوپال ئاڭلانسىمۇ قوبۇل قىلىپ قۇلاق سالغايسەن. ھەزرىتى ئاي ماڭا نىمە دىگەن بولسا كەم - زىيادە قىلماي يەتكۈزىمەن، ئوزەڭگە مەلۇم، ئاي كېچە دۇنياسىنىڭ پادىشاسىدۇر. ئەگەر كىم ئۇنىڭ يارلىغىغا خىلاپلىق قىلسا ۋە سوزىنى ئاڭلىمىسا، ئوز ئايىغىغا ئوزى كەكە چاپقان ۋە ئوز قولى بىلەن ئوزىگە شەمشەر ئۇرغان بولىدۇ.

پىللار پادىشاسى بۇ سىياسەتلىك سوزلەرنى ئاڭلاپ ئورنىدىن تەۋرەپ قوپۇپتۇ ۋە:

— قانداق يارلىق كەلتۈردۈڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سەلتەنەتىنىڭ پاناھى ۋە مەملىكەتىنىڭ شاتلىقى ئاي ھەزرىتىم ئېيتىدۇركى، — دەپتۇ بەرۇز، — ھەر كىم كۈچ - قۇۋۋىتى ۋە شان - شەۋكىتىگە مەغرۇر بولۇپ، ئاجىز ۋە يېقىلغانلارنى ئاياق - ئاستى قىلماقنى قەست قىلسا، ئاشۇ سۈرىتى بىلەن ھالاكەت تۇپرىقىغا يىقىلىدۇ ۋە ياكى شۇ سۈپىتى شۇملۇقىدىن ھالاكەت قۇدۇقىغا تىقىلىدۇ.

تەكەببۇرلۇق قىلما، ئۇدۇر جاھالەت،
كۆڭلۈڭ ئىچرە بول تاپمىسۇن ئاداۋەت.
زالىملىق ئىپتىغا توقۇما ئەگەر،
ئاقىۋەت ئىشىنى چۈشەنسەڭ ئەگەر.
بۇ كەلكۈن ئاخىرى قىلار سېنى يوق،
پەلەك ئوقياسىدىن باغرىڭ يەگەي ئوق.
شەۋكىتىڭنى پەلەك ۋەيران ئەتكۈسى،
ئاقىۋەت كارىڭ قولۇڭدىن كەتكۈسى.

سەن ئۆزگە ھايۋانلاردىن يوغان ۋە كۈچلۈكمەن دەپ مەغرۇرلىنىپ، مېنىڭ سۆيۈمگە قەست قىلىپسەن، ھەتتا ئۇ يەرگە لەشكىرىڭنى ئېلىپ كەپسەن. سەن بىلمىسەڭ كېرەك، تېز ئۇچىدىغان بۈركۈت ئۇ بۇلاق ئۈستىدىن ئۇچىدىغان بولسا، غەيرىتىمنىڭ ئوتى ئۇنىڭ قاناتلىرىنى كۆيدۈرىدۇ. ئەگەر سۇ يۇلتۇزى ئاسمان ئورمانلىقىدىن تاما كۆزى بىلەن ئۇنىڭغا قارىسا، جۈرئىتىم ئوقى ئۇنىڭ كۆزلىرىنى ئويۇپ تاشلايدۇ.

ئۆلگۈسىدۇر دېۋە ئۇندا بارغاندا،
قۇش قانىتى كۆيگۈسى ئۇ تاماندا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

گەر ئۈستىدىن ئۆتىەكچى بولسا گەردۇن①،
قورقۇنچىدىن بولغۇسى يۈرىگى خۇن.

مەن ساڭا رەھىم - شەپقەت قىلىپ، بۇ سوزنى ئېيتقۇزۇپ ئەلچى ئەۋەتتىم. ئەمدى ئۆز ھەددىڭنى بىلىپ، ئۇنداق بىئەدەپلىكتىن يانساڭ توغرا قىلغان بولسەن. ئەگەر ئۇنداق قىلمىساڭ، ئۆزەم بېرىپ سېنى تۈرلۈك ئازاپ - ئوقۇبەت بىلەن ئۆلتۈرىمەن. ئەگەر ئەلچىمنىڭ سوزىگە ئىشەنمىسەڭ ئۆزەڭ كېلىپ مەن بىلەن كورۈشكىن. شۇ تاپتا مەن ئاشۇ بۇلاقتا ھازىردۇرمەن. مېنى بىۋاستە كورۈش بىلەن ھەيۋەتىم كوڭلۈڭگە مەھكەم ئورنىشىپ، بۇنىدىن كېيىن بۇ بۇلاقنىڭ ئىسمىنى ئاتىيالمايدىغان بولۇپ كېتىسەن.

پىللار پادىشاسى ئاشۇ خەۋەر بىلەن بۇلاق لېۋىگە كەپتۇ. قارىسا ئاي سۇ ئىچىدە تۇرغان ئىكەن. پىل پادىشاسى ئۇنى كورۇپ ناھايىتى قورقۇپ تىترەپ كېتىپتۇ.

— ئەي پىل پادىشاسى، — دەپتۇ بەرۇز، — بۇلاقتىن سۇ ئېلىپ يۈزۈڭنى يۇيۇپ ئايغا سەجدە قىل، بەلكىم ساڭا رەھىم قىلىپ گۇناھىڭنى كەچۈرەر.

پىل خارتۇمىنى بۇلاققا تىققان ئىكەن، سۇ چايقىلىپ ئاي تەۋرىنىپتۇ. بىچارە پىل "ئاينىڭ غەزىۋى كەلگەن ئوخشايدۇ، مېنى تۇتۇشقا تەمشەلدى" دەپ ئويلاپ كاللىسىدىن ھۇشى ئۇچۇپتۇ.

— پاتراق سەجدە قىلغىن، غەزىۋى بېسىلسۇن، — دەپتۇ بەرۇز.

پىل دەرھال سەجدە قىپتۇ ۋە بىردەمدىن كېيىن بېشىنى كوتەرسە ئاي جىم بولغان ئىكەن، پىل شۈكرىلەر بىجا قىلىپتۇ ۋە "بۇندىن كېيىن بۇ تەرەپكە ھەرگىز كەلمەيمەن ۋە قەۋمىمغىمۇ بۇندىن كېيىن بۇ تەرەپكە ھەرگىز قەدەم

① گەردۇن — پەلەك، ئاسمان، تەقدىر.

باسماڭلار دەپ ۋەسىيەت قىلىمەن" دەپ تەۋۋا قىلىپ كەينىگە يېنىپ قېچىپتۇ ۋە قۇتۇلغىنىغا بىجانىدىل بىلەن مىننەتدار بولۇپتۇ. بەرۇز بۇ خۇشخەۋەرنى پادىشاسىغا يەتكۈزۈپتۇ. ھەممە توشقانلار شات بولۇشۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، توشقانلار ئەنە شۇنداق ھىيلە بىلەن چوڭ بالا-قازادىن قۇتۇلۇپتۇ. بۇمىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىمۇ ئەنە شۇنداق مۇھىم پەيتتە ئالدىغا چىقالايدىغان ۋە دۈشمەننى بىر تەرەپ قىلىشقا ھەركەت قىلالايدىغان كىشى بولۇشى كېرەك. ئەگەر مۇشۇنداق ۋاقىتتا، جامائىتىڭلاردا كېڭەشلىك كىشى بولغان بولسىدى، سىلەرنى ئاشۇ شۇم قۇشقا ئىتائەت قىلىش خىيالىنى قىلىشقا قويمىغان بولاتتى ۋە: "ھەي قەۋم، ئۇ نامۇبارەكنىڭ خىزمىتىنى ئىختىيار قىلماڭلار. چۈنكى ئۇنىڭ يامان ئەيىۋى ۋە ئەسكى سۈپەتلىرى بەكمۇ كۆپ، ھەممىدىن قەبىھ قىلىقى شۇكى، ئۇ مەككار ۋە تەبىئىتى ھىيلە-نەيرەڭ بىلەن قورۇلغان، پادىشا بولغۇچى ئۈچۈن خىيانەتچىلىك ۋە يالغانچىلىق بەكمۇ ئەيىپلىك، جاھاندا ۋاپاسىزلىقتەك يارىماس ئىش يوق" دەپ ئېيتقان بولاتتى.

ئەگەر بىر كىم كۆڭلىدە بولمىسا ۋاپا،
ئۇندا يوقتۇر ئاشنالىق زادىلا.
خىيانەتتىن كۆڭۈل تاپقاي قارالىق،
جىمى ئەيىپتىن ياماندۇر بىۋاپالىق.

پادىشالار خۇدايىتائالانىڭ سايىسىدۇر. ئۇلارنىڭ ئادالەت ئاپتىۋى بولمىسا، ئالەم روشەن بولمايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئېھسانلىرى پانا بولمىسا، خالايىق ئامانلىق تاپالمايدۇ.

ئادالەت بولمىغان بولسا گەر مىمار ①،
پۈتمىگەن بولاتتى گۈمبەزى دەۋۋار②.

① مىمار — بىناكار.
② گۈمبەزى دەۋۋار — دەۋر ئەتكۈچى، ئاسمان.

www.uyghurkitap.com

يەرنەھلىنىڭ ئامانلىق رىشتىسى پادىشا ۋۇجۇدىغا باغلىق بولىدۇ. مەككار پادىشا بىلەن مۇئامىلە قىلماق قىيىن. شۇڭا ئۇنىڭغا ھېچ كىم ىېقىنمايدۇ. ھېچكىم ئۇنىڭ جاپاسىغا مۇپتىلا بولۇشنى خالىمايدۇ. ئۇنداق بولمىسا، روزىدار مۇشۇكتىن كەكلىك بىلەن چىلغا بالا ـ قازا يەتكەندەك ئىش بولىدۇ.

ــ ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ قۇشلار.

ــ مەن پالانى تاغدىكى بىر دەرەخ ئۈستىدە چاڭگا تۇتقان ئىدىم، ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ قاغا.

كەكلىك، چىل ۋە مۇشۇكنىڭ ھېكايىسى

مەن پالانى تاغ ئۈستىدىكى بىر دەرەختە چاڭگا تۇتقان ئىدىم. ماڭا بىر كەكلىك خوشنا ئىدى. ھەمىشە ئۇنىڭ بىلەن ھەمسۆھبەت بولاتتۇق ۋە ھالىمىزغا يارىشا سەرگۈزەشتىلىرىمىزنى ئېيتىشاتتۇق. بىر كۈنى كەكلىك ئۆز ئۇۋىسىدىن غايىپ بولغانلىقىنى كوردۇم. بىر نەچچە ۋاقىتقىچە خەۋەر ئېلىپ تۇرغان بولسامۇ، پەيدا بولمىدى. بىر كۈنى بىر دانە چىل پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىنى ئىگىلىۋالدى. مەن كەكلىكنى ئۆلگەن ئوخشايدۇ، دەپ چىل بىلەن جېدەل قىلمىدىم ۋە بىرى كەتسە يەنە بىرى كېلىدۇغۇ، دەپ ئويلىدىم. بىر كۈنلەردە كەكلىكمۇ يېنىپ كەلدى ۋە ئۇۋىسىدا ياتقان بىگانىنى كورۇپ:

ــ ھەي تۇز ئورنۇڭدىن، ماكانىمنى ماڭا بوشىتىپ بەر، ــ دەپ پەريات قىلدى.

ــ بۇ زىمىننىڭ ئىگىسى مەن. بۇ ۋەتەننى مېنىڭ دەپ دەۋا قىلساڭ ئىسپاتىڭ بارمۇ؟ ــ دېدى چىل.

ــ بۇ مېنىڭ قەدىمىي جايىم، ئۇنىڭغا گۇۋاچىلار كوپ، ــ دېدى كەكلىك.

ئەتىجىدە تالاش ـ تارتىش ئۇلغايدى. مەن ھەرقانچە

سۇلۇھ قىلسامۇ كار قىلمىدى. ئاقىۋەت ئۇلار: ئادىل بىر ھاكىم تېپىپ شۇنىڭغا ئەرز قىلىشاق، ئۇ راستلىق بىلەن دەۋايىمىزنى سوراپ ئۈزلەشتۈرسۇن، دېگەن يەرگە كېلىشتى.

— بۇ يېقىن ئارىدا ھەممىشە ئىبادەت قىلىپ تۇرىدىغان مۇشۇك بار، ئۇ كۈندۈزى روزا تۇتىدۇ. كېچىسى ئۇخلىماي ئىبادەت قىلىدۇ. يەنى ئالتۇن تەختلىك قۇياش ئاسمان ئوردىسىغا چىققاندىن تارتىپ، تۈن قارابىساتىنى پەلەك سەھنىسىگە يايغىچە ئارىلىقتا نەپسىنى رىيازەت بوتىسىدا ئاچلىق ئوتى بىلەن كۆيدۈرۈپ، سۇ ۋە گىيادىن ئۆزگە نەرسە بىلەن ئىپتار قىلمايدۇ. يۇلتۇزلار لەشكەرلىرى ئاسمان مەيدانىدا جەۋلان قىلغاندىن تارتىپ، قۇدرەت سۈپۈرگىسى سۈبھى قەندىلىنى پەيدا قىلىپ، جاھان سارىيىنى يورۇتقىچە ئارىلىقتا، خۇددى شامدەك تائەت پۇتى بىلەن تىك تۇرۇپ، ئىشق شولىسى بىلەن يالقۇنلىنىپ يېشىنى ئاققۇزىدۇ.

بۇ جاھان كۆزگۈسىدىن كۆزنى يېپىپ،
پىقىرلىقتىن كۆڭلىگە پەيزى تېپىپ.
ئىككى ئالەمدىن كېچىپ خىلۋەت ئارا،
ئۆزىگە يات، ھەققە بولغان ئاشنا.

ئۇ ھېچقانداق جانىۋارغا ئازار يەتكۈزمەيدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئادىل قازىنى ھېچقەيەردىن تاپالمايمىز. شۇنىڭ قېشىغا بارايلى، — دېدى كەكلىك.

ئىككىلىسى بۇ مەسلىھەتكە رازى بولۇپ، مۇشۇكنىڭ قېشىغا ماڭدى. مۇشۇكنىڭ "ئادىللىقى ۋە ئىنساۋىنى" تاماشا قىلماقچى بولۇپ مەنمۇ كەينىدىن بىللە باردىم. ئۇ زاھىت مۇشۇك بۇلارنى كۆرۈپلا ئورنىدىن قوپۇپ، نامازغا تۇردى ۋە تەھرىمە باغلاپ ناماز مېھرابىغا يۈز ئورۇدى. ئۇ ئىبادىتىنى

شۇنداق ئۇزۇنغا سوزدىكى، تائەت-ئىبادىتى ئاۋالقى رەسمىي-قائىدىسىدىن ئۇزۇراپ كەتتى.

جەھەننەمنىڭ ئاچقۇچىدۇر ئۇنداق ناماز،
ئەل ئالدىدا ئۆتەر بولساڭ شۇنداق داراز.
قىلىپ ھەممە يامان ئىشنى خىلۋەت ئارا،
خەلق ئالدىدا تەقۋا بولماق نىمە پايدا!

چىل مۇشۈكنىڭ بۇ ئەپىئالىدىن ئەجەپلەندى، كەكلىك ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن ھەيران بولدى. ئاخىرى مۇشۈك نامازدىن پارىغ بولدى. ئۇلار مۇشۈككە ھورمەت بىلەن ئىلتىماس قىلدى ۋە "قازىلارغا قازى بولغايسەن" دەپ بىرمۇنچە مۇبالىغە قىلغاندىن كېيىن، مۇشۈك قازىلىق كۇرسىسىدا ئولتۇرۇشنى قوبۇل قىلىپ:

— سوزۇڭلار بولسا ئېيتىڭلار، — دىدى.

كەكلىك دەۋا قىلىپ ئەرزىنى ئېيتتى.

— ئەي يىگىت، — دىدى مۇشۈك، — ماڭا قېرىلىق يەتتى. باش-كوزۇمگە چەرخ تۆگمىنىدىن توزانلار قوندى. ھادىسىلەر خازانىنىڭ قولى مەندىكى يېگىتلىق ۋە لەتاپەت ئاپتىۋىنى تىرىكلىگىمنىڭ بوستانىدىن تارتىۋالدى. كۈچ-قۇۋۋىتىمنىڭ ئەسۋاۋى بولغان ياشلىق كېچىسى قېرىلىق كۈندۈزى بىلەن ئالمىشىپ قالدى.

يىگىتلىك باھارىم كېتىپتۇ ئۆتۈپ،
ئۆمرۈمنىڭ مەۋسۇمى كېتىپتۇ كوچۈپ.
ھەۋەس ئاز قالدىيۇ نادامەت بىسيار،
ئەزالار قۇۋۋىتى بوپ قالدى بىكار.

يېقىنراق كېلىڭلار، سوزۇڭلارنى ئۇنلۇكرەك ئېيتىڭلار.

دەۋاگەرنىڭ دەۋاسىنى ۋە جاۋاپكارنىڭ جاۋاۋىنى ئېنىق ئاڭلاپ هوكۇم قىلاي. هوكۇم قىلىشتىن بۇرۇن سىلەرگە دوستانە ۋە بىغەرەز هالدا نەسىهەتلەرنى قىلاي. چۈنكى دۇنيادىن كېچىپ، دىن يولىغا كىرگەنلەرنىڭ مەسلىهەتى ھەممە جايدا لازىم بولۇپ قالىدۇ.

سوزۇمدىن گەر بۈگۈن بولساڭ بەدگۇمان،
بو ۋرسەڭ ئەتىكى كۈندە پۇشايمان.

ئەگەر ۋەزلىرىمنى كوڭۇل قۇلىغى بىلەن ئاڭلىساڭلار مەن مۇرۇۋۋەت ھەققىنى گەدىنىمدىن ساقىت قىلغان بولاتتىم.

ئەيلەپ ساڭا نەسىهەت بۇرچۇم ئادا قىلارمەن،
قوبۇل ئېتىش ـ ئەتمەسنى ئوزەڭ بىلىپ قىلارسەن.

ياخشىسى، ھىچقايسىڭلار ھەققەتنى ياپماڭلار، راستىنى ئېيتىڭلار، دۇنيانىڭ ئەسقاتمايدىغان مال ـ مۈلكى ئۈچۈن يالغان سوزلەپ، ئاخىرەتنىڭ ناز ـ نېمەتلىرىدىن مەھرۇم بولماڭلار.
— ۋاي ئادىل هوكۇم قىلغۇچى، — دىدى كەكلىك، — ئەگەر ھەممە خالايىق راستلىقنى ئادەت قىلغان بولسا ۋە دىيانەت يولىنى تۇتقان بولسا، هاكىم قازىلار قېشىغا بېرىشقا، گۇۋادىن ئوتۇشكە ۋە قەسەم ئىچىشكە ھىچ هاجەت چۈشمەگەن بولاتتى. دەۋاگەر ۋە جاۋاپكار ئىككىلىسىنىڭ ئاقىل كوزدىنى غەزەپ پەردىسى توسۇۋالغاچقا، ئىلاجىنىڭ يوقىدىن، كوڭلىنىڭ كوزى راستلىق سۈرمىسى بىلەن روشەن بولغان قازىغا مۇهتاج بولىدۇ ـ دە، قازى ئۇلارغا ساۋاپ جامالىنى كورسىتىدۇ. بۇ مەنىدە كاتتىلاردىن بىرى بىر ھىكايىنى نەزمە يىپىغا تىزغان ئىكەن.
— ئۇ قانداق نەزمە ئىكەن؟ — دەپ سورىدى مۇشۇك.
كەكلىك ئېيتىپ بەردى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

بىراۋغا قازى ھوكۇم قىلدى ناگاھ،
لېكىن ئۇ يىغلىدى تارتىپ تولا ئاھ.
بىر كىشى سوزلىدى ئۇڭا: "ئەي قازى،
ئەھوكۇم بۇ قىلماستىن ئۇنى رازى".
قازى ئېيتتى: "بىلگىنكى بۇدۇر ھالىم،
ئەمەسمەن غەيرىنىڭ سىرىغا ئالىم.
گەر كەلسە ئىككى كىشى دەۋا قىلىپ،
ئىككىلىسى ئوز سىرىنى ئوزى بىلىپ.
ئىككىلىسى دىسە: "قازى ئەدلى قىل"،
ئاڭا قانداق ھوكۇم قىلاي مەن جاھىل.
گۇمان بىلەن تۇرسام گەر مۇشۇ پەيتتە،
قانداق جاۋاپ بېرىمەن ئاخىرەتتە؟".
سورىغۇچى دىدى يەنە: "ئەي ئالى زات،
گەرچە قويساڭمۇ ئوزەڭگە جاھىل ئات.
لېكىن سەن ئالىمسەن، سەن شامى مىللەت،
ئۇ ئىككى ئالەمدە ساھىبى ئاللەت.
ئىلىمگە قوشۇلۇپ كەلسە گەر غەرەز،
ئۇ ئىلىم ئەمەستۇر بەلكى بىر مەرەز.
ئېھتىمال رىيادىن سەن پاكى دامان ①
بۇ ئىشنىڭ توغرىدا يوقتۇر ھىچ گۇمان.
پارا ئالماققا ئەگەر بولساڭ مايىل،
جاھىللىققا بولغايسەن شۇندا قايىل".
قازى قىلىپ ئوزىنى پارا پەرەست،
ھەقنى بۇزۇپ يەتكۇزەر دىنغا شىكەست.

خۇداغا شۇكرى، سىنىڭ كوڭلۇڭ ئەينىگىنى غەرەز زەنگىسى قارايتسۇەتمىگەن ۋە دىيانىتىڭنىڭ كوزى ھارام پارىخورلۇغنىڭ ھىرىس ئوتى بىلەن خىرە بولمىغان، شۇڭا كىمنىڭ

① پاكى دامان — نومۇسلۇق، پاكىز.

ھەق بولسا شۇنىڭغا ھوكۇم قىل، قايسىمىز شەرتەت ھوكمىدىن باش قايتۇرساق، ئۇنىڭغا سىياسەت قىل ۋە ئازاپ-ئوقۇبەت كورسەت. كىمكى ھوكمىگەدىن بويۇن تولغىسا ئۇنىڭ بېشىنى كەس.

— توغرا ئېيتتىڭ، — دېدى مۇشۇك، — سىلەرمۇ غەيرەز كوچەتلىرىنى كوڭۇل سەھنىسىدىن يۇلۇپ تاشلاڭلار، شۇنى بىلىڭ-لاركى، كىمنىڭ راست بولسا، ھەقىقەت غالىپ بولىدۇ. ئەگەر ئەمىلىيەتتە مۇددىئاسىغا يېتەلمەي يالغانچىلىق قىلسا، شۇ سەۋەپتىن مەغلۇپ ۋە نابۇت بولىدۇ. كورۇنۇشتە ھەركىم ئۇنىڭ مۇرادىغا ھەر قانچە مۇۋاپىق كەلگىنى بىلەن يالغانچى تەھقىق يوقالغۇچىدۇر. شۇڭا:

بېشىم ئۇزرە گەر بۇگۇن ئات سالارسەن،
تاڭلا سەن ھەم بالا ئارا قالارسەن.
ناھەق ئىشقا كىشى گەر بولسا راۋان.
ئوز ۋۇجۇدىن قىلغۇسى ئوزى ۋەيران.

دەپ ياخشى ئېيتىلغان. مەن سىلەرگە دەپ قويالاي، ياخشى خۇيلۇق بولۇڭلار، ياخشى خۇيۇڭلار ئاخىرەتنىڭ سەرمايىسى بولىدۇ. ئومۇر دېگەن نەرسە باھار يامغۇرى ۋە گۇلىستان مەۋسۇمىدەك باقاسىزدۇر. ئۇنىڭغا ئىشەنمەڭلار. باشقىلارنىڭ زەرەر ۋە مەنپەئەتلىرىنى ئوزەڭلارنىڭ پايدا-زىيىنىڭلاردەك بىلىڭلار. ئوزەڭ ياخشى كورمىگەننى باشقىلارمۇ راۋا كورمەيدۇ!

مۇشۇك ئەنە شۇنداق شىرىن ئەپسانىلەر بىلەن ئۇلارغا ئەپسۇن ئوقۇدى. ئۇلار خاتىرجەم بولۇپ مۇشۇكنىڭ ئالدىغا يېقىن باردى ۋە كوڭۇللىرىنى توختىتىپ ئەرزلىرىنى ئېيتىپ ئولتۇراتتى، مۇشۇك بىر ھەملە بىلەن ئىككىلىسىنى تۇتۇۋالدى ۋە گوشلىرىنى مەيدىسىنىڭ قازىنىغا سالدى. ئۇلار ئۇ يەردە ھەققەتنى تاپتى.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، بەتقىلىق ئالدامچىغا ئىشەنگۈلۈك ئەمەس. ھۇقۇشنىڭ شۇملۇغى ۋە مەككارلىغىدىن سۆپىتى ئاشۇنداق. ئۇنىڭ ئەيىپلىرى سانسىز ۋە نۇقسانلىرى ساناقسىز. مەن پەقەت يەتتە دەريادىن بىر تامچە ۋە توققۇز ئاسماندىن بىر زەررىچىلىكلا ئېيتتىم.

ئېيتسام ئەگەر مىڭ يىل ئۇنىڭ ۋەسپىنى،
تەرىپ قىلالماسمەن مىڭدىن بىر قىسمىنى.

مۇبادا ئۇنى پادىشاللىققا كوتەرسەڭلار، شاھلىق تاجىنى كىيگىنىدە، جاپاكار پەلەك بەختسىزلىك تېشىنى شۇم بېشىغا ئۇرغۇسى ۋە سەلتەنەت تەختىگە ئايىغى يەتكەنىدە، غەزەپ ھاسىسى بىلەن ئىنتىقام ئايىغىنى سۇندۇرغۇسى. قىسقىسى، ئۇنىڭ پاسكىنا زاتى تەربىيەتنى قوبۇل قىلمايدىغانلىقى ئۈچۈن ئەمگەكىڭلار زايا بولىدۇ.

پاك ئەسىل گوھەر كېرەك ئەتكىلى ئالتۇن بېزەك،
گوھەر بىلەن مارجان ئەمەس بەسكى ھەر تاش ھەر كېسەك.

قۇشلار قاغىدىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، ھۇقۇشنى پادىشا قىلىش نىيىتىدىن قايتىپتۇ. ھۇقۇش دىگەن بۇ خاكىسارنىڭ قاغىغا ئاچچىقى كېلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي نومۇسسىز قارا يۈز، مېنىڭ كۆڭلۈمنى قاتتىق ئاغرىتتىڭ. ئىززىتىمگە توسقۇنلۇق قىلىپ، ماڭا خارلىقنى راۋا كۆردۈڭ. ئارىمىزدا شۇنداق گىنە-ئاداۋەت پەيدا قىلدىڭكى، بۇنى يۈزمىڭ ئەسىردىمۇ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. كۆڭلىمىزگە پۈتكەن ئۆتىنى شۇنداق ئۇلۇغ ياقتىڭكى، ھەممە دەريالارنىڭ سۈيى بىلەنمۇ ئۆچۈرگىلى بولمايدۇ. بىلىپ قويغىنكى، دەرەخنى كەسسە

يىلتىزىدىن يەنە ئۇنۇپ چىقىپ يوغىنايدۇ. لېكىن مۇھەببەت كوچىتىنى جاپا پالتىسى بىلەن كەسسە ئۇنىڭدىن مۇتلەق ۋاپا شېخى پەيدا بولمايدۇ. كىشىگە قىلىچتىن جاراھەت يەتسە ئاخىرى تۈزۈلىدۇ. ئەمما كوڭۇلگە يەتكەن سوز يارىسى ھەرگىز ساقايمايدۇ.

كوڭۇلگە يەتسە گەر تىلدىن جاراھەت،
ھېچ مەلھەم قىلالماس ئۇنى سالامەت.

بەدەنگە قادالغان ئوقنى تارتىۋېلىش مۇمكىن ۋە لېكىن ئەگرى تىل ياسىدىن كوڭۇلگە تەككەن ئوقنى چىقارغىلى بولمايدۇ. ھەر قانداق زەھەرلىك نەرسىنى باشقا بىر نەرسە توسالايدۇ. ئوت سۇ بىلەن ئوچىدۇ. زەھەرنى تەرياق باسىدۇ، ئەمما گىنە ـ ئاداۋەت ئاغرىقى ھېچقانداق دورا بىلەنمۇ شىپا تاپالمايدۇ. ئەمدى بىرىنىڭ جامائىتىمىز بىلەن سىبىنىڭ قەۋمىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاداۋەت تىكىنى شۇنداق ئۇندىكى، يىلتىزى تەھتى سەراغا، شاخلىرى سۈرەييافا يەتتى.

ھۇقۇش سوزىنى تۈگىتىپ، ئەھۋالى قايغۇلۇق ۋە كوڭلى سۇنۇق ھالدا ئۇچۇپ كېتىپتۇ. قاغا دېگەن سوزلىرىدىن پۇشايمان يەپ، ئۇزاق ئەندىشىدە قاپتۇ ۋە ئوز ـ ئوزىگە: "يامان ئىش قىلدىم ۋە ئوز جامائىتىمگە كۈچلۈك دۈشمەن پەيدا قىلدىم. قۇشلارغا نەسىھەت قىلىشنى ماڭا كىم قويۇپتۇ. باشقا قۇشلارمۇ ھۇقۇشنىڭ ئەيىۋىنى مەندىن ئوبدانراق بىلىدىكەن، لېكىن ئاقىۋىتىدىن ئەندىشە قىلىپ، ھېچ نىمە دىمىگەن ئىكەن. مەنمۇ شۇنداق قىلسام بولۇپتىكەن. يەنى جەڭ ۋاقتىدىن باشقا چاغدا شەمشەر ئويناش خاتا ئىش. تىل تىغىنى بىمەھەل ۋە زورۇرىيەتسىز ۋاقىتدا چەكسە، بويۇن كېسىلىپ باش كەتكۈسى.

ئەگەر تىل ئويلىماي سۆزلىسە سۆخەن،
تەن ئەمەس ۋەھىمىدىن تىترەر بولسا جان.

يامىنى شۇ بولىدىكى، بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسى روبىرو تۇرۇپ ئېيتىلدى. بۇنىڭدىن ئاداۋەتنىڭ كۈچىيىشىدە شەك يوق. چۈنكى ياقمايدىغان سۆز غەزەپنى زىيادە قىلىدۇ-دە! ئۇلۇغلار: "ھەر قانداق كىشىنىڭ ئۆزىدە كۈچ-قۇۋۋەت ۋە شان-شەۋكەت كوپ بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭغا ئىشىنىپ، جەڭ ۋە ئاداۋەتنى ئىختىيار قىلماسلىقى كېرەك، چۈنكى تەرياق ۋە باشقا دورىلارغا ئىشىنىپ، زەھەر يېيىش ئاقىللارغا ياراشمايدۇ" دەپ ئېيتىشقان ئىدى.

قاچاندا بولسىمۇ ھەر قانچە تەرياق،
ئىشىنىپ زادىلا يېمىگىن زەھەر.

ھوكۇما پەيلاسوپلار: "ھەر كىشى سۆزىدىن ئۆزى خوپ بولسا، ئەلۋەتتە يۇقۇرى مەرتىۋە، ئىگىز دەرىجە تاپىدۇ. نەئۇزەنبىللاكى، ئۆزى ناخوپ بولۇپ، ئۆز سۆزىنى ئۆزىلا ماقۇل تېپىپ، گەپلىرىگە رەڭگا-رەڭ ئىبارىلەر ۋە ھەر خىل مىساللار بىلەن پەرداز بەرسىمۇ، ئىشى مالامەت بىلەن ئاياقلىشىدۇ" دەپ ئېيتقان. مەن بولسام سۆزى ئارتۇق، ئۆزى ئۆكسۈك ئىكەنمەن. شۇڭا ئىشنىڭ ئاخىرىنى ئويلىماپتىمەن. ئەگەر ماڭا ئاگاھلىقتىن نېسىۋە تەككەن بولسىچۇ، بۇرۇنراق بىر كىم بىلەن كېڭەش قىلغان بولار ئىكەنمەن ۋە سۆزنىڭ ياخشى-يامىنىنى ئاڭلاپ سۆزلىگەن بولار ئىكەنمەن. ھېچ قانداق ئاقىللار بىلەن كېڭەشمەي باقماي، بۇ ئىشقا كىرىشىپتىمەن. بىر مۇنچە ۋەھشەت تۇغدۇرىدىغان ۋە پىتنە پەيدا قىلىدىغان سۆزلەرنى تىلىمدىن جارى قىلىپ تاشلىدىم. ئەگەر خالايىقلار مېنى ئەسكى ۋە پىتنە-پاساتچى سانىسا ھەم

نادان جاھىللار قاتارىدا بىلىسمۇ ئەجەپلىنىەرلىكى يوق ئىش بولدى. "كوپ سوز بىكار سوز" دىگەن ماقال توغىرا ئېيتىلغان ئىكەن. ئادىمىزاتنىڭ ھايۋانىلاردىن پەرقى يۇز بىلەندۇر. ھوكۇمالار يامان سوزلۇكلەرنى چارپايدىن پەس دەرىجىدە ساناپتۇ ۋە تىلسىزلارنى يامان سوزلىگۇچىلەردىن ئۇستۇن بىلىپتۇ.

چارپاينىڭ تىلى يوق سوزگە، يىراق،
بىلسەڭ ئۇنى بەدزۇۋاندىن ياخشىراق.
سوزنى ئېيتار چاغدا سەن باھۇش بول،
گاھىدا ئىشەك كەبى خاموش بول.

قاغا ئۇزىگە بۇ مالامەتلەرنى قىلىپتۇ - دە، غەم - قايغۇ بىلەن ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

— بىز بىلەن ھۇقۇشلار ئارىسىدىكى ئاداۋەتنىڭ سەۋىبى شۇ، — دەپ كارشۇناس سوزنى تۇگىتىپتۇ.

— ئەي كارشۇناس، ھەممە سوزلىرىڭنى ئاڭلىدىم، — دەپتۇ پادىشا، — سوزلىرىڭدىن نۇرغۇن پايدىلارنى كوردۇم. ھەركىم ئەقىللىق كىشى بىلەن سوھبەت قىلسا ۋە ئۇلارنىڭ گەپ - سوزلىرىدىن بەھرە ئالسا، ھامان ئوزىنى دولەت - ئىقبال مەرتىۋىسى ۋە سائادەت - كامالەت دەرىجىسىگە يەتكۇزگۇسى.

ياخشىلارنىڭ سوھبىتى خۇددى ئىپار،
خۇشبۇيىدىن جان ھالاۋەتلەر تاپار.
ئىشلىرى ئىدراكىغا بولغاي گۇۋا،
سوزلىرى ھىكمەتكە بولغاي رەھناما.

كوڭلۇمنىڭ ئويى سوزلىرىڭنىڭ چىرىغى بىلەن يورۇدى.

ئەمدى قانداق چارە كورۈش كېرەكلىگى توغرىسىدىكى مەسى-
لىھەتىڭنى بايان قىل. لەشكىرىمىز ھۇقۇشلارنىڭ زۇلۇم ئۇتىدا
پەرۋانىدەك كويىدى. خەلقىنىڭ قاراغىسى ۋە قوشۇنىنىڭ ياراغى
ئۇچۇن قانداق تەدبىر كورمەك كېرەك؟

— ئوچۇق پىكىرلىك بىر نەچچە ۋەزىر، سۇلۇھ ۋە تېچلىق
توغرىسىدا گەپ قىلدى، — دەپ يەنە گەپ باشلاپتۇ كارشۇناس، —
ھېچ قايسىسى ماڭا پەسەنت كەلمىدى. تولۇق ئىشەنچىم باركى،
ھىلە بىزنىڭ ئىشمىزنى ئوڭلايدۇ. نۇرغۇن كىشىلەر ھىلە ۋە
مادارا يوللىرى بىلەن مەقسەتلىرىگە يەتكەن. جىدەل بىلەن
ئىش پۈتمەيدۇ. بۇ خۇددى كەرەكان شەھرىدىكى ھەييار
جەللىگۇرلەر ئالدام بىلەن زاھىتنىڭ قولىدىن قويىنى ئېلىپ
يېگىنىگە ئوخشاش بىر ئىش.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— كەرەكان شەھرىدە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ كارشۇناس.

زاھىت بىلەن ئالدامچىلارنىڭ ھىكايىسى

كەرەكان شەھرىدە بىر نەچچە ھەييار، جەللىگۇرلەر
بار ئىكەن. بىر كۇنى بىر زاھىت بازاردىن بىر قوي سېتىۋېلىپ
يېتىلەپ كېتىۋاتسا، ھىلىقى جەللىگۇرلەرنىڭ قويغا كوزى
چۈشۈپتۇ. بۇلار "ئۇ ساددا دىل زاھىتتىن بۇ قوينى ھىلىنىڭ
زورى بىلەن ئالىمىز" دەپ تىل بىرىكتۈرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن
جەللىگۇرلەرنىڭ بىرى ئۇدۇلغا كېلىپ:

— ھەي شەيخ، بۇ ئىتنى قاياقتىن ئېلىپ كېلىۋاتىسەن؟ —
دەپ سوراپتۇ.

— بۇ ئىتنى نەگە ئېلىپ كېتىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ
بىرئازدىن كېيىن يەنە بىرى كېلىپ.

كېيىن يەنە بىرى باشقا بىر تەرەپتىن كېلىپ:

— ھەي بۇزرۇكۋار، شىكارغا ماڭدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
ئۇندىن كېيىن تونتىچىسى پەيدا بولۇپ:
— ئەي ئەزىز، بۇ ئىتنى نەچچە پۇلغا سېتىۋالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ، يەنە بىرى كېلىپ تەنە قىلىپ:
— بۇ ئۇزنى مەن زاھىت دەيدۇ. قولىنى ۋە تونىنى بۇ ئىت بىلەن بۇلغاپتۇ، — دىسە، يەنە بىرى:
— ئۇنداق دىمە، بۇ خۇدانى ئىزلىگۈچى كىشى، تەڭرىنىڭ رازىلىقىنى دەپ، بۇ ئىتنى پەرۋىش قىلغىلى ئالغان ئوخشايدۇ، — دەپتۇ.
شۇ تەرىقىدە ئۇ مەككارلارنىڭ ھەر بىرى بىر خىل ئەپسۇن ئوقۇپتۇ. ھەممىسىنىڭ سوزى بىر يەردىن چىقىۋاتقاچقا، زاھىتنىڭ كوڭلىگە شەك چۇشۇپتۇ-دە، "بۇ جانىۋارنى ماڭا ساتقان كىشى جادۇگەر ئوخشايدۇ. كوزۇمنى باغلاپ ئىتنى ماڭا قوي كورسىتىپتۇ. بۇ ئىتنى قويۇۋەتمەكتىن باشقا ئىش يوق. بۇنى ساتقۇچىنى تېپىپ پۇلۇمنى ياندۇرۇۋالاي" دىگەن ئويغا كېلىپ، بىچارە زاھىت ساددىلىقتىن قوينى قويۇۋېتىپتۇ ۋە بازارغا قاراپ مېڭىپتۇ. ھىلىقى جەللىگۇرلەر كېلىپ قوينى تۇتۇپ، خىلۋەتكە ئېلىپ بېرىپ سويۇپتۇ. زاھىت ئاشۇنداق ھىلىگە ئالدىنىپ قويدىن ئايرىلىپتۇ.
بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۇچۇن كەلتۈردۇمكى، بىزمۇ ھىلە يولىنى تۇتۇشىمىز كېرەك. مەكىر ۋە ئالدام ئىشلەتمىسەك، ھۇقۇشلارغا غالىپ كېلەلمەيمىز.

رەقىپكە قۇۋۋىتىڭ يەتمىسە ئەگەر،
مىكىر بىلەن بەر ئۇنىڭ جازاسىنى.
ئەگەر كۇچۇڭ يەتمىسە ئوشاتقايسەن،
ھىلىلەرنىڭ زورى بىلەن ياسىنى.

— قانداق ھىلىلەرنى ئويلىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

www.uyghurkitap.com

— بۇ ئىشقا ئۆزەمنى پەيدا قىلماقچىمەن، — دەپتۇ كارشۇناس، — نۇرغۇن جاننى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بىر جاندىن ۋاز كېچىشكە توغرا كېلىدۇ. مەسلىھەتىم مۇنداق: ھەممە لەشكەر ئالدىدا ماڭا سىز ئاچچىقلانغان بولسىڭىز ۋە غەزەپ بىلەن بۇيرۇيسىز - دە، قاغىلار قانات - قۇيرۇقلىرىمنى يۇلۇپ تاشلىسۇن. ئەزالىرىم قانغا مىلىنىپ كەتسۇن، مېنى شۇ ھالەتتە دەرەخنىڭ تۈۋىگە تاشلىسۇن. سىز ھەممە لەشكەرلىرىڭىز بىلەن كوچۈپ كېتىپ، پالان يەردە ماكان تۇتىسىز ۋە ماڭا قاراپ تۇرىسىز، مەن دۈشمەنلەرنىڭ ئىشلىرىنى ھىلە بىلەن جايلاپ خىزمىتىڭىزگە كېلىمەن.

پادىشا خىلۋەت ئۆيىدىن غەزەپ بىلەن چىقىپتۇ. ھەممە خالايىق ۋە لەشكىرى قانداق تەدبىر قىلىپ چىقارغىنىنى دەپ ئىنتىزار بولۇپ ئولتۇرۇشقان ئىكەن، ئۇلار پادىشانىڭ چىرايىدىكى غەزەپ ئەسىرىنى كورۇپ، قورقۇپ باشلىرىنى تۆۋەن سېلىشىپتۇ. پادىشا بۇيرۇق قىلىش بىلەن بىر دەمدىلا كارشۇناسنىڭ پەر - قاناتلىرى يۇلۇنۇپ تاشلىنىپتۇ. قاغىلارنىڭ تۇمشۇقلىرى زەربىدىن ئۇ باشتىن ئاياقىچە قانغا بويىلىپتۇ. كارشۇناسنى دەرەخ تۈۋىگە تاشلاپ، ھەممە خالايىق ۋە لەشكەرلەر پادىشانىڭ كەينىدىن كوچۈپ كېتىپتۇ ۋە تەيىنلەنگەن يەرگە بېرىپ جايلىشىپتۇ. ئۇلار يۈرگەن چاغدا، كۈن ئولتۇرغان بولۇپ، قۇدرەت پەردازچىسى يۇلتۇز كېلىنلىرىنى ئاسمان مەنزىرىسىدە جىلۋىگە كەلتۈرگەن ئىكەن.

قاراڭغۇلۇق چەرخ ئۆزرە لەشكەر چېكىپ،
يۇلتۇزلار ئالەمگە ئوز نۇرىن چېچىپ.

شۇ كۈنى ھۇقۇشلار پادىشاسى شاباھەڭ ۋەزىرلىرى بىلەن كەچكىچە مەسلىھەتلىشىپ: "بىر قاغىلارنىڭ ماكانىنى كوردۇق.

بىر مۇنچىسىنى زەخمىلەندۈردۇق. بۈگۈن ئاخشام يەنە بىرىپ كىچىلىك ھۇجۇم قىلساق، بىر يولى ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈپ تۈگىتىمىز ۋە دۈشمەن نەسلىنى قۇرۇتىمىز ۋە پاراغەت بىلەن كۈن ئۆتكۈزىمىز" دەپ قارار قىلىشقان ئىكەن. شۇ تۈندە ھۇقۇشلار شەۋكەت ۋە قۇۋۋەتلىرىگە تايىنىپ، قارا لىباسلىرىنى كىيىپ، ئۆزلىرىگە زىننەت قىلىپ، كېچىلىك ھۇجۇم بايرىقىنى كۆتىرىپتۇ ۋە شاباھەڭ ھەممە سىپاھلىرى بىلەن كېچىلىك ھۇجۇم قىلىپ قاغىلارنىڭ تۇرالغۇسىغا يۈرۈش قىلىپتۇ.

ئۆرۈشخۇمار گۇرۇھ ئىدى قانخورلۇغى ھەددىدىن ئاشقان،
قارا كۆڭلى پىتنىخورلۇق ئاداۋەتكە تولۇپ تاشقان.

ئۇلار ھىلقى دەرەخ تۈۋىگە كەپتۇ، لېكىن قاغىلاردىن ھېچ ئەسەر ۋە خەۋەر تاپالماپتۇ. ھۇقۇشلار تەرەپ-تەرەپكە بېرىپ ئىزلەپتۇ. كارشۇناس دەرەخ تۈۋىدە مەجرۇھ ۋە شىكەستە بولۇپ ياتىدىكەن ۋە قايغۇلۇق ئاۋاز بىلەن نالە قىلىدىكەن. ھۇقۇشلار ئاخىرى ئۇنىڭ ئۈنىنى ئاڭلاپ، شاباھەڭگە مەلۇم قىلىپتۇ. شاباھەڭ بىر قانچە يېقىنلىرى بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىگە كەپتۇ.

— سەن كىم؟ نىمە سەۋەپتىن مۇنداق بولدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ شاباھەڭ.

كارشۇناس ئۆزىنىڭ ئىسمى ۋە ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى فىرۇزىگە ۋەزىر ئىكەنلىگىنى ۋە ئۇنىڭ جاپاسى بىلەن مۇشۇ ھالغا چۈشكەنلىگىنى ئۇلارغا سوزلەپ بېرىپتۇ.

— ھە، ئۇقتۇم، خەۋىرىڭنى ئاڭلىغان ئىدىم، — دەپتۇ شاباھەڭ، — قاغىلار نەگە كەتتى؟ شۇنى ئېيتىپ بەر؟

— مېنى بۇ ھالغا سالغىنىدىن ئۇلارنىڭ سىرلىرىنى ھېچ ئۇقالمىدىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ كارشۇناس.

www.uyghurkitap.com

— سەن فىرۇزىنىڭ ۋەزىرى ئىدىڭ. ھەممە ئىشتا ماڭا ئىشىنىدىكەن. نىمە خىيانەت ۋە قايسى جىنايەت بىلەن سېنى خورلىدى؟

— فىرۇزە دەرگاھىدىكى مۆلازىملارنىڭ ھەممىسى ماڭا دۈشمەن بولدى. ئۇنىڭ يېنىدا چوڭ مەرتىۋە تاپقىنىمغا ھەسەت قىلدى. تىل بىرىكتۈرۈپ مېنى ئۇنىڭغا چاقتى. شۇ سەۋەپتىن ئۇ مەندىن گۇمانلاندى، مېنىڭ قىلغان ھەممە خىزمەتلىرىمنىڭ ئەجرى بەربات بولدى.

بارچە قىلغان خىزمەتلىرىم بولدى مىننەت،
ھىچ كىشىگە بەرمە تەڭرىم بۇنچە كۈلپەت.

— نىمە ئۈچۈن گۇمان قىلدى؟

— سىلەرنىڭ كىچىلىك ھۇجۇملاردىن كېيىن فىرۇزە ھەممە ۋەزىرلىرىنى يىغىپ، شۇ ھادىسە توغرىسىدا ھەر بىرىدىن مەسلىھەت سورىدى. نوۋەت ماڭا كەلگەندە "سېنىڭ مەسلىھەتىڭ قانداق؟" دەپ سورىدى. مەن "ھۇقۇش لەشكەرلىرى بىلەن ئۇرۇش قىلغۇچىلىك كۈچىمىز يوق. قۇۋۋەت ۋە شەۋكەتتە ئۇلار بىزدىن ئارتۇق. ئۇندىن قالسا بۇ زاماندا بەخت - دولەت ھۇقۇش پادىشاسىغا بېقىپتۇ. سائادەت ئىگىسى بىلەن بىر نەچچە قېتىم ئۇرۇش قىلماق مۇشەققەتنىڭ ئىشىگى ۋە بەختسىزلىكنىڭ بەلگىسى بولىدۇ.

ئەگەر ئۇيدە پەھلىۋان بولسا خوتۇن،
ئۆزى ئۆلۈپ، ئۇينى ھەم بۇزار پۈتۈن.

مېنىڭچە ئەلچى ئەۋەتەيلى، ئەگەر جەڭ ئوتىنى ياندۇرىدىغان بولسا بىر جاھاندا تۇتۇندەك تارقاپ كېتىمىز. ئەگەر ياراشماقچى

بولسا باج-خىراجەتتىن نىمىنى تەلەپ قىلسا، شۇنى جان-دىلىمىز بىلەن قوبۇل قىلايلى ۋە ئۇنىڭغا مىننەتدار بولايلى" دېدىم.

ئەگەر بىشىڭ كېرەك بولسا بەرگىل خىراج،
بولمىسا ھەم باش كېتىپ، ھەم قالمىغاي تاج.

بۇ تەدبىرگە فىرۇزە ئاچچىقلاندى ۋە قاتتىق كايىدى:
"نىمە دەپ ۋالاقشۇۋاتىسەن، نىمىشقا مۇنداق جۇرئەت قىلىپ ھۇقۇش لەشكىرىدىن ۋە ئۇنىڭ جەڭ قىلىشىدىن مېنى قورقۇتىسەن. مېنىڭ لەشكىرىمنى ئۇنىڭ چېرىكلىرى ئالدىدا ھەقىر ھېساپلاۋاتامسەن؟"

"ئەگەر دۈشمەن قىلىچ بىلەن قىلسا ھۇجۇم،
تىغدىن ئۆتكۈر نەيزەم بىلەن قىلارمەن گۇم".

مەن يەنە نەسىھەت تىلىمنى چىقاردىم:
— ھەي پادىشا! ئۆز رايىڭ بىلەن ئىش قىلما، ساۋاپ يولىدىن چىقما، تەۋەززۇنى لايىق تۇت، كۈچلۈك دۈشمەننى يالۋۇرۇش ۋە يۇۋاشلىق بىلەن رام قىلغىلى بولىدۇ، سەركەش ئۇۋنى مادارا ۋە مۇلايىملىق بىلەن دامغا چۈشۈرگىلى بولىدۇ.

ئىككى ئالەم راھىتى بۇ ئىككى سوز تەپسىرىدۇر:
دوستلىرىڭغا لۇتپى، دۈشمەنگە مادارا ئەيلىمەك.

مەسىلەن: قاتتىق بوران كەلسە ئاجىز گىيا مادارا ۋە مۇلايىملىق بىلەن ئۇنىڭ زەخمىسىدىن ساق قالىدۇ. دەرەخ بولسا ئۆزىنىڭ شاخلىرىنىڭ كۆپلۈكى ۋە يىلتىزىنىڭ چوڭلۇقىغا ئىشىنىپ، سەركەشلىك قىلىپ تۇرغاچقا، ئۇنى بىر ھەملە بىلەن

قومۇرۇپ تاشلايدۇ.

قاغىلار مېنىڭ نەسىھەتىمدىن ئاچچىقلىنىپ: "سەن ھۇقۇشلارغا يان باستىڭ ۋە بىزنى كەمسىتتىڭ" دېيىشتى. فىرۇزە دۇشمەنلەرنىڭ سۆزىگە كىرىپ بۇيرۇق بەردى- دە، بىر دەمدىلا مېنى بۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئۇلارنىڭ خۇي- پەيلىدىن قارىغاندا، ئۇلار سىلەر بىلەن جەڭ قىلىشقا تەييارلىنىۋاتىدۇ.

شاباھەڭ كارشۇناسىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ بولۇپ، ئۇز ۋەزىرلىرىنىڭ بىرىدىن:

— قاغىلارنىڭ بۇ ئىشىغا نېمە دەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

ۋەزىر مۇنداق دەپتۇ:

— ئۇنىڭغا ئەندىشە قىلىپ تۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق؟ تېزرەك ئۇنى ئۆلتۈرۈپ يەر يۈزىنى بۇلاردىن تازىلاش كېرەك. بۇ ئوچكەن ئوت بولسىمۇ، لېكىن قوقاس، ئىچىدە ئوت بار. مۇبادا بۇ ئوت تۇتىشىپ كەتسە، ئۇنىڭدىن ساقلىنىش تەس بولىدۇ. ھەر قانداق كىشى دۇشمەن توغرىسىدا پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويسا، ئۇنىڭغا قايتا قادىر بولالمايدۇ. پۇرسەت كەتكەندىن كېيىن نادامەت ۋە پۇشايمان قىلىش پايدا بەرمەيدۇ. ئەگەر ھەر كىم دۇشمەننى ئاجىز ۋە تەنھا كورسە، ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بېلىنى سۇندۇرۇش كېرەك. ئۇ ئۇنىڭدىن خالاس بولۇۋالسا ئاقىۋەت ئۇنىڭغا خالاسلىق بەرمەيدۇ. ئەي پادىشا، ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەڭ، ئەپسۇنلىرىغا قۇلاق سالماڭ، ئۇلۇغلار: "سىنالمىغان دوستقا ئىشىنىش ئەقىللىقنىڭ ئىشى ئەمەس" دەپتىكەن. دۇشمەننىڭ مەككارلىقى كورۇنۇپ تۇرسا، ئۇنىڭغا قانداق ئىشەنگىلى بولسۇن.

يوقتۇر ئىشەنچ دوستقىمۇ بۇ زاماندا،
بۇ رەقىپ سۆزىگە پۈتمەكلىك خاتا.

كارشۇناس ئۇنىڭ بۇ سوزلىرىنى ئاڭلاپ، ئاھ تارتىپ نالە قىلىپتۇ:

كوڭلۇم جىسمى رەنج بىلەن بولغان ئىدى جاراھەت،
بۇ جاراھەت ئۇستىگە نەشتەر ئۇرماق نە ھاجەت.

شاباھەڭگە بۇ سوز تەسىر قىلىپ يەنە بىر ۋەزىردىن سوراپتۇ:
— سىنىڭچە قانداق قىلساق بولار؟
— مەن ئۇنى ئولتۇرۇشكە قوشۇلمايمەن. چۇنكى مەرتلەر ئەھلى دۇشمەننى ئاجىز ۋە بىچارە ھالدا ئۇچراتقاندا، ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىشى ۋە ئەپۇ - ئىھسان كورسىتىشى كېرەك. رەھىم - شەپقەت ئۇنىڭغا ياردەم قىلىشنى تەقەززا قىلىدۇ. سودىگەرنىڭ خوتۇنى ئوغرىدىن قورققانلىقىدىن، ئېرىگە ئامراق بولغانلىقى بۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ، — دەپتۇ ئۇ ۋەزىر.
— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.
— بىر سودىگەر بار ئىكەن، — دەپ ئىككىنچى ۋەزىر ھىكايىسىنى باشلاپتۇ.

سودىگەر بىلەن خوتۇنىنىڭ ھىكايىسى

بىر سودىگەر بار ئىكەن، ئۇنىڭ ماللىرى ناھايىتى كوپ ئىكەن. لېكىن ئۇ بەتخۇي ۋە بەك قوپال ئادەم ئىكەن. بۇ ئەيىۋىنى ئاز دەپ، تېخى ئاچچىقى يامان، بېخىل ۋە قاتتىق قول ئىكەن.

دوزاقتىكى دېۋىدەك ئىدى تەلەتى شۇنچە سەت،
قاغىدەك كوڭلى قارا، ھەم باغرى تاش، ھەم بەتنىيەت.

بۇ تەلەتى سەتنىڭ بىر خوتۇنى بار ئىكەن. ئۇ ناھايىتى چىرايلىق ۋە پاكىز ئايال بولۇپ، ئون توت كۇنلۇك ئاي ئۇنىڭ

يۈزىدىن نۇر ئېلىپ، قاراڭغۇ كېچىنى كۈندۈزدىن يورۇقراق قىلىدىكەن. ئاسمان پەشتاقىنىڭ جاھانىنى يورۇتقۇچى قەندىلىدەك جامالىنىڭ شولىسىغا ئاپتاپ تاقەت قىلالمايدىكەن.

قامىتى زىبا ئۇنىڭ رۇخسارى تولغان ئاي ئىدى،
كەم ئىدى ئالەم ئارا ئۇنداق گۈزەل ھوسنى كامال.
ھەر نىمەرسە يازسا تەرىپلەپ، خىيالىم قەلىمى،
ئۇنىدىن ئارتۇقراق ئىدى ئۇ دىلبەرى ساھىپ جامال.

ئېرەنىنىڭ ئۇنىڭغا بەك كۆڭلى بار ئىكەن. ۋەسلىگە يېتىش ئۈچۈن شۇنچە ئىشق - مۇھەببەت بىلدۈرسىمۇ خوتۇنى ئۇنىڭ چىرايلىق سۆزلىرىگە ئالدانمايدىكەن. ئېرى قانچە يېقىنلاشسا خوتۇن ئۇنى شۇنچە قاچۇرىدىكەن. چۈنكى خوتۇن ئېرىنىڭ بەتخۇي، قاشاڭ ۋە بىشەملىكىدىن بىزار ئىكەن. شۇڭا ئېرىنىڭ قولى ئۇنىڭ چاچ بېغىغا يەتمەيدىكەن. يۈز گۈلىستانىدىن مۇرات گۈلىنى ئېرىنىڭ كۆزىگە كورسەتمەي كەلگەن ئىكەن. بىر كۈنى كېچىسى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرىپتۇ. سودىگەر ئۇيقۇدا، لېكىن خوتۇن ئويغاق بولغاچقا، ئوغرى كىرگىنىنى تۇيۇپ، ئېرىنى مەھكەم قۇچاقلىۋاپتۇ. سودىگەر ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ كېتىپ "غايىپتىن ماڭا شەپقەت ياغدى" دەپ خوشال بولۇپتۇ ۋە كوزىنى ئېچىپ ئوغرىنى كورۇپ قاپتۇ - دە: "ئەي مەرت يىگىت، قەدىمىڭ مۇبارەك بولسۇن، ماللىرىمدىن قانچە خالىساڭ شۇنچە ئال. چۈنكى بۇ جاپاكەش بىۋاپا خوتۇن سىنىڭ قەدىمىڭنىڭ بەركىتىدىن ماڭا ئامراق ۋە مېھرىۋان بولدى" دەپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، بەزى ھالەت ۋە سۈرەتلەرنى كورگەندە، كىشىگە رەھىم ۋە مېھرىۋانلىق قىلىشتىن بولەك نەرسە لايىق كەلمەيدۇ. بۇ قاغا شۇنىڭ جۈملىسىگە كىرىدۇ.

— بۇ مەسىلىدە سىنىڭ پىكرىڭ قانداق؟ — دەپ پادىشا ئۇ-

چىنچى ۋەزىردىن سوراپتۇ.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپ گەپ باشلاپتۇ ئۈچىنچى ۋەزىر، — ئۇنىڭدىن ئىرىكلىك لىباسىنى سالدۇرۇۋالماڭ، بەلكى ئامانلىق بېرىپ كىيىم-كېچەك كىيدۇرۇپ، ياخشى پەرۋىش كۆرسىتىڭ ۋە تەربىيەت قىلىڭ، بۇمۇ سىزنىڭ ئىنئام ۋە ئېھسانلىرىڭىزنى كۆرۈپ، سىزگە خىزمەت قىلىشنى ياقتۇرۇپ، سىزنىڭ ھەققىڭىزدە ئىخلاس ۋە ئېتىقات قىلىدىغان بولسۇن. چۈنكى فىرۇزىدىگە تەرەپتار بولۇپ، ياخشى كۆڭلى بىلەن نەسىھەت قىلغان ئىكەن، سىزگىمۇ جان كۆيەرلىك بىلەن مەسلىھەتلەر كۆرسىتىشى مۇمكىن. ئاقىللار دۈشمەنلىرىدىن قاچىنى قولغا كەلتۈرسە، ئۇنىڭغا شەپقەت بىلەن مەدەت قىلىدۇ. بۇنداق مېھرىۋانلىقنى ئاڭلاش بىلەن ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بۇ تەرەپكە مايىل بولۇپ بولۇنىدۇ. ھەممە دۈشمەنلەر ئىككىگە بۆلۈنۈپ، ئارىدا بۆلگۈنچىلىك پەيدا بولسا، ئاندىن دوستلارنىڭ ئىشلىرىغا ئوڭۇشلۇق ۋە خاتىرجەملىك ھاسىل بولىدۇ. شەيتان بىلەن ئوغرىلارنىڭ ئارىسىدا پەيدا بولغان جاڭجال زاھىتنىڭ سالامەت قېلىشى ۋە كۆڭلىنىڭ خوشلۇقىغا سەۋەپ بولغان ئىكەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— باغدات شەھرىدە، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ ئۈچىنچى ۋەزىر.

شەيتان، ئوغرى ۋە زاھىتنىڭ ھېكايىسى

باغدات شەھرىنىڭ يېنىدا بىر زاھىت بار ئىكەن. ئۇ ناھايىتى پاك تەبىئەتلىك كىشى ئىكەن. ئۇنىڭ كېچە-كۈندۈز قىلىدىغان ئوقتى ئىبادەت ئىكەن، ئۇ دۇنيا تەئەللۇقاتىنىڭ غۇبارىدىن ئىتەك قېقىپ، پۈتۈن ھىممىتى ۋە تىلىگىنى تەۋەككۇل ئىلكىگە بەرگەن ئىكەن. چۈنكى ئۇ مەنىيەت شارابىنى ئىچىش جاپا تى-

كىشىنىڭ سانچىلىشى بىلەن قولغا كىلىدىغانلىقىنى، خەزىنە ۋە مال، دۇنيا رەنج - مېھنەت ۋە بالا - قازا ئارقىلىق ھاسىل بولىدىغانلىقىنى بىلىدىكەن.

جاھاندا ئاقتۇرۇپ كورسەم تىكەنسىز يوق ئىكەن گۇلباغ،
ئەگەر باغ لالىسى بولسا ئۇنىڭ كوكسىدە ھەم يۈز داغ.
ھەرنە قاتتىق دەرت - ئەلەمگە كونىدىكەن كىشىلەر،
غەم بىلەن سارغايسا رەڭگى، دەيدىكەن: "بۇ رەڭگى زەر".

شۇڭا ئۇ قانائەت بۇلۇڭىدا پاراغەت ياقىسىغا بېشىنى تىقىپ، ئۆزىگە غايىپتىن توھپىلەر يېتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرىدىكەن.

تەڭرى ھەرقانداق بەرسە زىياپەت،
قىلماق ئەلادۇر ئاڭا قانائەت.

بىر كۈنى بىر كىشى ئۇنىڭغا سۈتلۈك بىر كالا ئېلىپ كەپتۇ. بىر ئوغرى ئۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ، كالىنى كوزلەپ كېچىسى زاھىتنىڭ ئىبادەتخانىسىغا مېڭىپتۇ. يولدا كېتىۋاتسا، شەيتان ئادەم سۈرىتىدە بولۇپ ئۇنىڭغا ھەمرا بولۇپتۇ.

— سەن كىم؟ نەگە بارىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئوغرى ئۇنىڭدىن.

— مەن شەيتان. زاھىتنى ئولتۇرگىلى بارىمەن، — دەپتۇ شەيتان.

— ئۇنى نىمىشقا ئولتۇرىسەن؟

— بۇ ئەۋلىيالارنىڭ تالاۋىتى بىلەن ھەممە كىشى تەۋۋاقىلىپ ئىنايەت يولىنى تۇتىدىغان بولۇپ كەتتى. مېنىڭ ئېزىتقۇلۇقۇمنىڭ بازىرى كاسات بولۇپ قالدى. مەنمۇ ئۇز ھالىمنى دەپ بەردىم. سەنمۇ ئوزەڭنىڭ كىم ئىكەنلىگىڭنى ۋە نىمە ئىشنى

كوزلەپ ئۆيدىن چىققانلىغىڭنى ئېيتىپ بەر.

— مەن ئالدامچىلىقنى كەسىپ قىلغان ئادەممەن. خالايىقنىڭ ماللىرىنى پىنھاندا ئېلىۋېلىپ، كوڭلىگە ھەسرەت ئوتىدىن داغ سالىمەن. زاھىتنىڭ سىمىز بىر كالىسى بار. بۈگۈن شۇنى ئېلىپ، مەئىشىتىمگە سەرپ قىلىش ئۈچۈن كېتىۋاتىمەن.

— سەن مېنىڭ جېنىم ئىكەنسەن، — دەپتۇ شەيتان، — خۇداغا شۈكرى، ئارىمىزدا ئوخشاشلىق بار ئىكەن. ئىككىمىز بىر كىشىنى قەستلەپ كېتىۋېتىپتىمىز. ئۇنداق بولسا ئىككىمىز بىرلىكتە زاھىتنىڭ ئىبادەتگاھىغا بارايلى.

ئۇلار شۇنداق گەپلىشىپ ئۇ يەرگە يېتىپ بارغاندا، زاھىت ئىبادەتتىن پارىغ بولۇپ ئۇخلاپ قالغان ئىكەن. ئوغرى "ئەگەر مەندىن بۇرۇن شەيتان ئۇلتۇرگىلى كىرسە، زاھىت تۇيۇپ قېلىپ پەريات قىلىشى مۇمكىن. ئۇ چاغدا مەن كالىنى ئالالماي قالىمەن" دەپ ئويلاپتۇ. شەيتان بولسا "ئەگەر ئوغرى بۇرۇنراق كىرىپ كالىنى ئالىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئىشىكنى ئاچىدۇ. ئۇ چاغدا قوۋۇقنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ زاھىت ئويغىنىپ قالسا، مەن ئۇنى ئولتۇرەلمەي قالىمەن" دەپ ئويلاپتۇ ۋە ئوغرىغا:

— ھەي بۇرادەر، ئازراق تەخىر قىل، مەن زاھىتنى ئولتۇرگەندىن كېيىن، ساڭا كالىنى ئېلىش ئاسان بولىدۇ، — دەپتۇ.

— ئاۋال مەن كالىنى ئېلىۋالاي، ئاندىن كېيىن سەن ئىشىڭغا قەدەم قويغىن، — دەپتۇ ئوغرى.

شۇنداق تالاش - تارتىش قىلىشقەندىن كېيىن ئوغرى:

— ھەي زاھىت، بۇ يەردە بىر شەيتان سېنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتىدۇ، — دەپ توۋلاپتۇ.

—ئاگاھ بول، كالاڭغا ئوغرى كەلدى،—دەپ شەيتانمۇ ۋاقىراپتۇ.

زاھىت بۇلارنىڭ ئاۋازىدىن ئويغىنىپ غەۋغا كوتەرگەن ئىكەن. ھەممە خوشنىلىرى پەيدا بولۇپتۇ. بايىقى ئىككىسى قېچىپ كېتىپتۇ. زاھىتنىڭ جېنى ۋە مېلى دۈشمەنلىرىنىڭ ئىختىلاپى تۈپەيلىدىن ئامان قاپتۇ.

لەشكىرى دۈشمەن ئىچىدە كورسەڭ ئەگەر سەن ئىختىلاپ،
ھاجەت بولماس تىغ چىكىش، خەنجەرگە كىيدۈرگىن غىلاپ.

ئۈچىنچى ۋەزىر بۇ ھىكايىسىنى تامام قىلغاندىن كېيىن ئىلـ
گىرىكى ۋەزىرنىڭ ئاچچىغى كەپتۇ.

— كورۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، — دەپتۇ ئۇ، — بۇ قاغا سىزنى ھىلە بىلەن ئۇزىگە جەلپ قىلىۋاپتۇ. غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىڭ. بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئاگاھ بولۇڭكى، ئاقىللار ئۇزلىرىنى دۈشمەن ھىلە - مىكرىدىن ياخشى مۇھاپىزەت قىلىدۇ، دۈشمەننىڭ يالغان سوزلىرى بىلەن يولدىن چىقمايدۇ. غاپىل كىشىلەر بولسا دۈشمەنىنىڭ يالۋۇرۇشى ۋە مۇلايىملىغىنى كورۇپ، ئاداۋەتنى ئۇنتۇيدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئاشنا بولىدۇ. ئۇلار دۈشمەننىڭ سىرتىنى پەدەزلەپ كورسەتكەن بىلەن كوڭلىدە ئاداۋەت ساقلىنىدىغانلىغىنى بىلمەيدۇ.

قاپ - قارا زۇلپۇڭغا ئىيتتىمكىم: قاراقچى بولمىغىن،
ئۇتسىمۇ يىللار لېكىن تاشلىمىدى ئۇ ئادىتىن.

بىخوتلۇق قىلىپ دۈشمەن سوزىگە مەغرۇر بولماڭلار. يامان خوتۇنىنىڭ سوزىگە گول بولغان ياغاچچىنىڭ ھالىغا ئوخشاپ قالماڭلار يەنە.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.
— سەراندىپ شەھرىدە بىر ياغاچچى بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ ۋەزىر.

ئاخماق ياغاچچىنىڭ ھېكايىسى

سەرانداپ شەھرىدە بىر ياغاچچى بار ئىكەن. ئۇ ناھايىتى نادان ئادەم ئىكەن. ئۇنىڭ ناھايىتى مەككار، لېكىن ساھىپ جامال بىر خوتۇنى بار ئىكەن. بۇ خوتۇن ئاھۇ كوزلىرىنى ئوينىتىش بىلەن غەزەپلىك شىرنىمۇ شىكار قىلالايدىكەن. رەڭۋازلىق ئۇسۇلى بىلەن جاھان زىبەكلىرىنىڭ كوزىنىمۇ ئالا چەكمەن قىلىۋېتىدىكەن.

كېلىشكەن نازىنىن، ئۇزى ھىلىگەر،
ئىدى ئۇ ئىشق ئەھلىنى ئۇۋلىغان دىلبەر.
زۇلپىدىن خۇشپۇراق ئالاتتى سۇمبۇل،
ھوسنىدىن رەشك ئېتىپ يىغلار ئىدى قۇل.

ياغاچچى ئۇنىڭغا شۇنداق كوڭۇل بەرگەن ئىكەنكى، بىر سائەت خوتۇنىنىڭ دىدارىنى كورمەي قالسا ئارام تاپالمايدىكەن. خوتۇنى بولسا، پەقەت زورۇرىيەت ئۇچۇنلا ئۇنىڭغا ناز قىلىپ قويىدىكەن. لېكىن ئىشرەت بەزمىدە مۇرات جامىنى باشقا ئۇلىپەتلەر بىلەن ئىچىدىكەن. ئۇلارغا بىر يىگىت خوشنا بولۇپ، ئۇ بوي ـ قەددى جان بوستانىدا ئۇسكەن سەرۋىدەك زىبا قامەتلىك ۋە يۈزى ھايات سۇيى بىلەن چېپىرىسىنى يۇغان گۇلدەك پاكىز تەلەتلىك يىگىت ئىكەن.

ئاي ۋە كۇندە يوق ئىدى ئۇنداق تەلەت،
ئىپار بۇي ھەم سەرۋىدەك قەددى قامەت.

خوتۇنىنىڭ ئۇ يىگىتكە كوزى چۈشۈپتۇ ۋە يىگىتنىڭمۇ كوڭ

لى ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە باغلىنىپتۇ. ئۇلار بارا ـ بارا قاش ـ كوز ئېتىشىشتىن ئوتۇپ، سوھبەت تۈزۈشكە باشلىشىپتۇ ۋە ھەر كۈنى ئەتىگەن ـ كەچتە ئۇزئارا تېپىشىپ، ۋىسال مېيى بىلەن تەشنالىقىنى قاندۇرۇشۇپتۇ. ئۇ ئىككى يار ئۇزئارا تېپىشىدىغان چاغدا، روشەن كۈن ئۇلارغا قاراڭغۇ تۈندەك كورۈنىدىكەن. ئۇلارنىڭ سوھبەتلىرىنىڭ شامى يورۇغانلىغىنى كورسە ھەسەت قىلغۇچىلارنىڭ كوڭۈللىرى رەشك ئوتىدىكى قۇرۇق ئوتۇندەك كويىدىكەن.

يوق دىلىمدا ھىچ ھەسەت كىشىنىڭ پۇل-مالىغا،
ھەسەت يەرمەن دائىما يارىمنىڭ ۋىسالىغا.

ھەسەتخورلار ياغاچچىغا ئۇ ھالدىن خەۋەر بېرىپتۇ. ئۇ بىچارە غەيرەتسىز بولغانلىغى ئۈچۈن: "ئۇنى ئوز كوزۇم بىلەن كورمەي تۇرۇپ چارىسىنى قىلمايمەن" دىگەن خىيالغا كەپتۇ ۋە بىر كۈنى خوتۇنىغا:

— ماڭا ئوزۇق تەييارلاپ بەرگىن. قىشلاققا بارىمەن. ئۇ يەر ئۇزاق بولمىسىمۇ، ئۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ كەلمەكچىمەن. لېكىن سىنىڭ پىراقىڭدا ئەھۋالىم نىمە بولاركىن، — دەپتۇ.

زورۇرەتتىن كېتەر بولدۇم سەندىن يىراق،
بىئىختىيار كويدۇرمەكتە دىلنى پىراق.

خوتۇنى ئېرىدىن ئايرىلغىنىغا يىغلىغان بولۇپ، مىكىرلىك كوزىدىن شاتلىق ياشلىرىنى توكۇپ، ئوزۇق تەييارلاپ ئۇنى يولغا سالىپتۇ ۋە "ئەمدى ئوي ئوكچە قالدى. بېغىمغا كەل، گۇل ئېچىلدى، تىكەن يوقالدى" دەپ ئاشنىغا خەۋەر قىلىپتۇ. يىگىت بولسا "كېچىسى ئەل ئايىغى بېسىققاندا باراي" دەپ ۋەدە قىلىپتۇ. خوتۇن خوشال بولۇپ، مېھماندارچىلىق خىزمەتلىرىنى تەييارلاپتۇ.

سائادەت شۇ ئەمەسمۇ ئۇ قۇياش يۈزلۈك گۈزەل مېھمان،
كېلىپ قاراڭغۇ كۈلبەمگە، ئۇنى بىر ئەيلىسە روشەن.

كېچىسى ياغاچچى ئاستا ئۆيگە كىرىۋېلىپ، كاتنىڭ ئاستىغا موكۇنۇۋاپتۇ. بىرئاز ۋاقىتتىن كېيىن يىگىت كەپتۇ ۋە ئاي بىلەن كۈن دۈچ كەلگەندەك خوتۇن بىلەن ئىشقىۋازلىق قىلىشقا باشلاپتۇ. گايىدا زىبا يۈزلۈك يىگىت يېقىملىق كەرەشمىسى بىلەن بىستاقەتلىك ئوتىدا خوتۇننىڭ سەۋر - تاقىتىنىڭ ھەۋەس خامىنىنى كويدۇرىدىكەن؛ گايىدا ئاي يۈزلۈك خوتۇن ھەييارلىق قىلىشى بىلەن يىگىت كۆڭلىنىڭ خەزىنىسىدىن تاقەت ماللىرىنى تالان - تاراج قىلىدىكەن.

ئۇنىڭ ئالماسىغا بۇ قول ئۇزارتىپ،
بۇنىڭ شاپتۇلىسىنى ئۇمۇ تارتىپ.
يۈز تۇرا قېقىشىپ ئەيلەپ شىكەر خەند،
ئۇلار كۆلمەك بىلەن ئۆيگە تولۇپ قەنت.
ئۇلار ھەردەم بىر بىرىنى قۇچاقلاپ،
شارابى ۋەسلىدىن ئىچەتتى ئوتلاپ.

ئۇلار دەستىبازلىقتىن بوشاپ، كارسازلىققا ئوتمەكچى بولۇپ، چىراقنى ئۆچۈرۈپ كات ئۈستىگە چىقىپتۇ. تۇيۇقسىز ياغاچچىدىن بىر شەپە چىقىپ قاپتۇ ۋە خوتۇن ئۇنى ئاڭلاپ قېلىپ: "ئېرىم سەپەر قىلىمەن دەپ قويۇپ، بۇ ھالىنى تەھقىقلىمەكچى بولغان ئىكەن - دە" دەپ ئويلاپ، ئاشىقىنىڭ قۇلىقىغا: "مەندىن سېنىڭ مۇھەببىتىڭ ماڭا ئارتۇقمۇ ياكى ئېرىدىگىمۇ؟ دەپ ۋاقىراپ سوراڭ" دەپ ئاستا پىچىرلاپتۇ. يىگىت: "ھەي نازىنىن، سەن ماڭا ئامراقمۇ ياكى ئېرىڭگە ئامراقمۇ؟" دەپ ۋاقىراپ سوراپتۇ. خوتۇن: "بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ خوتۇن خەق دېگەن سەھۋەنلىك، غەپلەت ۋە نەپسى شەھۋەت ئۈچۈن ھەر قىسما كىشىنى ئاشنا تۇتى-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىڭى ئادرېسى

دۇ. شۇڭا نەسەپ ئابرويلىرىغا قاراپ تۇرمايدۇ. ياخشى-يامانلىق-نى ئىلغىمايدۇ. بىر بىلەن نەپسى ھاجىتىنى راۋا قىلسا، يەنە بىرى-نىڭ ئىلكىگە چۈشىدۇ.

بىرىدىن ئەيلەپ بولۇپ ھاجەت راۋا،
يەنە بىرىگە بولۇر ئۇ ئاشنا.

ئەمما ئۆزىنىڭ ئىبرى تەندىكى جان ۋە كۆڭۈلدىكى ئىمانغا ئوخشايدۇ. ئۇ دىگەن كۆزىنىڭ نۇرى، يۈرەكنىڭ سەرۋەرى.

زۇرۇرەت بولسا كېچەرمەن جاندىن،
لېكىن زادىلا كەچمەيمەن ئۆزىدىن.

بىلىپ قويغىنكى، ئىبرىنىڭ مەرتىۋىسىنى ئۆز جېنىدىن مىڭ مەرتىۋە ئارتۇق بىلمەيدىغان ۋە پۈتۈن ھاياتىنىڭ سەرمايىسىنى ئىبرىنىڭ نەپسىنىڭ راھەت-پاراغىتىگە سەرپ قىلمايدىغان خوتۇنلار ياشلىق ھاياتىدىن ۋە ھاياتىنىڭ نەزى-نېمىتىدىن بەھرىمەن بولماي ئۆتۈپ كەتسۇن ئىلاھىم.

ۋاپا كۆرمەي قالاي ئەگەر ئۆزگىدىن ئۈمىت تۇتسام،
بۇ ھاياتىم سەن ئۈچۈن سەرپ بولمىسا بولسۇن ھارام.

ياغاچچى خوتۇنىدىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا مېھرىۋانلىقى زىيادە بولۇپتۇ ۋە شەپقەت مەرھەمىتى تېخىمۇ ئېشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆز-ئۆزىگە: "بۇ ماڭا ئاشىقى زار ۋە غەمخار ئىكەن. ئەستەغپۇرۇللا، مەن ئۇنىڭ ھەققىدە بىكار گۇمان قىپتىمەن. ئۇ ماڭا كۆڭلىدە ئىخلاسمەن ۋە ئېتىقاتلىق ئىكەن ئەمەسمۇ؟ ئەگەر سەۋر قىلمىغان بولسام، ئۇنىڭغا سەۋەپسىزلا زەرەر يەتكۈزۈپ قويۇپ،

خۇدانىڭ ئالدىدا گۇناكار بولىدىكەنمەن. ئەگەر سەۋەنلىك ۋە غەپلەت تۈپەيلىدىن خاتالىق ئۆتكۈزسە، ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلغان بولمايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ ئېتىۋارى يوق. بۇ جاھاندا شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمەيدىغان ۋە گۇنا قىلمايدىغان كىم بار. جاھاندا ئىتتىگى بۇلغانمىغان ئادەم نەدە؟ ئەڭ ياخشىسى ئۇلارنىڭ ئىشرەتلىرىنى بۇزۇپ بىئارام قىلماي، قىلغان خاتالىقى ئۈچۈن يۈزىنى يەرگە قاراتماي، خوتۇنۇمنىڭ ھۈنىرىگىمۇ ۋە ئەيىۋىگىمۇ قارىماي.

بولسا گەرمىڭ ئەيىۋىڭ ئىچرە بىر ھۈنەر،
كۆرمىگەيمەن بىر ھۈنەردىن ئۆزگىنى."

دەپتۇ-دە، كات ئاستىدا خاموش ئولتۇرىۋېرىپتۇ. ئۇلار ئىشرەت ئىشىدىن پارىغ بولۇپتۇ. كېچىنىڭ قارا تۇغى يىقىلىپتۇ ۋە كۈندۈزنىڭ ئاق بايرىغى كۆتىرىلىپتۇ.

بۇ جاھاننىڭ مەنزىلىگە كەلدى كۈن،
تۇتتى شۇدەم يوقىلىش يولىنى تۈن.

ھىلىقى بىگانە يىگىت يولغا راۋان بوپتۇ. خوتۇن ئورنىدا يېتىپ قاپتۇ. ياغاچچى كات تېگىدىن ئاستا خوتۇنىنىڭ يېنىغا چىقىپتۇ ۋە مەرھەمەت قىلىپ، ئۇنىڭ يۈزىدىن تەرلىرىنى ئېرتىپتۇ. ئۇ مەككار ئالدامچىلىق بىلەن كۆزىنى ئېچىپ ئېرىنى كۆرۈپتۇ-دە، دەرھال ئورنىدىن قوپۇپتۇ ۋە:

سائادەت سۇبھىسى يورۇتتى دىلنى، يار يېنىپ كەلدى،
مىڭ شۈكرىكى تەڭرىمگە، غەمگۇزار يېنىپ كەلدى.

— ھارماڭ، قاچان كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن كەلگەن چاغدا سەن بىر بىگانە بىلەن ۋىسال كوچىتىدىن مۇرات مېۋىسىنى يەۋاتقان ئىكەنسەن. بۇ ئىشىڭلار ھاۋايى نەپسى ئېھتىياجىدىن بولغان ئىكەن. سېنىڭ يۈز خاتىرىڭنى قىلىپ، ئۇ يىگىتكە ئازار بەرمىدىم. سەن بولساڭ مەن ئۈچۈنلا ياشايدىكەنسەن ۋە كۆزۈڭنىڭ نۇرىنى پەقەت مېنى كۆرۈش ئۈچۈنلا ساقلايدىكەنسەن. ھەر قانداق يامان ئىش قىلساڭ سەۋەنلىكتىن قىلىدىكەنسەن. ئەمدى ماڭا سېنىڭ ئۇ يارىڭغا ياخشى رىئايە قىلىش لازىم بولدى. ئەمدى قورقما، كۆڭلۈڭدىمۇ ساقلىما، سېنىڭدىن بىكارلا گۇمان قىپتىمەن، مېنى كەچۈرگىن. خۇداغا شۈكرى، ئىش مېنىڭ باتىل گۇمانىمدەك ئەمەس ئىكەن. گۇمانىم خاتا ئىكەن، — دەپتۇ ياغاچچى.

خوتۇنىمۇ ھىلىگەرلىك بىلەن بىر مۇنچە چىرايلىق سۆزلەرنى قىلغان ئىكەن، ئۇ ياغاچچىنىڭ كۆڭلىدىكى كىر كۆتۈرۈلۈپ، قەلبى ئاداۋەتتىن تازىلىنىپتۇ ۋە ئۇزرە ئېيتىپتۇ:

گۇنايىڭ بولسۇن ھەق ئالدىدا بەربات،
تەڭرى بولسۇن سېنىڭدىن مېنىڭدەك شات،

— بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، — دەپتۇ ۋەزىر ھېكايىسىنى تۈگىتىپ، — سىلەرمۇ ياغاچچى يامان خوتۇنىنىڭ سۆزىگە ئالدىنىپ قالغاندەك مەككار قاغىنىڭ ئەپسۇنىغا ئىشىنىپ قالماڭلار. ئۇنىڭ ھىلە - نەيرەڭلىرىدىن قان ھىدى كېلىۋاتىدۇ. يولدىن ئازماڭلار.

ئۇ سۆزىگە دۈشمەننىڭ مەغرۇر بولمىغىن زىنھار،
بولۇپ قالما ئاقىۋەت نادامەتكە گىرىپتار.

ھەر قانداق دۈشمەننىڭ كىشىگە قەست قىلىشقا قۇدرىتى يەتمىسە،

ھىلە ئىشلىتىپ يېقىنلىق قىلىپ، نەسىھەت يولىنى تۇتىدۇ ۋە مەھرەم بولۇۋېلىپ، سىرلىرىدىن ۋاقىپ بولىدۇ - دە، پۇرسەت تاپسا ئۆز ئىشىغا تۇتۇش قىلىپ، تۈرلۈك زىيانلار سالىدۇ. ئەگەر ئۇ زىيان سالسا، ئوتلۇق چېقىندەك جان خامىنىدىن باشقىسىنى كۆيدۈرمەيدۇ ۋە قازا ئوقىدەك مۇرات نىشانىسىدىن بولەك نەرسىگە خاتالىشىپ تەگمەيدۇ.

— ھەي بۇرادەر، — دەپ سوز باشلاپتۇ كارشۇناس، — بۇ سوزلىرىڭ بىلەن ماڭا شۇنچىمۇ دىل ئازار قىلامسەن؟ ماڭا قىلىنغان زۇلۇمنى كورمىدىڭمۇ؟ بۇنىڭ ھىلە - مىكرىگە نىمە مۇناسىۋىتى بولسۇن. ھەرقانداق ئاقىل كىشى غەيرىنىڭ ئاسايىشلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى رەنجىگە سالمايدۇ. بۇ خار - زارلىقنى ئۆز ئىختىيارىم بىلەن قوبۇل قىلغىنىم يوق. ماڭا قىلىنغان بۇ ئوقۇبەت قاغىلارغا مۇخالىپ بولغىنىمنىڭ جازاسى ئىكەنلىكىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ ئەمەسمۇ؟

— ھىلە - مىكىرنىڭ بېشى مۇشۇ ئىشىڭدۇر، — دەپتۇ ۋەزىر ھۇقۇش، — سەن ئۆز خاھىشىڭ بىلەن بۇ ئوقۇبەتكە تەن بەرگەنسەن. كوڭلۈڭدىكى ئىنتىقام تەسەۋۋۇرىنىڭ تاتلىقلىقى بۇ ئازاپنىڭ ئاچچىقلىقىنى بېسىۋەتكەن. كوپلىگەن كىشىلەر دۈشمەنلىرىنى ھالاك قىلىش ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئولۇمگە تۇتۇپ بېرىدۇ. مايمۇننىڭ ئۆز يارانلىرىنىڭ ئىنتىقامى ئۈچۈن ئۆزىنى ئولۇمگە تۇتۇپ بەرگەنلىكى بۇنىڭ مىسالىدۇر.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شاباھەڭ.

— بىر توپ مايمۇنلار، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ ۋەزىر.

ئېيىقلار بىلەن مايمۇنلارنىڭ ھىكايىسى

بىر توپ مايمۇنلار بىر ئورمانلىقتا ماكان تۇتقان ئىكەن. ئۇ يەردە ھول ۋە قۇرۇق مىۋىلەر كوپ بولۇپ، سۇ - ھاۋاسى

www.uyghurkitap.com

مايمۇنلارنىڭ مىجەزىگە مۇۋاپىق ئىكەن. بىر كۈنى بىرنەچچە مايمۇن بىر دەرەخ ئاستىدا ھەر تەرەپتىن سوزلىشىپ، پەستە - بادامدارنى چېقىشىپ، ئەنجۈر يېيىشىپ ئولتۇرغاندا، بىر ئېيىق ئۇ يەردىن ئۆتۈپ قاپتۇ. ئېيىق ئۇلارنىڭ بىر يەرگە جۇغلىشىپ كۆڭۈللۈك ياشاۋاتقانلىقىغا ھەۋىسى كېلىپ ۋە ئۆزىنىڭ چول - جاڭگال كېزىپ تىنىم تاپمايدىغانلىقىدىن كوڭلى پەرىشان بولۇپ، ئۆز - ئۆزىگە: "بىز ھەمىشە تاغ - تاشلار ئارىسىدا گىيالارنىڭ يىلتىزىنى يەپ، ھايات كەچۈرىدىكەنمىز، بۇلار بۇنداق جەننەتتە خۇشاللىق بىلەن ئەتلەستەك چىرايلىق يېشىل ئوت - چۆپلەر ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، يېڭى مېۋىلەرنى يەپ، كۈلۈشۈپ ئەيش - ئىشرەت بىلەن ئوتىدىكەن، بۇنداق تەڭسىزلىك راۋا بولامدۇ" دەپتۇ - دە، زۇلۇم پالتىسى بىلەن ئۇلارنىڭ راھەتلىرى دەرىخىنى كېسىپ، ئۇلارنىڭ ھۇزۇر - ھالاۋىتىنىڭ داۋاملىشىشىغا بەرھەم بەرمەكچى بولۇپ، ئوتتۇرىغا ئۈسۈپ كىرىپتۇ. بىر پەستە مىڭغا يېقىن مايمۇن جەم بولۇپ، ھۇجۇم قىلىپ ئېيىقنى تالاپ يارىدار قىلىپ قويۇپتۇ. ئاررۇ مېۋىسىنى يېمەي تۇرۇپلا بىچارە ئېيىقنىڭ ئىشرەت دەرىخى قۇرۇپتۇ؛ راھىتىنىڭ ئوتى ياندماي تۇرۇپ، قۇۋۋىتىنىڭ چىرىغى ئۆچۈپتۇ.

مەئىشەتنىڭ شارابىدىن بىر يۇتۇم ئىچمەي تۇرۇپ،
پەلەك چاقتى مۇرادىمنىڭ جامىنى تاشقا ئۇرۇپ.

شۇنداق قىلىپ، ئېيىق كوپ زەخمەت چېكىپ، مايمۇنلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن قېچىپتۇ ۋە ئۆزى تۇرىدىغان تاققا بېرىپ نەرە تارتىپتۇ. بىرنەچچە ئېيىق يىغىلىپ كېلىپ، ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كورۈپ، ئەھۋال سوراپتۇ. يارىدار ئېيىق ئەھۋالىنىڭ جەريانى ۋە ئۇرۇشنىڭ ئەھۋالىنى، ۋەقە قانداق بولغان بولسا ئۇز ئەينى بويىچە بايان قىلىپتۇ ۋە:

— بىر شۇنداق چوڭ ۋە كۈچلۈك تۇرۇپ، ئاجىز ۋە كىچىككىنە مايمۇنلاردىن مۇنداق ئاھانەت چەكسەك، بۇ بىزگە نومۇس ئەمەسمۇ؟ قەدىم زاماندىن تارتىپ، ھەتتا ئاتا - بوۋىلىرىمىزمۇ بۇنداق ھالەتكە دۇچ كەلمىگەن ئىدى. ئەگەر بۇنىڭ بىر چارىسىنى قىلمىساق، بىزنىڭ خاندانىمىزدا تا قىيامەتكىچە بۇ بەتنام قېلىپ قالىدۇ. ياخشىسى شۇكى، ھەممىمىز بىرلىشىپ، كېچىسى ھۇجۇم قىلايلى، ئۇلارنىڭ ھاياتلىرى مامات كېچىسىگە ئالماشسۇن. زارلىق تۇپىسى بىلەن ئۇرۇپ، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى خىرە ۋە ئىشرەت مەيىنى قارا قىلايلى، — دېيىشىپتۇ.

پەلەك گەردىشى بەرسە گەر ئامان،
ئامان تاپمىغاي دۈشمەن بەدگۇمان.

ئېيىقلار دەۋەتتىن غەيرەتكە، غەزەپتىن ھەركەتكە كېلىشىپ، پو ئېتىپ، لاپ ئۇرۇشۇپ، نەرە ساداسىنى پەلەككە يەتكۈزۈشۈپتۇ:

رەقىپ بولسا چۈمۈلە بىز ئەجدىھا،
ئەگەر تۇپراق بولسا دۈشمەن بىز ھاۋا.
بىزنىڭ كارىمىز تىغ ئۇرماق ئىرۇر،
دۈشمەننىڭ ئىشى تاج قويماق ئىرۇر.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار شۇ كېچىسى ئۇرۇش ئوتى ياندۇرۇشنى قارار قىلىشىپتۇ. كۈننىڭ ئالتۇن چاڭگىلى ئاسمان شىرىنىڭ ئورمانلىغىدىن قارا پاتقاق چەشمىسى تەرەپكە يۈزلىنىپ، يۇلتۇزلار ئېيىقلىرى پەلەك تېغىدا قوتۇرۇشۇپ، قاراڭغۇ چۈشكەندە، ئۇ تاغ ئېيىقلىرى بىردىنلا مايمۇنلارنىڭ ئورمانلىغىغا بېسىپ كېلىشىپتۇ. تاسادىپەن، مايمۇنلارنىڭ پادىشاسى دولەت ئەركانلىرى ۋە چۆرىسىدىكى مۇھاپىزەتچىلىرى بىلەن ئوۋغا چىقىپ، ئۇ كېچىسى سەھ-

رادا قونۇپ قالغان ئىكەن. باشقا مايمۇنلار دۈشمەن ھۇجۇمىدىن بىخەۋەر ئۇيلىرىدە ئارام ئېلىپ يېتىشقان ئىكەن. مايمۇنلار ئېيىقلارنىڭ ھۇجۇمىدىن خەۋەر تېپىپ بولغىچە كوپلىرى ئولۇپ، بەزىلىرى يارىلىنىپ قېچىشىپتۇ. ئېيىقلار ئۇ جاينىڭ ئاۋات ۋە كەڭرىچىلىك ئىكەنلىگىنى، دۈشمەندىن خالى بولغانلىغىنى كورۇپ، شۇ جاينى ماكان قىلىشىپتۇ. ھىلىقى مايمۇنلاردىن تاياق يېگەن ئېيىقنى ئوزلىرىگە پادىشا قىلىشىپتۇ ۋە مايمۇنلارنىڭ نەچچە يىللاردىن بېرى يىققان مال ـ مۈلۈكلىرىنى ئوز تەسەررۇپلىرىغا كىرگۈزۈشۈپتۇ. ئەتىسى، كوكلى قارا ئاسمان مەھبۇبلار يۈزىدەك نۇرانە بوپتۇ، يەنى تاڭ ئېتىپ ئالتۇن قۇياش ئوزىنىڭ فىرۇزە تەختىگە قەدەم قويۇپتۇ.

مايمۇنلار پادىشاسى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەرسىز ئورمانلىقتا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. يول ئۈستىدە ئۇرۇشتا يارىدار بولغان مايمۇنلار ئۇچراپ شاھغا داتلاپتۇ. پادىشا ئەھۋالنىڭ جەريانىنى بىلىپ، قولىنى چىشلەپ، نادامەت قولى بىلەن ھەسرەت كوكسىگە ئۇرۇپتۇ ۋە "ۋاي دەرىخ، مەملىكىتىمىزنىڭ مال ـ مۈلۈكلىرى قولىمىزدىن كېتىپ، خەزىنىلىرىمىز دۈشمەن قولىغا چۈشۈپتۇ، ئىسست! قارا بەختىم مېھنەت ۋە جاپا تۇپرىغىنى بېشىمغا ئۇرۇپتۇ. بىزدىن ئەمدى بەخت ۋە ئىقبال قايتىپتۇ. ئاقىۋەت دولەت بىزدىن يۈز ئورۇپتۇ" دەپتۇ.

بۇ جاھان بوستانىدا بەرگى ناۋا كورمەس كىشى،
چېھرەيۇ ئىقبالىدا رەڭگى ۋاپا كورمەس كىشى.
ھىلىدىن پۈتكەن جاھان مۈلكىگە قىلما ئېتىقات،
چۈنكى مۇندا پىتنىدىن ئوزگە جاپا كورمەس كىشى.

بۇ يەردە پادىشانىڭ باشقا ھەمرالىرىمۇ بار ئىكەن. ئۇلار تېپىرلىشىپ، مال ـ دۇنيا ۋە ئەھلى ئاياللىرى ئۈچۈن يىغان تار-

www.uyghurkitap.com

كىپ يىغلىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا، مەيمۇن ئىسىملىك بىر مايمۇن بار ئىكەن. ئۇ پەزىلەتلىك ۋە ئەقىللىق بولۇپ، تەدبىردە ۋە پاراسەتتە داڭلىق ئىكەن. ئۇنى ھەممىسى بەكمۇ ھورمەتلەيدىكەن. پادىشا ۋە پۇقرالار ئۇنىڭ مەسلىھەتىدىن چىقمايدىكەن. مەيمۇن پادىشانىڭ ھەيران، باشقىلارنىڭ پەرىشان ئىكەنلىكىنى كورۇپ مەسلىھەتكە تىل ئېچىپ، مۇنداق دەپتۇ:

بالادا قايغۇ قىلما ئۇنىڭ ئۇچۇن،
كى باردۇر قايغۇ ئىچرە ئىككى زىيان:
بىرى دوستلار بولغۇسىدۇر مالال،
بىرى دۇشمەننىڭ بولغاي شادىمان.

مۇسىبەتلەردە نالە قىلىش ساۋاپتىن مەھرۇم قىلىدۇ ۋە كىشىنىڭ يەڭگىل ئىكەنلىكىنى ئاشكار قىلىپ قويىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئىككى نەرسىدىن بولەك ھېچ نەرسە پايدا بەرمەيدۇ. ئۇنىڭ بىرى سەۋرە ۋە چىدام. چىداملىق بولغاندىلا سەۋرە دەرىخى مىۋە بېرىدۇ.

مەقسەت خەزىنىسىنىڭ ئاچقۇچىدۇر سەۋرە.
مەھرۇم كىشىلەرنىڭ ئۇمىدىدۇر سەۋرە.

ئىككىنچىسى، توغرا تەدبىر. توغرا ئىشلىتىلگەن تەدبىر زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنىڭ كوڭۇل ئەينىگىدىن قاراڭغۇلۇق كىرلىرىنى تازىلايدۇ. ياخشى تەدبىر كوڭۇل يارىسىغا مەلھەمدۇر.

پادىشا مەيمۇننىڭ سوزلىرىدىن بىر ئاز تەسەللى تېپىپ:

— بۇ ئىشقا قانداق تەدبىر قىلساق بولار؟ — دەپ سوراپتۇ.

مەيمۇن جايىنى خالى قىلىپ پادىشاغا مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— ئۇلۇغ شاھىم، مېنىڭ پەرزەنتلىرىم ۋە قېرىنداشلىرىم بۇ زالىم گۇرۇھ قولىدا ئۆلۈپتۇ. ئەمدى بۇندىن كېيىنكى ئۆمۈر ماڭا قانداقمۇ لەززەت بەرسۇن، قانداقمۇ راھەت كۆرەلەيمەن!

سېنى كۆرمەستىن يۈرگەندىن ھايات،
ماڭا ياخشىراق بولغىنىم ۋاپات.

بەربىر، بۇ بىۋاپا دۇنيادىن كەتمەك كېرەك. شۇڭا بۇ دۇنيانىڭ تەگلىگىدىن تېزرەك قۇتۇلۇپ، ئۇ دۇنيانىڭ راھەتخانىسىغا بېرىشنى ۋە ھەقىر جېنىمدىن كېچىپ، ئەزىز دوستلارنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىشنى خالايمەن.

— ھەي مەيمۇن، — دەپتۇ پادىشا ئۇنىڭغا، — ئىنتىقام ئېلىشنىڭ لەززىتى شېرىن، لېكىن ئۆزىمىز تىرىك ھالدا دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قازىنىش — ھاياتنىڭ تەلىپى. چۈنكى كىشى بولمىسا، دۇنيانىڭ ئاۋات ياكى خاراپ بولۇشى، خاتىرجەم ياكى قورقۇنچلۇق بولۇشىنىڭ نىمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟ ئۆزى ئۆلۈپ ئۇنى ئۆلتۈرۈشتىن نىمە پايدا؟

بۇ چىمەندىن بەربىر كەتمەكچىسەن،
خاھى گۈل بول، خاھى ياپراق، خاھ تىكەن.

— ئەي پادىشا، بۇ ھالىمدىن ئۆلگىنىم ياخشىراق، — دەپتۇ مەيمۇن، — چۈنكى كۆزۈمنىڭ نۇرى پەرزەنتلىرىمنىڭ دىدارىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئىدى. ئۇلارنى بولسا تۇپراق ئۆز قوينىغا ئاپتۇ. كۆڭلۈمنىڭ خوشلۇغى قەۋمى-قېرىنداشلىرىمنىڭ سوھبىتى بىلەن ئىدى. ئۇلارنىڭ توپلىشىش خامىنى كويۇپتۇ. كىشىنىڭ مەئىشىتى مال-دۇنيا بىلەن بولىدۇ. يىققان مال-دۇنيالىرىم تالان-تاراجقا كېتىپتۇ. ئەمدى مەن ئۇلارنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىپ، ئۆز جېنىمنى

قۇربان قىلىش بەدىلىگە، دوستلارنىڭ پارە - پارە بولغان يۈرىكىگە راھەت مەلھەمىنى قويۇشنى خالايمەن.

شەرەپلىك ئۆلۈم ئۈمىدىم مېنىڭ،
چۈنكى ياخشى نام مەقسىدىم مېنىڭ.

سىز پادىشايىمىزنىڭ مېنىڭ ۋاپاتىمدىن ئەپسۇسلەنمەسلىكىڭىزنى سورايمەن. پەقەت دوستلار بىلەن ئىشرەت بەزمىسىدە ئولتۇرغان ۋاقتىڭىزدا ۋاپادارلىغىمنى ياد ئېتىپ قويسىڭىز كۇپايە.

مۇرات بويىنغا ئەگەر سالسىڭىز ئۈمىت قولىن،
بۇ خەستە ئەھدى بىلەن سوھبىتىنى ياد قىلىڭ.

— قانداق قىلماقچىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇنىڭدىن پادىشاسى.
— بىر تەدبىر ئويلىدىم، — دەپتۇ مەيمۇن، — ئۇلارنى مەردۇئەزمايى باياۋانىدا ھالاكەتلىك ئىسسىق شامال بىلەن كۆيدۈرۈۋېتىمەن. چوقۇم بۇ تەدبىرىم خاتاغا كەتمەيدۇ. مېنىڭ مەسلىھەتىم شۇكى، بۇيرۇق بېرىڭ، مېنىڭ چىشلىرىمنى چاقسۇن، پۇت - قولۇمنى سۇندۇرسۇن. بىزنىڭ بۇرۇنقى جايىمىزنىڭ بىر بۇرجىكىگە ئاپىرىپ تاشلىسۇن. ئەي شاھ! سىز بارلىق مۇلازىملار ۋە قاچقۇنلار بىلەن سەھرا ئەتراپىدا تۇرۇپ تۇرسىڭىز، ئىككى كۈن ئۆتۈپ ئۈچىنچى كۈنى ئاۋالقى جايىڭىزدا پاراغەت بىلەن ئولتۇرالايسىز. كورۇسىزكى، ئۇ چاغدا نەدۈشمەندىن ئەسەر قالسۇن ۋە نە مەندىن خەۋەر بولسۇن.
شۇنداق قىلىپ، پادىشا بۇيرۇق بېرىپتۇ. ئەسكەرلەر مەيمۇننىڭ قولاقلىرىنى كېسىپ، چىشلىرىنى چېقىپ، پۇت - قوللىرىنى سۇندۇرۇپ، ئورمانلىقنىڭ بىر بۇرجىكىگە ئەپكېلىپ تاشلاپتۇ. پادىشا بارلىق ئەسكەرلىرى بىلەن كوڭلى پەرىشان بولغان ھالدا، ئىنتىزارلىق بىلەن خەۋەر كۈتۈپ تۇرۇپتۇ.

مەيمۇن تاڭ ئاتقىچە خۇددى تاشلار ئېرىگۈدەك، تاغلار پەريات قىلغۇدەك دەرىجىدە نالە - زار قىلىپ چىقىپتۇ. ئېيىقلار پادىشاسى تاڭ ئاتقاندا تاشقىرى چىقىپ، ئۇنىڭ نالىسىنى ئاڭلاپ، ئالدىغا كېلىپ ھالىنى كورۇپتۇ. گەرچە ئۇنىڭ كوڭلى قاتتىق بولسىمۇ، بىر ئاز رەھمى كېلىپ گەپ سوراپتۇ.

مەيمۇن پاراسەت بىلەن ئۇنىڭ ئېيىقلار پادىشاسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپتۇ ۋە ماختاشلارنى ياغدۇرۇۋېتىپتۇ. ئېيىق شاھى شاھلارغا لايىق ماختاشلارنى ئاڭلاپ خوشال بولۇپتۇ.

تېنىم كوز - ياش سېلىگە غەرق بولدى بۇ پەيت،
كورۇپ بىتاپلىغىمنى ھالىمغا رەھىم ئەت.

— ئەي شاھ، مەن مايمۇنلارنىڭ ۋەزىرىمەن. مەن شاھىمىز بىلەن شىكارغا بارغانلىغىم ئۇچۇن ئۇرۇش بولغان كېچىسى بۇ جايدا يوق ئىدىم. تۇتۇگۇن قاچقانلار قېشىمىزغا يېتىپ باردى. ھەزرەتلىرىنىڭ بۇ جايغا كەلگەنلىكلىرىدىن خەۋەردار بولدۇم. مايمۇنلار پادىشاسىنىڭ ماڭا ئىخلاسى بار ئىدى. شۇڭا مەندىن مەسلىھەت سورىدى. مەن ئۇلارغا كويۇنگەنلىگىمدىن "ساۋاپلىق ئىش شۇكى، خىزمەتكارلىق كەمىرىنى مەھكەم باغلاپ، قالغان ئومرىمىزنى ئۇ پادىشاھى ئالەمنىڭ خىزمىتىدە ئوتكۇزۇپ، دولىتىنىڭ سايىسىدىن بەھرىمەن بولۇپ، زامانىنىڭ جاپاسىدىن قۇتۇلغىنىمىز ياخشى" دىدىم.

ئەقىل بولسا ئەگەر سەندە بۇرادەر،
بويۇن سۇن ئەھلى دولەتكە سەراسەر.
ئەگەر گۇلشەندىن ئوتسەڭ گۇل ئالۇرسەن،
مەگەر بوستاندىن سۇمبۇل ئالۇرسەن.

پادىشا مېنىڭ سۆزلىرىمدىن خاپا بولدى. كۆپچىلىك: "بۇ نىمىشقا سىلىنىڭ قاشلىرىدا تۇرۇپ، سىلىنىڭ شەنىلىرىگە نالايىق سۆزلەرنى سۆزلەيدۇ" دېيىشتى. مەن يەنە ئۇلارنى توساشقا باشلىدىم. پادىشانىڭ بۇيرۇغى بىلەن، پادىشانىڭ تەرەپدارلىرى مېنى مانا شۇنداق خورلاپ، بۇ يەرگە ئەكىلىپ تاشلىدى ۋە: "قېنى كۆرىمىز، بۇنىڭ ھىمايە قىلغان كىشىلىرى قانداق دادىغا يېتەركىن" دەپ مېنىڭ قىلغان خىزمەتلىرىمنى ئۇنتۇپ، مۇشۇنچىۋالا ئازار بەردى، — دەپ مەيمۇن دەرت بىلەن شۇنداق يىغلاپتۇكى، ئېيىقلار شاھىنىڭ ھاياسىز كۆزلىرىدىن ياشلار تۆكۈلۈپتۇ.

نالە قىلسام تاشنىڭ كۆڭلى سۇ بولۇر،
گەر دېسەم ھالىمنى كۆز قانغا تولۇر.

— ھازىر مايمۇنلار قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ ئېيىق پادىشاسى.

— بۇ يەردە مەردۇئەزمايى دەپ ئاتىلىدىغان بىر باياۋان بار. ئۇلار شۇ باياۋانغا پانا تىلەپ كېتىشتى. ئۇلار لەشكەر يىغىپ، قانخور ئەسكەرلەر بىلەن كېچىسى كېلىپ ھۇجۇم قىلماقچى، — دەپتۇ مەيمۇن.

ئېيىق شاھى ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كېتىپتۇ ۋە:

— ئەگەر مېنىڭ پۇتۇم بولسا ئىدى، — دەپتۇ مەيمۇن، — سىز شاھىمىزنىڭ خاتىرجەملىكى ئۈچۈن، سىزنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە باشلاپ باراتتىم. ئۇ ھەقىقەتنى تونۇمايدىغان نائىنساپلارنىڭ ئەدىۋىنى بېرەتتىڭىز.

— دېمەك، سەن ئۇلارنىڭ تۇرىدىغان جايىنى بىلىدىكەنسەن، ئەگەر بىزنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە باشلاپ بارساڭ، بىزنىڭ بويىنىمىزغا مىننەت قويۇلغان بولاتتىڭ. ئۇلار سېنى كۆپ خارلاپتۇ. ئىنتىقامىڭنى ئېلىۋالاتتىڭ، — دەپتۇ ئېيىق شاھى.

ــ قانداق قىلاي، ماۋالمايمەن، ــ دەپتۇ مەيمۇن.

ــ ئۇنىڭ چارىسىنى مەن قىلىمەن، ــ دەپتۇ ئېيىق شاھى ۋە بىر نەرە تارتىپ لەشكەر ۋە ئەسكەر باشلىقلىرىنى يىغىپ، ئەھۋالـنى بايان قىلىپتۇ ۋە ئاخىرىدا، "بۇگۈن كېچە دۈشمەن ئۈستىگە باستۇرۇپ بارىمىز" دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ھەممىسى ئۇرۇش جابدۇقلىرىنى تەييارلاپ، مەيمۇننى بىر ئېيىقنىڭ ئۈستىگە ئارتىپ، يولغا راۋان بولۇپتۇ. مەيمۇن ئىشارەت بىلەن يول باشلاپتۇ. ئۇ ئۇلۇم دەشتىسىنى مەردۇئەزمايى دەپ ئاتايدىكەن. بۇ شۇنداق ئىسسىق ۋە سۇسىز چول ئىكەنكى، باھار بولۇتى بۇ چولدە ئۇسسىزلىقتىن قۇرۇپ قالىدىكەن. بۇ چولـنىڭ چەك ـ چېگرىسىنىڭ تايىنى يوق بولغاچقا، بۇ چولگە كىرىپ قالغان ھەرقانداق كىشى چىقىش يولىنى تاپالمايدىكەن. بۇ چولـدە بىر سەمۇم (ئىسسىق شامال) بار ئىكەنكى، ھەرقانداق نەرسىـگە تەگسە سۇدەك ئېرىتىۋېتىدىكەن؛ ئۇ شامال قۇم تۇپراقنى تاۋـلىق تونۇردەك قىزىتىۋېتىدىكەن. شۇ سەۋەپتىن ھىچقانداق جانۋار ئۇ يەردە جان ساقلىيالمايدىكەن. ھەرقانداق گىيا باش چىقارـغىچىلا يىلتىزىدىن كويۇپ كېتىدىكەن.

ئەجەپ كەڭرى بۇ چول خەۋپلىك ۋە دەھشەت،
يېتەر ھەر بىر قەدەمدە نەچچە ئاپەت.
ھاۋاسى ئوت كەبى، ئوتلار ھاۋادەك،
يېرى تاش، تاشلىرى ئاھەڭرەبادەك.

ــ چاپسانراق يۈرۈڭلار، ــ دەپتۇ مەيمۇن ئۇلارنى ئالدىرىـتىپ، ــ تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن يېتىپ بېرىپ، ئۇ بەتبەختلەرنىڭ چېدىر ـ بارگاھلىرىنى بۇزۇپ، ئومۇر ئەخلەتلىرىنى بوراندەك سۈـپۈرۈپ تاشلايلى، كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى، ئۇ بۇزۇقلارنى تىرىكـلىك دەشتىدىن قوغلاپ چىقىرايلى.

ئېيىقلار شۇنداق شىددەت بىلەن يول يۈرۈپتۇكى، سەمۇم شامىلى تېزلىكتە ئۇلارغا تەڭ كېلەلمەپتۇ. سەرسەر شامىلى (قاتتىق سوغۇق شامال) ئىتتىكلىكتە ئۇلارنىڭ قەدەملىرىدىن چىققان توزاڭغىمۇ يېتىشەلمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئېيىقلار يۈگۈرۈشۈپ، ئۆز پۇتلىرى بىلەن ئۆزى ئەجەل مەيدانىغا كىرىپتۇ. ئاپتاپ چىققان بولسىمۇ مايمۇنلاردىن ئەسەر يوق ئىمىش. مەيمۇن ئۇلارنى ئالدىرىتىپ ئاجايىپ چىرايلىق سوزلەپ، ئۇلارنى باشلاپ مېڭىۋېرىپتۇ. ئېيىقلار تېخىمۇ تېز سۈرئەت بىلەن مېڭىپتۇ. كۈن ئاسمان ئۈچىغا ئورلەپ، ئاپتاپنىڭ شولىسى چول قوينىنى شۇنداق قىزدىرىۋېتىپتۇكى، كىمكى هاۋاغا قارىسا پەرۋاندەك كويىدىكەن، يەرگە ئاياق قويسا مومدەك ئېرىيدىكەن. ئاپتاپنىڭ قىزىتقىنىدىن ئېيىقلارنىڭ مېڭىسىدىن تۈتۈن چىقىپتۇ. ئىسسىق شامال يۈزلىرىگە ئۇرۇپتۇ. بۇ چولنىڭ هاۋاسى بەئەينى تۈتۈنسىز ئوتقا ئوخشايدىكەن.

— قانداق چول بۇ؟ هەيۋەتىدىن يۈرەكلىرىمىز كاۋاپ بولۇپ جىگەرلىرىمىز كويۈپ كەتتىغۇ؟ ئوت يالقۇنىدەك تېز - تېز بىرگە قاراپ كېلىۋاتقان نىمە ئۇ؟ دەپ سوراپتۇ، — ئېيىق شاهى مەيمۇندىن.

— هەي زالىملار! — دەپتۇ مەيمۇن، — بۇ ئەجەل باياۋانى، سەنلەرگە كورۈنۈپ كېلىۋاتقىنى ئولۇمنىڭ خەۋەرچىسى. خاتىرجەم بولۇشقىنكى، ئەگەر يۈز جانلىرىڭ بولسا بىرىمۇ قۇتۇلالمايدۇ. هەلى بىر ئىسسىق شامال چىقىپ هەممەڭنى كۈل قىلىۋېتىدۇ.

ئۇنىڭ سوزى تۈگىمەستىنلا ئىسسىق شامال چىقىپ مەيمۇن ۋە ئېيىقلارنى پۈتۈنلەي كويدۈرۈۋېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرەرسىمۇ بۇ چولدىن سالامەت چىقالماپتۇ.

ئۈچىنچى كۈنى مايمۇنلار پادىشاسى تەۋەلىرىنى باشلاپ ئۆز ماكانلىرىغا كەلسە، ئورمانلىق دۈشمەندىن خالى بولۇپ قالغان ئىكەن، مايمۇنلار ئۆز ۋەتىنىدە بەختلىك ياشاپ قېلىشىپتۇ.

كەتتى غەملەر شامى ھەم، ئۇردى پاراغەت سۇبھى دەم،
يوق بولۇپ مېھنەت قىشى، دولەت يېزى بولدى بەھەم.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، پادىشايىمىزغا مەلۇم بولسۇنكى، گىنە - ئاداۋەت ئەھلى ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن جانلىرىدىن كېچىدۇ ۋە دوستلىرىنىڭ خوشاللىقىنى ئىزلەپ ئۇزلىرىگە ئۇلۇمنى لازىم تاپىدۇ. مەن كارشۇناسنى شۇلاردىن دەپ ھىساپلايمەن. بۇندىن ئىلگىرى، قاغىلارنىڭ كوپ ھىلە - نەيرەڭلىرىدىن تەجرىبە - ساۋاق ئالغان ئىدىم. شۇڭا كارشۇناسنىڭ بۇ ئەۋزايىنى كورۇپ، ئۇلارنىڭ ھىلە - مىكردە كامىل ئىكەنلىگىگە كوزۇم يەتتى.

ئاڭلىغان ئىدىم ئۇنىڭ جانغا ئاپەتلىگىنى،
ئەمدى كوردۇم مىڭ ھەسسە ئۇندىن ئارتۇقلىغىنى.

مېنىڭ مەسلىھەتىم شۇكى، ئۇ بىرگە ئاخشاملىق بەرگىچە بىر ئۇنىڭغا سەھەرلىك بېرەيلى، ئۇ بىرنىڭ قېنىمىزنى توككىچە بىز ئۇنىڭ بېشىنى كېسەيلى.

شاباھەڭ ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ ياقتۇرماپتۇ ۋە:

— بۇ رەھىمسىزلىك ۋە كوڭلى قاتتىقلىقنى بىلدۇرىدۇ. بۇ پەقىر بىرگە تەرەپتارلىق قىلىپ بۇ ئەھۋالغا چۈشۈپتۇ. بىز ئۇنىڭ مەجرۇھ ۋۇجۇدىنى ئۇقۇبەت ئوتى بىلەن ئىمتىھان بوتىسىدا كويدۇرسەك توغرا كەلمەيدۇ. سەن:

ئوزەڭگە جاپا كېلىشنى ئەيلىسەڭ ياد،
جاپاكەشلەر كوڭلىنى ئەيلىگىن شاد.

دىگەنىنى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟ — دەپ كارشۇناسنى ئىززەت - ئىك

رام بىلەن كوتىرىپ قايتىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ شاباھەڭنىڭ ۋەزىرى، — مېنىڭ سوزۇمنى قوبۇل قىلمىدىڭىز، ھەر ھالدا ئوزىڭىزنى ئېھتىياتتا تۇتۇڭ. چۈنكى بۇ قاغىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشى ھۇقۇشلارغا پاسات پەيدا بولۇش ۋە قاغىلارنىڭ مۇھىم ئىشىنىڭ ياخشىلىققا تارتىشىدىن ئوزگە نەتىجە بەرمەيدۇ.

شاباھەڭ بۇ مېھرىۋان ۋەزىرنىڭ سوزىنى ئېتىۋارغا ئالماپتۇ. كارشۇناس ئۇنىڭ خىزمىتىگە شۇنداق بەل باغلاپتۇكى، بىردەممۇ مۇلازىمەت ئەدەپلىرىنى باقى قالدۇرماي ئورۇنلاپتۇ ۋە پادىشانىڭ مۇلازىملىرىنىڭ ھەر بىرىنى بىر ياخشى ئىش بىلەن خوشال قىلىپ، ئوزىگە قارىتىۋاپتۇ. مانا شۇ تەرىقىدە ئىش قىلىش نەتىجىسىدە، كۈندىن-كۈنگە پادىشا ئالدىدا مەرتىۋىسى ئوسۇۋېرىپتۇ. ئاخىرىدا پادىشاغا سىرداش ۋە مەھرەم بولۇۋاپتۇ ۋە ئوزىنىڭ پايدىلىق نەسىھەتلىرى بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ئىخلاسىنى ئوزىگە جەلىپ قىلىۋاپتۇ. شۇڭا پادىشا مەملىكەت ئىشىدا ھەممە ئىشنى ئۇنىڭ مەسلىھەتىگە سالىدىكەن ۋە ھەر بىر مۇھىم ئىشنى ئۇنىڭ تەدبىرى بويىچە باشلايدىكەن. بىر كۈنى ھەممەيلەن يىغىلغان ئىكەن، كارشۇناس شۇنداق دەپتۇ:

— فىرۇزە ماڭا ناھايىتى كوپ ئازار بەردى ۋە ئەلەم قىلدى، مەن ئۇنىڭغا ھېچقانداق گۇنا قىلمىغان ئىدىم. تاكى ئۇنىڭدىن ئوچۈمنى ئالمىغىچە گېلىمدىن ھېچنەرسە ئوتمەيدۇ. بۇ مەقسىدىمنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۇزاق تەپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇرلارنى قىلدىم. ئاخىرى شۇ يەرگە كەلدىمكى، مەن قاغا قىياپىتىدە تۇرۇپ مۇرادىمغا يېتەلمەيدىكەنمەن. مەن ئالىملاردىن: "ئەگەر بىرىكىم زالىملاردىن جاپا كورگەن بولسا، كوڭلىگە ئولۇمنى پۈكۈپ، ئوزىنى ئوتتا كويدۇرسە، ھەرقانداق دۇئاسى ئىجاۋەت بولىدۇ" دېگەن سوزنى ئاڭلىغان ئىدىم. ئەگەر پادىشاھىم، سىز لايىق كورسىڭىز، بۇيرۇق قىلغان بولسىڭىز، مېنى كويدۇرسە، شۇ ئىس-

سىقلىق بەدىنىمگە تەسىر قىلغاندا، "مېنى ھۇقۇش قىلساڭ" دەپ خۇدادىن تىلىسەم، مېنى ھۇقۇش قىلغاندا ھىيلە-مىكىر بىلەن ئۇ زالىمغا زور كېلىپ، ئۇنىڭدىن ئىنتىقامىمنى ئېلىۋالسام ئەجەپ ئەمەس ئىدى.

بىراق، شۇ ئەسنادا كارشۇناسنى ئۆلتۈرۈشنى تەكىتلىگەن ھىيلىقى ۋەزىر شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي پادىشا، كارشۇناس يەنە باشقىچە بىر ھىيلە-مىكىر ئىشلىتىۋاتىدۇ.

ئۇ ئىرۇر باشتىن-ئاياق زىۋەر بىلەن رەڭ،
ھىيلە بىلەن زېرەكلەرنى قىلۇر دىۋەڭ.

ئەگەر ئۇنىڭ قارا زاتىنى كويدۇرۇپ، كۆلىنى سۈزۈۋۈك سۇ بىلەن خېمىر قىلىسىمۇ ئۇنىڭ ناپاكلىقى ئۆزگەرمەيدۇ.

سەن ياماندىن ياخشىلىق كۈتمە، بىراق،
زەڭگىنى يۇيغان بىلەن بولمايدۇ ئاق.

مۇبادا ئۇنىڭ پەس ۋۇجۇدى، توز ياكى سۇمرۇغقا ئايلىنىپ قالغان تەقدىردىمۇ ئۇ بەربىر قاغىلارغا ئىنتىقات قىلىدۇ؛ ئۇ خۇددى ئادىمىزات سۈرىتىگە كىرگەن چاغدىمۇ، يەنە ئۇنىڭ ئەسلىگە مەيلى تارتىپ، ئالەمنى قىزىتقۇچى ئاپتاپ، پەيز بېغىشلىغۇچى بۇلۇت، راھەت بەرگۈچى شامال ۋە سۇباتلىق تاغ بىلەن ئۇلپەت بولغان چاشقانغا ئوخشايدۇ.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— بىر زاھىت سۇ بويىدا تاھارەت ئېلىپ ئولتۇرغان ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ ۋەزىر.

ئۈز ئەسلىگە ئايلانغان چاشقاننىڭ ھېكايىسى

بىر زاھىت سۇ بويىدا تاھارەت ئېلىپ ئولتۇرغان ئىكەن. بىر سا ئۇچۇپ كېلىپ قاپتۇ. سانىڭ ئاغزىدا بىر چاشقان بالىسى بار ئىكەن. نەق شۇ جايغا كەلگەندە، چاشقان بالىسى سانىڭ ئاغزىدىن ئاجراپ زاھىتنىڭ ئالدىغا چۈشۈپتۇ. زاھىتنىڭ رەھمى كېلىپ ئۇنى ئۆيگە كۆتىرىپ ئېلىپ كەپتۇ. زاھىتنىڭ كۆڭلىگە: "ئەگەر بۇ يەنە مۇشۇنداق چاشقان ھالىتىدە تۇرسا ئۆيگە زىيان يەتكۈزىدۇ" دىگەن ئەندىشە كەپتۇ. ئۇ زاھىت نىمىنى تىلىسە شۇ پەيدا بولىدىكەن. شۇڭا ئۇ دۇئا قىلغان ئىكەن، ئۇ چاشقان بالىسى زىبا سۈرەتلىك، كېلىشكەن قامەتلىك، روشەن يۈزلۈك، چىرايلىق قاشلىق، سۈمبۈل چاچلىق ساھىپ جامال بىر قىزغا ئايلىنىپتۇ. ئۇ شۇنداق گۈزەل ئىكەنكى، ئۇنىڭ رۇخسارىنىڭ ئاپتىۋى ئاينىڭ خامىنىغا غەيرەت ئوتىنى تۇتاشتۇرىدىكەن؛ ئۇنىڭ زۇلپىنىڭ خۇشبۇيى قارا تۈن كۆڭلىدىن تۈتۈن چىقىرىدىكەن.

قەددى زىبا سەرۋىگە كوپ تەنىلەر ئەيلەر ئىدى،
ئايغا كۈن يەڭلىغ جامالى خەندىلەر ئەيلەر ئىدى.

زاھىت ئۇنىڭ چىرايلىق ئىكەنلىگىنى كۆرۈپ: "ئۈز پەرزەنتىڭدەك تەربىيەت قىل" دەپ بىر مۇرىدىغا تاپشۇرۇپتۇ. مۇرىدى زاھىتنىڭ ئەمرىنى تۇتۇپ، ئۇنى پەرۋىرىش قىلىپتۇ. ئۇ تېزلا بالاغەتكە يېتىپتۇ. بىر كۈنى ئاخشىمى زاھىت ئۇنىڭغا:

— ھەي پەرزەنت، بالاغەتكە يېتىپسەن، سېنى بىر كىمگە بەرمەي ئامال يوق. ئەمما بۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىغىڭ بىلەن قىلىمەن. مەيلى ئادەم ياكى پەرى ۋە ياكى ھەرقانداق مەخلۇقاتنىڭ يۇقۇرى ياكى تۆۋەن تەبىقىسىدىن كۆيئوللىقا كىمنى ئىخ-

www.uyghurkitap.com

تىيار قىلساڭ شۇنىڭغا بېرەي، — دەپتۇ.

— مەن قۇدرەتلىك، شەۋكەتلىك ۋە يۇقۇرى مەرتىۋىلىك ئەرنى خالايمەن، — دەپتۇ قىز.

— ئۇنداق سۈپەتلىك ئەر ئاپتاپتۇر، — دەپتۇ زاھىت.

— ئۇ پەلەك ئۈستىدىكى ھەممە نەرسىلەرگە غالىپ كېلەلەيدىغان بولسا شۇنىڭغا بەر، — دەپتۇ قىز.

تاڭ سەھەر ئاسمانغا چىقىپ زەر قۇياش،
نامايەن راۋاقتا ئۆزىنى قىلدى پاش.

— ئەي ئاپتاپ، — دەپتۇ زاھىت، — بۇ قىزىم بەكمۇ چىرايلىق قىز. بۇ مەندىن قۇۋۋەتلىك كۈيئوغۇل تەلەپ قىلدى. شۇڭا بۇ سېنىڭ نىكايىڭدا بولسۇن.

ئاپتاپ بۇ سوزنى ئاڭلاپ خىجالەتتىن يۈزى قارىيىپ كېتىپتۇ.

— مەن ساڭا ئۆزەمدىنمۇ كۈچلۈكرەكىنى كورسىتەي، ئۇ بولسا بۇلۇت، ئۇ ھەرقاچان پەيدا بولۇپ يۈزۈمنى تۇتسا، ھەممە ئالەمنى جامالىم يۈزىدىن مەھرۇم قىلىدۇ، — دەپتۇ ئاپتاپ.

گەرچە كۈن شۇنداق ئېگىز جايدا تۇرار،
ئازغىنا بۇلۇت ئۇنىڭ يۈزىن تورار.

زاھىت بۇلۇتنىڭ قېشىغا كېلىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا بايىقى ئىلتىماسىنى سوزلىگەن ئىكەن، بۇلۇت ئۇيۇتۇپ يۈزىدىن تەر تامچىلىرىنى تامغۇزۇپتۇ ۋە:

— ئەگەر مېنى كۈچلۈك ۋە قۇۋۋەتلىك جەھەتتىن ئىختىيار قىلىدىغان بولسا، قۇۋۋەتلىك بولۇش جەھەتتە مەندىن بوران كۈچلۈك. ھاۋادا ئۇ قاياقنى خالىسا مېنى شۇ ياققا سۈرۈپ يۈرىدۇ، —

دەپتۇ.

زاھىت بۇ سوزگە ئىشىنىپ، بوران قېشىغا بېرىپتۇ ۋە بايىقى ئەرزىنى ئۇنىڭغىمۇ ئىزھار قىلىپتۇ. بورانمۇ ئىزا تارتىپ:

— مەندە نە ئۇنچىلىك قۇۋۋەت بولسۇن! بۇ ھاجىتىڭنى تاققا ئېيتقىن. ئۇنىڭ بىلىگى قاتتىق ۋە شان - شەۋكەتلىك. مېنىڭ ئۇنىڭغا زورلۇق قىلغىنىم خۇددى چۇمۇلە تاشقا مۇشت ئاتقانغا ئوخشايدۇ ۋە مېنىڭ پەريادىم ئۇنىڭ قۇلىغىغا خۇددى توغما گاسقا كىشى گەپ قىلغانچىلىك بىر ئىش بولىدۇ.

ھەر تەرەپكە ئۇچۇرۇپ يۈرگەي بۇلۇتلارنى شامال،
يەتسە گەر تاغ ئالدىغا بولغاي ۋۇجۇدى بىماجال.

زاھىت تاغنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغىمۇ ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. تاغ:

— ھەي زاھىت چاشقان ماڭا غالىپ كېلىدۇ. ئۇ مېنىڭ ھەممە يېرىمنى توشۇك قىلىۋېتىدۇ. كوكسۇمنى تېشىپ ئوي قىلىۋالىدۇ. جىسمىمغا ھەر تەرەپلەردىن زەخمە ئۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن مۇداپىئە قىلىشقا ھېچقانداق چارە قىلالمايمەن، — دەپتۇ.

زاھىت قايتىپ كېلىپ، بۇ سوزلەرنى قىزغا باشتىن - ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ. قىز بولسا:

— تاغ راست ئېيتىپتۇ. ئۇنىڭغا چاشقان غالىپ كېلىدۇ. مېنى شۇنىڭغا بەرگىن، — دەپتۇ.

زاھىت ئۇ قىزنى چاشقاننىڭ يېنىغا ئېلىپ بېرىپ، ئەھۋال ئېيتىپتۇ. ئۇمۇ ھەمجىنسلىق تۇيغىدىن ماقۇل بولۇپتۇ ۋە:

— ئۇزەمگە بىرھەمرا تاپسام دەپ ئارزۇ قىلاتتىم، لېكىن نەقىلاي، جۇپتۇم ئوز جىنسىمدىن بولسا بولاتتى، — دەپتۇ.

— بۇ ئىش ئاسان، — دەپتۇ قىز، — زاھىت دۇئا قىلسا مەن دەرھال چاشقان بولۇپ، سەن بىلەن ئەيش - ئىشرەت قىلىمەن.

زاھىت ئۇلارنىڭ بىر بىرىگە مەيلى بارلىقىنى بىلىپ، دۇئا قىلغان ئىكەن. قىز يەنە چاشقانغا ئايلىنىپتۇ. دىمەك ھەرقانداق نەرسە ئۆز ئەسلىگە قايتىدۇ. زاھىت ئۇنى ھىلىقى چاشقانغا بى-رىپ ئۆز ئىبادەتخانىسىغا قايتىپ كېتىپتۇ.

بولما مەغرۇر بارچە مەۋجۇت يانغۇسى ئۆز ئەسلىگە،
سەنمۇ تۇپراقتىن يارالغان، يەنە بولغايسەن توپا.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ھەرقانداق نەرسە بىرەر سەۋەپ بىلەن ئۆز ھالىدىن ئۆزگەرگەن بولسا، ئۇ بەردىبىر يەنە ئۆز ئەسلىگە قايتىدۇ. سوز ھىكمەتخانىسىنىڭ دانىشمەنلىرى بۇ مەنىنى نەزمە يىپىغا شۇنداق شىرىن شەكىل بىلەن تىزىپتۇكى:

ئەگەر ئەسلى ئاچچىق بولسا دەرەخنىڭ،
گەر جەننەتكە ئاپىرىپ كوچەرسەڭمۇ؛
گەرچە بېھىش ئېرىقىدا سۇغۇرۇپ،
يىلتىزىغا شىرىن ھەسەل قۇيساڭمۇ؛
سائىتى يەتكەندە ئۇ مىۋە بېرەر،
ئاچچىقلىقىنى مىۋىسى ئىزھار ئېتەر.

شاباھەك بەدولەتلىك يولىنى تۇتقان بولغاچقا، بۇ نەسىھەتلەر-نىڭ بىرىنىمۇ قوبۇل قىلماپتۇ ھەم ۋەزىرىنىڭ سوزلىرىنى ھەسەتتىن دەپ بىلىپ، ئاقىۋەتنى بىلەن ھىساپلاشماپتۇ، كارشۇناس ھەر كۈنى ئۇلارنىڭ رايىغا مۇۋاپىق ھىكايىلەرنى ئېيتىپ بېرىپتۇ؛ خاھىشلى-لىرىغا لايىق ئەپسانىلەرنى توقۇپتۇ. نەتىجىدە خاس مەھرەم بو-لۇپ، ھەممە سىرلىرىدىن خەۋەردار بولۇپتۇ. ئاخىرى پۇرسەت تېپىپ، ئۇلاردىن قېچىپ كىتىپتۇ. ئۇ قاغىلار تەرەپكە بارغاندا فىرۇزە ئۇنى كورۇپ، بەك خوشال بولۇپتۇ ۋە:

دوستلىرىم ئاگاھ بولۇڭ كىم كەلدى ئۇ ئارامى جان،
ياخشى دولەت بىرلە يەتتى بىزگە نۇسرەتتىن نىشان.

— ئەي كارشۇناس، قانداق قىلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ كارشۇناس، — دولىتىڭدە ئەمدى دۇشمەندىن ئىنتىقام ئالىدىغان چاغ كەلدى. چۈنكى قەستلەنگەن ئىشلىرىمنىڭ ھەممىسىنى قىلدىم. جابدۇنۇڭلار.

— ئەھۋالنى بايان قىلىپ بەر، ۋاقىت تاپقاندىن كېيىن پىيىگە چۈشەيلى، — دەپتۇ پادىشا.

— پالانى يەردە بىر تاغ بار. ھەممە ھۇقۇشلار كېچىسى شۇ يەردە ياتىدۇ. ئۇنىڭغا يېقىن بىر جايدا قۇرۇق ئوتۇن كوپ ئىكەن. قاغىلارنى بۇيرۇسىڭىز شۇ يەردىن غارنىڭ ئاغزىغا ئوتۇن ئەپكېلىپ دوۋىلىسۇن. ئۇ تاغنىڭ ئېتىكىدە قويچىلارنىڭ ماكانى بار. مەن بېرىپ ئۇ يەردىن ئوت ئەپكېلىپ ئوتۇنغا ياقاي، ھەممە قاغىلار بىرلىكتە قاناتلىرى بىلەن يەلپۈپ ئوتنى ئۇلغايتسۇن. شۇنداق قىلساق ھەممە ھۇقۇشلار غاردىن چىقىپ كويۇپ كېتىدۇ. چىقماي قالغانلىرى تۈتۈندە بۇرۇقۇپ ئولىدۇ، — دەپتۇ كارشۇناس.

پادىشا بۇ تەدبىرنى ماقۇل كورۇپ، شۇ زامان ھەممە قاغىنى باشلاپ بېرىپ، كارشۇناسنىڭ دېگىنىدەك قىلىپتۇ. نەتىجىدە ھۇقۇشلارنىڭ بىرسىمۇ ھايات مەملىكىتىدە باقى قالماپتۇ. قاغىلار بۇ ئۇلۇغ غەلىبە ۋە زەپەر شاتلىقلىرىدىن خوشاللىق نەرىسىنى ئاسمانغا يەتكۈزۈپتۇ.

ئالەم مۇرادىن ئەمدى راۋا قىلدى روزىگار،
ئىستىقبال ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى روزىگار.
بىزدىن كېتىپ خوشاللىق، دۇشمەن ئىدى شادىمان،
بىر لۇتپى بىلەن ئۇنى ئادا قىلدى روزىگار.

شۇندىن كېيىن ئۇلار پادىشا ۋە سىپاھلار ھەممىسى غالىب بولۇپ، زەپەر قازىنىپ ئۆز ماكانلىرىغا قايتىشىپتۇ ۋە كارشۇناسنىڭ بۇ ياخشى تەدبىرلىرى ئۈچۈن ئاپىرىن ئوقۇپ، ئۇنىڭغا ھورمەت-ئىھتىرام بىلدۈرۈپتۇ ۋە مەدھىيە ماختاشلارنى ئېيتىشقا باشلاپتۇ:

— ئەي كارشۇناس، — دەپتۇ فىرۇزە ئۇنىڭغا، — ياخشى پىكىرلىرىڭنىڭ خاسىيىتى بىلەن دۈشمەنلەر ھالاكەت، دوستلار پاراغەت تاپتى. بۇ ئىش ئەجەپ خاسىيەتلىك بولدى.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ كارشۇناس، — ھەرقانداق نۇسرەت ۋە غەلىبە پەقەت سىزنىڭ دۆلىتىڭىزنىڭ سايىسىدە قولغا كەلدى. مەن بۇ زەپەرنىڭ ئالامىتىنى ئۆز ۋاقتىدىلا كۆرگەن ئىدىم، چۈنكى شۇم دۈشمەنلەر زەئىپ-ئاجىزلارغا سەۋەپسىز زۇلۇم سېلىپ، ئاتا-بوۋىڭىزدىن قالغان مۈلۈككە تاما باغلاپ، كىچىكلىك ھۇجۇم قىلدى.

ئۇ سىنىڭ مۈلكۈڭنى قەستلەپ كۆزىنى قىلغان قىزىل،
يۈزى سارغايدى ئاخىر، ئالەم ئاڭا بولدى قارا.

— شۇنچە ئۇزۇن ۋاقىت ئىچىدە ھۇقۇشلار بىلەن ئارا تۇرماقتا قانداق سەۋرە قىلغانسەن؟ ئۇ ئەسكى پەسلەر بىلەن سوھبەتلىشىشكە قانداق تاقەت قىلغانسەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا ئۇنىڭدىن يەنە، — چۈنكى "يامان بىلەن سوھبەت قىلماقتىن زەھەرلىك ئىلان بىلەن ئۇلپەت بولماق ياخشىراق" دىگەن سۆز بارغۇ؟

جىنىس ئەمەس بىرلە قەن ھەسەل يېگەندىن،
ھىجرىنىڭ زەھرىنى ئىچكەن ياخشىراق.

— راست ئېيتتىڭىز، — دەپتۇ كارشۇناس، — كىشىگە ھىچقانداق

رەنج ـ ئەلەم بىگانە بىلەن ھەمسوھبەت بولۇشتىن قاتتىقراق بول- مايدىكەن. نامۇناسىپلارنىڭ دىدارىغا قاراپ يۈرۈش دوزاخ ئازا- ۋىدىن يامان ئىكەن. ئەمما ئەقىللىق كىشى ئۆز ئىگىسىنىڭ خۇش- لۇغى ۋە راھىتىنى كۆزلەپ، ھەرقانداق جاپا دۇچ كەلسىمۇ، ئۇنىڭغا شاتلىق بىلەن بارىدۇ! ھىممەت ئەھلى ھەر قانداق جاپا- مۇشەققەتتىمۇ ئۆزىنى غەمگە ۋە بىتاقەتلىككە سالمايدۇ. ئاخىرىدا غەلىبە ۋە نۇسرەت بار بولغان ھەرقانداق ئىشنىڭ ئىپتىداسىدا رەنجى مۇشەققەت چېكىش لازىم بولىدۇ. چۈنكى ھېچقانداق باي- لىق رەنجى مۇشەققەتسىز يۈز كۆرسەتمەيدۇ ۋە ھېچقانداق گۈلنى تىكەن زەخمىنى يېمەي تۆرۈپ ئۈزگىلى بولمايدۇ.

چەكمىسەڭ تا تەلەپ يولىدا زەخمەت،
كۆرمەيسەن مەنزىلى راھەتتە ئىشرەت.

— ھۇقۇشلارنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى ۋە ئادەتلىرىدىن كۆرگەن- لىرىڭنى بايان قىلىپ بەرگىن، — دەپتۇ پادىشا.

— ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىرلا زېرەك بار ئىكەن. ئۇ مېنى ئۆلتۈ- رۈشنى شۇنچە تەشەببۇس قىلدى. لېكىن باشقىلىرى ئۇنىڭ نەسى- ھىتىگە قىلچە قۇلاق سالمىدى. مەندىن قىلچە ئەندىشە قىلمىدى. مېنىڭ ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىگانە ئىكەنلىكىمدىن، ئۆز قەۋمىم ئىچىدە ئۇلۇغ مەرتىۋىلىك، پەم ـ پاراسەتلىك، دانىشمەنلىك ۋە ئەقىل ـ ئىد- راكتا مەشھۇر ئىكەنلىكىمدىنمۇ ئەندىشە قىلمىدى. ھىيلە بىلەن پىكىر قىلساممۇ ۋە خىيانەت ئىشلەتسەممۇ ئۇنى سەزمىدى. نەسىھەت- چىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىمىدى ۋە مەندەك ئۆز جىنسىدىن بولمىغان كىشىدىنمۇ سىرىنى يوشۇرمىدى. ئاقىۋەت، ئاشۇ غاپىللىقىدىن كۆرگىلى- گىنى كۆرۈپ، ھالاكەتكە ئۇچرىدى. "پادىشالار سىر يوشۇرۇشتا بەكمۇ ئېھتىيات قىلىشى لازىم" دىگەن گەپ بار. خۇسۇسەن نا ئۈمىت بولغان دوستتىن بەكمۇ ئېھتىيات قىلىش لازىم، — دەپتۇ كارشۇناس.

www.uyghurkitap.com

بولسا مەھرۇم دوستلىرىڭ سەندىن ئەگەر،
ئۇنى مەھرەم ئەيلىمەك قىلما خىيال.
دۈشمىنىڭدىن قورقۇنچلۇق ئۇ ساڭا،
ئۇڭا سىر ئېيتماق ساڭا بولماس ھالال.

— مەن ھۇقۇشلارنىڭ ھالاكىتى ئۇزىنىڭ زالىملىقىدىن بولىدى دەپ چۈشىنىمەن، — دەپتۇ پادىشا.

— شۇنداق، — دەپتۇ كارشۇناس، — ھەرقانداق پادىشا زۇلۇمنى ئۇل قىلسا، ئۇنىڭ دۆلەت بىناسى بۇزۇلغۇسى. پادىشا كاپىر بولسىمۇ ئۇنىڭ سەلتەنىتى باقى تۇرىدۇ، لېكىن زالىم بولسا سەلتەنىتى باقى تۇرمايدۇ.

زالىملىق يولى خەۋپلىك يولدۇر،
زالىملارنىڭ ئۆمرى كوتەدۇر.
شاھنىڭ نىيىتى بولسا گەر يامان،
پۇقرادىن ئايرىلىپ يوقىلار ھامان.

ھەر كىشى توت ئىش قىلسا توت ئەجرە تاپىدۇ: بىرىنچىسى، زۇلۇم قىلسا ھالاكىتى يېقىن بولىدۇ؛ ئىككىنچىسى، خوتۇنلار سوھبىتىگە ھېرىس بولسا رەسۋالىقتا ئۇچرايدۇ؛ ئۇچىنچىسى، يېمەك-ئىچمەككە تولا بېرىلسە كېسەللىككە دۇچار بولىدۇ؛ تۆتىنچىسى، نادان ۋەزىرلەرنىڭ پىكرىگە ئىشەنسە، مەملىكىتى بىلەن ۋىدالىشىدۇ؛ ھوكۇمالار "ئالتە كىشى ئالتە نەرسىدىن تاما ئۈزۈشى كېرەك" دەپ ئېيتقان. يەنى، زالىم پادىشا ھاكىمىيىتىنىڭ داۋام قىلىشىدىن، تەكەببۇر كىشى ياخشى ئاتانماقتىن، بەتخۇي ئادەم دوستى كوپ بولۇشتىن، بىئەدەپ كىشى يۇقۇرى مەرتىۋە تېپىشتىن، بېخىل ياخشى بولماقتىن، ھېرىسلىق قىلغۇچى بىگۇنالىقتىن تاما قىلماسلىقى كېرەك. چۈنكى ھېرىس كىشىنى ھارام يولغا سالىدۇ.

ھەرقانداق جايدا ھىرىس ئورۇن تۇتسا، ئۇ يەردىن راستلىق ۋە ئامانەت كوچۇپ كېتىدۇ. ھۇقۇشلار پادىشاسىنىڭ قاغىلارنى ئولتۇرۇشكە ھىرىسى ئاشقانلىقتىن، ئۇ گۇناسىزلىق ۋە ئىنساپ مۇ- قامىدىن ئوتۇپ، "قاغىلار يىقىلسۇن" دىگەن ھالاكەت ئازگىلىغا ئوزى تىقىلدى.

ھەر كىشكىم ئوزگىگە قىلدىم دىسە،
دەرھەقىقەت ئۇنى ئوزىگە قىلۇر.
بۇ مىسال مەشھۇر ئىدى خەلق ئىچىدە،
كىمكى ئورا قازسا ئوزى تىقىلۇر.

— بۇ نېمەت شۇكرانىسىنىڭ ھوددىسىدىن قانداقمۇ چىقار- مىز، سەن كوپ مۇشەققەت چېكىپ، دۇشمەنلەرنىڭ خىزمىتىدە بولدۇڭ. مۇبادا، نەسىھەتچىلەرنىڭ سوزىنى قوبۇل قىلغان بولسا، سىنى تۇرلۇك ئازاپلار بىلەن ئولتۇرۇۋېتەتتى، — دەپتۇ پادىشا.
— بىر ئىشقا قەدەم قويىماقچى بولسا، بۇرۇنراق جېنىدىن قول يۇيغان كىشىنى ئەردىسە بولىدۇ، — دەپتۇ كارشۇناس، —

ئاياغ قويىماي مەيدانغا كېچىپ باشتىن،
يىگىت تاپماس سائادەت تېگىرقاشتىن.

ئوز ھالىنى ياخشىلاش ئۇچۇن، ئوزىدىن كىچىك كىشىگە مۇ- لازىمەت قىلىشنى ئېغىر كورمىگەن ۋە ئۇنىڭدىن ئار قىلمىغان كىشى ھەرقانداق سەۋەپ بىلەنمۇ مەقسىدىگە يېتەلەيدۇ. بۇ ئىلان ئوز مەئى- شىتى ئۇچۇن پاقىغا خىزمەت قىلىشقا رازى بولغىنىدەك بىر ئىش.
— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا فىرۇزە.
— بىر ئىلان بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ كار- شۇناس.

www.uyghurkitap.com

ئىلان بىلەن پاقىنىڭ ھېكايىسى

بىر ئىلان بار ئىكەن، ئۇ قېرىپ ئاجىزلىشىپ، ئەزالىرىدا ماغدۇر قالماي، ناتىۋان بولۇپ قالغانلىقى سەۋەبىدىن شىكار قىلالماي، غىزا تېپىپ يېيىشكە ئامالسىز قاپتۇ. ئۇ ئۆز-ئۆزىگە: "ۋادەرىخا! يىگىتلىك قۇۋۋىتى كېتىپتۇ، خوشاللىق زامانى ئۆتۈپتۇ. ئەمدى ياشلىقىمغا يېنىشتىن ئۈمىت قىلىشىم خۇددى سۇدىن ئوت ياندۇرماقچى بولغانغا ئوخشاش ئىش.

كەتتى ياشلىق دەۋرى ھەم كەلدى قېرىلىق نەۋۋىتى،
كەتتى قۇۋۋەت بىرلە شاتلىق كۆڭلىرى بەك ئالدىراپ.
قېرىلىق ۋاقتىنى ھەم بىلگىن غەنىمەت نەچچە كۈن،
ئۇمۇ ھەم كوز ئاچقىچە قالماي ئۆتەر ئەيلەپ شىتاپ.

ئۆتكەن ئۆمۈر قايتىپ كەلمەيدۇ. ئەمدى بىھۇدە ئەپسۇسلىنىشنىڭ ھاجىتى يوق. تىرىكلىك تېنىنى سالامەت تۇتۇشنىڭ غېمىدە بولۇپ، شۇندا ئۇزاق ئۆمۈر كورۈپ، نۇرغۇن تەجرىبە ھاسىل قىلدىم. شۇنى ئىشقا سالاي ۋە مەئىشەت ئۈچۈن تەدبىر ۋە مادارا يولىنى تۇتاي. بۇ جەھەتتە ماڭا ھەرقانچە خارلىق كەلسىمۇ ئۇنى مىننەتدارلىق بىلەن قوبۇل قىلاي" دەپتۇ-دە، بىر بۇلاقنىڭ بويىغا كەپتۇ. ئۇ يەردە پاقىلار تولا ئىكەن. ئۇ ئۆزىنى ماتەم تۇتقان قىلىپ كورسىتىش ئۈچۈن توپىغا ئېغىناپتۇ. شۇ ئەسنادا، بىر پاقا ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— ھەي غېرىپ، نېمىشقا مۇنداق غەمدە قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مېنىڭ كۆڭلۈم پاقا تۇتۇپ يېيىش بىلەن ئۆتەتتى. ئەمما ماڭا بىر ۋەقە توغرا كېلىپ قېلىپ، پاقا ئوۋلاپ يېيىش ماڭا

هارام بولدى. بىرەرسىنى تۇتۇپ يېمەكنى قەستلىسەم يېتەلمەيمەن، — دەپتۇ ئىلان.

بۇنى ئاڭلىغان پاقا ئۇزىنىڭ پادىشاسىغا بېرىپ بۇ هالنى ئېيتىپتۇ. پادىشا بۇ خەۋەردىن ئەجەپلىنىپ ئىلانىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— ساڭا نىمە سەۋەپتىن شۇنداق هادىسە كەلدى؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىلان ئۇنىڭغا:

— هىرىسخورلۇغۇم ۋە نەپسى يامانلىغىم مېنى بۇ بالاغا سالدى.

مېنى بىچارە قىلىپ كەلسە بېشىمغا هەر بالا،
رەنجىمەسمەن غەيرىدىن ئۇ كەلدى پەيلىمدىن ماڭا.

بىر كۈنى بىر پاقىغا قەست قىلغان ئىدىم. ئۇ ئالدىمدىن قاچتى ۋە بىر زاهىتنىڭ ئۆيىگە كىرىۋالدى. مەن ئۇنى قوغلاپ شۇ ئۆيگە كىردىم. ئوي قاراڭغۇ ئىكەن، هېچنىمىنى كورەلمىدىم ۋە ئاڭلىمىدىم. زاهىتنىڭ ئوغلى شۇ يەردە ئۇخلاۋاتقان ئىكەن. پاقىنى ئىزلەپ يۈرگىنىمدە ئاغزىم بىر نەرسىنىڭ ئايىغىغا تەككەندەك بولدى. پاقىنىڭ بېشى ئوخشايدۇ دەپ چىشلىگەن ئىدىم، ئۇ نەرسە ئولدى. زاهىت ئوز ئوغلىنىڭ ئولگەنلىگىنى بىلىپ مېنى قوغلىدى، مەن تالاغا قاچتىم، زاهىت ماڭا يېتەلمەي مېنى: "خار ۋە بىئېتىۋار بولۇپ، پاقىلار پادىشاسىنىڭ ئۇلۇغى بولۇپ كەت، پاقىلار پادىشاسى ئوز رازىلىغى بىلەن سەدىقە بەرمىسە بىر پاقىنىمۇ يېيەلمىگەيسەن" دەپ قاغىدى. شۇڭا مۇشۇ يەرگە كەلدىم. مەن ئەمدى ماڭا يەتكەن تەقدىرگە رازى بولۇپ، پەلەكتىن كەلگەن هەر قانداق جاپاغا بويىنۇمنى ئېگىمەن دەپ سوزلەپ بېرىپتۇ.

بۇ گەپ پاقىلار پادىشاسىغا يېقىپ قاپتۇ ۋە ئىلاننى ئوزىگە ئات قىلىپتۇ. هەر قېتىم ئۇنىڭغا مىنگىنىچە باشقىلار ئالدىدا ئېپتىخارلىق هىس قىلىدىكەن. ئىلان:

www.uyghurkitap.com

— پادىشاھىمىزنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولسۇن، مېنىڭ زەئىپ ئۆمرۈمنىڭ مادارى ئۈچۈن غىزا تىلەيمەن،— دېگەن ئىكەن، پادىشا:

— سەن دېگەن مېنىڭ ئىتىم، ئات بوغۇز يېمىسە بولمايدۇ. شۇڭا ۋەزىپەڭ ئۈچۈن ھەر كۈنى ئىككى پاقا بۇيرۇدۇم،— دەپتۇ. شۇندىن بېرى ھەر كۈنى ئاخشىمى ئىلان شۇ ۋەزىپە بىلەن كۈن كەچۈرۈپتۇ. ئۇ مەنپەئەت كۆرگەنلىكى ئۈچۈن پاقىغا ئېگىلىشنى ئا كورمەپتۇ.

ھەر ئىشنى كۆرمەكتىن ئەيلىسەڭمۇ ئار،
بېشىڭغا كەپ قالسا كورمىگەيسەن خار.
ھەر ئىشنى قىلماقلىق بولسىمۇ مۈشكۈل،
زورۇرەت كۈنىدە كورۈنمەس دىشۋار.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، مەن گەرچە دۈشمەنگە مۇلازىملىق قىلىپ، نۇرغۇن ھاقارەت ۋە خارلىق كورگەن بولساممۇ، لېكىن ئۇنىڭ تېگىدە دوستلارغا ياخشىلىق، دۈشمەنلەرگە ھالاكەت بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنداق خىزمەت كۆڭلۈمگە ئېغىر كەلمىدى. ئىككىنچىدىن، دۈشمەننى مادارا ۋە مۇۋاپىقلىق بىلەن شۇنداق يوقاتسا بولىدۇكى، قەھرى-غەزەپ ۋە جەڭ بىلەن بولغان ئىش ئۇنىڭغا ئوخشىمايدۇ. بۇ خۇددى، ئەگەر بىر دەرەخكە ئوت تۇتاشسا غولى ۋە شاخلىرىنى كويدۇرسىمۇ يىلتىزىدىن يەنە ئۇنۇپ چىققانلىقىدەك، ئەمما سۇ ئېقىپ ئۇنىڭ تۈۋىنى بوشاتسا مۇلايىملىق بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن يىلتىزىدىن يۇلۇپ تاشلاپ، ئۇنىڭدىن ھېچ بىر ئەسەر قالدۇرمىغىنىدەك بىر ئىش. دېمەك، تەدبىر شىجائەتتىن ياخشىراقتۇر. چۈنكى باھادىر كىشى شىجائەت بىلەن ھەر قانچە غالىپ بولسىمۇ، ئۇن ياكى يىگىرمە كىشىگە تەڭ كېلەلەيدۇ. ئەگەر مۇبالىغە قىلسا يۈزگە ھەتتا مىڭ

غىمۇ تاقابىل تۇرالايدۇ. ئەمما دانا كىشى تەدبىر ئىشلىتىش بىلەن پۈتۈن بىر پادىشالىق ئەقلىمنى پەرىشان ۋە بەربات قىلىۋېتىدۇ.

پۈتەر تەدبىر بىلەن ئىشلار سەراسەر،
قىلالماس ئۇ ئىشنى بىھساپ لەشكەر.
بىرەر شەمشەر ئەسلى ئۈچ باشقا بەرھەم،
لېكىن پەم بىرلە قولغا كەلگەي ئالەم.

— تەدبىرنىڭ بىلەن دۈشمەنلەر ئۈستىدىن زەپەر تاپتۇق، — دەپتۇ پادىشا فىرۇزە.

— بۇ ئىش ھەممەيلەننىڭ پىكرى توغرىلىقىدىن بولمىدى. بەلكى ئۇنىڭغا سىزنىڭ دولىتىڭىز مەدەت قىلدى، — دەپتۇ كارشۇناس، — ئەگەر كوپچىلىك بىر ئىشقا تۇتۇش قىلسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن كىم مەرتىلىك قىلسا شۇ مەقسىدىگە يېتىدۇ. ئەگەر ھەممەيلەن تەڭ مەرتىلىك قىلسا، كوڭلى مۇرادىغا يېتىدۇ. ئەگەر كىم بۇ سۈپەتكە ئىگە بولسا، ئۇز تەلىۋىگە شۇنداق يېتىدۇكى، ئۇنىڭغا يار- مەدەتكار بولغۇچى كوپ بولىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەرق- تاپاۋەت بولمىسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى قايسى بىرىگە بەخت، دولەت يار بولغان بولسا، زەپەر ۋە نۇسرەت شۇنىڭ بولىدۇ.

بەختى ئىقبال يۇلتۇزى ساڭا قاراپ تۇققان كۈنى،
بولسا ھەر نە مەقسىدىڭ، ئىلكىڭگە كەلگەي ئۇ ئۇدۇل.
تەلىيىڭ قىلماي مەدەت تەتۇر قاراپ تۇرغان كۈنى،
كولگە بارساڭ كول سۈيى قۇرۇپ شۇئان بولغۇسى چول.

— ئۇلار بىزنى سەل چاغلىغان ۋە كىچىك كورگەن ئىدى. شۇڭا ئىنتىقام پەيدە بولغانلىقىمىزنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەن ئىدى، — دەپتۇ فىرۇزە.

— تۆت نەرسە باركى، ئۇنىڭ ئاز- كۆپلۈگى ۋە چوڭ- كىچىكلىگىنىڭ پەرقى بولمايدۇ،— دەپتۇ كارشۇناس،— بىرىنچىسى تۆت، ئۇنىڭ ئاز بولغىنىمۇ كۆپىگە ئوخشاش كۆيدۈرىدۇ. ئىككىنچىسى قەرز، بىر تەڭگە بولسىمۇ، مىڭ تەڭگە بولسىمۇ قەرزدارنى ئوخشاش خىجالەتتە قويىدۇ. ئۈچىنچىسى رەنجى- ئەلەم، ئاز بولسىمۇ، كۆپ بولسىمۇ ئوخشاشلا كىشىگە تەشۋىش يەتكۈزىدۇ. تۆتىنچىسى دۈشمەن، ئۇ ھەر قانچە ئاجىز بولسىمۇ ئاخىرى ئۆز ئىشىنى قىلىدۇ. ئاجىز قۇشقاچنىڭ كۈچلۈك ئىلاندىن ئىنتىقام ئالغانلىقىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟— دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— ئىككى قۇشقاچ،— دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ كارشۇناس.

قۇشقاچ بىلەن ئىلاننىڭ ھېكايىسى

ئىككى قۇشقاچ بىر ئۆينىڭ پېشايۋىنىدا چاڭگا قۇرۇپ بالا چىقىرىپتۇ. ئۇلار ھەر كۈنى سىرتقا چىقىپ، تاپقان ئوزۇقلۇغىنى ئەپكېلىپ، بالىلىرىنىڭ ئاغزىغا يۇمشىتىپ سالىدىكەن. بىر كۈنى ئەركەك قۇشقاچ سەھراغا بېرىپ كەچ قاپتۇ ۋە قايتىپ كېلىپ قارىسا چىشىسى ناھايىتى بەك تىپىرلاپ، ئۇۋىسىنىڭ ئەتراپىدا ئۆزىنى ئۇرۇپ، نالە- پەريات قىلىپ يۈرگىدەك.

— ھەي نازىنىن، ساڭا نېمە بولدى؟ نېمىشقا ئۇنداق پاراكەندە بولسەن،— دەپ سوراپتۇ ئەركىگى.

گەر تىكەن باغرىمغا سانچىلماس، نېچۈن قان ياش تۆكەي،
كۆيمىسە كۆڭلۈم، نېچۈن بۇنداق چېكەرمەن ئۆتلۈق ئاھ.

— نېمىشقا نالە قىلماي، بىردەم غايىپ بولۇپ كەلسەم، بىر چوڭ ئىلان پەيدا بولۇپ، پەرزەنتلىرىمگە قەست قىلىۋاتقان ئىكەن. شۇنچە زارلاندىم ۋە:

قىل ھەزەر دۈشمەن كىچىك، ھەر قانچە سەن بولساڭمۇ چوڭ،
تەككۈسى ئۇ گەر سەھەر كوكسۇڭنى چەنلەپ ئاتسا ئوق.

دىگەن بولسامىمۇ ئاھىم ئۈنىڭغا تەسىر قىلمىدى. ئۇ ماڭا: "مىنىڭ قارا كوڭلۈمنىڭ ئەيىنىگگە سىنىڭ ئاھىڭنىڭ يىلىدىن ھىچ ئەسەر يەتمەيدۇ" دىدى. مەن ئۈنىڭغا: "ئىھتىيات قىل، مەن ۋە باللىرىمنىڭ ئاتىسى سىنىڭ پىيىڭگە چۈشۈپ ھالاك قىلىش كويىدا بولىسىز" دىدىم. ئىلان كۈلدى ۋە: "چۈمۈلە قاپلاڭغا ئۈزىنى پەنجە، يەتكۈزەلىگەيمۇ ئۈنىڭغا رەنجى" دىدى. ئۈنىڭغا تەڭ كېلەلمەي پەريات قىلسام، داددىمغا يىتىدىغان كىشى چىقمىدى. ئاخىرى ئۇ زالىم باللىرىمىزنى يەپ، چاڭگىمىزغا كىرىپ يىتىۋالدى،— دەپتۇ چىشى قۇشقاچ.

ئۈنى ئاڭلاپ ئەركەك قۇشقاچنىڭ جىنىغا ئوت چۈشۈپتۇ ۋە چىكىنىسىدىن تۇتۇن چىقىپتۇ. شۇ چاغدا ئۈي ئىگىسى چىراق ياندۇرماقچى بولۇپ پىلىكنى ياققا چىلاپ ئۈچىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ چىراقدانغا قويغان ئىكەن، ئەركەك قۇشقاچ ئۇچۇپ كېلىپ ئوتلۇق پىلىكنى ئېلىپ ئىلان ياتقان چاڭگىغا تاشلاپتۇ. ئۇ زالىم ئىلاننى ھالاك قىلىشنى ئويلىغان ئىكەن. لېكىن ئۈي ئىگىسى "ئۈيگە ئوت كېتەرمىكىن" دەپ قورقۇپتۇ-دە، دەرھال كەتمەن ئېلىپ ئۇگزىسىگە چىقىپ چاڭگىنىڭ توشۇگىنى چىپىشقا باشلاپتۇ. ئىلان ئوتنىڭ قورقۇنچىسىدىن ۋە ئۈستىدىكى شەپە ھەيۋىتىدىن تۇرالماي، ئۈگزە تەرەپتىكى توشۈكتىن بېشىنى چىقارغان ئىكەن، بويىنى كېسىلىپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، دۈشمەننى ھەقىر ۋە زەئىپ چاغلاپ، ئۈنىڭدىن غاپىل بولغۇلۇق ئەمەس. قارىماققا خار كورۈنۈپ تۇرۇپ، ئاخىرى قەست قىلغان كىشىنىڭ مىڭىسىدىن تۇتۇن چىقىرىدۇ.

www.uyghurkitap.com

دۈشمىنىڭ گەرچە كىچىك بولغاندىمۇ شۇنچە مەقىر،
سەن ئۇنى چوڭ دەپ بىلىپ، ئۆز ئىشلىرىڭ غېمىنى قىل.

— بۇ مۇھىم ئىشنىڭ ھەل بولۇپ، دۈشمەنلەرنىڭ يىقىلىشى سىپىنىڭ پىكرىڭ ۋە ئەخلاسىڭنىڭ بەركىتىدىن بولدى، چۈنكى ھەر ئىشتا مەن سىپىنىڭ سوزۈڭگە ئىشەنچ قىلدىم ۋە ئۇنىڭدىن ياخشىلىق نەتىجىسىنى كوردۇم. شۇنداق، ھەر قانداق پادىشا مۇھىم ئىشلاردا مەسلىھەتنىڭ چۈلۈۋۈرىنى ۋەزىرىگە بەرسە، ھەرگىز دولىتىنىڭ ئىتىگىگە جاپا - مۇشەققەت غوبارى قونمايدىكەن. سىپىنىڭ تەدبىرلىرىڭ نەتىجىسىدىن مەن شۇنى كوردۇم.

ماڭا سەندەك ئىسىل ياردەمچىنى يار ئەيلىدى تەڭرىم،
شۇڭا نەگە ئۇزاتسام قول ئاڭا يەتكۈسىدۇر ئىلكىم.

ھەممە ھۈنەرلىرىڭدىن شۇنىسى ئېشىپ چۈشتىكى، دۈشمەنلەرنىڭ ئارىسىدا تۇرغان بولساڭمۇ، يا تىلىڭدىن ئەيىبلىك سوز چىقماپتۇ ياكى ئۇزەڭدىن گۇماھ تۇغدۇرغىدەك ئىش كورۈلمەپتۇ، — دەپتۇ پادىشا.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ كارشۇناس، — بۇمۇ سىزنىڭ دولىتىڭىزدىن بولدى. ئۇ يەردە قانداق ئىش قىلغان بولسام سىزنىڭ قائىدە - يوسۇنىڭىز بويىچە قىلدىم ۋە سىزنىڭ مۇبارەك سوھبىتىڭىزدىن ئۇگىنىپ، ئوزەمگە كەسىپ قىلغان ھۈنەر - پەزىلەتنى شۇ يەردە ئىشلەتتىم. خۇداغا شۈكرى، شەرەپلىك زاتىڭىزدا تەدبىر - مەسلىھەت ۋە شان - شەۋكەت، غەيرەت - شىجائەتلەرنىڭ ھەممىسى جەم بولغان، ھېچقانداق ئىشنىڭ ھەقىقىتى سىزدىن يوشۇرۇن ئەمەس. ئالدىراش ۋە توختاش ۋاقتىنى ھەم ئاچچىقلاش ۋە رازى بولۇش پەيتىنى ياخشى بىلىسىز. ھەر قانداق ئىشنىڭ باش - ئايىغىنى ئېنىق مولچەرلەيسىز. سۈبھى ۋاقتىدا ئاگاھلىقتىن غاپىل

بولماي، سەلتەنەت نومۇسنى ۋە سىياسەتنىڭ روناق تېپىشنى تاشلىمايسىز. بۇنداق پادىشا بىلەن دۈشمەنلەشكەن ۋە ئاداۋەتـ نى ئىختىيار قىلغان ھەر قانداق كىشى ئۆلۈمنى مىسك سىرتماق بىلەن ئۆزىگە تارتقان ۋە تىرىكلىكنى نەچچە مەنزىل ئۆزىدىن نېرى قوغلىغان بولىدۇ.

دۈشمىنىڭنى بۇ زامانە قولى سورەپ ئاپىرار،
بۇ ھايات دەرگاھىدىن يوقلۇقسىرى ئەيلەپ راۋان.
سەن كەبى شاھقا كىمەرسە بولسا گەر دۈشمەن ئۆلۈم،
ئات سىلىپ يەتكەي قېشىغا بىر نەپەس بەرمەي ئامان.

ــ سەن بۇ يەردىن كەتكەندىن كېيىن مەن تائام ۋە شاراپ ھالاۋىتىنى تېتىمىدىم. ئولتۇرۇش ۋە ئۇخلاشنىڭ راھىتىنىمۇ كورمىدىم. تۇرمۇشتىن لەززەتمۇ تاپمىدىم، خۇداغا شۈكرى. مانا ئەمدى:

تاپتى دولەت ئاپتۇم ئەۋجى كامال،
دۈشمىنىم كۆڭگە خوپ يەتتى زاۋال.

ــ ھەر كىشى دۈشمەنگە مەغلۇپ بولۇپ ئۇنىڭ ئالدىدا خارلىق ۋە ئاجىزلىق كورگەن بولسا، ئۇنىڭ ئىزاسى يوقالمايدۇ؛ ئەسىرى ۋۇجۇت سەھنىسىدىن ئېرىمەيدۇ، ــ دەپتۇ كارشۇناس، ــ شۇنداق چاغدا ئۇ قاراڭغۇلۇقنى روشەنلىكتىن، كېچىنى كۈندۈزدىن ئايرىـ يالماي قالىدۇ. بېشى بىلەن پۇتىنى، سەللىسى بىلەن كەشىنى پەرق ئېتەلمەي قالىدۇ. ھوكۇمالار: "ئاغرىق كىشى ساقايمىغىچە يېمەكلىكتىن لەززەت تاپالمايدۇ. ھامىلا ئۇچىسىدىكى ئېغىر يۈكنى قويمىغىچە ئامان تاپالمايدۇ، ئاشىق مەشۇقنىڭ ۋىسالىغا يەتمىگـ چە ئارام ئالالمايدۇ، سەپەر قىلغۇچى مەنزىلىگە چۈشمىگىچە ئىزـ تىراپتىن توختىيالمايدۇ، قورققان كىشى دۈشمىنىدىن خاتىرجەم

www.uyghurkitap.com

بولمىغىچە كۆڭلى تىنمايدۇ“ دەپ ئېيتقان.

دۈشمىنىدىن گەر كىشى تاپماس ئامان،
بولمىغاي ھەرگىزمۇ كۆڭلى شادىمان.

— ئۇلارنىڭ پادىشاسىنىڭ زاھىر ۋە باتىنىنى قانداقراق كۆردۈڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— ئۇ ناھايىتى تەكەببۇر ئۆزەمچىل ئىكەن. ساۋاپلىق ئوي-پىكىرلەردىن ئۇنىڭغا نەسىپ بولمىغان ئىكەن. تۈزۈك تەدبىرنى بۇزۇق پىكىردىن ئايرىيالمايدىكەن. ھەممە مۇلازىملىرىمۇ ئۆزىدەك ئىكەن. ھىلىقى ۋەزىرلا مېنى ئۆلتۈرۈشكە تەرغىپ قىلدى.

— ئۇ ۋەزىرنىڭ ھوشيارلىقىنى نېمىدىن بىلدىڭ؟

— مېنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىگە كېلىشى ئۇلار ئۈچۈن ياخشى تەدبىر ئىدى. لېكىن ئۇ ۋەزىر ئۆز پادىشاسىنىڭ نەسىھەت ئاڭلىمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن مەنپەئەتلىك سۆزلەرنى ئايىمىدى. ھەر قاچان نەسىھەت باشلىغاندا، ئەدەپكە رىئايە قىلدى.

— پادىشاغا نەسىھەت قىلىشنىڭ ئەدەپلىرى قايسى؟

— ئۇنىڭ ئەدەپ-قائىدىسى شۇكى، — دەپتۇ كارشۇناس، — ئۇلارغا سۆزنى يۇمشاقلىق بىلەن ئېيتىش كېرەك، ھەرگىز غەزەپ ۋە قوپاللىق قىلىشقا بولمايدۇ. ھۆرمەت تازىمى ۋە ئىززەت-ئىكرامنى ئۇنتۇماسلىق، جۈرئەت ۋە گۇستاخلىقتىن ئۆزىنى تارتىش كېرەك. ئەگەر ئۇنىڭ خۇي-پەيلى ۋە ھەركەتلىرىدىن نۇقسان كۆرسە، ئۇنى شىرىن سۆز ۋە مۇناسىپ مىساللار بىلەن خەۋەردار قىلىش كېرەك. بۇ سۈپەتلەرنىڭ ھەممىسى شۇ ۋەزىردە بار ئىدى. ئۇنىڭ ئۆز پادىشاسىغا ئېيتقان نەسىھەتلىرىنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم. جاھاندارلىق ئۇلۇغ مەرتىۋە بولسىمۇ، بەخت مەدەت بەرمىگىچە ھېچكىشى ئۆز تىرىشچانلىقى بىلەنلا ئۇنىڭغا يېتەلمەي-

دۇ. شۇڭا سائادەت يار بولۇپ، ئۇ مەرتىۋە مۇيەسسەر بولغان كىشى ئۇنىڭ قەدرىنى بىلىشى ۋە ئۇنى ئەزىزلىشى كېرەك. ئۇنىڭ قائىدىلىرىگە رىئايە قىلىش كېرەك. زۇلۇمنى ئەمەس، بەلكى ئادالەت يولىنى تۇتۇش كېرەك.

سەن بۇگۈن بولدۇڭ جاھان مۈلكىگە شاھ،
زۇلۇمدىن ئۆزەڭنى تۇتقايسەن ئاگاھ.
يۈز قىلىچنىڭ ئاپتى ئۇنداقچە يوق،
كۆلپەت چەككەنلەر سەھەردە ئۇرسا ئاھ.

دۈشمەندىن غاپىل بولماسلىق ۋە ئۇلارنىڭ كۈچىنى سەل چاغلىماسلىق كېرەك. پادىشالىقنىڭ ئەبەدى بولۇشى ۋە دۆلەتنىڭ بەرقارار بولۇشى توت نەرسە بىلەن بولىدۇ: بىرىنچىسى، ھوشيارلىق، ئەتە بولىدىغان ۋەقەلەرنىڭ سۈرىتىنى بۈگۈننىڭ ئەينىكىدە كۆرەلەيدىغان بولۇش لازىم. ئىككىنچىسى، توغرا مۇددىئا، ئۇنىڭغا سۇسلۇق قىلماسلىق كېرەك. ئۈچىنچىسى، ياخشى تەدبىر، ئەگرىلىككە مايىل بولماسلىق. توتىنچىسى، ئۆتكۈر شەمشەر، ئۇنىڭ ئۆتلۈك چاقنىشى دۈشمەنلەرنىڭ ئۆمۈر خامىنىنى كۆيدۈرىدىغان بولسۇن.

ئەدلى دەرىخى كۆكەرمىگەي سەلتەنەتتە،
يىلتىزىدىن سۇغارمىسا شەمشەر سۈيىدە.

ئۇ ۋەزىر ھەممە سۆزلەرنى ئېيتقان بولسىمۇ، ھېچ كىشى ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلمىدى ۋە نەسىھەتكە قۇلاق سالمىدى. ئاخىرى ھالاك بولدى. چۈنكى پادىشا ئۇنىڭ مەسلىھەتىنى ئاڭلىمىدى. باشقىلارغىمۇ نەسىھەت تەسىر قىلمىدى. ئۇلارنىڭ بۇ ۋەقەلىرىدە "خەلق ئىنائەت قىلىدىغان كىشىنىڭ گېپىلا گەپ بولىدۇ" دىگەن سۆزنىڭ

سىرى ئاشكارىلاندى. دېمەك ئۆزىنىڭ ئەقلى كورمىسە، ئۆزگىلەر-نىڭ ئىدراكى بىھۇدە ئىكەن.

كىشى پىكرى كورۇنمەس ئەلگە توغرا،
سوز قىلىشتىن ئۇنى گەر توسار بولسا.
ھوكۇما ئىبىتقانكى: "توغرا نەسىھەت،
خاتادۇر كىشىگە بولمىسا پىسەنت".

دۈشمەنىنىڭ ھىيلە - مىكرىدىن ھەزەر قىلىشىنىڭ داستانى مانا مۇشۇ. دۈشمەن تەۋەززۇ قىلسا ۋە يالۋۇرسا ئۇنىڭغا ئالدىنىش ئەقىل يولىدىن يىراق ئىشتۇر. چۈنكى قاغا شۇ ئاجىزلىقى ۋە زەئىپلىكى بىلەن ئاشۇنداق كوپ ۋە كۈچلۈك بولغان ھۇقۇشلارنى ھالاك قىلالىشى ھۇقۇشلارنىڭ غاپىللىقى ۋە نادانلىقىدىن بولدى. ئەگەر ھۇقۇشلاردا ئازراق پەم ۋە ئاقىۋەتنى ئويلايدىغان غەم بولسا ئىدى، ئۇ قاغا ئۇلارنى يېڭىشنى چۈشىدىمۇ كورەلمىگەن بولاتتى. ئەقىللىق كىشىلەر بۇ قىسسىگە ئىبرەت كوزى بىلەن قارىشى، دۈشمەنگە ئىشەنگىلى بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىشى كېرەك. دۈشمەن ھەر قانچە زەئىپ بولسىمۇ، خار كورگۈلۈك ئەمەس، ئۇنىڭ مۇھەببەت ۋە دوستلۇق ئىزھار قىلىشىغا مەغرۇر بولغۇلۇق ئەمەس ۋە ئالدانغۇلۇق ئەمەس.

مۇھەببەت زاھىر ئەتكەن بىرلە دۈشمەن،
ئۇنى ھۇش ئەھلى ھەرگىز دىمىگەي دوست.
ئىلان ئەلگىركى ئادەت بىرلە يۇرگەي،
كورۇنمەككە تاشلىسىمۇ ئەگەر پوست.

بۇ ھىكايىدە يەنە بىر پايدا باركى، ئىخلاسمەن دوستلار ۋە خالىس تەرەپدارلارنى قولغا كەلتۇرۇش كېرەك. ھەر قانداق

ئېھتىيات سەرمايىسى ئۈنىڭدىن مەنپەئەتلىك ۋە ھېچقانداق تىجارەت ئۇنىڭدىن ياخشىراق بولمايدۇ. چۈنكى كارشۇناسنىڭ قاغىلارغا دوستلۇغى ۋە مەدەتكارلىقى نەتىجىسىدە، ئۇلار ھالاكەت چولىدىن سالامەتلىك مەنزىلىگە يەتتى.

ھۇشيار كىشىلەر بۇ جەھەتتە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈشى كېرەك. يېقىن دوستلارنى ئەزىز تۇتۇش ۋە مەككار دۈشمەندىن پەرھىز قىلىش كىشىنى تولۇق مۇرادىغا ۋە ئارزۇسىغا يەتكۈزىدۇ.

ھەمدەم بولغىن بىر ۋاپادار يار بىلەن،
بىردەم ئولتۇرما رەقىپ مەككار بىلەن.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بەشىنچى باپ

غاپىللىقنىڭ زىيىنى ۋە نادانلىق قىلىپ تەلەپنى قولدىن بېرىپ قويغاندىن كېيىن ھەسرەت نادامەتنىڭ پايدا بەرمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

بەرەھمەنگە راي شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي، دانىشمەن ھەكىم، دۈشمەنلەرنىڭ ھىيلە-مىكرىدىن ھەزەر قىلماق ۋە ئۇلارنىڭ مەككارلىق ئاپىتىدىن ئۆزىنى ئاگاھلىق بىلەن ساقلاش كېرەكلىكى توغرىسىدىكى داستاننى بايان قىلدىڭ. ئەمدى ئۆز تەلىۋىنى ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ مۇشەققەت چەككەن بولسىمۇ، ئۇنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىن غاپىللىق قىلىپ قولدىن بېرىپ قويغان كىشىلەرنىڭ مىساللىرىدىن سۆزلەپ بەرسەڭ.

بەرەھمەن ماختاشقا تىلىنى ئېچىپتۇ:

ئەي مۇبارەك پادىشاھىم، بارچە يۇلتۇزلار ھامان،
شۇ ئېگىز ئاسماندا بەختىڭدىن سائادەت تاپقۇسى.
دەرگاھىڭدا بولسا بىر سائەت سېرىق قۇشمۇ ئەگەر،
سايە سالغاي دۆلىتىڭ ئۇمۇ سائادەت تاپقۇسى.

— دولەت قۇشىغا ئوخشاش كوكۇللىرىگە مەخپى ئەمەسكى، ھەر قانداق نەرسىنى تىپىشقا قارىغاندا ساقلاش مۇشكۇلدۇر. چۈنكى ھەر قانداق نىمەت بەختىنىڭ مەدەتكارلىغى بىلەن ھاسىل بولۇر. ئەمما ئۇنى روشەن ئەقىل ۋە ياخشى تەدبىرلەر بىلەن چىڭ تۇتماي تۇرۇپ، مۇھاپىزەت قىلماق مۇمكىن ئەمەس. ئەگەر ھەر كىشىگە ھۇشيارلىق ۋە ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى كورۇش قۇۋۋىتى نىسىپ بولمىغان بولسا، ئۇنىڭ قولىغا كەلتۇرگىنى ئۇزۇن ئوتمەي تالاپەت ۋە بۇلاڭ - تالاڭغا كىتىدۇ - دە، ئۇنىڭ ئوزىدە ھەسرەت ۋە نادامەتتىن بولەك ھىچنەرسە قالمايدۇ. تاشپاقا مايمۇن بىلەن دوستلۇق ھاسىل قىلغان ئىدى، لىكىن ئەنە شۇنداق نادانلىق ۋە پىكرى قىسقىلىغىدىن ئۇنى زايا قىلىۋەتتى.

— ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟— دەپ سوراپتۇ راي.

— مەسەل كەلتۇرۇلۇشچە،— دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن.

تاشپاقا بىلەن مايمۇننىڭ ھىكايىسى

ھەجەرىل ئەخزەر① جەزىرىسىدە مايمۇنلار كوپ ئىكەن. ئۇلارنىڭ كاردان ئىسمىلىك بىر پادىشاسى بارئىكەن. ئۇنىڭ سەلتەنىتى سىياسەتلىك، ھوكۇمىتى ئادالەتلىك بولۇپ، ئۇنىڭ خەيرى ئىھسانىنىڭ بەركىتىدىن پۇقرالىرى ئامانلىق بىساتى ئۇستىدە راھەت سۇرىدىكەن؛ ئۇنىڭ ئىنئامىغا شۇكرى ئىيتىش يۈزىسىدىن مەملىكەت ئەھلىنىڭ چوڭ - كىچىك ھەممىسى ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدىكەن.

زۇلۇم زىيان، ئادالەت قىلسا پايدا،
ئۇندىن ئىدى ئەل خوشال، خۇدا رىزا.

ئۇ ئۇزۇن يىللار پادىشالىق دەۋرىنى سۇرۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن

① ھەجەرىل ئەخزەر — كوكتاش.

ئۇنىڭ ياشلىق باھارى قېرىلىق خازانىغا يېرىپ يېتىپتۇ؛ ئۇنىڭ بەدىنىدە زەئىپلىك ۋە ئاجىزلىق ئەسىرى كورۇنۇشكە باشلاپ، قۇۋۋىتىنىڭ كوچىتىگە بىچارىلىق شامىلى يېتىشى بىلەن سولىشىپ مەئىشەتتىن قاپتۇ. نەتىجىدە خۇشۋاقىتلىقىنىڭ چىرىغى ئاپەت بورىنى بىلەن ئۇچۇپ، ئىشرەت ئويى قاراڭغۇلۇقتا قاپتۇ.

ئەي قېرى! سەن ياشراي دەپ ئويلىما،
يانمىغاي ئاققان ئېقىن ھېچ ئارقىغا.
سەن ھەۋەستىن خالى ئەيلە بېشىڭنى،
ئاققۇزار چاغ بولدى كوزدىن يېشىڭنى.
قېرىلىقتىن قوندى بېشىڭغا غۇبار،
كوزۇڭ بولماس ئەمدى روشەنلىككە يار.

شۇنداق! ئىككى يۈزلىمە ھاياتنىڭ ئادىتى شۇكى، يىگىتلىك گۈلشىنىنىڭ پاراغىتىنى قېرىلىق تىكەنلىكىنىڭ مۇشەققىتىگە ئالماشتۇرىدۇ ۋە زەردارلىق ئىززىتىنىڭ شان- شەرىپىنى گادايلىق مۇشەققىتىنىڭ خارلىقى بىلەن قارايتىدۇ.

بۇ زامانە ئىچرە غەمسىز پادىشالىق يوق ئىرۇر،
روزىگار جامىدىكى مەي ساپ ئەمەستۇر ھېچقاچان.
بۇ جاھان بوستانىدا گۈل ئاچسا ھەر نىلۇپەرى،
لالىزار بولدى يۈزى كوزدىن ئېقىپ ياش بىرلە قان.

بۇ دۇنيا ئوز ئېرىنى ئولتۇرگەن بىر قېرى خوتۇندۇركى، ئۇ ئوزىنى ياش قىزلارنىڭ لىباسىدا ياساپ- جابدۇپ، جاھان ئەھلىگە كورسىتىدۇ ۋە ئوزىنىڭ ئەبدى بولمىغان زىننەت، بىشىپتۇار پەدازلىرى بىلەن ئاخماق مەغرۇرلارنى مۇھەببەت دامىغا چۈشۈرىدۇ.

بۇ جاھاندۇر گودەكلەرنىڭ ئويۇنچۇقى،
بىئەقىللەر گول بولغۇسى ئۇلار كەبى.

كىمكى ئۇنى نىكايىغا ئالغان بولسا، ئۇنىڭ مۇرات قولى ئارزۇ قۇچىقىغا يەتمىگەن ۋە بىر كىچە ئۇنىڭ بىلەن يېتىپ پاراغەتتە دىل خوشلۇقى ھاسىل قىلالمىغان.

زەپ بىۋاپا ئايىجاھالدۇر جاھان قىزى،
ھىچ كىشىدە توختىمىدى ئۇمۇر بويى.

ھاياتنى ئۇزىگە دوست تۇتقان گودەك مىجەزلىك كىشىلەر ئۇنىڭغا ئالدىنىدۇ ۋە ئويۇن - كۈلكىدىن ئىبارەت بولغان ئۇنىڭ ئالدامچى سۇرىتىگە كوڭۇل باغلاپ، ئۇنىڭ قەلبى ناپاكلىقى ھەم ۋەدىسى يالغانلىقىدىن بىخەۋەر قالىدۇ.

بۇ جاھانىڭ دولىتى خۇددى زەھەرلىك ئىلان،
سىرتى خۇشرەڭ كورۇنەر ئىچىگە تولغان زەھەر.
مەيلى باي، مەيلى گاداي، گەر ئاڭا بەرسە كوڭۇل،
بىر نەپەس بولغاي خوشال، دائىما ھەسرەت چىكەر.

كوڭلىنىڭ كوزى "بۇ دۇنيا بىر ئوتكۇنچىدۇر" دىگەن سۇرمە بىلەن روشەن قىلىنغان كىشىلەر بولسا، ئۇنىڭ زىبۇ - زىننەتلىرىگە ئىلتىپات قىلمايدۇ ۋە پايدىسىز مەنسەپ ھەم مەنپەئەتسىز مال- دۇنيا تەلپۈنگە كوڭۇل باغلىمايدۇ، بەلكى دۇنيانىڭ بىمادارلىقى مال- دۇنياسىنىڭ بىقارارلىقىنى بىلىپ، باقى دۇنيانىڭ دولىتىنى قولغا كەلتۇرۇشكە يۇزلىنىدۇ.

ئومۇر باغى دائىم باھار بولماس، خازان تەگمەي ھىچ،
مۇنى باقى تۇرارلىق بىر دەرەخ قىل پەرۋەرىش.

شۇنىڭ بىلەن كاردانىنىڭ قىرىپ قالغانلىقى ۋە رەنجىپ كەتكەنلىكى خالايىقنىڭ ئاغزىغا يېيىلىپتۇ، ئۇنىڭ سەلتەنىتىنىڭ ھەشەمەتكە نۇقسان، شان - شەۋكىتىنىڭ ھەيۋىتىگە قۇسۇر يېتىپتۇ.

بولسىمۇ گەر كىشىگە يار شاھى جەمشىت دۆلىتى،
چاچ ئاقارسا يەتكۈسىدۇر نا ئۇمىتلىك پۈرسىتى.

ئۇنىڭ مۇلازىملىرىنىڭ ئىچىدە چىرايىدىن سائادەت ئەسىرى چىقىپ تۇرغان، مېڭىش - تۇرۇشىدىن دۆلەت ئالامىتى جىلۋىلىنىپ تۇرغان، چىرايلىق بىر يىگىت بار ئىكەن. مەملىكەت ئەھلى ئۇنىڭ پادىشالىققا لايىق ۋە جاھان پانالىققا ھەقلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشىپ، كۆڭۈللىرىدە ئۇنى دوست تۇتۇشۇپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئىنائىتىدە بولماقنى خاھىش قىلىشىپتۇ - دە، ئۇزئارا مەسلىھەتلىشىپ:

باغۇ بوستانلارغا گەر يەتسە شامال،
تەۋرىمەكلىككە يارىشار ياش نىھال.
نوتا شاخلار كوكلىگەي كوكلەم چىغى،
قىرىسا لېكىن توكۇلگەي ياپرىغى.

بۇ يىگىتنىڭ ئومۇر دەرىخى گۈزەللىك ئىقىنىنىڭ بويىدا كوزگە كورۇنۇپ يېتىلىپتۇ. خۇددى سەرۋى دەرىخىنىڭ بەرىكىتىدىن ئالەم گۈلىستان بولغىنىدەك بۇمۇ مەملىكەت گۈلشىنىگە ئۇز دۆلىتىنىڭ بەرىكىتى بىلەن بەرگى ناۋا بەرسە ياخشى ئەمەسمۇ، دېيىشىپتۇ. ئۇ يىگىتمۇ باشقىلارغا شەپقەت ۋە مەرھەمەت كورسىتىپ، لەشكەر ۋە پۇقرالارنىڭ ھەر بىرىگە مۇناسىپ مەنسەپ بېرىش ۋە لايىق ئىنئام قىلىشقا ۋەدە قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بارلىق ئامۇخاسىنىڭ ھەممىسى بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، ئۇ قېرى پادىشانى سەلتەنەتتىن چۈشۈرۈپ، ھىلىقى شەۋكەتلىك ياش يىگىتنى تەختكە ئولتۇرغۇزۇپتۇ.

سىغمىدى خوشاللىقتا جىنى تەنگە،
شۇ تاج بىلەن يەتتى بىشى كوككە.

بىچارە كاردان سەلتەنەت لىباسىدىن ئاجراپ، خالايىق ئارىسىدا خارلىقتا قاپتۇ. ئۇنىڭغا بۇ ئىش ئار كېلىپ، كوپ ئويلاپ ئول-تۇرمايلا ۋەتىنىنى تاشلاپ چىقىپ كېتىشنى ئىختىيار قىلىپ، يۇرتىدىن ئايرىلىپتۇ ھەم دەريا ساھىلىدا ئايلىنىپ يۇرۇپ، تېخى-مۇ گۇزەل دەرەخلىرى ۋە خىلمۇ-خىل مىۋىلىرى بار بولغان بىر جەزىرىگە بېرىپ قېلىپ، شۇ يەردە ماكان تۇتۇپ تۇرۇپ قاپتۇ ھەمدە ئۇ يەردىكى ھول ۋە قۇرۇق يەل-يېمىشلەرگە قانائەت قىلىپ ئۆزىگە تەسەللى بېرىپ:

قانائەت ئەيلىسەم گەر قۇرۇق-ھولگە،
تېپىپ شاتلىق يېتەرمەن ياخشى كۆنگە. —

دەپ يۇرىۋېرىپتۇ. كاردان شۇ تەرىقىدە، ئەنە شۇ ئور-مانلىقتا بىر بۆلۈكنى ماكان تۇتۇپ ئىبادەت قىلىش بىلەن، پا-دىشالىق ۋاقتىدا ئۆتكۈزگەن كەمچىلىك ۋە نۇقسانلىرىغا كېچە-كۈندۈز ئىستىغپار ئېيتىپ، ئاخىرەت يولىنىڭ ئوزۇغىنى تەييارلاش بىلەن شۇغۇللىنىپتۇ؛ گويا كىرلىرى بىلەن خىرەلەشكەن ۋۇجۇدىنىڭ ئەينىكىنى توۋۋا سىرى بىلەن قايتىدىن سىرلاپ، قېرىلىق سۇبھە-سىنىڭ سوغۇق شامىلىنى تەسىر قىلدۇرۇش ئارقىلىق ياشلىق كېچىسىدە ئۇخلاپ قالغان ئەقلىنى ئويغاتماقنىڭ ھەركىتىگە تۇتۇش قىلىپتۇ.

قېرىدىڭ ئىمىشقا ئارتقا يانمايسەن،
سۇبھى يەتتى ئىمىشقا ئويغانمايسەن.

ئۇ بىر كۈنى بىر ئەنجۈر دەرىخىگە چىقىپ مېۋىسىنى يەۋاتقاندا، تۇيۇقسىز بىر ئەنجۈر قولىدىن چىقىپ كېتىپ سۇغا چۈشۈپتۇ ۋە سۇدىن چىققان ئاۋاز ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ ئاۋازنى ئاڭلاش بىلەن كاردانىنىڭ كۆڭلى خۇشال بولغاندەك بولۇپ، يەنە بىر ئەنجۈرنىمۇ تاشلاپتۇ. ئۇنىڭ ئاۋازىنىمۇ ئاڭلاپ، ئۇنىڭ خۇشاللىقى تېخىمۇ زىيادە بولۇپتۇ. ئۇ ئەنە شۇ تەرىقىدە ئارقا-ئارقىدىن ئەنجۈرلەرنى سۇغا تاشلاپ، ئاۋازنى ئاڭلاپ ھوزۇرلىنىپتۇ. تاسادىپىيەن بىر تاشپاقا دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدىن بۇ جەزىرىگە كەلگەن ئىكەن. ئۇنىڭ ھېلىقى دەرەخكە نەزىرى چۈشۈش بىلەنلا بىر مايمۇننىڭ دەرەخ ئۈستىدە سۇغا ئەنجۈر تاشلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، دەرھال سۇ ئىچىگە كىرىپتۇ-دە، چۈشكەن ئەنجۈرلەرنى يېيىشكە باشلاپتۇ. تاشپاقا ئەنجۈرنى يەۋېتىپ ئۆزىچىلا: "بۇ مايمۇن بۇ ئەنجۈرلەرنى مەن ئۈچۈن تاشلاۋاتىدۇ. بۇ مەرت قېرى بىلەن ئىلگىرى ئارىمىزدا ھېچقانداق ئاشنالىقىمىز يوق تۇرۇپ، ماڭا بۇنداق مېھىر-شەپقەت كۆرسىتىۋاتقىنىدىن قارىغاندا، ئەگەر ئۇنىڭ بىلەن دوست بولسام ئۇنىڭدىن ناھايىتى كۆپ مۇرۇۋۋەت ۋە مەرھەمەت تاپالايدىغانلىقىم مەلۇم بولۇپ تۇرۇپتۇ. مۇنداق سېخى ۋە خۇشخۇي كىشىنىڭ سوھبىتىنىڭ سىرى كۆڭۈل ئەينىكىدىن مالاللىق غۇبارىنى كۆتەرگۈسىدۇر ۋە ئۇنىڭ ھوزۇرىنىڭ نۇرى كۆكسۇم ھاۋاسىغا ئاپەت قاراڭغۇلۇقىدىن نىجات بەرگۈسىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ:

خاتىرىم شاھ كۆزگۈسى ئىدى لېكىن تاپتى غۇبار،
كاشكى تۇتسامچۇ بىرەر دانا ۋەلىنىڭ سوھبىتىنى.

دېگەن سۆز بارغۇ" دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تاشپاقا كۆڭلىدە كەچۈرگەن ئاشنالىق تەسەۋۋۇرىنى لەۋزىگە كەلتۈرۈپ، مايمۇنغا ئەرز قىلىپتۇ. مايمۇنمۇ ئۇنىڭغا دوست بولۇشقا قىزىقىپ

قېلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئېيتقانلىرىڭ توغرا. كىشى بىلەن دوست بولۇش كىشىنىڭ ياخشى خىسلەت ۋە يارامىلىق سۈپەتلىرىدىندۇر. ھەر كىشىنىڭ ھەقىقى دوستى بولسا ھەر كىمكى جاھاندا بېشى ئۈستۈن، كوڭلى خوشال بولىدۇ.

ھەر كىشىنىڭ ئىخلاسلىق دوستى بولسا،
تەن بىلەن ۋۇجۇدىغا زىننەت بېرۇر.
گەرچە دەۋران نېمىتى كەڭ بولسىمۇ،
شەپقەتلىك دوست ئۆزگىچە نېمەت ئىرۇر.

— مەن ساڭا دوست بولۇشقا بەكمۇ مەيلىم بار، لېكىن ئۇ ئىشقا قابىلىيىتىم بارمۇ - يوق، ئۇنى بىلمەيمەن، — دەپتۇ تاشپاقا.

— ھوكۇمالار دوستلۇق ئۇچۇن مىزان تۈزۈپ بەرگەن، — دەپتۇ مايمۇن، — ئۇلار "دوستىسىز ياشاش مۇشكۇل بولغان ھالەتتىمۇ، ھەركىم دوستلۇققا ياراۋەرمەيدۇ" دەپ ئېيتىشقان. دوست تۇتۇش توغرا كەلسە ئۈچ تائىپەدىن دوست تۇتماق كېرەك: بىرى ئالىم ۋە ئابىد①. ئۇنىڭ سوھبىتىنىڭ بەركىتى بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى تاپقىلى بولىدۇ؛ ئىككىنچىسى، مەرت ۋە ياخشى ئەخلاقلىق كىشىلەر؛ ئۇلار يار - دوستىنىڭ خاتاسىنى تاپالايدۇ ۋە نەسىھىتىنى ئايىمايدۇ؛ ئۇچىنچىسى، زاتى پاك كىشىلەر، ئۇلار غەرەزسىز ۋە تاماسىز بولۇپ، دوستلۇق بىناسىنى ساداقەت ۋە ئىخلاس ئاساسىغا قويىدۇ. يەنە ئۈچ خىل كىشىلەرنىڭ دوستلۇغىدىن پەرھىز قىلماق كېرەك: ئۇلارنىڭ بىرى پاسىق كىشىلەر. ئۇلارنىڭ ھىممەتلىرى نەپسىنىڭ ئارزۇسىغا سەرپ بولىدۇ، ئۇلارنىڭ مۇھەببەتلىرى نە دۇنيانىڭ راھىتىگە ۋە نە ئاخىرەتنىڭ رەھمىتىگە سەۋەپ بولالمايدۇ؛ ئىككىنچىسى، يالغانچىلار، ئۇلارنىڭ سوھبىتى —

(1) ئابىد — ئىبادەت قىلىپ تۇرغۇچى.

قاتتىق ئازاپ ۋە ئۇلىپىتى — چوڭ بالا. ئۇلار ھەمىشە سەندىن باشقىلارغا يۈز بەرمىگەن ۋەقەلەر ئۈستىدە سۆز توشۇيدۇ ۋە باشقىلاردىن ساڭا مىڭدىن بىرى راست بولمىغان، پىتنە ئارىلاشقان خەۋەرلەرنى كەلتۈرىدۇ؛ ئۈچىنچىسى، نادانلار، مەنپەئەت يۈزىسىدىن ئۇلارغا ئىشەنگىلى بولمايدۇ، ياكى بالا-قازادىن ساقلىنىشتا ئۇلارغا يۆلەنگىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلار پايدا يەتكۈزدۈم دەپ تۇرۇپ زىيانغا ئۇچرىتىدۇ.

تۇتمىغىن دوست ھېچ ئۆزەڭگە نادانىنى،
ئالغىل ئالماس ئىشتا ياخشى-يامانىنى.

بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، نادان دوستتىن دانا دۈشمەن ياخشىراق. چۈنكى دۈشمەن ئەقىللىق بولسا يىراقنى كۆزلەپ ئويلاپ ئىش قىلىدۇ، پۇرسەت كەلمىسە زىيان يەتكۈزمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ خۇي-پەيلىدىن ئىنتىقام ئەسىرىنى بايقىۋېلىپ، ئۆزىنى ئاسراشقا بولىدۇ. ئەمما نادان دوست كىشىگە ھەرقانچە مەدەت بەرگەندەك قىلسىمۇ، ئۇنىڭدىن ھېچقانچە پايدا ھاسىل بولمايدۇ، بەلكى ئۇ ئۆزىنىڭ ناقىس تەدبىرى بىلەن كىشىنى خەتەرگە گىرىپتار قىلىدۇ. مايمۇن دوست بولسىمۇ نادان بولغانلىقتىن كەشمىر پادىشاسىنىڭ ھايات كېچىسىنى ئۆلۈم گىرداۋىغا سالغان ۋاقىتتا، ئۆزى دۈشمەن بولسىمۇ دانا دۈشمەن بولغان ئوغرى ئۇنىڭغا ياردەم قىلدى ئەمەسمۇ؟

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ تاشپاقا.

— ئاڭلىشىمچە، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ كاردان.

كەشمىر پادىشاسى بىلەن مايمۇن ۋە ئوغرىنىڭ ھىكايىسى

ئاڭلىشىمچە، كەشمىر دىيارىدا بىر پادىشا بار ئىكەن.
ئۇنىڭ خەزىنىلىرىنى ئەگەر تاقتا يۈكلىسە تاغمۇ كوتىرەلمەيدىكەن؛
ئۇنىڭ لەشكەرلىرىنىڭ ھىساۋىنى ئېلىش ئۈچۈن ھىساپنىڭ سانى-
مۇ يېتىشمەيدىكەن. ئۇ جاھانگىرلىك تۇغىنى پەلەك گۇمبىزىنىڭ
ئۈستىدە كوتەرگەن ۋە ئادالەت پۈتىنىڭ نەقىشلىرى بىلەن كۈن
ۋە تۈن سەھىپىلىرىگە زىننەت بەرگەن بىر پادىشا ئىكەن.

دەرگاھىنى بوسە ئەيلەپ زامانە،
باش قوياركەن ئۇنىڭ باسقان قەدىمىگە.

بۇ پادىشانىڭ بىر مايمۇنى بار بولۇپ، پادىشا ھەممە ئىشتا ئۇ-
نىڭغا ئىشىنىدىكەن ۋە ئۇنى دائىم نەز-نېمەتلەر بىلەن تەربى-
يەت قىلىپ، ئۆزىگە ئىچكى مەھرەم قىلىۋالغان ئىكەن. ئەگەر پادى-
شا ئۇخلىسا مايمۇن تاڭ ئاتقىچە قولىدا خەنجەر تۇتۇپ، ئۇنىڭ
ياستۇغى بېشىدا ئولتۇرىدىكەن، تاسادىپەن بىر زېرەك ئوغرى يى-
راق بىر شەھەردىن بۇ يۇرتقا كەپتۇ ۋە بىر كېچىسى تەييارلىق
لىباسىنى كىيىپ، پۇل ۋە مال دۇنيا تېپىش ئۈچۈن كوچىدا كې-
تىۋېتىپ، يەنە بىر نادان ئوغرى بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. ئىك-
كىسى بىر بىرىگە ھەم جىنىس بولغاچقا، ئۇلار ھەمسوھبەت بولۇ-
شۇپتۇ. شۇنىدا مۇساپىر ئوغرى يەرلىك ئوغرىدىن سوراپتۇ:
— بىز قەيەرگە بارايلى بۇرادەر، كىمنىڭ تېمىنى تېشەيلى؟
— رەئىس كالاننىڭ ئاختىخانىسىدا ناھايىتى سېمىز ۋە بەك-
مۇ ئىلدام ماڭىدىغان بىر خېچىر بار. رەئىس كالان ئۇنى ناھا-
يىتى ياخشى كورىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن خېچىرنى مۇھاپىزەت قىلىش-

قا ئون نەپەر قۇلنى مۇئەككەل قىلىپ قويغان، ئۇلار خېچىرنىڭ پۇتىنى زەنجىر بىلەن باغلاپ ساقلايدۇ. ياخشىسى شۇكى، بىز ئاۋال بېرىپ خېچىرنى ئالايلى، ئۇندىن كېيىن چاسۇ بېشىدىكى شىشە-گەرنىڭ دۇكىنىغا بېرىپ، ئۇنىڭ تېمىنى تېشەيلى ۋە قىممەت-باھا شىشىلىرىنى ئېلىپ، خېچىرغا يۈكلەپ يولىمىزغا راۋان بولاي-لى، — دەپتۇ نادان ئوغرى.

زېرەك ئوغرى ئۇنىڭ بۇ سۆزىدىن ئەجەپلىنىپ، نىمە قىلى-شىنى بىلەلمەي تۇرغاندا پاششاپ كېلىپ قاپتۇ-دە، زېرەك ئوغ-رى دەرھال ئۆزىنى دالدىغا ئاپتۇ. نادان ئوغرى تۇتۇلۇپ قاپتۇ.

— نىمە ئادەم سەن؟ — دەپ سوراپتۇ پاششاپ.

— مەن ئوغرىمەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ نادان ئوغرى، — رەئىس كالانىڭ خېچىرىنى ئوغرىلاپ، شىشىگەرنىڭ دۇكىنىنى تې-شىپ، شىشىلەرنى خېچىرغا يۈكلەپ، ئۆيۈمگە ئاپىرىشقا قەست قىل-غان ئىدىم.

پاششاپ كۈلۈپتۇ ۋە:

— بۇنداقمۇ ئاخماق ئوغرى بولامدۇ، بىر ئېشەكنى بىر مۇنچە ئادەم ساقلاپ ياتسا، ئۆز جېنىنى بالانىڭ ئوتتۇرىسىغا باشلاپ بىر تەڭگىگە ئالمايدىغان بىر مۇنچە شىشە ئۈچۈن ئۆزىنى خەتەرگە تاشلايدىغان؟ ساڭا بىكارغا كەلگەن جان بولغاچقا، قەدرىنى بىلمەيدىكەنسەن-دە. ئەگەر پادىشانىڭ خەزىنىسى ئۈچۈن بۇنداق خەتەرنى ئىختىيار قىلغان بولساڭ مەزۇر بولغان بولاتتى، — دەپتۇ-دە، ئۇنىڭ قوللىرىنى باغلاپ زىندانغا تاشلاپتۇ.

زېرەك ئوغرى ئۇلارنىڭ ماجرالىرىنى ئاڭلاپ تۇرغان ئىكەن. نادان ئوغرىنىڭ ھىلىقى بۇزۇق خىيالىدىن ۋە پاششاپنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىدىن تەجرىبە ھاسىل قىلىپ، ئۆز-ئۆزىگە "ئوغرى ماڭا دوست بولسىمۇ نادان ئىدى. پاششاپ بولسا دانا دۈشمەن. ئەگەر ئۇ دانا دۈشمەن پەيدا بولمىغان بولسا، بۇنادان دوست مېنى ھالاكەت يېرىگە باشلىغان بولاتتىكەن. ھىلى بولسىمۇ پاششاپ ئېيتقاندەك پادىشا خەزى-

مىسگە بارسام مەقسىدىم ئۈنىڭدىن ھاسىل بولسا ئەجەپ ئەمەس" دەپ-
تۇ-دە، ئاستاغىنە پادىشا سارىيىنىڭ تۈۋىگە كەپتۇ ۋە لەخمە كولاشقا
باشلاپ، ساراي تېمىنىڭ تاش بىلەن قوپۇرۇلغان ئۇلىنى پولات كەكە
بىلەن پارە-پارە قىلغىلى تۇرۇپتۇ.

قانچە تاش باغرىنى ياردى ئۇ ئۇستات،
كورسە ئۇنى شاگىرت بولغاي ئىدى پەرھات.

تېخى ئۇ كېچىنىڭ ئاپتاپ ئەيىبارى يەر ئاستىدىن لەخمە
ئۇرۇپ، مەشرىق تەرىپىگە ئۇلانماي تۇرۇپلا، ئۇنىڭ لەخمىسى ئاخىرىغا
يېتىپ، پادىشانىڭ ئارامگاھىنىڭ يېنىدىن باش چىقىرىپتۇ. قارىسا
پادىشا ئالتۇن تەخت ئۈستىدە ئۇيقۇغا كەتكەن ئىكەن؛
ئۇنىڭ تەختىنىڭ ئەتراپىدا مال-دۇنيا دىگەن تولا ئىكەن؛ ئۇ-
نىڭ بىساتىنىڭ قىرغىقىدا، جاۋاھىرلار بىلەن بېزەلگەن بىر شاە-
داندا كاپۇردەك ئاپپاق شام زەردار كىشلەرنىڭ يۈزىدەك كۆلۈپ
تۇرغان ۋە مىسكىن پەرۋانىلەر نامراتلىق شولىسىدا ئورتىنىۋاتقان
ئىكەن.

پەرۋانىلەر كويدۇرسە قانات ۋە پەر،
ئىشق ئەھلى كويدۇرەر جان ۋە جىگەر.

ئوغرى يەنە قولىغا خەنجەر ئېلىپ، شاھنىڭ ياستۇغى ئۈس-
تىدە ئوڭ-سولغا ئېھتىيات نەزىرىنى سېلىپ تۇرغان بىر مايمۇننى-
مۇ كورۇپتۇ. ئوغرى ئۇنىڭغا ھەيران بولۇپ: "بۇ ۋەھشى ھايۋان
قانداقسىگە پادىشانىڭ بىساتى ئۈستىگە چىقىۋالغاندۇ ۋە نىمىشقا
شۇنداق ئىتتىك تىغنى قولىغا تۇتىۋالغاندۇ" دەپ ئويلاپ تۇرسا،
تۇيۇقسىز تورۇستىن بىر نەچچە چۈمۈلە ئۈتتۇرلا پادىشانىڭ مەي-
دىسىگە چۈشۈپتۇ. مايمۇن ئۇنى كورۇپ غەزەپ ئوتى ئورلەپتۇ-دە:

"مەندەك پاسىۋان قاراپ تۇرغان پەردە ئىشكەسىنىڭ مەيدا-سىدىن باسقىلى چۈمۈلىنىڭ نىمە ھەددى بار ئىكەن" دەپ ۋاقىراپتۇ-دە، ئۇ نادان مايمۇن چۈمۈلىنى ئۆلتۈرمەكچى بو-لۇپ پادىشانىڭ كوكسىگە قارىتىپ خەنجەر شىلتىپتۇ. ئۇنى كۆر-گەن ئوغرى: "ھەي نادان ئەبلەخ، قولۇڭنى تارت! ئۇ ئۆلسە جاھان ۋەيران بولىدۇ" دەپ ۋاقىراش بىلەن تەڭلا مايمۇننىڭ خەنجەر تۇتقان قولىنى تۇتۇۋاپتۇ. پادىشا ئوغرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭ-لاپ ئويغىنىپتۇ ۋە ئۇ ھالەتنى كورۇپ سوراپتۇ:

— نىمە ئادەم سەن؟

— دانا دۈشمىنىڭمەن. مىلىڭنى ئالغىلى كەلگەن ئىدىم. ئەگەر بىر پەس غاپىل بولغان بولسام، بۇ نادان مېھرىۋانىڭ سىنى قان دەرياسىغا غەرق قىلغان بولاتتى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئوغرى.

پادىشا بۇ ھالنى كورۈپ خۇداغا شۈكرى قىلىپ، سەجدە قىپتۇ ۋە:

— ئەگەر تەڭرىنىڭ مەرھەمىتى كىشىگە يار بولىدىغان بولسا، ئوغرى پاسىۋان ۋە دۈشمەن مېھرىۋان بولىدىغانلىقى راست ئىكەن، — دەپتۇ-دە، ئوغرىغا ئىلتىپات قىلىپ، ئۆزىنىڭ مەھرەملىرىنىڭ قا-تارىغا كىرگۈزۈپتۇ. مايمۇننى بولسا زەنجىر بىلەن باغلاپ ئۆزىدىن يىراق جايغا ئەۋەتىۋېتىپتۇ.

ئوغرى ۋەج ئۈمىدىدە خەزىنە تېمىنى تېشىدىغان بولسىمۇ، دانىشمەنلىك لىباسىنى كىيگەنلىكىدىن بېشىغا دولەت تاجى قويۇ-لۇپتۇ. مايمۇن بولسا پادىشاغا يېقىنلىق مۇقامىدا تۇرۇپ، بارلىق سىرلارغا مەھرەم بولغان بولسىمۇ، نادانلىق تىكىنى ئۇنىڭ ئىبتى-گىنى ئىلغاچقا ھورمەت لىباسى ئۇنىڭ تېنىدىن سالدۇرۇلۇپتۇ.

زېرەك دۈشمەن جانغا رەقىپ بولسىمۇ،
ئەچچە ھەسسە ياخشى ئۇ نادان دوستتىن.
چۈنكى نادان دوستلۇغىدىن پايدا ئاز،
كەلتۈرەر كوپ زەرەر ئۇ نادانلىقتىن.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ئاقىل كىشىلەر دانا كىشىلەر بىلەن دوست بولۇشى، نادانلارنىڭ سوھبىتىدىن نەچچە پەرسەڭ يىراققا قېچىشى كېرەك.

مەيلى زىندان بولسا بول ئاقىل بىلەن،
بولمىغىن گۈلشەندىمۇ جاھىل بىلەن.
ھەرزامان دانانى تۇتقىن ئاشنا،
بولمىغىن ئەلۋەتتە يار نادان بىلەن.

تاشپاقا بۇ پايدىلىق ھېكايىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:
— ئەي، دانىشمەنلىك دەرياسى كوكۇلۇمنىڭ قۇلىغىغا ھېكمەت گوھەرلىرى بىلەن زىننەتلەر بەردىڭ. ئەمدى ئېيتىپ بەرگىنە، دوستلار نەچچە گۇرۇھ بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ھوكۇمالارنىڭ ئېيتىشىچە، — دەپتۇ كاردان، — زامان ئەھلىنىڭ ھەممىسى دوستلۇق دەۋاسىنى قىلىدۇ. ئۇلار ئۈچ قىسىم بولىدۇ. بەزىسى، خۇددى غىزاغا ئوخشاش بولىدۇ، ئۇلارسىز ياشاش مۇمكىن ئەمەس. ئۇلارنىڭ جامالىنىڭ نۇرى چىۋشمەي تۇرۇپ، سوھبەت شامىنىڭ شولىسى چىقمايدۇ.

بىلىڭكى يار يۈزىدۇر كوڭۇل ئۆيىگە چىراق،
قاراڭغۇلۇق بولغۇسى ئۇندىن ئايرىلغان ھامان.

ئۇلارنىڭ بەزىسى خۇددى داۋاغا ئوخشاش بولىدۇ. ئۇلارغا بەزى ۋاقىتلاردا ئېھتىياج چۈشىدۇ. ئۇلارنىڭ يەنە بەزىسى خۇددى دەرتكە ئوخشايدۇ. ئۇلار زەرەردىن باشقا ھوسۇل بەرمەيدۇ. ئۇلار ئىككى يۈزلىمچى ۋە خوجا كورسىلەردۇر. ئۇلارنىڭ ساڭا باشقىچە تىلى ۋە يۈزى بار، دۈشمەنلىرىڭگە ئوزگىچە مۇھەببەت ۋە ئۇلپەتچىلىكلىرى بار.

چىرايى نۇردەك مۇۋاپىق ئىرۇر،
قەلبى سايدەك مۇناپىق ئىرۇر.
كوڭلىدۇر بۇزۇق سۇرتى تۈزۈك،
جىسمىدۇر ھايات ئۆزىدۇر ئۆلۈك.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئەقىللىق كىشىلەر بۇنداق دوست يۈزلۈك دۈشمەنلەردىن ۋاز كېچىشى، خالىس دوستلارغا ئۆلىششى، يەنى دۈشمەننى تاشلاپ دوستنىڭ قولىنى تۇتۇشى كېرەك.

— كىشى قانداق قىلسا دوستلۇق شەرتلىرىنى تولۇق بىجا كەلتۈرگەن بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ تاشپاقا.

— ھەر كىشىدە مۇنۇ ئالتە خىسلەت بولسا ئۇنىڭ دوستلۇغىدا قۇسۇر يوق بولىدۇ، — دەپتۇ مايمۇن، — ئەۋۋەلى شۇكى، ئەگەر دوستىنىڭ ئەيىۋىنى بىلسە ئۇنى كىشىگە ئىزھار قىلماسلىق كېرەك. ئىككىنچىسى، دوستىنىڭ ھۈنىرىنى كورسە بىرىنى ئون قىلىپ ئېيتىش كېرەك. ئۈچىنچىسى، ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلغان بولسا مىننەت قىلماسلىق ۋە نەزىرىدە تۇتماسلىق كېرەك. تۆتىنچىسى، ئۇنىڭدىن مەنپەئەت كورسە ئۇنى ئۇنتۇماسلىق كېرەك. بەشىنچىسى، ئەگەر ئۇنىڭ تەرىپىدىن ئۆزى تەرەپكە بىرەر خاتالىق يۈز بەرگەن بولسا، ئۇنى كوڭلىگە ئالماسلىق ۋە ئەپۇ قىلىش كېرەك. ئالتىنچىسى، ئەگەر ئۆزرە قويسا قوبۇل قىلىش كېرەك. ئەگەر كىشى بۇ سۈپەتلەرگە ئىگە بولمىسا مۇتلەق دوستقا يارىمايدۇ. ئۇنىڭغا دوست بولغان كىشى ئاخىرى پۇشايمانغا قالىدۇ. زامان ئەھلى ئارىسىدىكى خالىس دوست خۇددى كىمياغا ئوخشايدۇ ۋە رىياسىز ئاشنا خۇددى ئەنقاغا ئوخشايدۇ. بۇلار ئۆزلىرىگە يوقلۇقنى ماكان قىلىشقان ۋە تېپىلماسلىققا ھوكۇم ئېلىشقان.

بۇ ئالەم ئىچىدە تاپمىدىم يار ھەم،
كوڭلۈمنىڭ غېمىگە مۇۋاپىق مەلھەم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئەينەكتەك كوڭلى ساپ نەرسە يوق لېكىن،
ئۇرغىلى بولمايدۇ ئۇنىڭغىمۇ دەم.

سوز شۇ يەرگە يەتكەندە تاشپاقا دەپتۇ:

— مەن ساڭا دوست بولۇشقا مەزمۇت قەدەم تاشلىدىم ۋە مەن دوست-يارلىق ئەدەپلىرىدىن ھېچ بىرىنى تاشلىمايمەن. ئەگەر مېنى دوستلۇققا قوبۇل قىلساڭ ۋە تا قىيامەتكىچە كوڭلۇمنىڭ بويىنغا مىننەت قويساڭ، سېنىڭ سېخىلىغىڭ ئالدىدا بۇ ھېچقانداق ئەجەپلىنەرلىك ئىش بولمايدۇ.

مايمۇن خۇرسەن بولۇپ دەرەختىن چۈشۇپتۇ. تاشپاقىمۇ سۇدىن چىقىپ دەرەخ تۇۋىگە كەپتۇ. ئۇلار بىر بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ كورۇشۇپ دوستلۇق ۋەدىلىرىنى ئارىغا سېلىپتۇ. ئىككىسىنىڭ كوڭۇللىرىدىن غۇربەت ۋەھشىتى كېتىپ، شادى خورام بولۇشۇپتۇ. مايمۇن پادىشالىغىنىڭ ھەسرىتىنى، تاجدارلىغىنىڭ ئىززىتىنى ئۇنتۇپتۇ، تاشپاقا ئەھلى ئايال ۋە دىيارىنى ئۇنتۇپتۇ.

ماڭا گەر بولسا مۇيەسسەر يار- دوستنىڭ سوھبىتى،
غەم يېمەسمەن بولمىسىمۇ ئوزگە ئىشنىڭ راھىتى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ جەزىرىدە ئۇلارنىڭ سوھبىتى ئۇزاققا تارتىپتۇ. تاشپاقىنىڭ ئەھلى ئايالىرى ئوز يۇرتىدا قالغان ئىكەن. ئۇلار ئۇنىڭ پىراقىدىن بىتاقەت بولۇشۇپتۇ. بولۇپمۇ تاشپاقىنىڭ جۇپتى بۇرۇندىن تارتىپ بىر سائەت ئېرىدىن ئايرىلىشقا تاقىتى يوق بولغاچقا، ئېرىدىن ئۇزۇن ۋاقىت ئايرىلىپ، چەكسىز غەم-ئەندىشە ئىچىدە قاپتۇ ۋە ھىجران ئوتى ئۇنىڭ جىنىنىڭ جىگىرىنى كويدۇرۇشكە باشلاپتۇ.

www.uyghurkitap.com

ئەگەر تاغنىڭ جىنىغا ياقساڭ ھىجران ئوتىنى،
كۆكسىگە تاش ئۇرۇپ تاغ، نالە پارىيات قىلغۇسى.

ئۇ چىداپ تۇرالماي، ئاخىرى پىراق شىكايىتىنى ئۆز جىنسىدىن بىرىگە ئىزھار قىپتۇ:

كەتتى يارىم مەن بۇ يەردە تەلمۈرۈپ قالدىم قاراپ،
مېھرىنىڭ ۋەسلى ئۈمىدى قالدى كۆڭلۈمدە نىھان.
پاتتى ھەيرانلىق لېيىغا سەرۋىدەك نازۇك پۇتۇم،
بۇنچە مۇشكۈلدىن نىجات تاپماقلىقىم بولماس ئاسان.

مېنىڭ ئۇ غېرىبىم ئۆزىنى قايسى تەرەپكە ئالغانلىقىنى ۋە قەيەردە قالغانلىقىنى بىلمەيمەن. بۈگۈنكى كۈندە كەلسىمۇ كاشكى ئۇنىڭ ۋىسالى سۈبھىنىڭ يورۇقلۇقى پىراق شامىنىڭ قاراڭغۇلۇقىنى يوق ئەتكەن بولاتتى. ئۇنىڭ جامالى جىلۋىسى زاھىر بولسا، ئىشق خىيالاتىنىڭ جۇنۇنلۇقى مەندىن كەتكەن بولاتتى.

كەلسە ئۇ يارىم سەپەردىن ناگاھان،
تەن ئىچىگە كىرگۈسىدۇر يېڭى جان.

دوستى ئۇنىڭ بۇ ئىزتىرابىنى كۆرۈپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەگەر مېنى يالغانچى دېمىسەڭ ھەم سۆزۈمنى ئېتىۋارغا ئالساڭ ئۇنىڭ خەۋىرىنى ساڭا ئېيتىمەن.

— ئەي شەپقەتلىك دوستۇم، — دەپتۇ تاشپاقىنىڭ جۈپتى، — سېنىڭ سۆزۈڭدە ھېچقانداق خىلاپلىق يوق. مەن سېنىڭ راستچىللىقىڭنى كۆپ قېتىم سىناپ بېقىپ، ئۇنىڭغا تولۇق ئىشەنگەنمەن. سېنىڭ ئېيتقان ھەر قانداق سۆزۈڭدە قىلچە شۈبھە يوق.

— مېنىڭ ئاڭلىشىمچە، — دەپتۇ ئۇ تاشپاقا، — سېنىڭ ئېرىڭ

بىر مايمۇن بىلەن دوست بولۇپتىمىش ۋە ئۇنىڭ سوھبىتىنى ھېچ نېمىتكە باراۋەر تۇتمايدىغان، ئۇنىڭغا مۇلاقەت بولۇشنى ھېچ لەززەتكە تەڭ كۆرمەيدىغان بولۇپ كېتىپتىمىش. ئۇ ھازىر سېنىڭ پىراقىڭ ئوتىنى ئۇنىڭ ۋىسال سۈيى بىلەن ئۆچۈرىدىكەن ۋە ئۇنىڭ جامالىنى سېنىڭ ۋىسالىڭ ئورنىدا ئۆزىگە ئۈلپەت قىلىدىكەن.

تاشپاقىنىڭ جۈپتى بۇ سوزنى ئاڭلاش بىلەنلا غەيرەت ئوتى ئىچىدىن بېشىغا ئۆرلەپتۇ ۋە پەريات قىلىشقا باشلاپتۇ.

نىتەي ئەمدىكى يارىم ئۆزگە ئەغيار قوينىدا سولدى،
قۇرۇق قالدى مېنىڭ قوينۇم ۋە قان ياشىم بىلەن تولدى.

— ھەي جاپاكار پەلەك! جەملىگىمنىڭ خامىنىنى ئايرىلىشنىڭ بورىنىغا ئۇچۇردۇڭ! ئۈمىدىم زىرائىتىنى غەمنىڭ ئىسسىق شامىلى بىلەن كۆيدۈردۈڭ! كېچە-كۈندۈز ئۈلپىتىم بولغان يارىمنى باشقىلارغا ئۈلپەت قىلدىڭ! ئۆز تەسەررۇپۇمدىكى نەق جانىنى غەيرىنىڭ قولىغا بەردىڭ! ھەي بىۋاپا پەلەك! يارلىغىمنىڭ سەھىپىلىرىدىن مېھرى رەقىمىنى ئۆچۈرمىغانمىدىڭ؟ ھەي بىگانە! مۇھەببىتىم چىمەنىدىن ئاشنالىق بۇيىنى بۇرىمىغانمىدىڭ؟

ئۈزۈپ مەندىن كۆڭۈل بىگانە قىلدىڭ،
مېنى مۇنداق ئەجەپ دىۋانە قىلدىڭ.

— بولىدىغان ئىش بولۇپ بوپتۇ، — دەپتۇ ئۇنىڭ دوستى بولغان تاشپاقا، — ئەمدى بىھۇدە غەم يېگەننىڭ پايدىسى يوق. تەدبىر بىلەن ئويلاپ ئىش قىلماق كېرەك ۋە ئۇ ئىش بىلەن كۆڭۈلگە پاراغەت ھاسىل قىلماق كېرەك.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار ھىلە كىستاۋىنى مۇتالىئە قىلىشقا باشلى-

www.uyghurkitap.com

شىپتۇ ۋە كوپ مۇلاھىزە قىلغاندىن كېيىن، ھېلىسنى شۇنىڭغا توختىتىپتۇكى، مايمۇننى ئۆلتۈردىغان بولۇشۇپتۇ. تاشپاقىنىڭ جۈپتى ئۆز دوستىنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئاغرىپ قالغان بولۇپ يېتىۋېلىپ، تاشپاقىغا كىشى ئەۋەتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

يارىغا گەر بولسا ئاغرىق يارنى سورماق ھەۋەس،
تېز كېلىپ كورسۇن بۇنىڭدا بار تېخى سەل-پەل نەپەس.—

دەپ خەۋەر قىلىپتۇ.

تاشپاقا ئۆز جۈپتىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، بېرىپ ئۆز زەئىپەسىنىڭ ھالىنى سوراپ قايتىپ كېلىش ئۈچۈن مايمۇندىن ئىجازەت سوراپتۇ.

— ئەي غەمگۈزار دوستۇم، — دەپتۇ مايمۇن، — بېرىپ پاتراق كەلگىن ۋە مەن غېرىبنى بۇ جاڭگال ياقىسىدا تەنھا ۋە ياردەمسىز تاشلاپ قويما، چۈنكى ماڭا بۇ يەردە پەقەت سېنىڭ پىراقىڭنىڭ كېمىسى ۋە ھىجرانىڭنىڭ دەردىلا ھەمرا بولىدۇ.

كېچىلەر يالغۇزلۇغۇمدا ئۆلپىتىم غەمدۇر ماڭا،
ھەر كىشىنىڭ جېنىغا ۋاي، بولسا غەم غەمخور ئاڭا.

— ھەي، روھى راۋانىمنىڭ راھىتى بولغان مېھرىۋان دوستۇم، — دەپتۇ تاشپاقا ئۇنىڭغا، — ماڭا بۇ سەپەر زورۇرىيەت يۈزىسىدىن توغرا كېلىپ قالدى. بولمىسا سەندىن ئۆز ئىختىيارىم بىلەن جۇدا بولۇشنى ۋە سەندىن ئايرىلىشنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمىگەن ئىدىم.

شۇنداق قىلىپ، تاشپاقا مايمۇن بىلەن ۋىدالىشىپ، ئۆز ئۆيىگە قاراپ بىچارىلەرچە يۈرۈپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۆز ۋەتىنىگە يېقىنلاشقان چاغدا، ئۇنىڭ دوستلىرى ۋە ئۇرۇق-تۇققانلىرى ئۇنىڭ ئالدىغا ھازىر بولۇشۇپ "مەرھابا" ئاۋازىنى ئاسمانغا يەتكۈزۈشۈپ-

تۇ. تاشپاقا ئۆز مەھرەملىرى بىلەن ئۆيگە كىرىپتۇ ۋە رەنجىيوتقىنىدا ياتقان خوتۇنىنى كۆرۈپتۇ. قارىسا خوتۇنىنىڭ رۇخسارى گۈلزارىنىڭ لالىلىرى زەپىرەڭگە ئالمىشىپ، ھەر بىر موييى بىردىن نالە قىلىپ ياتقان ئىكەن. ئۇ خوتۇنىدىن ھەر قانچە ئەھۋال سورىغان بولسىمۇ ھېچبىر جاۋاپ ئالالماپتۇ. ھەر قانچە مېھرىۋانلىق ۋە دىلجۇيلۇق كۆرسەتكەن بولسىمۇ، جۈپتى ھېچقانداق ئىلتىپات قىلماپتۇ.

ئەي كوڭۇل كويى ئۈنىڭكىم نائۇمىتلىك بازىرى،
نالە ۋە زارنىڭ ماتاسى ئۇندا بولغاندۇر كاسات.

تاشپاقىنىڭ جۈپتىنىڭ ھىلىقى دوستى ئۆزىنى ئاغرىق باققۇچى قىلىپ ئولتۇرغان ئىكەن. تاشپاقا ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:
— بۇ ئاغرىق نىمە ئۈچۈن سۆزلىمەيدۇ ۋە رەنجىنىڭ كەيپىياتىنى بايان قىلمايدۇ؟
جۈپتىنىڭ دوستى سوغۇق ئاھ چېكىپتۇ ۋە:

— ئەي تىۋىپ، بۇ دەرت ئىلاجىن قىلغىلى ئاغرىتما باش،
ئىشقى دەردى دەرتكى ئۇ دەرماننى قىلمايدۇ قوبۇل.

بۇ ئىلاج كار قىلمايدىغان ئاغرىق ۋە داۋادىن نائۇمىت رەنجىلەردىندۇر، شۇنداق تۇرۇقلۇق قايسى ماجالى بىلەن نەپەس ئۇرالىسۇن ۋە قانداق قۇۋۋەت بىلەن سۆز ئاڭلىيالىسۇن، — دەپتۇ.
تاشپاقا بىردەم پەرياد چېكىپتۇ ۋە سوراپتۇ:
— قانداق دورا بۇنىڭغا نەپ بېرىدۇ ۋە قانداق دەرمان بۇنىڭغا شىپا بولىدۇ؟ تېزرەك ئېيتقىن، ئۇنى تېپىش ئۈچۈن تاغ-دەريالارنى كېزەي ۋە ئاشنا ھەم بىگانىلەردىن سوراي، ئەگەر ئۇنىڭغا جان ۋە يۈرەك سەرپ قىلماق لازىم بولىدىغان بولسىمۇ،

ئۇنى قىلاي. ئۇنىڭغا پۈتۈن ھاياتىمنى، كۈچ-قۇۋۋىتىمنى ۋە سۇ ھەم لايدىن پۈتكەن بۇ جىسمىمنىمۇ ئۆتۈنەي.

جان ئىچۈك بولماس پىدا، جانان ئەگەر تۇتسا قوبۇل،
خاھلىسا كويىغا ئىچۈن بولماس نىسار بۇ كۆڭۈل.

— بۇ ئاغرىق خوتۇنلارنىڭ بالا ياتقۇسىغا پەيدا بولىدىغان ئاغرىقتىن، بۇنىڭغا مايمۇن يۈرىكىدىن باشقا نەرسە داۋا بولالمايدۇ، — دەپتۇ ئاغرىق باققۇچى.
— ئۇ نەرسە ئاسانلىق بىلەن تېپىلمايدۇ، — دەپتۇ تاشپاقا.
— بۇ دورىنىڭ قولغا كىرىشى مۇشكۈل ئىكەنلىكى بىزگىمۇ مەلۇم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئەنە شۇ مىكىرىنى ئويلاپ تاپقان ئاغرىق باققۇچى، — سېنى بىز داۋا تېپىش مەقسىدىدە چاقىردۇق ۋە يەنە ۋاپادار يارىڭنىڭ ئاخىرقى پۈرسەتتىكى دىدارىنى كۆرۈ-ۋالغىن ھەم ۋىدالىشىۋالغىن دەپ چاقىردۇق. قارىغىنا، بۇ بىچا-رىنىڭ ئەمدى يەڭگىللەش ئېھتىمالى ۋە ساقىيىش ئۈمىدى قالمىدى.

قاندىن ئۆزگە يوقتۇر بۇ دەردىمگە لايىق شەربىتى،
غەمدىن ئۆزگە يوق بۇ كوڭلۈمنىڭ مۇناسىپ راھىتى.

بۇ سوزلەرنى ئاڭلىغان تاشپاقىنىڭ غېمى تېخىمۇ ئارتىپتۇ ۋە ناھايىتى كوپ تەدبىر ۋە چارىلەرنى ئويلاپ بېقىپ، ئاخىرى دوستى مايمۇننى ئولتۇرۇشتىن باشقا مەسلىھەت تاپالماپتۇ-دە، ئائىلاج ئۇنىڭغا تاما باغلاپ، ئۇنىڭ جېنىغا قەست قىلماقچى بوپتۇ. ئۇنىڭ ئەقلى ئىنساپ يۈزىسىدىن ئۇنىڭغا قانچە نەسىھەت قىلىپتۇ: "ھەي پەست، دوستلۇق ۋە بىرلىك بىناسى سەن بىلەن مايمۇننىڭ ئوتتۇرىسىدا مۇستەھكەملەنگەن ئىدى. ئۇنى ئۆزرە قولى بىلەن ۋەيران قىلىش مەرتلىك ۋە مۇرۇۋۋەتلىكتىن ئەمەس."

"ۋاي ئىستكى بىۋاپا دۈشمەن ئۈچۈن،
زايا ئەيلەمسەن ۋاپادار دوستنى".

لېكىن ئۇنىڭ ئەپسى قارا يۈزلۈك بىلەن: "ئوينىڭ ئاۋاتلىغى ۋە مەئىشەتنىڭ سەرەمجاملىغى خوتۇن بىلەن بولىدۇ. ئۇنى تاشلىماق ۋە ئۆزىنى ئۆزىگە ھىچ جۈپلۈگى ۋە تەڭلىگى بولمىغان كىشىنىڭ مۇھەببىتىگە باشلىماق ياخشىلىق ۋە ئەقىللىقلىق ئالامىتى ئەمەس.

قاچانمۇ تەك بولالىسۇن كونا يارنىڭ يۇتىغا،
تېخىچە ھىچ تەجرىبىسىز يېڭى يارىڭنىڭ بېشى".

دەپ ۋەسۋەسە قىلىشقا باشلاپتۇ. ئاخىرى خوتۇنىنىڭ ئىشقى غالىپ كېلىپ، ئۇ ۋاپا قەندىلىنى جاپا تېشى بىلەن ئۇشاتماقچى بوپتۇ. ئەمما بىۋاپالىق دىگەن ئۇنىڭ ئەسىرى بەتبەختلەر ئەھۋالىنىڭ پېشانىسىدىن ئۆزگە جايدا ئاشكارىلانمايدىغان شۇمىلۇق داغىدۇر. ئۆز ۋەدىسىنى سۇندۇرۇش دىگەن ئىپلاسلارنىڭ ۋۇجۇت لەۋھەسىدىن باشقا جايغا يېزىلمايدىغان خارلىق رەقىمىدۇر. ھەر كىشى مەككارلىق ۋە ئىككى يۈزلىمىلىك سۈپىتى بىلەن شوھرەت تاپسا، ھىچ كىشى ئۇنىڭ يېنىغا يېقىن يولاشقىمۇ ئۇنىمايدۇ ۋە ئۇنداق بىۋاپالىق ھەم ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىش نامى بىلەن ئاتالغان كىشىنى ھېچكىم خوشلىمايدۇ، بەلكى ھەممە ئادەم ئۇنىڭدىن پەرھىز قىلماقنى ۋاجىپ بىلىدۇ.

مەي ئىچەر چاغىمدا ساقى ئېيتتى بۇ سوزنى ماڭا:
تۇتما زىنھار ئەھدى سۇندۇرغان كىشىلەر سوھبىتىن.

تاشپاقا مايمۇننىڭ جېنىغا قەست قىلماقچى بوپتۇ. لېكىن ئۇ تاكى مايمۇننى ئۆيىگە ئېلىپ كەلمىگىچە ئۆز غەرەزى ئىشقا ئاشمايدىغانلىغىنى ئويلاپ، شۇ غەرەزنى كوڭلىگە پۈكۈپ، مايمۇننىڭ قېشىغا

بىرىپتۇ. ئەمما مايمۇن ئۇنى كورۇشكە ناھايىتى بەك ئىشتىياق باغلاپ، كوڭلى جان دەپ ئۇنى كورۇشكە تەلەپكار بولۇپ تۇرغان ئىكەن. شۇڭا ئۇنىڭ كوزى دوستىنىڭ جامالىغا چۈشۈش بىلەنلا، خوشال بولغانلىغىدىن شاتلىق نەغمىلىرى بىلەن ساز باشلاپ:

ئەلھەمدۇلىللا، يەنە كەلدى قۇياشىم،
قارا تۈندىن خالاس بولدى بۇ باشىم.

دەپتۇ ۋە تاشپاقىنىڭ ئۇز ئەھۋالى ۋە بالا-چاقىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. تاشپاقا ئۇنىڭغا جاۋاپ بىرىپ شۇنداق دەپتۇ:

— پىراقىڭىنىڭ رەنجى ماڭا شۇنداق غالىپ بولدىكى، ئۇلارنىڭ ئۇلپەتچىلىگىنىڭ داۋاسى ماڭا قىلچە كار قىلمىدى. ھەر سائەت سىنىڭ تەنھالىغىڭنى يادىمغا كەلتۇرسەم مىنىڭ ئەيش-ئىشرەتكە كوڭلۇم تارتمىدى ۋە ئوز-ئوزەمگە: "ھەي بىمۇرۇۋۋەت، سەن بۇ يەردە پاراغەت گۇلشىنى ئىچىدە ئەيش-ئىشرەت تەختىدە ئولتۇرساڭ، سىنىڭ ۋاپادار دوستۇڭ غۇربەت تىكەنلىگىدە مىھنەت تۇپرىغىغا پىتىپ، مۇشەققەت تىشىغا باش قويۇپ ياتسا راۋا بولامدۇ؟

ئەجەپ سەن ئولتۇراسەن مۇندا گۇلدەك ئېچىلىپ خەندان،
ۋاپادار يار پۇتىغا سانچىلىپ تۇرسا تىكەن چەندان.

ئىززەت ئىكرامىنى ۋاجىپ تۇتۇپ، مەن بىلەن بىللە بىرىپ دىدارىڭدىن ئويۇمنى ئاۋادان، ئەھلى ئايالىمنى شادىمان قىلساڭ ئىدى دىگەن نىيەت بىلەن كەلدىم. شۇنداق قىلساڭ قەدەم تەشرىپىڭدىن پەرزەنتلىرىم پەخىرلىنىدۇ، ئۇرۇق-تۇققانلىرىم ۋە خۇلۇم-خوشنىلىرىم بۇنى ئوزىگە ئىپتىخار بىلىشىدۇ. ئەگەر ماڭا بۇ مەرھەمەتنى قىلساڭ مىنىڭ مەرتىۋەم زىيادە بولىدۇ ۋە ساڭا ھىچ كەمچىلىك يەتمەيدۇ.

بولسا تۇگۇلۇكتىن قۇياش نۇرى ئۇيۇم ئىچرە بەھەم،
بولمىغاي كۈنىنىڭ ئەدەدسىز نۇرىدىن بىر زەررەكەم.

ئىككىنچىدىن، ھەممە كىشىلەرنى ھازىر قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھۇ-زۇرىدا سىنى بىر مېھمان قىلىپ، ئۇ ئىش ئارقىلىق دوستلۇقنىڭ يەزى ھوقۇقىنى ئادا قىلىشنى خالايمەن.

— بۇ تەكەللۇپىڭنى قويغىنا، — دەپتۇ مايمۇن، — ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق زەنجىرى مەھكەم ئۇلاندى، ياتلارغا ئوخشاش مېھماندارچىلىق رەسمىنى تۈزۈپ، مېھمان ئۈزۈتۈش جاپاسىنى چې-كىشنىڭ ھېچ ھاجىتى يوق. چۈنكى، "دوستنىڭ ياممىنى دوستنى جاپاغا قويغۇچىلاردۇر" دىگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟ ئوتتۇرىدا تە-كەللۇپ بولمىسا ئاسان كۈن كەچۈرگىلى بولىدۇ-دە. مېنىڭ سا-ڭا دوست بولغانلىقىمنى سەن ئۆزەڭگە ئىپتىخار دەپ بىلسەن. ئەمما شۇنى بىلگىنكى، سېنىڭ ماڭا دوست بولغانلىقىڭغا ۋە ماڭا ھەمدەملىك قىلغىنىڭغا مەن ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق پەخىرلىنىمەن ۋە سۆيۈنىمەن. چۈنكى مەن ۋەتەن ۋە دىيارىمدىن، مەملىكەت ۋە پادىشالىقىمدىن يىراق چۈشۈپ خارلىق ۋە غېرىپلىق، تەنھالىق ۋە مېھنەتكە مۇپتىلا بولغان ئىدىم. تەڭرىنىڭ تەقدىرى سېنىڭ سوھ-بىتىڭ لەززىتىنى ماڭا ئاتا قىلدى ۋە مۇھەببىتىڭ نېمىتىنى ماڭا مەرھەمەت قىلدى. بۇ مەرھەمەت بىلەن روزىگارنىڭ ئازار چاڭگىلىدىن نىجات تاپتىم ۋە ھىجران مۇشەققىتىنىڭ قولىدىن خالاس بولدۇم.

بۇ غۇربەت كويىدا ئەي يارى ھەمدەم،
ۋىسالىڭ بىرلە بولدۇم شادۇ خۇررام.

شۇنداق تۇرۇقلۇق مۇنچىۋالا جاپانى ئۆزەڭگە لازىم تۇتۇشۇڭ ۋە ئۆزەڭنى ئاۋارە قىلىشىڭنىڭ كېرىگى يوق. ئىككىنچىدىن، دوستلۇق-تا ئىشرەت ئەسۋاۋىنىڭ تەييارلىنىشى ئەمەس، بەلكى ئەقىدات

ساپاسى مۇتىۋەردۇر. نەپسگە يېتىدىغان پايدا ئەمەس، بەلكى مەنىۋى پايدا تەلەپ قىلىنىدۇ.

— ھەي دوستۇم، — دەپتۇ تاشپاقا، — مېنىڭ سېنى تەكلىپ قىلىشىم پەقەت زىياپەت ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئۇلۇغ مۇددىئايىم شۇكى، ئاردىن مۇتلەق جۇدالىق كېتىپ، دائىمى ۋىسال ھاسىل بولسۇن دېگەن ئىدىم. مەن بىردەممۇ سەنسىز يۈرۈشنى خالىمايمەن.

— مۇھەببەت يولىدا يېقىنلىق ۋە يىراقلىق دېگەن گەپ يوق، — دەپتۇ مايمۇن، — ئىككى دوستنىڭ ئارىسى مەشرىق ۋە مەغرىپتەك بولسىمۇ بىر بىرىنىڭ يادى بىلەن كۆڭلى تەسەللى تاپالايدۇ. كۆرۈنۈشتىكى يىراقلىق قەلبنىڭ مۇلاقاتىنى مەنئى قىلالمايدۇ. ئۇلار ھەمىشە مەنا كۆزى بىلەن بىر بىرىنىڭ جامالىنى كۆرۈشۈپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئارىدا كۆڭلىمىزنىڭ يېقىنلىقى بولسا ئىككى جايدا ياشىغانلىقىمىز ھېچبىر زىيان بولمىغاي. بۇ توغرىدا بىر ئەزىز مۇنداق بىر رۇبائىنى ئېيتقان ئىكەن:

بولمىسىمۇ گەر ماڭا ۋىسالىڭ يار،
كۆزۈم ئىچرە خىيالىڭ بولدى تەييار.
كۆرۈنۈشتە جىسمانى ۋىسالىڭ يوق،
لېكىن دىلغا ئورنىغان قامىتىڭ بار.

تاشپاقا زارلاش ۋە يالۋۇرۇش ئوقىنى يەنە ئېتىشقا باشلىغان ئىكەن، ئارزۇ نىشانىسىغا تېگىپ، مايمۇن شۇنداق دەپتۇ:

— دوست رازىلىقىنىڭ تەلىۋى مۇرۇۋۋەت شەرتىدە پەرزدۇر. بوپتۇ، سەن قەيەرنى خالىساڭ مەن شۇ يەرگە باراي، لېكىن، بۇ جاڭگال بىلەن سېنىڭ جەزىرەڭنىڭ ئارىلىقىدا بولۇپ قالغان

بۇ دەريادىن مېنىڭ ئۆتمىگىم تەس!

— كوڭلۈڭ خاتىرجەم بولسۇن، مەن سېنى ئۇچامغا ئېلىپ دەريادىن ئۆتكۈزىمەن، — دەپتۇ تاشپاقا.

تاشپاقىنىڭ ئەپسۇنى مايمۇنغا كار قىلىپ، ئۇلار يولغا راۋان بولۇشۇپتۇ ۋە تاشپاقا مايمۇننى يۈدۈپ، دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا يېتىپ بېرىپتۇ. شۇ چاغدا تاشپاقىنىڭ خاتىرى پىكىر گىرداۋىغا بېرىپ قاپتۇ - دە، ئويلاپتۇ: "بۇ مايمۇن بىلەن دوستلۇققا ۋەدە قىلىشقان ئىدىم. ئەجەپ بىر ۋەدىنى سۇندۇرماق خىيالىغا كېلىپ، بۇنداق يامان ئەمەل بىلەن شۇغۇللىنىپ، بۇ بەتنامىلىق يۈكنى گەدىنىمگە ئالدىم - ھە!

ھەركىشى يانسا ۋاپا گۈلزارىدىن،
كوكسى داغ بولغاي جاپانىڭ زارىدىن.

ئاشۇ بىر ئەقلى ناقىس خوتۇن ئۇچۇن بىر كامىل دوستىنى ئالداش ياخشىلارنىڭ ئىشلىرىدىن ئەمەس ئىدىغۇ؟ شەيتاننىڭ شات بولۇشىنى كوزلەپ، تەڭرى رىزالىغىنىڭ رىشتىسىنى ئۈزمەك زىيان ۋە نۇقساندىن باشقا نەتىجە بەرمەيتتىغۇ! بۇ ئىش ئاقىلنىڭ قىلىدىغان ئىشى ئەمەس" دەپ ئويلاپ قاپتۇ. ئۇ شۇ خىيالدا بولغاچقا گا-ھى مېڭىپ، گاھى توختاپ تۇرۇپ قاپتۇ. ئۇنى كورگەن مايمۇننىڭ كوڭلىگە گۇمان چۈشۈپ ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئەندىشەڭنىڭ سەۋەبى نىمە بۇرادەر؟ مېنى كوتىرىپ مېڭىش ساڭا ئېغىر كەپ قالدىمۇيا؟

— نىمىشقا مۇنداق دەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ تاشپاقا.

— كوڭلۈڭدىكى غەرەزنىڭ ئالامىتى ماڭا ئاشكارا بولۇپ قال-دى، — دەپتۇ مايمۇن، — مېنى ئۇ ئىشتىن ئاگاھ قىلساڭ، ئۇ ئىشنى ھاسىل قىلىشىڭغا ساڭا مەدەتكار بولسامىمۇ ئەجەپ ئەمەس ئىدى.

— نىمە غەرىزىم بولسۇن، — دەپتۇ تاشپاقا، — لېكىن سەندەك

ئەزىز مېهمان ئۆيۈمگە ئىلتىپات قىلغىنىڭدا ھەمخانەم ساق سالا-مەت بولغان بولسىمۇ كاشكى، ھەممەيلەن خىزمەتكارلىق مۇقامىدا تۇرۇپ سېنى كۈتكەن بولاتتۇق دەپ غەم قىلىۋاتىمەن. چۈنكى ئۇ ئاغرىپ قالغان. شۇڭا بىردىن ساڭا مۇلازىمەت قىلىشتا كەم-چىلىك سادىر بولۇپ قالارمىكىن دەپ خىجالەت بولۇۋاتىمەن.

— سېنىڭ ماڭا ئەقىدە ۋە ئىخلاسىڭ بار ئىكەنلىكى ھەقىقەت، — دەپتۇ مايمۇن، — شۇڭا يات كىشىلەردەك ئاۋارىگەرچىلىك تارتىپ، بىگانىلەرگە ئوخشاش تەكەللۇپ قىلىپ يۈرمىگىن.

ياتنى ئۆز قىلماققا لازىمدۇر تەكەللۇپ ئەيلىمەك،
مەنكى ئۆزدۈرمەن تەكەللۇپقا نەھاجەت بولغۇسى.

تاشپاقا يەنە مېڭىۋېرىپتۇ ۋە كېتىۋېتىپ يەنە خىيال سۈرۈپ قاپتۇ: "خوتۇنلار مېنى ۋەدەمنى سۇندۇرۇشقا سۈيلەۋاتىدۇ. مەن ئۇ-لارنىڭ ۋەدىسىگە تۇرمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلىمەن. ئۇلاردىن ۋاپا ئىزلەش ئەقىللىق كىشىلەرنىڭ ئىشى ئەمەس.

خوتۇنلار ئەھدىگە قىلماڭ تەۋەككۇل،
ھەرگىزمۇ ئۇنىمگەي شورلۇق يەردە گۈل.

شۇنداق ئىكەن، ئۇلارنىڭ ھىلىسىگە ئالدىنىپ بىۋاپالىق يولىنى تۇتۇش دىيانەت ۋە ئامانەت مەزھىبىدە قانداقمۇ راۋا بولسۇن" دەپ ئويلاپتۇ ئۇ.

مايمۇن ئۇنىڭ پىكرى بۇزۇلغىنىنى پەملەپ قاپتۇ ۋە بەدتەگە-مانلىقى تېخىمۇ زىيادە بولۇپ ئۆز كۆڭلىدە ئويلاپتۇ: "كىشىنىڭ كۆڭلىگە دوستىدىن شۈبھە پەيدا بولۇپ قالسا، تەدبىرنىڭ پاناھىغا قاچماق كېرەك ۋە ئۇنىڭدىن مادارا بىلەن ئىنەك تارتىپ، ئۆزىنى ساقلىماق كېرەك. شۇنداق قىلسا، ئەگەر ئۇنىڭ مىكرى بار ئىكەنلىكى ئېنىق

بىلىنسە، جانىنى سالامەت قۇتۇلدۇرغىلى بولىدۇ، ئەگەر گۇمانى خاتا چىقسا، ئېھتىيات قىلغان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ ـ دە، ئۇ ئەيىپ ئەمەس.

ئۇ ئەگەر يار بولسا كورمەسسەن زىيان،
ئەگەر مەككار بولسا تاپقايسەن ئامان."

ئاندىن تاشپاقىغا شۇنداق دەپتۇ:

— ساڭا نىمە بولدى؟ ھەمىشە خىيال ئارمىنىڭنى پىكىر مەيدانىغا يۈگۈرتسەن ۋە ۋەھىمە غەۋۋاسىنى ھەيرانلىق دەرياسىغا چوكۇرسەنغۇ؟

— مېنى ئەيۇ قىلغىن بۇرادەر، خوتۇنۇمنىڭ ئاغرىقى ۋە شۇنىڭ ئۇچۇن پەرزەنتلىرىمنىڭ پەرىشانلىقى تۈپەيلىدىن خاتىرىم ئەندىشىلىك بولۇپ قالدى، — دەپتۇ تاشپاقا.

— شۇنداق، — دەپتۇ مايمۇن، — ئۇيدە ئاغرىق بولغان كوڭۇلنىڭ غېمى ناھايىتى ئېغىر بولىدۇ. "ئاغرىقلىق بولماقتىن ئاغرىق بولماق ئاسان" دىگەن گەپ ئەلھەق راست ئېيتىلغان ئىكەن. ئۇيدە ئاغرىق بار كىشى زادى ساق بولالمايدۇ. ئەمدى ئېيتقىنا! ئۇ قانداق كېسەل بولۇپ قاپتۇ؟ ئۇنىڭ ئىلاجى قانداق ئىكەن؟ چۈنكى ھەرقانداق بىر دەرتكە بىر داۋا مۇقەررەر قىلىنغان ۋە ھەر بىر رەنجىگە بىر سەۋەپ شىپا بولىدۇ، ئۇنىڭ ئىلاجىنى مۇبارەك نەپەس تىۋىپلاردىن سورىماق ۋە ئۇلار بۇيرۇغان ھەر بىر دورىنى تېپىشنىڭ كويىدا بولماق كېرەك.

— تىۋىپلار ئۇنىڭ ئىلاجىغا دورا بويرۇغان ئىدى. لېكىن ئۇنىڭغا قول يەتمەيدىكەن، — دەپتۇ تاشپاقا.

— ئەتتارلارنىڭ دۇكىنىدىن تېپىلمايدىغان ئۇ قانداق دورا ئىكەن؟ — دەپتۇ مايمۇن، — ماڭا ئېيتقىنا قېنى، ئاڭلىغىنىم ياكى كورگىنىم بولسا خەۋەر بەرسەم ئەجەپ ئەمەس.

— مەن تاپالمايۋاتقان ئۇ دورا مايمۇننىڭ يۈرىگى ئىدى، —

www.uyghurkitap.com

دەپتۇ ساددە دىل تاشپاقا.

مايمۇن شۇنى ئاڭلاپتۇ-دە، سۇنىڭ ئىچىدە ئۆتنىڭ يۈرىكىگە ئوت تۇتىشىپ، دىمىغىدىن تۈتۈن ئۆرلەپتۇ، ئەمما ئاھايىتى زور كۈچ بىلەن ئەقلىنى توختىتىپ، ئۆز نەپسىگە ئۆزى مۇنداق دەپتۇ: "ھەي شۇم تەلەت ھىرىس، كوردۇڭمۇ مانا، ھىرىسنىڭ يامانلىقىدىن ھالاكەت گىرداۋىغا چۈشتۈڭ ۋە غەپلەت ئىللىتى بىلەن شۇنداق چوڭ خەتەرگە گىرىپتار بولدۇڭ. مەن دۈشمىنىنىڭ سۆزىگە ئالدىنىپ، مۇناپىقلارنىڭ مىكرى ئوقىنى يۈرىكىگە يېگەن كىشىلەردىن بولۇپ قالدىممۇ نىمە ئەمدى؟ نۇرغۇن كىشىلەر مۇشۇ غۇسسە ئوتى بىلەن كويگەن ئىدىغۇ! ئەمدى ماڭا ھىلىدىن بولەك ياردەمچى ۋە تەدبىردىن ئۆزگە مەدەتكار تېپىلمايدۇ. ئەگەر تاشپاقىلار جەزىرىسىگە بارسامزە ئىشىم رىشتىسىگە شۇنداق بىر چىگىك چىگىلىدۇكى، پىكىر قولى ئۇنى يېشىشكە ئاجىز كېلىپ قالىدۇ. ئەگەر يۈرىكىمنى ئۇنىڭغا بەرسەم ئولىمەن، ئەگەر ئۇنىڭدىن قېچىپ يانسام بۇ دەريادا غەرق بولىمەن. مەنمۇ زادى مۇشۇ ئىشنىڭ ئاخىرىنى ئويلاپ باقماي، مۇشۇ تاشپاقىنىڭ ئىختىيارى بىلەن ئۆزەمنىڭ خاتىرجەمغىنا ئامانلىق ئورمانلىقىمدىن چىققانلىقىم ئۈچۈن مىڭ چەندان جازا ۋە سازاغا لايىق.

زۇلپىنى قولدىن چىقاردىم مەن قىلىپ دىۋانىلىق،
خوپ مۇناسىپ بولدى باغلانماق ماڭا زەنجىر بىلەن."

شۇنىڭ بىلەن ئۇ تاشپاقىغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئۇ مەستۇرەنىڭ رەنجىشىنىڭ ئىلاجىنى بىلدىم. بولدى، ھىچ غەم يىمە، بىزنىڭ خوتۇنلىرىمىزمۇ ئاشۇنداق كېسەل بولۇپ قالغان چاغدا، بىز ئۇلارغا يۈرىكىمىزنى ئېلىپ بېرىمىز. بىزگە ئۇنىڭدىن ھىچقانداق خاپىلىق يەتمەيدۇ. بىزنىڭ ئادىتىمىزدە يۈرىكىمىزنى ئىچىمىزدىن ئالىمىز، يەنە ئورنىغا سېلىپ قويىمىز، يۈرىك-

مىز بىزدە يوق بولغان چاغدىمۇ ئوخشاش بۇرۇنقىدەكلا تىرىكلىك قىلىۋېرىمىز. مەن دوستۇمنىڭ بالا ـ چاقىسىدىن ئۇنچىلىك ھەقىر توھپىنى ھەرگىزمۇ ئايىمايمەن. چۈنكى ئۇلىمالار "تۇت تائىپىدىن تۇت نەرسىنى ئايىغۇلۇق ئەمەس" دەپ ئېيتقان. ئۇنىڭ بىرىنچىسى، پادىشا ئاموخاسىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن بىر كىمدىن بىر نەرسە تەلەپ قىلسا ئۇنى بېرىش كېرەك؛ ئىككىنچىسى، ھەقلىق دەرۋىشلەر ھەققۇللاردىن بىر نەرسە تاما قىلسا ئۇلارغا ئاتا قىلىش كېرەك؛ ئۈچىنچىسى، شاگىرتلار ئىلىم تەلەپ قىلىپ ئۇستازلىرىدىن ھەر نىمىنى سورىسا دەرس بېرىش كېرەك؛ تۆتىنچىسى، بىر دىللىق دوستلارغا كېرەك بولغان نەرسە بۇ كىشىدە بار بولسا ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ شاتلىقى ئۈچۈن پىدا قىلىش كېرەك.

نىمىدۇرجان قىلمىسا تا ئۇنى جانانغا پىدا،
نە ئۈچۈن بولماس كوڭۇل دىلبەر ئاياغىغا نىسار.

ئەگەر مەنزىلىدىكى چاغدا ماڭا ئېيتقان بولساڭ ئىدى، يۇرىگىمنى ئوزەم بىلەن بىللە ئېلىپ كەلگەن بولاتتىم. نەتىجىدە مەندىن داۋا ھاسىل بولۇپ جۇپتۇڭ ساقىيىپ قالسا، ماڭا نىمە دىگەن شەرەپ ۋە سائادەت بولاتتى ـ ھە! مەنمۇ يۇرىگىمدىن تازا زېرىككەن ئىدىم، شۇڭا ھەمىشە ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم. چۈنكى ماڭا ھەرقانداق غەم ـ ئەندىشە كەلگەن بولسا، ئۇلارنىڭ ماكانى ئاشۇ بولدى. ئاشۇ يۇرەك يوقىلىپ كەتكەن بولسىمۇ كاشكى، پادىشالىق، مال ـ مۈلكەت ۋە ئەھلى ئايالىمدىن ماڭا پەيدا بولغان خاپىلىقلارنىڭ ھەممىسى شۇنىڭ بىلەن بىللە يوقالغان بولاتتى.

نە بولار يارەب ئاشۇ كانى جاپانى كورمىسەم،
تەلىيى يانغان ئاشۇ بەختى قارانى كورمىسەم.

— يۇرىگىڭ نەدە قالدى؟ — دەپ سوراپتۇ تاشپاقا.

www.uyghurkitap.com

— ئاشۇ ۋەتەندە قويۇپ كەلگەن ئىدىم، — دەپتۇ مايمۇن، — چۈنكى، دوستلىرىنى كورۇشكە بارماقچى بولسا ۋە ئۇ يەردە بىر نەچچە ۋاقىت تۇرۇپ قالماقچى بولسا يۈرىگىنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ بارماسلىق بىز مايمۇنلارنىڭ ئادىتىمىز، چۈنكى ئۇ رەنجى مېهنەتنىڭ قاچىسى، مەككارلىق ۋە ئالدامچىلىقنىڭ ئىگىسى، ئۇ هەر سائەت بىر ئۆزگىچە خىيال پەيدا قىلىپ، كوڭۈللۈك ئەيش - ئىشرەتنى قارا قىلىدۇ ۋە روزىگارنىڭ راهەت - پاراغىتىدىن زېرىكتۈرىدۇ. ئۇنىڭ ئاشۇنداق قەللاپلىغىدىن① ئۇنى قەلب دەپ ئاتايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ بىر ئىسكەتى يوق، هەر دايىم باشقا جايغا مەيل قىلىدۇ.

هەر نەپەس ئۆزگە كىشىگە مەيىل ئېتەر،
هەردەم ئۆزگە دىلرەبا يارغا كېتەر.

مەن سىېنىڭ دىدارى شەرىپىڭ ۋە سىېنىڭ ئۇرۇق - تۇققانلىرىڭنىڭ ئەزىز جاماللىرى بىلەن تۈگىمىگۈسىز پاراغەت ۋە ئۇنتۇلغۇسىز ئەيش - ئىشرەت قىلىشنى كوزلەپ، يۈرىگىمنى ئۇ يەرگە تاشلاپ كەلگەن ئىدىم. لېكىن سەن هەرگىزمۇ "مايمۇن يۈرىگى دوستتىن دورا بولۇپ قالغىنىنى بىلىپ، ئۇنى ئېلىپ كەلمەپتۇ" دەپ ئويلاپ قالمىغىن. سەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى دوستلۇق ۋە سادىقەتنى ياخشى بىلىسەن، شۇڭا بۇ بىخەۋەرلىگىمنى ئەپۇ قىلارسەن. ئەمما دوستلار ۋە قەددىردانلار "ئېتىقادىنىڭ سۇسلۇغىدىن يۈرىگىنى ئاياپتۇ" دەپ ئويلاپ قالماسلىغى ئۈچۈن، ئەگەر قايتىپ بېرىپ ئۇنى ئېپىپ كەلسەك ياخشىراق بولاتتى.

تاشپاقا دەرهال ئارقىغا قايتىپتۇ. قىرغاققا يېقىنلاشقاندا مايمۇن بىر سەكرەپلا دەرەخ بېشىغا چىقىپتۇ ۋە خەتەردىن قۇتۇلغىنىغا خۇداغا مىڭلاپ شۈكرىلەرنى بىجا كەلتۈرۈپ، بىر شاختا ئولتۇرۇپتۇ. تاشپاقا بىرەر سائەت ئىنتىزار بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ، كېيىن ۋاقىراپتۇ:

① قەللاپ — ناتوغرا ئىش قىلغۇچى، ئالدامچى.

— ھەي ئەزىز بۇرادەر! يۈرىگىڭنى پاتراق ئېلىپ چۇشكىن، ئۇ ئاغرىقنى تېرىك كورۇشنىڭ ۋاقتى ئوتۇپ كېتىدۇ بىكار

رەھىم قىلغىن ماڭا ئەي بىرەھىم يار،
بىر قاراپ قوي ھەددىن ئاشتى ئىنتىزار.

مايمۇن كۆلۈپتۇ ۋە دەپتۇ:

— ئەھدى پەيماننى بىزگە كورگۈزدۈڭ،
مەككارلىق بىلەن ئۇنى سەن بۇزدۇڭ.

مەن ئومرۇمنى پادىشالىقتا ئوتكۈزدۇم. زامانىنىڭ ئىسسىق-سوغۇقنى تولا كوردۇم. زامان ماڭا نىمە بەرگەن بولسا، ئاخىرى بەرگەنلىرىنى مەندىن قايتۇرۇۋالدى ۋە ئوزەمنى پالاكەتكە ئۇچرىغانلارنىڭ قاتارىغا قوشتى، مەن تەجرىبىلەرنىڭ پايدىسىدىن خالى قالغانلاردىن ئەمەسمەن، بەلكى پايدا ئالىدىغان چاغنى زىيان تارتىدىغان چاغدىن ياخشى ئايرىيالايمەن. بۇ سوزۇڭدىن ۋاز كەچكىن ۋە بۇندىن كېيىن ۋاپا ھەم مۇرۇۋۋەتتىن ئېغىز ئاچما. ۋەدىسىنى ساقلىغۇچىلارنىڭ مەجلىسىدە ئولتۇرما.

سەن ۋاپا ئىسمىنى تۇتۇپ ئۇرما ئۇندىن تولا لاپ،
سەن بىلەن ۋاپا ئارىسى كەتتى ئەمدى بەك ئۇزاپ.

ئەگەر كىشى ھەر ھۈنەردە مەرتلىك ۋە بىلەرمەنلىك سوزنى ئېيتسا، ئۇنىڭ گوھىرىنى ياخشى ئويلانغان ۋاقتىدا تونۇغىلى بولىدۇ ۋە جوھىرىنى ئىمتىھان بوتىسى بىلەن تەجرىبە قىلىپ كورگىلى بولىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ياخشىدۇر بولسا ئارادا تەجرىبىنىڭ بوتىسى،
سىنىلار ھەر بىر كوڭۈلنىڭ قارىلىق يا ساپلىقى.

تاشپاقا پەريات چېكىشكە باشلاپتۇ:

— مەندىن قانداق گۇمان قىلىۋاتىسەن! ماڭا ناھايىتى يىراق بولغان بىر ئىشنى چاپلاۋاتىسەنغۇ! مەن كوڭلۇمدە سېنىڭ رازىلىغىڭنىڭ خىلاپىدا ئىش قىلىشنى ئويلاپمۇ باققىنىم يوق ۋە ساڭا قەست قىلىشنى كوڭلۇمگە كەچۈرگىنىممۇ يوق. ئەگەر يۈز مىڭ جاپا تېگىشنى بېشىمغا ئاتساڭمۇ ھىچ بويۇن تولغىمايمەن ۋە ئەگەر ئىلتىپاتسىزلىق تىغى بىلەن كوكسۈمنى چاك - چاك قىلىۋەتسەڭمۇ ۋەسلىڭدىن كوڭۈل ئۈزمەيمەن.

— ھەي نادان، — دەپتۇ مايمۇن، — مەن ھىلىقى تۈلكە "ئۇنىڭ يۈرىگى ۋە قۇلىغى يوق ئىكەن" دىگەن ئىشەككە ئوخشاش ئەمەسمەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ تاشپاقا.

— بىر جاڭگالغا پادىشا بولغان شىر، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ مايمۇن.

شىر، تۈلكە ۋە ئىشەكلەرنىڭ ھىكايىسى

بىر جاڭگالغا پادىشا بولغان شىر قوتۇر بولۇپ قاپتۇ، پۈتۈن بەدىنى ناھايىتى بەك قىچىشىپ ھىچ ئەزاسىدا ماغدۇر قالماپتۇ ۋە تۈكى چۈشۈپ، ھالى خاراپ بولۇپ قالغاچقا ئوۋغا چىقالماپتۇ. ئۇنىڭ خىزمىتىدە بىر تۈلكە بار بولۇپ، ھەمىشە ئۇنىڭ مەرھەمەت داستىخىنىدىن ئوزۇق پارچىلىرىنى تېرىپ يەپ، شۇنىڭ قۇۋۋىتى بىلەن ھايات كەچۈرىدىكەن. شىر شىكارنى تاشلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا تەڭلىك ۋە ئاچلىق باشلىنىپتۇ. بىر كۈنى ئۇنىڭ قوسىغى ناھايىتى بەك ئېچىپ كېتىپ، شىرغا مالامەت قىلىشقا باشلاپتۇ ۋە دەپتۇ:

— ئەي پادىشاھىم، ساقسىزلىقلىرىڭنىڭ ئەتىدىشىسى بۇ ئورمان جانۋارلىرىنى مالال قىلدى ۋە زەئىپلىكلىرىنىڭ ئەسىرى ھەممە مۇلازىملا ۋە بەلكى بارلىق پۇقرالارغا يەتتى.

جىنىڭىزنىڭ غىمىدىن يوقالغۇسى يۈزمىڭ جان،
زاتىڭىزنىڭ خەتىرى قىلدى جاھاننى لەرزان.

نىمىشقىمۇ بۇ ئىللەتكە بىر ئىلاج قىلىشنى خىيال قىلمايدىغانلا ۋە بۇ دىلنى غەش قىلىدىغان كېسەللىككە داۋا قىلىشنى پىكىر قىلمايدىغانلا!

شىر دەرت يۈزىسىدىن نالە قىلىپ شۇنداق دەپتۇ:
— يۈرەككە سانچىلار مىڭلاپ تىكەن، ئەمما جىنىم چىقماس،
يۈرەك قان بولدى، ئەمما نەرە تارتسامۇ قېنىم چىقماس.
ھەي، تۈلكە! نەچچە ۋاقىتتىن بېرى غەم-غۇسسىدىن قان يۇتۇۋاتىمەن، زەئىپلىكتىن تېنىم موي بولدى، ئەمما تېنىمدە بىرمۇ موي قالمىدى، بۇ مەرەزنىڭ قانداق ئىلاجىنى قىلسام بولىدىغانلىغىنى بىلمەيمەن، لېكىن بىر تېۋىپ: "بۇنىڭغا ئېيىقنىڭ قۇلىغى ۋە يۈرىگى داۋا بولىدۇ. شۇنى تېپىپ يېسەڭ كېرەك. ئۇنىڭدىن بولەك دورا نەپ بەرمەيدۇ" دىگەن ئىدى. مەن شۇندىن بېرى "ئۇ نەرسىنى قانداق تاپقىلى بولار ۋە ئۇنى قانداق ھىلە بىلەن قولغا كەلتۈرگىلى بولار" دىگەن ئەندىشىگە چۈشتۇم.
— ئەگەر پەرمان قىلسىلا، مەن خىزمەتلىرىگە تەييارمەن، — دەپتۇ تۈلكە.
— قانداق خىيال قىلدىڭ ۋە ھىلە دەپتىرىدىن قايسى مىكىرنى ئوقۇدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.
— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ تۈلكە، — خاتىرىمگە شۇ كەلدىكى، سىلە ئۈچۈن بۇ ئورماندىن چىقىش ياخشى ئەمەس، چۈنكى بەدەنلىرىنىڭ مويى توكۇلۇپ يالىڭاچ بولۇپ قاپتىلا، بۇ چىراي بىلەن خالايىققا كورۇنسىلە شەۋكەت ۋە ھەيۋەتلىرىگە نۇقسان ۋە زىيان

www.uyghurkitap.com

بېتىدۇ. مەسلىھەتىم شۇكى، سىلە تەلەپ قىلغان نەرسىنى مەن بۇ يەرگە كەلتۈرەي، سىلە ئۇنىڭ قارنىنى يېرىپ، قايسى ئەزاسىنى خالىسىلا شۇنى يەۋەسىلە.

— ئۇنى قەيەردىن كەلتۈرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— بۇ يېقىن ئارىدا بىر بۇلاق بار، — دەپتۇ تۈلكە، — ئۇ بۇلاقنىڭ سۈيىنىڭ كۆپلۈگى خۇددى ئۇممان دېڭىزدەك، شىرىنلىكى ۋە لەتاپىتى خۇددى ئابىھاياتقا ئوخشاش.

ئۇنىڭ سۈيى تاتلىقلىقى خۇددى جان،
روشەنلىكى گويا جامالى جانان.

بىر شۇستىگەر ھەر كۈنى بىر ئېشەككە كىيىم-كېچەكلەرنى يۈكلەپ، شۇ بۇلاققا يۇغلى ئېلىپ كېلىدۇ. ئېشەك ئاخشامغىچە ئارىلىقتا ئاشۇ بۇلاق چۆرىسىدە ئوتلايدۇ. ئۇنى ئالداپ بۇ ئورمانلىققا ئېلىپ كەلسەم ئەجەپ ئەمەس، ئەمما پادىشاھىم شۇنى ئەسلىردە چىڭ تۇتۇپ ۋەدە بەرسىلە، ئۇنىڭ قۇلىقى بىلەن يۈرىكىنىلا يەپ، قالغان ئەزالىرىنى باشقا مۇلازىملارغا سەدىقە قىلغايلا!

شىر "پەقەت ئاشۇ ئىككى ئەزاسىنىلا يەپ، قالغان يېرىنى خۇدا يولىدا تەسەددۇق قىلىۋېتىش" ئۈچۈن ۋەدە بېرىپتۇ. تۈلكە كەگرى نەز-نىيەتلەر ھاسىل بولۇشىنى كۆزلەپ، خوشال خۇراملىق بىلەن، ئۇ بۇلاق تەرەپكە قاراپ راۋان بولۇپتۇ ۋە ئېشەكنى يىراقتىن كۆرۈپلا ئۇنىڭغا تازىم ۋە ئىززەت-ئىكراملارنى كۆرسىتىشكە باشلاپتۇ. ئۇ ئېشەككە قانچە يېقىن كەلگەنسېرى مۇلايىملىق بىلەن تازىملىرىنى شۇنچە ئاشۇرۇپتۇ ھەم قېشىغا يېقىن كېلىپ يۇمشاق سۆزلىگىلى تۇرۇپتۇ.

شىرىن زۇۋان بولسا كىشى ئۇزدىگە رام قىلار پىلنى،
ھەيران ئەيلەپ سورەپ يۈرەر ئاڭا يۈگەن قىلىپ قىلنى.

— ئەي بۇرادەر، نېمىشقا بۇنداق ئورۇقلاپ، ئاجىزلىشىپ كەتتىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ تۈلكە.
— بۇ شۇستىگەر ھەمىشە مېنى ئىشلىتىدۇ، لېكىن ھالىمغا پەرۋا قىلمايدۇ. ھەلەپ غېمىدا ئورۇقلاپ كەتتىم، ئەمما، بوغۇز دىگەن نەرسىنىڭ ماڭا راۋا كورمەيدۇ، ئومرۇمىنىڭ خامىنىنى ئۇنىڭ ھاۋاسىغا سورىغان بولسامىۇ، ماڭا بىر تۇتام سامانىمۇ بەرمەيدۇ ئەمەسمۇ.

يىللار ئوتتى تېتىماي ھىچ مەزە ھەم،
قالمىدى جىسمىمدا زەررە گوش ۋە نەم.
ئومرۇم ئىچرە كورمىدىم مەن ناتاۋان،
ئىشتىھايىم قانغىچە ئارپا - سامان.

— ھەي بىچارە، — دەپتۇ تۈلكە، — ماڭىدىغان پۇتۇڭ، تەۋرىگۇدەك قۇدرىتىڭ بار ئىكەنغۇ ئەنە، شۇنداق تۇرۇقلۇق نىمىشقا بۇ مېھنەتنى ئىختىيار قىلدىڭ ۋە بۇنداق بالاغا مۇپتىلا بولدۇڭ؟
— مەن يۇك كوتىرىش بىلەن مەشھۇرمەن، — دەپتۇ ئېشەك، — شۇڭا مەن ھەر يەرگە بارسام ماڭا مۇشەققەت يۇكىدىن خالاسلىق بولمايدۇ. يالغۇز مەنلا ئەمەس، بىزنىڭ جىنسىمىزنىڭ ئەۋلادى - ئەپرادىنىڭ ھەممىسى بۇ مېھنەت يۇكىدىن خالى ئەمەس.

ھەركىشى بىر ئوزگىچە مېھنەت گىرىپتارى ئىكەن،
ھىچكىشى راھەتتە ياتماقلىققا ئىمكان تاپمىدى.

مەن كوپ ئويلاپ ئاخىرى: "ھەر يەردە بولسامىۇ بەرىبىر

جاپادىن خالى بولالمايدىكەنمەن، شۇڭا يېپىنچىلىك بۆكىنى كوتىرىپ ھەر تەرەپتە يۈرمەي، بىر كىشىنىڭ ئىشىكىدە يۈرگىنىم ئەلا" دەپ ئۇزرەمنى توختاتتىم.

— غەلەت قىپسەن، — دەپتۇ تۇلكە، — ئۇز ماكانىم مۇشۇ دەپلا جاپا-مېھنەتتە ئۇتمەك ياخشىمىكەن؟ يەر يۈزى كەڭرىچىلىك تۇرسا! ھەممە يەردە سەيلى قىلىپ يۈرۈشنى ئويلاپ باقمىدىڭمۇ؟

سەبەر قىلغىن يېرىڭ ناخۇش كورۇنسە،
باشقا يەرلەر بۇ جاي بىلەن بولماس تەڭ.
تۇرغان يېرىڭ ساڭا بولغان بولسا تار،
قىلدى جاھان ئەتراپىنى خۇدا كەڭ.

— بۇ يەردىن ئۇ يەرگە بارساممۇ يەنە شۇ نەسىۋىدىن ئارتۇق تېپىلمايدۇ، — دەپتۇ ئىشەك، — سەپەر مۇشەققىتىنى بىھۇدە چېكىش ئەقىل ئىشىدىن يىراقتۇر.

كىمكى سەۋرە ئەتسە خۇدا رىزقىن بىرۇر،
رەنج چەكمەك سەۋرىسىزلىقتىن ئىرۇر.
رىزقىنى رەززاقى بەرگەي بىسەۋەپ،
ھەر كىشىكىم قىلمىسىمۇ گەر تەلەپ.

— بۇ سوزۇڭ تەۋەككۇل مەرتىۋىسىگە لايىق سوز بولدى، — دەپتۇ تۇلكە، — ئەمما بۇ مۇقامغا ھېچكىم يېتەلمەيدۇ. خۇدايە-تائالانىڭ ئادىتى شۇنداق جارى بولۇپتۇكى، — ھەر كىشىگە بىر سەۋەپ بىلەن رىزقى يەتكۈزىدۇ، ھەر كىمگە ھەركەت ئارقىلىق مۇرادىنى بېرىدۇ. "كەسىپ قىل، كاسىپ خۇدانىڭ دوستىدۇر" دىگەن سوز بارغۇ؟ ئەگەر ئۇنساڭ سېنى بىر ئورمانزارلىققا ئېلىپ باراي، ئۇ يەرنىڭ يۈزى جاۋاھىرپۇرۇشنىڭ دۇكىنىنىڭ يۈزىدەك،

رەڭگا ـ رەڭ گۈللەرنىڭ تاۋلىنىشى بىلەن شۇنداق چىرايلىق بېزەلگەن، ھاۋاسى ئەتىرلارنىڭ ساندۇغىنىڭ ئىچىدەك تۈرلۈك خۇشپۇراقلار بىلەن خۇشبۇي بولغان بىر جاي.

ئەجەپ كەڭرى، گۈزەل ئورمان ئىرۇر ئۇ،
گۈل ـ چېچەك كوپ، ئاقار ئۇندا شىرىن سۇ.
قۇشلار ئەيلەپ دەرەخلەر ئۇزرە ئاۋاز،
گۈل كورۇپ بىر بىرىگە بولار دەمساز.

بۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ سەندەك بىر ئىشەكنى مۇشۇنداق نەسىھەتلەر بىلەن ئاشۇ جەننەتكە ئوخشاش يايلاققا ئاپىرىپ قويغان ئىدىم. ھىلىغىچە پاراغەت كۈرسىسىدا ئولتۇرۇپ ئارام بىلەن ئوتلاۋاتىدۇ ۋە سالامەتلىك بېغىدا ياخشى سەمرىپ يۈرىدۇ.

ئىشقىلىپ، تۈلكە قانچىلاپ ئەپسۇن يېلىنى دەم قىلىپ ئەپسانە ئوتىنى شۇنداق ياندۇرۇپتىكى، ئاقىۋەت مىكىر ـ نېيىنى ھىلە تونۇرىدا پىشۇرۇپتۇ. خام تاما ئىشەكنىڭ ئۇ يەرگە بېرىش سوداسى جۇش ئۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— سېنىڭ سوزۇڭ ھەقىقى دوستلۇق ۋە شەپقەتتىن ئىبىتە ـ لىۋاتىدۇ. سەندىن يۈز ئورۇمەك ۋە تولۇق مېھىر ـ مۇھەببەتنى يادلىتىدىغان پەرمانىڭدىن بويۇن تولغىماق جايىز ۋە راۋا ئەمەس. ھەرقانداق پەرمان بەرسەڭ جان بىلەن قوبۇل قىلىمەن.

شۇنداق قىلىپ تۈلكە ئىشەكنى باشلاپ كەپتۇ. شىر ئاچلىغىنىڭ چېكىگە يەتكەنلىگىدىن چاچراپ قوپۇپ ئىشەككە زەخمە ئۇرۇپتۇ. لېكىن تېنى ئاجىز، كېسەل بولغانلىغىدىن ئۇنىڭغا ئەسەر يەتكۈزەلمەپتۇ. ئىشەك قېچىپ بايىقى يېرىگە بېرىپتۇ. تۈلكە شىرغا مالامەت قىلىشقا باشلاپتۇ:

— ئالدىراشتىن سىلىگە نىمە پايدا چىقتى پادىشاھىم، سەل توختىغان بولسىلا ھەم تۈزۈكرەك ئويلاپ بىر ئىش قىلغان بول ـ

سىلا، بۇنداق پۇشايمانلىق يۈز بەرمىگەن بولاتتى. ئىش قىلىدىن كەتتى مانا، ئەمدى نادامەت قىلىشتىن نىمە پايدا؟

شىر بۇ سۆزدىن خىجالەتكە قاپتۇ ۋە ئۆز-ئۆزىگە: "ئەگەر ئۇنى بوش تۇتۇپتىمەن دىسەم، بىپەرۋالىقىم بىلىنىپ قالىدۇ. بەك ئېچىرقاپ كەتكەنلىكتىن ئالدىراپ كەتتىم دىسەم نەپسى يامانلىقىم ھەم سەۋرىسىزلىكىم مەلۇم بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر زەئىپلىكىمدىن قۇۋۋىتىم يەتمىدى دىسەم ئاجىزلىقىمغا ئىقرار قىلغان بولىمەن. بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسى سەلتەنەتكە نۇقسان يەتكۈزىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە تۈلكىگە غەزەپ ۋە قوپاللىق بىلەن جاۋاپ بېرىپ، ئۇنى بۇنداق سۆزلەرنى قىلىشتىن مەنئى قىلغىنىم ياخشى" دەپتۇ-دە، تۈلكىگە قاراپ:

— ھەي بىئەدەپ! پادىشالار بىر ئىشنى قىلسا، پۇقرالارنىڭ ئۇ سىردىن خەۋەردار بولۇشنى تەلەپ قىلىپ، گەپ سوراشقا نىمە ھەددى باركەن!

شاھلار بېشىدا باردۇر كوپ ئەسرار،
سېنىڭ ئۇ بىرلە نىمە ئىشىڭ بار؟

ئۇلاردىن ھەرقانداق ئىش سادىر بولغان بولسا، ئۇنىڭ ھەقىقىتى ھەرگىز كوڭلىگە روشەن بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ كوڭلى تەقەززا قىلغان تەدبىرلەرنى پۇقرالارنىڭ ئەقلى ھەرگىزمۇ چۈشىنەلمەيدۇ. پادىشالارنىڭ سىر يۈكىنى ئۇلارنىڭ ئۆزىدىن باشقا كىشى كوتىرەلمەيدۇ. ئۇ شۇنداق ئېغىر يۈككى، ئۇنىڭغا ئەقلى كامىل ۋەزىرلەرنىڭ كوڭلىدىن باشقا نەرسە بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. چۈنكى كەلكىنى قارچۇغىدەك ھەپسىلە بولمايدۇ-دە، بۇ سوزنى قويۇپ ئېشەك يەنە كەلگۈدەك بىر ھىلە قىلغىن. بۇ خىزمىتىڭ بىلەن ماڭا ئىخلاس ۋە ئېتىقادىڭ روشەن مەلۇم بولسۇن. ئۇ چاغدا مەن ئۆز دەملىكلىرىڭ ئارىسىدا ساڭا مەرھەمەت ۋە تەر-

بىيەت قىلغايمەن.

تۇلكە ئىشەك قېشىغا يەنە بېرىپتۇ ۋە بارلىق خوشامەت ھەم سالام - تازىم قائىدىلىرىنى تولۇق بىجا كەلتۈرۈپتۇ، لېكىن ئىشەك ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپتۇ ۋە:

ئىست، رەنجى چەكمەك سەندەك يار ئۈچۈن،
جېنىمغا قەست ئەيلىگەن مەككار ئۈچۈن.

— ھەي مەككار، نابۇكار! ماڭا ئاۋال راھەت ۋە پاراغەت ۋەدىسىنى قىلدىڭ. كېيىن شىر پەنجىسى بىلەن رەنج يەتكۈزدىڭا! قانداق كىشى مۇشۇنداق ئىش قىلىدۇ - ھە!؟ — دەپتۇ.

— ھەي قەلبى پاك دوستۇم، سەن نىمىنى خىيال قىلدىڭ ۋە قانداق ئەندىشىنى كوڭلۇڭدىن كەچۈردۈڭ - ھە؟ — دەپتۇ تۈلكە ۋە سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ، — سەن كورگەن ئۇ نەرسە ھوكۇمالار بەرپا قىلغان تىلسىم ئىدى. چۈنكى ئۇ ئورمانلىق ھەر تۈرلۈك لەززەتلىك غىزالار، رەڭگا - رەڭ شىرىن مىۋىلەر بىلەن تولغان. ئەگەر تىلسىم بولمىسا ئىدى، ئالەمدە بار بارلىق جانىۋارلار شۇ يەرگە جەم بولۇۋاللاتتى - دە، ئۇ يەردە قەددىمدىن تارتىپ ياشاۋاتقان جانىۋارلارغا يەر قىس بولۇپ قالىغان بولاتتى. ئاشۇ تىلسىم بولغانلىقى سەۋەپلىك ئوزگە ھايۋانلاردىن ھېچقايسىسى ئۇ جايغا كېلەلمەيدۇ. ئۇ يەردىكى جانىۋارلار ئوز بالا - چاقىلىرى بىلەن راھەت - پاراغەت ۋە كەڭرىچىلىك دەۋرى سۈرىدۇ. بىز بىر كىشىنى دوست تۇتساق بۇ تىلسىم ھەققىتىنى ئۇنىڭغا بايان قىلىپ قويىمىز. شۇندىن كېيىن ئۇ خەۋپ - خەتەرسىز ھالدا ئۇ ھەددى - ھىساۋى يوق نېمەتلەر ئىچىدە سەيىر قىلىدۇ.

ئېيتتى تۈلكە: "سىپھىر ئىدى بىگۇمان،
شىر سۈرەتلىك كورۇنسىمۇ ناگاھان.

مانا مەن سەندىن كىچىكمەن ھەم ھەقىر،
ئۇندا قورقماي يۈردەمەن مەنمۇ ھېچبىر.
بولمىسا ئىدى ئاشۇ سۇرەت ئەگەر،
ھەممە چەررەندە تۇتاتتى ئۇندا يەر.

باشتا مېنىڭ ئېسىمدە بار ئىدى، سېنى ئاشۇ تىلسىمدىن ئاگاھ قىلىپ قويىمەن دەپ تۇراتتىم. لېكىن سەن بىلەن مۇلاقات بولغىنىمغا بىغايەت خوشال بولۇپ كەتكەنلىكىمدىن ئېسىمدىن چىقىپ قاپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى ئۇ سۇرەتنىڭ بىمەنە ئىكەنلىكىنى ئۆزەڭمۇ ياخشى بىلىدىڭ. ئۇ يەرگە يەنە بارايلى، مەن سېنى ياخشىلىقتىن باشقا نەرسىگە دالالەت قىلمايمەن.

بىچارە ئىشەك ئۇنىڭ ئەپسانىلىرىگە ئىككىنچى قېتىمدىمۇ گول بولۇپتۇ-دە، ھېلىقى ئورمانغا يۈزلىنىپتۇ. تۈلكە ئىلگىرىرەك كېلىپ شىرغا "ئىشەكنىڭ يەنە كەلگەنلىكى" دىن خۇشخەۋەر يەتكۈزۈپتۇ ۋە دەپتۇ:

— ئىشەكنى كورگەندە ئورۇنلىرىدىن تەۋرىمىسىلە ۋە ئۇ قاشلىرىغا ھەرقانچە يېقىن كەلسىمۇ، ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلمىسىلا، تاكى ياخشى پۇرسەت تاپقاندا ئاندىن ئۇنىڭ ئىشىنى قىلغايلا. شىر تۈلكىنىڭ نەسىھىتىنى قۇلاقتا تۇتۇپ، خۇددى جانسىز ھەيكەلدەك تۇرۇپتۇ.

— كەلگىن، بۇ سېھىر ھەققىتىنى ساڭا ئېچىپ كورسىتىپ بېرەي، ئۇنىڭدىن مۇتلەق ھەركەت ۋە زەرەر كەلمەيدىغانلىقىنى بىلگىن، — دەپتۇ تۈلكە ئىشەككە.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئۇنىڭغا يېقىن بېرىپتۇ. ئىشەك گۇستاخلىق بىلەن قەدەم قويۇپ، شىرنىڭ قېشىدىكى يەرلەردىن ئوت-چوپلەرنى يېيىشكە باشلاپتۇ. لېكىن شىردىن ھېچقانداق ھەركەت كورمىگەچكە ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئۇگىنىپ كېتىپتۇكى، ئۇنىڭ خەۋپىدىن پەرىشان بولغان خاتىرى تامامەن جەم بولۇپ-

تۇ ۋە بىر مەزگىل كالا قوساقلىق ئىللىتىگە گىرىپتار بولغانلىق ـ تىن ئوت يېيىشكە شۇنچىلىك مەشغۇل بولۇپ كېتىپتۇكى، قوسىقى تويمىغۇچە باش كوتەرمەپتۇ. ئۇ ئاخىرى ناھايىتى بەك تويۇپ ئاشۇ تىلسىم ئالدىدا ئۇخلاپ قاپتۇ. شىر ئۇنىڭ غايىل قالغانلىقىنى كورۇپ، بىردىنلا قارنىنى يىرىۋېتىپ، ئاندىن كېيىن شىر تۇلكىگە قاراپ:

ــ سەن مۇنىڭدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرغىن، مەن بۇلاققا بېرىپ غۇسلە قىلىپ كېلەي، ئاندىن كېيىن يۇرىكىنى ۋە قۇلىقىنى يەي، تىۋىپ شۇنداق بۇيرۇغان ئىدى، ــ دەپ بۇلاق بېشىغا كې ـ تىپتۇ. تۇلكە ئېشەكنىڭ قۇلىقىنى ۋە يۇرىكىنى ئۇنىڭغا قويماي يۇتۇۋ يەپتۇ، چۇنكى ئۇ ئورۇق بىچارىدە ئۇلاردىن ياخشىراق گوش يوق ئىكەن. شىر غۇسلىدىن پارىغ بولۇپ قايتىپ كېلىپ، قانچە ئىزلەپمۇ ئېشەكتە يۇرەك ۋە قۇلاقنى ئەسەر تاپالماپتۇ.

ــ ئېشەكنىڭ ماڭا داۋا بولىدىغان ئۇ ئىككى ئەزاسى نەگە كەتتى؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئۇ تۇلكىدىن.

ــ ئەي پادىشاھىم! بۇ ئېشەكنىڭ قۇلىقى ۋە يۇرىكى يوق ئىدى، چۇنكى يۇرەك پەم ۋە ئىدراكنىڭ جايىدۇر، ئەگەر بۇنىڭدا يۇرەك بولىدىغان بولسا، مېنىڭ ھىلە ـ مىكرىمگە ئالدانمىغان بولاتتى، ئەگەر ئاڭلاش ئەزاسى بولغان قۇلىقى بولىدىغان بولسا، مېنىڭ يالغان سوزلىرىمنى راست بىلمىگەن بولاتتى، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ تۇلكە.

شىر ئۇنىڭ بۇ جاۋاۋىغا قايىل بولۇپتۇ ۋە:

ــ راست ئېيتىسەن، ئەگەر ئۇنىڭدا زەرەر ۋە پايدىنى ئايرىيالىغۇدەك كوڭۇل ۋە پاراسەت ھەم راست ـ يالغاننى ئاڭلىيالى ـ غۇدەك قۇلاق بولىدىغان بولسا، بىر قېتىم زەخمە يىگەن يەرگە يەنە كەلمىگەن بولاتتى، ــ دەپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۇچۇن كەلتۇردۇمكى، بىلىپ قوي، مەن قۇلاقسىز ۋە يۇرەكسىز ئەمەسمەن. سەنمۇ مىكىر دەقىقلىرىدىن

برنمۇ بكار قويمدڭ. مەنمۇ ئۇنى ئەقل ۋە پەم بلەن بلپ، خېلى هەركەتلەرنى قلدم، مانا ئەمدى، مۇشكۇل بولغان ئشم ئاسانلقا ئورۇلدى. هالاكەت يەتكەن جېنم قايتپ، بەدنمگە يېڭى هايات بەردى.

ئەمەس ئكەن ماڭا سېنڭ تغڭ بلەن ئولۇش تەقدر،
كۆچۈڭ يەتمدى ئۆلتۈرمەككە، قلساڭمۇ كۆچەپ تەدبر.

بۇندن كېيىن مەندن ئاشنالق تاماسىنى قلمغن ۋە دوستلۇققا قايتش خيالنى خاترڭگە كەلتۈرمگن، بلگنكى:

ئاي بولساڭ ئەگەر ئاسمانغا باقماسمەن،
سەرۋى بولساڭ گەر بوستانغا باقماسمەن.
تاشلدم مەن سېنى بولساڭمۇ گەر جان،
ياندم مەن سېنڭدن بولساڭمۇ ئمان.

— راست ئېيتسەن، ئەمدى مېنڭ ئقرارم ۋە ئنكارمنڭ پەرقى قالمدى. مەندن ساڭا پۈتۈن ئۆمۈر ئچدە مەلهەم قويغلى بولمغۇدەك بر جاراهەت يەتتى، مېنڭ يۈزۈمگمۇ هەرگز ئېرتقلى بولمغۇدەك هالدا بەتقلقلقنڭ دېغى چۈشتى. ئەمدى كوڭۇل تامغا پراق زەهرنى يۇتمغم ۋە هجران تغغا جان قالقنىنى تۇتمغم كېرەك.

لايقتۇر ماڭا ئۆزەمگە تغ ئۇرماق،
تاقيامەتكچە قان ئچرە تۇرماق.
كم بېرەر مەن كەبى ئۆزگە شكەست،
كم بولۇر مەن كەبى يەر ئۈستدە پەست.
تائەبەت ئېيتسامۇ ئەگەر ئستغپار،
تۆگمەس گۇنالار ئۆز زممەمدە بار.

دەپتۇ تاشپاقا ۋە خىجالەتچىلىكتە شەرمسار بولۇپ، قايتىپ كېتىپتۇ. ئۇ قالغان ئۆمرى ئىچىدە ئۇ ئەزىز يار ۋە تەڭداشسىز ۋاپادار پىراقىدا:

يەتتى ئۆزەمدىن ئۇزەمگە گەرچە چەكسەم ھەر جاپا،
كوپ مۇرۇۋۋەت مېھرىلىك ئىدى لېكىن يارىم ماڭا.

دەپ نالىلەرنى قىلىپ ئۆتۈپتۇ.

مانا بۇ مال-دۇنيا ھاسىل قىلىپ، ياكى بىر دوستنى قولغا كەلتۈرۈپ يەنە ئۇنى نادانلىقتىن بەرباد بېرىپ قويۇپ، ھەمىشە نادامەتتە قېلىپ بېشىنى تاشقا ۋە تاشنى باشقا ئۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ھىچ پايدا كورمىگەن كىشىلەرنىڭ داستانى. ئاقىل كىشىلەر بۇ داستان مەزمۇنىنى ئىشلىرىغا پىشىۋا قىلىشى ۋە خاھى دۇنيا ماتايى خاھى ئاخىرەت دوستى بولسۇن، تەلەپ قىلغىنى قولغا كەلسە، ئۇنى قەدىرلىشى كېرەك. چۈنكى ھەرقانداق نەرسە قولدىن كەتسە، تىرىشىش بىلەن يەنە قولغا كەلمەيدۇ ھەم ئۇنىڭغا يىگەن ھەسرەت-پۇشايمانلار پايدا بەرمەيدۇ.

گەرمۇرادىڭ كەلسە قولغا سەن غەنىمەت بىل ئۇنى،
گەر قولۇڭدىن كەتسە يىگەيسەن پۇشايمان بىرلە غەم.
كوپ كىشى غەپلەتتە مالۇ پۇلنى بەربات ئەيلىدى،
قالدى پۇلسىز ئاخىرى چەكتى ھىساپسىز دەرت-ئەلەم.
قولدىن ئايرىلغان نىمەرسە يەنە كەلمەس ئۇرنىغا،
ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ ياقاڭنى پارە قىلغان بىرلە ھەم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئالتىنچى باب

ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ ئاپىتى ۋە ئاچچىق تىزلىكنىڭ زىيىنى توغرىسىدا

پادىشاھى ئالەم راي روشەن كۆڭۈللۈك بەرەھمەنگە خىتاپ قىلىپ شۇنداق دەپتۇ:

ۋاقىپ بولمىش پۈتۈن ئالەم سىرىدىن خوپ يورۇق كۆڭلۈك،
ئىسىل كەشپى كارامەتلەر بايانى سۆزلىگەن ئىلمىڭ.

— ئۆزىنىڭ مۇرات-مەقسىدىگە ئېرىشكەن بولسىمۇ، غاپىللىق بىلەن ئۇنى يەنە قولدىن بېرىپ قويۇپ، ناھايىتى كۆپ ھەسرەت-نادامەتتە قالغان كىشىلەرنىڭ داستانىنى بايان قىلدىڭ. ئەمدى، بىر ئىش قىلىشتا ئالدىراپ قېلىپ، تەدبىر ۋە تەپەككۇرنىڭ پايدىلىرىدىن غاپىل قالغان كىشىلەرنىڭ داستانلىرىدىن بايان قىلغىن. قېنى ئاڭلاپ باقايچۇ، ئۇلارنىڭ بۇ پەيلى بىلەن ئىشىنىڭ ئاخىرى نەگىچە بارىدۇكىن ۋە ئالدىراڭغۇلۇق ئۇرۇغىنى ئەمەل يېرىگە تېرىسا قانداقراق ھوسۇل بېرەركىن؟
شاھىنشاھنى ماختاش ئۈچۈن بەرەھمەن تىل شۇنداق دەپتۇ:
— ئەي شاھىنشاھىم!

بۇ جاھاننىڭ ئىنتىزامى سەن بىلەن قىلسۇن داۋام،
ئامۇخاسىنىڭ ھەممىسى تۇتسۇن پاناھىڭدا مۇقام.

ھەرقانداق كىشى ئىشنىڭ بىناسىنى سەۋرە ۋە چىدام ئۇستىگە قويمىسا، مۇھىم ئىشلىرىنىڭ داۋامىنى ئېغىرلىق ۋە يۇۋاشلىق بىلەن مۇستەھكەملىمىسە، ئەملىنىڭ ئاخىرى مالامەتكە بېرىپ توختايدۇ، ئەھۋالىنىڭ ئاقىۋىتىدە ھەسرەت - نادامەتتى ئارتىدۇ. ئىنسانلار ئۇچۇن ھەممىدىن ياخشىراق بولغان سۈپەت — ئاللاتائالا ئادەمنى ياراتقان ۋاقتىدا، ئۇنىڭ بىلەن زىننەت بەرگەن ۋە پۈتۈن ئالەم ئەھلىگە ئۇنىڭ بەركىتىدىن شەرەپ ۋە ئۇلۇغلۇق بەرگەن سۈپەت — ئېغىرلىق ۋە يۇۋاشلىقتۇر.

ئەقلى كامىل كىشلەر يۇۋاش بولۇر،
دوت كىشلەر يامانلىق شۇملۇق قىلۇر.

"يۇۋاشلىق" دىگەن سوز ئەرەپ تىلىدا "ھەلىم" دىيىلىدۇ. ئەگەر بۇ سوزنىڭ باش ۋە ئاخىرىدىكى ئىككى ھەرپىنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرسا "مەلھە" بولىدۇ. بۇ سوزنىڭ تۇركى تىلدىكى مەنىسى "تۇز" دىگەنلىك بولىدۇ. يەنى يۇۋاشلىق ھەممە خۇيلار تائامىنىڭ تۇزىدۇر. ئەگەر بىركىم ئۇز دىمەتلىكلىرىدىن ھىچكىم ئۇنىڭغا يېتەلمىگۇدەك دەرىجىدە شۇنداق ياخشى ۋە كوپ پەزىلەت ھەم ھۇنەرلەرنى پەيدا قىلغان بولسىمۇ ۋە بارلىق زامان ئەھلى ئۇنىڭ تەرىپىنى قىلغۇدەك شۇنداق كوپ ياخشى خۇيلارنى جەم قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ زاتىغا يەگانىلىك ۋە ئالدىراڭغۇلۇق ھەمرا بولغان بولسا، ئۇنىڭ ھەممە ھۇنەرلىرى خۇددى تۇزسىز تائامغا ئوخشاش بىمەزە بولۇپ، خالايىقنىڭ تەبىئىتىگە ياقمايدۇ - دە، ھىچكىم ئۇنىڭغا رىغبەت قىلمايدۇ. ئالدىراڭغۇلۇق ئەقىللىق كىشلەرنىڭ سۈپىتى ئەمەس، بەلكى ئۇ شەيتاننىڭ ۋەسۋەسە قىلىشىدىن كېلىپ چىققان بىر ئىشتۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئالدىراڭغۇ بولماقلىق پەيلى شەيتان،
ئېغىر بولماق كەلتۈرەر لۇتپى ئىھسان.
تەڭرى مەۋجۇت ئەيلىدى بۇ جاھاننى،
ئالتە كۈندە زېمىن ھەم ئاسماننى.
قادىر ئىدى قىلسا گەر پەرۋەردىگار،
بىر دەم ئىچرە مىڭ جاھان قىلماققا بار.
بۇ ئىش ئىدى ئىنسانغا تەلىم ئۈچۈن،
كوپ ئويلساڭ بولغۇسى ئەقلىڭ پۈتۈن.

ھەر كىشى ئۆز ئىشلىرىدا ئىختىيار تىزگىنىنى ئالدىراڭغۇلۇق ئىلكىگە بەرسە، چوقۇم پۇشايمانغا قالىدۇ ۋە ھېساپسىز ئوكۈنىسىمۇ قىلغان ھەسرىتى ھېچقانداق پايدا بەرمەيدۇ.

ھەركىشكىم، ئويلىماي تېزلىك بىلەن قىلسا ئەمەل،
ئاقىۋەت، قىلغان ئىشىدىن كوپ پۇشايمان قىلغۇسى.

بۇ باپقا مۇناسىپ كېلىدىغان ھېكايىلەر خەۋەرلەر سەھىپە-لىرىدە ناھايىتى كوپ يېزىپ قالدۇرۇلغان. ئۇ مىساللاردىن بىرى زاھىتنىڭ ھېكايىسىدۇر. ئۇ ئويلاپ باقمايلا بىلەرمەنلىك مەيدا-نىغا ئالدىراڭغۇلۇق پۈتىنى قويىدى. نەتىجىدە مولۇننىڭ ناھەق قېنىغا بۇلغاندى.

— ئۇ قانداق ھېكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ راي.

— بىر زاھىت، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن.

ئالدىراڭغۇ زاھىتنىڭ ھېكايىسى

بىر زاھىت ئۇزۇن ۋاقىتلار بويىتاق يۈرگەندىن كېيىن "نىكاھنىڭ سۈننەتلىك" ۋەزىپىسىنى ئادا قىلماقچى بولۇپ خاھىش

قىلىپتۇ ـ دە، يەنە بىر زاھىتقا بۇ غەزەلنى ئېيتىپ، ئۇنىڭدىن كېـ ـ
ڭەش سوراپتۇ.
ــ ياخشى پىكىر قىلىپسەن، ــ دەپتۇ ئۇ زاھىت، ــ چۈنكى ئويلىنىش دىگەن ياخشى مەئىشەتنىڭ ئوبدانراقىدۇر، ياخشىلىقنىڭ كامالى ۋە دىن ئىشىنىڭ نىزامىدۇر. ئوي ۋە مال ـ مۈلۈكنىڭ كۆپىيىشى، ئاندىن كېيىن ئەۋلاتنىڭ ئاۋۇشى، شۇنىڭ بىلەن كىشىنىڭ نامى ئۇچمەس بولۇشى ئەنە شۇنىڭدىن ھاسىل بولىدۇ.

ئەرگە دولەت چېھرىسىنى روشەن ئەتمەس ھىچقاچان،
تاكى خوتۇن يۈزى بىرلە ياقمسا ئۇيگە چىراغ.
غەم بىلەن كۆرمەك تەرەددۇت ئىچرە كۈن ئۆتكۈزمىگىن،
خوتۇن ئالغىن، ئىشرەت ئەتكىن، قالمىسۇن قەلبىڭدە داغ.

ئەمما شەپقەتلىك رەپىق تېپىشقا تىرىشقىن، ھەرگىزمۇ نا ـ جىنسى بىلەن ھەمخانە بولۇپ قالما.
ــ قانداق خوتۇننى ئىختىيار قىلاي؟ ــ دەپ سوراپتۇ زاھىت يەنە.
ــ شۇنداق خوتۇننى ئىختىيار قىلغىنكى، ــ دەپتۇ مەسلىھەت بەرگەن زاھىت، ــ ئالىدىغان خوتۇنۇڭ "ۋەدۇد، ۋەلۇد ۋە سالىھ بولسۇن". "ۋەدۇد" دىگىنىم، ئەرگە مېھرىۋان، ئامراق بولسۇن دىگىنىم، "ۋەلۇد" دىگىنىم تۇغىدىغان بولسۇن دىگىنىم، "سالىھ" دىگىنىم نىيىتى توغرا، خىيانەتتىن يىراق بولسۇن دىگىنىم. بۇنداق خوتۇن ھەرقانداق ئۇيگە كىرسە روشەنلىك ئۈستىگە روشەنلىك بولىدۇ.

ئالسا ھەر كىمكى بىر ياخشى خوتۇن،
دىنۇ دۇنياسى تاپار سائادەت.
تاپار ئۇمۇرلۇك كوڭۇل شاتلىغى،
بولسا ھەركىمگە ئاشۇنداق ئۇلپەت.

— قانداق خوتۇندىن ساقلىنىشىم كېرەك؟ — دەپ سوراپتۇ زاھىت.

— ئۈچ تائىپە خوتۇندىن ئۆزەڭنى تارتىشىڭ كېرەك، — دەپتۇ ھىلىقى زاھىت يەنە جاۋاپ بېرىپ، — ئۇلار شۇكى، ھەننانە، مەننانە، ئەننانە. "ھەننانە" دېگىنىم سەن ئېلىشتىن بۇرۇن ئەرگە تەككەن بولۇپ، ئۇ ئېرىدىن تالاق ياكى ئۆلۈم سەۋەبى بىلەن ئاجراشقانلار، ئۇلار ھەمىشە ئاۋالقى ئېرىنى يادلاپ يۈرىدۇ؛ ساڭا كۆڭۈل بەرمەيدۇ. "مەننانە" دېگىنىم باي خوتۇنلار، ئۇلار ھەمىشە ئۆزىنىڭ مال - پۇلى بىلەن ساڭا مىننەت قىلىدۇ. "ئەننانە" دېگىنىم ھىلىگەر ھالدان خوتۇنلار. ئۇلار ھەمىشە ھىچقانداق كېسىلى بولمىسىمۇ سېنى كۆرسە خۇددى ئاغرىق كىشىدەك ۋاي سالىدۇ. بۇنداق خوتۇنلارنىڭ دىدارىغا قاراش كىشى ئۈچۈن ئۆلۈم بىلەن باراۋەر.

خوتۇن ئەگەر بولسا يامان ۋە شاللاق،
بولغۇسىدۇر ئەر ئۈچۈن خۇددى دوزاخ.
كۆرسەتمىسۇن ھىچقاچان ئۇنى خۇدا،
خوتۇن نامىلىق ئازاپتىن بەرسۇن پانا.

— خۇتۇنىنىڭ ياش قورامى قانچىلىك بولسا ياخشى بولىدۇ، — دەپ سوراپتۇ ئۇ يەنە.

— بويىغا يەتكەن ياش خوتۇن ئېلىش كېرەك، — دەپتۇ ئۇ زاھىت، — چۈنكى يېشى چوڭىيىپ قالغان ياكى قېرى خوتۇننىڭ چىرايىغا قاراۋەرسە كىشىنىڭ رەڭگى روھىنى كەتكۈزىدۇ. كىشىگە زەئىپلىك ۋە سۇسلۇق كەلتۈرىدۇ.

بولسا ئەگەر ھەرخۇتۇنىنىڭ قەددى يا،
بولغۇسىدۇر نەپەسى گوياكى ئوق.

تەنگە قىز ياخشى داۋادۇر، قېرىسا،
قىلغۇسى خۇددى زەھەردەك جاننى يوق.

خوتۇنلارنىڭ يىگىرمە ياشقىچە بولغان مەزگىلى ئارزۇ ۋە ئۈمىت مەھەلىدۇر. يىگىرمىدىن ئوتتۇز ياشقىچە بولغان ۋاقتى بولسا، تەلەپكارلار كوڭۈللىرىنىڭ راھىتى ۋە رىغبەت قىلغۇچىلار جانلىرىنىڭ لەززىتىدۇر؛ ئوتتۇزدىن تاكى قىرىققىچە بولغان ئارىلىقتا ئۇلار مال ۋە پەرزەنتنىڭ ئىگىسى ۋە ئۇلارنىڭ غېمىنى يىگۈچى بولىدۇ. قىرىقتىن ئەللىككىچە ئارىلىقتا ئۇلار نام ۋە نومۇس پەيدا بولىدۇ. ئەگەر ئەللىكتىن ئوتكەن بولسا، ئۇنى قارا بالا ۋە قاتتىق ئاپەت دەپ بىلمەك كېرەككى، ئۇ چاغدا ئۇلارنى كۆز شامىلى ئۇرغان باغ ۋە نۇرى ئوچكەن چىراق قاتارىدا سانىماق كېرەك. قۇرۇغان بۇلاق ۋە بۇزۇلغان كەپە خىيال ئەتمەك كېرەك. ئۇنداق چاغدا، ئۇلار شور يەر، مىۋىسىز دەرەخ، زەھەرلىك ئىلان، نەشتەرلىك چايانغا ئايلىنىپ قالىدۇ. خوتۇنلارنىڭ يېشى ئەللىكتىن ئاشقاندىن كېيىن ئۇ خۇددى ھىلىگەر زالىغا ئوخشاش سېنى "ۋاي روستىمىم" دەپ تۇرۇپ ئالداپلا ئەدىۋىڭنى بېرىدۇ.

— ھوسنى جامال بابىدا قانداق بولسا بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ يەنە زاھىت.

— خوتۇنلارنىڭ تەقۋادار بولغىنى ياخشى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇ زاھىت، — ئەگەر ئۇنىڭ ئۇستىگە خۇشخۇيلۇق ۋە گۈزەللىك سائادىتى ئۇنىڭغا جەم بولغان بولسا، نۇر ئۇستىگە نۇر بولغان بولىدۇ.

ئاي يۈزۈك، نۇردەك جامالىڭ، ھور زاتىڭ ئەسلى پاك،
ئىككى ئالەم ئىچرە ھەر پاكىزلىقتۇر سەندە جەم.

چىرايى سەترەك بولسىمۇ، خانىماننى روناق تاپتۇرالايدىغان ۋە مېھرىۋان يار بولغان خوتۇن ئەڭ گۈزەل خوتۇندۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

مۇۋاپىق يار ئەگەرچە بولسىمۇ سەت،
ھۆزۈرى بىرلە كوزنى روشەن ئەيلەر.
يىراق بول نامۇۋاپىق رەپىقىڭدىن،
جامالى گەرچە ئۆيىنى روشەن ئەيلەر.

تووەندىكى بىرنەچچە بىيىت بىر بۈزرۈكۋاردىن يادىكار قالغان، ئۇنى خاتىرىدە مەھكەم ساقلىماق كېرەك.

خوتۇن ئەگەر ھوكمىڭدە بولسا تەقۋا،
دەرۋىش كەبى ئەرنىمۇ قىلۇر پاشا.
سەن غەم يېسەڭ سەن ئۈچۈن ئۇمۇ يەر غەم،
كېچە ـ كۈندۈز غەمگۈزار بولار ھەمدەم.
رەپىقەڭگە يار بولسا ياخشى خىسلەت،
غەم قىلمىغىن چىرايى بولسىمۇ سەت.
بولسىمۇ گەر خوتۇننىڭ يۈزى ئاپتاپ،
لېكىن بەتخۇي بولسا ئۇ شۇدۇر ئازاپ.
كورۈنۈشى بولسىمۇ ھورۇ جانان،
قەلبى ئەسكى بولغىنى بەكمۇ يامان.
ئۆي ئىچىدە بولغاندىن كوڭلى بۈزغۇن،
زىندان ئىچرە بولغىنىڭ ياخشى تۇتقۇن.
سال پۈتۈگدىن ئايىغىڭ بولمىسا كەڭ،
سەپەر قىلغىن ئۆيدە گەر بولسا كوپ جەڭ.
خوتۇن ئەگەر غەيرىنىڭ يۈزىن كورۇپ،
ئۆيدىن چىقسا، گور ئىچرە ياتقىنى خوپ.

بۇ گەپلەردىن كېيىن زاھىت ناھايىتى كوپ پىكىر يۈرگۈزۈپ، جىق مەسلىھەتلەرنى قىلغاندىن كېيىن، بەختىنىڭ مەدىتى بىلەن بىر كاتتا قەبىلىدىن ئۆيلىنىپ، رۇخسارىنىڭ ئەكسى سۇبھى

يۈزىگە روشەنلىك بېغىشلايدىغان، زۇلپىنىڭ رەڭگى شام قاراڭغۇلۇغىغا قارىلىق بىلەن مەدەت بېرىدىغان دەرىجىدىكى گۈزەل بىر خوتۇننى قولغا كەلتۈرۈپتىكى، شىشە رەڭلىك ئاسماننىڭ يۈزى تېخى ئۇنداق ياخشى سۈرەتلىك گۈزەللىكنى ئاپتاپ ئەينىگىدىن ئۇزگە نەرسىدە كورمىگەن، خىيال ئەۋلىياسى بولسا پۈتۈن ئۆمرى ئىچىدە تەپەككۇر ئۈيقۇسىغا بېرىلىپمۇ تېخى ئۇنداق زىبا شەكىلنى چۈشىدە كورمىگەن ئىكەن. ئۇنىڭ ھۆسنى:

گۈزەل يۈزۈڭ قۇياشى ئالدى جاھان ھۆسنىنى،
تەۋە قىلىپ ئۆزىگە توققۇز ئاسمان ھۆسنىنى.
ياراتمىدى سەرۋى ھەم گۈلنى قەددىڭ ھەم يۈزۈڭ،
ھېچ لەتاپەت گۈلشەنى ھېچبىر بوستان ھۆسنىنى.

دىگەندەك شۇنداق چىرايلىق، يۈرۈش-تۇرۇشى يېقىملىق، پۈتۈن خۇي-پەيلى كوڭۈلدىكىدەك ياراملىق ۋە ئۆزى ئەدەپلىك ئىكەن. زاھىت بۇ نېمەتكە شۈكرى قىلىش يۈزىسىدىن، ئۆز تائەت-ئىبادىتىنى سائەتسىرى ئاشۇرۇپ، ئۇ ھور چىراي يارى بىلەن ئۈزلۈكسىز ئەيش-ئىشرەت قىلىپ، خۇدادىن ئۆزىگە پەرزەنت تىلەيدىكەن. چۈنكى ھېچ بىر ئەقىللىق كىشى پەقەت شەھۋەت ئۈچۈنلا خوتۇن ئالمايدۇ، بەلكى سەدىقەيى جارىيەنىڭ ياخشىراغى بولغان پەرزەنت كورۈش ئۈچۈن ئۆي تۇتىدۇ-دە!

ئاتا بىلەن ئانانىڭ تارتقان مۇشكۇل-جاپاسى،
ياخشى پەرزەنت كورۈشتىن ئىبارەتتۇر غەرىزى.

ئۇ بىرنەچچە ۋاقىت شۇ يوسۇندا ئۆتكەن بولسىمۇ مەقسەت ئەسىرىدىن ھېچنەرسە مەلۇم بولماپتۇ. زاھىت نائۈمىت بولۇپ، يالۋۇرۇش يۈزىنى تىلەك تۇپرىغىغا قويۇپ، دۇئا ئوقىنى

ئىخلاس ياسىدىن ئېيتىشقا باشلاپتۇ ۋە تەلەپ يولىدا ئۆز ۋۇجۇ-دىنى تامامەن ئۇنتۇپ قاپتۇ. خۇددى:

هەر كىشى پاكلىق بىلەن قىلسا دۇئا،
هەر مۇرادۇ مەقسىدىن بەرگەي خۇدا.
هەر دۇئاسى گەر ئۇنى بىخۇت قىلۇر،
ئۆزىدىن ئەمەس، لېكىن هەقتىن ئىرۇر.
چۈنكى ئۇ يوق ئەتسە ئۆزنى ئارىدىن،
بەس، ئەجابەت بولغۇسىدۇر تەڭرىدىن.

دىگەندەك ئۇنىڭ دۇئا-دەۋەتلىرىنىڭ ئوقى ئىجابەت نىشا-نىسىگە تېگىپتۇ-دە، ئىنايەت ئىشىگى رەهمان ئاچقۇسى بىلەن ئې-چىلىپ، زاهىتنىڭ خوتۇنى هامىلە بولۇپتۇ. زاهىت ئۇنىڭغا خوشال بولغانلىغىدىن، بىر كۈنى خوتۇنىغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي، روزىگارىمىنىڭ ئۈلپىتى! پات ئارىدا، خۇددى شاهانە گوهەردەك، زىبا تەلەتلىك بىر ئوغۇل سېنىڭ بالا ياتقۇك سەدىپىدىن يورۇقلۇق ساهىلىغا چىقىدۇ. مەن ئۇنىڭغا ياخشى ئى-سىم ۋە كوڭۈلدىكىدەك نام قويىمەن هەم ئۇنى تەربىيەت قىلىش ئۈچۈن تولىمۇ تىرىشىمەن، ئۇنىڭغا شەرىئەت ئەهكاملىرىنى ۋە تەرىقەت ئەدەپلىرىنى تولۇق ئۈگىتىمەن، نەتىجىدە ئۇ پات پۇرسەتتە ئالى مۇقاملىق، قەدرى ئۈستۈن بۈزرۈك ۋە كارامەت ئىگىسى، ئىلهام ئىگىسى بولغان شەيخ بولۇپ يېتىشىدۇ. ئۇ چاغدا مەن ئۇنىڭ ئۆزىگە مۇناسىپ كەلگۈدەك ئىسىلزادە ۋە پاكىز مەستۇرە قىزدىن بىرنى نىكايىغا ئېلىپ بېرىمەن. ئۇلاردىن بىرگە نەۋرە پەيدا بولىدۇ. شۇ سەۋەپتىن، ئۇلارنىڭ بەركىتىدىن بىزنىڭ نەسلىمىز باقى قالىدۇ ۋە تائەبەت نامىمىز ئۆچمەيدۇ.

كەتمىگەي دەۋراندىن كىشىنىڭ نامى،
جاهاندا پەرزەنتى قالسا يادىكار.

چىققاچقا سەدەپنىڭ ئىچىدىن گوھەر،
خالايىق ئاغزىدا داڭقى يادلىنار.

— ئەي شەپقەتلىك رەپىقىم، — دەپتۇ خوتۇنى، — سەن ئېيتىۋاتقان بۇ سوزلەر جايىنامازدىن چۈشمەي تەسۋى سىرىپ ئولتۇرىدىغان شەيخكە مۇناسىپ سوز ئەمەس. چۈنكى سەن پەرزەنت ۋۇجۇتقا كەلگىنىگە جەزم قىلىۋاتىسەن. مەندە پەرزەنت پەيدا بولمىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن، ئەگەر پەرزەنت بولغان بولسا، ئۇنىڭ ئوغۇللۇغى نەدىن مەلۇم؟ ئەگەر ئوغۇل بولغان ھالەتتىمۇ ئۇنىڭ ئومۇر كورەلىشىنى ۋە شەيخلىق جايىنا-مازدا ئولتۇرالىشىنى ھەم ئۇنىڭ خوتۇن ئېلىشىنى نىمە بىلىسەن؟ سەن خۇددى خىيالپەرەس نادانلاردەك تەمەننا ئېتىغا مىنىپ، ئارزۇ مەيدانىدا يۇگۇرۇتۇۋاتىسەن، لېكىن بۇ مەيداننىڭ چېكىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىگىنى ئويلىمايسەن.

يۇرۇپ بولماس بۇنداق ھەۋەس بىرلە يول،
قىلىپ بولماس قۇرۇق لاق بىرلە ھىچ كار.
مىڭ كىشى ئارزۇيۇ ئارمان قىلسىمۇ،
بەرمىدى بىرىنىڭ مۇرادىن روزىگار.

سېنىڭ بۇ پىكرىڭ خۇددى ياغ بىلەن ھەسەلنى ئوزىنىڭ بېشىغا توككەن تەقۋادار كىشىنىڭ خىيالىغا ئوخشاش ئىش بولۇپ قالدى.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ زاھىت.
— بىر تەقۋادار ئەر كىشى، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ زاھىتنىڭ خوتۇنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

خىيالپەرەس تەقۋادارنىڭ ھېكايىسى

بىر تەقۋادار ئەر كىشى سودىگەرگە خوشنا بولۇپ، سودىگەر ھەر كۈنى ئەتىگەن-كەچتە ئۇ تەقۋادار كىشىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ، ئۆزى ساتىدىغان سېرىق ياغ ۋە ھەسەلدىن ئۇنىڭغا كىرگۈزۈپ تۇرىدىكەن ۋە ئۇنىڭ بارلىق ھاجىتىنىڭ ھوددىسىدىن چىقىپ، ئۆزىنىڭ سودىگەرچىلىكىنىڭ پايدىسى بىلەن ئۇ دەرۋىشنىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ، بۇ دۇنيانىڭ مېلىنى ئۇ دۇنيا ئۈچۈن زەخىرە قىلىپ ساقلاپ قويىدىكەن.

كەلگىن ئەي باي، دەرۋىشلەر كۆڭلىنى ئال،
مالۇ زەرلەر قالماس ئاخىر قولۇڭدا.

تەقۋادار كىشى سودىگەردىن كەلگەن ياغ ۋە ھەسەلدىن ئازراقىنى يەپ، قالغىنىنى بىر شىشىگە ئېلىپ، تەكچىگە قويۇپ قويىدىكەن. ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە ئۇنىڭ ئىككى شىشىسى تولۇپتۇ-دە، ئۇنى كۆرگەن تەقۋادار كىشى خىيالغا چۆمۈپتۇ: "جۇغلانغان ھەسەل ۋە ياغ ئون پاتمان چىقىدۇ. ئۇنى ساتسام ئون تەڭگىگە ئالىدۇ، ئۇنىڭغا ئىككى تەڭگىدىن بەش قوي كېلىدۇ. بۇ قويلارنىڭ ھەر بىرى ئالتە ئايدا ئىككىدىن تۇغسا بىر يىلدا يىگىرمە بەش بولىدۇ. مۇشۇ تەرىقىدە ئون يىل داۋام قىلسا، ئۇلارنىڭ سانى ھەددىدىن ئاشىدۇ. بەس، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى سېتىپ ئۆي بىساتلىرى تەييار قىلىمەن ۋە بىر ئۇلۇغ خانىدانىدىن خوتۇن ئالىمەن. ئۇ خوتۇن توققۇز ئايدا مەندىن بىر ئوغۇل تۇغسا، ئۇنىڭغا ئىلىم ۋە ئەدەپ ئۆگىتىمەن. ئەمما ئۇ كىچىكلىك زەئىپلىكىدىن قۇتۇلۇپ چوڭلۇق قۇۋۋىتىگە يەتسە، مېنىڭ پەرمانىمغا ئۇنىماي بويۇن تولغىشى ئېھتىمال. ئەگەر ئۇ شۇنداق قىلسا

قولۇمدىكى مۇشۇ ھاسا بىلەن مۇشۇنداق ئەدەپ بېرىشىم لازىم بولىدۇ".

تەقۋادار كىشى شۇ خىيال بىلەن ئۆزىدىن كېتىپ، مۇستەغرەق ھالدا، ھېلىقى گەردەنكەش ئوغۇل مۇشۇ دەپ تەسەۋۋۇر قىلىپ، ھاسىسى بىلەن ئىگىز تەكچىدىكى شىشىگە بىرنى ئۇرغان ئىكەن، شىشە سۇنۇپ ئىچىدىكى ياغ ۋە ھەسەلنىڭ ھەممىسى تۆكۈلۈپ، باش، كوز، يۈز، ساقال ۋە تونىنى پۈتۈنلەي بۇلغاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىردەمدىلا ئۇنىڭ بېشىدىن ھەممە خىيال يوقىلىپتۇ. بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، ئىش ئېنىق ۋە روشەن بىلىنمىگىچە، بۇنداق سوزلەرگە ئېغىز ئاچقۇلۇق ئەمەس ۋە ئەگەر-مەگەر دىگەن سوزلەرنى ئېغىزغا ئالغۇلۇق ئەمەس. چۈنكى ئەگەر بىلەن مەگەرنى جۈپ قىلسا ئۇنىڭدىن تۇغۇلىدىغان پەرزەنت كاشكى بولغۇسىدۇر. ئەقىللىق كىشىلەر ئىش بىناسىنى خىيال ئاساسىغا قۇرماسلىقى ھەم ۋەسۋەسە ئىسمىلىك خام ئەندىشىلەرگە كوڭلىدىن يول بەرمەسلىگى كېرەك.

سالسا ھەر ئەندىشىنى قىلدىم پەلەكنىڭ دەۋرىدىن:
"بۇ ئىشىم بۇيان كېلىپ، ئۇ ئىش ئۇيان بولغۇسىدۇر.
يا پالان ئىشنى قىلىپ تاپسام كېرەك دۇنيانى كوپ،
يا پالان ئىقلىم ئۆزە ھوكمىم راۋان بولغۇسىدۇر".
بىلدىم ئاخىر بۇ خىيالنىڭ ھەممىسى باتىل ئىكەن،
ھەر نىمەرسە بۇيرۇسا تەڭرى، ھامان بولغۇسىدۇر.

زاھىت بۇ نەسىھەتلەرنى جان قۇلىقى بىلەن قوبۇل قىلىپ، غۇزۇر ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپتۇ ۋە ئۇ بىھۇدە سوزلىرى ئۈچۈن پۇشايمان يەپ خىجىل بولۇپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ ئاي كۈنى توشقاندا ئۇنىڭدىن بىر ياخشى كورۈنۈشلۈك ۋە كوڭۈلدىكىدەك تەلەتلىك بىر ئوغۇل تۇغۇلۇپتۇ نى، كامالەت ئەسىرى ئۇنىڭ چېھرىسىدە

كورۇنۇپ، كارامەت ئالامىتى پېشانىسىدە جىلۋىلىنىپ تۇرغان ئىكەن. بۇنى كورۇپ زاھىتنىڭ ئۇمىت گۇلى مۇرات گۇلشىنىدە تەبەسسۇم قىلىپ، خۇش بۇلبۇلى شاتلىق چىمەنىدە نەغمە سازغا چۈشۈپتۇ.

پەزلى دەرياسى ئىچىدىن بىر ئىسىل گوھەر چىقىپ،
تۇغدى نۇرلۇق يۇلتۇزىنى مۇرات ـ مەقسەت ئاسمىنى.

زاھىت خوشال بولغىنىدىن ئۆزى ۋەدە قىلغان نەزىرلەرنى قىلىپ، كىچە ـ كۈندۈز ئۇ پەرزەندى ـ ئەرجىمەندىنىڭ جامالىغا قاراپ، بوشۇكىنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ، ھەممە ئىشلىرىنى تاشلاپتۇ؛ ھەممە ھىممىتىنى ئوغلىنىڭ تەربىيىتىگە ۋە ئۇنىڭ قۇۋۋەتلىنىشىگە سەرپ قىلىشقا باشلاپتۇ.

سابادەك ھىممەت دېمىنى ئۇردۇم يۈزۈڭگە چەندان،
غۇنچەلىكتىن ئېچىلغايسەن بولۇپ گۇل كەبى خەندان.

بىر كۈنى زاھىتنىڭ خوتۇنى ھامامىغا بارماقچى بولۇپتۇ ۋە ئوغلىنى زاھىتقا تاپشۇرۇپ ئۆزى كېتىپتۇ. زاھىت ئوغلىغا ياخشى پەرۋادارچىلىق قىلىپ ئولتۇرغان ئىكەن، تۇيۇقسىز پادىشا قېشى ـ دىن بىر ئىناۋەتلىك كىشى زاھىتنى چىللاپ كېلىپ قاپتۇ ـ دە، زاھىت بارماسلىققا ھېچقانداق ئىلاج تاپالماپتۇ. زاھىت ئۆيىدە بىر مولۇن باققان بولۇپ، ئۇ مولۇن قولغا ناھايىتى بەك ئۆگىنىپ كەتكەن ئىكەن. شۇڭا ئۇي ئىگىلىرى بىر ياققا بار ـ ماقچى بولسا، ئۆيىنى شۇنىڭغا تاشلاپ كېتىۋېرىدىكەن. مولۇن ئۆيدىن ناھايىتى ئوبدان خەۋەر ئالىدىكەن ھەم ئېچكىرى تاش ـ قىرىدىكى بارلىق زىياندash جانۋارلارنى يوق قىلىشقا تولىمۇ تىرىشىدىكەن. زاھىت ئاخىرى ئوغلىنى مولۇن بىلەن بىرگە

ئۇيدە قويۇپ، ئۇزى پادىشانىڭ ئوردىسىغا كىتىۋېرىپتۇ. زاھىت كىتىپ بىرەر سائەت ئۆتمەيلا بىر چوڭ ئىلان پەيدا بولۇپتۇ-دە، بوۋاقنىڭ بوشۇگى تەرەپكە مىڭىپتۇ. مولۇن قارىسا، نەيزە سۇپەتلىك، خىلمۇ-خىل رەڭلىك، تېز يۈرىدىغان دۈشمەن ۋە ئاداۋەتخور رەقىپ بولغان ئۇ ئىلان گاھى ئۇقتەك تۈز مىڭىپ تويۇقسىزلا يادەك ئېگىلىدىكەن ۋە گاھى ئېلىپتەك قامەتتىنى تۈرغۇچتە قىلىش ئۈچۈن بىر دائىرىدە يۇمۇلاقلىنىدىكەن.

گاھى بولاتتى قالقان، گاھى ئۇزۇن نەيزىدەك،
گاھى كامان سۇپەتلىك ھالقىسى بوپ نامايان.
دەريا ئەمەستۇر، لېكىن باردۇر ئۇنىڭ دولقۇنى،
بۇلۇت ئەمەس بولسىمۇ چاقماق ئۇنىڭدا پىنھان.

ئىلاننىڭ بوشۇكتىكى ئوغۇلغا قەست قىلىۋاتقانلىقىنى كورۇپ، مولۇن بىرلا سەكرەپ ئۇنىڭ كانىيىدىن مەھكەم چىشلەپتۇ-دە، ئۇنى ئەجەل دامىنىڭ ھالقىسىغا گىرىپتار قىلىپتۇ. مولۇننىڭ مۇھاپىزەت قىلىشى بەركىتىدىن ئۇ بىچارە گودەك ئۇ بالايى ئەزىمنىڭ خەتىرىدىن نىجات تېپىپتۇ. دەل شۇ پەيتتە زاھىت قايتىپ كەپتۇ. مولۇن باشتىن-ئاياق ئىلاننىڭ قېنىغا بۇلغانغان ئىكەن. ئۇ زاھىتنىڭ ھاسىسىنىڭ ۋە ئايىغىنىڭ شەپىسىنى ئاڭلاش بىلەنلا: "مەن تازا يارامىلىق بىر خىزمەت قىلدىم. زاھىت مېنى مۇشۇ قان يۇقى بىلەن كورسە مىننەتدار بولىدۇ" دىگەن غەرەز بىلەن زاھىتنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ. زاھىت ئۇنىڭ قانغا بۇلانغان ئەپتىنى كورۇپ: "بۇ مولۇن ئوغلۇمنى يىگەن ئوخشىمامدۇ، بۇنىڭ بەدىنىدىكى قان ئوغلۇمنىڭ قېنى ئىكەن" دەپ ئويلاپ، غەزىۋىنىڭ ئوتى كوڭلىنىڭ ئوچىغىدا لاپلا قىلىپ يېنىپتۇ-دە، تۈتۈنى دىمىغىنىڭ مورىسىدىن ئورلەپ،

يېڭىكلىكىنىڭ ئىسى خۇددى ئاپتاپنىڭ چىرايىنى بۇلۇت تو-سۇ-قاندەك ئۇنىڭ ئەقلىنىڭ يۈزىنى قارا قىلىۋېتىپتۇ. ئۇ ئۆزىگە تۇ-ھىچقانداق ئويلاپ تۇرماي ۋە تەھقىقلىمەيلا قولىدىكى ھاسا بىلەن ئۇرۇپ مولۇننىڭ بېلىنى سۇندۇرۇپتۇ ۋە ھاسا ئۇچىدىكى نەيزىنى مولۇننىڭ كوكرەك ساندۇغىغا تىقىپ، ئۇنى ھايات ئىقلىمىدىن سۈرگۈن قىلىۋېتىپ، ئاندىن ئۆي ئىچىگە كىرىپتۇ. قارىسا ئوغلى بوشۇك ئىچىدە ساق - سالامەت ياتقان ۋە يوغان بىر ئىلاننىڭ ئۆلۈگى بىر چەتتە تۇرغان ئىكەن. بۇنى كورگەن زاھىتنىڭ ھەيرەت يالقۇنى كوكسىدىن ئورلەپ، ھەسرەت يامغۇرى كوزلىرى بۇلۇتىدىن يېغىپتۇ. ئۇ نالەزار قىلىپ:

بىلىڭ دوستلار، تا قىيامەت بولغىچە بىر - ئىككى ھەمدەم،
چېكىپ ئوتەر بولدۇق ئەمدى، غەم ئىلكىدە ھەسرەت - ئەلەم.

— ۋاي ئىست! بۇ ھادىسىنىڭ ئوتى ئوزرە سۇيى بىلەن ئەسكىن تاپالمايدىغان بولدى ئەمدى. بۇ ئەمەل تىغىنىڭ جاراھىتى نادامەت مەلھەمى بىلەن شىپا تاپالمايدىغان بولدى ئەمدى. مەن ئەجەپ بىر نامۇناسىپ ھەركەتنى سادىر قىلىپ قويىدۇما؟ مېنىڭ قولۇمدىن كەلگەن نىمىدىگەن نالايىق ئىش بۇ؟

بۇ خىجالەت بىرلە قان يۇتماق ماڭا بولغاي جازا،
بۇ ئۇياتتىن جان بىرەر بولسام ماڭا بولغاي راۋا.

بۇ پەرزەنت يوقلۇقتىن ۋۇجۇتقا كەلمىگەن بولسىمۇ كاشكى، ئۇنىڭ سەۋەبىدىن مېنىڭ قولۇم بىلەن بۇ ناھەق قان توكۇل-مىگەن بولاتتى. مەن ئوز ئويۇمنىڭ پاسبانى ۋە پەرزەنتىمنىڭ ساقچىسىنى ئوز قولۇم بىلەن بىگۇنا ئولتۇردۇم. ئەمدي خالايىققا

www.uyghurkitap.com

نېمە دەپ جاۋاپ بېرىمەن. مەخلۇقىقا نېمە دەپ ئۆزرە ئېيتىمەن؟ بۇندىن كېيىن مالامەت تۇقى - لەنىتى بويىنۇمدىن ئاجرىمايدىغان ۋە بەتنامىلىق رەقىمى ئەھۋالىم سەھىپىسىدىن ئۆچمەيدىغان بولدى ئەمدى.

هەر مالامەت ئوقى كوكسۇمنى نىشانە ئەيلىدى،
كاشكى مەندىن ئاشۇ نام - ئەمال يوقالغان بولسىچۇ؟

دەپ زار - زار يىغلاۋاتقاندا، خوتۇنى كېلىپتۇ ۋە بولغان ئەھۋالنى تامامەن ئۇقۇپ ئۇنىڭغا مالامەت قىلىشقا باشلاپتۇ:

— مەن سېنىڭ بۇنداق يامان زالىم ئىكەنلىكىڭنى بىلمىگەن ئىكەنمەن، قېرىغان ۋاقتىڭدا خۇدايىتائالا ساڭا پەرزەنت نېمىتىنى بەرسە، سەن ئۇنىڭ شۇكرانىسىنى مۇشۇنداق ئادا قىلدىڭمۇ؟ خۇدايىتائالا ئۆز پەزلى كەرىمى بىلەن سېنىڭ جىگەر بەندىڭگە ئىلان زەھرىنىڭ ئاپىتىدىن نىجات بەرگىنىگە سەن مۇشۇنداق ھەمدى سانا بىجا كەلتۈردۈڭمۇ؟

زاھىت ئاھ تارتىپتۇ ۋە خوتۇنىغا شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي جېنىمنىڭ ئۈلپىتى، ماڭا بۇنداق سوزلەرنى ئېيتمىغىن. مەن سوئاللاردىن مالاللىقتا قالدىم ۋە جاۋاپ بېرىشكە خىجالەتتىمەن. غاپىللىق قىلىپ تەڭرىگە شۇكرى قىلىش يولىدىن تايغانلىغىنىمۇ چۈشىنىمەن. مانا مۇشۇ ھالدىكى سەۋرىسىزلىكىم ۋە ناشۇكۇرلۇقۇم بىلەن مېنىڭ ئىسمىم يا سەۋرە قىلغۇچىلار دەپتىرىدە كورۇنمەيدۇ ۋە شۇكرى ئېيتقۇچىلار بەتلىرىگە يېزىلمايدۇ. شۇنداق ھالدا سېنىڭمۇ ماڭا مالامەت قىلىشىڭ يارا ئۈستىگە نەشتەر ئۇرغانىغا ۋە جاراھەت ئۈستىگە تۇز قۇيغانغا ئوخشاش ئىش بولدى.

مالامەت قىلغىنىڭ كوڭلۇمگە شۇنداق بىر بىلىندىكى،
قىلىچتا زەخمە ئەيلەپ يىڭنە بىرلە يەنە تىككەندەك.

— راست ئېيتىسەن، ئەمدى مالامەت قىلىشتىن ھېچقانداق پايدا چىقمايدۇ، — دەپتۇ خوتۇنى، — ئەمما سەن قىلغان بۇ ئىشتا، ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ ئاقىۋىتى پۇشايمانلىق بولىدىغانلىقى ۋە شەرمەسارلىق كەلتۈرىدىغانلىقى ئىسپاتلاندى، يېنىككلىكنىڭ ئاقىۋىتى مەھرۇملۇق ۋە خارلىق بولىدىغانلىقى تەجرىبە قىلىندى.

ئالدىراش، بىلگىنكى شەيتان پەيلىدۇر،
تەنگە رەنج، جانغا پۇشايمان كەلتۈرۈر.

بۇ نادامەت دامىغا گىرىپتار بولغان كىشى يالغۇز سەنلا ئەمەس، بۇنداق ھادىسە نۇرغۇن كىشىلەردىمۇ يۈز بەرگەن. ئۇلاردىن بىرى قارچۇغىسىنى ئۆلتۈرگەن پادىشا بولۇپ، ئۇمۇ نۇرغۇن يىللار ھەسرەت ئوتى بىلەن كۆڭلىنى كۆيدۈرگەن ئىكەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ زاھىت.

— قەدىمقى زاماندا بىر پادىشا بار ئىكەن، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ خوتۇنى.

پادىشا بىلەن قارچۇغىنىڭ ھېكايىسى

قەدىمقى زاماندا شىكارغا ناھايىتى ئامراق بىر پادىشا بار بولۇپ، ئۇ ھەمىشە ئۆۋ قەستىگە مۇرات ئارغىمىقىنى يۈگۈرتۈپ، شىكار بويىنغا كەمەن تاشلايدىكەن. بۇ پادىشانىڭ بىر پەرۋاز بىلەن كويىقاپ قەلئەسىدىن سۇمرۇغنى ئېلىپ چۈشىدىغان بىر قارچۇغىسى بار بولۇپ، ئۇنىڭ قورقۇنچىسىدىن پەلەك بۈركۈتى ئاسمان ئوردىسىنىڭ توققۇزىنچى پەردىسىگە موكىدىكەن.

قانىتىنىڭ شەپىسىدىن ھەر بارە،
ئاسماندىكى زوھرە بولاتتى پارە.
ھەملە قىلسا پەلەك ئەۋجىگە ئەگەر،
چەرخ بۈركۈتى ئۆزىدىن توكەتتى پەر.

پادىشا بۇ قارچۇغىسىنى تولىمۇ ياخشى كۆرگەچكە شىكارغا چىققان چېغىدا، تولا ۋاقىتلاردا ئۆزى كۆتۈرىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ قارچۇغىسىنى قولىغا ئېلىپ، ئوۋغا چىققان ئىكەن، بىر كېيىك ئالدىدىن قېچىپتۇ. پادىشا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ، شۇنداق تېز يۈرۈپتىكى، سەرسەر شامىلى ئۇنىڭغا ھەمرا بولسا، ئېتىنىڭ تۈيىغىغا ئۇلىشالمىغىدەك، خىيال خەۋەرچىسى ئۇنىڭغا ئەگەشسە، ئۇنىڭ چاڭ توپىسىنى كۆرەلمىگىدەك دەرىجىدە تېز چېپىپتۇ.

ئالدىراشنىڭ شەيتىنى ھەمرا بولۇپ،
يۈردى پەلەك ئېتىدىنمۇ شۇنچە تېز.

خادىم ۋە مۇلازىملىرىنىڭ بەزىسى پادىشانىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈپ باققان بولسىمۇ، بىرپەستە پادىشانىڭ قارىسىنى كۆزدىن يوقىتىۋېتىپ قويۇشۇپتۇ. پادىشا لەشكەردىن يىراق ئۇزاپ كېتىپتۇ. ئۇ كۈنى ھاۋا ناھايىتى ئىسسىپ كەتكەن ئىكەن. پادىشا ئۇسسۇزلۇقتىن قىينىلىپ، قارچۇغىسىنى چاقىرىپ ئېلىپ، سۇ ئىستەپ ھەر تەرەپكە ئات يۈگۈرتۈپ يۈرۈپ، بىر تاغ ئېتىكىگە بېرىپ يېتىپتۇ. قارىسا تاغنىڭ بىر ئەگمە يېرىدىن تامچىلاپ سۇ تېمىپ تۇرغان ئىكەن. پادىشا دەرھال غىلاپتىن جامنى چىقىرىپ، ئۇ سۇغا بىر پەس تۇتقان ئىكەن جام تولۇپتۇ. ئۇنى ئەمدى ئىچمەكچى بولۇپ تۇرۇشىغا، قولىدىكى قارچۇغا بىر تەلپۈنۈپلا قانىتىنى جامغا ئۇرغان ئىكەن، سۇ پۈتۈنلەي تۆكۈلۈپتۇ. پادىشانىڭ ئاچچىقى كېلىپ، جامنى يەنە تۇتۇپتۇ، جام

تولغانىدا قارچۇغا ئۇنىمۇ توكۇۋېتىپتۇ. مەيىنى كۆرگەن بولسىمۇ تېتىيالماي تەشنا بولغان كىشىلەردەك، تەشنالىق ئىزتىراپى بىلەن تۇرغان پادىشا قارچۇغىنىڭ بۇ ھەركىتىدىن غەزەپلىنىپ كېلىپ، قارچۇغىنى تاشقا بىر ئۇرغان ئىكەن، ئۆلۈپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا چۆلۋۇردار يېتىپ كەپتۇ-دە، قارچۇغىنىڭ ئۆلۈك، پادىشا-نىڭ تەشنا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، غانجۇغىسىدىن ئاپتۇۋىنى ئېلىپ جامنى يۇيۇپتۇ ۋە پادىشاغا سۇ بەرمەكچى بولۇپتۇ.

— ھەي چۆلۋۇردار، بۇ سۇدىن تولىمۇ ئىچكىم كەلگەن ئىدى. بۇ يەردىن جام تۇتسام پات تولمايدۇ. سەن ئۈستۈن چىقىپ سۇنىڭ بېشىدىن جامنى تولدۇرۇپ چۈشكىن، — دەپ بۇيرۇپتۇ پادىشا.

چۆلۋۇردار ئۈستۈن چىقىپ قارىسا، كۆكلى قاتتىق بېخىل-لارنىڭ كۆزىدەك بىر قەترە سۇ يۇز ھەسرەت بىلەن تاشقىرى چىقىۋاتقان بىر بۇلاق بولۇپ، بىر ئەجدىھا ئاشۇ بۇلاق يېنىدا ئۆلۈپ ياتقان ۋە ئۇنىڭ ئېزىلگەن زەھىرى سۇغا قوشۇلۇپ تۆۋەنگە تامچىلاۋاتقان ئىكەن. چۆلۋۇردار ھەيران قاپتۇ ۋە سەراسىمە بولۇپ، پادىشانىڭ قېشىغا چۈشۈپ، كۆرگەن-لىرىنى پادىشاغا تولۇق بايان قىلىپتۇ ۋە ئاپتۇۋىدىن سۇ قۇيۇپ پادىشاغا بېرىپتۇ، پادىشا سۇنى ئىچىپ بولۇپلا يىغلاشقا باشلاپتۇ.

تەشنالىقنى دەپئى قىلدى ئۇزىدىن،
ئاغزىدىن ئىچكىنى چىقتى كۆزىدىن.

چۆلۋۇردار پادىشانىڭ يىغلاش سەۋەبىنى سورىغان ئىكەن، پادىشا دەرت تولغان كۆڭلىدىن ھەسرەتلىك ئاھ تارتىپ:

مەندىكى غەمنى كىشىلەرگە قىلالماسمەن بايان،
تاقەت ئەيلەپ تېخى كۆڭلۈمدە تۇتالماسمەن نىھان.

— مانا بۇ ۋاپادار جانىۋارنى ئۆلتۈرگەنلىكىمگە پۇشايمان يەۋاتىمەن ھەم شۇنداق نادانلىق، ھەم سەۋرسىزلىك قىلغىنىمغا نادامەت قىلىۋاتىمەن، — دەپتۇ.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ چۆلۋۈردار، — بۇ قارچۇغا سىزنى چوڭ ئاپەتتىن قۇتقۇزغان ئىكەن ۋە بۇ مەملىكەت خەلقىنىڭ غېمىنى يىگەن ئىكەن، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە ئالدىرىمىغان بولسىڭىز ۋە غەزەپ ئوتىنى يۇۋاشلىق سۈيى بىلەن ئۆچۈرگەن بولسىڭىز ھەم ھۆكۈمالارنىڭ:

ئېتىڭنى تېز چاپتۇرمىغىن ئۇنچىلا،
تىزگىنىنى تارتمىغىڭ بولغاي قىيىن.

دېگەن سۆزىدىن سىرتقا چىقمىغان بولسىڭىزمۇ بولۇپتىكەن.

— مەن بۇ نامۇناسىپ ئىشىمدىن پۇشايمان پايدا بەرمەيدىغان چاغدا، پۇشايمان قىلىپ قالدىم. ئەمدى بۇ مالامەت جاراھىتى ھېچقانداق مەلھەم بىلەن ساقايمايدىغان بولدى. تاكى تىرىكلا بولىدىغان بولسام، بۇ ھەسرەت داغى كۆڭلۈمدە ساقلىنىدىغان ۋە ئەھۋالىم يۈزىنى نادامەت تىرنىقى بىلەن تاتىلاپ ئۆتىدىغان بولدۇم-دە! بۇ ئىشنى ئۆزەم قىلدىم، ئۆزەم قىلغانغا نېمە چارە بولسۇن؟ — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ پادىشا.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، بۇنداق ئىشلار ئالەمدە ناھايىتى كۆپ يۈز بەرگەن ۋە نۇرغۇن كىشىلەر ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ شۇملۇغىدىن نادامەت گىردابىغا چۈشۈپ، ھالاۋەت دېڭىزىغا غەرق بولغان.

گوھىرى بار بولسا كىمنىڭ زاتىدا،
ئۆپكىسىزلىك قىلمىغاي ھېچ ۋاقتىدا.

www.uyghurkitap.com

ئۇچمىغاي چىمۇن كەبى ھەرخەس بىلەن،
خەس كەبى ئۇچماس يەنە پۇدەش بىلەن.
قويسا ھەركىم ئىشقا چاقماقتەك قەدەم،
ئۇچكۇسى كوپ يورۇماي نۇرى شۇدەم.

— ئەي، جېنىمنىڭ ئارامى ۋە روھى راۋانىمنىڭ راھىتى، بۇ ھېكايە بىلەن ماڭا تەسەللى بەردىڭ ۋە يارا كوڭلۇمگە مەلھەم قويدۇڭ، مەن ئەمدى بىلدىمكى، بۇ گۇنادا مېنىڭ شېرىكلىرىم ناھايىتى كوپ ئىكەن ھەم ئۇلارنىڭ قىسسىلىرى زامان بەتلىرىگە يېزىپ قالدۇرۇلغان ئىكەن. مېنىڭ ھېكايەممۇ ھايات ۋاراقلىرىغا يېزىلىپ قالغۇسىدۇر. ئەگەر ھەر قانداق كىشى ئۆز ئىشىدا غەپلەتكە ئادەتلىنىپ قېلىپ، سەۋرە قىلىش ۋە تۇختىۋېلىشنىڭ مەنپەئەتىدىن بەھرىسىز قالسا، ئۇنىڭغا بۇ ھېكايە ۋە رىۋايەتلەر بىلەن ئاگاھلىق يېتىپ، ئىبرەت ھاسىل بولسۇن، — دەپتۇ زاھىت.

مانا بۇ بىر ئىشقا ئويلىماي قەدەم قويىدىغان ۋە پىكىر قىلماي قول ئۇزىتىدىغان كىشىلەرنىڭ داستانى. ئەقىللىق كىشىلەر بۇ تەجرىبىنى ئۆزىگە پىشىۋا قىلىشى كېرەك ۋە ئۆز خۇي-پەيلىنىڭ ئەيىنىگە ئاقىللارنىڭ نەسىھەتلىرى بىلەن سىر بېرىشى كېرەك. ھەممە ۋاقىتتا ئويلىنىپ ئىش قىلىش تەرىپىگە يۈزلىنىشى كېرەك ھەم ئالدىراڭغۇلۇق يولىدىن يۈز ئورۇشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا ياخشىلىق ۋە بەخت-سائادەتنىڭ مەدەتكارلىقى ھەمىشە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولىدۇ ھەم دولەت ۋە ئىقبالنىڭ يارلىقى ئۇنىڭدىن ئاجرىمايدۇ.

كوڭۇلنىڭ تىزگىنىنى سەۋرنىڭ ئىلكىگە تۇتقۇزساڭ،
مۇرات-مەقسەت ھوسۇلىنى تىرىشماق بىرلە ئالغايسەن.

ئالدىراڭغۇلۇق يولىغا غەپلەت ئىتىنى بۇردىما،
بولمىسا، ھالاكەت يېرىگە ئۆزەڭنى چالغايسەن.
ئالدىراش، سېنى شۇنداق يامان خەتەرگە باشلاركى،
يۈز يىللاپ چىقالماي ئۇ خەتەر ئىچىدە قالغايسەن.
يۇۋاشلىقنىڭ نىقابىنى يۈزۈڭدىن ئالمىغىن، ئالساڭ،
قاباھىتىڭنى پۈتكۈل ئەل كورۇپ قالسا ئۇيالغايسەن.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يەتتىنچى باپ

تەدبىر ۋە ھىلە-مىكىر بىلەن دۈشمەنلەرنىڭ سۈيىقەستىدىن قۇتۇلۇش كېرەكلىكى توغرىسىدا

راي بەرەھمەنگە شۇنداق دەپتۇ:

— ئويلىماي ئىش قىلىپ، ئۆزىنى ھەيرانلىق ۋە نادامەت دەرياسىغا سالغان ھەم سەۋرسىزلىك بويىنىنى پۇشايمانلىق دامىغا ئالغان كىشىنىڭ داستانىنى ئاڭلىدىم. ئەمدى يەتتىنچى ۋەسىيەتنىڭ مەزمۇنى بويىچە، دۈشمەنلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ قېلىپ، ئۆزىنىڭ ھالاكەت پەنجىسىدە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلاردىن بىرىگە دوستلۇق قىلىپ ۋە ئوتتۇردا ۋەدە باغلىشىپ، شۇنىڭ نەتىجىسىدە دۈشمەنلەر قەستىنىڭ بالاسىدىن قۇتۇلغان كىشىلەرنىڭ قىسسىلىرىدىن بايان قىلىپ بەرگىن. بالادىن خالاسلىق تاپقاندىن كېيىن، ئۆزىگە ياردەم قىلغان دۈشمىنى بىلەن قىلىشقان ۋەدىسىگە قانداق ۋاپا قىلماق كېرەك؟

— كۆپىنچە، دوستلۇق ۋە دۈشمەنلىك يۈزەكى بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ناھايىتى تېزلا زاۋال تاپىدۇ، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بەرەھمەن، — بەزى دوستلۇق ۋە مۇھەببەت

بارا - بارا ئاز قالىدۇ، بەزى ئاداۋەتمۇ ئۇزگىرىپ شۇبھە غۇبارى كوڭۇل لەۋھەسىدىن يوقىلىدۇ، ئالەم ئەھلىنىڭ دوستلۇغى ۋە ئاداۋىتى خۇددى باھار يامغۇرىغا ئوخشاش گاھى ياغىدۇ، گاھى توختايدۇ، ئۇ دائىمى ۋە مەزمۇت بولمايدۇ.

ھەركىم ماڭا دوستلۇقنى قىلسا بايان،
ئۇنى پىنھان دۇشمەن دەپ قىلدىم گۇمان.
خالايىقنىڭ گىنەسى ھەم مېھرىگە،
قىلچە ئىشەنچ يوقلۇغى بولغان ئايان.

بۇ زامان خەلقىنىڭ ئاشنالىق ۋە بىگانىلىقلىرى پادىشانىڭ يېقىنچىلىغى ۋە گۇزەللەرنىڭ جامالى، ياشلارنىڭ ئاۋازى ھەم خوتۇنلارنىڭ ۋاپاسى قاتارىغا كىرىدۇ. شۇنداقلا، دىۋانىلەرنىڭ ئىلتىپاتى، مەسلەرنىڭ ساخاۋىتى، ئاسىلارنىڭ ئېتىقادىمۇ دۇشمەنلەرنىڭ ئالدىمىغا ئوخشاش بولۇپ، بۇلارنىڭ ھېچ بىرىگە ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ.

بولسىمۇ بىر چوڭ سائادەت ۋەدىلەشمەك دوست بىلەن،
تۇرمىسا ئۇ ۋەدىسىگە ئوخشاي نەق قەست بىلەن.

شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ تولا دوستلۇق يەك تەن ۋە يەك جانلىق مەرتىۋىسىگە يەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا كوز تىكىپ، بىر يولىلا ئۇ دۇشمەنلىككە ئايلىنىپ كېتىدۇ. تولا ئاداۋەتلەرمۇ ياخشىلىق ۋە مۇھەببەتكە ئايلىنىپ كېتىدۇ-دە، ئوتتۇرىدىكى نىزا مىراسى ئازغىنا سەۋەپ بىلەن يوقىلىپ، دوستلۇق بىناسى مۇستەھكەملىنىدۇ. شۇ سەۋەپتىن، ئەقىللىق كىشىلەر ئۇز دۇشمەنلىرى بىلەن ئۇلپەت بولۇشنى تاشلىمايدۇ ھەم ئۇلارنىڭ دوستلۇق مۇقامىغا كېلىشىدىن ئۇمىت ئۇزمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن

بىلله، ئۇلار يەنە ھەر قانداق دوستىغا ئىشەنچ قىلىپ كەتمەيدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ۋاپا قىلىشى مۇمكىنلىگىنى جەزملەشتۈرمەيدۇ. "كىشى بىلەن ئالدىرىمايراق دوست بول، دۈشمىنىڭگە ئالدىرىمايراق دۈشمەنلىك قىل" دېگەن سۆزدىمۇ ئەنە شۇ مەزمۇن چىقىدۇ. بۇ گەپنىڭ مەنىسى: "بىركىم بىلەن بەك قىزغىن دوست بولۇپ كەتمىگىن، ئۇنىڭدىن ئاداۋەت يېتىپ قېلىش ئېھتىمالى بار. دۈشمىنىڭگە دۈشمەنلىك قىلىشقىمۇ بەك ئالدىراپ كەتمىگىن، ئۇنىڭدىن دوستلۇق كېلىش ئىمكانىيىتى بار" دېگەنلىكتۇر. دوستلۇق ۋە تەرەپتارلىق، كۆيۈنچە، كىشىنىڭ ئۆزدىكى تەمكىنلىك، خۇي - پەيلىنىڭ ياخشى بولۇشى ۋە گەپ سۆزىنىڭ ئورۇنلۇق بولۇشىغا مەنسۇپ بولىدۇ.

بولماسلىق كېرەك دوستلۇقتا ئۇنداق،
ئىككى ئارىغا سىغمىغىدەك موي.
دۈشمەنلىكمۇ ھەم بولمىغاي ئۇنداق،
ئالالمىغىدەك مۇھەببەتتىن بوي.
ئىككى تەرەپنى ئەيلىگەي رازى،
بولسا ھەركىمدە موتىدىلراق خۇي.

شۇنىڭ ئۈچۈن زامان ئەھلىنىڭ دوستلۇق ۋە دۈشمەنلىكلىرىنىڭ ئېتىۋارى يوق. ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلايدىغان دانا كىشىلەر، بەزى ۋاقىتلاردا، ئۆزىگە نەپ يېتىشىگە كۆزى يەتسە، دۈشمەن بىلەن دوست بولۇشتىنمۇ قاچمايدۇ ۋە ۋاقىتنىڭ تەقەززاسىغا قاراپ، ئۆزىگە پايدىلىق بولغان ھەر قانداق ئىشنى قىلىدۇ. نەتىجىدە، ئۇلارنىڭ يىراقنى كۆرۈشى ھەم ياخشىلىقنى ئويلىشىنىڭ بەركىتىدىن ئۇلارغا دۆلەت ئىشىگى ئېچىلىپ، سائادەت سۈبھىسى يورۇيدۇ. بۇ ئېيتىلغان سۆزلەرنىڭ مىساللىرىدىن بىرى چاشقان بىلەن مۈشۈكنىڭ قىسسىدۇر.

— ئۇ قانداق قىسسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ راي.
— قىسسىدە بايان قىلىنىشىچە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن.

چاشقان بىلەن مۈشۈكنىڭ ھىكايىسى

بەردەغ ئورمانلىقىدا بىر دەرەخ بار بولۇپ، ئىگىزلىكتە ھەممە دەرەخلەردىن بېشى ئۈستۈن، چوڭلۇقتا بارلىق دەرەخلەردىن كاتتا، سايىسى ھەممىدىن ياخشى ئىكەن.

ھەردەرەخنىڭ كوپ بولسا مېۋىسى،
بەرگى شاخ ئارا بولۇر جىلۋىسى.

ئۇ دەرەخنىڭ تۈۋىدە بىر چاشقان ئۇۋا تۇتقان ئىكەن. ئۇ ھېرىسخور تەبىئەتلىك، ھىلىگەر، پەملىك ۋە ھوشيار بولۇپ، بىر پىكىر يۈرگۈزۈش بىلەن مۈشكۈل گىرەلەرنى ئېچىۋېتىدىغان، بىردەمدىلا يۈز خىل ھىلىنى كوڭلىگە كەلتۈرۈپ بولىدىغان بىر چاشقان ئىكەن.

تاپار ئىدى مۈشكۈل ئىشقا چارىنى،
بىر نەپەستە قىلاتتى مىڭ مىكرىنى.

ئۇنىڭغا يېقىن جايدا بىر مۈشۈكمۇ ۋەتەن تۇتقان ئىكەن. ئۇلار ماكانلاشقان ئۇ جايغا ئوۋچىلار ناھايىتى كوپ كېلىدىكەن ۋە تۇزاق قۇرىدىكەن. بىر كۈنى، بىر ئوۋچى نەق ئاشۇ دەرەخ تۈۋىگە تۇزاق بېسىپتۇ ۋە بىر پارچە گوشنى ئۇ تۇزاققا بېكىتىپ قويۇپتۇ. ھىلىقى مۈشۈك تۇزاقتىن غاپىل بولۇپ قېلىپ، گوشنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

پۇرىغىنى پۇراپ، گوشنىڭ قېشىغا كېلىپ چىشلەپ تارتىشى بىلەنلا تۇزاقنىڭ ھالقىسى ئۇنى تۇتۇپتۇ.

ھېرىس سالغاي كىشىنى دام ئىچىگە،
ھەر قانچە پاكىنىمۇ ھارام ئىچىگە.
گەرچە سەن ئەقىللىق ھوشيار بولساڭمۇ،
تاشلىغاي ئاقىۋەت قاپقان ئىچىگە.

دەل شۇ چاغدا، چاشقان ئوزۇق ئىزلەپ تۆشۈكتىن چىققان ئىكەن، ئېھتىيات كوزى بىلەن ھەرتەرەپكە نەزەر سېلىپ، تۇيۇقسىزدىن مۈشۈككە كوزى چۈشۈپ قاپتۇ. گەرچە ئۇنى كورۇش بىلەن قورقۇنچىدىن چاشقاننىڭ كوزىگە ئالەم قاراڭغۇ بولغان بولسىمۇ، لېكىن كوڭلىنى توختىتىپ ياخشى قاراپ ئۇنىڭ تۇزاققا گىرىپتار ئىكەنلىگىنى كورۇپ، ئۆۋچىجان - دىلى بىلەن دۇئا قىلىپ، دۈشمىنىنىڭ بەندىكە چۈشكەنلىگىگە شۈكرى ئېيتىپتۇ. ئەمما چاشقان يەنە بىر تەرەپكە قارىسا بىر مولۇن ئۇنىڭ قەستىدە تۇرغان ئىكەن. ئۇنى كورگەن چاشقان بىسەرەمجان بولۇپ، دەرەخكە قارىسا بىر قاغا شاخ ئۈستىدە ئۇنى ئالماقچى بولۇپ تىكىلىپ قاراپ تۇرغانلىغىنى كورۇپتۇ - دە، قورقۇنچىسى ۋە ئىزتىرابى تېخىمۇ ئارتىپتۇ.

ئاھ، مېنى شۇم تەلىيىم ھەركۈن كورۇپ،
باشلىغاي ئۇ، قايدا ئاپەت بولسا كوپ.

شۇندا چاشقان ئويلاپ قاپتۇ: "ئەگەر ئالدىمغا ماڭسام مېنى مۈشۈك تۇتۇۋالىدۇ. ئەگەر كەينىمگە يانسام مولۇننىڭ چاڭگىلىغا چۈشىمەن. ئەگەر ئوز ئورنۇمدا تۇرىۋەرسەم، قاغا كېلىپ ئالىدۇ. بۇ بالالار ئالدىدا، قانداق قىلىمەن ئەمدى؟

بۇلارنىڭ خەۋپىدىن قانداق ھىلە بىلەن قۇتۇلىمەن، بۇ غۇس-سىلىق قىسسەمنى كىمگە ئېيتىمەن، بۇ دەردىمگە كىمدىن دەرمان ئىستەيمەن ئەمدى؟

ئۇشبۇ كارىم مەسلىھەتىن سورغىلى يوق ھەمدەمىم،
كوڭلۇم ئەھۋالىنى ئەرز ئەتمەككە يوقتۇر مەھرىمىم.

ھازىر ماڭا ھەممە بالالارنىڭ ئىشىگى ئوچۇق ۋە ھەممە قۇتۇلۇش قوۋۇقلىرى تاقاقلىق تۇرۇپتۇ. شۇنداقتىمۇ مەن كوڭ-لۇمنى جەم قىلىپ، ئوزەمنى خالاسلىق يولىغا سېلىشىم كېرەك. چۈنكى روزىگار ساقىيسى گەرچە قەھرى پىيالىسىنى ئۇزاتسىمۇ، بەزىدە مەرھەمەت شارابىنىمۇ ئىچۈرۈپ قويىدۇ-دە!

بولما غەمكىن تۇرماس بىر ھالەتتە بۇ جامى بەلەك،
گاھى تۇتقاي قەھرىدىن مەي، گاھى قىلغاي مەرھەمەت.

شۇنىڭ ئۈچۈن دولەت لىباسىنى كەيگىنىگە خوشال بولۇپ كۆلۈپمۇ كەتمەيدىغان، مىھنەت پالىزىنى يېپىنغانلىغىغا غەمكىن بولۇپ يىغلاپمۇ كەتمەيدىغان كىشىلەر مۇستەھكەم مەرت كىشىلەر بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.

رەنج ۋە راھەت يەتكىنىگە بولمىغىن غەمكىن ۋە شات،
قىلماق جاھاننىڭ رەسمىدۇر گاھى غەمكىن گاھى شات.

بۇ پۇرسەتتە ماڭا ئەقلىنىڭ سايىسىدىن ياخشىراق پانا يوق ۋە دانىشمەنلىگىم ئۇستازىدىن شەپقەتلىكرەك ياردەمچى يوق. ئەگەر ھەركىشىنىڭ ئىرادىسى مۇستەھكەم بولسا، ھېچقاچان ئوزى تەرەپكە خەۋپ ۋە ھەيرانلىقنىڭ كېلىشىگە يول بەرمەيدۇ.

ئەقىلىلىق كىشىلەر: "زېرەكلەرنىڭ قەلبى دەريادەك بولۇشى كېرەك، چۈنكى دەريانىڭ كەڭلىگى ۋە چوڭقۇرلۇغىنى ئۆلچەر لىگىلى بولمايدۇ. زېرەكلەرنىڭ قەلبىمۇ ئەنە شۇنداق، ھەر قانچە سىر - ئەسرارلار ئۇنىڭغا يوشۇرۇنسا مەلۇم بولمىغىدەك، ھەر قانچە جاپا ۋە بالا كەلكۈنى ئۇنىڭغا كەلسە ئۇنىڭغا سىغىپ كېتىپ، باشقىلارغا ئاشكارا بولمىغىدەك بولۇشى كېرەك. بولمىسا مېھنەت يەتكەن ۋاقتىدا، ئىزتىراپ ھەم ۋەھىمە بىلەن ئەقىلنىڭ يۈزى يېپىلىپ قېلىپ، تەجرىبە ۋە تەدبىر پايدىسىلىرىدىن بەھرى قالىدۇ" دىگەن ئىكەن.

مەرت ۋە مۇستەھكەم كىشى تۇرغان يېرىدىن تەۋرىمەس،
گەرچە چەرختەك چۆرگىلىتىپ تۇرسىمۇ دەۋران ئۇنى.
بەلكى تەمكىن كۈيىقاپىدا تۇرار سۇمرۇغ بولۇپ،
ئۇچماس ئۇ قۇشقاچ بولۇپ ئۇچۇرسىمۇ بوران ئۇنى.

ھەركىمەرسە ھەر كۈنى ئەندىشە قىلىۋەرسە ۋە "ئۇنداق بولماس، مۇنداق بولماس" دەپ ۋەسۋەسىگە قېلىۋەرسە، ئۇنىڭ تەدبىرىنىڭ بىناسى پاسات ۋە تەپەككۇرىنىڭ بازىرى كاسات بولىدۇ - دە، ھەر قانچە كوڭۈل ئەينىگىگە قارىغىنى بىلەنمۇ تەلەپ دىدارىنى كورەلمەيدۇ. ھەر قانچە ئەقىل لەۋھەسىگە نەزەر سالغىنى بىلەنمۇ ئۇنىڭدىن مەقسەت رەقىمىنى ئوقۇيالمايدۇ. بۇ توغرىدا بىر بۈزرۈك مۇنداق دىگەن ئىكەن:

"ھەركىشى ھەر ئىشقا گەر غەيرەت بىلەن قەست قىلمىسا،
ھەر قاچان ئۇنىڭ تەپەككۇر كەمەنى بولغاي ئۈزۈك.
كوڭۈل تەرەددۇدى بىرلە تۈزۈلمەس ھىچ تەدبىرى،
تىترىگەن سۇ ئۈزرە سۈرەت كورۈنمىگەندەك تۈزۈك."

ھازىر ماڭا لايىق تەدبىر شۇكى، مۇشۇك بىلەن سۇلھ قىلىشىم كېرەك. چۈنكى ئۇ دائىما گىرىپتار بولۇپ قالغان بولغاچقا، ھازىرنىڭ ئۆزىدە ماڭا مۇھتاج. ئۇ ئەگەر سوزۇمنى ئەقىل قۇلىقى بىلەن ئاڭلىسا ۋە ماڭا ئىككى يۈزلىمىلىك ھەم ھىيلە ئىشلەتمىسە، ئىككىمىزنىڭ ماسلىشىشىمىزنىڭ بەركىتىدىن خالاسلىق تېپىلىدۇ ھەم مېنىڭ مۇشۇك بىلەن ئىتتىپاق تۈزگەنلىكىمنى باشقا دۈشمەنلەر كورسە، يېنىمدا ھەمرايىم بارلىقىنى كورگەندىن كېيىن، مەندىن تامايىنى ئۈزۈپ ئۆز يولىغا كېتىدۇ".

مۇشۇ خىياللاردىن كېيىن چاشقان مۇشۇكنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن "ئەھۋالىڭ قانداق؟" دەپ سوراپتۇ. مۇشۇك بىچارىلىك بىلەن جاۋاپ بېرىپتۇ:

— بىھەد ئۆرتەندىمكى كۆڭلۈم ئوتىدىن بەرگەي خەۋەر،
ئۈستىخان لېۋىم، قۇرۇق ئاغزىم بىلەن نەملىك كوزۇم.

تېنىم مۇشەققەت بەندىگە باغلاقلىق، جېنىم مېھنەت ئوتى بىلەن داغلاقلىق.

— كۆڭلۈمدە بىر مەخپىي سىرىم بار ئىدى. مەن ساڭا پۇرسەت تېپىپ ئېيتالمىغان ئىدىم، — دەپتۇ چاشقان.

مۇشۇك ناھايىتى خۇرسەنلىك بىلەن شۇنداق دەپتۇ:

— كۆڭلۈڭگە نىمە كەلگەن بولسا تەكەللۇپسىز ئېيتىۋەرگىن، ھېچنىمىنى مەخپىي تۇتما.

— بىلگىنكى، — دەپتۇ چاشقان، — مەن ھەمىشە ساڭا غەم يەتكىنىگە خوشال بولاتتىم ۋە داۋاملىق ساڭا زەرەر ۋە ئاپەت يەتسە ئىدى دىگەن ئارزۇدا ئىدىم. لېكىن بۈگۈن مەنمۇ خۇددى سەندەكلا بالاغا مۇپتىلا بولۇپ قالغانلىقىمدىن، ساڭا دوستلۇق قىلىش ئۈچۈن كەلدىم. شۇنداق قىلساق ئىككىلىمىز قۇتۇلۇشىمىز مۇمكىن.

بولسىمۇ غەرەز لېكىن دوستلۇقتا،
بۇ غەرەز بولغاي كىيەلگە شىپا.

مېنىڭ بۇ سوزۇمدە يالغانچىلىق ۋە خىيانەت دېگەن نەرسە يوق. سوزۇمنىڭ راستلىغىغا ئىككى گۇۋاھىم بار. بىرى، ئەنە ئاۋۇ ماراپ تۇرغان مولۇن، يەنە بىرى ئەنە دەرەخ ئۇستىدە مېنى قەستلەپ ئولتۇرغان قاغا. ئەگەر سېنىڭ يېنىڭغا كەلسەم ئۇ ئىككى دۇشمەن نائۇمىت بولىدۇ. سەن مېنى پاناھىڭغا ئالساڭ، مېنىڭمۇ غەرىزىم ھاسىل بولىدۇ، سېنىڭ بەندىلىرىڭمۇ كېسىلىدۇ. بۇ ئىشتىن ئىككىمىزگە پايدا بار.

مۇشۇك بۇ سوزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، تەپەككۇرغا چۇشۇپتۇ ـ دە، چاشقاننىڭ سوزلىرىنىڭ ئاستىن ـ ئۇستىنى ئۇزۇندىن ـ ئۇزاق ئويلاپ باقماقچى بولۇپتۇ. چاشقان ئۇنى پەملەپ قاپتۇ ۋە ۋاقىتنىڭ زىق ئىكەنلىگىنى كورۇپ، يەنە شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەي مۇشۇك! سوزۇمنى ئاڭلا ۋە قەلبىمنىڭ پاك ئىكەنلىگىدىن خەۋەردار بول. مەقسەت ھوسۇلنى يىغىشنى ئارقىغا تارتما. ئاقىل كىشى ئىشلاردا مۇجمەللىك قىلىش ۋە ساقلاپ ۋاقىتنى ئوتكۇزۇۋېتىشنى راۋا كورمەيدۇ. ھازىرقى ۋاقىت غەنىمەت. شۇڭا ئىشقا تېز كىرىشمەك كېرەك. مەن سېنىڭ مەۋجۇتلۇغۇڭ بىلەن كوڭلۇمنى خوش قىلىمەن. سەنمۇ مېنىڭ تىرىكلىگىمدىن خوشال بولغىن. چۇنكى بىزنىڭ نىجات تېپىشىمىز بىر بىرىمىز بىلەن بولىدۇ. سەن بىلەن مەن ھازىر كېمە بىلەن كېمىچىگە ئوخشايمىز. كېمە كېمىچىنىڭ ھەركىتى بىلەن دەريا قىرغىغا يېتەلەيدۇ. كېمىچى كېمىنىڭ مەدىتى بىلەن سۇدىن ئوتىدۇ. سوزۇمنىڭ راستلىغىنى كېيىن چۇشىنىسەن، تېز بولغىن، پۇرسەت قولدىن كەتمىسۇن. بولمىسا ئومۇر بىزگە ئامان بەرمەسلىكىن دەپ قورقىمەن. مېنىڭ قىلغان ۋەدەمگە ئەلۋەتتە ۋاپا قىلىدىغانلىغىم ساڭىمۇ روشەن. سەنمۇ بۇ توغرىدا

بېشىڭنى ئىرغاتقىن ـ دە، بىر سوز ئېيتقىن.

قاشلىرىڭنىڭ ئارىسىغا تىكتىم كوز،
بىر بىشارەت بولارمىكىن ئۈندىن دەپ.

مۇشۇك چاشقاننىڭ سوزى راست ئىكەنلىگىنى چۈشىنىپ، خوشال بولۇپ كېتىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەي چاشقان! سوزۇڭنىڭ ھەقىقەت ۋە دۇرۇسلۇغى مەلۇم بولدى ئەمدى. مەن سۇلۇھ قىلىشنى قوبۇل قىلىمەن ۋە ھەقتائالانىڭ "ئۇرۇشماقتىن سۇلۇھ ياخشى" دىگەن ھوكمىنى جان قۇلىغى بىلەن ئاڭلايمەن. بۇنىڭ تەپسىلى مەزمۇنى مۇنۇ بېيىت ئىچىگە سىڭدۇرۇلگەن.

سۇلۇھ قىلماق مۇمكىن بولسا جەڭ قىلمىغىن،
ئىززىتىڭنى ساقلا، شوھرەت تالاشمىغىن.
جاھان خەلقى بىلەن تۇزگىن سەن مادارا،
ئوز شىشەڭگە ئوزەڭ ھەرگىز تاش ئۇرمىغىن.

ئەگەر مەن بىلەن قىلغان ۋەدەڭگە ۋاپا قىلىدىغان بولساڭ، مەنمۇ سەن بىلەن ۋەدە باغلىشىمەن ۋە ئىككىمىز ۋەدىمىزگە ۋاپا قىلىمىز دەپ ئىشىنىمەن. ئەمدى ئېيتقىنا، مەن ساڭا قانداق ئىش قىلىپ بەرسەم بولىدۇ؟

ــ ساڭا ييقىن بارغىنىمدا، ماڭا ياخشى ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن تازىم قىلىپ، ھورمەت كورسەتكىن. سېنىڭ ئالتىپاتىڭنى دۇشمەنلەر كورۇپ، ئارىمىزدا مەھكەم مۇھەببەت ئەقىدىسى ئورنىتىلغانلىغىنى بىلىپ، نائۇمىت ۋە مەھرۇم بولۇپ قايتىپ كەتسە، مەن خاتىرجەملىك بىلەن سېنىڭ بەنتلىرىڭنى كېسىشكە مەشغۇل بولىمەن، ــ دەپتۇ چاشقان.

مۈشۈك ئۈنىڭ تاپىلاشلىرىنى قوبۇل قىلىپتۇ. چاشقان ئەنە شۇ ئۇمىتۋارلىق بىلەن ئۈنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. مۈشۈك ئۈنىڭغا ئىززەت - هورمەت كۆرسىتىپ، مۇلايىملىق بىلەن كۆڭلىنى ئېلىپ مېهرىۋانلىق قىلىپتۇ. مولۇن بىلەن قاغا بۇ هالەتنى كۆرۈپ، چاشقاننى شىكار قىلىشتىن ئۈمىت ئۈزۈپ، ئىككىسى ئىككى تەرەپكە كېتىپتۇ. چاشقان ئۇ ئىككى دۈشمەن غېمىدىن قۇتۇلۇپ، مۈشۈكنىڭ بەنتلىرىنى كېسىشكە كىرىشىپتۇ. لېكىن ئۇ ئىشنى باشلاپلا يەنە ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ: "گەرچە بەزى دۈشمەنلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن قۇتۇلغان بولساممۇ، مانا بۇ مۈشۈكمۇ ماڭا بىر كاتتا بالا، ئەگەر بۇنى بوشاتسام، مۇبادا ماڭا قەست قىلسا، ئۇنىڭدىن قانداق قۇتۇلىمەن"— دەپ ئويلاپتۇ ئۇ.

مۈشۈك ئۈنىڭ بۇ ئەندىشىسىنى پەم - پاراسەت بىلەن بىلىپ قاپتۇ ۋە: "بۇ چاشقان ئۈزۈن پىكىرگە چومدى، مېنى بەنتتىن ئاجراتماي قېچىپ كېتىش ئېهتىمالى بار ئوخشايدۇ" دەپ قورقۇپ ئۈنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— ناهايىتى ئاستا تۇتۇش قىلىۋاتىسەنغۇ بۇرادەر، نېمە ئۈچۈن ئىشتىكىرەك تەۋرىمەيسەن، هېرىپ قالدىڭمۇ يا؟ سېنىڭ مۇرۇۋۋىتىڭنى بۇنداق بولۇر دىمىگەن ئىدىم مەن؟ سەن ئەمدى ئۆز مۇرادىڭ هاسىل بولۇپلا، مېنىڭ تۇغرامدىكى ۋەدەڭنىڭ ۋاپاسىغا بوشاڭلىق قىلغىلى تۇردۇڭغۇ؟ ئۇنداق قىلمىغىن، ۋاپا دىگەن كىشىگە شۇنداق مەنپەئەتلىكتۇركى، روزىگار ئەتتارلىرىنىڭ ساندۇغىدا تېپىلمايدۇ. ۋەدىسىگە تۇرماق دىگەن شۇنداق ياخشى جاۋاهىردۇركى، زامان خەزىنىسىدە مەۋجۇت بولمايدۇ. ۋاي ئىسىت! ۋاپا دىگەن ئۈنىڭ ياخشى نامىنى ئاڭلىغىلى بولسىمۇ، ئۆزىنى كۆرگىلى بولمايدىغان سىمىرۇغدەك ئىكەن - دە! سوزىگە تۇرماق دىگەنلىك كىشى ئۈنىڭ هەقىقىتىدىن نىشانە تاپقىلى بولمايدىغان كىميادەك نەرسە ئىكەن - دە!

بۇ زامانە ئەھلىدىن گەر ئىزلىسە ھەركىم ۋاپا،
ئۇ نادانىدۇر ئىستىگەندەك خۇددى سۇمرۇغ - كىميا.

— مەن ھەرگىزمۇ ئەھۋالىم يۈزىگە بىۋاپالىق داغىنى سال - مايمەن ۋە ھەرگىز ۋەدىسىگە تۇرماسلىق نامىنى گەدىنىمگە ئال - مايمەن، — دەپتۇ چاشقان، — بەلكى مەن ۋاپانىڭ ئىرادەت كەمەنى ئىكەنلىكىنى بىلىمەن ھەم ۋاپانى سائادەت يولىنىڭ ئۆزۈكى، قارا تۇپراقنى زەر قىلىدىغان كىميا، خىرە كوزنى روشەن قىلىدىغان تۇتىيا دەپ بىلىمەن. ۋاپا مىڭىسى يوق باشقا تۇپراق چېچىلسۇن ئىلاھىم.

— ۋاپا دىگەنىنىڭ كامالەت مەھبۇبىلىرىنىڭ پەردازى ۋە ھوسنى جامال رۇخسارىنىڭ زىننىتى ئىكەنلىگىنى سەنمۇ بىلىدى - كەنسەن. ھەر قانداق گۈلزاردا ۋاپا گۈلى ئۈنمەيدىغان بولسا، ھېچقاچان كوكۇل بۇلبۇلى ئۇنىڭ ھاۋاسىدا سايرىمايدۇ ۋە قايسى رۇخسار ۋاپا خالىدىن خالى قالغان بولسا، ھېچبىر نەزەر ئىگىسى ئۇنىڭ تەرىپىگە قارىمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ:

ھەر قاچان ئۇ بىر تەرەپكە ۋاپا بىلەن قارىماس،
جەننەت ھورى بولسىمۇ گەر بىزگە ھەرگىز يارىماس.

دىگەن گەپ بارغۇ؟ شۇنداق بولغانىدىن كېيىن، سەن ۋە - دەڭنىڭ ھوسنىگە ۋاپا زىۋەرى بىلەن زىبۇ-زىننەت بېرىشىڭ كېرەك، پەيمانلىرىڭنىڭ يۈزىگە مۇرۇۋۋەت خالى بىلەن پەدەز بېرىشىڭ لازىم. ھەركىم ئۆزىنىڭ قىلغان ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىسا ئۇنىڭغا خۇددى دىخاننىڭ خوتۇنىغا يەتكەن ھادىسىدەك ھادىسە يېتىپ قالىدۇ، — دەپتۇ مۇشۇك.

— ئۇ قانداق ھادىسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ چاشقان.

— پارس كەنتلىرىنىڭ بىرىدە، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ مۇشۇك.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دېخان بىلەن ئۈنىڭ خوتۇنىنىڭ ھېكايىسى

پارىس كەنتلىرىنىڭ بىرىدە، تەجرىبىلىك ۋە پاراسەتلىك بىر دېخان بار بولۇپ، ئۇ روزىگارنىڭ ئاچچىق - چۈچۈكلىرىنى تولا تارتقان ۋە دەۋراننىڭ مۈشكۈل ھەم ئاسان ئىشلىرىنى بىھساپ كورگەن بىر كىشى ئىكەن.

كوپنى كورۇپ ئۆزى پىشقان ئەقلى تولغان،
ئۆزى زېرەك، دانىشمەن ھەم شىرىن زۇۋان.

ئۈنىڭ بىر خوتۇنى بار بولۇپ، ئۇ ئايالنىڭ يۈزى قاراڭغۇ كېچىنى يورۇتقان شامدەك، لېۋى خۇددى قىزىل مەيدەك، جامالى خۇددى باھار پەسلىدەك خىلمۇ - خىل رەڭلەر جىلۋىلىنىپ تۇرىدىغان، خۇددى روزىگارغا ئوخشاش مىڭلارچە ناز ۋە نەيرەڭ ئۈنىڭ خۇلقىدا كورۇنۇپ تۇرىدىغان ئايال ئىكەن.

ئۇ گۈزەلنىڭ جىسمى، گەر پۈتمىسە جان تەركىبىدىن،
سۇ بىلەن، تۇپراق بىلەن پۈتمەس ئىدى ئۇنداق بەدەن.

ئۇ دېخان زىرائەتكارلىق ئىشىدا تولىمۇ كامىل ئىكەن. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ئۆز ھۈنىرىنى قىلماي سەۋرە - قانائەت بىلەن كۈن كەچۈرۈپ، تەۋەككۇل ئۇرۇغىنى خۇدا بۇيرۇغان يەرگە تېرىيدىكەن. چۈنكى ھۈنەرلىكلەرنى ئۆز ھۈنىرىدىن مەھرۇم قىلىپ، ھۈنەرسىزلەرنى مۇرات ئاستىنىغا چىقىرىش ئىككى يۈزلىمە روزىگارنىڭ ئادىتىدۇر. بۇ جاھان:

ئەگرىلەرگە قىلدى خامانى نېسىپ،
توغرىلارغا تەگمىدى لېكىن سامان.

چىۋىنلارغا يېدۈرۈپ ھەردەم شېكەر،
ھۆمايۇنغا بەردى دائىم ئۇستىخان.

بىر كۈنى ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇنىڭغا تەنە قىلىشقا باشلاپتۇ:
— ھەمىشە ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىلا ئولتۇرىسەن. ئەزىز ئۆمرۈڭنى مۇھتاجلىقتا ئۆتكۈزىسەن، "ھەركەت - بەركەت" دېگەن گەپنى بىلمەمسەن؟ گەرچە ھەممە ئادەمنىڭ رىزقىنى خۇدا ئۆزى بەرسىمۇ "كاسىپ كىشى خۇدانىڭ دوستىدۇر" دېگەن گەپمۇ بارغۇ؟ شۇنداق بولغاندىن كېيىن، قىلمىدىغان كەسپنى رىزقىنىڭ سەۋەبى دەپ بىلىپ، كەسپ قىلىپ تۇرۇپ، رىزقىمىزنى يەتكۈزۈپ بەرگۈچى تەڭرى تائالانىڭ ئىززەت ۋە شەۋكىتىنىڭ ھەققىتىنى تونۇماق كېرەك - تە!

بىركەسپ رىزقىغا بولسىمۇ سەۋەب،
تەڭرى ئۆزى شۇ سەۋەبنىڭ ئىگىسى.

مەن سېنى كەسىپ قىلىش يولىغا قەدەم قويۇپ، ئۆز ھۈنىرىڭ بىلەن ئۆزۈڭ - ئوقەت تاپساڭ ياخشى بولاتتى دەيمەن.
— ئەي ئەزىز يارىم، — دەپتۇ دېخان، — دېگەنلىرىڭغۇ توغرا، مەن ئۆزۈمدىن بۇيان مۇشۇ يېزىدا دېخانچىلىق قىلىپ كەلدىم. بۇ يەردىكى ھەممە دېخانلار مېنىڭ چاكارلىرىم ئىدى. ھالا بۇگۈنلۈكتە مېنىڭ دەسمايىلىرىم زايا بولدى ھەم زىرا - ئەتكارلىق جابدۇقلىرى مەندە قالمىدى. چاكارلىق قىلماقتىن باشقا چارە يوق ئەمدى. مەن ئۆزەمنىڭ چاكارلىرىمغا چاكارلىق قىلىشنىڭ خارلىقى ۋە ئارىنى كوتىرەلمەيمەن.

نېمىگە باقارلارنىڭ نېمىگە باقارمەنمۇ؟
ھامىلىمنىڭ يۈكىنى ئەمدى مەن يۈدەرمەنمۇ؟

www.uyghurkitap.com

ئەگەر كەسىپ قىلىشىم لازىم بولسا، بۇ دىياردىن بىر تەرەپكە كەتمىگىمىز لازىمدۇر. چۈنكى كىشىنىڭ يۇرتىدا دۈشمەنگە سىز-چوچەك بولمايدۇ كىشى. كەل بولمىسا، باشقا يۇرتقا بارايلى ۋە ئۇ يەردە قانداق قىلساق بىر ئىش قىلىپ كۈن كەچۈرەيلى.

خوتۇن پەقىرلىك ۋە يوقسۇزلۇقتىن قىينالغانلىقى ئۈچۈن، ۋەتەننى تاشلاپ چىقىپ كېتىش بالاسىنى ئىختىيار قىلىپتۇ ۋە ئېرى بىلەن باغدات تەرەپكە سەپەر قىلىپتۇ.

بىر كۈنى ئۇلار يولدا كېتىۋېتىپ ھېرىپ قېلىپ، بىر دەرەخ سايىسىدە ئارام ئاپتۇ ۋە ھەر تەرەپتىن گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ دىخان شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ھورمەتلىك يارىم، بۇ غۇربەت مېھنىتىنى ئىختىيار قىلدۇق ۋە بىزنى ھېچكىم تونۇمايدىغان بىر يۇرتقا كېتىپ بارىمىز، بىزمۇ ھېچكىمنى تونۇمايمىز. خۇدايىتائالا سېنىڭ جامالىڭ سەھىپىسىنى گۈزەللىك رەقىمى بىلەن زىننەتلەپتۇ. ئۇ يۇرتنىڭ ئادەملىرى زالىم ياكى مەككار بولغان بولسا، سېنى زورلۇق ياكى ھىلە بىلەن مەندىن تارتىۋېلىشقا ئۇرۇنۇشى ئېھتىمال. سەنمۇ ئۇلارغا مايىل بولۇپ، مەن ئاجىز ۋە زەئىپنى تاشلامسەن تېخى. خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر شۇنداق ئەھۋال يۈز بېرىپ قالسىزە، بۇ ۋەيران بېشىم بىلەن ھىجران ۋادىسىدە قانداق تىرىلارمەن؟

ئۆلۈمدىن قاچمىغايمەن ھېچ، لېكىن قورقۇنچۇم ئاندىندۇر،
مەن ئۆلسەم ئۆزگىلەر جىسمىغا سەن بولغايمۇ سەنكىم جان.

— نەدىكى سۆزنى ئاغزىڭغا ئېلىۋاتىسەن! كۆڭلۈڭگە كەچۈرۈۋاتقان نىمە خىيال ئۇ؟

ساڭا چورە بولاي تاكى بولسام ھايات،
ئۆلسەممۇ شۇ يوسۇن بىرلە بولاي ۋاپات.

ئەگەر مەندە بۇ خىيال بولسا، مۇساپىرچىلىق مۇشەققىتىنى تارتىشتى ئىختىيار قىلمىغان ۋە ۋەتەندىن ئاجرىماق داغىنى دەرتمەن كوڭلۇمگە سالمىغان بولاتتىم. بۇ ۋەدىنى مەن سىنىڭ ئويۇڭگە دەسلەپ كەلگەن ۋاقتىتا قىلغان ئىدىم، تاكى قىيامەتكىچە شۇ ۋەدەمدە تۇرىمەن.

ۋەدەم مەھشەر كۈنىگە ئۇزەم بىلەن بارغۇسى،
ئۇ كۈن مىنى "بىۋاپا" دىيەلمىگەي ھىچ كىشى.

ئەگەر خالايدىغان بولساڭ مەن يىڭىدىن ۋەدە بىرەيكى، تاكى روھىمنىڭ تاۋۇسى بەدەن بىغىدا جىلۋە قىلىدىغانلا بولسا، تىلىم تۇتىسىغا شۇكرۇڭ شىكىرىدىن ئۇزگە نەرسىنى تىتىمىغايمەن. تاكى تىرىكلىك ھۇمايۇنىنىڭ سايىسى بىشىمدا بولىدىغانلا بولسا، كوڭلۇم قۇشىنى غەيرىنىڭ دامىغا چۇشۇرمىگەيمەن،— دەپ ۋەدە بىرىپتۇ خوتۇنى.

نەچچە كۈن ئىچمىسەم دەۋران ئايىقى،
سىنىڭ بىلەن مىنىڭ ۋەدەم بايىقى.

شۇنىڭ بىلەن خوتۇنىنىڭ ئەنە شۇنداق ۋەدىلەرنى قىلغىنىغا خوشال بولغان دىخان خاتىرىنى جەم قىلىپ، خوتۇنىنىڭ تىزىغا بىشىنى قويۇپ ئۇيقۇغا كىتىپتۇ. دەل شۇ پەيتتە، شىكارغا چىققان بىر شاھزادە مۇلازىملىرىدىن ئاجراپ، ئاشۇ جايغا كىلىپ قالغان ئىكەن. ئۇنىڭ نەزىرى ھىلىقى خوتۇنغا چۇشۇپتۇ. خوتۇننىڭمۇ ئۇنىڭغا كوزى چۇشۇپ قارىسا، شاھانە لىباسلارنى كىي-

گەن بىر ياش يىگىت ئاتقا مىنىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ جامالى قارا كېيچىدە كوز قارىغى ئۇنى كورسە كۆندۈزدىكى ئاپتاپىكىن دەپ خىيال قىلىدىغان، رۇخسارى تولغان گۇلدەك، چاچلىرى ئاۋلىنىپ تۇرغان سۇمبۇلدەك، خۇددى گوياكى پەلەك نەققاشى ئۇز ھۇنىرى بىلەن يۈز سەھىپىسىگە ئەنبەردىن دائىرە تارتقاندەك ۋە ياكى قۇدرەت دىخىنى تەربىيەت بىلەن ھايات مۇسى قىرغىقىدا دىلنى ئاچىدىغان بىر گۇلزار بەرپا قىلغاندەك گۇزەل ئىكەن.

نازىنىن يار زۇلپىنى يا ماھتابانغا بېرىپ،
ياكى ئاي-كۈن ھوسنىنى بۇ ياختى چوكانغا بېرىپ.
قەددىنى كورگەن كىشى يېڭى تىرىكلىك تاپقىدەك،
ئابىھايات خىسلىتىنى ئاشۇ جانانغا بېرىپ.
يارىتىپتۇ تەڭرى شۇنداق بىر نازاكەتلىك چىراي،
خۇددى ئاپتاپتەك گۇزەللىكنى ئاشۇ جانغا بېرىپ.

بۇنداق گۇزەل ۋە كوڭۇلدىكىدەك مەھبۇبنى كورۇش بىلەنلا، يىگىتنىڭ ئىشق سۇلتانى كېلىپ، ئۇ خوتۇننىڭ كوڭۇل مەملىكىتىنى سىھىرلەپ ئۇزىگە قارىتىپتۇ-دە، خوتۇننىڭ بەدەن ئويىنىڭ خوجايىنى بولغان ئەقلى ھەممە مېلىنى كوتىرىپ، يوقلۇق دىيارىغا كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ھال تىلى بىلەن:

مەن تەرەپكە قەست قىلىپ ئات سالدىڭىزمۇ ئاتلىغىم،
جان بىلەن كوڭلۇمنى ئۇۋلاپ ئالدىڭىزمۇ ئاتلىغىم.

دەپتۇ. ئۇ تەرەپتىن يىگىتمۇ قارىسا، سەنئەت پەدەزچىسى لەتاپەت ئەڭلىكى بىلەن رۇخسارىغا رەڭ بەرگەن، قۇدرەت سىر-چىسى ھۇسن ئېرىنىسى بىلەن يۈز ئەينىكىگە روشەنلىك بەرگەن بىر مەشۇقە قاراپ تۇرغان بولۇپ، ئاپتاپ نۇرى ئۇنىڭ چېھرى-

سىدىن رەشك قىلىپ پەرىشان بولغۇدەك، خوتەن ئىپارى ئۇنىڭ زۇلپىنىڭ خۇشبۇيىدىن كۇنلىگى كېلىپ، باغرى قان بولغۇدەك دەرىجىدىكى بىر گۈزەل ئىكەن.

تېنى ھەم قەددى سەۋرى ھەم سەنۆبەر،
جىسمى ئەزاسى لايىق تازا دىلبەر.
سۇ ئىچەتتى ئىككى كوزىدىن جىگەر،
لەۋلىرىدىن شەرۋەت ئىچەتتى شېكەر.
لەۋلىرى گوياكى ھالۋايا ناۋات،
ھالۋا ـ ناۋات ئەمەستۇر ئابىھايات.

شۇنىڭ بىلەن يىگىتنىڭ جان بوينى خوتۇن مۇھەببىتىنىڭ زەنجىرىگە باغلىنىپتۇ. كوڭۇلنىڭ پۇتى ئۇنىڭ ئىشتىياق كەمەنىگە ئىلىنىپتۇ.

ئىشقىڭ ماڭا قوشۇن تارتىپ بىھىساپ،
جانۇ كوڭۇل مۇلكىنى قىلدى خاراپ.

ــ ھەي تولۇن ئايىنىڭ قىبىلىسى ۋە پەرىلەرنى رەشىك قىلدۇرغان گۈزەل، سەن كىم بولىسەن؟ــ دەپ سوراپتۇ يىگىت،ــ مەن ئاھۇلارنى شىكار قىلىش ئۈچۈن چىقىپ، سېنىڭ ئاھۇ كوزۇڭگە شىكار بولدۇمغۇ؟

قايسى جەننەت ھورى سەن؟
قايسى قۇياش نۇرى سەن؟

ــ ئەي دولىتى ئويغاق يىگىت!ــ دەپ سوغۇق ئاھ چېكىپتۇ ئۇ خوتۇن،ــ ئۇخلىغان بەختىمنىڭ مالىدىن سوراۋاتامسەن ياكى ئۇيقۇسىز كوزۇمنىڭ قىسسىدىنمۇ؟

مەندە جىسىم باردۇر ئۇنىڭ جانى يوق،
كۆڭلۈمدە باز تولا دەرت، دەرمانى يوق.

ئۆلپەتىم مانا مۇشۇ قېرى ئادەم، كۆڭلۈمدە ناھايىتى كۆپ مالاللىق ۋە ئەلەم، سەن مېنىڭ جامالىمنى كۆرگىنىڭ بىلەن مېنىڭ ھالىم مانا مۇشۇنداق، ئۆمرۈمدىن لەززەتسىز يۈرۈپ، قاتتىقلىق بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈۋاتىمەن.

— ئەي غەمكىن كۆڭۈلنىڭ شاتلىقى ۋە ۋەيران كۆڭۈلنىڭ ئاۋاتلىقى، — دەپتۇ يىگىت، — ساڭا ئوخشاش تاۋۇس قەپەزگە چۈشۈپ قالسا راۋا بولامدۇ؟ مۇشۇنداق جامال بىلەن مۇشۇ بىر قېرى ئادەمگە خوتۇن بولۇپ قالساڭ دۇرۇس بولامدۇ؟ سەن شۇنداق بىر ھوسنى خەزىنىسى تۇرۇپ، پېقىرلىق ۋە مۇھتاجلىقتا كۈن كەچۈرەمسەن؟ كەل، مەن سېنى ئىززەت تەختىدە ئولتۇرغۇزۇپ، پۈتۈن مەملىكەتنىڭ مەلىكىسى قىلاي ۋە ھۆرمىتىڭنىڭ تۇغ ـ ئەلىمىنى ھەرەم ئۈستىدە كۆتىرەي.

كەل جېنىمنىڭ راھىتى سەن بىلەن مەن،
راھەت ئويى ئىچىدە بولۇپ يەكتەن.
نازىنىن جانىڭغا مەن بىر جان قاتاي،
سەن ئۈچۈن مەن بەلكى بۇ جاننى ساتاي.

خوتۇن بۇ ۋەدىنى ئاڭلاپ، بوۋاي بىلەن قىلىشقان ۋەدىسىنى ئۇنتۇپ، ۋەدە پەيمانىسىنى بىۋاپالىق تېشى بىلەن سۇندۇرۇپتۇ. يىگىتنىڭ ئىشارىسى بىلەن دىخاننىڭ بېشىنى ئاستاغىنا توپىغا قويۇپ قويۇپ، ئالدىراشلىق بىلەن يىگىتنىڭ ئارقىسىغا مىنگىشىپ، ئىشەنچ قولى بىلەن ئۇنىڭ بېلىنى مەھكەم تۇتۇپتۇ. دەل شۇ چاغدا دىخان ئويغىنىپ قېلىپ، بىر ئاتلىق كىشىنىڭ تۇرغانلىقىنى، خوتۇنىنىڭ ئۇنىڭ ئارقىسىغا مىنگىشىپ، ۋىسال قولىنى مۇرات بېلىگە

مەھكەم چاپلاپ تۇرغانلىقىنى كورۇپ، جىنغا ئوت چۈشۈپتۇ ۋە دېمىقىدىن تۈتۈن چىقىپ:

يارىم ماڭا بىۋاپا بولدى نىتەي،
يات كىشىگە ئاشنا بولدى نىتەي.

— ھەي ۋاپاسىز! تېخى بىر سائەت ئوتمەي تۇرۇپ ۋەدەڭنى بۇزۇپ، ماڭا مۇشۇنداق يۈزسىزلىك قىلىۋاتامسەن؟— دەپتۇ.

— بىھۇدە ئاغزىڭنى ئۇپراتمىغىن ۋە ئەپسانە ياسىدىن ئەپ-سۇن ئوقىنى بىكارلا ئاتمىغىن،— دەپتۇ خوتۇن،— سەن "چىراي-لىقتىن ۋاپا ئىزلىمەك تۈن ئىچىدە كۈن بىلەن ئويىنى يورۇتماقچى بولغاندەك، گۈلخان ئوتىدا گۈل ئۇرۇقىنى ئۇندۇرمەكچى بولغان-دەك ئىش بولىدۇ" دىگەن سوزنى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟ يەنە:

سورىدىم مەن: "ئەي گۈزەل، سەندە نىمىشقا مېھرى يوق"؟
ئۇ دىدى: "بىزدەك گۈزەلدە يوق ئىرۇر ئۇنداق يوسۇن"

دىگەن گەپمۇ بارغۇ؟

— ۋەدىسىدىن قايتقانلىقىنىڭ مۇكاپاتىغا گىرىپتار بولۇپ قىلىشتىن ۋە بىۋاپالىغىڭنىڭ شۇملۇغى تېگىپ قىلىشتىنمۇ قورق-مامسەن؟ ئۇنداق ئىشنى قىلما، ئاخىرى پۇشايمان يەپ قال-سەن،— دەپتۇ ئېرى ئۇنىڭغا.

خوتۇن ئۇنىڭ سوزىگە ئىلتىپات قىلماي، شاھزادىگە قاراپ:

— تېز يۈرگىن، پىراق باياۋاندىن چىقىپ، ۋىسال مەنزىلىگە يېتەيلى!— دەپتۇ.

شاھزادە ئىلداملىقتا ئىتتىك شامالدۇ ئۇنىڭغا باراۋەر كې-لەلمەيدىغان، يۈگۈرۈك خىيال تېز يۈرۈشتە ئۇنىڭ چېڭىغىمۇ يېتىشەلمەيدىغان:

www.uyghurkitap.com

ئۆتتىك شامال ئەمەس ئىدى ئۇنداق تېز،
پەلەك ئۇنداق يۇرەلمەس ئىدى ھەرگىز.
كوزدىن يوقىلىشتا ئۇ خۇددى چاقماق،
شەرقتىن غەرپكە يېتەر گەر قويسا ئاياق.

تېز چاپقۇر ئېتىنى ئۇ سەھرادا يۇگۇرتۇپتۇ-دە، شۇ زامانلا دىخاننىڭ كوزىدىن غايىپ بولۇپتۇ. بىچارە دىخان "دەرت ئەھلى يولىدا يۇرگەيلەر ھەمىشە ئىز بېقىپ" دىگەندەك، ھەم ھارغان، ھەم ئاچچىقىغا قارىماي، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن يۇگۇرۇپتۇ ۋە ئوزى بىلەن سوزلىشىپ: "خوتۇنلارنىڭ ۋەدىسىگە ۋاپاسى ھەم ۋاپاسىنىڭ ئاقىۋىتى يوق ئىكەن - دە! مەن بولسام ئۇنىڭ سوزىگە ئىشەنچ قىلىپ، ۋەتەن ھەم دىيارىمنى تەرك ئەيلەپتىمەن. مانا ئەمدى يا كەينىمگە يانغىلى قۇۋۋىتىم يوق، يا كەينىدىن بارغىلى قۇدرىتىم يوق. ئىشىم نىمىگە سەرەنجام تاپىدۇ، ئەھۋالىم نىچۇك بولاركىن ئەمدى؟" دەپ ئويلاپتۇ.

يۇردۇم بۇ غەم سەھراسىدا باش - ئاياقسىز،
نە قىلايكى يوق ئىشىمنىڭ باش - ئايىغى.

ئەمما ئۇ ئاشىق بىلەن مەشۇق ئۇچ پەرسەڭچە يول يۇرۇپ، "بۇلاق سۇيى ۋە دەرەخ سايىسى بار بىر يەرگە چۇشۇپ، بىرەر سائەتچە ئارام ئالايلى ۋە يولنىڭ ھاردۇغى سەل چىققاندىن كېيىن، تۇرۇپ يەنە ئاتلىنايلى" دەپ دەرەخ سايىسىگە چۇشۇپتۇ ۋە بۇلاق بويىدا بىر دەم ئارام ئاپتۇ. ئۇ يەردە ئولتۇرۇپ گاھى يىگىت ئۇ دىلرەبانىڭ گۇلرەڭ رۇخسارىسىدىكى ئىپار زۇلپىنى كورۇپ، ياسەمەننىڭ يۇزىگە بىنەپشە گىجەكلەنگەنلىگىنى ياد ئېتىپ:

يېقىپ قارا زۇلپۇڭنى ئاق يۈزىگە،
باغلىدىڭ سەن كۆندۈزلەرنى كېچىگە.

دەيدىكەن. گاھى دىلنى ئازدۇرغۇچى ئۇ نىگار، ئۇ ئوغۇلنىڭ زىبا قامىتىگە بېقىپ، ئۇنى ھوسنى جەننىتىدىكى قەددى كېلىشكەن شەمشات ياكى لەتاپەت بوستانىدىكى دىلكەش سەرۋى دەپ بىلىپ:

سېنىڭ قەددىڭنى ساز قىلماققا ئوزنى چاغلىدى تەڭرى،
ياساپ يۈز مىڭ نازاكەت بىر بىرىگە باغلىدى تەڭرى.

دەيدىكەن.

شۇ ئەسنادا خوتۇن ھاجەتكە بارماقچى بولۇپتۇ ۋە شاھزادىدىن ئەيمىنىپ يىراق بېرىپتۇ. ئەسلىدە شۇ يەرگە يېقىن جاڭگال ئىچىدە بىر شىر بار بولۇپ، ئاسمان ئورمانلىقىدىكى يولۋاس ئۇنىڭ قورقۇنچىسىدىن ماڭالمايدىكەن. ئاسمان ئوكۈزى ئۇنىڭ پەنجىسىنىڭ خەۋپىدىن پەلەك يايلىقىدا دەم ئۇرالمايدىكەن.

غەزەپ بىرلە خىرىلداپ كەلسە ئەگەر،
پەلەك شىرى قىلاتتى ئۇنىدىن ھەزەر.
يۈرەتتى ئۇ ھەمىشە قەھرى بىلەن،
تىرنىقىنى سۇغۇرۇپ زەھەر بىلەن.

تاسادىپەن ئۇ شىر چىقىپ قېلىپ، ھېلىقى خوتۇننى كورۇپ قاپتۇ ۋە دەس كوتىرىپ جاڭگالغا ئېلىپ كىرىپ قارنىنى يېرىپتۇ. دەل شۇ پەيتتە شاھزادە شىرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، شۇنداق قاراپ، دىلبىرىنى بىر ھەيۋەتلىك شىر تۇتۇپ كەتكەنلىكىنى كورۇپ ناھايىتى بەك قورقۇپ، بالانى كورۇپلا يارىدىن يۈز

ئورۇپتۇ-دە، ئېتىغا مىنىپ چىپىپتۇ. ئۇ ئارقىسىغا قارايمۇ قويماي ناھايىتى تېز قېچىپ كېتىپتۇ، ھەر كىم ئۇزى تېرىغانى ئۇزى ئوردۇ دېگەندەك، ھېلىقى خوتۇن شىرنىڭ چاڭگىلىدا بىۋاپالى-غىنىڭ شۇم-لۇغىنىڭ مۇكاپاتىنى كورگىلى تۇرۇپتۇ. شۇ ئەسنادا، دېخان ئۇلارنى قوغلاپ، يىقىلىپ قوپۇپ يۈرۈپ، بۇلاق بېشىغا كەپتۇ، لېكىن ئۇلاردىن ھېچ ئەسەر تاپالماي پەريات چېكىپ:

كەتتى يار دەردىمگە ھېچ قىلماي داۋا،
ۋەدىلەرنىڭ بىرىگە قىلماي ۋاپا.

— ۋا دەرىخا! پىراق قاراڭغۇلۇغى ۋىسال يورۇقلۇغىنىڭ يۈزىنى ياپتى. شاتلىق باھارى بىۋاپالىق كوزىگە ئالماشتى.

شامى پۇرقەت ئېچرە قالدىم ماھى تابانىم قېنى؟
بۇ ئۇلۇك جىسمىمنى تىرگۇزمەك ئۇچۇن جانىم قېنى؟

دەپ ناھايىتى كوپ يىغلاپ، بىھىساپ ناللەرنى قىلغاندىن كېيىن، خوتۇنىنىڭ ئىزى جاڭگاللىق تەرەپكە كەتكەنلىگىنى كورۇپ قاپتۇ ۋە ئىزلەپ بېرىپ، ھېلىقى يەرگە بېرىپ قاپتۇ. قارىسا شىر ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ قارنىنى يېرىپ، بەزى ئەزالىرىنى يەپ، بەزى ئەزالىرىنى شۇ يەرگە تاشلاپ قويىغان ئىكەن. ئۇنىڭ يۈزى ساق قالغان ئىكەن. دېخان شۇنىڭدىن ئۇنىڭ ئوز خوتۇنى ئىكەنلىگىنى تونۇپ، سەراسىمىگە چۈشۈپ «بۇنىڭغا ئۇزىنىڭ بىۋاپا-لىغىنىڭ شۇملۇغى يېتىپتۇ»، دەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا بىر دەم ھەيرانلىق كوزى بىلەن قاراپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ چەككەن مېھنىتى ۋە ئۇزى-نىڭ غۇربىتىگە قاتتىق ھۆ ئارتىپ يىغلاپتۇ.

يەتتى پەريادى تا سۇرەييايغا،
يېشى قوشۇلدى ئېقىپ دەرياغا.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ھەر كىشى ئەگەر ۋاپا رىشتىسىنى قولدىن بەرسە، ئوقۇبەت كىشىنىنى پۇتىغا سالغان بولىدۇ ۋە جېنىنىڭ بويىنىنى بالا بويۇنتۇرۇغىغا ئالغان بولىدۇ.

ھەر كىمسە ئەگەر بولسا بىۋاپا،
كەلگۈسى ئاڭا بىھساپ بالا.

— ئىككى يۈزلىمىلىك قىلىش ۋە ھىيلە ئىشلىتىشنىڭ ياخشى كىشىلەرگە يارىشايدىغانلىقىنى چۈشەندىم، — دەپتۇ چاشقان، — ماڭا ھازىر سىنىڭ دوستلۇغۇڭنىڭ مەنپەئەتى يەتتى، شۇنىڭ سە-ۋەبىدىن دۈشمەنلەرنىڭ تامايى مەندىن ئۈزۈلدى. بۇ ياخشى-لىقىڭنىڭ مۇكاپاتى ئۈچۈن، سىنىڭ خىزمىتىڭنى قىلىش ماڭا ۋاجىپ بولدى. شۇڭا مەن سىنىڭ بەنتلىرىڭنى كېسىمەن. ئەمما كۆڭلۈمگە بىر پىكىر كېلىپ قالدى ۋە بىر ئەندىشىنى ئويلاپ قالدىم. تاكى كۆڭلۈمنىڭ ئەيىنگىدىن ئاشۇ غۇبار كۆتىرىلمىسە سىنىڭ بەنتلىرىڭ كېسىلمەيدۇ.

— مەلۇم بولۇشىچە، مەندىن ۋەھىمە قىلىدىغان ئوخشاي-سەن، — دەپتۇ مۈشۈك، — ۋاھالەنكى، مەن ساڭا زەرەر يەتكۈزمەس-لىككە ۋەدە بەرگەن ئىدىم. ئۇ ۋەدەمنى سۇندۇرۇشۇم مۇمكىن ئەمەسلىگىنى بىلگىن. ئارىمىزدا كونا ئاداۋەت بار بولغان بولى-سىمۇ، ئەمدى يېڭى ئىخلاس پەيدا بولۇش بىلەن، ئۇ ئاداۋەت پۈتۈنلەي كۆتىرىلىپ كەتتى. شۇنداق بولغاندىن كېيىن، ھىيلە-مىكىر تەرەپكە مايىل بولۇپ قالما؛ رۇخسارىڭ ئەيىنگىنى ئالدام-چىلىق ۋە مەككارلىق زەنگارى بىلەن قارايتىپ، ئەيىپلىك قىلىپ قويما.

ساپ تۇتقىن دىل ئەيىنگىنى ئاڭا ساپلىق ياخشىدۇر،
بۇزمىغىن ئەھدىڭنى، ئەھدىگە ۋاپالىق ياخشىدۇر.

نەزىرى پاك كىشى ئەگەر بىر كىمدىن ياخشىلىق كۆرسە، ئىخلاس مەيدانىغا قەدەم قويۇپ، دوستلۇق ئەلىمىنى ئاسمان ئەۋجىگە كوتىرىشى ۋە مۇرۇۋۋەت كوچىتىنى داۋاملىق راستچىللىق ئېقىنىنىڭ سۈيى بىلەن سۇغۇرۇشى، ئەگەر كوڭلىگە ئەندىشە داغدۇغىسى چۈشسە ئۇنى دەرھال ئۇنتۇشى ۋە خىيالىغا كەلتۈرمەسلىكى كېرەك. بىلمەك كېرەككى، بىۋاپالىقنىڭ ئاقىۋىتى شۇملۇق ۋە خارلىقتۇر. يالغان قەسەم قىلماق ئۆمۈرنىڭ راۋاجىنى ۋەيران قىلىدۇ ۋە ۋەدىگە تۇرماسلىق تىرىكلىكنىڭ ئىمارىتىنى يىقىتىدۇ.

كىشى خۇددى دەرەخ بولسا، ۋەدە يىلتىزى،
ياخشى ئاسرا يىلتىزىڭنى قىلىپ پەرھىز.

ئۆز ۋەدەڭدە چىڭ تۇرغىنىڭ بولما ئاخماق،
ۋاپا قىلساڭ تاپالارسەن ئاندىن روناق.

— مەن سىنىڭ ۋاپادارلىق ھەققىنى ئادا قىلىشىڭدىن ئۈمىتۋارمەن. قىلغان ۋەدەڭدىن قايتىۋالمىغايسەن.

بۇنى ئاڭلاپ چاشقان شۇنداق دەپتۇ:

— ئۆزى قىلغان قەسەم ھەم ئەھدىگە كىم قىلماس ۋاپا،
ھادىسىلەر تىغىدىن جانىغا يەتكەي زەخمە-جاپا.

— ئەمما مەن ساڭا ئېيتقان ئەندىشە مىنى ئويلاپراق، سەل توختىۋېلىپراق ئىش قىلىشقا مەجبۇرلاۋاتىدۇ. لېكىن مەن ۋەدەمگە چوقۇم ۋاپا قىلىمەن ۋە سىنى بەنتتىن خالاس قىلىمەن.
— خاتىرىڭگە كەلگەن مەزمۇننى ئېيتقىنا قېنى؟ مەن ئۇنىڭدىن سىنىڭ دانىشمەنلىكىڭنىڭ ئەندىزىسىنى ئاڭلاپ باقاي، — دەپتۇ مۈشۈك.

— دوستلار ئىككى خىل بولىدۇ،— دەپتۇ چاشقان،— ئۇلارنىڭ بىر خىلى، تولۇق راستچىللىق ۋە پۈتۈن ئىخلاسى بىلەن بىر كىمگە مۇھەببەت باغلايدۇ؛ ئۇلارنىڭ دوستلۇغىدا غەرەز، رىيا ۋە تاما ھەم شۇبھە دەيدىغان نەرسە ھەرگىز بولمايدۇ. ئىككىنچى خىلى، زورۇرەتتىن ياكى تاما ياكى غەرەز بىلەن دوستلۇق قىلىدۇ. ئاۋالقى خىلدىكىلەر ھەممە ھالدا ئىشەنچكە يارايدۇ. ئۇلاردىن ھەممە ۋاقىت خاتىرجەم بولسا بولىدۇ.

شۇنداق دوستلۇق كېرەك بولغاي ھەممە ھال،
مېھرىۋانلىق ئىشىدا ئەھلى كامال.
ھەممە زەھرىڭنى ئۇ بىلگەي شېكەر،
بارچە نۇقسانىڭنى ئۇ بىلگەي ھۇنەر.

ئەمما ئىككىنچى گۇرۇھتىكىلەر بولسا، ياكى زورۇرەت يۈزىسىدىن زەرەرنى دەپئى قىلىشقا دوستلۇقنى سىپەر قىلىدۇ، ياكى مەنپەئەتنى كوزلەيدۇ. شۇڭا ئۇلار ھېچقاچان بىر قارار بىلەن تۇرمايدۇ، يەنى گاھى ۋاپادارلىق مەرتىۋىسىدە تۇرىدۇ، گاھى جاپاكارلىق مۇقامىدا بولىدۇ.

گاھى ئۇلپەت بولار شىرىن شېكەردەك،
گاھى زىتلىق قىلار نەيزە-تەبەردەك.

شۇنىڭ ئۈچۈن زېرەك كىشىلەر ئىختىيار تىزگىنىنى ئۇلارنىڭ قولىغا بىر يولىلا بېرىۋەتمەسلىگى كېرەك ۋە ھەمىشە ئۇلارنىڭ بەزى ئېھتىياجلىرىنى راۋا قىلىشنى كەينىگە تارتىشى لازىم. ۋاقتى كەلمىگىچە، ئۇلارنىڭ ئىشىنى تامامىغا يەتكۈزمەسلىگى كېرەك. مانا مۇشۇنداق سۇلكەت قىلىغاندىلا ھەم ۋاپا ۋە مۇرەۋۋەت سۈپىتى بىلەن نامى چىقىدۇ ھەم ئەقىللىق ۋە دانىش-

www.uyghurkitap.com

مەنلىك بىلەن مەشھۇر بولىدۇ. مەن سەن بىلەن ئاشۇنداق مۇئامىلە قىلىمەن، ھەم سېنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن بەرگەن ۋەدەمنى ئەمەلگە ئاشۇرماي قويمايمەن، ھەم ئۆزەمنى سەندىن ياخشى ئېھتىيات بىلەن ساقلايمەن. چۈنكى سېنىڭ پاناھىڭغا كىرىۋېلىپ، ئۇ ئىككى دۈشمەننىڭ زەردىدىن قۇتۇلدۇم. لېكىن ئۇلارغا قارىغاندا سەندىن بەكرەك قورقىمەن. مەن ئۇلاردىن ئەمىن بولماق ئۈچۈن، سەن بىلەن سۈلھە قىلماقنى لازىم تۇتتۇم. سېنىڭمۇ ماڭا مۇلايىملىق قىلىشىڭ ئۆز پايداڭ ئۈچۈن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، مېنىڭ ئىشنىڭ ئاخىرىغا قاراپ بىر ئىش قىلىشىم پەرزدۇر.

ئىشلىرىڭنىڭ رىشتىسىنى سۇس تۇتما،
ھېچ ۋاخ ھېكمەت سىياقىنى ئۇنۇتما.
يۈرگۈسى ئۇ كىمەرسە شات ۋە بىغەم،
قىلغان بولسا ئىشىنى پۇختا ـ مەھكەم.

دېگەن بېيىتنىڭ مەزمۇنىغا ئەمەل قىلىپ، ئېھتىيات ۋە ئەندىشە قىلىشنى بىر يولىلا تاشلىۋەتمەسلىكىم كېرەك.

— ھەي چاشقان، ناھايىتى زېرەك ۋە دانا ئىكەنسەن. مەن سېنىڭ بۇنچە دانىشمەنلىكىڭنى بىلمىگەن ئىكەنمەن، بۇ سۆزلىرىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەھرىمەن قىلدىڭ ۋە بۇ ۋەزلىرىڭ بىلەن مېنى كۆپ تەجرىبە ۋە ھېكمەتلەرگە ئىگە قىلدىڭ، ئەمدى ئاشكارىسىنى ئېيتىۋەتكىنە، قانداق قىلىپ مېنىمۇ خالاس قىلىپ، ئۆزەڭنىمۇ ئامان قۇتۇلماقچى بولۇۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ مۈشۈك.

چاشقان كۈلۈپتۇ ۋە دەپتۇ:

— "ھەر قەيەردە بولسا دەرت، دەرمان مۇقەررەردۇر ئاڭا" دېگەن سۆز بارغۇ؟ مەن سېنىڭ بەنتلىرىڭنى كېسىمەن، لېكىن ھەممىسىدىن مەھكەمرەك بولغان چىگىكنى جېنىم ئۈچۈن گورە قويۇپ قويىمەن. ۋاقتى كېلىدۇكى، سېنىڭ ماڭا قارىشىڭدەك

پۈرستنىڭ قالمايدۇ. ئەنە شۇ چاغدا ئۇ چىگكىنى يېشىۋېتمەن ـ دە، ساڭا بەنتتىن، ماڭا گېزەندىدىن خالاسلىق بولىدۇ.

مۇشۇك چاشقاننىڭ ئۇز ئىشىغا كامىل ئىكەنلىكىنى، ئۇنى ئەپسۇن بىلەن ئالدىغىلى بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ، نائىلاج رازى بولۇپتۇ. چاشقان گىرەلەرنىڭ ھەممىسىنى كېسىپ بولۇپ، بىرنى قويۇپ قويۇپتۇ. ئۇ كېچىسى ئۇلار سوزلىشىپ ئولتۇرۇپ تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. ئەتىسى سەھەر ئەنىقاسى مەشرىقتى ئۇپۇغىدا پەرۋازغا كېلىپ، تۇرلۇق قانىتىنى ئالەم ئەتراپىغا يېيىپتۇ.

قۇياش تىغىنى پەلەك ئالدى قولىغا،
قارا كېچە قېچىپ كەتتى يولىغا.

شۇ چاغدا ئوۋچى پەيدا بولۇپتۇ. ئۇنى كورگەن مۇشۇكنىڭ كاللىسىدىن ھۇش كېتىپتۇ ۋە كوگلىدە ئولۇمدىن بولەك ئەندىشە قالماپتۇ.

— ماڭا ئوز ۋەدەمنىڭ ئەھدىسىدىن چىقىدىغان ۋاقىت ئەمدى بولدى، — دەپتۇ چاشقان ۋە دەرھال قالغان يىپنىمۇ كېسىپتۇ. مۇشۇك چاشقانغا قارىغۇدەك پۇرسەت تاپالماي قېچىپلا دەرەختكە چىقىۋاپتۇ، چاشقان ھەممە بالادىن خالاسلىق تېپىپ توشۇككە كىرىۋاپتۇ. ئوۋچى كېلىپ تۇزىغىنىڭ يىپلىرىنىڭ ئۇزۇك تۇرغانلىقىنى كورۇپ ھەيران قاپتۇ ۋە كېسىلگەن تۇزاقىنى قولىغا ئېلىپ، نائۇمىتلىك بىلەن يولىغا راۋان بولۇپتۇ. بىر پەس ئوتكەندىن كېيىن چاشقان توشۇكتىن چىقىپتۇ ۋە يىراقتا تۇرغان مۇشۇكنى كورۇپ توختاپ قاپتۇ. ئۇنى كورگەن مۇشۇك توۋلاپتۇ:

— كورۇپ تۇرۇپ كورمىگەندەك قىلىپ تۇرىسەنغۇ؟ نېمىشقا قېشىمغا كەلمەي مەندىن يىراق قېچىپ تۇرۇۋاتىسەن؟ ساڭا مەندەك پايدىلىق دوست نەدە بار؟ ماڭا ئاشنا بولساڭ، ئوزەڭ

www.uyghurkitap.com

باشلىق بارلىق ئەھلى ئەۋلادىنىڭ، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ بارلىق دۈشمەنلەرنىڭ ئاپەتلىرىدىن ئامان بولىدىغانلىقىنى بىلمەيسەن، يېقىن كەل، مەن سېنىڭ ياخشىلىقىڭنىڭ مۇكاپاتىنى ساڭا كۆرسىتەي، مەن قايسى تىل بىلەن سېنىڭ ۋاپادارلىقىڭنىڭ شۈكرانىسىنى ئېيتىپ بولارمەن ۋە مۇرۇۋۋىتىڭگە ئۆزرە ئېيتالارمەن.

شادىمان يۈرسەممۇ دائىم بىر خىجالەت ئىچرەمەن!
"مەرھەمىتىڭ شۈكرىنى قانداقچە قىلالايمەن ئادا."

چاشقان ئۇنىڭ قېشىغا بارغىلى ئۇنىماپتۇ ۋە: "بۇ جاھان ھەق ساقلاشنىڭ ۋاقتى ئەمەس، بەلكى ئازارنىڭ زامانى" دېگەن سۆزلەرنى كۆڭلىدىن كەچۈرۈپتۇ. شۇڭا ئۇ ئاجىز، بىچارە ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭغا:

تاشلىغاندۇر رەھىم-شەپقەت يولىنى بۇ روزىگار،
مۇرادىمنى بەرمىگى مۇمكىن ئەمەس دەۋران ماڭا.
ياخشىلىقنى قىلمىغايمەن ھېچ كىشىدىن مەن ئۈمىد،
گەر يامانلىق كۆرمىسەم شۇدۇر ئۇلۇغ ئېھسان ماڭا.

دېگەن گەپ بار. شۇڭا ماڭا ھازىرقى ۋاقىتتا، خىلۋەتتە بولۇش ماقۇل كۆرۈنۈۋاتىدۇ. مەن ئۆزەمگە ئۆزەم ھەمدەم بولۇپ، كىشىگە قوشۇلماي ئۆتمەكچىمەن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بانا قىلما، — دەپتۇ مۈشۈك، — دىدارىڭنى مەندىن ئايىمىغىن، دوستلۇق ھەققى ۋە ئاشنىلىق ھۆرمىتىنى زايا قىلمىغىن. ھەر قانداق كىشى ناھايىتى كۆپ تىرىشچانلىق بىلەن بىر دوستنى قولغا كەلتۈرسەيۇ، ئۇنى ئاسانلىق بىلەن تاشلىۋەتسە ھەم سەۋەبسىز ھالدا ئۇنىڭدىن

مۇھەببەت رىشتىسىنى ئۈزسە، يارانلىق نەتىجىسىدىن مەھرۇم قالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن باشقا دوستلارمۇ ئۇنىڭدىن مەيۇسلىنىپ، ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭغا ئىشەنچىسى قالمايدۇ.

بۇ جاھاندا كىشى يارسىز يۈرگىنى شۇنچە يامان،
يارىدىن يۈز ئۆرۈگەنلەر ھالى ئۇندىنمۇ يامان.

مېنىڭ ھاياتىم سەن ئۈچۈن پىدا، تا قىيامەتكىچە مېنىڭ جېنىمغا مىننەت قويساڭ راۋا. مەن ئارىغا كەلتۈرگەن بۇ مۇھەببەت ئەقىدىسىنى ھەرگىز ئۈزۈۋەتمەيمەن.

تائەبەت بويى ۋاپا يەتكەي ساڭا،
بۇ مۇھەببەتلىك كوڭۈل گۈلزارىدا.

ئەگەر ھاياتلا بولىدىكەنمەن، سېنىڭ ھەققىڭنى ئۇنتۇمايمەن ۋە ئىمكان قەدەر ياخشىلىغىڭغا لايىق ياخشىلىق قايتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىمەن.

گۈلگە ئوخشاش قاتمۇ-قات بۇ نېمىتىڭنىڭ شۈكرىنى،
خۇددى بىر سەۋسەن بولۇپ يۈز تىل بىلەن ئېيتسام كېرەك.

مۇشۇك بۇ توغرىدا ھەرقانچە سوزلەرنى سوزلەپ قاتتىق قەسەملەرنى قىلغان بولسىمۇ، چاشقانغا ماقۇل چۈشمەپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي مۇشۇك، ئەگەر بىردە يۈزەكى ئاداۋەت بولغان بولسىغۇ، كىچىككىنە مەرھەمەت ۋە مېھرىۋانلىق بىلەن ئارىدىن كوتىرىلىپ كەتكەن بولاتتى. ئەمما چوڭقۇر ئاداۋەت ھەرگىز كوڭۈلدىن كوتىرىلمەيدۇ. كورۇنۇشتە ھەر قانچە دوستانۇق

بىناسىنى مۇستەھكەملىگەندەك قىلغان بىلەن ئۇنىڭغا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ. ئۇندىن باشقا ئىككىمىزنىڭ ئارىمىزدا ھەمجىنسلىق بولمىغاچقا، ماڭا ئۇلپەت بولۇشتىن كۆڭۈل ئۈزۈشۈڭ لازىم. مەنمۇ سېنىڭ سوھبىتىڭدىن جىنىم بىلەن قاچىمەن. ھەركىشى ئۆزىگە جىنسى بولمىغان كىشى بىلەن ئاشنا بولسا، ئۇنىڭغا ھىلىقى پاقىغا يەتكەندەك ھادىسە يېتىپ قېلىشى مۇمكىن.

— ئۇ قانداق ھادىسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ مۈشۈك.

— بىر چاشقان، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ چاشقان.

چاشقان بىلەن پاقىنىڭ ھىكايىسى

بىر چاشقان بىر بۇلاق بويىدىكى دەرەخ تۈۋىدە ماكان تۇتقان ئىكەن. بىر پاقا ھەم ئاشۇ بۇلاقتا كۈن كەچۈرىدىكەن ۋە بەزىدە ساپ ھاۋادىن نەپەس ئالماق ئۈچۈن سۇ لېۋىگە چىقىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ پاقا بۇلاقنىڭ قىرغىقىغا چىقىپ، دىلىنى غەش قىلىدىغان ئاۋاز بىلەن سادا چىقىرىپ كۇكۇراپتۇ، ئەمما ئۆزىنىڭ ئۇ ناخۇش نەغمىسىنى مىڭ بۇلبۇلنىڭ سايرىشىدىن ئارتۇق بىلىپ سۆيۈنۈپ كېتىپتۇ.

زېرىكىشلىك شۇنچە قوپال بولسىمۇ "ساز" غەلۋىسى،
ئۇ خىيالىدا ئۇنى دەر ئىدى داۋۇت نەغمىسى.

چاشقان ئۇنىڭ شورلۇق غوغاسىنى ئاڭلاپ، تۆشۈك ئىچىدىن چىقىپتۇ ۋە ئۇنى مەسخىرە قىلىپ، ئۇنىڭ نەغمىلىرىنى ياخشى ئاڭلىغان بولۇۋېلىپ، قوللىرىنى بىر بىرىگە ئۇرۇپ چاۋاك چېلىپ، بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپتۇ. پاقىغا ئۇنىڭ بۇ تەلەتى بەكمۇ چىرايلىق كۆرۈنۈپ كېتىپ، مەرغۇلىنىڭ دېپىنى بۇرۇنقىدىن

بەكرەك چىلىشقا باشلاپتۇ ۋە ئۆزىگە ئۆزى: "بۇ چاشقان بىلەن دوست بولۇشتىن ياخشى ئىش يوق. چۈنكى بۇ چاشقان نەغمىنىڭ قەدرىنى بەكمۇ ياخشى بىلىدىكەن" دەپ ئويلاپتۇ.

كۆڭ كەچۈرگەيسەن جاھاندا يار بىلەن چىن مېھرىۋان،
چۈنكى ھەمسوھبەت زوقى بەرگەي ئۇلۇك تەنگىمۇ جان.

شۇنىڭ بىلەن پاقا چاشقاننىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا دوستلۇق خۇشامىتىنى كۆرسىتىپتۇ. نەتىجىدە ئىككى تەرەپتىن شەۋق ۋە مايىللىق پەيدا بولۇپ، ئۇلار ئۆزئارا مۇھەببەتلىشىپتۇ. شۇندىن تارتىپ، پاقا چاشقاننىڭ قېشىغا كەلسىلا ئۆز قىسسىسىنى باشلاپ ئېيتىدىكەن، ئۇلار بىر بىرى بىلەن ئەقىدە ۋە ئىشەنچ توغرىسىدا شېرىن رىۋايەت ۋە ياخشى ھېكايەتلەرنى ئېيتىشقا باشلىشىپتۇ.

بىر بىرىنىڭ ھال ئەھۋالىنى بىلىشتى،
شەۋقى بىلەن ئاشنالىق قىلىشتى.
پاقا كەلسە چاشقانغا ئۆز قىسسەسىن،
باشلاپ ئېيتار ئىدى دەردۇ غۇسسەسىن.
سوزلىمەك ئەيلەر مۇھەببەتنى ئايان،
سوزلىمەسلىكتۇر ئاداۋەتنىن نىشان.

ئۇلار بىر نەچچە زامان شۇ تەرىقىدە دەۋر سۈرۈشۈپتۇ. بىر كۈنى چاشقان پاقىغا شۇنداق دەپتۇ:

— مېنىڭ ھەمىشە سەن بىلەن سوھبەتلەشكىم كېلىدۇ. شۇنداق چاغلاردا، مەن بۇلاق لېۋىگە بارسام، سەن سۇنىڭ تېگىدە تۇرغاچقا، ھەر قانچە قىلساممۇ ئاگاھلانمايدىكەنسەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مەن جامالىڭنى كورۇشكە يول تاپالماسمەن نىتەي،
دىلىدىكى سىرىمنى ساڭا سوزلىيەلمەسمەن نىتەي.

— راست ئېيتىسەن، — دەپتۇ پاقا، — مەنمۇ مۇشۇ ئەندىشىدە ئىدىم. مەن دائىم: "ئەگەر دوستۇم سۇ لېۋىگە كەلسە، مەن بۇلاق ئاستىدا تۇرۇپ ئۇنىڭدىن قانداق ئاگاھ بولارمەن، ئۇنىڭ مەن ئۇچۇن چەككەن ئىنتىزارلىقىنىڭ قانداق ھوددىسىدىن چىقارمەن" دەپ ئويلايمەن. گاھى چاغلاردا، مەنمۇ سېنىڭ توشۇگۇڭنىڭ ئاغزىغا كېلىمەن. ئۇ چاغدا سەن يەنە بىر توشۇك بىلەن باشقا بىر يەرگە كەتكەن بولىسەن-دە، مەن ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇپ قالىمەن. بۇ سوزنى ساڭا ئېيتىشنى ئويلاپ يۈرەتتىم. سەنمۇ خۇددى كارامەت ئىزھار قىلغاندەكلا كوڭلۈمدىكىنى تاپتىڭ. ھەرقانداق مۇشكۇل ئىشنىڭ چارىسى سېنىڭ زېھنىڭغا ناھايىتى روشەن. بۇنىڭ تەدبىرىنىمۇ ئوزەڭ ئېيتقىنا، بىر بىرىمىزنى خالىغان ۋاقتىمىزدا قانداق تېپىشىدىغان بولار؟

— مېنىڭ كوڭلۈمگە شۇنداق بىر چارە كېلىۋاتىدۇ، ئارىمىزدا بىر مۇھەببەت يىپى پەيدا قىلايلىكى، ئۇنىڭ شۇنداق تارتىلىشى بىلەن، بىر بىرىمىزنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇپ تۇرىدىغان بولايلى، — دەپتۇ چاشقان.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئەنە شۇ مەسلىھەتكە كېلىشىپتۇ. چاشقان ئۇزۇن تانا تېپىپ كېلىپ، بىر ئۇچىنى ئوز پۇتىغا باغلاپتۇ. يەنە بىر ئۇچىنى بولسا پاقىنىڭ پۇتىغا مەھكەم باغلاپتۇ. قاچانكى چاشقاننىڭ پاقا بىلەن مۇلاقات بولغۇسى كەلسە، سۇ لېۋىگە بارىدىكەن ۋە تانىنى تارتىدىكەن. پاقا ئۇ ھەركەتتىن ئاگاھ بولۇپ چاشقاننىڭ قېشىغا چىقىدىكەن. گاھى پاقىنىڭ چاشقاننى كورگۈسى كەلسە، توشۇك ئاغزىغا كېلىپ يىپنى سىلكىيدىكەن. چاشقان دوستىنىڭ كەلگىنىدىن ۋاقىپ بولۇپ، ئۇنى قارشى ئېلىش ئۇچۇن يۈگۈرەيدىكەن. ئۇلار

شۇ تەرنقىدە نەچچە زامان ئۆلپەتلىشىپ سوھبەتلىشىپ يۈرۈشۈپتۇ.

بىر كۈنى چاشقان پاقا بىلەن كورۈشمەكچى بولۇپ بۇلاق لېۋىگە كەپتۇ. ئۇ تانىنى تارتىشقىمۇ ئۈلگۈرەلمەپتۇ، تۇيۇقسىز ھاۋا-دىن بىر قاغا پەيدا بولۇپ، چاشقاننى ئېلىپلا كوتىرىپ ئۇچۇپتۇ. يىپنىڭ بىر ئۇچى پاقىنىڭ پۇتىغا مەھكەم باغلانغانلىغى ئۈچۈن، ئۇمۇ سۇدىن تارتىلىپ چىقىپتۇ ۋە چاشقان بىلەن بىللە ھاۋاغا كوتىرىلىپتۇ. خالايىقلار ئاسمانغا قاراپ: بىر قاغا بىر چاشقاننى ئېلىپ ئۇچقانلىغى ۋە بىر پاقىنىڭمۇ باغلاقلىق ھالدا چاشقاننىڭ ئاستىدا ساڭگىلاپ تۇرغانلىغىنى كورۇپ، ئەجەپلىنىپ: "ۋا ئەجىبا، بۇ قاغا پاقىنىمۇ شىكار قىلىپتىغۇ؟ قاغىنىڭ پاقا يىگەنلىگىنى ھەرگىز كورمىگەن ئىكەنىمىز" دىيىشىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پاقا: "مەن قاغىنىڭ شىكارى ئەمەسمەن، لىكىن چاشقانغا دوست بولغانلىقنىڭ شۇملۇغىدىن بۇ بالاغا مۇپتالا بولدۇم. ھەركىشى ماڭا ئوخشاش ئوزىگە ناجىنس بىلەن ھەمسوھ-بەت بولسا، ئۇنىڭغا ماڭا كەلگەندەك مىنىڭ ئوقۇبەت ئازلىق قىلىدۇ" دەپ پەريات قىلىپتۇ.

جانغا ئاپەت بولغۇسى ناجىنس يار،
نامۇناسىپ بىرلە يار بولما زىنھار.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، كىشى ئوز جىنسىدىن باشقىلارغا قوشۇلماسلىغى كىرەك. خۇددى پاقىغا ئوخشاش بالا رىشتىسىگە ئېسىلماسلىغى كىرەك. مەن شۇ تاپتا ئوز جىنسى-لىرىڭمۇ قوشۇلۇشنى ياقتۇرمايۋاتسام، ساڭا ئوخشاش ناجىنسقا قوشۇلۇپ نىمە قىلاي؟

سەن خالايىق ئۆلپىتىدىن يىراق بول،
ئوز ئۆلپىتىڭ ئۈچۈن بەرگىن ئوزەڭ قول.

www.uyghurkitap.com

تەنھا يۈرگەچ پادىشا بولدى سۇمرۇغ،
بولمىسا ئۇ ئەسلىدە ئىدى بىر مۇرغ①.

— كىشىنىڭ سوھبىتىنى خۇشلىمايدىكەنسەن، خوش، ئۇنداق بولسا، ئىلگىرى ماڭا نېمىشقا ئاشنا بولدۇڭ ئەمسە؟ — دەپتۇ مۇشۇك، — باشتا مەن بىلەن دوستلۇق رىشتىسىنى باغلاپ بولۇپ، ئەمدى نېمىشقا ئۈزىسەن ئۇ رىشتىنى؟

ساقى! ماڭا ئىلتىپاتتىن نەزەر سالدىڭ،
بىردەم تۇرۇپ جامنى يەنە قولدىن ئالدىڭ.
ئەۋۋەلدە ماڭا شىرىن مەي ئىچۈرۈپ،
ئاخىر نىچۈك دىلغا بۇنداق ئەلەم سالدىڭ؟

چاشقان ئۇنىڭغا جاۋاپ بېرىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئۇ مەھەلدە مەن ساڭا مۇھتاج ئىدىم. ئەقىللىق كىشىلەر بالا-قازا ئارىسىدا قالسا، ئۇ ھالدا بىر كىم بىلەن دوستلىشىدۇ ۋە شۇ ئارقىلىق مەقسىدىنى ھاسىل قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ دوستلۇغىدىن زەرەر يېتىپ قېلىشىنى بىلسە، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى تارتىدۇ. ئەمما ئۇ ئىشنى ئاداۋەت قىلغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى ئېھتىيات يۈزىسىدىن ۋە ھۇشيارلىق يۈسۈنىدىن دەپ بىلىدۇ. بۇ خۇددى ھايۋاناتلارنىڭ باللىرى سۈت ئېمىدىغان چاغدا، ئانىلىرىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ بارىسىمۇ، ئەمچەكتىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئۇندىن ئاجراپ ھەرتەرەپكە يۈرگىنىگە ئوخشاش بىر ئىش. ھېچقانداق ئەقىللىق كىشى ئۇنى ”دۈشمەنلىك قىلدى“ دېيەلمەيدۇ. لېكىن سەندىن ماڭا دۈشمەنلىك كېلىپ قېلىش ئېھتىمالى بار. شۇڭا پايدا ئالىدىغان ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن سەندىن يىراق بولمىغىم ئەلا.

① مۇرغ — بۇ يەردە توخۇ، قۇش مەنىسىدە.

ھەركىشىكىم كىشىگە بەرسە گەر نەپ،
سوھبىتىنى بىل ئۇنىڭ راھىتى جان.
مەنپەئەتلىك بولمىسا قايسى كىشى،
ئۇنى كورمەك بولغۇسى كاتتا زىيان.

ئىككىنچىدىن، خۇددا بىزنى ياراتقاندا بىر بىرىمىزگە دۈشمەن قىلىپ ياراتقان ئىكەن. ئارىمىزدا ئاداۋەت بارلىقى خەلق ئارىسىدا مەلۇم ۋە مەشھۇر. شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ ھاجەت يۈزىسىدىنلا ئارىمىزدا پەيدا بولغان ئۇنداق دوستلۇققا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ. چۈنكى ھەرقانداق مۇھەببەت بىر غەرەز بىلەن ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. ئەگەر ئۇ غەرەز ئارىدىن كەتسە ئۇ مۇھەببەتمۇ كېتىدۇ-دە، ئەسلىدىكى ئاداۋەت يەنە ئورنىغا كېلىدۇ. بۇمۇ خۇددى قازانغا سۇ قۇيۇپ، ئوتقا قويسا سۇ ئىسسىيدىغان بولسىمۇ ئىسسىق سۇنى ئوتتىن ئېلىپ قويۇپ قويسا، يەنە ئاۋالقى سوغۇقلىقىغا يانغاندەك بىر ئىش. مەن ھازىر سېنىڭ مېنى ناشتىلىق قىلىش ئىشتىياقىڭ بارلىقىنىمۇ بىلىۋاتىمەن. سېنىڭ ئەپسۇنىڭغا ئالدىنىپ، دوستلۇغۇڭغا ئىشىنىپ قېلىش ماڭا زىيانلىق. جاھاندا چاشقان بىلەن مۈشۈك دوست بولىدىغان ئىشمۇ بولامدۇ زادى؟

— بۇ سوزۇڭنى راست ئېيتىۋاتامسەن ياكى ماڭا ئويۇن، چاقچاق قىلىۋاتامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ مۈشۈك.

— جان بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان يەردىمۇ چاقچاق قىلامدىكەن كىشى، — دەپتۇ چاشقان ۋە سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ، — مەن بۇ سوزلەرنى راستىن ئېيتىۋاتىمەن. سەندىن قېچىش، سالامەت بولۇش ئۇچۇن زورۇر ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلىمەن. مەندەك ئاجىزغا سەندەك كۈچلۈك بىلەن ھەمسوھبەت بولۇش ياراشمايدۇ. ئاجىز كىشى كۈچلۈك دۈشمەندىن قاچىشى لازىم. ئۇنداق قىلمىسا ئۇنىڭدىن بىرەر زەخمە يېتىپ قالسا،

ئۇنىڭغا ئىلاج قىلالماي قالدۇ. ھازىرمۇ خۇددى سەن ئۇۋىچىدىن قاچقىنىڭغا ئوخشاشلا مېنىڭمۇ سەندىن ھەزەر قىلغىنىم ياخشى ۋە بۇندىن كېيىن بىر بىرىمىزگە شۇنچىلىك ئەقىدە قىلىشىپ، روھى سوھبەت بىلەن كۆپايىلەنگىنىمىزمۇ توزۇك. بىزنىڭ بىر بىرىمىز بىلەن قوشۇلۇشنى ئويلىشىمىز مۇمكىن بولمايدىغان خام خىيال، مۇشۇنچىلىك ئوتكەنگە قانائەت قىلمىغىمىز كېرەك.

مۇشۇك ناھايىتى كوپ تىپىرلاپ، يالۋۇرۇپ، ئاجىزانە قىياپەتتە كوزلىرىگە ياش ئالغان بولسىمۇ، ئاخىرى بولماي ئۇ ئىككىسى:

يارىدىن ئايرىدى تەقدىر ئىرادە،
بولدى دىلىمنىڭ رەنجى زىيادە.

دىگەندەك بىر بىرى بىلەن ۋىدالىشىپ ئىككىلىسى ئوز ۋەتىنىگە قاراپ كېتىشىپتۇ.

ئەقىللىق ۋە تەدبىرلىك رايغا بۇ ھىكايىنىڭ پايدىسى شۇكى، سۇلۇھ قىلىدىغان چاغدا دۇشمەن بىلەنمۇ دوست بولۇپ ھاجەتنى راۋا قىلماق كېرەك. غەرەز قىلىنغان مەقسەتكە ئېرىشكەن ھالەتتىمۇ ئېھتىياتنى تاشلىماسلىق كېرەك. مانا بىر ئاجىز چاشقان، شۇنچىلا ئاپەتلەر ئارىسىدا قالغان بولسىمۇ، غالىپ دۇشمەنلەر ۋە زەبەردەست رەقىپلەر ئۇنىڭ پېيىغا چۈشكەن بولسىمۇ، ياخشى چارە-تەدبىرى ئارقىلىق ئۇلاردىن بىرى بىلەن دوست بولۇپ، ئۇنىڭ ئاشنالىقىنىڭ ۋاستىسى بىلەن باشقىلارنىڭ ئوزىگە زىيان سېلىشىدىن ئەمىن بولدى ۋە دەل ۋاقتىدا ئوز ۋەدىسىنىڭ ھوددىسىدىن چىقىپ بارلىق ئەقىل ئىگىلىرى ۋە پاراسەتلىك ئەرباپلارغا تەجرىبە يارىتىپ بەردى. ھەركىم ئوزىگە ئېھتىياج بولغان ۋاقتىدا بۇ ئىشارەتلەرنى قوللىنىپ، زورۇر

بولغان چاغدا ئۇنىڭ مەزمۇنلىرىغا ئەمەل قىلسا، ئەقىل ۋە تەدبىرنىڭ قولىلىشى بىلەن ھەقىقىي بەخت-سائادەتلەرگە ئېرىشكۈسىدۇر.

قىلسا ھەركىم ئەقىل يولىغا ئەمەل،
ھېچ سەۋەپتىن ئۇ مالامەت تاپمىغاي.
يوقاتسا گەر پىتنىنى تەدبىر بىلەن،
ئاقىۋەت ئۇندىن نادامەت تاپمىغاي.
ئىش ئۇيىگە تەدبىرنى قىلسا تۇۋرۇك،
ئۇ ئىمارەت ھېچ ھالاكەت تاپمىغاي.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

سەككىزىنچى باب

ئاداۋەت ساقلىغۇچىلارغا ئالدانماسلىق ۋە ئۇلارنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەسلىك كېرەكلىكى توغرىسىدا

پادىشاھى ئالەم راي خۇش تەبەسسۇملۇق دانىشمەن ھەكىمگە شۇنداق دەپتۇ:

باشتىن - ئاخىر سۇبھىدەك روشەن ئىرۇر ئاق كوڭلىڭىز،
بارچىدە تولغان كامالەتلىك ھۇنەردۇر ئەقلىڭىز.

— ئەيىپ نۇقساندىن خالى ۋە شەك - سۇبھىدىن يىراق بولغان سوزلەر ئارقىلىق، كۈچلۈك دۈشمەنلەر ھەم زەبەردەست رەقىبلەر تىكىلىپ تۇرۇۋالغان چاغدا، قاچماقنىڭ يولى باغلانغان پۇرسەتتە، ئۇلاردىن بىرى بىلەن سۈلھە قىلىپ دوستلۇق توغرىسىدا ۋەدىلىشىپ تۇرۇپ، يەنە ۋە ئاپەتتىن ئەمىن بولغان ۋە ئۆزىنى ئاسراپ تۇرۇپ، پۇرسەت تېپىپ، ئۆز ۋەدىسىگە ۋاپا قىلغان كىشىلەرنىڭ داستانىنى بايان قىلدىڭ. ئۇلار ئىھتىيات بەركىتىدىن ئاپەت گىردابىدىن سالامەت چىقىپتۇ. ئەمدى شۇنى

ئىلتىماس قىلىسەنكى، كىشىلەرنىڭ ئاداۋەتخورلاردىن ساقلانماق
ياكى ئۇلار بىلەن دوست بولماقتىن قايسى بىرىسىنى خالىشى
لازىملىغىنى بايان قىلىشىڭ ئىدى. ئەگەر دۈشمەنلەردىن بىرەرسى
مۇلايىملىق بىلەن خۇشامەت قىلسا، ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلماق
كېرەكمۇ ياكى ئۇنى نەزەرگە ئىلماسلىق كېرەكمۇ؟
بەرەھمەن شۇنداق دەپتۇ:

سىزدە باردۇر پادىشاھىم خۇددى دۇربۇندەك كۆڭۈل،
ھەم يېتىلگەن كۆپ كامالەت بىرلە دانىشمەن ئەقىل.

— ھەركىمكى روھۇل قۇددۇسنىڭ پەيزىدىن مەدەت ئالغان بولسا، ھەر قانداق ئىشتا ئېھتىيات قىلىشنى ۋاجىپ دەپ بىلىدۇ؛ ياخشىلىق بىلەن يامانلىق پەيتىنى ھەم پايدا بىلەن زىياننىڭ ۋاقتىنى ئوبدان بىلىدۇ. يەنە شۇنىسى ئېنىقكى، ئاغرىنىپ قالغان دوستتىن ھەزەر قىلماق، ئۇنىڭ ئېتىقادى ئۆزگىرىپ قالغانلىقىنى چۈشەنگەندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن بەد گۇمان بولماق ئامانلىق ئۈچۈن زورۇردۇر.

سەندىن ئاغرىنغان كىشىدىن دائىما قىلغىن ھەزەر،
ھەرقاچان بىر قەست بىلەن ئۇ ساڭا يەتكۈزگەي زەرەر.

گەرچە كۆرۈنۈشتە ھازىرچە مەنپەئەت يەتكۈزگەندەك قىلسىمۇ، ئاخىرىسىدا ئۇ چوقۇم بىر زەرەر يەتكۈزىدۇ. ھەركىشى ئاداۋەت ئەھلىدىن بىرەر ئىش يېتىپ قېلىش ئېھتىمالىنى پەرەز قىلسا، ئۇلارنىڭ تىل ياغلىمىچىلىقلىرىغا ھەرگىز ئالدانماسلىقى كېرەك ۋە ھوشيارلىق قائىدىسىنى تاشلىماسلىقى كېرەك. چۈنكى ئەگەر بۇ ئىشتا ئۇ غاپىللىق قىلىدىغان بولسا، ئۆز جېنىغا ئاپەت تىغىنى ئۇرغان ۋە ئۆز كۆكسىنىڭ ئوچىغىدا بالا ئوتىنى ياندۇرغان بولىدۇ.

www.uyghurkitap.com

ھەر كىشىگە دۈشمىنى كوپ دەردۇ كۆلپەت كەلتۈرۈر،
ھەر بالايۇ ھەر قازا، ھەرياڭزا ئاپەت كەلتۈرۈر.

بۇ توغرىدىكى ھىكايىلەر ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ كوڭۈل دەپتىرىگە پۈتۈلگەن بولۇپ، ئۇلاردىن بىرى ئىبنى مۇدەييىن بىلەن قەيزەنىڭ قىسسىسىدۇر.

— ئۇ قانداق قىسسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دابىشلىم شاھ.

— ئاڭلىسىدە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بىدپاي ھەكىم.

ئىبنى مۇدەييىن بىلەن قەيزە ھىكايىسى

ئىلگىرى، ئىبنى مۇدەييىن ئىسىملىك بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ئالىي ھىممەتلىك، بەخت دولەتلىك، توغرا تەدبىرلىك بىر پادىشا بولۇپ، سەلتەنەت دەرىجىسىگە لايىق مۇبارەك تەختىنى شان-شەۋكەت نەقىشلىرى بىلەن زىننەتلەپ، خۇددى ئاسمان ئايۋانىدەك مۇستەھكەملىگەن ئىكەن ۋە ئۇلۇغلۇق قەسرىنىڭ كۈن-گىرىسىنى ھەشەمىتىنىڭ مەدىتى بىلەن پەلەك ئەۋجىدىن ئۆتكۈزگەن ئىكەن.

بىھىشتى كوككە تاقاشقان تەختى گويا جەمشىتتەك،
مەرتىۋىسى پەلەكتەك، بەختى ئاي ۋە قۇياشتەك.

ئۇ پادىشا ئۆز ئوردىسى ئىچىدە بىر تورغاينى ساقلىغان بولۇپ، ئۇنىڭغا قەيزە دەپ ئىسىم قويغان ئىكەن. قەيزە ناھايىتى چىرايلىق ۋە خۇش كورۈنۈشلۈك بىر قۇش بولۇپ، ياخشى ۋە شىرىن سوزلەرنى ھەم خىلمۇ-خىل مىسال-تەمسىللەرنى سوزلەپ بېرىدىكەن. پادىشا دائىم ئۇنىڭ خىلمۇ-خىل ھىكايىلىرى ۋە رەڭگارەڭ رىۋايەتلىرىنى ئاڭلاپ، ئۆز كوڭلىنى خۇشال قىلىدىكەن.

دانىشمەنلەرگە ھىكايەت خوپ ئىرۇر،
ئاقىللارغا ياخشى سوز مەھبۇب ئىرۇر.
بولسىڭىز شىرىن مىسالدىن بەھرىمەن،
سىزگە قىلغاي كاتتا شاھلارمۇ پىسەن.

قەيزە كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشانىڭ قەسرىدە تۇخۇم قويۇپ بالا چىقىرىپتۇ. پادىشا ئۇنى تولىمۇ ياخشى كورگەچكە، دەرھال بۇيرۇق بېرىپ، ئۇنى ھەرەم سارىيىغا يۆتكەتتۈرۈپتۇ ھەم: "بالىسى بىلەن ئۇنىڭغا ياخشى تەربىيەت قىلىڭلار" دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. دەل شۇ كۈنى پادىشانىڭ خوتۇنىمۇ چىھرىسى ئاپتۇۋدىن دولەت نۇرى چېچىلىپ تۇرغان، ئەھۋالى سەھىپىلىرىدىن سائادەت شولىسى چاقناپ تۇرغان بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ.

چىھرىسى خۇش مۇبارەك پەرىشتىدەك تەلئىتى،
چاچار ئىدى يۇلتۇزى بەختۇ تەلەي نۇرىنى.
كامال چەرخى ئەۋجىدە ھىچبىر كىشى كورمىگەن،
بۇ سۇپەتلىك تولۇن ئاي رۇخسارىنى-يۈزىنى.

قەيزىنىڭ بالىسى چوڭ بولغۇچە، شاھزادىمۇ ئوسۇپ يېتىلىپتۇ ۋە ئۇلار بىر بىرى بىلەن پۈتۈنلەي ئۈلپەت بولۇشۇپتۇ. شاھزادە داۋاملىق قەيزىنىڭ بالىسىنى قولىدا تۇتۇپ ئوينايدىكەن.

قەيزە بولسا ھەر كۈنى تاغلار ۋە ئورمانلارغا بېرىپ كىشى كورمىگەن ۋە بىلمىگەن مىۋىلەردىن ئىككى داندىن ئېلىپ كېلىدىكەن ھەم ئۇنىڭ بىرىنى شاھزادىگە بېرىپ، يەنە بىرىنى ئوز بالىسىغا يېدۈرىدىكەن. بۇ مىۋىلەرنىڭ تەسىرى بىلەن ئۇنىڭ بالىسىمۇ كۈندىن-كۈنگە چوڭىيىپتۇ.

زامان زامانلار ئوتۇپ، ئۇلارنىڭ كۈچى ئارتىپ،
باھار مايسىلىرىدەك ھەر دەمىرى باش تارتىپ.

پادىشا قەيزىنىڭ بۇ خىزمىتىنىڭ قەدرىنى ياخشى بىلىدىكەن ۋە دائىم ئۇنىڭغا مىننەتدارلىق بىلدۈرىدىكەن. شۇ تەرىقىدە بىر نەچچە زامان ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى قەيزە مۇۋە ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن كەتكەندە، بالىسى شاھزادىنىڭ قۇچىقىغا سەكرەپتۇ ۋە ئۇز پەنجىسى بىلەن شاھزادىنىڭ قولىنى مەھكەم قامالاپ، ئۇنىڭ قولىنى يارىلاندۇرۇپ قويۇپتۇ. شاھزادىنىڭ غەزىۋى ئۆرلەپ، ئۆلپەت ۋە دوستلۇق ھەققىنى ئۇنتۇپ، ئۇنىڭ پۇتىدىن تۇتۇپ يەرگە ئۇرغان ئىكەن، بىچارە قۇش توپراق بىلەن يەكسان بولۇپتۇ-دە، روھى بەدەن قەپىزىدىن چىقىپ يوقلۇق مەملىكىتىگە راۋان بوپتۇ.

كۆز بورانى بۇ گۈلشەنگە زور قەھرى بىلەن يەتتى،
بارلىق شاخ يوپۇرماقلارنى بىردىن توكتى-دە كەتتى.

قەيزە قايتىپ كېلىپ بالىسىنىڭ ئۆلۈك تۇرغانلىقىنى كورۇپ، ھوشىدىن كېتىپتۇ ۋە دەرتلىك پىغانى ئۆرلەپ، پۈتۈن ئالەم كوزىگە قىزىللىق كورۇنۇپتۇ. ئۇ نالە-پەريادىنى پەلەككە يەتكۈزۈپ:

كوزلىرىمدە قالمىدى نۇر بۇ قارا ئالەم ئارا،
دىلدە شاتلىق نىمە قىلسۇن ئەمدى بۇنچە غەم ئارا.

دەپتۇ ۋە ناھايىتى كوپ ئىسەدەپ، ئەندىككەندىن كېيىن يەنە ئۆز-ئۆزىگە: "بۇ بالا ئۆتىنى ئۆزەمگە ئۆزەم ياندۇردۇم ھەم پاراغەت تەختىنى مېھنەت ماتاسىغا ئۆزەم ئالماشتۇردۇم. مەن بىر تورغاي بولغاندىن كېيىن، يا بىر تىكەن بېشىدا، يا بىر تاغ تېشىدا ئۇۋا تۇتۇپ، بالامنى باقماي پادىشانىڭ سارىيىدا ئۇۋا قۇرۇشنىڭ نىمە لازىمى بار ئىدى. پادىشانىڭ بالىسىنى تەربىيەت قىلىشىپ بېرىشنىڭ نىمە ھاجىتى بار ئىدى؟ سەھرادىكى ئۇۋا بىلەن ئوزۇقتا قانائەت قىلغان بولسام بۇنداق بالاغا مۇپتىلا بولمىغان بولاتتىمغۇ؟ ئىلـ

گىرى ئۆتكەن دانىشمەنلەرمۇ: "زالىملارنىڭ سوھبىتىدە بولغان كىشىلەرنىڭ ھالىغا ۋاي! چۈنكى ئۇلارنىڭ ۋەدىلىرىنىڭ يىپلىرى ناھايىتى بوش بولىدۇ. ۋاپالىرىنىڭ بىناسى ناھايىتى سۇس بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىدا يا ئەقىدە-ئىخلاسنىڭ ئېتىۋارى يوق، يا خىزمەت ۋە مۇلازىمەتنىڭ قەدرى-قىممىتى يوق. ئۇلار گۇنانى ئەپۇ قىلماقنى ھارام دەپ بىلىدۇ. كىشىنىڭ ھەققىنى زايا قىلماقنى بولسا ھالال سانايدۇ. ئۆز ئىخلاسمەنلىرىنىڭ ۋاپادارلىق ۋە تەرەپدارلىقلىرىنى ئۇنتۇپ قالىدىغان ئۇنداق كىشىلەرنىڭ سوھبىتىدىن كىشىگە نىمە ھاسىل بولسۇن؟" دىگەن ئىكەن.

ھۇشيار بولساڭ قىلما ئۇنداق كىشىلەرنىڭ خىزمىتىنى.
خىزمىتىڭ ھەققىگە مىننەتدار بولۇشنى بىلمىسە

دىگەن گەپ بىلەن
ئاتىماق مۇمكىن ئەمەستۇر ئۇ كىشىنىڭ نامىنى،
ئۇنتۇسا ئۇ يار-دوستلار سوھبىتىنىڭ ھەققىنى.

دىگەن گەپنى بىلىپ تۇرۇپ، مەن ئۆزىنىڭ يامان ئىشلىرىنى ياخشى دەپ بىلىدىغان، باشقىلارنىڭ ھۈنەرلىرىنى ئەيىپ دەپ سانايدىغان كىشىلەر بىلەن ئۇلپەت بوپتىمەن. ئەمدى مەنمۇ مۇكاپات ۋە جازا ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىكىم ۋە بۇ جاپاكار زالىم قانخورلاردىن پەرزەنتىمنىڭ ئىنتىقامىنى ئالماستىن توختىماسلىقىم كېرەك.

مېھىر-شەپقەتنى كۆڭۈلدىن كۆتىرىپ،
باشلىغايمەن ئەمدى دۈشمەنلىك ئىشىنى."

دەپتۇ ۋە ئورنىدىن ئۇچۇپلا بېرىپ، شاھزادىنىڭ كوزلىرىنى چوقۇپ قارىغۇ قىلىۋېتىپتۇ-دە، ئۇچۇپ بېرىپ قەسىرنىڭ كۈنگۈرىسىدە ئولتۇرۇپتۇ. مۇلازىملار بۇ ھالدىن پادىشاغا خەۋەر بېرىشىپتۇ. پادىشا ئوغلىنىڭ كوزى ئۇچۇن كوزلىرىدىن ياشلار ئاقتۇرۇپ، بىر ھىلە

بىلەن ئۇ قۇشنى مىكىردامىغا چۈشۈرۈپ، بالا قەپەزدە مەھزۇن قىلىپ، قىلغان گۇنايىغا لايىق جازا بەرمەكچى بولۇپ قەستلىنىپتۇ. شۇڭا پادىشا قەسىرنىڭ تۈۋىگە چۈشۈپ، قەيزىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ئۇلپىتىم، مېنىڭ قېشىمغا چۈشكىن. سەندىن بىرەر يېرىم خاتالىق سادىر بولۇپ قالغان بولسا قالغاندۇر. سەن خاتىرجەم بولۇپ قېشىمغا چۈشۈۋەر. مېنىڭ سوھبىتىمگە بەرھەم بېرىپ ئەيش-ئىشرىتىم كوچىتىنى سولاشتۇرما.

— ئەي پادىشا، — دەپتۇ قەيزە، — ھەقىقەتەنمۇ سېنىڭ خىزمىتىڭنى قىلىش بىردەك مۇلازىملارغا پەرز ئىدى. مەن شۇنچە زامانلاردىن بېرى ئاشۇ ئەقىدە بىلەن يۈرگەن ئىدىم ۋە "ئۆمرۈم ئىچىدە ماڭا سېنىڭ دەرگايىڭدىن بولەك سائادەت كەئبىسى بولماس ۋە ھىممىتىمنىڭ ئېتىنى ساڭا مۇلازىمەت قىلىش مەيدانىدىن بولەك يەردە يۈگۈرتمەسمەن" دەپ ئويلايتتىم. بۇنداق ئويلاشتا مەن: "مەرھەمىتىڭنىڭ سايىسىدە ھەرەم كەپتەرلىرىدەك خاتىرجەم ۋە خوشال-خورام يۈرەرمەن. مۇرۇۋۋىتىڭنى ئاقلاش ئۈچۈن جان-دىل بىلەن تىرىشىپ يۇقۇرى مەرتىۋىلەرگە چىقارمەن" دەپ ئۈمىت قىلغان ئىدىم. ئەمدى قارىسام، سەلتەنەت ھەرىمىدىكى ھاجىلارنىڭ قۇربانلىقلىرىدەك پەرزەنتلىرىمنىڭ قېنى تۆكۈلۈپتۇ. بۇنداق ھالەتتىمۇ مەندە قانداقمۇ بۇ ئوينى تاۋاپ قىلىش ئارزۇسى بولسۇن؟ شۇھالدىمۇ شەھرىڭ جاندىن ئۈمىت بارلىقىنى بىلسەم ئىدى، "لەببەي" دەپ خىزمەت ئىھرامىنى باغلىغان بولاتتىم. لېكىن:

بۇ تۇزاقتىن قايسى بىر قۇش قۇتۇلسا گەر،
قايتىپ كەلمەس بۇ تامانغا ئىككىنچى رەت.

دىگەندەك ھىچبىر كىشى تۇشۇكتىن ئىككى قېتىم ئۆزىنى ئىلان-چايانغا چاقتۇرمايدۇ ۋە ھىچبىر زېرەك كىشى بىر نەرسىنى ئىككى قېتىم سىنىمايدۇ.

بۇ مىسالنى ئەقىل ئەھلى ياخشى ئېيتقان، ئەي يىگىت:
"سىنىغانىنى سىنىماق ھەردەم نادامەت كەلتۈرەر".

سىنىڭ كوڭلۇڭگىمۇ روشەنكى، كىشىلەر گۇناكارنىڭ گۇنايىنى ئەپۇ قىلىشىدۇ، لېكىن ئاخىرى ئۇنى كىچىككىنە بىر بانا بىلەن جازاغا تارتىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ بەختى يار بېرىپ ئۆزى قۇتۇلسا، پەرزەنت ۋە نەۋرىلىرىگە ئۇنىڭ ئىنتىقامىنى يەتكۈزىدۇ. چۈنكى بۇ سۇپەت ئالىمىنىڭ تەبىئىتى مۇكاپاتنى لازىم تۇتقۇچىدۇر. روزىگارنىڭ تەبىئىتى جازا بەرمەكنى ۋاجىپ بىلىدۇ. بۇ خۇددى سىنىڭ ئوغلۇڭنىڭ پەرزەنتىمگە زۇلۇم قىلغانلىقىدىن، ئىختىيارسىز ھالدا ئەلدىن ئۇنىڭغا مۇكاپات يەتكەندەك بىر ئىش. ھەركىم زۇلۇم قەدەھىدىن شاراپ ئىچكەن بولسا، ئۇ بالا خۇمارلىقىنىڭ مۇپتىلاسى بولماي مۇمكىن ئەمەس. ھەر كىشى ئاچچىق تاۋۇز تېرىغان بولسا، تاشكەر يەيمەن دەپ تاما قىلماسلىقى كېرەك. سەن تېخى ھىلىقى دانادىلنىڭ ھىكايىسىنى ئاڭلىمىغان ئوخشايسەن ۋە قاراقچىلارغا مۇكاپات يەتكەنلىكى قۇلىقىڭغا چۈشمىگەن ئوخشايدۇ؟
— ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.
— رەقە شەھرىدە بىر دەرۋىش بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ قەيزە.

دانادىل بىلەن قاراقچىلارنىڭ ھىكايىسى

رەقە شەھرىدە بىر دەرۋىش بار بولۇپ، ئۇ ياخشى ئەدەپ ۋە يارامىلىق ئەخلاقى بىلەن تونۇلغان، خۇي-پەيلىنىڭ كوچىتى ساپلىق ۋە ياخشى ئادەت يوپۇرماقلىرى بىلەن بېزەلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ كوڭلى مەرىپەت ھەقىقىتىگە دانا بولغان بىر كىشى ئىكەن. ئۇنى دانادىل دەپ ئاتىشىدىكەن ۋە شەھەرخەلقىنىڭ چوڭ-كىچىك ھەممىسى ئۇنىڭغا تولىمۇ ئىخلاس ۋە ئېتىقات قىلىدىكەن.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ھەر كىشىكىم مەرىپەتنى قىلسا ھاسىل،
بولغۇسىدۇر جانغا راھەت مەلھەمى دىل.

كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ ئەزىز كەئبىنى تاۋاپ قىلماقچى بولۇپ، سەپەر قىلىپتۇ ۋە يولدا ھەمراسىز كېتىۋاتقىنىدا ئۇنىڭغا بىر توپ قاراقچىلار ئۇچراپ قاپتۇ. قاراقچىلار "ئۇنىڭ يۇلى جىق ئوخشايدۇ" دەپ گۇمان قىلىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە قەست قىلماقچى بولۇشۇپتۇ.

— مەندە دۇنيالىقتىن ھەچ يولغا ئوزۇق بولالىغۇدەك بىر نەرسە يوق، — دەپتۇ دانادىل، — ئەگەر مەندە بار نەرسىلەر بىلەن غەرەزىڭلار ھاسىل بولىدىغان بولسا، ھەممىنى ئېلىڭلاردە، قويۇۋېتىڭلار. مەن تەۋەككۇلغا تايىنىپ، بۇ يولنى داۋاملاشتۇرىمەن ۋە ئىنتىزارلىق كوزۇمگە ھەرەم ئاستانىسىنىڭ توپرىغىنى توتىيا قىلىپ تارتىمەن.

ئاستانىگە يېقىلاي، قاچان بىرىپ بەيتۇللاغا،
توپرىغىنى مەن قاچان كوزگە قىلاي توتىيا.

لېكىن رەھىمسىز قاراقچىلار ئۇنىڭ سوزىگە ئېلتىپات قىلماستىن ئۇنىڭغا شەمشەر تارتىپتۇ. بىچارە ھەيران بولۇپ ئوزىگە يار ۋە مەدەتكار تاپماقچى بولۇپ، ھەر تەرەپكە تەلمۈرۈپ قاراپتۇ. لېكىن بۇ ھەيۋەتلىك سەھرا ۋە خەۋپلىك چول ئىچىدە ئۇنىڭغا ھېچبىر ياردەم بەرگۈچى جان ئىگىسى چىقماپتۇ. دانادىل ئاخىرى ئاسمانغا قارىغان ئىكەن، بىر توپ تۇرنىلارنىڭ ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقانلىغىنى كورۇپتۇ. ئۇ تۇرنىلارغا قاراپ: "ھەي جانىۋارلار! مەن بۇ باياۋاندا زالىملارنىڭ قولىغا گىرىپتار بولۇپ قالدىم. بارلىق خۇپىيە-سىرلارنى بىلگۈچى ئاللاتائالادىن باشقا ھېچكىم مېنىڭ ھالىمدىن خەۋەردار ئەمەس. سىلەر بۇ جامائەتتىن مېنىڭ قېنىمنى تىلەڭلار!" دەپ ۋاقىراپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان قاراقچىلار ئۇنىڭ سوزىدىن كۈلۈپتۇ ۋە سو-راپتۇ:

— ھەي! ئىسمىڭ نىمە؟

— مېنى دانادىل دەپ ئاتىشىدۇ، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دانادىل.

— سېنىڭ دىلىڭدا دانالىقتىن قىلچە ئەسەر يوق بىر ئە-قىلسىز ئادەم ئىكەنسەنغۇ! كىمنىڭ ئەقلى بولمىسا، ئۇنى ئولتۇرسە ئۇۋالى بولمايدۇ. ئولتۇرۇڭلار بۇنى، — دېيىشىپتۇ قاراقچىلار.

— مەن ماڭا قىلغان زۇلمىڭلارنىڭ جازاسىغا پات پۇرسەتتە ئۇچراپ قېلىشىڭلارغا ئىشارەت قىلىپ، بۇ سوزنى ئېيتىۋاتىمەن. لېكىن كىمكى ھەقىقەتنى چۈشىنىشتىن مەھرۇم قالغان بولسا، مېنىڭ بۇ سوزۇمنى چۈشەنمەيدۇ، — دەپتۇ دانادىل.

گەرچە دانادىل ھەرقانچە سوزلىگەن بولسىمۇ، قاراقچىلار ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاشماي، ئۇنى ئەلەم خەنجىرى بىلەن ئولتۇ-رۇپتۇ ۋە مېلىنى بۇلاپتۇ.

كىمەرسىكى بىماگەن بولسا ھەقىقەتنى،
ئاڭلار ئىدى شۇنداق ياخشى نەسىھەتنى.

ئۇنىڭ ئولگەنلىك خەۋىرى شەھەر ئەھلىگە يەتكەندىن كې-يىن، ھەممەيلەن ئەپسۇسلىنىپ مالال بولۇشۇپتۇ ۋە ھەممىشە قاراق-چىلارنى تۇتۇشنىڭ پېيىدا يۈرۈشۈپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېيت بولۇپ، ھەممە خالايىق ناماز ئوقۇش ئۈچۈن ھېيتكارغا يىغىلىپتۇ. دانادىلنى ئولتۇرگەن قاراق-چىلارمۇ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپتۇ. دەل شۇ پەيتتە، ئاسماندا بىر توپ تۇرنىلار پەيدا بولۇپتۇ-دە، قاراقچىلارنىڭ بېشىغا كېلىپ شۇنداق يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىشىپ، نالە-پەريات قىلىشقا باشلاپتۇكى، ئۇلارنىڭ غەۋغاسى بىلەن نامازغا كەلگەن بارلىق

كىشىلەر ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشىپتۇ. شۇ چاغدا قاراقچىلاردىن بىرى ئىستىهزا بىلەن كۈلۈپ يېنىدىكىلەردىن بىرىگە:

— بۇ تۇرنىلار دانادىلنىڭ ۋەسىيىتى بىلەن بىزدىن ئۇنىڭ قىنىنى تەلەپ قىلىشىۋاتامدۇ نىمە؟ — دەپتۇ.

تاسادىپەن ئۇنىڭ سۆزىنى قاراقچىلارغا يېقىنراق بىر جايدا تۇرغان شەھەر خەلقىدىن بىرى ئاڭلاپ قاپتۇ-دە، دەرھال خالايىققا ئاشكارا قىلىپتۇ ۋە خەلقلەر ئۇلارنى تۇتۇپ ھاكىمنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ھاكىمنىڭ سەل-پەللا سىياسەت قىلىپ قويۇشى بىلەن ئۇلار ئۆز گۇنالىرىغا ئىقرار بولۇشۇپتۇ ۋە ناھەق قان تۆككەنلىكىنىڭ مۇكاپاتى يېتىپ، دانادىلنىڭ قىساسى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلۈپتۇ.

كىمكى زۇلۇم كامانىغا سالسا زەي،
لەنەت ئوقىغا ئۆزىن قىلغاي نىشان.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، ئەي پادىشا، شاھزادىگە زەخمە يەتكۈزگەنلىكىم مۇكاپات شەمشىرى ۋە جازا ئوقىدىن ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك ۋە يەنە ھەرقانداق بىر ئاجىز جانىۋارغىمۇ ئازار بېرىدىكەن بولمايدىغانلىقىنى بىلىشىڭ كېرەك. ھازىر ماڭا ئەقىلنىڭ ھۆكمى شۇكى، مەن سېنىڭ بۇيرۇقۇڭغا بويسۇنمىغايمەن ۋە چاچقان ھىيلە-مىكىرلىرىڭنى چوقۇمىغايمەن.

— ئېيتقانلىرىڭنىڭ ھەممىسى راست، — دەپتۇ پادىشا ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، — گەرچە سېنىڭ سۆزلىرىڭ ھىكمەت تەقەززاسىدىن بولغان بولسىمۇ، ئەسلىدە بۇ گۇنا مېنىڭ ئوغلۇمدىن سادىر بولغانلىقىنى مەنمۇ بىلىمەن! ئۇ سېنىڭ بالاڭنى سەۋەبسىز ئۆلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ يامان پەيلىنىڭ جازاسىنى يىدى. ھىلىمۇ ياخشى، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە قەست قىلماي، كور قىلماق بىلەنلا بەس قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن سەندىن مىننەتدارمەن.

ھېچقىسى يوق، سەنمۇ مالال بولما، مەنمۇ رەنجىمەيمەن. بولدى ئەمدى، مېنىڭ سوزۇمگە كىرگىن. مېنىمۇ پىراقىڭ ئوتىدا بىھۇدە كويدۇرمە. بىلگىنكى، مەن ئىنتىقام ئېلىشنى ئەيىپ بىلمەن، ئەپۇ قىلىشنى ياخشى كورىمەن. مەن ھەرگىز ياخشى ئىشتىن يۈز ئو-رۇپ، ئەيىپ ئىشقا قەدەم قويمايمەن. شۇ تاپتا مېنىڭ سېنىڭ يامانلىغىڭغا ياخشىلىق قىلىش غەرىزىم بار. مەن ئەزەلدىن ھەر كىمدىن بىر زەرەر كورسەم، ئۇنىڭغا نەپ يەتكۈزۈپ كەلگەنمەن.

— مېنىڭ يەنە قايتىپ كەلمىگىم مۇمكىن ئەمەس، — دەپتۇ قەيزە، — چۈنكى ئەقىللىق كىشىلەر ئازار تاپقان دوستىنىڭ سوھبى-تىدىن قاچقان. بۇزرۇكلار: "ئازارلانغان كىشى ھەرقانچە كوڭۇل ئىزلەپ مەرھەمەتلەرنى كورسەتسىمۇ، ھەر قانچە ئىززەت-ئىكرام قىلسىمۇ ئۇنىڭغا ئالدانماسلىق، بەلكى بەدگۇمان بولۇپ يىراقراق قاچماق پەرزدۇر" دەپ ئېيتقان.

ئەزىزىم گەر ئازار بەرسەڭ كىشىگە،
قىلما ئۇندىن ھەرگىز ۋاپا ئىشەنچە،
ئارتار ئۇنىڭ گۇمانى بىلەن شۇبھىسى.
خىزمىتىڭنى قانچە قىلساڭ زىيادە.

— بۇ سوزۇڭنى قوي قەيزە، — دەپتۇ پادىشا، — ئۇرۇق-تۇققان، يار-بۇرادەرلىرىڭدىن ھېچكىم سەن ئۇچۇن مەنچىلىك يېقىن ئەمەسلىگىنى سەنمۇ بىلىسەن. مەن ساڭا ھېچقاچان يامانلىق كوز-لىمەيمەن. خۇسۇسەن مەن سەندىن ئىنتىقام ئېلىش قەستىدە بولمايمەن. سەن ماڭا پەرزەنتتەك ئەزىز ۋە جاندەك شىرىنسەن.

— ئۇرۇق-تۇققانلار توغرىسىدا ھوكۇمالار بىر سوزنى شۇنداق يوسۇندا تەپسىلى بايان قىلغان. ئۇلار: "ئاتا-ئانىلار ھەقىقى دوست، بىر قوساقتىن چىققان تۇققانلار دوست ۋە رەپىق بولىدۇ. تاغىلار ئاشنىغا ئوخشاش، قىزلار بولسا دۇشمەنگە يېقىنراق

بولىدۇ. باشقا تۇققانلار يات ھېساۋىدا، ئەمما ئوغۇل بولسا ياد-
كاردۇر ۋە شۇ كىشىنىڭ ئۆزىدەك بولىدۇ. باشقىلار بولسا ئىززەت-
ھۆرمەتتە ئوغۇلغا باراۋەر بولالمايدۇ" دەپ كۆرسەتكەن. مەنمۇ سەن-
ئۈچۈن ھەرگىز ئوغۇل ئورنىدا بولالمايمەن. مەن شۇنى پەرەز
قىلالايمەنكى، سەن مېنى ئوغۇل ئورنىدا كۆرگەنىدەك قىلغىنىڭ
بىلەن بالا كېلىپ، ئاپەت يەتكەن چاغدا تاشلىۋېتىسەن. بىراۋ
بىراۋغا ھەرقانچە "مەن ساڭا جېنىمنى پىدا قىلىمەن" دېگىنى
بىلەن، جانغا تاقىلىدىغان بىرەر ھادىسە ياكى بىرەر ھالاكەتلىك
ۋەقە يۈز بېرىپ قالىدىغان بولسا، يۈزلەرچە تەرەددۇت ۋە تىرىشچان-
لىق بىلەن ئۆزجېنىنى قۇتقۇزىدۇكى، ھەرگىز باشقىلارغا ئۆز جې-
نىنى پىدا قىلالمايدۇ. سەن ھېلىقى كەمپىر بىلەن ئۇنىڭ قىزىنىڭ
ھېكايىسىنى ئاڭلىمىغانمىدىڭ؟

— ئۇ قانداق ھېكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— بىر قېرى كەمپىرنىڭ، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ قەيزە.

كەمپىر بىلەن قىزىنىڭ ھېكايىسى

بىر قېرى كەمپىرنىڭ ئىپپەت پەردىسى ئىچىدە ئولتۇرغان مۆھتى ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىكەن. تولۇن ئاي ئۇنىڭ رۇخسارىنىڭ تابىدىن رەشك ئېتىدىكەن، ئالەمنى قىزىتقۇچى ئاپتاپ ئۇنىڭ يۈزىدىن كۆڭلۈكى كېلىپ خىجالەت تەرىگە چۆمۈلىدىكەن.

شىرىن سۆزى بېغىشلايتتى ئەلگە ھۇش،
لەززەتتە ئۇ بولۇپ گويا قەنپۈرۈش.

قازايى قەدەر بىلەن ئۇ گۈل يۈزلۈككە روزىگارنىڭ كۆزى تېگىپ، كېسەللىك ياستۇقىغا باش قويۇپتۇ ۋە جامالىنىڭ گۈلشىنىدە

قىزىللىق ئورنىغا زەپىرەڭلىك كوكورۇپتۇ. كۈمۈشتەك ئاق بەدىنى ھارارەت قىزىتمىسىدىن قۇرۇق - قاخشال بولۇپ، جىڭگىلەك چاچلىرى تەپ ھارارىتىدىن سارغىيىپتۇ.

پۈرلۈشۈپ ئىپار پۇراقلىق زۇلپى،
نۇرسىزلىنىپتۇ نازنىن كوزى.

كەمپىر قىزىنىڭ بېشىدىن ئايلىنىپ، كوزلىرىدىن يالۋۇرۇش ياشلىرىنى توكۇپ:

— ئەي جېنىم بالام! ئاناڭنىڭ جېنى ساڭا پىدا بولسۇن. بۇ بېشىم سېنىڭ ئايىغىڭ ئاستىدىكى تۇپراق بولسۇن. مەن جېنىمنى ساڭا تەسەددۇق قىلىمەن. ئەگەر بېشىڭدا كېسەل بولسا مېنى بېشىڭدىن ئايلاندۇرغىن بالام، — دەپ ھەر سەھەرلەردە نالە قىلىپ ئاھ تارتىدىكەن. گاھىدا بولسا خۇداغا ئىلتىجا قىلىپ: "خۇدايا بۇ ياش، تېخى جاھاننىڭ لەززىتىنى كورمىگەن بىچارىگە رەھىم قىلىپ، مەندەك جېنىدىن تويغان كەمپىرنى ئۇنىڭ ئورنىغا قۇربان قىلغىن.

مەيلى ئومرۈم ئاز ۋە يا كوپ بولمىسۇن،
ئال مېنىڭدىن، قىل ئۇنىڭ ئومرىنى ئۇزۇن.
ئەگىمۇ مەيلى مېنىڭ قەددىمنى غەم،
شۇ قىزىمنىڭ بولىسۇن بىر مويى كەم".

دەپ تىلەيدىكەن. ئىشقىلىپ، كەمپىر ئانىلىق مېھرى بىلەن كېچە- كۈندۈز زارلىنىپ دۇئا قىلىدىكەن ۋە يۈرەك پارىسى بولغان پەر- زەنتىگە جېنىنى پىدا قىلىشقا تەييار تۇرىدىكەن.

تاسادىپەن بىر كۈنى كەمپىرنىڭ كالىسى پادىدىن كېلىپ

ئاشخانىغا كىرىپتۇ ۋە قازاندىكى تاماقنىڭ پۇرىقىنى ئېلىپ قازانغا بېشىنى تىقىپلا تاماقنى ئىچىپتۇ. تاماق تۈگىگەندىن كېيىن بېشىنى كۆتەرگەن ئىكەن، قازاننىڭ گىرۋىكى مۈڭگۈزىگە ئىلىنىشىپ قېلىپ بېشىنى چىقىرالماي قازاننى بېشىغا كىيگەن پېتىچە ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇ بۇلۇڭدىن ـ بۇ بۇلۇڭغا يۈگۈرۈشكە باشلاپتۇ.

كالا ئۆيگە كىرگەندە كەمپىر يوق ئىكەن. شۇڭا ئۇ بۇ ھادىسىدىن بىخەۋەر ئۆيگە كىرىپتۇ ۋە ئۆي ئىچىدە غەلىتە شەكىللىك ھەيۋەتلىك بىر نەرسىنىڭ يۈگۈرۈپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ: "مۆھتەمنىڭ جېنىنى ئالغىلى ئەزرائىل كەلگەن ئوخشايدۇ" دەپ گۇمان قىلىپ دات ـ پەريات كۆتىرىپ زارلىنىپتۇ:

ئەي ئەزرائىل مەن مۆھتى ئەمەسمەن،
مەن كەمپىرمەن ئۇنىڭغا ئوخشىماسمەن.
كەلگەن بولساڭ ئۇنىڭ جېنىنى ئالغايسەن،
ئۆي ئىچىگە كىرىپ ئۇنى تاپقايسەن.
ياش مۆھتى بولسا قەستىڭ، ئال ئۇنى،
ئۆيگە كىرىپ تاپ ئۇنى، قويغىن مېنى.
گەرچە ئەزىز بولسىمۇ ئوغۇل ۋە قىز،
بولماس ئىكەن كىشىگە جاندەك ئەزىز.

مەن بۈگۈنكى كۈندە سەن بىلەن بولغان ھەممە ئالاقىدىن ئۈزۈلدۈم ھەم خالايىقتىنمۇ يۈزەمنى تارتىمەن. مەن سېنىڭ خىزمىتىڭدە يۈرۈپ ئۆزەمگە شۇنداق بىر دەرت ـ ئەلەم تېپىۋالدىمكى، مېنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىم ئەمدى ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئەلەمنى كۆتىرەلمەيدۇ. قايسى جانۋارلاردا ئۆزىنىڭ جىگەر پارچىسىنى زۇلۇم ئوتىدا كاۋاپ قىلىپ، ۋۇجۇدىنىڭ مۈلكىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ شامىلىدا بەربات قىلىۋېتىشكە، كۆزىنىڭ نۇرىنى ۋە كۆڭلىنىڭ سەرۋىرىنى يوق قىلىۋېتىشكە تاقەت بولسۇن. شۇنداق ھالەتتە تۇرۇپ، ئۇ قانداقسىگە

باشقىلارنىڭ پەرزەنتىدىن ئەندىشە قىلالىسۇن. ئۇنىدىن تاشقىرى، مەن ئۆز جېنىمدىن ئەمەس ئەنسىرەيمەن. بۇ هالدا سېنىڭ بۇنداق سالام-تازىم ۋە خوشامەتلىرىڭگە ئالدىنىش ئەقىلدىن ئۇزاقتۇر. ئىككىمىزنىڭ ئارىمىزدا مەغرىپ بىلەن مەشرىقتەك پەرق بار.

ۋىسالدىن ئەگەر بولسا رەنج پەيدا،
ئۇنداق ۋىسالنى تاپمىغان ئەلا.

— هەر نېمە قىلساڭمۇ قىلىۋەن، — دەپتۇ پادىشا، — ئەگەر قىلغۇلۇقىنى سەن ئاۋال قىلغان بولساڭ قاچساڭمۇ توغرا بولاتتى. لېكىن سەن قىساس تەرەققىسىدە ئىش قىلدىڭ. جازا تۇغرىسىدا ئەمەل كۆرسەتتىڭ. قىلغانلىرىڭ ئادالەت قائىدە-يوسۇنىغا ياتىدۇ. هەرقانداق ئىنساپلىق هاكىم، ئوغلۇمدىن سادىر بولغان ئاشۇنداق گۇناھ ئۈچۈن، مۇشۇنداق جازا بۇيرۇغان بولاتتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق سېنىڭ نەپرەتلىنىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟ ئويلىساڭچۇ ئاخىر! مېنىڭ پەرزەنتىم تۇغۇلۇشىدىن ئىلگىرىمۇ سەن ماڭا ئۇلپەت ۋە ھەمدەم ئىدىڭغۇ؟ ئوغلۇم يوقلۇقتىن ۋۇجۇتقا كەلگەندىن كېيىن ئاتىلىق مېھرى ئۇنى ياخشى كۆرۈشنى تەقەززا قىلدى. شۇ هالدىمۇ يەنە سېنى شېرىك قىلدىم. بىرگە ئولتۇرۇپ بىرگە تۇردۇم. ئۆمرۈمنى سېنىڭ سوھبىتىڭدە پاراغەت بىلەن ئۆتكۈزدۈم. ئەمدىلىكتە زاماننىڭ كوزى تېگىپ، پەرزەنتىمنىڭ كوزىگە نۇقسان پەيدا بولدى. شۇڭا ئۇنىڭغا ئاۋالقىدەك مېھر-مۇھەببىتىم قالمىدى. ئەمما سەن بىلەن سۆزلەشمەك ۋە سوھبەت تۇتماقنىڭ ھۇزۇرى تېخىچە قەلبىمدە ساقلانماقتا. ئۇنداق قىلما، بۇمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. مېنى بىر ئۆمۈر ئۇنتۇلمىغۇدەك خاپىلىققا تاشلىما، مېنى ئەندىشە ۋە غەم-غۇسسە ئىچىدە يالغۇز قويما. سەن بىلەن مېنىڭ ئىشىم هازىر ھىلىقى پادىشا بىلەن سازەندىنىڭ ئىشىغا تولىمۇ ئوخشايدۇ.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ قەيزە.

— بىر پادىشانىڭ بىر سازەندىسى بار ئىكەن، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ پادىشا.

پادىشا بىلەن سازەندىنىڭ ھېكايىسى

بىر پادىشانىڭ بىر سازەندىسى بار ئىكەن. ئۇ شۇنداق خۇش ئاۋاز ۋە نەغمە-سازغا شۇنداق ماھىر ئىكەنكى، دىلنى مەپتۇن قىلغۇچى ئاۋازى بىلەن ئەقىلنىڭ تاملىرىغا يوچۇق سالىدىكەن، پادىشا ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن ۋە ھەمىشە ساز چالدۇرۇپ، ئۇسۇل كۆرۈپ، شاتلىق بېغىشلىغۇچى ئاۋازلىرىدىن مەست-مۇستەغرەق بولىدىكەن.

ئاڭلىساڭ سازەندىنىڭ ئىنسانغا جانبەخش نەغمىسىن،
زىلۇ بوم ئاۋازى بىرلە يېڭى روھ ئىنئام قىلۇر.

بۇ سازەندە بىر قاۋۇل قۇلنى تەربىيەت قىلىپ، ساز چېلىش ۋە غەزەل ئېيتىشنىڭ قائىدە-يوسۇنلىرىنى ئۆگەتكەن ئىكەن. كوپ ئۆتمەي قۇل بارلىق ھۈنەرلەردە ئۇستازىدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئۇ ئاھاڭسازلىق ۋە نەغمىۋازلىقنى شۇ دەرىجىگە يەتكۈزۈپتىكى، ئۇنىڭ شوھرەت ۋە داڭقى پۈتۈن ئالەمنى قاپلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشامۇ ئۇ قۇلنى تەربىيەت قىلىشقا ئىلتىپات كۆرسىتىپتۇ. نەتىجىدە ئۇ قۇل ئاستا-ئاستا پادىشاغا يېقىنلىق دەرىجىسىگە يېتىشىپتۇ. پادىشا ھەمىشە ئۇنىڭ دىلنى ئېرىتكۈچى نەغمىلىرىگە مەپتۇن، جاننى تەربىيەت قىلغۇچى ئاھاڭلىرىغا ئاشىق بولغان ھالدا، ئۇنىڭ ناخشا-سازلىرىنى تىڭشايدىكەن. ئەمما سازەندىنىڭ كۆڭلىدە ھەسەت ئوتى شولە ئۇرۇپ، قۇلنى ئۆلتۈرىۋېتىپتۇ. بۇ خەۋەر پادىشاغا يەتكەندىن كېيىن پادىشا سازەندىسىنى ھوزۇرىغا ھازىر قىلىشقا پەرمان بېرىپتۇ. سازەندە پادىشانىڭ دەرگاھىغا كەلتۈرۈل-

ندىن كېيىن، پادىشا ھەيۋەت بىلەن ئاچچىقلاپ تۇرۇپ، ئۇ-
نغا شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەي، مېنىڭ كوڭۈل ئېچىشنى ياخشى كورىدىغانلىقىمنى
ەن ياخشى بىلىسەن ۋە مېنىڭ كوڭۈل ئېچىشىمنىڭ ئىككى
ل ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بىر خىلى، سازەندىلەرنى توپلاپ ساز
چالدۇرىدىغانلىقىمنى، يەنە بىر خىلى غەزەلچىنى يالغۇز ئوقۇتۇپ
ڭلايدىغانلىقىمنى ھەم بىلىسەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق، نىمە سەۋەپ-
تىن قۇلنى ئولتۇردۇڭ ۋە مېنى ئىككىنچى خىل كوڭۈل ئېچىش
سۇلىدىن مەھرۇم قىلدىڭ؟ شۇ سائەتتە بۇيرۇق بېرىمەنكى، سەن ئۇ
غا ئېچۇرگەن شەرۋەتنى ساڭىمۇ ئېچۇرۇشسۇن. باشقىلار بۇنىڭدىن
رەت ئېلىپ، بۇنددىن كېيىن بۇنداق جۇرئەت قىلالمايدىغان بولسۇن!

ــ پادىشاھىم! مەن خاتاقىلدىم، ــ دەپتۇ سازەندە، ــ مەن شاھ-
مىزنىڭ كوڭۈل شاتلىقىنىڭ يېرىمىغا بەرھەم بېرىۋېتىمەن. ئەمما
پادىشاھىم ئوزلىرى شۇنى ياخشى بىلىدىكى، ئەگەر ھازىر مېنى ئول-
تۇرۇشكە بۇيرۇسىلا كوڭۈل شاتلىقلىرىنىڭ قالغان يېرىمىمۇ زايا
بولىدىغۇ؟

پادىشاغا بۇ سوز ماقۇل كېلىپ، كۇلۇمسىرەپتۇ ۋە سازەندىنى
لۇمدىن ئازات قىلىپتۇ.

بۇ مىسالدىن غەزەز شۇكى، مېنىڭمۇ ئازغىنا بىر كوڭۈل شات-
پەرزەنتىمنىڭ ئەيىپلىك بولۇپ قېلىشى سەۋەبىدىن بەرھەم
. ئەمدى سەنمۇ پىراق سازىنى چالساڭ، ئۇمىدىمنىڭ بېلى
قامىتىدەك پۈكۈلۈپ، رەنجىگەن كوكسۇم ھەسرەت
بىلەن تاتىلىندۇ. سوزۈمنىڭ خۇلاسىسى، دوستلارنىڭ
پىراقى ناھايىتى كوپ زەرەر كەلتۇرىدۇ. ھىلىھەم، ئىمكانىيەت
بولسىلا دوستلۇق ئېتىگىنى قولدىن بەرمە.

قىلمىغىن بىگانىلىق، بىلگىنكى دەۋران ئاقىۋەت،
يار - دوستلار ئېچىگە نۇرغۇن جۇدالىق سالغۇسى.

— ئۈچمەنلىگىڭ كۆڭلۈگىنىڭ خىلۋەتخانىسىدا يوشۇرۇن تۇرماقتا، — دەپتۇ قەيزە ئۇنىڭغا، — ۋە ئاداۋىتىڭ كۆكرىگىمنىڭ باياۋانىدىن ئورۇن ئالغان، لېكىن باشقىلار ئۇنىڭدىن ۋاقىپ بولالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاغزىڭدىن چىققان سۆز ئىشەنچكە يارىمايدۇ. چۈنكى كۆڭلۈڭدىكى مەنىلەردىن تىلىڭ بىخەۋەر. دىلىڭدىكىنى تىلىڭ سۆزلەپ بېرەلمەيدۇ. لېكىن كۆڭۈلدىن كۆڭۈلگە يول بولغانلىقى سەۋەبىدىن سېنىڭ تىلىڭ دىلىڭغا مۇۋاپىق ئەمەسلىكىنى مېنىڭ كۆڭلۈم چۈشىنىۋاتىدۇ. ئەي پادىشا، مەن سېنىڭ مىجەزىڭنى بىلىمەن ۋە سېنىڭ سىياسىتىڭدىن قورقىمەن. ھېچقاچان سېنىڭ قەھرىڭدىن خاتىرجەم بولالمايمەن. سېنىڭ زەردىڭ خەۋپىدىن بىر نەپەس ئارام ئالالمايمەن. مەن ھېلىقى تېۋىپ، "ساڭا مەيدە ئاغرىقىنىڭ دورىسىدىن كۆز ئاغرىقىنىڭ دورىسى زۆرۈرەكتۇر" دەپ جاۋاپ بەرگەن گۇرۇھتىن ئەمەسمەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— بىر كىشى، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ قەيزە.

تېۋىپ بىلەن ئاغرىق كىشىنىڭ ھېكايىسى

بىر كىشى تېۋىپنىڭ قېشىغا كەپتۇ. ئۇ مەيدە ئاغرىقىدىن زارلىنىپ يەرگە يۇمۇلىنىپ نالە قىلىپ، تېۋىپتىن داۋا سوراپتۇ. تېۋىپ ھوكۇمالىق قائىدىسى بويىچە ئالامەتلىرىنى سوراپ، كېسەلنى پەرق ئېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— نېمە يېگەن ئىدىڭ؟

— ئالقانچىلىك بىر پارچە كۆيۈكناننى يېگەن ئىدىم. يۈرىگىمنىڭ تونۇرىنى قىزىتىۋەتتى، — دەپتۇ ئۇ ساددا كىشى.

تېۋىپ خادىملىرىغا بۇيرۇپتۇ:

— كۆزگە جۇلا بېرىدىغان روشەنلىكنى ئاشۇرىدىغان دورىنى ئەكېلىڭلار، بۇ كىشىنىڭ كۆزىنى داۋالاپ قويايى.

— چاقچاق قىلىدىغان چاغمۇ بۇ، — دەپتۇ ئاغرىق كىشى پەر-ياد قىلىپ، — مەسخىرىۋازلىقنى قويۇڭ. ئۇستىھزانى تاشلاڭ، مەن مەيدە ئاغرىقىدىن نالە قىلىۋاتسام سىز كوزۇمگە دورا قىلىمەن دەي-سىزغۇ. كوزنىڭ مەيدە بىلەن نىمە ئوخشاشلىقى بار؟

— مەن ئاۋال كوزۇڭىزنى داۋالىسام ئاق بىلەن قارىنى پەرق ئېتىپ، ئىككىنچى قېتىم كويۇك نان يېمەيدىغان بولىسەن. شۇنىڭ ئۇچۇن ساڭا كوزنىڭ دورىسى مەيدە ئاغرىقىنىڭ دورىسىدىن زورۇر-رەك، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ تىۋىپ.

بۇ مىسالدىن غەرەز شۇكى، سەن مېنى كويگەن بىلەن كوي-مىگەننى، پىششىق بىلەن خامنى ئاجرىتالماسىمكىن دەپ تەسەۋۋۇر قىلما. خۇداغا شۇكرى، ئوزەمگە چۇشلۇق ئەقلىم بار. ياخشى - يا-ماننى پەرق ئېتىپ بىلەلەيمەن.

— دوستلار ئوتتۇرىسىدا مۇنداق ھادىسىلەر بولۇپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ بۇنداق قارشىلىشىشلار يۇتۇنلەي ئوتتۇرىدىن كو-تىرىلىپ كەتسۇن دىگىلى بولمايدۇ، — دەپتۇ پادىشا، — ئەمما ھەركىم ئەقىل نۇرى ۋە پەم - پاراسەت زىنۇرى بىلەن جابدۇلغان بولسا تاقىتىنىڭ بارىچە غەزەپ شولىسىنى ئوچۇرۇشكە ھەركەت قىلىدۇ ۋە دۇشمەنلىك ھەم پىتنە توپىسىغا كۆچمىنىڭ يېتىشىچە يۇۋاشلىق سۇيىنى سېپىدۇ. چۇنكى ئۇلار ئەپۇ شەرۋىتىنى ئىچىش گەرچە نا-ھايىتى ئاچچىق بولسىمۇ، يولباشچى بولۇش ھالاۋىتىنى بېرىدىغان-لىقىنى، مۇشەققەتكە سەۋرە قىلماق گەرچە زەھەردەك ئاچچىق بولسى-مۇ، تەرياق خۇسۇسىيىتىدە ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

— "ھەركىم سۇسالۇق قىلسا پايدىسى زىيانغا ئايلىنىدۇ" دىگەن مەشھۇر مىسال بار، — دەپتۇ قەيزە، — قىيىن ئىشنى ئاسان چاغ-لىغىلى بولمايدۇ، بۇنداق قاتتىق ئىشتا سۇسلۇق قىلىش يارىمايدۇ. مەن ئومرۇمنى پەلەكنىڭ ئاپەت يوشۇرۇنغان مېھرىۋانلىقىدا ئوتكۇ-زۇپتىمەن، ئەزىز ھاياتىمنى زامانىنىڭ ئاجايىپ ئىشلىرىنى كورۇشكە سەرپ قىلىپتىمەن، نەتىجىدە بەزى تەجرىبىلەرنى قولغا كەلتۇ-

رۇپ، پەم-پاراسەت سەرمايىسىنى ئارتتۇرۇپتىمەن. مەن ئىقتىدار ئۈچقۇنى ۋەدە بىناسىنى كويدۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى، دۆلەتمەنلىك يىگىنىسى ۋاپانىڭ كوزىنى تىكىدىغانلىقىنى تەھقىق بىلىمەن. شىر ھەيۋەت بىلەن ئىنتىقام قۇيرۇغىنى يەرگە ئۇرغان ۋاقىتتا، تۈلكىنىڭ يالۋۇرۇشى قىلچە پايدا بەرمەيدۇ. مەن ئۇچۇن تىۋشقاندەك ئۇخلاپ ياتقاندىن كورە يولۋاستىن قورققان كىيىكتەك باياۋانلاردا چېپىپ يۈرگىنىم ياخشىراق. چۈنكى ئاجىز رەقىپ كۈچلۈك دۈشمەنگە تەڭ كېلەلمەيدۇ. بىر پادىشا ئوز دۈشمىنى توغرىسىدا بىر تەمسىل كەلتۈرگەن ئىكەن.

— ئۇ قانداق مىسال ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— تۈركىستان دىيارىدا، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ قەيزە.

تۈركىستانلىق پادىشانىڭ ھىكايىسى

تۈركىستان دىيارىدا بىر پادىشا بار بولۇپ، ئۇ جاھاندا تەڭدىشى يوق، ھىممەت چېدىرىنىڭ ياخشىلىق سايىسىنى پۈتۈن ئالەم خەلقىنىڭ بېشىغا يايغان، ئەنقانىڭ قانىتىدەك لەپىلدەيدىغان بايرىقىنىڭ ئۇچىنى پەلەك تاۋۇسىنىڭ ئۇۋىسىدىنمۇ ئېگىز كوتەرگەن، ئادالەتلىك مەملىكەت باشقۇرۇش نىزاملىرىنى تۈزۈپ چىقىپ، سېخىلىق ۋە ياخشىلىق بىلەن پادىشالىق تەختىگە زىننەت بەرگەن بىر پادىشا ئىكەن. شۇنداق بولسىمۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، دولەت ئەركانلىرىدىن بىرىنىڭ كوڭلىگە غۇبار پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭ ئاستانىسىدىن يۈز ئورۇپ، دۈشمەنلەرنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە دۈشمەنلەرنى كۈشكۈرتۈپ ئۇرۇشقا دالالەت قىلىپتۇ. پادىشا دۈشمەننىڭ ئىتائەت قىلىشىدىن يۈز ئورۇپ، ئىسيان ۋەسۋەسىسى بىلەن ئېتىقادىغا نۇقسان يەتكۈزگەنلىكىنى ۋە خام-خىياللىق سەۋداسى بىلەن پادىشالىق ئارزۇسى بېشىغا چۈشكەنلىكىنى بىلىپ، شەپقەتلىك سوزلىرى بىلەن نەسىھەت قىلىپ، مەكتۇپ يېزىپ ئەۋەتىپتۇ،

لېكىن دۈشمەن مەغرۇر بولغاچقا، مەكتۇپنىڭ مەزمۇنىغا ئىلتىپات قىلماپتۇدە، پاراكەندە لەشكەرلىرىنى يىغىپتۇ. پادىشا ئۆزىنىڭ نەسىھەت دورىسى بىلەن ئۇلارنىڭ يولدىن چىققان مىجەزلىرىنى تۈزىتىشكە بولمايدىغانلىقىنى پەملەپتۇ. شۇڭا ئۇلارغا: "مەن ۋە سەن تاش بىلەن شىشىگە ئوخشايمىز. مەيلى تاشنى شىشىگە ئۇر، مەيلى شىشىنى تاشقا ئۇر، بەربىر شىشە سۇنىدۇ، تاشقا ھېچقانداق زەرەر يەتمەيدۇ" دېگەن مەزمۇندا خەۋەر ئەۋەتىپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ئەي پادىشا، مېنىڭ شىشىگە ئوخشايدىغانلىقىم، سېنىڭ تاشقا ئوخشايدىغانلىقىڭ سېنىڭ كۆڭلۈڭگە روشەن. شۇڭا مەن سەن بىلەن مۇلاقات بولماسلىقىم لازىم. ھازىر سەن ھەرقانچە "ئىلتىپات ۋە مەرھەمەت قىلىمەن" دېگىنىڭ بىلەن، غەزىۋىڭ تۇتقان ۋاقىتتا سېنىڭ ئاچچىقىڭنى كەلتۈرۈپ قويغانلارنىڭ ئۆزرىنى قوبۇل قىلماق ھارام ۋە سەن ئاداۋەت ساقلاۋاتقان كىشىلەرنىڭ سۈلھ تەلەپ قىلىشىغا ئىنكار بىلەن جاۋاب بەرمەك ۋاجىب بولۇپ قالىدۇ.

ماڭا شۇنداق نەسىھەت قىلغان ئىدى مېھرىۋان دوستۇم:
"دۈشمەن سېنى ئالدار بولسا ھەرگىز ئېتىقات ئەتمە".

— گۇمانغا ئىشىنىپلا دوستلۇقنى تاشلاش راۋا بولمايدۇ، — دەپتۇ پادىشا، — سەل - پەللا ۋەھىمە بىلەن كونا دوستلۇقتىن كېچىپ، دوستنى يىراق ئەلىمگە گىرىپتار قىلىشمۇ لايىق ئىش ئەمەس، بارلىق جانۋارلارنىڭ خارراغى ۋە ئاجىزراغى بولغان كۆچكىنىمۇ ۋاپادارلىق دەيدىغان نەرسە تېپىلىدىغۇ؟ سەن نېمىشقىمۇ بىۋاپالىق توغرىسىدىلا سۆزلەيدىغانسەن؟ ۋاپا دېگەن شۇنداق ياخشى نەرسىغۇ؟ سەن نېمىشقا مۇھەببەت ۋەدىسىنى ئاخىرىغا يەتكۈزمەيسەن؟
— ماڭا ۋاپادارلىق تۇۋرۇكى ئۇ تەرەپتە يىقىلغان تۇرسا،

مەن قانداقمۇ ۋاپادارلىق ئىمارىتىنى سالالايمەن؛ ئۇ تەرەپتە ئەھدۇ پەيماندىن قىلچە ئەسەر قالمىغان تۇرسا، مەن قانداقمۇ ۋاپا توغرىلىق ئېغىز ئاچالايمەن؟ سېنىڭ كۆڭلۈڭدىكى ئاداۋەت ۋەھشىتىنى چىقىرىۋېتىشىڭنىڭ ھېچقانداق ئىمكانىيىتى يوق. كۈچ-قۇۋۋەت بىلەن مېنى بىر تەرەپ قىلالمايدىغانلىقىڭ ئېنىق بولغانلىقى ئۈچۈن، ھىيلە-مىكىر بىلەن ئىنتىقام ئېلىشنى ئويلاۋاتىسەن! شۇڭا بۇ ئىشتا پۇرسەتنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىۋاتىسەن. پادىشالارنىڭ كۆڭلىدە ئورۇن ئالغان ئاداۋەتتىن قورقماق كېرەك، چۈنكى ئۇلار سەلتەنەت غورۇرى بىلەن ئىنتىقام ئېلىش قەستىگە چۈشكەندە، ھېچقانداق دەلىل-ئىسپاتقا قارىمايدۇ ۋە ھېچقانداق ئۆزرىنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئاداۋىتى خۇددى كۆمۈرگە ئوخشايدۇ. گەرچە ھازىرلىقچە ئۇنىڭدا ئوت يوق بولسىمۇ، غەزەپ ئۇچقۇنى ئۇنىڭغا ئۇلاشقان چاغدا دەرھال تۇتىشىدۇ-دە، ئۇچمىنىلىك شولىسى ئۆرلەپ، پۈتۈن جاھاندىكى ھۆل ۋە قۇرۇقنى تەڭلا كۆيدۈرىدۇ ئەمەسمۇ؟ — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇنىڭغا قەيزە.

— ئەجەپ سەن بۇ ئىشنىڭ بىر تەرىپىنىلا كۆرۈپ، يەنە بىر تەرىپىنى مۇلاھىزە قىلىپ باقمايۋاتىسەنغۇ؟ — دەپتۇ پادىشا، — نىمىشقا غەزەپنىڭ ئۆلپەتچىلىككە ئالمىشىش ئېھتىمالى يوق بولىدىكەن؟ نىمىشقا كۆڭلىمىزدىن خايىلىق كېتىپ خۇشلۇق ھاسىل بولۇشى مۇمكىن ئەمەسكەن؟

— ئەگەر كىشى ئىلتىپات يولىنى تۇتالىسا ۋە دوست رىزاسىنىڭ تەلىۋىدە يۈرەلىسە، ياكى ئۇنىڭغا پايدا يەتكۈزمەك ۋە زىيىنىنى توساش ھەركىتىنى قىلالىسىغۇ ئىككى تەرەپنىڭ كۆڭلىدىكى غەزەپ ۋەھشىتى كۆتىرىلىپ، كۆڭۈل شاتلىقى ھاسىل بولۇشى مۇمكىن بولاتتى. لېكىن مەن كۆڭلۈڭدىن ئاداۋەت كۆتىرىلىپ، مېھىر-مۇھەببەت پەيدا بولۇشقا سەۋەپ بولىدىغان بىر ئىش قىلىشقا ئاجىزمەن، بەلكى شۇ ئىشنى كۆڭلۈمدىن كەچۈرەلەيمەنكى، ئەگەر سېنىڭ خىزمىتىڭگە يەنە بارسام ھەمىشە قورقۇنچ ئىچىدە يۈرۈشۈم

ۋە ھەر سائەتتە بىر يېڭى ئۇلۇغنى كورۇۋشۇم مۇمكىن. شۇڭا بۇن-
داق مۇلازىمەت خىيالىنى بېشىمدىن چىقىرىۋېتىپ، يىراق يولنى
كوزلىمىگىم ئەلادۇر.

بەخت شېخىدىن ۋەسلى گۇللىرى ئېچىلغان ھالدىمۇ،
مەن تىكەن دەسسەپ يىراق دەشتىدە يۇرسەم ياخشىدۇر.

دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ قەيزە.

— ياخشىلىق ۋە يامانلىقتا ھېچكىم تەگرى ئىرادىسىنىڭ سىر-
تىغا قەدەم قويالمايدۇ، — دەپتۇ پادىشا، — ئاز بولسۇن، كوپ بول-
سۇن، چوڭ بولسۇن، كىچىك بولسۇن، ئىشقىلىپ كىشىگە يەتكەن
ھەر بىر ئىش تەگرىنىڭ ھوكمى ۋە تەقدىرى بىلەن بولىدۇ.
ئوغلۇمنىڭ قىلغان ئىشى ۋە سېنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن جازايىڭمۇ
تەقدىرى ئىلاھى بىلەن بولدى. سىلەردىن كورۇلگەن سەۋەپ ئا-
ساس بولالمايدۇ. شۇنداق بولغاندىن كېيىن، خۇدايتائالانىڭ تەق-
دىرىگە نارازى بولۇپ زارلىنىش راۋا بولمايدۇ!

بولسا گەر كاللاڭدا ھۇش، بول تەگرى ھوكمىگە رىزا،
سەبرى ئوزرە قوي پۇتۇڭنى كەلسە ساڭا ھەر بالا.
ھەرنىمەرسە يازسا تەقدىر قەلىمى، بىلگىن ساۋاپ،
"نە ئۇچۇن" دەپ ئويلىما، تەقدىرى ھەق قىلماس خاتا.

— بارلىق مەخلۇقاتنىڭ تەگرىنىڭ قازاسىنى رەت قىلالمايدىغان
ئاجىزلىغى ئوچۇق - ئاشكارا مەلۇملۇق، — دەپتۇ قەيزە، — ياخشىلىق
ياكى يامانلىق، پايدا ياكى زىياننىڭ يېتىشى تەقدىر ئىرادە بىلەن
بولىدۇ. خالايىق ئوزىنىڭ تىرىشچانلىغى بىلەن تەگرى ھوكمىنى ياكى
ئوزگەرتەلمەيدۇ، ياكى قازانىڭ ئالدىنى ئالالمايدۇ، ياكى ھېچكىم
ئۇنى ئىلگىرى ياكى كېيىن قىلالمايدۇ، گەرچە بارلىق ئولىمالار:

قازاغا قىلمىغىن ئارتۇقچە گەپ ـ سۆز،
تەگرىنىڭ ئىشىغا گەپ ـ سۆز نە ھاجەت.

دىگەن سۆزدە بىرلىككە كېلىشكەن بولسىمۇ، ئۇلاردىن ھىچ بىرى "ئېھتىيات ۋە ھوشيارلىقنى تاشلاش كېرەك" دەپ ئېيتقىنى يوق. بەلكى ئۇلار: "ھەرقانداق ئىشقا سەۋەپ قىلماق ۋە كىپايەت تاپمىغىنى خۇدايتائالاغا قويماق كېرەك" دەپ ئېيتىشقان.

ھەر نىمەرسىنى ساڭا يەتكۈزسە ھەق،
"بىر سەۋەپسىز يەتكۈزەر" دەپ قىلما گەپ.
تىرىشىپ ھەركەت بىلەن قىلساڭ سەۋەپ،
ھاسىل بولغاي ھەرنە ئىش قىلساڭ تەلەپ.

دىگەن بېيىتمۇ ئەنە شۇ مەنىنى تەكىتلەيدىغۇ؟
ـ مەن سەن بىلەن مۇلاقات بولۇشتا ناھايىتى مايىل ۋە سوھبىتىڭگە ناھايىتى ئارزۇلۇقمەن. مەن تەرەپتىن شۇنچە ئىشتىياق كورۇلۇپ تۇرۇپ، سەن تەرەپتىن مالاللىق ۋە ناماقۇللۇقتىن باشقا نەرسە كورمەيۋاتىمەنغۇ؟

مەن ساڭا ئاشىقۇ شەيدا، سەن لىكىن مەندىن مالال،
ئارىمىزدا بۇ يوسۇن بىرلە تېپىلغايمۇ ۋىسال.

دەپتۇ پادىشا.
ـ سەن مېنى ئولتۇرۇپ، كوڭلۇڭنىڭ رەنجىگە شىپا بېرىشكە ئىشتىياق قىلىۋاتىسەن، ـ دەپتۇ قەيزە، ـ ۋاھالەنكى، مېنىڭ جىسمىمنىڭ ئەجەل شەرۋىتىنى ئىچىشكە مەيلى يوق. تاكى مۇرادىمىنىڭ تىزگىنى ئوز قولۇمدا بولىدىكەن، مەن سەندىن ئېھتىيات قىلىمەن ۋە ساقلىنىمەن، چۈنكى مېنىڭ بېشىم كېسىۋەتسە يەنە كوكلەيدى

غان قومۇش ئەمەس، مەن سىنىڭ ئەقىدەڭنىڭ ئەھۋالىنى ئۆز كوڭ-
لۈمنىڭ تونۇشى ئارقىلىق بىلىۋاتىمەن. مەن شۇ تاپتا كۈچۈم يەت-
سە سىنى ئۆلتۈرمىسەم رازى بولمايمەن. سەنمۇ ئوغلۇڭ ئۈچۈن
مېنىڭ ھالاكىتىمدىن باشقا نەرسىنى تىلىمەيسەن، مۇسىبەتلىك بول-
غانلارنىڭ كوڭۈللىرىنىڭ ئەھۋالىدىن پەقەت ئەنە شۇ دەرت شارا-
بىدىن ئىچىپ باققان كىشىلا خەۋەردار بولالايدۇ. لېكىن راھەت-
پاراغەت ئىچىدە ياشاۋاتقان كىشى ئۇنىڭدىن بىخەۋەر.

سەن ئاياغىڭغا تىكەن كىرمەي تۇرۇپ نە بىلىسەن،
بېشىغا تىغ زەخمى تەككەن شىرى مەرتلەر ھالىنى.

ئۇنىڭدىن تاشقىرى، ھەرقاچان سىنىڭ ئوغلۇڭنىڭ كوزىنىڭ
كورۈشى سىنىڭ يادىڭغا يەتسە ۋە مېنىڭ پەرزەنتىمنىڭ تىرىكلىگى
مېنىڭ خاتىرىمغا يەتسە، بىزنىڭ كوڭلىمىزدە پەرق ۋە مىجەزىمىز-
دە ئوزگىرىش ھاسىل بولىدۇ. ئۇ چاغدا ئۇنىڭدىن قانداق پاسات
چىقىپ، نېمە ھال يۈز بېرىدىغانلىغىنى بىلگىلى بولمايدۇ. مۇشۇ
دەلىل بويىچە ئېيتقاندىمۇ، ماڭا سەن بىلەن بىللە بولۇشتىن كوره
ئايرىلىپ ئەتكىنىم ياخشىراق.
— نېمە ئۈچۈن كىشى دوستىنىڭ گۇناھىدىن ئوتۇپ، ئۇنىڭ-
غا ئازار بېرىش قەستىنى كوڭلىدىن چىقىرىۋېتەلمەيدىكەن؟ —
دەپتۇ پادىشا، — ئاقىللارنىڭ ئۆز دوستىنىڭ خاتالىق سۈرىتىنى
كوڭلىنىڭ لەۋھەسىدىن ئوچۇر ئىچىدە ئۇ لەۋھەدە ئۇنىڭدىن يەنە
نىشان كورمىگىدەك ۋە ئوزىنى رەنجىتىپ قويغانلارنىڭ ئۆزرىسى-
نى رىغبەت بىلەن قوبۇل قىلغىدەك قۇدرىتى بولۇشى كېرەك. چۈن-
كى ئوزره بارلىق ئاداۋەتلەرنى ياپقۇچىدۇر. يامانلارنىڭ يا-
مانراغى ئۆزرىنى قوبۇل قىلمىغۇچىلاردۇر. مەن ئوزەم ئېيتقان
بۇ سوزلەردە كوڭلۈمنىڭ ساپ ئىكەنلىگىنى، كوڭلۈمدە غەزەپ
ۋە ئىنتىقام سۈرىتىدىن ئەسەر يوق ئىكەنلىگىنى كورۈۋاتىمەن

www.uyghurkitap.com

ۋە گۇنا ھەرقانچە چوڭ بولسىمۇ ئەپۇ قىلماقنىڭ پەزىلىتى ئۇندىنمۇ چوڭ ئىكەنلىگىنى بىلىمەن.

چوڭ بولسىمۇ كىچىكلەرنىڭ خاتاسى،
ئۇندىن چوڭدۇر كاتتىلارنىڭ ئەپۇسى.

— دىگەنلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى راست، — دەپتۇ قەيزە، — ئەمما مەن گۇناكارمەن. گۇناسى بار ئادەم ھەمىشە قورقىدۇ. مەن ھازىر تاپىنىدا يارىسى بار كىشىنىڭ قاراڭغۇ كېچىدە تاشلىق يەردە ماڭغىنىغا ئوخشاپ قالدىم. ئۇنداق كىشىلەرنىڭ جاراھىتى تاشقا تېگىش بىلەن تېخىمۇ ئېغىرلىشىدۇ ۋە پۇتى ئىششىپ چىقىپ يۇمشاق تۇپراقلىق يەردىمۇ ماڭالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. مېنىڭ سىزنىڭ خىزمىتىڭىزدە قېلىشۋېرىشىمنىڭ مىزاجى ئەنە شۇنداق. شۇنداق ئىكەن، مەن ئۇنىڭدىن قېچىشنى شەرىئەت ۋە مىللەت قائىدە-يوسۇنىدا پەرز دەپ بىلىمەن. ھوكۇمالار "ئۈچ خىل كىشى ھىكمەت رەۋىشىدىن يىراق ۋە ئەقىل يولىدىن تاشقىرىدۇر" دەپ ئېيتىشقان. بۇنىڭ بىرىنچىسى، ئۆزىنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتىگە ئىشىنىپ، ھەرقانداق بالا كەلسە قارشى كېتىۋېرىدىغانلار، بۇنداق كىشىلەر ئاقىۋەت ئۆزىنى ھالاكەتكە سالىدۇ؛ ئىككىنچىسى، تائام ۋە شاراپنىڭ ئۆزىگە يېتەرلىك مىقدارىنى بىلمەيدىغانلار ۋە مەيدىسىنىڭ ھەزىم قىلىشقا ئاجىز كېلىشىدىن قورقماي يەۋېرىدىغانلار، شۈبھىسىزكى، بۇنداق كىشىلەر ئۆز جېنىنىڭ دۈشمىنىدۇر. ئۈچىنچىسى، ئاداۋەت ئەھلىنىڭ سۆزىگە مەغرۇر بولۇپ، ئۇلارنىڭ خوشامەتلىرىگە ئالدانغانلار، بۇنداق كىشىنىڭ ئىشى ئاخىرى ھەسرەت-نادامەت ۋە پۇشايمان كەلتۈرىدۇ.

دۈشمىنىڭنىڭ ھىلىسىدىن بولما غاپىل ھېچقاچان،
قۇدرىتىڭنىڭ بارىچە قاچ ئۇ تاماندىن ھەرقاچان.

— ھەي قەيزە، — دەپتۇ پادىشا، — مەن ساڭا ھەرقانچە مەرھەمەت ۋە ئىلتىپات كۆرسەتسەممۇ ۋە شۇنچە دوستانە نەسىھەتلەرنى ئېيتساممۇ، سەن تارتىنىپ بويۇن تولغاۋېرىسەنا! نەسىھەتنى قوبۇل قىلمايدىغان كىشىگە قىلغان نەسىھەت خۇددى زاھىتنىڭ بۆرىگە قىلغان نەسىھىتى پايدا بەرمىگەندەك بىر ئىش بولىدىكەن-دە!

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ قەيزە.

— بىر پاك كۆرۈنۈشلۈك زاھىت بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ پادىشا.

زاھىت بىلەن بۆرىنىڭ ھىكايىسى

بىر پاك كۆرۈنۈشلۈك زاھىت بار بولۇپ، ئۇ ھەر كۈنى بەلگىلىك تائەت-ئىبادىتىنى تۈگەتكەندىن كېيىنكى ۋاقتىنىڭ ھەممىسىنى خالايىققا نەسىھەت قىلىش بىلەن ئۆتكۈزىدىغان كىشى ئىكەن. بىر كۈنى، سەھرادىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ھېرىس ئاغزىنى ئېچىپ تاما كۆزى بىلەن تەلەپ يولىغا قاراپ، پۈتۈن ھىممىتىنى بىگۇنالارغا ئازار بېرىشكە قارىتىپ جانلىقنى جانسىز قىلىپ، تويماس نەپسىنى خۇشال قىلماققا تەييار تۇرغان بىر بۆرىنى كۆرۈپ قاپتۇ.

زالىمنى كۆر، جاھىللىقتىن كىشىگە،
مىڭ زىيان يەتكۈزگۈسى بىر نەپ ئۈچۈن.

زاھىت شەپقەت يۈزىسىدىن ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىشقا باشلاپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي زالىم، بۇندىن كېيىن ئەمدى ھەرگىزمۇ خالايىقنىڭ قويلىرى ئەتراپىغا يېقىن يولىمىغىن ۋە ئاجىز ھەم بىچار-

لەرگە قەست قىلمىغىن. چۈنكى زۇلۇمنىڭ ئاقىۋىتى ئوقۇبەت، ئاخىرى ئاخىرەت ئازاۋى بولىدۇ.

زۇلۇم بىلەن ھەر كىشى بولسا خۇرسەنت،
قولى بىلەن پۇتىغا سالغۇسى بەنت.
كۆرسىمۇ ئۇ ھازىرچە كاتتا دۆلەت،
لېكىن تېزدىن يەتكۈسى ئاڭا مېھنەت.

زاھىت يۇقۇرقىدەك ماقالىلار بىلەن سۆزلەپ، ئۇنىڭ خەلق قويلىرىغا زىيان سېلىشىنى تەرك ئېتىشى ئۈچۈن ۋەز ئېيتىشقا كىرىشىپتۇ. لېكىن:

— ھەي شەيخ! نەسىھەت قىسسەڭنى قىسقا قىل، ماۋۇ جاڭگالنىڭ كەينىدە قويلار ئوتلاۋاتىدۇ. ئۇلاردىن بەزىسىنىڭ قارنىنى يېرىپ، بەزىسىنى ئېلىپ قېچىشنىڭ پۇرسىتى ئۆتۈپ كېتىدۇ بىكار. ئۇ ھالدا ھەسرەت ۋە نادامەت پايدا بەرمەيدۇ ماڭا! — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇنىڭغا بۆرە.

بۇ مىسالنى كەلتۈرۈشۈمدىن غەرەز شۇكى، مەن ساڭا شۇنچىلا نەسىھەت قىلساممۇ، سەن ئۆز پەيلىڭدىن يانمايۋاتىسەن ۋە سۆزۈمگە ئىلتىپات قىلمايۋاتىسەن.

مەن تەرەپكە قارىغىن ئەي باغرى تاش،
ئىلتىپات بىرلە سۆزۈمگە سال قۇلاق.

— مەن ئەقلىم نەسىھەتچىسىدىن نەسىھەتلەرنى ئاڭلىدىم ۋە پەم ۋائىزىدىن پەنت ئالدىم ھەم ئۇنىڭدىن بەھرىلەندىم. شۇڭا مەن ھەمىشە ھەزەر قىلىشىم، ھەزەر ئىشىكىنى تۇتۇشۇم، تەجرىبە ئەينىكىگە قاراپ تۇرۇشۇم كېرەك. مەن قورقۇنچىدىن شۇ يەرگە كەلدىمكى، شۇ تاپتا مەن، ماڭا كىشىنىڭ قولى يەتمەيدىغان،

www.uyghurkitap.com

'كوزى ئۆلۈشالمايدىغان يەرگە كەتمەكنىڭ كويىدا مەن. مېنىڭ بۇ يەردە بۇنىڭدىن ئارتۇق تۇرۇشۇم هارام. چۈنكى مەن سېنىڭ مېنىڭ قېنىمنى هالال دەپ تونۇغانلىقىڭنى هەم مۇرۇۋۋەت شەرتىدە جايىز بولمايدىغان ئىشنى قىلىشنى راۋا كۆرگەنلىكىڭنى بىلمەن، بەس! بۇنداق هالدا مېنىڭ بۇ يەردە تۇختىشىم مەكرۇ ۋە كېتىشىم ۋاجىپتۇر. بۇ يەردە بۇندىن ئارتۇق تۇرۇشۇم خوپ ئەمەس، — دەپتۇ ئۇنى ئاڭلىغان قەيزە.

— بۇ يەردە ساڭا هەممە مەئىشەت جابدۇقلىرى تەييارغۇ! راهەت-پاراغەت ئىشىكلىرى كۆڭلۈڭگە ئوچۇقتۇ! شۇنداق تۇرۇقلۇق سەپەر مۇشەققىتىنى ئىختىيار قىلىشىڭ ۋە باشقا جايلارغا بېرىپ كۈن كەچۈرۈش ئۈچۈن تەرەددۇت قىلىشقا هېچقانداق سەۋەپ يوقتۇ؟ — دەپتۇ پادىشا.

— هەرقانداق كىشى مۇنۇ بەش خىسلەتنى ئۆمۈرنىڭ سەرمايىسى ۋە يول جابدۇغى قىلسا، هەر قەيەرگە بارسا غەرىزى هاسىل بولىدۇ ۋە ئۆزىگە هەمسوهبەت تېپىپ ئىززەتلىك بولىدۇ، — دەپتۇ قەيزە، — ئۇنىڭ بىرىنچىسى، بەتقىلىقلىقتىن يىراق بولماق؛ ئىككىنچىسى، ياخشى ئىش قىلىدىغان بولماق؛ ئۈچىنچىسى، تۆهمەت قىلىدىغان ۋە رىيا قىلىدىغان ئىشلاردىن پەرهىز قىلماق؛ تۆتىنچىسى، ياخشى خۇيلۇق بولماق؛ بەشىنچىسى، هەممە ۋاقىتتا ئەل بىلەن ياخشى چىقىشماق ۋە ئەدەپ ساقلىماق. بۇ سۈپەتلەرنى ئۆزىگە جەم قىلغان كىشى هېچقانداق جايدا غېرىپ بولۇپ قالمايدۇ، بەلكى غېرىپلىقنى يەرلىكلىككە ئالماشتۇرىدۇ. ئەقىللىق كىشى ئەگەر ئۆز يۇرتىدا ئۇرۇق-تۇققانلىرىدىن خاتىرجەم بولالمىسا، ئۇلاردىن ئايرىلىپ سەپەر قىلىشى كېرەك، چۈنكى ئۇلارنىڭ هەممىسىگە بەدەل تېپىلسىمۇ ئۆز زاتىغا بەدەل تېپىلمايدۇ.

قىلالمىساڭ ئەگەر يۇرتۇڭ ئىچرە كۆڭلۈڭنى خوشال،
نە قىلارسەن ئۆيۈڭ ئىچرە ئەسىر بولۇپ ئولتۇرۇپ.

www.uyghurkitap.com

كەتسەڭمۇ گەر ئۆزگە يۇرتقا تاپالارسەن يار-دوست،
يۇرسەڭ ئەگەر ھەر ماكاندا ئەدەپ-ئەخلاقلىق بولۇپ.

— بارغان يېرىڭدە قانچىلىك ۋاقىت تۇرسەن؟ قايسى زامانغىچە توختايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— مېنىڭ بېرىشىمدىن يېنىشىمنى ئۇمىد تۇتمىغىن ۋە كېتىشىمدىن كېلىشىمنى تاما قىلمىغىن، — دەپتۇ قەيزە، — سېنىڭ بۇ سوئالىڭ ۋە مېنىڭ جاۋابىم، خۇددى ناۋاي بىلەن ئەرەبنىڭ ھېكايىسىغا ئوخشاپ قالدى.

— ئۇ قانداق ھېكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— بىر ئەرەب، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ قەيزە.

ئەرەب بىلەن ناۋاينىڭ ھېكايىسى

بىر ئەرەب باياۋانلارنى كېزىپ، ئاخىرى باغداتقا كەپتۇ ۋە دەجلە دەرياسىنىڭ قىرغىقىدىكى بىر ناۋاينىڭ دۇكىنىنى كۆرۈپتۇ. قارىسا گىردىلەر تولۇن ئايدەك پارقىراپ، ئاق نانلار ئاپئاپتەك يارقىراپ، توقاچلار مەھبۇبلار رۇخسارىدەك ناز قىلىپ، كاكچىلار دىلبەرلەر يۈزىدەك دىلنىڭ زوقىنى تارتىپ تۇرغان ئىكەن.

ناۋاي تونۇرى خۇددى خىلىل گۈلزارىغا ئوخشار①،
ھەرلەھزە چىقار پاكىزە نانلار گۈل كەبى ئاندىن.

ئەرەب بىچارە ناننىڭ پۇرىقىدىن يېڭى ھايات تېپىپتۇ. ئۇ ناننىڭ يۈزىنى كۆرۈپ سەۋرە ياقىسىنى يىرتىپ، ناۋاينىڭ قېشىغا

① نەمرۇدنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى كۆيدۈرۈش ئۈچۈن ياققان ئوتلىرى گۈلزارغا ئايلىنىپ كەتكەن ئىكەن. بۇ يەردە ئەنە شۇ تەمسىل ئىشارەت قىلىنغان.

كەپتۇ ۋە دەپتۇ:

— ھەي خوجايىن! قانچە پۇل بىلەن مېنى نانغا تويدۇرالايسەن؟ ناۋاي: "ناھايىتى بىر پاتمان ياكى ئىككى-ئۈچ پاتمان نان بىلەن تويار" دەپ ئويلاپ:

— يېرىم تىللا بېرىپ، قانچىلىك يېسەڭ يېگىن، — دەپتۇ.

ئەرەپ يېرىم تىللا بېرىپتۇ-دە، دەريانىڭ لېۋىدە ئولتۇرۇپتۇ. ناۋاي نان كەلتۈرۈپ بېرىپتۇ. ئەرەپ ناننى سۇغا تۆگۈرۈپ يېيىشكە باشلاپتۇ. ئەرەپ بىر تىللالىق نان يەپ بولغان بولسىمۇ، يەنىلا نان تەلەپ قىلىپتۇ. ئاخىرى ناۋاي بىتاقەت بولۇپ، شۇنداق دەپتۇ:

— ساڭا راسا ئىشتىھا بەرگەن ئىكەن-دە بۇرادەر! خۇداھەققى ماڭا ئېيتقىنا، سەن قاچانغىچە نان يەۋېرىسەن؟

— ھەي خوجايىن، بىسەۋرلىك قىلما، تاكى بۇ سۇ ئېقىشتىن توختىمىغىچە مەن نان يېيىشتىن توختىمايمەن، — دەپ كۈلۈپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئەرەپ.

بۇ مىسالدىن غەرەز شۇكى، پادىشا مەن ھاياتىم ئىچىدە قورقۇپ ئۆتىمەن، شۇڭا ۋىسالدىن بەھرە ئېلىشىمىز مۇمكىن ئەمەس دەپ بىلىمەن. روزىگار ئۆتتۈرىمىزغا شۇنداق جۇدالىق سالدىكى، ۋىسال ئېھتىمالى يوق. مۇندىن كېيىن ئەگەر سىزنى ناھايىتى بەك سېغىنىپ كەتسەم سەھەر شامىلىغا ئەرز قىلىپ، دىدارىڭنى خىيال ئەينىگىدە كۆرۈۋالارمەن.

بولمىسىمۇ يار ۋىسالى، يادى بىرلە مەن خۇشال،
بولمىسا ئاي، شام بىلەنمۇ كۆلبىمىز روشەن بولۇر.

پادىشا كۆزىدىن ھەسرەت تامچىلىرىنى ئاققۇزۇپتۇ ۋە ئۇ زېرەك قىزنىڭ تۇزاققا ئىلىنمايدىغانلىقىنى، ئىنتىقام ئېلىش مۇيەسسەر بولمايدىغانلىقىنى، ھەرقانچە ۋەدە دانلىرىنى چاچقان بول-

www.uyghurkitap.com

سىزنىڭ ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپتۇ.

— ئەي پادىشا، ھەرقانچە مەرھەمەت بىناسىنى ۋەخانىس جەملىك خەۋىرىدىنى قەسەم بىلەن تەكىتلىسەڭمۇ، خىزمەت ھالقىسىنى بويۇنۇمغا سالمايمەن، — دەپتۇ قەيزە.

پادىشا قەيزىنىڭ يۈزىگە سانچىلغان ئازار تىكىنىنى ھىلە يىڭنىسى بىلەن چىقىرىشقا بولمايدىغانلىقىنى، ئەمدى ئاتقان ئوقنىڭ قايتمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي قەيزە، ۋىسال بوستانىنىڭ ھىندى جان دىمىغىغا يەتمەيدىغانلىقىنى ۋە ئۈمىت ئەينىكىمدە سوھبەت چېھرىسىنى كۆرەلمەيدىغانلىقىمنى چۈشەندىم. ئەمما، نەسىھەت سىرى بىلەن كۆڭۈل ئەينىكىمدىكى غۇبارنى ئېرىتىپ، ھاياتىم ئۈچۈن سائادەت كەلتۈرگۈدەك بىر-ئىككى ئېغىز سۆزنى يادىكار قىلىپ قالدۇرۇشۇڭنى ئۈمىت قىلىمەن.

— ئەي پادىشا، — دەپتۇ قەيزە، — جاھاندىكى ھەممە ئىشلار تەقدىرگە مۇۋاپىق بولىدۇ. شۇڭا ئۇنى يا ئىلگىرى-كېيىن ياكى ئاز-كۆپ قىلغىلى بولمايدۇ. بىر كىشىنىڭ نامى ئەمەلگە سائادەتمەنلىك سۈپىتى يۈتۈلگەنلىكى ياكى شۇملۇق سەھىپىسى يېزىلغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. لېكىن ئېھتىيات شەرتىنى بىجا كەلتۈرۈپ، ساۋابلىق ئىشلارنى قىلىش ھەممە كىشىلەر ئۈچۈن ۋاجىپتۇر. ئەگەر مۇۋاپىق كېلىپ قالسا، ئۇلۇغلۇق تەختىدە ئولتۇرالايدۇ ۋە دوستلار قېشىدىمۇ مەغرۇر، تەنە قىلغۇچىلارنىڭ تەنىسىدىنمۇ يىراق بولالايدۇ. يەنە شۇنى بىلمەك كېرەككى، نەپ ئالغىلى بولمايدىغان مال ماللارنىڭ ئەڭ ئوسالىرىدۇر. پۇقرالارنى باشقۇرۇشتا بىپەرۋالىق قىلىدىغان پادىشالار پادىشالارنىڭ غاپىلراقىدۇر. زورۇريەت ۋە قىيىنچىلىق چېغىدا دوستىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەر دوستلارنىڭ پەست ۋە يامانراقىدۇر. ئۆز ئېرىنى ياخشى كۆرمەيدىغان خوتۇن خوتۇنلارنىڭ ئەسكىراقىدۇر. ئاتا-ئانىسىغا ئىتائەت قىلىشتىن بويۇن تارتىدىغان پەرزەنت پەرزەنتلەرنىڭ يامانراقىدۇر. ئەممـ

لىك ۋە ئەرزانچىلىق بولىدىغان شەھەر، شەھەرلەرنىڭ ۋەيرانىرا-
قىدۇر. سوھبەتلەشكۈچىلەرنىڭ كوڭلى ساپ بولىدىغان ئولتۇرۇش
سوھبەتلەرنىڭ ناخۇشراقىدۇر. مەن بىلەن پادىشانىڭ ئوتتۇرىسىدا
شۇبھە ۋە خەرخەشىلىك چۈشتى. ئەمدى ۋىدالاشماق ئەلادۇر.
قەيزە شۇ سوز بىلەن ئۇز گېپىنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈپ، ئاي-
ۋان ئۈستىدىن ئۇچۇپ كېتىپتۇ. پادىشا ھەيرانلىق بارمىغىنى چىش-
لەپ، پۇشايمان قىلىپ ئاھ تارتىپتۇ ۋە:

جاننى كويدۇرگەن بۇ دەرتنى كىمگە ئەيلەرمەن ئايان،
تەييارلاندى تىۋىپىمۇ شۇ دەم بولماقتا راۋان.
ئىلتىجا قىلسامۇ شۇنچە قىلدى يار ئۇز گېپىنى،
ئاخىرى كەتمەكچى بولدى، قەست قىلىپ ئالماقتا جان.

دەپتۇ.
مانا بۇ ھەسەت قىلغۇچى ۋە ئاداۋەت ساقلىغۇچىلارنىڭ
مىكرىدىن ساقلىنىپ، ئۇلارنىڭ غەرەز ئارىلاشقان دوستلۇقىغا ئى-
شەنمىگەن كىشىلەرنىڭ داستانى. ھەقىقەتەنمۇ ئازار تاپقان دۈش-
مەن ئىنتىقام ئېلىشقا بەل باغلايدۇ. ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ روشەن
كوڭۇللىرىگە مەخپىي ئەمەسكى، بۇ سوزلەرنى بايان قىلىشتىن غە-
رەز: ئەقىللىق كىشىلەر زامان ھادىسىلىرى ۋە جاھان ئىشلىرىدا، بۇ
سوزلەرنى يېتەكچى قىلىپ، ئىشلىرىنىڭ بىناسىنى ئەقىل ۋە تەدى-
بىر ئاساسىغا قويۇپ، ئېھتىيات بىلەن ئىش كورۇشى، ھەرقانداق
بىر ئەھۋال ئاستىدىمۇ كوڭلىدە دۈشمەنلىك ساقلاپ يۈرگەنلەرگە
ئىشەنمەسلىگى، ئۇلارنىڭ ھىلە-مىكرلىرىنىڭ ئاپىتىدىن ۋە ئىنتى-
قام ئېلىش، ئاداۋەت ساقلاشلىرىنىڭ زەربىدىن خاتىرجەم بولماس-
لىقى كېرەك دېمەكتۇر.

ئەگەر "دىلىم تاپمىغۇن رەنجى،" دىسەڭ،
قۇلاغىڭغا بۇ گەۋھەرنى تاقىۋالغىن.
دۇشمىنىڭدىن ھەرئان قىلىپ ئېھتىراز،
قانچە ياخشى كورۇنسىمۇ قاچمايسەن.
ئاداۋەت ئەھلىگە يولەنمەك يامان،
ئىشەنمەك زىياندۇر، زىياندۇر، زىيان.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

توققۇزىنچى باپ

ئەپۇقىلىش پادىشالارنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

دابشىلىم شاھ ھورمەت يۈزىسىدىن دانىشمەن قەلب ئىگىسى بەرەھمەنگە شۇنداق دەپتۇ:

— ئاداۋەت پەيدا بولغاندىن كېيىن دۈشمەندىن كۆڭلى ئارام تاپمىغان، دۈشمىنىدە كىنە — ئاداۋەت ئەسىرىنى كۆرگەندىن كېيىن ھەر قانچە مەرھەمەت ۋە خۇشامەت قىلغىنى بىلەن ئۇنىڭدىن غاپىل بولمىغان كىشىلەرنىڭ مىسالىنى ئاڭلىدىم. ئەمدى كۆڭلۈمگە مۇنداق ئىشتىياق چۈشتى، توققۇزىنچى ۋە - سىيەتنىڭ مەزمۇنى بويىچە، پادىشالارنىڭ ئەپۇلىرىغا مىسال بولىدىغان داستانلارنى بايان قىلغايسەن. پادىشا ئۆز خىزمەت - كارلىرىدا خاتالىقنى كۆرگەن ۋە ئۇنى ئۆتكۈزۈۋەتكەندىن كېيىن ئۇلاردا ئىككىنچى قېتىم ئەيىپ ۋە گۇنا سادىر بولغان بولسا بۇ ئىككىنچىسىدە ئۇلارغا يەنە مەرھەمەت قىلىشى كېرەكمۇ - يوقمۇ: ئۇلارغا بېگىدىن مەنسەپ بېرىپ، يەنە ئاۋالقىدەك ئىشىنىش ھوشيارلىق ۋە ئېھتىيات شەرتىگە مۇناسىپ كېلەمدۇ يوق؟ بۇنىڭغا ئالاقىدار مىساللاردىن تەپسىلات سۆزلەپ بەرسەڭ.

بىدپاي ھەكىم جانغا راھەت بېغىشلىغۇچى ئىبارىلەر بىلەن

شۇنداق جاۋاپ بېرىپتۇ: سەل - پەل خاتالىق سادىر بولۇشى بىلەنلا، ئۇنى جازالاشقا ئەمىر قىلسا، مۇلازىملارنىڭ ئىشتىياقى قايتىدۇ - دە، ھېچكىم پادىشاغا ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. نەتىجىدە، بۇ ھالدىن ئىككى ئىللەت پەيدا بولىدۇ. ئۇنىڭ بىرى شۇكى، پادىشالىق ئىشلىرى يۈرۈشمەي ۋە پۇتۈمەي قالىدۇ. ئىككىنچىسى، پادىشامۇ ھەم گۇناھكارلارمۇ ئەپۇنىڭ لەززىتىدىن نېسىۋىسىز قالىدۇ. كاتتا پادىشالاردىن بىرى: "ئەگەر خەلق مېنىڭ جىنىمىنىڭ تامغى ئەپۇ چاينالمىسىدىن قانداق لەززەت تاپىدىغانلىقىنى بىلىدىغان بولسا، مېنىڭ دەرگاھىمغا گۇنا ۋە خىيانەتتىن بولەك تۇھپە ئېلىپ كەلمىسەكەن بولاتتى" دېگەن ئىكەن.

ئەپۇ قىلماقتىن ماڭا بىھساپ ۋە بىساناق،
لەززەت تېپىلىشىنى بىلگەن بولسا گۇناھكار.
ھەر دائىم بىر قەست بىلەن ئۇتكۈزۈپ كوپ خاتالىق،
كەلتۈرەتتى ئالدىمغا گۇنالارنى كوپ قاتار.

پادىشالارنىڭ ھاللىرىنىڭ جامالىغا ئەپۇدىن ئۆزگە ھېچ قانداق ياسداق ياراشمايدۇ. ئۇلۇغلارنىڭ قەدرى - قىممىتىنىڭ كامالىتىگىمۇ مەرھەمەتتىن روشەنرەك بىرەر دەلىل يوق. بىر ئادەمنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتىنى ئۇنىڭ ئوز ئاچچىغىنى باسالىشى بىلەن بىلە بولىدۇ. ھوشيارلىق ۋە ئەرلىكنىڭ ئەسىرىنى غەزىۋىنىڭ قىزدىق شەرۋىتىنى ئىچەلىشى بىلەن ئولچىسە بولىدۇ.

مەرتلىكنى كۈچ بىلەن دەپ، قىلما گۇمان،
غەزەپنى باسالىغان ئىرۇرسەن پەھلىۋان.

پادىشانىڭ خۇي - پەيلىنىڭ ياخشىراغى: "ھادىسە ۋاقتىدا

ئەقلىنى ئۆزىگە ھاكىم قىلغان بولۇش، ھېچ ۋاقىتتا خۇيىمىنى مەرھەمەت ۋە سىياسەتتىن خالى قىلماي تۇتۇش» تىن ئىبا - رەتتۇر. ئەمما مەرھەمەت بوشاڭلىق بولۇپ قالماسلىقى، سىياسەت زۇلۇم بولۇپ قالماسلىقى كېرەك. شۇنداق بولغاندىلا سەلتەنەت ئىشى گۈزەللىك ۋە ئۇلۇغلۇق بىلەن زىننەت تاپىدۇ ۋە مەملە - كەتنىڭ مادارى خەۋپ بىلەن ئۈمىتنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ. يەنى ئىخلاسمەنلەرمۇ ئىلتىپاتتىن نا ئۈمىد بولمايدۇ؛ پىتنە - پاسات - چىلارمۇ ئەلنى بۇزۇپ، پىتنە قوزغاشقا سىياسەتتىن ئەمىن بولالمايدۇ.

ئېلىنى شۇنداق تۇتاتتى جەمشىت،
بېرىپ بەزى خەۋپ، بەزىدە ئۈمىت.

ئىسلام ھوكۇمالىرى: «تەڭرى تائالا قۇرئاندا بەندىلەرگە ياخشى خۇيىلارنى تەلىم بەرگەن. ئەزەلدە سائادەت يار ۋە مەدەتكار بولغان كىشى قۇرئان ھوكۇملىرىنى كۆڭلىگە قىبلە ۋە جېنىغا كەئبە قىلىشى كېرەك» دەپ ئېيتقان. تەرىقەت پىرلىرىدىن بىرى ھەقىقەت تىلى بىلەن مۇنداق دېگەن: «ئاچچىقنى يۇتماق دېگەنلىك ئۇقۇبەت قىلىشقا ھەركەت قىلماسلىق دېگەنلىكتۇر. ئەپۇ دېگەنلىك مالاللىق ئەسىرىنى كۆڭلىدىن تامامەن چىقىرى - ۋېتىش دېگەنلىكتۇر. ياخشى ئىش دېگەنلىك گۇناھسىنى ئەپۇ قىلغان دوستىغا يەنە بۇرۇنقىدەكلا مېھىر - شەپقەت كۆرستىش دېگەنلىكتۇر».

بۇ سۆزنىڭ مەھسۇلى شۇكى، ئىشلار بىناسىنى ئىلتىپات ۋە يۇمشاقلىق ئاساسىغا قويۇپ، ھەممە ئىشلاردا دوستلارغا مۇرۇۋۋەت، دۈشمەن بىلەن مادارا قىلماقنى مۇتىسۇەر بىلمەك كېرەك. «سۇھا» دېگەن كىتاپتا: «ئەگەر يۇمشاقلىقنى سۈرەتكە كەلتۈرۈش مۇمكىن بولسا، ئۇنىڭ جامالى شۇنداق نۇرلۇق

ۋە پارقىراق بولغان بولاتتىكى، ھېچبىر كوز ئۇنىڭغا قاراشقا چىدىيالمىغان بولاتتى. ھېچ كىشى ئۇنىڭدىن گۈزەلرەك ۋە ئۇنىڭدىن ياخشىراق شەكىلنى كورمىگەن بولاتتى" دەپ يېزىلغان ئىكەن.

پۇرسەت كېلىپ قولۇڭغا چۇشكەن بولسا گۇناكار،
ئەپۇ قىلساڭ سەن ئۇنى، ساڭا كېلىپ باش قويار.
قىلمىشىدىن قورقۇپ ئۇ ئاللىبۇرۇن ئولگەندۇر،
گەر ئەپۇدىن تاپسا ھىد، يېڭىۋاشتىن جان تاپار.
مۇمكىن بولسا ئەپۇنىڭ سۇرىتىنى سىزماققا،
ئەپۇ يۈزى قۇياشتەك، نۇرچېچىپ تۇرغان بولار.

ئەگەر چوڭقۇرراق ئويلاپ باقىدىغان بولسا، كىشى ئىنسانىڭ شاراپىتى ئەپۇ ۋە ئېھسان بىلەن ئاشىدىغانلىغىنى بىلەلەيدۇ. شۇڭا ئاشۇ ئىككى سۇپەتنى تېپىشقا ھەركەت قىلماق كېرەك. ھېچكىمگە مەخپى ئەمەسكى، ئادەم گۇنا ۋە غەپلەت، سەھۋەنلىك، خاتالىقتىن خالى بولالمايدۇ. ئەگەر ھەر بىر گۇناغا ئازاپ-ئۇقۇبەت، ھەر بىر سەھۋەنلىككە بىر سىياسەت قىلىۋېرىدىغان بولسا، تېز ئاردا پادىشالىقنىڭ مۇھىم ئىشلىرىغا تۇسالغۇ ۋە نۇقسانلار پەيدا بولىدۇ.

ئاچچىق تېزلىك بىلەن ئالساڭ قولغا تىغ،
يەيسەن ئاخىر نادامەت بىرلە دەرىغ.
تەپەككۇرلۇق ئىش قىلىشنى قويسا باش،
تاپالمىغاي زىبۇ زىننەت بىرلە تاج.

ئىككىنچى تەرەپتىن، پادىشا گۇناكار بولغۇچىنىڭ ئىخلاسىغا ۋە قابىلىيىتىگە قارىشى كېرەك. ئەگەر ئۇنىڭدىن پادىشالىق

ئىشلىرى ئۇچۇن بىرەر مەسلىھەت چىقىدىغان ياكى بىرەر ھادىسە پەيدا بولغاندا ئۇنىڭغا ئېھتىياج چۈشۈشىنىڭ ئېھتىمالى بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا يەنە ئاۋالقىدەك ئىلتىپات قىلىشى ۋە دەرھال ئۇنى تەربىيەت قىلىشىنىڭ پېيىگە چۈشۈشى كېرەك. ئۇنىڭدىن كورۇلگەن سەھۋەنلىكنى ئەيىپ كورمەي، ئۇنىڭ كوڭلىگە قۇۋۋەت بېرىشى كېرەك. چۈنكى پادىشالىقنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنىڭ باش - ئۇچى ۋە ھەددى - ھېساۋى يوق. پادىشانىڭ ئوز سىرىگە مەھرەم بولالايدىغان قابىلىيەتلىك كىشىلەرگە ناھايىتى كوپ ئېھتىياجى چۈشىدۇ. شۇنداق ئىكەن، جاھاننى سوراشنىڭ شەرتى شۇكى، پادىشالار ئەقىللىق، قابىلىيەتلىك، قەلبى پاك، دىيانەتلىك، ئوزىنى ئايايدىغان، نەسىھەت قىلالايدىغان، قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ئوزىگە تەرەپتار بولغان، ياخشى خۇيلۇق كىشىلەرگە تەربىيەت قىلىشى، ئۇلارنىڭ قولىدىن نىمە ئىش كېلىدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ قايسىسى نىمە ئىشقا يارايدىغانلىقىنى بىلىشى ۋە ھەر قىسىم كىشىلەرنى ئوز تۇرىگە قاراپ، لىياقىتىگە يارىشا ئىشقا تەيىنلىشى كېرەك. ئەگەر بىرەرسىنىڭ ئەيىۋىنى كورۇپ قالسا ئۇنى يامان كورمەسلىكى كېرەك. چۈنكى مەخلۇقلار ئەيىپسىز بولمايدۇ ۋە ئەل ئارىسىدا "ئەيىپسىز يار ئىزلەيدىغان بولساڭ يارسىز قالىسەن" دىگەن گەپمۇ بار. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئەگەر بىر كىم ئوزىگە تاپشۇرۇلغان ئىشنى بېجىرەلمىگەنلىكى ياكى خاتالىق ئوتكۈزگەنلىكىنى بىلسە، گەرچە ئۇ قابىلىيەتلىك ھەم ئەقىللىق كىشى بولغان ھالەتتىمۇ ئۇنى ئىش بېشىدىن يىراق قىلماق ۋە ئەگەر ئۇ نادان ۋە بىئەقىل بولغان بولسا ئۇنىڭدىن پەرھىز قىلىش دەرىجىسىگىچە ئېھتىيات قىلماق ۋاجىپتۇر. بۇ مەنا مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئەمەلدارلارغا ۋە قول ئاستىدىكىلەرگە تاپشۇرغان ئىشلارنىڭ نەتىجىسىدىن مەملىكەتنىڭ بارلىق ئىشلىرىدىن بىر قىسىل ياكى بىر قاراموقچىلىق نەرسە ئوزىگە مەخپى قالمىغۇدەك دەرىجىدە.

خەۋەردار بولۇش پادىشالار ئۈچۈن پەرزدۇر. بۇنىڭدىن ئىككى تۈرلۈك پايدا ھاسىل بولىدۇ: ئۇنىڭ بىرى، ئەمەلدارلارنىڭ قايسىلىرى خەلقپەرۋەر ۋە قايسىلىرىنىڭ زالىم ئىكەنلىگى مەلۇم بولىدۇ-دە، يۇقىرىلارغا ياخشىلىق قىلغانلارنى تەربىيەت قىلىپ، خەلققە جاپا سالغانلارنى مەنسەپ ۋە ئەمەلدىن ئېلىۋەتكىلى بولىدۇ.

خۇدا ھۆكمىنى سەن قويساڭ ئەمەلگە،
كى يۇرتۇڭ ئۈچرىماس ھېچبىر خەتەرگە.
رەقىپتۇر ساڭا ھەر زالىم ئەمەلدار،
ساڭا نەپ ئىزلەپ ئەلگە بەرسە ئازار.
خاتادۇر ئۇ كىشىگە بەرسە مەنسەپ،
ئۇنىڭدىن كۆرگۈسىدۇر خەلق كۈلپەت.
ياماندۇر تەربىيەت قىلساڭ ئاڭا سەن،
ساڭا بىلسەڭ بولۇر ئۇ كاتتا دۈشمەن.

يەنە بىرى شۇكى، مۇلازىملار پادىشانىڭ ئۇلارنىڭ ئىشلىرىدىن خەۋەردار بولۇپ تۇرغانلىقلىرىنى ئاڭلىسا، ھەم ياخشى ئىشقا ۋە ئادالەت قىلغانلارغا ئىنئام بېرىپ تۇرغانلىغىنى كۆرسە، يامانلىق تەرەپكە ئەسلا قەدەم باسالمايدۇ. بۇ مۇقەددىمىگە لايىق كېلىدىغان مىساللاردىن بىرى شىر بىلەن چىلبۆرىنىڭ ۋەقەسىدۇر.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ راي.

— ھىندىستان دىياردا، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن

شىر بىلەن چىلبۆرىنىڭ ھىكايىسى

ھىندىستان دىيارىدا پۈرەيسە ئىسىملىك بىر چىلبۆرە بار ئىكەن. ئۇ دۇنيادىن يۈز ئۆرۈگەن، دۇنيانىڭ تەئەللۇقاتىغا ئارقىسىنى قىلغان ئىكەن. ھەمىشە ئۆز جىنسلىرىنىڭ ئارىسىدا يۈرسىمۇ، گۆش يېمەس، قان تۆكۈش ۋە باشقىلارغا ئازار يەتكۈزۈشتىن پەرھىز قىلىدىكەن.

ئەلەم يەتكۈزمەس ئىدى ھېچ جانغا،
بويىماس ئىدى ئاغزىنى قانغا.

يارانلىرى ئۇنىڭغا نارازى بولۇپ:

— بىز سېنىڭ بۇ خۇيۇڭغا رازى ئەمەسمىز، سەن بىز بىلەن بىللە يۈرگەندىن كېيىن، بىزنىڭ سوھبىتىمىزگە قاتناشقىن، بىزنىڭ ئورپ-ئادىتىمىزگە رىئايە قىلغىن ۋە ئەزىز ئۆمرۈڭنى رىيازەت زىندانىدا ئۆتكۈزمەي دۇنيا لەززىتىدىن نېسىۋە تاپقىن. بۇ دۇنيادا سېنىڭمۇ نېسىۋەڭ بارلىقىنى ئۇنتۇمىغىن، دۇنيانىڭ نېمىتىدىن خالىغانچە يەپ ئىچىپ، خەرج قىلىپ يۈرىۋەرگىن. بۇ دۇنيادا ئەنە شۇ يىمەك-ئىچمەكتىن باشقا نىمە راھەت بولسۇن؟ تۈنۈگۈنكى ئۆتكەن كۈننى ياندۇرغىلى بولماس، تاڭلا كېلىدىغاننى تاپماقتا جەم قىلىش راۋا ئەمەس. شۇنداق تۇرۇقلۇق، بۈگۈنكى كۈننى زايا قىلماقنىڭ نىمە پايدىسى بار؟

شات بولايلى، كەل بۈگۈن خىلۋەت ئارا،
تاڭلىنىڭ ئەھۋالىنى كىم بىلگۈسى. —

دېيىشىپتۇ.

— تۈنۈگۈنكى كۈننىڭ قايتىپ كەلمەيدىغانلىقىنى ۋە ئەتىكى كۈنگە ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلىپسىلەر، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ پۈرەيسە ئۇلارغا، — ئۇنداق بولسا، بۈگۈن ئەتىنىڭ يولىغا ئوزۇق بولغۇدەك بىر نەرسىنى ساقلاپ قويۇڭلار.

ئىستە بۈگۈن، قالمىسۇن ھېچبىر ماكان،
ئاخىرەت يولىغا ئوزۇق تاپ ھامان.

بۇ دۇنيانىڭ ھەممە ئىشى باشتىن - ئاخىر ئەيىپ بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئاخىرەتنىڭ زىرائەتگاھى بولۇشتەك ئارتۇقچىلىقىمۇ بار. ئۇنىڭغا ھەرقانداق ئۇرۇقنى تېرساڭ قىيامەتتە ئۇنىڭ ھوسۇ- لىنى ئالىسەن.

تېرىمىساڭ بولغۇسى ئاخىر يۈزۈڭ،
دان تاپالماستىن سامان كەبى سېرىق.
سەن بۈگۈن گەر قىلمىساڭ تېرىقچىلىق،
تاڭلا خاماندىن تاپالماسسەن تېرىق.

مەرت ۋە ئەقىللىق كىشى ئۆز ھىممىتىنى ئاخىرەت ساۋابىنى جەم قىلىشقا سەرپ ئېتىشى كېرەك. ئۇ خەيىرلىك ئىشلار ۋە سەدىقاتلار ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئەقىللىق كىشى ئۆز كۆڭ- لىنى باقىي دولەت ۋە جەننەت نېمىتىگە قويۇش كېرەك. بۇ مەقسەت بولسا دۇنيانى تەرك ئېتىش بىلەن قولغا كېلىدۇ.

بۇ دۇنيا ئىمارىتىگە بەرمە دىل،
ئاخىرەت بىناسى تەييار دۇر ساڭا.

بۈگۈنكى كۈنلۈكتە سىلەرنىڭ قۇۋۋىتىڭلارنىڭ بار ۋاقتىدا، رىيازەت تۇلپارىنى تىرىشچانلىق مەيدانىدا يۈگۈرتۈپ، تەن ساقلىق مەۋسىدىن بىمارلىق ۋاقتى ئۈچۈن ئېھتىيات قىلىپ جۇغلاپ قويۇشۇڭلار كېرەك. قېرىلىق بازىرىنىڭ كاساتلىقىنى كۆزلەپ، يىگىتلىك سەرمايىسىدىن قولۇڭلارغا پايدا كەلتۈرۈشۈڭلار كېرەك. ھايات مائىدەسىدىن① يىروقلىش باياۋانىنىڭ سەپىرى ئۈچۈن ئوزۇق ئېلىشىڭلار كېرەك. بۇزرۇكلاردىن بىرى: "بۈگۈنگۈ قىلالايسىلەر، تاڭلا قىلىش قىلالماسلىقنى بىلالمەيسىلەر" دېگەن ئىكەن.

بىلمىگەندە بار ئىدى كۆپ قۇۋۋىتىم،
بىلگىنىمدە قالمىدى ھېچ قۇدرىتىم.

دۇنيانىڭ راھىتى چاقماقنىڭ روشەنلىگىدەك قىسقا، مېھنىتى بولسا بۇلۇتنىڭ قاراڭغۇلۇغىدەك ئۇزۇن. شۇڭا ئۇنىڭ نېمىتىگە شات، ئەلىمىگە خاپا بولغۇچىلىكى يوق.

بەرسە راھەت خوشاللىققا ئەرزىمەس،
يوقلۇغىغا ئەقىل كىشى غەم يېمەس.

گەپنىڭ خۇلاسىسى، بۇ مېھنەت كۈلبىسىنىڭ دوستلۇغىغا كۆڭۈل بەرمەك ئالى ھىممەتلىكتىن ئەمەس؛ بۇ تەۋرەپ تۇردىغان جايغا ئىمارەت سالماق دانالىقتىن ئەمەس.

ئولتۇرغىلى بولمىغىدەك سارايىنى،
ياساپ يۈرمەي تاشلىغىن ئۆز ھالىغا.

① مائىدە: بۇرۇنقى زاماندا ئاسماندىن مائىدە ئىسىملىك زىياپەت چۈشكەن ئىكەنمىش.

— ھەي پۈرەيىسە، — دېيىشىپتۇ ئۇلار، — سەن بىزنى دۇنيا نېمەتلىرىنى تاشلاشقا تەرغىپ قىلىۋاتىسەن، لېكىن بىز خۇدايىتائالا بىزگە نېمەت ئۈچۈن بەرگەن نەرسىلەردىن لەززەت ئېلىۋېرىمىز ۋە مەنپەئەتلىنىۋېرىمىز.

— دۇنيانىڭ نېمىتى دېگەن ئەقىللىق كىشىلەر ئۈچۈن ئۆزىگە ياخشى نام كەلتۈرۈش ۋە ئاخىرەت يولىنىڭ ئوزۇغىنى تەييارلاشتىكى بىر ۋاستە؛ ئۇ باشقىلارغا ئازاپ-ئوقۇبەت سېلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئاخىرەت ساۋابىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ۋاستە قىلىنغان. ئەگەر سىلەر ئىككى جاھاننىڭ سائادىتىنى ئىستەيدىغان بولساڭلار، ھەرگىز ئۆز كۆڭلىڭلارنىڭ راھىتى ئۈچۈن باشقا جانىۋارلارنىڭ جانلىرىغا زامىن بولماڭلار. ھەر-قانداق بىر لوقما قولۇڭلارغا ئازارسىز كېلىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا قانائەت قىلىڭلار، ئەقىل ۋە شەرىئەتكە خىلاپ كېلىدىغان ھەر-قانداق ئىشقا مېنى تەكلىپ قىلماڭلار. چۈنكى ئۇنداق ئىش ماڭا ياراشمايدۇ. ئۇنداق يامان ئىشتا سىلەرگە ھەمكارلاشسام ئۇ ماڭا ئازاپىقا سەۋەپ بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر مېنى بۇنداق تەكلىپ بىلەن ئازاپ-ئوقۇبەتكە سازاۋەر قىلماقچى بولساڭلار ماڭا ئىجازەت بېرىڭلار، مەن سىلەردىن جۇدا بولۇپ، باشقا-غېرىبنىمۇ كورمەي، خىلۋەتقىنا بىر بۇلۇڭدا ئولتۇراي، — دەپ پۈرەيىسە ئۇلاردىن ئايرىلىپ خىلۋەت جايىنى ماكان قىلىپتۇ.

يارانلىرى پۈرەيىسىنىڭ تەقۋادارلىقى ۋە زاھىتلىق بىساتىدا مەزمۇت ئورۇن تۇتۇپ ئولتۇرغانلىقىنى كورۇشۇپ، ھەممىسى ئۇنىڭغا ئېتىقات باغلاپ، ئاۋال ئۇنى يولدىن ياندۇرماقچى بولغانلىقىغا پۇشايمان قىلىشىپتۇ ۋە ئۆزرە ئېيتىپ تۆۋا قىلىشىپتۇ. نەتىجىدە ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە، ئۇنىڭ تەقۋا ۋە رىيازىتىنىڭ ئاۋازى پۈتۈن ئەتراپقا تارقاپ، پەرھىزكارلىقىنىڭ شوھرىتى تەرەپ-تەرەپكە يېيىلىپتۇ. پۈرەيىسىنىڭ مەنزىلىگە يېقىن بىر جايدا، ئۇنىڭ گۈزەللىكىدىن رەشك قىلىپ، باغى ئېرەممۇ يۈزىنى

جاپا نىقاۋىغا ئۇرايدىغان ۋە راھەتلىك شامىلىنىڭ يەلپۈشى
تۇلگەن كوكچۈللەرگىمۇ ھايات بېغىشلايدىغان دەرىجىدە گۈزەل
بىر ئورمان بار ئىكەن.

ئەجەپ كەڭرى دىيارى شۇنچە ئاۋات،
ئەجەپ ياخشى ھاۋاسى جانغا راھەت.

ئورماننىڭ چورىسىدە خۇددى تازىنىلارنىڭ زۇلپىغا ئوخ-
شايدىغان گۈزەل ئوت - چوپلەر ئوسكەن بولۇپ، ئۇ جاينىڭ
سۈيى، ھاۋاسى ئوبدان بولغانلىقى ئۈچۈن، تۇرغۇن ياۋايى ھاي-
ۋانلار شۇ جايدا جەم بولغان ئىكەن ۋە ئۇلارغا ھەيۋەتلىك
ۋە سولەتلىك بىر شىر پادىشالىق قىلىدىكەن.

نەرسى گۈلدۈردەك ئاۋازى يوغان،
كوزىدىن چاقماقتەك ئوتلار چاقنىغان.

ئۇ ئورمان ئەھلىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدىكەن
ۋە ئۇنىڭ ھەشەمەتىنىڭ پاناھىدا ياخشى كۈن كەچۈرىدىكەن.
ھەممەيلەن ئۇ شىرنى كامجۇي دەپ ئاتايدىكەن. ئۇ ئەنە شۇ
لەقەم بىلەن پۈتۈن مەملىكەتكە مەشھۇر بولغان ئىكەن.
بىر كۈنى كامجۇي دولەت ئەركانلىرى بىلەن ھەر باپتىن
سوزلىشىپ ئولتۇرغاندا، گەپ ئارىسىدا پۈزەيىنىڭ گېپى
چىقىپ قاپتۇ ۋە ھەممەيلەن ئۇنىڭ ياخشى تەربىيە ۋە يارامىلىق
ئەخلاقىنى ماختاپتۇ. ئۇنىڭ توغرىسىدا ئېيتىلغان سوزلەرنى
ھەر تەرەپتىن پادىشانىڭ قۇلىغىغا يەتكۈزۈشۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن
پادىشا جان دىلى بىلەن پۈزەيىنىڭ سوھبىتىگە مايىل
بولۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ پۈزەيە بىلەن مۇلاقات بولۇشقا
كامجۇينىڭ زوق - شوقى ئېشىپ، ئۇنى چاقىرىپ كېلىشكە

كىشى ئەۋەتىپتۇ. ئۇمۇ شاھىنشاھنىڭ پەرمانىنى ئوتۇپ، دەرھال ئۇنىڭ قېشىغا ھازىر بولۇپتۇ. پادىشا ئۇنىڭغا ئىززەت ۋە ھۆرمەت كۆرسىتىپ، مەجلىسنىڭ تۆرىدىن ئورۇن بېرىپتۇ ھەم ئۇنى سىناپ كۆرۈپ بېقىپ، ئۇنىڭ پەزىلەت ۋە ئەدەپ-ئەخلاقىنىڭ بىپايان دەرياسى ھەم ھەقىقەت ۋە مەرىپەتنىڭ كامالەت گۆھەرلىرى بىلەن تولغان خەزىنىسى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. ئۇنى ئىش بىلەرمەنلىك، مۇھىم ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىش، سۆزگە ماھىرلىق ۋە چارە-تەدبىرگە قابىللىق تەرەپلەردىنمۇ ئىمتىھان قىلىپ كۆرۈپ بېقىپ، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى قوبۇل بوتىسىغا پۈتۈنلەي مۇناسىپ كۆرۈپتۇ.

ئەگەر بولسا ئالتۇن پاك،
بولماس سىناقتىن غەمناك.

كامىجۇي ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشىشكە خۇشتار بولۇپ، ھەمىشە ئۇنىڭ بىلەن ئۇلپەت بولىدىغان بولۇپتۇ. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، كامىجۇي جايىنى خالىي قىلىپ، پۈرەيىسگە شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي پۈرەيىسە، مېنىڭ مەملىكىتىم ناھايىتى كەڭرى ۋە ئۇنىڭدا ھەرقانداق مۇھىم ئىشلارغا تولۇق ئىمكانىيەت تەييارلانغان. ماڭا سېنىڭ تەقۋادار زاھىتلىقىڭنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزۈشكەندە، مەن ئۇنى ئاڭلاش بىلەنلا سېنى كۆرمەي تۇرۇپ، سېنى ئىككى كۆزۈمدىنمۇ يېقىن دوست تۇتقان ئىدىم. ئەمدى ئېنىق مەلۇم بولدىكى، سەن مېنىڭ ئاڭلىغىنىمدىنمۇ مىڭ ھەسسە ئارتۇق ئىكەنسەن.

دەيتتى سېنى "يىگانىدۇر ئالەم ئارا"،
ئەمدى كۆردۈم سەن ئىكەنسەن ئۇندىن ئەلا.

بۈگۈن مەن تولۇق ئىشەنچ بىلەن مەملىكەتنىڭ خەزىنىلىرىنى ۋە مۇھىم ئىشلارنى باشقۇرۇش ھوقۇقىنى ساڭا تەقدىم قىلماقچىمەن. چۈنكى، مېنىڭ تەربىيەتىم بىلەن سېنىڭمۇ دەرىجەڭ ۋە مەرتىۋەڭ ئىگىزلەپ، مەخسۇس كىشىلەر ۋە يېقىن كىشىلەرنىڭ قاتارىدا بولغىن. ئەمدى ئىمكانىيەت ۋە ھوقۇقنى قولۇڭغا ئالغاندىن كېيىن، ھەممەڭلىرىڭنىڭ ئارىسىدا ئالاھىدە ئىلغىنىپ چىقىشىڭمۇ مۇمكىن بەلكىم.

دۆلىتىم ئاستانىسىگە قويسىڭىز باش،
ھەپتە ئۆتمەي ئاستىڭىزدا بولغۇسى تەخت.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ پۇرەيسە، — پادىشالارنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن يارامىلىق خىزمەتكارلار ۋە قاۋۇل ھاۋادارلار لازىم بولىدۇ. لېكىن بىر كىشىنى زورلاپ ۋە قاخشىتىپ تۇرۇپ بىر ئەمەلگە قويسىلا، لېكىن ئۇ ئۇنداق ئەمەلنى بېجىرىشكە ئاجىز كەلسە، ئۆزلىرىگە ئۇنىڭ ئۇۋالى يېتىپ قالىدۇ. بۇ سۆزدىن غەرىزىم شۇكى، مەن ئۆزلىرى بەرمەكچى بولغان ئۇنداق ئەمەلنى خوشلىمايمەن. مەن ئۇ ئىشتىن بۇرۇن ۋاقىپ بولمىغانمەن ھەم تەجرىبەممۇ يوق. ئۆزلىرى يۇقۇرى مەرتىۋىلىك ئۇلۇغ ۋە شان-شەۋكەتلىك پادىشا. ئۆزلىرىنىڭ خىزمەتلىرىدە ناھايىتى كوپ ئاقىل، يارامىلىق، ئامانەتلىك ھەم دىيانەتلىك كىشىلەر بار. ئەگەر ئىلتىپات قىلىپ، ئۇلارنى مەنسەپكە تەيىن قىلسىلا، ئۇلار مۇبارەك خاتىرىلىرىنى ئەنە شۇ مۇھىم ئىشلارنى ھەل قىلىش غېمىدىن خالاس قىلاغۇسىدۇر ۋە ئۇلارمۇ ئەمەلدارلىقنىڭ شاراپىتىدىن تاپقان توھپە ۋە ھەدىيەلەر بىلەن كۆڭلى خوشال، بېشى ئىگىز بولغۇسىدۇر.

— سەن بۇنداق قىلىپ قانچىلىك بىر پايدا تاپارسەن؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بۇنداق دەيدىغان بولساڭ مەن سېنى ھەرگىزمۇ ئەپۇ قىلمايمەن. مەيلى سەن خالىغىن ياكى خالىما، بۇ مۇھىم ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشنى سېنىڭ گەدىنىڭگە ئارتىمەن، سېنىڭ قوبۇل قىلىشىڭ ياكى رەت قىلىشىڭ بىلەن ئىشىم يوق، — دەپتۇ كامجۇي.

— ئەي شاھىم! — دەپتۇ پۇرەيسە، — سۇلتانلىق ئىشى ئىككى خىل كىشىگە مۇناسىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ بىر خىلى، باغرى قاتتىق، ئۆزى زىرەك. ئۇ غەرەزىنى ھىلە بىلەن ھاسىل قىلالايدىغان، ئېتىرازنى ئۆزىگە يېقىن كەلتۈرمەيدىغان كىشى؛ ئىككىنچىسى، نومۇسلۇق بولۇشنى ئۆزىگە خۇي قىلغان كىشى، بۇنداق كىشىلەرگە باشقىلار ھەسەت قىلمايدۇ ۋە ھېچكىم ئۇنىڭ بىلەن دۈشمەنلىشىشنىڭ قەستىگە چۈشمەيدۇ. مەن بولسام ياكى خىيانەتكە قول ئۇرالايدىغان ھىرسى غالىپ تەبىقىدىن ئەمەسمەن، ياكى خارلىق يۈكىنى كۆتىرەلەيدىغان بېخىل تەبىئەتلىك كىشىلەردىن ئەمەسمەن.

ئەگەر ھەققىكى سۆزۈم راستىنى ئېيتارمەن ساڭا،
ئىككى ئالەم بەختى بىر خارلىققا ئەسلا ئەرزىمەس.

بۇ خىياللىرىدىن ۋاز كەچسىلە پادىشاھىم، مەن ئۇزۇن مۇددەتتىن بېرى، ھىرسىمنىڭ كۆزىنى قانائەت يىڭنىسى بىلەن تىكىۋەتكەنمەن ۋە ئارزۇيۇمنىڭ رەختىنى رىيازەت ئوتىدا كۆيدۈرۈۋەتكەنمەن. ئەگەر مېنى قايتىدىن دۇنيا ئىشلىرى بىلەن ئارىلاشتۇرىمەن دېسىلە، ئۇ چاغدا مېنىڭ ئىشىم ھىرس شۇەلۇغىدىن ھەسەلگە پېتىپ قالغان ھىلقى چىۋىنلەرگە ئوخشاپ قالىدۇ.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ كامجۇي.
— بىر كۈنى، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ پۇرەيسە.

ھالۋاپۇرۇش بىلەن دەرۋىشنىڭ ھېكايىسى

بىر كۈنى، تەرىقەت يولىغا مەھكەم قەدەم قويغان دەرۋىشلەردىن بىرى بازاردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بىر ھالۋاپۇرۇش ئۇستىسىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئۇستا ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولغاچقا، دەرۋىشنى دۇكىنىغا تەكلىپ قىلىپتۇ. دەرۋىشمۇ ئۇستىنىڭ كۆڭلىنى ئىزلەپ، ئۇنىڭ دۇكىنىدا بىر پەس ئولتۇرۇپتۇ. ھالۋاپۇرۇش دەرۋىشنى زىياپەت قىلىش ئۈچۈن بىر تەخسە ھەسەل ئېلىپ كېلىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. بىر پەستە ھالۋاپۇرۇشنىڭ دۇكىنىغا جەم بولغان چىۋىنلارنىڭ ھەممىسى كېلىپ ھەسەل ئۈستىگە يىغىلىپتۇ-دە، بەزىلىرى تەخسىنىڭ لېۋىگە قونۇپتۇ، بەزىلىرى بولسا ئۆزىنى تەخسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۇرۇپتۇ. ھالۋاپۇرۇش ئۇستا تەخسىدىكى ھەسەلگە ناھايىتى كۆپ چىۋىنلارنىڭ ھۇجۇم قىلغانلىقىنى كۆرۈپ، قولىغا يەلپۈگۈچ ئېلىپ ئۇلارنى ئۈركۈتۈپتۇ. شۇندا تەخسىنىڭ قىرغىقىدىكى چىۋىنلار ئوڭايلا ئۇچۇپ قاچقان بولسىمۇ، ئوتتۇرىسىدىكى چىۋىنلارنىڭ ئايىغى ھەسەلگە يېپىشىپ قالغاچقا ئۇچالماپتۇ. ئۇلار ئۇچماقچى بولۇپ، قانات ئۇرغان ئىكەن، قاناتلىرىمۇ ھەسەلگە يېپىشىپ قېلىپ، ئۆلۈمگە گىرىپتار بولۇپتۇ. ئۇ ئەزىز دەرۋىش بۇ ھالنى كۆرۈپ مەس ۋە بىخۇت بولۇپ بىر نەرە تارتەۋېتىپتۇ ۋە بىر سائەتتىن كېيىن ئاندىن قەلب دەرياسى دولقۇنلاشتىن بېسىلىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ھالۋاپۇرۇش ئۇنىڭغا:

— ئەي ئەزىز، بىز ماددى ھالۋىنى سىزدىن ھەرگىز ئايىمايمىز. سىزمۇ تەڭرى سىزگە ئاتا قىلغان مەنىۋى ھالۋىنى بىزدىن ئايىماي، شىرىن لېۋىڭىزنى ئېچىپ، ئۇنىڭدىن شېكەرلەرنى تۆككەيسىز، — دەپتۇ.

— بۇ پەس دۇنيانىڭ ھېرىسخور تەلەپكارلىرى بۇ تەخسە ئىچىدە ئۆز ھالىنى ماڭا كورسەتتى. شۇندا غايىپ مۇئەللىمى ماڭا: "بۇ تەخسىنى دۇنيا دەپ، بۇ ھەسەلنى ئۇنىڭ نېمەتلىرى دەپ بىلگىن، چىۋىنلارنى بولسا نېمەتلەرنى يېگۈچىلەر دەپ بىلگىن. تەخسىنىڭ قىرغىقىدا ئولتۇرغانلار بولسا قانائەتلىك پېقىرلاۋ، ئۇلار دۇنيا نېمەتلىرىدىن ئازغىنا لوقمىغا خۇرسەن بولۇشتى. لېكىن تەخسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشكەنلەر بولسا ھېرىس ئەھلىدۇر. ئۇلار نېمەتنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرسەك نېسىۋە تاپارمىزمىكىن دەپ تاما قىلىشىدۇ، لېكىن ئۇلار خۇدانىڭ ھەركىمگە ئۆز نېسىۋىسىگە تۇشلۇق رىزىق بېرىدىغانلىقىنى بىلىش-مەيدۇ. ئەمما ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ئۇلۇم يەلپۈگۈچىنى تەۋرەتكەن چاغدا، "ئاۋۇ قىرغاقتا ئولتۇرغانلار ئاسانلىق بىلەن ئۇچۇپ، ئۆزىنىڭ ماكانىغا قايتىدۇ. ماۋۇ ئوتتۇرىدا تۇرغانلار قانچە ھەركەت قىلسىمۇ ئايىغى شۇنچە چوڭقۇر پېتىپ پەسىلىك ماكانىدا قالىدۇ" دەپ ئېيتتى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دەرۋىش.

نە ئۈچۈن يۈرەرسەن ھېرىس كويىدا،
خارلىقنى يەتكۈزۈپ ئەزىز بېشىڭغا.
قانائەتنى ئۆزەڭگە ئەيلە تائەت،
كىشىگە ياخشى بايلىقتۇر قانائەت.

بۇ مىسالنى كەلتۈرۈشۈمدىن غەرەز شۇكى، پادىشاھىم مېنىڭ ئىشلىرىمنىڭ قانات-قۇيرۇغىنى بۇ دۇنيانىڭ ھەسىلىگە بۇلغىمىغايلا. شۇنداق قىلسام روھىمنىڭ ئامانىتىنى ئىگىسىگە تاپشۇرىدىغان ۋاقتىمدا، ماڭا ئاخىرەت يولىغا يۈرمەك ئاسان بولسا ئەجەپ ئەمەس.

يېنىڭ تۇتقايسەن ئۆزەڭنى ھەرقاچان،
يۈرۈشۈڭدە يۈرمىگىڭ بولغاي راۋان.

— ئەگەر كىشى ھەق تەرەپكە نەزەر تاشلاپ ئادالەت يولىدىن چىقمىسا ۋە مەزلۇملارنى زالىملارنىڭ شۇماۇغىدىن قۇتقۇزسا، مېھنەتكەشلەرنىڭ سوزىنى خوشال - خوراملىق ۋە ئۇچۇق كوڭۇللۇك بىلەن قوبۇل قىلسا، ھەرقاچان ئۇ كىشىنىڭ بۇ دۇنيادا دولىتى ۋە ئىززىتى بەرقارار، ئاخىرەتتە بولسا كارامەت ۋە مەرتىۋىسى ئەبەدى بولغۇسىدۇر، — دەيتۇ ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلىغان كامجۇي.

— ئېيتقانلىرى راست، — دەيتۇ يۇرەيىسە، — ئەگەر كىمكى ئەمەلدارلىق ئىشلىرىنى شەرىئەت يولىغا مۇۋاپىق بېجىرسە، ئۇنىڭ ئىشى ئاخىرەتتە نىجات تېپىشقا سەۋەپ بولغۇسىدۇر، ئەمما دۇنيا ئىشلىرىنى ئۇ ئاخىرغىچە داۋاملاشتۇرالمايدۇ. چۈنكى كىشى سۇلتانغا يېقىن بولسا، ھەممە دوستلار ھەسەت يۈزىسىدىن ئۇنىڭ ئۇچۇن ئاداۋەت قالقىنىنى يۈزلىرىگە تارتىدۇ، دۈشمەنلەر ئۇنىڭ جېنىنى بالا ئوقىغا نىشان قىلىدۇ. بىر كىشىگە باشقىلار شۇ يوسۇندا جەم بولۇپ، قەست قىلىشسا، ئۇ كىشى ئەلۋەتتە خاتىرجەم بولالمايدۇ ھەم خوشال - خورام يۈرەلمەيدۇ! بۇنداق كىشى ئەگەر پۈتنى پەلەك بېشىغا قويالىغان ھالەتتىمۇ بېشىنى سالامەت ساقلىيالمايدۇ.

— مەن سەندىن رازىمەن، ۋەھىمە قىلما، مەن دۈشمەنلەرنىڭ سەن تەرەپكە كېلىدىغان يېتىنە يولىنى باغلاپ، سېنى راھەت - پاراغەت ۋە خاتىرجەملىك دەرىجىسىگە يەتكۈزىمەن. دوست - يارىڭ بولسا، دۈشمەندىن غەم قىلىشىڭنىڭ نېمە ھاجىتى؟ — دەيتۇ كامجۇي.

— ئەگەر غەرەزلىرى مۇشۇ يول بىلەن ماڭسا ياخشىلىق قىلىش ۋە ئىززەت - ھورمەت كورسىتىش بولىدىغان بولسا، مېنى مۇشۇ سەھرادا ئوز ئىختىيارىم بىلەن ئەركىن، ئازادە يۈرۈشكە قويۇپ بېرىشىڭلاردىن ئارتۇق ئىنئام يوق، — دەيتۇ يۇرەيىسە، — مەن دۇنيانىڭ نەز - نېمەتلىرىدىن سۇ بىلەن

گىياغىلا قانائەت قىلىپ، دوست ۋە دۈشمەنلەرنىڭ زەربىسىدىن يىراق بولۇپ يۈرۈشنى خالايمەن. خاتىرجەم ۋە پاراغەت بىلەن ئۆتكۈزگەن ئاز ئۆمۈر قورقۇنچ ۋە ئەندىشە بىلەن كەچۈرگەن ناھايىتى كۆپ ھاياتتىن ياخشىراق بولۇشى مۇقەررەر.

بىر دەم شات بولۇپ ئۆلگەنمۇ ياخشى،
غەم - غۇسسە بىلەن مىڭ يىل ياشاشتىن.

— قورقۇنچ داغدۇغىلىرىنى كۆڭلۈڭدىن چىقىرىۋەتكىن، — دەپتۇ كامجۇي، — ئەمدى ماڭا يېقىنلىق مەرتىۋىسىگە ئېرىشىش بىلەن مەملىكەتنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىققايسەن.

— ئەگەر سىلىنىڭ خاھىشلىرى شۇنداق بولىدىغان بولسا، ماڭا ئۇنىڭدىن قېچىشقا چارە تېپىلمايدىغان ئوخشايدۇ، — دەپتۇ پۇرەيىسە، — ئۇنداق بولسا خاتىرلىرى جەم بولسۇنكى، ئەگەر كىچىكلەر مېنىڭ مەنسىۋىمنى تاپماق ئۈچۈن، چوڭلار بولسا ئۆز مەرتىۋىلىرىدىن ئاجراپ قېلىشتىن قورقۇپ ماڭا قەست قىلىشسا، ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنىڭ ۋەسۋەسىسى بىلەن ماڭا نىسبەتەن ئۆزگىرىپ قالمىغايلا، ئۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىغاندا كۆپرەك ئويلاش ۋە پىكىر يۈرگۈزۈشنى ۋاجىپ بىلگەيلا!

يامانىنىڭ سۆزى بىرلە سەن يەنە بىزگە يامان بولما،
رەقىپ ئېيتقان گۇمان بىرلە كى دوستتىن بەدگۇمان بولما.

پۇرەيىسە كامجۇي بىلەن ئەنە شۇنداق ۋەدىلەرنى قىلىشقاندىن كېيىن، كامجۇي مال - دۇنيالىرى ۋە مەملىكەتنى باشقۇرۇش ھوقۇقلىرىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ، ئۇنىڭ مەرتىۋىسىنى ھەممە مۇلازىملارنىڭ دەرىجىسىدىن ئىگىز قىلىپتۇ. بىرىپ - بىرىپ، شۇ دەرىجىگە يېتىپتۇكى، كامجۇي ھەرقانداق مۇھىم

كېڭەشلىرىنى ئۇنىڭدىن باشقا كىشى بىلەن قىلمايدىغان، پادىشا-
لىقنىڭ بارلىق سىر-ئەسرارلىرىنى ئۇنىڭدىن باشقىغا ئاشكارا
قىلمايدىغان بولۇپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كۈندىن-كۈنگە
كامجۇينىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئېتىقادى كۈچىيىپ، سەلتەنەت بار-
گاھىدا ئۇنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتى ئېشىۋېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ
يېقىنچىلىقلىرى شۇ دەرىجىگە يېتىپتۇكى، يا پۇرەيىسە بىر دەم
كامجۇينىڭ مۇلازىمىتىنى قىلماي كۆڭلى ئارام تاپمايدىغان،
ياكى كامجۇي بىر پەس پۇرەيىسىنى كۆرمىسە ئولتۇرالمايدىغان
ھالەتكە يېتىپتۇ. دوستلۇق چېكىدىن ئېشىپ كەتسە ئەنە شۇنداق
بولىدۇ-دە. ھەممىسى پۇرەيىسىگە قارشى ئىتتىپاق تۈزۈشۈپ،
ئۇنىڭغا قەست قىلىشقا ۋەدە قىلىشىپ قەسەم بېرىشىپتۇ. ئۇلار
ئۇنىڭغا بىر شىكەست يەتكۈزۈش غەرىزىدە تەدبىرلەرنى ئويلاپ،
كۈندۈزنى كېچىگە ئۇلايدىكەن، ئۇنىڭ دۆلىتىنىڭ بىناسىنى
ۋەيران قىلماقنىڭ ئەندىشىسى بىلەن كېچىنى كۈندۈزگە يەتكۈ-
زىدىكەن. ئاخىرى ئۇلارنىڭ مەسلىھەتى: "پۇرەيىسە خىيانەت
قىلدى دېگەن سۆز بىلەن كامجۇينىڭ مىجەزىنى ئۆزگەرتىپ،
ئۇنىڭ ئەقىدىسىنى ئۈزۈش كېرەك" دېگەن يەرگە قارار تې-
پىپتۇ.

تاپقۇسى زەپەر رەقىپتىن مىكرىمىز،
تەككۈسى دەل جايىغا يۇ زەربىمىز.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار خۇپتەن ۋاقتى بولغاندا، بىراۋنى
بۇيرۇپ، كامجۇينىڭ ناشتىلىقىغا قويۇپ قويغان گۆشنى ئوغرىلاپ،
پۇرەيىسىنىڭ ھۇجرىسىغا يوشۇرۇپ قويۇپتۇ.

قۇياش شىرى قىلماقچى بولۇپ ئۇرۇش،
پەلەك ئورمانلىقىدا قىلدى يۈرۈش.

بارلىق ئەمىر ھەم ۋەزىر ۋە بارلىق ئەمەلدارلار پادىشانىڭ بارگاھىغا ھازىر بولۇشۇپتۇ. پۈرەيسە بىر چوڭ ئىشنى بىرتەرەپ قىلىش ئۈچۈن بىر تەرەپكە كەتكەن بولۇپ، كامجۇي ئۇنىڭغا مۇنتەزىر بولۇپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ ياخشى يارامىلىق ھۈنەرلىرى ۋە ھەر خىل ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشتىكى قابىلىيىتىنى تەئرىپ قىلماقتا ئىكەن.

يار ئىسمى ھەمىشە بۇ خىيالىمغا ئىرۇر ئۆلپەت،
ئۇنىڭ تەكرارىنى ئۇنتۇش دىلىمغا سالغۇسى كۈلپەت،

پادىشانىڭ ناشتىلىق يەيدىغان ۋاقتى بولغاندا، ئىشتىھاسىنىڭ ئوتى شولە ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. لېكىن ئۇ ناشتىلىققا ئېلىپ قويغان گوشنى ھەر قانچە ئىزلىگەن بولسىمۇ تاپالماپتۇ. دۈشمەنلەر پۈرەيسەنىڭ يوق ئىكەنلىكى، غەيۋەت پۈرسىتىنىڭ غەنىمەت ئىكەنلىكىنى كورۇپ، ھەر بىرى ئۆز ئالدىغا ئاداۋەت ئارىلاشقان ئەپسانىلىرىنى باشلىشىپتۇ ۋە كامجۇيىنىڭ غەزەپ تونۇرىنىڭ قىزىق ئىكەنلىكىنى كورۇپ، ئۇنىڭغا ئۆزلىرىنىڭ خام خوشامەت پىتىرلىرىنى يېقىشقا باشلاپتۇ. ئاخىرى ئۇلاردىن بىرى:

— ئەمدى ئاڭلىغانىنى ئېيتماسلىققا چارە قالمىدى. بۇ خەۋەر گەرچە بەزىلەرنىڭ تەبىئىتىگە ياقمايدىغان بولسىمۇ، ئۇنى ئاشكارا قىلماي بولمايدۇ، — دەپتۇ.

— يەكدىل ۋە توغرا نىيەتلىك مۇلازىملار، نەسىھەت قىلىش ۋاقتىنى ئوتكۈزمەسلىكى ۋە ئاڭلىغان سوزلىرىنى تارتىنماي ئېيتمىقى كېرەك.

ھەر مۇلازىم بولسا ئەگەر ھەقشۇناس ھەم قەدىردان،
تۇتمىغاي ھېچبىر خەۋەرنى پادىشاھىدىن نىھان.

نىمىنى ئاڭلىغان بولساڭ شۇنى ئېيتقىن، نىمىنى كۆرگەن بولساڭ شۇنى سۆزلە، — دەپتۇ كامجۇي ئۇنىڭغا.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ ئۇ مەككار ئالدامچى، — مېنىڭ خەۋەر تېپىشىمچە، ئۇ گوشنى پۇرەيسە تويىسىگە ئېلىپ كېتىپتۇمىش.

— مەن بۇ سۆزگە ئىشەنمەيمەن، چۈنكى ئۇ بىسئازار ۋە دىيانەتنى ئۆزىگە شوئار قىلغان كىشى، بۇ ئىشتا ئېھتىيات قىلماق كېرەك، چۈنكى ھەر كىشىنىڭ دوستى ۋە دۈشمىنى بار. بىرەر-سى دۈشمەنلىك قىلىپ ئۇنىڭغا بۇ بەتنامنى چاپلىغان بولۇشى ئېھتىمال، كىشىنىڭ سىرىنى كىشى ئۇقۇپ بولغىلى بولمايدۇ، — دەپتۇ يەنە بىرى مەككارلىق بىلەن ھىلە تىلىنى چىقىرىپ.

— راست، — كىشىنىڭ سىرىنى كىشى بىلگىلى بولمايدۇ، — دەپتۇ يەنە بىرى كوڭۇل ئايىغاندەك قىلىپ، — ئەمما گوش ئۇنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ قالسىزە، خەقنىڭ دىگىنى راست بولۇپ چىقىدۇ.

ئۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ كامجۇينىڭ سەۋرى-تاقىتى قالماي شۇنداق دەپتۇ:

— ئۇنىڭ توغرىسىدا نىمە دىيىشىۋاتىسەن ھەي خەقلەر! قانداقىسىگە ئۇنى خىيانەت قىلدى دىمەكچى بولۇشىسەن؟

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ دۈشمەنلەردىن بىرى، — بۇ ئورمانلىق ئىچىدە ئۇنىڭ مەككار ئالدامچىلىقىنىڭ خەۋىرى مەشھۇر بولۇپ بولغان، ئەگەر ئۇ دىگەندەكلا ئالدامچى بولىدىغان بولسا، ھەرگىز قۇتۇلالمايدۇ ۋە خىيانىتىنىڭ شۇملۇغى ئۆزىگە يانغۇسىدۇر.

— كۆپ ۋاقىتلاردىن بېرى ئىشەنچلىك كىشلەردىن كۆپ-لىرى ئۇنىڭ دىيانەتسىزلىگىنىڭ خەۋىرىنى ماڭا ئېيتىشقان ئىدى. مەن ئۇنىڭغا تازا ئىشىنەلمەي تۇرغان ئىدىم. ئەمدى بۇ گەپنى ئاڭلاۋاتىمەن، گۇمانىم راستقا ئايلانغىلى تۇردى، — دەپتۇ يەنە

www.uyghurkitap.com

بىرى پەتنە - پاسات ئاغزىنى ئېچىپ.

— مەن ئۇنىڭ مەككارلىقى ۋە قەلبىنىڭ بۇزۇقلۇقىنى ئاڭلاپ، پالانى پالانلارغا "بۇ رىياكار زاھىتنىڭ ئىشى ئاخىرى رەسۋالىققا ئايلىنىدۇ، بىر كۈن ئۇنىڭدىن بىر چوڭ گۇنا ئاشكارا بولىدۇ" دېگەن ئىدىم. ئاشۇ دېگەنلىرىم ئەمدى راستىنلا ئايلىنىدىغان بوپتۇ - دە، — دەپتۇ يەنە بىرى.

— ئەجەپ ئۇ پاك تەبىئەتلىك، توغرا نىيەتلىك، جەندە كىيىدىغان دەرۋىشلىك دەۋاسىنى قىلىپ تۇرۇپ، بۇنداق خىيانەتنى قىلىشتىن شەرمى ھايا قىلماپتۇ - يا!

جەندىنى كىيمەكلىكىم ئەي دوست دىيانەتتىن ئەمەس،
مەندىكى پىنھان ئەيىپلەر ئۈستىگە ئۇدۇر يوپۇق.

دېگەن بېيىت ئۇنىڭغا راسا باپ كېلىدىغان بوپتۇ - دە، — دەپتۇ يەنە بىرى.

— بۇ پاك، تەقۋادار كىشى كۆپ ۋاقىتلاردىن بېرى پادىشانىڭ سەلتەنەتلىك ئىشلىرىنى قىلىشنى قوبۇل قىلماي ئاشكارا نالە قىلغان ئىدى ۋە ئۇ ئىشلارنى ئۆزىگە كاتتا بالا ۋە خاپىلىق ساناپ يۈرەتتى، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئەگەر ئۇنىڭدىن خىيانەت سادىر بولدى دېسەڭلا، ئۇ ئەقىلنى ھەيرانلىق ۋە تەئەججۈپكە سالىدىغان بىر ئىش بولىدىغۇ، — دەپتۇ يەنە بىرى مۇرەسسە قىلغان بولۇپ.

— ئەگەر ئۇ پادىشانىڭ ناشتىلىقى بولغان ئاشۇنچىلىك ئۇزۇقتا ھىرىس كۆزىنى ئاچقان بولسا، نى كاتتا مۇھىم ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلغاندا قانچىلىك پارە ئالغانلىقىنى ۋە پادىشانىڭ ماللىرىدىن قانچىلىك مەبلەغنى تەسەررۇپىغا كىرگۈزۈۋالغانلىقىنى قىياس قىلغىلى بولىدۇغۇ! — دەپتۇ يەنە بىرى.

ئوۋچىلار قۇشقاچنى ئوۋلىغان يەردە،
نە قىلۇر كەكلىك ۋە قىرغولنى كورسە.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار غەيۋەت مەيدانىنىڭ خالى ئىكەنلىگىنى كورۇپ، بەتنىيەتلىك ئاتلىرىنى جەۋلانغا كەلتۇرۇشۇپتۇ-دە، كاججۇينىڭ شۇبھە ۋە گۇمان چاڭلىرىنى توزۇتۇپتۇ. ۋەزىرلەرمۇ بايان تىزگىنىنى شۇماۋۇق تەرەپكە بۇراپ، قانچىلاپ پىتنە ۋە يالغان سوزلەر رەقىمىنى پادىشانىڭ كوڭۇل بەتلىرىگە يېزىپتۇ.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ ئۇلاردىن بىرى، — ئەگەر بۇ سوز راست چىقسا، ئۇنىڭ گۇناھى يالغۇز مۇشۇ خىيانەتلا بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭ بۇ ئىشى ئۇنىڭ كۇپرانى نېمەتلىكگە، ساسىنى سەل چاغلاپ باشقا بىئەدەپلىكلەرنىمۇ جۇرئەت بىلەن قىلغانلىقىغا دالالەت قىلىدۇ.

— ھەي بۇرادەر، ئۇنداق ئۇۋالىلىق سوز بىلەن نام-ئەمالىڭىزنى قارا قىلماڭ، بۇنداق غەيۋەتىڭىزنىڭ چىشى بىلەن بۇرادىرىڭىزنىڭ گوشىنى يىمەڭ. بۇ خەۋەر يالغان بولۇپ چىقسىپ، ھەممەڭلار گۇناكار بولۇپ قالساڭلارمۇ ئەجەپ ئەمەس. ئەگەر پادىشاھىم ئۇنىڭ ئويىنى ئاختۇرۇشقا بۇيرۇسىلا شۇبھە چاڭ-توزانلىرى ھەقىقەت يولىدىن كوتىرىلىپ كېتىدۇ. چۇنكى گوش ئەگەر ئۇنىڭ ئويىدىن چىقسا، خالايىقنىڭ گۇمانلىرى راستقا ئايلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئويىدىن چىقماي قېلىپ، بۇ خەۋەرنىڭ توھمەت ئىكەنلىگى ئىسپاتلانسا، ھەممەڭلار توۋا ئىستىغپار ئوقۇپ پۇرەيسىدىن كەچۇرۇم سورىشىڭلار لازىم بولىدۇ، — دەپتۇ بىرى ۋەز ئېيتىپ نەسىھەت قىلغان ئاھاڭدا.

— ئەگەر ئېھتىيات قىلماق لازىم بولىدىغان بولسا، پاتراق بىر كىشى بېرىپ باقسا بولىدۇ. چۇنكى جاسۇسلار تولا. ئەگەر ئۇلاردىن بىرى بېرىپ، بۇ يەردە بولغان ماجرانى پۇرەيسىگە ئېيتىدىغان بولسا، ئۇ ھىلە ياساپ قىلغىنىنى قىلمىغانغا چىقىرىدۇ

www.uyghurkitap.com

بىكار، — دەپتۇ تۇرغانلاردىن يەنە بىرى.

— ھەي يارانلار، — دەپتۇ خادىملاردىن بىرى، — سىلەر-گە بۇ ھادىسىنى تەپتىش قىلىشتىن نىمە پايدا يېتەر؟ بۇ ۋەقەنى ئېنىقلاشتىن نىمە ھاسىل بولۇپ كېتەر؟ بۇ دىيانەتسىز خىيانەتكارنىڭ گۇناھى روشەن بولغان ھالەتتىمۇ ئۇ ئۇستىلىق بىلەن پادىشانىڭ رايىنى قايتۇرۇپ، ئازاپ مۇكاپاتىدىن قۇتۇلدۇ ۋە خادىملار ھەم تاۋابىئاتلارغا ھىلە ئەپسۇنلىرىنى ئوقۇپ، ئۇلارنىڭ ئېنىق بىلگەن ئىشلىرىنىمۇ گۇمانغا ئايلاندۇردۇ.

ئەپسۇنگەرلەر قىلۇر ئېيتىپ ھەر خىل دەلىل - مەسەل،
ئېنىق ئىشنى گۇمانغا ھەم شەكنى ئېنىققا بەدەل.

ئاچ قالغانلىقى ئۈچۈن غەزەپلىنىپ تۇرغانىنىڭ ئۇستىگە بۇنداق يامان گەپلەرنى ئاڭلىغانلىقتىن: "كىشى بىر گەپ ئاڭلىسا كوڭلى كىر بولىدۇ" دىگەندەك، كامجۇينىڭ كوڭلىدە پۇرەيىسگە نىسبەتەن بىر گۇمان پەيدا بولۇپتۇدە، تۇرلۇك خە-ياللار كوڭلىگە كىرىۋېلىپ، دەرھال پۇرەيىسنى ھازىر قىلىشقا كىشى ئەۋەتىپتۇ. دۈشمەننىڭ مىكىرلىرىدىن بىخەۋەر بولغان بىچارە پۇرەيىسە كامجۇينىڭ قېشىغا كەلگەندە كامجۇي ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— تۈنۈگۈن مىنىڭ بۈگۈن ئەتىگەنلىك ناشتىلىغىمغا مۇقەررەر قىلىنغان گوش نەگە كەتتى؟

— ئۇنى مەھرەمگە تاپشۇرغان ئىدىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ پۇرەيىسە.

كامجۇي مەھرەمدىن سورىغان ئىكەن، ئۇمۇ دۈشمەنلەر قەبىلىسىدىن بولغاچقا:

— مەن ئۇنى كورمىدىم ۋە ئۇنىڭدىن ھىچقانداق خەۋىرىم يوق، — دەپ تېنىپتۇ.

كامجۇي يىبىندىكىلەردىن بىر توپنى بۇيرۇغان ئىكەن، ئۇلار بېرىپ پۇرەيىسنىڭ تۇرغان جايىنى ئاختۇرۇشۇپتۇ ۋە ئۇزلىرى يوشۇرۇپ قويغان گوشنى شۇ ھامان تېپىپ، پادىشانىڭ قېشىغا كەلتۇرۇپتۇ. دۇشمەننىڭ ئۇز دۇشمەنلىكىنى قىلىپ، كوپ ۋاقىتتىن بېرى ئۇزىنىڭ پېيىغا چۇشۇشتىكى غەرىزىنى ھاسىل قىلغانلىقىنى چۇشەنگەن پۇرەيىسە ئۇز-ئۇزىگە:

تۇتتى ئەندىشە بۇلۇتى نۇر قۇياشىم يۇزىنى،
بىلگەن ئىدىم بۇ بېشىمغا مۇشۇ كۇننىڭ كېلىشىنى،—

دەپتۇ.

ۋەزىرلەرنىڭ ئىچىدە بىر بورى بار بولۇپ، بۇرۇن ئۇ مۇتلەق غەيۋەتكە ئېغىز ئاچمىغان ئىكەن، شۇ پەيتتە ئۇ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي پادىشاھىم، بۇ بەتبەختنىڭ دىيانەتسىز خىيانەت-كارلىقى مەلۇم بولدى. بەس ئەمدى، ئۇنىڭغا پاتىراق سىياسەت بۇيرۇغايلا! چۇنكى ئۇنىڭ مۇكاپات ۋە ئۇقۇبىتىنى كېيىنگە تارتىسلا گۇناكارلار ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ، يامان ئىشتىن ۋە كىشىگە زىيان سېلىشتىن قورقمايدىغان ۋە شۇملۇق، بەتقىلىقلىقتا ئامىراق بولۇپ قالىدۇ. سىياسەت بولمىسا مەملىكەتنىڭ ئىنتىزامى بۇزۇلىدۇ!

كامجۇي ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، بۇيرۇق بېرىپتۇ. مۇلا-زىملار پۇرەيىسنى تۇتۇپتۇ. ئەمما بۇيرۇق بەرگەندىن كېيىن ئۇزۇندىن ئۇزاق خىيالغا چومۇپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ. ئۇنى كورۇپ، پادىشانىڭ خاس يېقىنلىرىدىن بولغان بىر قارا قۇلاق شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي پادىشاھىم! سىلىنىڭ روشەن كوڭۇللىرىدىن قۇياش نۇر ئالاتتى، مەن شۇنداق ئەجەپلىنىپ قالدىمكى، بۇ مەككار

www.uyghurkitap.com

ئالدامچىنىڭ ئىشى قانداقمۇ ئۇنىڭدىن يوشۇرۇن قالغانىدۇ؟ ئۇنىڭ قەلبىنىڭ ئىپلاسلىقى ۋە تەبىئىتىنىڭ ناپاكلىقىدىن كۆڭۈللىرى قانداقسىگە غاپىل قالغاندۇ؟ ئەجەپ ئۇنى ئۇلۇغقا بۇيرۇماپدىلىغۇ؟

— غەرىزىڭنى ئېنىق ئېيتقىنا؟ — دەپتۇ كامجۇي.

— ھوكۇمالار: "كىشىنىڭ سىياسىتى قاتتىق بولسا سەردارلىقى ئۇزۇن داۋام قىلىدۇ. ئەگەر كىشى سىياسەت تىغىنى ئىنتىقام غىلاپىدىن چىقارسا، پىتنە ئوقىنى ھىمايەت قالقىنى بىلەن ئارقىغا ياندۇرالمايدۇ. ئەگەر كىشى قەھرى كەتمىنى بىلەن زۇلۇم ئوتلىرىنى يەر بىلەن يەكسان قىلمىسا، ئامانلىق كوچىتىنى زامان گۈلشىنىدە ئۇندۇرەلمەيدۇ" دەپ ئېيتقانغۇ؟

سىياسەتنى يوق ئەتسە شاھى دەۋران،
ئامانلىق قەسرىنى قىلغۇسى ۋەيران.
قۇرۇغۇسى مەملىكەتتە سەرۋى دىلجۇ،
گەر سىياسەت بولىغدىن ئىچمىسە سۇ.

ئەگەر پادىشا ئۆز مەملىكىتىنىڭ بەخت - سائادىتىنى كۆزلەيدىغان بولسا، گۇناكارغا قاتتىق سىياسەت قىلىشى كېرەك. گەرچە ئۇ ھەر قانچە جانغا راھەت، دىلغا ئۇلپەت بولغان ھالدىمۇ، خۇددى ئۆز پۇقرالىرىنىڭ بەختىنى كوزلەپ، ئۆزىنىڭ خاس مەھبۇبىسىنى ئولتۇرگەن باغدات پادىشاسىدەك ئىش قىلىش كېرەك، — دەپتۇ قارا قۇلاق.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ كامجۇي.

— چىن مەملىكىتىنىڭ، — دەپ قارا قۇلاق ئۆز ھېكايىسىنى باشلاپتۇ.

باغدات پادىشاسىنىڭ ھېكايىسى

چىن مەملىكىتىنىڭ بىر پادىشاسى بار بولۇپ، ئۇ ئادالەت بۇرگۇزۇش ئۈچۈن ئەقلىنىڭ جاھاننەما جامىنى خۇددى جەمشىت - كە ئوخشاش تىرىكچىلىكتە ئەينەك قىلغان ئىكەن؛ مەرھەمەت قائىدىسىنىڭ مۇلاھىزىسى بىلەن، خۇددى ئىسكەندەرگە ئوخشاش ئىنساپ ئابىھاياتىنى تىلەيدىكەن.

سىياسەت ئەيلىمەك لازىم زۇلۇمغا،
ئۇنى قوغلاپ يىراق دەپ چول - قۇمغا.

ئۇنىڭ زىبا يۈزلۈك، ياخشى خۇيلۇق، مەرھەمەت كەمەنىنى پۈتۈن خەلقنىڭ كۆڭلىنىڭ بويىنغا سالغان، ئىھسان دانلىرى بىلەن بارلىق ئاموخاسىنىڭ جانلىرىنىڭ قۇشىنى مۇھەببەت تۇزىغا ئىلغان بىر ئوغلى بار ئىكەن.

تۇغمىغان دۇنيادا ھېچكىم ئۇ كەبى پاكىزە زات،
ئۇ كەبى ساھىپ كامالنى كورمىگەن دەۋران كوزى.

كۆڭلىنىڭ بىردە ئۇ ئوغۇلغا ھەرەمنى كورمەك ھەۋىسى پەيدا بولۇپتۇ ۋە زىيارەتكە بارماقچى بولۇپ، ئاتىسىدىن رۇخسەت ئېلىپتۇ، دەريا يولى ئارقىلىق ماڭماقچى بولۇپ، ھەممە مۇلازىم - لىرى بىلەن بىرلىكتە كېمىگە چۈشۈپتۇ. ئۇ كېمىلەر شۇنچىلىك كاتتا ئىكەنكى، ئۇنىڭ چاقپىلىگىنىڭ كاتتىلىقى ئالدىدا پەلەك كىچىككىنە كورۈنىدىكەن. توققۇز ئاسماننىڭ سەھىپىسى بۇ كېمىنىڭ ئۈستىدىن كىچىكرەك ئىكەن. ئۇلار تورۇسلىرى تىۋەن ۋە تۈۋرۈكلىرى ئۈستۈن بولغان ئەنە شۇ ياغاچ ئۆيدە ئولتۇرۇپتۇ

ۋە يەرگە دەسسەمەي ماڭىدىغان ئەنە شۇ پۈتى يوق ئاتلارغا مىنىپ، ئاتلارنىڭ تېزگىنىنى شامالنىڭ ئىلكىگە تۇتقۇزۇپتۇ.

ئەي كەبى سۇ تۈيىنى ئەيلەپ ماكان،
بولدى سەييارە كەبى يولغا راۋان.

شۇ تەرىقىدە يول يۈرۈپ، ئازغىنا ۋاقت ئىچىدە ناھايىتى كوپ مۇساپىلەرنى بېسىپ ئوتۇپتۇ ۋە مەككىگە بېرىپ ھەجىنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىنى بەجا كەلتۈرۈپتۇ. ئۇندىن كېيىن ھەزرەت مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇقەددەس قەۋرىسىنىڭ بوسۇغىسى تەرەپكە يۈزلىنىپ، ئاشۇ شەرەپلىك بوسۇغىنى بوسە قىلىش سائادىتىگە ئېرىشىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، شاھزادە زىيارەتنى تۈگىتىپ، خوراسان كارۋانلىرىغا قوشۇلۇپ، باغدات تەرەپكە كېتىپتۇ. باغدات پادىشاسى شاھزادىنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ ئالدىغا چىقىپتۇ ۋە ناھايىتى كوپ ئىززەت - ئىكراملار بىلەن تەكلىپ قىلىپ شەھەرگە ئەپكىرىپ چۈشۈرۈپتۇ. پادىشا، كوڭۈلگە ياققىدەك مۇناسىپ جاي، كەڭ كەگرى ۋە ئالى نەزى-نېمەت، ئىسىل مەيلەرنى تەييارلاپ، شاھزادىنى بىر نەچچە ۋاقت تۇرغۇزۇپتۇ. شاھزادە يول رەنجىدىن قۇتۇلۇپ ھاردۇغىنى چىقارغاندىن كېيىن، ئۆز يۇرتىغا قايتماقچى بولۇپتۇ ھەم "باغدات پادىشاسىغا توھپە" دەپ ناھايىتى كوپ مەبلەغ بىلەن بىر چىن كېنىزىكىنى تەقدىم قىلىپ، ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. باغدات پادىشاسى ئۇنى ئۇزىتىپ بولۇپ، ئوردىسىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كېنىزەكنى قېشىغا ھازىر قىلىشقا بۇيرۇپتۇ. كېنىزەك كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا قاراپتۇ ۋە شۇنداق بىر گۈزەل سۈرەتنى كورۇپتۇكى، قۇدرەت نەققاشى ۋۇجۇت لەۋھەسىگە ئۇنداق زىبا نەقىشنى سىزمىغان ئىكەن. پىكىر كوزى خىيال سەھىپىسىدە ئۇنداق رەنا شەكىلنى كورمىگەن ئىكەن. ئۇنىڭ

www.uyghurkitap.com

دىلنى بويسۇندۇرغۇچى زۇلپى پىتنە كەمەنى بىلەن ئالەمنى زەنجىرگە ئالغان ئىكەن. جاھاننى يورۇتقان ئاي ئۇز مەنزىلىدىن چۈشۈپ، ئۇنىڭ پىشانىسى ئالدىدا بېشىنى سەجدىگە قويۇپ تۇرغان ئىكەن. گۈزەللەرنىڭ نازۇكلۇق دەۋالىرىنى ئۇ ئۇزىنىڭ نازى بىلەن پارامۇشلۇق تائىشىگە تاشلىغان ئىكەن. جەندە كىيىدىغان زاھىتلارنى ئۇنىڭ مەس كوزى ئىبادەتخانىدىن ئەپچىقىپ شاراپخانىغا باشلىغان ئىكەن.

يۈزلىرى خۇددى قۇياشنىڭ نۇرىدەك،
لېۋى ھەم سوزى گويا ئىدى شېكەر.
قامىتى راست، بەختى ئىقبالى ئىگىز،
ھالقىدەك زۇلپى كوڭۇلنى بەنت ئېتەر.
سوزىدىن قەن قالدۇ تەڭلىك ئىچىدە،
لېۋىدىن ھىقىق ئۇزىدە شەرم ئېتەر.

ئۇ گۈزەل سەرۋىنىڭ جامالىنى كورۇش بىلەنلا باغدات پادىشاسىنىڭ كوڭۇل پۈتى ھەيرانلىق لېيىغا پېتىپ قاپتۇ. ئۇنىڭ مەيگۇن لېۋىنىڭ ئۇزلۇغى ئۇنى قاتتىق مەسلىك ۋە خاراپلىققا ساپتۇ.

كوڭۇل مۈلكىنى ئىشقىڭنىڭ سىپاھى كوپ خاراپ ئەتتى،
بۇ مېھنەتكەشكە بىلمەسمەنكى، ئەمدى نە بالا يەتتى.

پادىشا يۈگۈرگەن كوڭۇلنى قولىغا كەلتۇرمەك ئۇچۇن ناھايىتى كوپ ھەركەت قىلغان بولسىمۇ، ھەپىسلىسى ھېچنىمىگە يەتمەپتۇ. ئىشقىنىڭ ئوتىغا ئۇنىڭ ئەقلى ھەرقانچە نەسىھەت سۇيىنى قۇيغان بولسىمۇ ھېچقانداق پايدا بەرمەپتۇ.

بۇ پەرياد ـ پىغاننى تاشلىماسمەن تەنە قىلغانغا،
بېسىلماس دەردى ئىشق ھەرگىز مالامەتلەرنى قىلغانغا.

شۇندىن ئارتىپ ئۇ كېنىزەك بىلەن ئەيش ـ ئىشرەت قىلىشقا بېرىلىپ كېتىپ، مەملىكەت ۋە پۇقرالارغا غەمخورلۇق قىلىشنى بىر يولىلا ئۇنتۇپ كېتىپتۇ.

ھەرقاچاندا بولمىسۇن، پادىشا ئەيش ـ ئىشرەتكە مەشغۇل بولسا، ئۇد ۋە قالۇن نەغمىسىگە قۇلاق سېلىپ، دادخاھلارنىڭ نالىسىنى ئاڭلىمىسا، ئازغىنا ۋاقىتتا مەملىكىتى ئىچىدە پىتنە ـ پاسات پەيدا بولۇپ، خالايىقنىڭ ئىشى غەم ـ قايغۇ ۋە ھەسرەت چېكىشلا بولۇپ قالىدۇ.

كوركىدىن ئايرىلار نادان پادىشا،
خارلىققا ئالمىشار بەختۇ ئىقبالى.

پادىشا بىر نەچچە كۈن ئەنە شۇ ھال بىلەن ئۆتۈپتۇ. دولەت ئەركانلىرى پادىشانىڭ بۇ بىپەرۋالىقىدىن تەڭلىككە قېلىشىپتۇ. ئۇلار يۇرت ئەھۋالىنىڭ خاراپلىشىۋاتقانلىقىدىن ئەندىشە قىلىپ، خەير ـ سەدىقىلەرنى بېرىشىپ، ئىبادەتكە مەشغۇل بولۇش بىلەن بىللە، دەرۋىشلەردىن دۇئا تىلەپ، پادىشانىڭ ئەھۋالى ياخشىلىنىشىغا ئاتاپ نەزىرلەر بېرىشىپتۇ. ئاخىرى ئۇلارنىڭ خالىس نىيەتلىك دۇئالىرى ئىجاۋەت بولۇپ، بىر كېچىسى پادىشا چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە بىر كىشى ئۇنىڭغا:

— "ئەي پادىشا، ئىشىڭدىن تاڭلا بولماسمۇ سوراق،
نېمە دەرسەنكىن سېنى سوراق قىلسا ئاشۇ چاغ.

سەن قىلىۋاتقان نېمە ئىش بۇ؟ ئەجەپ، بىچارىلەرنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنى نەزىرىڭدىن چۈشۈرۈۋېتىپسەنا؟ ئەمدى سېنىڭ

ئىشىڭ قولۇڭدىن كېتىشكە ۋە دۆلىتىڭ يىقىلىشىغا يېقىنلاشتى. ھەرقانداق پىتنە كورسەڭ ئۆزەڭدىن كورگىن ئەمدى! قويغىن، بۇرۇنقى ئىشىڭنىڭ پېيىدا بولغىن!" دەۋاتقانىمىش. پادىشا بۇ ۋەقەنىڭ ھەيۋىتى بىلەن ئۇيقۇدىن ئويغىنىپتۇ ۋە غۇسسەلە قىلىپ تووۋا ئىستىغپارغا مەشغۇل بولۇپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن يەنە بۇرۇنقىدەكلا خەلق ئەھۋالىنىڭ غېمىنى يەپتۇ ۋە ئۆز-ئۆزىگە: "ئەمدى كېنىزەك مېنىڭ سوھبىتىمدە بولمىسۇن" دەپ ھوكۇم قىلىپتۇ. گەرچە ئۇ كېنىزەكنى بىر نەپەس كورمەسە تاقەت قىلالمايدىغان ھالدا بولغان بولسىمۇ، ئەمما خۇدانىڭ غەزىۋىنى كەلتۈرۈپ قويۇپ ئازاپ-ئوقۇبەتكە دۇچار بولۇشتىن قورقۇپ، ھەم پادىشالىغىنىڭ زاۋال تېپىشىدىن خەۋپ قىلىپ، نائىلاج كېنىزەكنىڭ پىراقىغا چىداپتۇ. ئۇ شۇ تەرىقىدە ئىككى-ئۈچ كۈن سەۋرە قىلىپتۇ. لېكىن كېنىزەك پادىشانىڭ سوھبىتىنى سېغىنىپ، بىر كېچىسى ئۆزى پادىشانىڭ بارگاھىغا كەپتۇ. پادىشا تاڭ سەھەرنىڭ شامىلى بىلەن پورەكلەپ ئېچىلغان گۈلىستاننى كورۇپ، سۇمەن ۋە سۇمبۇللەرنىڭ ئەتىرى بىلەن چىمەننىڭ دىمىغىنى يەنە خۇشبۇي قىلىپتۇ.

شاھ كوردىكى، تۆراتتى بىرخامان گۈل،
سۇمەن ئۆزرە بىنەپشە بىرلە سۇمبۇل.
ئۇندىن ئارتۇق نەرگىستەك ئىككى جادۇ،
مەستانىلىق ئىلكىدە ئىشى ئۇيقۇ.

شۇنىڭ بىلەن پادىشانىڭ بېشىغا يەنە بۇرۇنقىسى سەۋدا چۈشۈپتۇ-دە، ئىشق لەشكىرى ئۇنىڭدىكى ئەقىل-ئىدراك ماللىرىنى بۇلاڭ-تالاڭ قىلىۋېتىپتۇ.

كەلدى ئىشقىنىڭ لەشكىرى قىلدىم يەنە دىۋانىلىق،
جانغا ئۇرغاچ غەمزە قىزى ئىشق ئاپەت نەشتىرىن.

بۇ قېتىمدىمۇ پادىشا بىرنەچچە كۈنگىچە كېنىزەكنىڭ زۇلپى بىلەن خالىغا ئالدىنىپ، جامالى بىلەن ئاۋارە بولۇپ، ئەيش-ئىشرەت قىلىپتۇ ۋە يەنە ئىككىنچى قېتىم غايىپ ئاۋاز ئۇنى توغرا يولغا ئۈندەپتۇ. شۇندا پادىشا: "بۇ بالانى مۇتلەق بىر تەرەپ قىلماي تۇرۇپ، مېنىڭ دەردىمگە ئىلاج تېپىلمايدىغان ئوخشايدۇ" دەپ ئويلاپ ياساۋۇلغا:

— بۇ كېنىزەك يارلىق ئالماي تۇرۇپ بارگاھقا ئۆزىچە كىردى. بۇنى ئەپچىقىپ دەرياغا تاشلىۋەت، — دەپ پەرمان بېرىپتۇ. ياساۋۇل كېنىزەكنى ئېلىپ چىقىپتۇ ۋە: "بۇ پادىشانىڭ مەھبۇبىسى. ئەتە يەنە پۇشايمان قىلىپ مەندىن سوراپ قېلىشى ئېھتىمال، بۇنى ساقلاپ قويۇشتىن ياخشىسى يوق" دەپ ئويلاپ، كېنىزەكنى دەرياغا تاشلىۋەتمەي، ئۆز ئۆيىگە يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. لېكىن بۇ سىرنى مەخپىي تۇتۇپ ھېچكىمگە ئېيتماپتۇ. بىر كۈن ئۆتەر-ئۆتمەي پادىشا ئۇ ئىشىدىن پۇشايمان قىلىپتۇ. لېكىن غەمدىن باشقا چارە تاپالماي، كۆڭلىدىكى مالاللىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن شاراپ ئىچىپتۇ. مەس بولغاندىن كېيىن كۆڭلىدىن ئىلھامى ئىلاھى كوتىرىلىپ كېتىپتۇ-دە، دىلنى مەپتۇن قىلغان كېنىزەكنىڭ خىيالى بېشىغا كىرىۋېلىپ، ياساۋۇلنى چاقىرتىپ ئۇنىڭدىن دىلدارنىڭ خەۋىرىنى سوراپتۇ ھەم بەكمۇ قاتتىق تەھدىت بىلەن:

— ئەگەر بۈگۈن كېچە ئۇنى كەلتۈرمىسەڭ سېنى ئازاپلايمەن، — دەپتۇ.

— ئۇنى دەرياغا تاشلىۋەتكەن ئىدىم، بۇ چاقىقچە بېلىقلارغا يەم بولغاندۇ، — دەپتۇ ياساۋۇل.

ئەمما ئۇ كورسەتكەن بۇ ۋەجە پادىشاغا ماقۇل چۈشمەپتۇ. ياساۋۇل پادىشانىڭ ناھايىتى قاتتىق تەكىتلەۋاتقانلىقىنى كورۇپ، نائىلاج ئۇ ئاينى بارگاھقا ھازىر قىلىپتۇ. پادىشا بۇ قېتىممۇ شاتلىق بەزمىسى تۈزەپ ئىشرەت ئەسۋاپلىرىنى تەييارلاپتۇ.

شۈكرى ئەمدى بىزگە يار بولدى پەيدا،
جام بىلەن مەي خۇشخۋار بولدى پەيدا.
يوقالدى شۇم تىكەن، گۈل بولدى هازىر،
كەتتى قىش، نەۋ باهار بولدى پەيدا.

شۇنداق قىلىپ، پادىشا ئۈچ قېتىم بۇ كېنىزەكنى ئۆلتۈرۈشكە هوكۇم قىلغان بولسىمۇ، ياساۋۇل ئۆز قورقۇنچىسىدىن ئۇنى ئامان قالدۇرۇپ، پىنهان جايدا ساقلاپتۇ. نەتىجىدە مەملىكەتنىڭ مۇهىم ئىشلىرى هەل قىلىنماي تاشلىنىپ قاپتۇ. پادىشا شۇندا بۇ بالانىڭ چارىسىنى ئۆزىدىن بولەك كىشى قىلالمايدىغانلىقىنى، بۇ ئىش باشقا كىشىنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغانلىقىنى چۈشىنىپتۇ. چۈنكى ئۇ كىمگە بۇيرۇمسۇن بەرىبىر ئۇ كىشى ئىشنىڭ ئاخىرى-دىن ئەندىشە قىلىپ ئۆلتۈرەلمەيدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن پادىشا بۇ ئىشنى ئۆزى قىلماقچى بولۇپ، ئىشنىڭ پېيىگە چۈشۈپتۇ. بىر كۈنى ئۇلار قەسىرنىڭ ئوگزىسىدە تۇرۇپ دەريا تاماشاسى قىلىۋاتقاندا، پادىشا يېنىدا تۇرغان كېنىزەككە بىر قاراپلا هېلىقى ئىلهامى ئىلاهى خاتىرىگە يېتىپ قورقۇپ كېتىپتۇ-دە، ئۆز-ئۆزىگە: "ئەمدى كېنىزەكنى ئۆلتۈرۈش ۋاقتى يەتتى. گەرچە بىگۇناهنىڭ قېنىنى تۆكۈپ گەدىنىمگە ناهەق خۇن ئارتىدىغان بولساممۇ، مېنىڭ بىپەرۋالىقىمدىن قاندا غەرق بولغان يۈز مىڭ كۆڭۈللەر دەرمان تاپىدۇ. بۇ كېنىزەك ماڭا هەرقانچە جان بولغان هالەتتىمۇ، پۇقرالارنىڭ يۈز خاتىرىسىنىڭ مۇلا-هىزىسى ماڭا ئۇنىڭدىن ئوبدان" دەپتۇ-دە، كېنىزەككە ئىشارەت قىلىپ:

— ماڭا يېقىن كەلگىن، ئەنە ئاۋۇ كېمىنى تاماشا قىلغىن، — دەپ چاقىرىپتۇ.

كېنىزەك يېقىن كەپتۇ. پادىشا ئۇنى تۇتۇپلا كۆتىرىپ قەسىر ئۈستىدىن دەرياغا تاشلىۋېتىپتۇ ۋە ناهايىتى كۆپ

پۇشايمان ۋە ھەسرەت ـ نادامەت ئىزھار قىلىپ خالايىققا ئۇنى "سۇغا ئۆزى يىقىلىپ چۈشكەن" قىلىپ مەلۇم قىلىپتۇ ھەم دەرھال ئۇنى سۇدىن سۈزۈپ، دەپنە قىلىشقا بۇيرۇپتۇ. ئۆزى بولسا تەزىيە تۇتۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، پادىشا ئۆز مەملىكىتىنىڭ بەختى ئۈچۈن ئۆز قولى بىلەن ئۆز جانانىسىنىڭ جىنىنى ئاپتۇ. پادىشالار بىر مەقسەتنى كۆزلەپ، يۈزلەپ كىشىنى يوق قىلىۋە قىلىدۇ ـ دە!

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، خىيانەتكار بىلەن كېلىشىپ ئۆتكەندىن كۆرە، يۇقرالارنىڭ يۈز خاتىرىسىنى كۆزلىگەن ياخشىراق ۋە جاننى ئايرىتقاندىن كۆرە، بىرنى جانسىز قىلماق ئەقىلغا مۇۋاپىق ئىشتۇر.

قارا قۇلاقنىڭ بۇ كۆشكۈرتۈشى بىلەن كامجۇينىڭ غەزەپ ئوتى ئۆرلەپ، پۈرەيسىنىڭ قېشىغا كىشى ئەۋەتىپ سوراتتۇرۇپتۇ:

— بۇ گۇنايىڭغا نېمە ئۆزرە ئېيتىسەن؟

پۈرەيسە بىگۇنا بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا دەلمۇ ـ دەل قارشى تۇرۇپ قوپاللىق بىلەن:

— كىمنىڭ قولى قىسقا بولسا شۇنىڭ تىلى ئۇزۇن بولىدۇ. بىگۇنا كىشى غەيرەتلىك كېلىدۇ، — دەپ جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ.

كامجۇي ئۇنىڭ مەنسىتمەسلىك بىلەن بەرگەن جاۋاۋىنى ئاڭلىغانىنىڭ ئۈستىگە، ئۇپىچورىسىدىكىلەرنىڭ پىتنە ئارىلاش خۇشامەتلىرى قوشۇلۇپ غەزىۋى ئۆرلەپتۇ ـ دە، ئوتتۇرىسىدىكى ۋەدىلەرنى ئۇنتۇپ، پۈرەيسىنى ئۆلتۈرۈشكە ھوكۇم قىلىپتۇ. بۇ خەۋەرنى كامجۇينىڭ ئانىسى ئاڭلاپ، ئوغلىنىڭ ئالدىراپ كەتكەنلىكى ۋە سەۋرىچانلىق بىلەن ئويلاپ ئىش كۆرۈشنى بىر يولىلا تاشلىۋەتكەنلىكىنى چۈشىنىپ، ئۆز ئۆزىچە ئەندىشە قىلىپ: "پەرزەنتىم قېشىغا پاتراق بېرىپ، ئۇنى نەسىھەت بىلەن شەيتان ۋەسۋەسىدىن قۇتقۇزۇۋشۇم كېرەك، چۈنكى ھەرقاچاندا پادىشالارنىڭ غەزىۋى كەلسە، ئۇلارغا لەنىتى شەيتان مەسلىھەتچى بولىدۇ ـ دە،

نىمنى خالىغان بولسا شۇنى قىلىشنى بۇيرۇيدۇ. پادىشانىڭ ئاچچىقلانغان ۋاقتى شەيتاننىڭ ئۇنىڭغا غالىپ كېلىدىغان ۋاقتى" دەپ ئويلاپتۇ.

غەزىۋىڭ كەلتۈرگەن چېغىدا شەيتان،
ئىش قىلساڭ، قىلارسەن ئاخىر پۇشايمان.

شۇنىڭ ئۈچۈن كاھجۇينىڭ ئانىسى دەرھال جاللات قېشىغا كىشى ئەۋەتىپ "بىر دەم ئولتۇرمەي تۇرۇپ تۇرسۇن، مەن ئوغلۇمغا گەپ قىلماقچىمەن" دەپ خەۋەر قىلىۋېتىپتۇ. ئوزى بولسا شۇ هامان كاھجۇينىڭ قېشىغا كېلىپ:

— پۇرەيىسنى ئولتۇرۇشكە بۇيرۇق قىلغانلىغىڭنى ئاڭلىدىم، ئوغلۇم، ئۇنىڭ نىمە گۇنايى بار ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

كاھجۇي بولغان ۋەقەنى تولۇق بايان قىلىپ بېرىپتۇ.

— ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ شاھنىڭ ئانىسى، — ئوزەڭنى هەيرانلىق باياۋاندا سەرگەردان قىلما، ئەپۇ ۋە ئىھسان شارا-پىتىدىن بەھرىسىز قالما. بۇزرۇكلارنىڭ ئېيتىشىچە سەككىز نەرسە سەككىز نەرسىگە باغلىق بولىدۇ. ئۇلار مۇنۇلار: خوتۇننىڭ ئىززىتى ئەر بىلەن، بالىنىڭ ئىززىتى ئاتا بىلەن، شاگىرتلارنىڭ ئەقلى-هوشى ئۇستاز بىلەن، لەشكەرنىڭ قۇۋۋىتى سەردار بىلەن، زاهىتلارنىڭ كارامىتى تەقۋادارلىق بىلەن، پۇقرالارنىڭ خاتىرجەملىگى پادىشا بىلەن، پادىشالىق ئىشىنىڭ نىزامى ئادىللىق بىلەن، ئادىللىقنىڭ روناق تېپىشى ئەقىل ۋە هوشيارلىق بىلەن باغلىق بولىدۇ. پۇرەيىسنىڭ ئىشىنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئىككى نەرسىگە دىققەت قىلىشىڭ لازىم. بىرى، قول ئاستىڭدىكىلەرنىڭ ئەھۋالىنى ياخشى بىلىپ، ئۇلارنىڭ هەر بىرىگە ئوز قەدرى-قىممىتى ۋە هۇنەر-قابىلىيىتىگە يارىشا تەربىيەت قىلىشىڭ لازىم؛ ئىككىنچىسى شۇكى، ئەگەر ئۇلاردىن بىرى يەنە بىرىنىڭ يامان گېپىنى

قىلسا، ئۇنى ئېتىۋارغا ئالغۇلۇق ئەمەس. چۈنكى، ھەمىشە بىر-بىرىگە بوھتان قىلىش، يامان دېيىشنىڭ قەستىدە يۈرۈش پادىشانىڭ يېقىن كىشىلىرىگە ئادەت بولۇپ قالغان ئىش. شۇنداق تۇرۇقلۇق، پادىشا ئۇلارنىڭ بىرەرسىنىڭ قىلغان ئەنە شۇنداق مەككارلىق ھەركەتلىرىگە تەستىق قىلىدىغان بولسا، ئۇندىن كېيىن پادىشاغا ھېچكىمنىڭ ئىشەنچىسى قالمايدۇ. نەتىجىدە شۇنداق ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدۇكى، بىگۇنالار بالا گىرداۋىغا چۈشىدۇ. گۇناكارلار نىجات ساھىلىدا خاتىرجەم ۋە سالامەت يۈرۈۋېرىدۇ.

گۇناكارلار يۈرگۈسى شاد - خەندان،
بىگۇنالار ماكانى بولۇر زىندان.

بۇنىڭ نەتىجىسىدە، نەخ بار كىشىلەر ئەمەلنى قوبۇل قىلىشتىن ئۆزىنى تارتىدۇ. ئۆزى ھازىرچە يوق بولغان كىشىلەر ئۆز خىزمىتىدە بوشاڭلىق، سۇساۋۇق قىلىدۇ. پادىشانىڭ ھۆكمى ئاقمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇ سەۋەپتىن سەلتەنەت ئەركانلىرىغا دەخلى يېتىدۇ ۋە زەرەرلەر پەيدا بولىدۇ.

غەرەزلىكلەر سۆزىنى ئاڭلىمىغىن،
ئۇندىن يېتەر مەملىكەت، ئەلگە شىكەست.
چېقىمچىنىڭ بېشىنى قىلساڭ ئىگىز،
قىممىتىڭنى قىلغۇسى ئاخىرى پەست.

— مەن پۈرەيسىنىڭ خىيانىتىنى ئېنىقلىمايلا ھۆكۈم قىلمىدىم. گۇنايىنى تەھقىقلەپ، ئۆزىنى ئىقرار قىلدۇرۇپ ئۆلۈمگە بۇيرۇدۇم، — دەپتۇ كامجۇي.

— تولۇق ئېنىقلىماي تۇرۇپ، مىجەزىنى ئۆزگەرتمەك

پادىشالارغا راۋا ئەمەس، ــ دەپتۇ ئانىسى، ــ خىيانەتنى ئېنىقلىدىم دىگىنىڭمۇ تېخى شۇبھىلىك. ئىش ھەقىقەتنىڭ يۈزىدىكى پەردە كۆتۈرۈلسە ئاندىن ھەقىقى ئەھۋال مەلۇم بولىدۇ. باشقىلار بىر نامەلۇم گۇنا بىلەن ئۇنىڭغا بوھتان قىلغان بولۇشىمۇ ئېھتىمال. ئۇ ھالدا سەن غەزەپ قىلمىغان بولساڭ ۋە ئۇنىڭ قىلغان خىزمىتىنى ھەم ئىخلاسىنى ياد ئەتكەن بولساڭ، نادانلارنىڭ سۆزى بىلەن دانالارنى سىياسەت قىلمىغان بولساڭ بولار ئىكەن.

نادانلار كىشىگە شاتلىق بېرەلمەس،
خەس بىلەن شاھانە بەزمە يورۇماس.
ھامىلەر قىلغۇسى ئەقلىسىز كىشى،
تا "كېيىن قالسۇن" دەپ ئاقىللار ئىشى.

ئەي ئوغلۇم، ھەرقانداق ئىشقا دۇچ كەلگىنىڭدە، ئەقىلانى ئادىل ھاكىم ۋە كامىل مەسلىھەتچى بىلىپ، كوپرەك ئويلاپ ئىش قىلىش كېرەك. چۈنكى ئادەم ئۆزىدىكى جەۋھەر بولغان ئەقلىنىڭ سايىسى بىلەن ئەزىزدۇر.

ئەقىل ـ دانىش ھەر كىشىگە بولسا يار،
ئۇ تاپار ئەلنىڭ ئىچىدە ئېتىۋار.

پۈرەيسە سىنىڭ دۆلىتىڭدە ئۇلۇغ كىشى بولۇپ، ئىگىسىز ھەرتىۋە ۋە كاتتا ئورۇنغا ئېرىشكەن ئىدى. ھەرقاچان مەجلىسلەردە ئۇنى ياخشى سۈپەتلەر بىلەن ياد ئېتەتتىڭ. خىلۋەتلەردە ئۇنىڭ بىلەن سىرداشاتتىڭ. ئەمدى سەن ئۆزەڭنىڭ سۆزۈڭنى ئۆزەڭ بۇزماسلىقىڭ، ئۆزەڭ سالغان ئىمارەتنى ئۆزەڭ ۋەيران قىلماسلىقىڭ، ھەم ئۆزەڭنى، ھەم ئۇنى خالايىق ئارىسىدا بەتنامىغا قويماسلىقىڭ لازىم. سەن ئۆز ھالىڭ ۋە قەدرى-

قىممىتىگە يېقىپ، ئۇنىڭ ئىشىنى ياخشى تەھقىق ۋە تەپتىش قىلىشىڭ لازىم. شۇنداق قىلساڭ ئەقىل ئالدىدىمۇ ئۆزرە مەنزۇر كۆرسىتەلىگەن، ئاقىللار قېشىدىمۇ تۆھمەتتىن يىراق بولالىغان بولاتتىڭ، ئۇنى دىيانەت ئېتىكىنى خىيانەت لېيىغا بۇلغىدى دېسە، بۇ ئەقىلغا سىغمايدىغان سۆز. ھىرىس ۋە ئاچكۆزلۈك ئۇنىڭ تەقۋالىقى ۋە قانائەتچانلىقى ئۈستىدە غالىپ كېلەلمەيدىغانلىقىنى مەن ياخشى بىلىمەن. پۈرەيسە مۇشۇ دەرگاھنىڭ مۇلازىمى بولغاندىن بېرى گۆش يەپ باققان ئەمەس. ئۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ گۆش يېمەك ۋە ھايۋاناتقا ئازار يەتكۈزمەك ئۇنىڭ كۆڭلىدە بولغان بولسىدى، ئۇ بۇنداق پاك دامانلىق بىلەن مەشھۇر بولمىغان بولاتتى. بەلكى بىر بەتنامىغا قالغان بولاتتى، ئۇچاقتا ئوت كۆيسە تۈتۈن چىقماي قالامدۇ؟ مەن ئۇ گۆشنى پۈرەيسەنىڭ ئۆيىگە ئۇنىڭ دۈشمەنلىرى قويۇپ قويىدى بولغاي دەپ بەكرەك گۇمان قىلىمەن. ھەسەت ئەھلىنىڭ بۇنداق ھىلە-مىكىرلەرنى قىلىشى ھېچ ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. چۈنكى ھەسەت ئەھلىنىڭ بەزىلىرى كىشىگە ئازار يەتكۈزمەك ئۈچۈن، ھىلقى ئۆزىنىڭ قولىغا بۇيرۇپ ئۆزىنى ئۆلتۈرگۈزگەن خوجايىنىغا ئوخشاش، ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگىمۇ رازىلىق بېرىدىغان بولىدۇ تېخى.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ كامجۇي.

— باغدات شەھىرىدە، — دەپ كامجۇينىڭ ئانىسى ھېكايىسىنى باشلاپتۇ.

زاھىت بىلەن ھەسەتخورنىڭ ھېكايىسى

باغدات شەھىرىدە ناھايىتى ھەسەتخور بىر كىشى بار ئىكەن. ئۇنىڭ ناھايىتى پەرھىزكار تەقۋادار ياخشى بىر خوشنىسى بار ئىكەن، ئۇ كىشى كۈندۈزنى روزا بىلەن شامغا، كېچىنى ناماز بىلەن سەھەرگە ئۇلاشتۇرىدىكەن.

ئۇ ئىدى بەندىلىك مۇقامىن تۇتقان،
خۇدادىن ئۆزگىنى ئەسلا ئۇنۇتقان.

پۈتۈن باغدات ئەھلى ئۇنىڭغا ئىتىقات قىلىدىكەن ۋە ياخشى يىمەكلىك ۋە قىممەتباھا رەخت قاتارلىقلارنى ئۇنىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئالىدىكەن. مەجلىس ۋە ئولتۇرۇشلاردا چوڭ-كىچىك خالايىق ئۇنى ياخشى سۈپەت بىلەن يادلايدىكەن. ھىلىقى ھەسەتخور بولسا، مۇشۇ جەھەتتىن ئۇ پاك مەرت كىشىگە ھەسەت قىلىدىكەن ۋە تۈرلۈك ھىيلەر بىلەن ئۇنىڭغا قەست قىلىدىكەن. ئەمما ئۇ ھەر قانچە مىكىر ئوقلىرىنى شۇملۇق ياسى بىلەن ئاتسىمۇ، ئۇنىڭ ياخشىلىق قالقىنىغا كار قىلمايدىكەن. ئاخىرى ئۇ بۇ خىل ئۇرۇنۇشتىن تەڭلىككە قېلىپ غەمگە چۆمۈپتۇ. ئۇ بىر قول سېتىۋاپتۇ ھەم ئۇنىڭغا ياخشى تەربىيەتلەرنى قىلىپتۇ. ئۇ ھەر دائىم قولىغا:

— ھەي ئوغلۇم، سېنى مۇھىم بىر مەسلىھەت ئۈچۈن پەرۋىش ھەم بىر ئۇلۇغ ئىش ئۈچۈن تەربىيەت قىلىۋاتىمەن. كۆڭلۈمنى غەم يۈكىدىن خالاس قىلىشىڭ ھەم پەرىشان خاتىرەمنى بۇ ئەندىشە بىلەن مەشغۇل بولۇشتىن پارىغ ئېتىشىڭدىن ئۈمىتۋارمەن، — دەيدىكەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن ساقلارمەن كوز يېشىمنى،
كى ئۆتۈمنى ئۈچۈرگۈسى بىر كۈنى.

بىرنەچچە ۋاقىت ئەنە شۇ يوسۇندا ئۆتۈپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە قول خوجايىنىدىن بۇ ھېساپسىز شەپقەتلەرنىڭ سەۋەبىنى سورىماقچى بولۇپ:
— غوجّام، مەن قۇللىرىغا تۈرلۈك ئىلتىپاتلارنى كۆرسەتتىڭلە، بۇ كوتا تىلىم ئۇنى شەرھىلەپ بولالمايدۇ. ھەر كۈنى مەن بىچارىگە قىلىۋاتقان بۇ مەرھەمەتلەرنى بايان قىلىپ بولالمايمەن.

www.uyghurkitap.com

سوسەن كەبى يۈزلەپ تىلىم بولسىمۇ،
ئېيتالماسمەن بۇ نىمەتلەر شۈكرىنى.

كۆڭلۈمدە، ماڭا قىلىنغان بۇ ياخشىلىقلىرى ئۈچۈن ئۆزلىرىگە جېنىمنى قالقان قىلارمەن دېگەن ئۈمىتتىمەن، — دەپتۇ.

خوجايىن قۇلىنىڭ ئۆزىگە ھاۋادارلىق قىلىپ، تۇز ھەققىنى ئاقلاشقا مەيلى بارلىقىنى ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن كۆڭۈل سىرىنىڭ ئاغزىنى ئاچقانلىقىنى كۆرۈپ:

— بىلگىن ۋە ئاگاھ بولغىنكى، مەن بۇ خوشنامدىن ناھايىتى خاپا. ئۇنىڭدىن ھەر سائەت مېنىڭ جېنىمغا ھەسەت ئوتى تۇتىشىدۇ-دە، بۇ ھاياتىمۇ كۆزۈمگە كۆرۈنمەيدۇ. مەن ئۇنىڭ غەم-غۇسسىسى بىلەن جېنىمدىن تويدۇم ۋە ئۆمرۈمدىن بىزار بولدۇم. شۇڭا ئۇنىڭغا زەرەر يەتكۈزمەك ئۈچۈن قانچە ھىلىلەرنى قىلغان بولسامۇ، ھېچ بىرى پايدا بەرمىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ساڭا شۇنچىلا تەربىيەت قىلدىم. بۈگۈن كېچە مېنى بۇ خوشنامنىڭ ئۆگزىسىگە چىقارغىن ۋە شۇ يەردە تۇرغۇزۇپ بېشىمنى كەسكىندە ئۆز يولۇڭغا ماڭغىن. ئەتىسى كىشىلەر مېنى ئۇنىڭ سارىيىنىڭ بېشىدا ئۆلۈكۈمنى كۆرسە، چوقۇم مېنىڭ قېنىمنىڭ تۆھمىتى بىلەن ئۇنى تۇتۇپ، جېنىنى قىساسقا ۋە مېلىنى تالان-تاراجغا بۇيرۇيدۇ. ئەگەر ئۇنداق قىلمىغان تەقدىردىمۇ پۈتۈن ئەلنىڭ ئېتىقادى يانىدۇ-دە، تەقۋادارلىق ۋە ياخشىلىقىنىڭ شۆھرىتى ئەل ئارىسىدىن يوقىلىدۇ. ئۇندىن كېيىن ھەرگىزمۇ تەقۋالىقى ۋە سۈپىلىقى توغرىسىدا لاپ ئۇرالمايدۇ. ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا:

"ھەددىدىن ئاشۇردى زاھىت يوشۇرۇن پاسىقلىقىن،
پەردىسىن ئاچقىن خۇدايا سىرى بولسۇن ئاشكار"

دېگەن دۇئانىڭ مەنىسى ئۇنىڭغا تازا باپ كېلىدىغان

بولىدۇ، — دەيتۇ.

— ئەي غوجام، — دەيتۇ قۇل، — بۇ خىيالدىن كەچسىلە ۋە ئىشىڭ چارىسىنى باشقا يوسۇندا قىلسىلا، ئەگەر مۇرات-مەقسەتلىرى زاھىتنى يوق ئېتىش بولىدىغان بولسا، مەن ئۇنى ئۆلتۈرەي ۋە كۆڭۈللىرىنى ئۇنىڭ غېمىدىن خاتىرجەم قىلاي.

— ئۇنداق بولۇشى ناتايىن، — دەيتۇ خوجايىن، — سەن ئۇنىڭغا قۇدرەت تاپالماي قېلىشىڭمۇ مۇمكىن ياكى ئۇنى ئۆلتۈرۈشۈڭ كېچىكىشىمۇ مۇمكىن. مېنىڭ ئەمدى بۇنىدىن ئارتۇق چىداشقا تاقىتىم يوق. مېنىڭ ھېچ سەۋرى-تاقىتىم قالمىدى. قويىقىن، مۇشۇ خىزمەتنى بىجا كەلتۈرگىن، ئەگەر مېنى بۇ ئىشتا خوشال قىلساڭ سېنىڭ قۇللۇقۇڭغا ئازاتلىق خېتى بېرىمەن ۋە بىر خىش ئالتۇن ئىنئام قىلىمەن. قالغان ئۆمرۈڭنى ئاشۇ ئالتۇن بىلەن راھەت-پاراغەتتە كەچۈرىسەن.

— ھېچقانداق ئەقىللىق كىشى سىلە قىلغاندەك بۇنداق پىكىرنى قىلمايدۇ غوجام، — دەيتۇ قۇل، — چۈنكى كىشى ئۆز دۈشمىنىنىڭ بالاغا گىرىپتار بولغىنىنى ئۆزى تىرىك ۋاقتىدا كۆرگىنى ياخشى، چۈنكى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرىدۇ ۋە قۇلىقى بىلەن ئاڭلايدۇ. ئۆزى ئۆلگەندىن كېيىن دۈشمىنىنىڭ ئۆلگىنىدىن نىمە لەززەت تاپاتتى، دۈشمىنىگە يەتكەن ئەلەم ۋە زەرەرنى نەدىن بىلەتتى.

گۈل ئېچىلغاندا نە پايدا مەن چىمەندە بولمىسام،
سەرۋىدىن نە پايدا مەن بوستان ئىچىدە تۇرمىسام.

قۇل بۇنداق سۆزلەرنى قانچە كۆپ ئېيتقىنى بىلەنمۇ خوجايىنى ماقۇل كۆرمەيتۇ. قۇل خوجايىنىنىڭ رىزالىقى شۇ ئىشتىلا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، نائىلاج ئۇنى زاھىتنىڭ ئۆگزىسىگە ئېلىپ چىقىپ بېشىنى كېسىپتۇ ۋە خوجايىنى بەرگەن بىر خىش

www.uyghurkitap.com

ئالتۇن بىلەن ئازاتلىق خېتىنى ئېلىپ ئىسپاھانغا كېتىپتۇ. ئەتىسى كىشىلەر ھېلىقى بەتنىيەت خوجايىنىنىڭ زاھىتنىڭ ئۆگزىسىدە ئۆلۈك ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، زاھىتنى باغلاپ زىندانغا سېلىپتۇ. گەرچە زاھىتنى زىندانغا سالغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئۇ ھەسەتخورنى ئۆلتۈرگەنلىكىگە ھېچقانداق ئىسپات بولمىغاچقا، زاھىتنى ئۆلتۈرمەي زىنداندا ساقلىشىپتۇ. باغداتنىڭ كاتتىلىرى ھەرقانچە ھەركەت قىلىپ، زاھىتنىڭ پاكلىقى ۋە دىيانەتلىكىنى ئىسپاتلاپ، پادىشاغا ئىلتىماس قىلغان بولسىمۇ پادىشانىڭ ئۇنىڭغا بولغان شۈبھىسى تېخى كۆتۈرۈلۈپ بولمىغاچقا، ئۇنى زىنداندىن خالاس قىلماپتۇ. نەتىجىدە زاھىت زىنداندا بىر نەچچە ۋاقىت يېتىپ قاپتۇ.

ئىسپاھانغا تىجارەت ئۈچۈن بارغان باغدات سودىگەرلىرىدىن بىرى تاسادىپەن قۇلنى ئۇچرىتىپ قاپتۇ. قۇلمۇ ئۇنى كۆرۈپ تونۇپ، قېشىغا كەپتۇ ۋە خوجايىنىنىڭ بالا-چاقىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. ئۇلار ھەر تەرەپتىن سۆزلىشىپ ئولتۇرغاندا، گەپ ئارىسىدا ھېلىقى زاھىتنىڭ گېپى چىقىپ قاپتۇ.

— ئۇ بىگۇنا كىشى ئەجەپ زۇلۇمغا ئۇچراپ كېتىپتۇ-ھە! ۋاھالەنكى، خوجامنى ئۆزىنىڭ پەرمانى بىلەن مەن ئۆلتۈرگەن ئىدىم. ئۇ مەرت ياخشى كىشى بىزنىڭ بۇ ئىشىمىزدىن بىخەۋەر ئىدى، — دەپتۇ قۇل.

سودىگەر باشقا سودىگەرلەر جامائەتنى قۇلنىڭ ئىقرارىغا گۇۋا قىلىپتۇ ۋە باغداتقا كېلىپ ھادىسىنىڭ ئۆتمۈشىدىن خەۋەر بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن زاھىت خالاسلىق تېپىپتۇ. ئۆلگەن ھەسەتخورنىڭ روھى خالايىقلار ئارا لەنەت ئوقىغا نىشانە بولۇپتۇ. زاھىت شۇندىن بېرى پازىللاردىن بىرى يازغان تۆۋەندىكى نەزمىنى ھال تىلى بىلەن ئوقۇيدىغان بولۇپتۇ.

ئەپسۇن ئوقۇپ ھەسەتخوردىن بىر نەچچىسى،
ھىلە ئوتىنى تۇتاشتۇردى راسا ماڭا.

ياساپ پىتنە، قىلىپ ماڭا باغرىنى تاش،
مېنى ئۆلتۈرمەككە خەنجەر قىلدى پەيدا.
ئاخىرى تاپتى يامان ئەمەللىرىگە خوپ جازا،
ھەربىرىگە يەتتى بىرىدىن ئۆزگىچە دەردۇ بالا.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، ھەسەت ئەھلىنىڭ قولىدىن ھەرقانداق ئىشنىڭ كېلىدىغانلىغىنى، ئۆزلىرىگە ئەنە شۇنداق قىلغان يەردە باشقىلارغا نىمىلەرنى قىلىشى مەلۇم ئىكەنلىگىنى بىلىشىڭ كېرەك ئوغلۇم. سېنىڭ خىزمەتكارلىرىڭنىڭ ھەممىسى دەرىجىدە پۈرەيىسىدىن پەس ئورۇندا تۇرىدۇ. بۇرۇن ئۇلارنىڭ مەرتىۋىسى يۇقۇرى ئىدى. شۇ تۈپەيلىدىن ئاشۇنداق ھىلە-مىكىرنى ئويلاپ چىقىرىپ، ئۇنى مەرتىۋىسىدىن چۈشۈرۈش ئۈچۈن ھەركەت قىلغان بولۇشىمۇ ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس. شۇڭا ئالدىراپ كەتمىگىن ۋە سەۋرى قىلغىن، بۇ ئىشنى ياخشى ئويلاپ بىر تەرەپ قىلغىن. بۇ ئىشنى ئۆزەڭنىڭ ئۇلۇغلۇغۇڭغا يارىشا ھەل قىلغىن. بۇگۈن سەن سىياسەتنىڭ تىزگىنىنى تارتساڭ ۋە ئالدىراپ كەتمىسەڭ ئەتە-ئوگۈن ئۇنىڭ گۇناھى بار ياكى يوق ئىكەنلىگى مەلۇم بولىدۇ. ئەگەر ئۇ خىيانەت ئۇنىڭدىن ئۆتمىگەن بولسا، سەن ئۆز ھەققىڭدە مەرھەمەت قىلغان، ناھەق قاننى گەردىنىڭگە ئالمىغان بولىسەن. ئەگەر ئۇ ئىش ئۇنىڭدىن سادىر بولغانلىغى ھەقىقىي رەۋىشتە روشەن بولسا، ئۇنى ئۆلتۈرۈشتىكى ئىختىيارىڭ ھەرقاچان ئۆز قولۇڭدا.

تىرىكنى ھەر قاچان ئۆلتۈرسە بولغاي،
لېكىن ئۆلگەننى تىرگۈزگىلى بولماس.

كامجۇي ئانىسىنىڭ نەسىھەتىنى ياخشى دىققەت بىلەن ئاڭلاپ، ئۇنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك نەسىھەت ۋە پايدىلىق ۋەز

www.uyghurkitap.com

ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، ئاچچىقىدىن يېنىپتۇ ھەم بۇيرۇق بېرىپ پۈرەيسەنى قېشىغا ھازىر قىلغاندىن كېيىن، ئۇنى خىلۋەت جايغا ئىندەپ كېلىپ، ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي پۈرەيسە، بۇندىن بۇرۇن سېنى ناھايىتى كۆپ سىناپ كۆرگەن ئىدىم. سېنىڭ ياخشى سۈپىتىڭ ۋە پاكلىقىڭ مەلۇم بولغان ئىدى. ھېلىمۇ دۈشمەنلەرنىڭ سۆزىدىن كۆرە ساڭا بەكرەك ئىشىنىمەن. بولدى ئەمدى، ئۆز ئورنۇڭدا ئولتۇرغىن، ساڭا ئۇلار ئاشۇنداق بوھتانلارنى قىلىشىپتۇ. ئۇنىڭدىن كۆڭلۈڭدە كىر ساقلىما.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ پۈرەيسە، — گەرچە بۇ ئىشتا ماڭا ئىلتىپات ۋە مەرھەمەت قىلىۋاتقان بولسىلىمۇ، تاكى بۇ ئىشنى ياخشى تەھقىق قىلىپ، تېگى-تەكتىگە ياخشى يەتمەيدىغان بولسىلا، مەن بۇ توھمەتنىڭ كۆلپىتىدىن ئەسلا ئۇتمەيمەن. ئەگەر بۇنى تەپتىش قىلىپ ھەقىقەتنى ناھەقچىلىقتىن ئايرىسىلا، سىلىگە ئىخلاسىم ئېشىپ، نەسىھەتكۈيلۈغۇم تېخىمۇ زىيادە بولىدۇ. مېنىڭ ئىشىمنىڭ ياخشىلىنىشى ۋە تىرىكچىلىكىمنىڭ ئوبدان بولۇشى مۇشۇ ھادىسىنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشىغا باغلىق.

تەنە قىلىسىمۇ دۈشمەن كۆپ غەم يېمە ئەي كۆڭلۈم،
ھېچ ئەجەپ ئەمەس ئۇندىن ساڭا مەنپەئەت يەتسە.

— ئۇنداقتا بۇ ئىشنى قانداق ھىلە بىلەن تەھقىقلىگىلى بولىدۇ؟ قانداق قىلىپ بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يەتكىلى بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ كامجۇي.

— ماڭا بوھتان چاپلىغان جامائەتنىڭ ھەممىسىنى يىغىپ، قاشلىرىغا ھازىر قىلسىلا، — دەپتۇ پۈرەيسە، — ئۇلاردىن بىر-بىرلەپ، بۇ ماجرانى ئايرىم-ئايرىم سۈرۈشتۈرسىلە، ئەگەر بۇنى تەپتىش قىلىشقا ئۆزلىرى مەشغۇل بولسىلا ئۇلار نائىلاج

راستىنى ئېيتسا ئەجەپ ئەمەس. ئەگەر كونىسىدە قورقۇتۇپ كوندۇرگىلى بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ بىلەنمۇ مەقسەت ھاسىل بولمىسا، ئۇنىڭغا ۋەدە بېرىپ، ئۈمىتۋار قىلىپ تۇرۇپ، ھەقىقەت يۈزىدىن شۈبھە نىقابىنى كۆتەرگىلى بولىدۇ. مۇشۇ تەرىقىدە ئىش قىلىسلا، مېنىڭ دىيانىتىم ۋە پاكلىقىم بارلىق ئامۇخاسىقا روشەن بولغۇسىدۇر.

بولسا ھەر سىر تۈن پەردىسىدە پىنھان،
كۈندۈز بولسا بولار بارچىگە ئايان.

— مەن ئەھۋالنى، ئۇلاردىن سىياسەت قىلىش يولى بىلەن تەھقىقلەيمەن، — دەپتۇ كامجۇي، — ئۇنى ئەپۇ ۋە مۇلايىملىق يولى بىلەن تەھقىقلەشكە بولمايدۇ. چۈنكى سەندەك بوزرۇك ۋە ئېشەنچلىك كىشىگە ھەسەت يۈزىسىدىن قەست قىلىنغانلارغا ئەپۇ مۇناسىپ ئەمەس.

— ئازاپ-ئۇقۇبەت قىلىش ۋاجىپ بولغان كىشىنىڭ ھەققىدە ئەپۇ قىلىش دۇرۇس، قولىغا چۈشۈپ ئاجىز بولغان بىچارىنىڭ گۇنايىدىن كەچمەك كاتتا ھۈنەر. چۈنكى ئەپۇ قىلىش قۇدرەت تاپقان ۋاقىتتا قىلىدىغان ئىش. بىلمەمەك كېرەككى، دۈشمەن ئۈستىدىن قۇدرەت تاپماق كاتتا نېمەتتۇر. ئۇنىڭ شۈكرانىسى بولسا ئەپۇدىن بولەك نەرسە ئادا تاپمايدۇ.

گۇناكار ئۈستىدىن تاپقاندا قۇدرەت،
ئەپۇ ئەيلەپ ئۇنى شۈكرانە بىلدۇر.

كامجۇي پۈرەيسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ سەھىپىلىرىدە راستلىق ئەسەرىنى ئەينەن كۆرۈپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئېيتقىنىچە قىلىپ، پۈرەيسىگە بوھتان چاپلىغانلارنى ئايرىم-ئايرىم

قېشىغا چاقىرتىپ كېلىپ، ئەھۋالنىڭ ھەقىقىتىنى لازىم بولغان ئۇسۇل بويىچە سوراپتۇ:

— قايسىڭلار ۋەقەنىڭ راستىنى ئېيتساڭلار گۇنايىڭلار ئەپۇ سۈيى بىلەن يۇيۇلىدۇ. مەن ئۇنداقلارغا شاھانە ئىنئاملارنى قىلىمەن، — دەپ ۋەدە بېرىپتۇ پادىشا.

شۇنداق تەپتىش قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بەزىلىرى شۇ زامانلا ئىقرار قىلىپتۇ، بەزىلىرى سەل قىستىغاندا ئىقرار قىلىپتۇ، ئىشقىلىپ، پۈرەيسىنىڭ خىيانەتسىزلىكى گۇمان بۇلۇتى ئاستىدىن چىقىپ، يېقىنلىق كوزىدىن شەك غۇبارى كوتىرىلىپتۇ.

— ئوغلۇم، — دەپتۇ كامجۇينىڭ ئانىسى كامجۇيغا قاراپ، — بۇ جامائەتنىڭ گۇنالىرىنى ئەپۇ قىلىدىڭ. ئەمدى يەنە ئۇلارغا سىياسەت قىلىشىڭ راۋا ئەمەس. ئەمما بۇ جەھەتتە ساڭا ھاسىل بولغان تەجرىبىلەردىن ئىبرەت ئېلىپ، مۇندىن كېيىن ھېچقانداق چېقىمچىنىڭ ئەپسانىسىنى ئاڭلىمىغىن، تاكى روشەن دەلىل ۋە ئېنىق ئىسپات بولمىغىچە، غەرەز ئەھلىنىڭ سوزلىرىگە ئىشەنمە. ئەگەر بىر كىم بىر كىشىنىڭ ئەيىبى توغرىسىدا سوزلىگەن بولسا، ئۇنى ھەر قانچە ئىشەندۈرۈپ ئېيتقان ھالدىمۇ قوبۇل قىلىشقا بولمايدىغانلىقى ئەمەس. چۈنكى ئاز گەپمۇ بارا-بارا دىيىلىۋەرسە، يوغىناپ مۇكەممەللىشىپ قالىدۇ-دە، ئاخىرى ئۇنى رەت قىلىشقىلى بولماي قالىدۇ. بۇ خۇددى بۇلاقلارنىڭ سۈيى يىغىلىپ چوڭ دەريانى ھاسىل قىلغاندا، ئۇنىڭدىن كېيىنكە چۈشمەي تۇرۇپ ئوتكىلى بولمىغاندەك بىر ئىش. شۇڭا غەرەز بىلەن قىلىنغان سوزلەر ئاز ۋە كىچىك ۋاقتىدىلا، ئۇنى رەت قىلماق كېرەك. شۇندىلا باشقىلارنىڭمۇ سوزلەيدىغان يولى باغلىنىپ، ئىشنىڭ ئاخىرى پىتنە-پاساتقا ئايلىنالمايدۇ.

چەشمە سۈيى باغلىنار بىر پارچىلا تۇپراق بىلەن،
بولسا دەريا توختىتىپ بولماس ئۇنى بىر تاغ بىلەن.

— بۇ نەسىھەتىڭىزنى قوبۇل قىلدىم ۋە روشەن دەلىل
بولماي تۇرۇپ، كىشىنى تۆھمەت زىندىسى قىلىش ياخشى ئەمەس-
لىكىنى چۈشەندىم، — دەپتۇ كامجۇي.
— ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ ئانىسى، — ھەرقانداق كىشى
سەۋىيىسى ئوچۇق-ئاشكارا بولماي تۇرۇپ دوستلىرىدىن ئاغرىنسا،
ئۇ كىشى ھوكۇمالار ھەمسوھبەت بولۇشتىن پەرھىز قىلىشنى
بۇيرۇغان سەككىز خىل كىشىلەرنىڭ قاتارىدا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ
بىرىنچىسى، ياخشىلىق ھەققىنى بىلمەيدىغان ۋە ياخشىلىق قىلغان-
لارغا مىننەتدارلىق بىلدۈرمەيدىغانلار؛ ئىككىنچىسى، سەۋەبسىز
ئاچچىقى كېلىدىغان، غەزىۋى يۇۋاشلىقىنى بېسىپ چۈشىدىغانلار؛
ئۈچىنچىسى، ئۇزۇن ئومۇر كورۇشنى جەزملەشتۈرىدىغان، لېكىن
ئۆزى خۇدا ۋە خەلقنىڭ ھەققى ھەم ھوقۇقلىرىنى ئادا قىلىشنىڭ
ھاجىتى يوق دەپ قارايدىغانلار؛ تۆتىنچىسى، ئۆز ئىشىنىڭ
بىناسىنى ئالدامچىلىق ۋە مەككارلىق ئاساسىغا قۇرغان، ئۇنىڭدىن
باشقا ئەمەلنى ئۆز نەزىرىدە سەل چاغلايدىغانلار؛ بەشىنچىسى،
سوزلەشكە ئامراق، لېكىن راست سوزلەشتىن قاچىدىغانلار؛
ئالتىنچىسى، شەھۋەت مەيدانىدا نەپس ئاغامچىسىنى ئۇزۇن
قويۇۋەتكەن، ھاۋايى ھەۋەسنى مەقسەت قىبلىسى ۋە مۇرات
كەئبىسى دەپ تونۇيدىغانلار؛ يەتتىنچىسى، شەرم-ھاياسى يوق،
بىئەدەپ بولغانلار؛ سەككىزىنچىسى، كىشىلەرنىڭ ھەققىدە بىسەۋەپ
بەدگۇمان بولىدىغان، دەلىل-ئىسپات بولمىسىمۇ ياخشىلارنى
تۆھمەت زىندىسى قىلىدىغانلار. ھوكۇمالار يەنە مۇنداق سەككىز
خىل كىشىنىڭ سوھبىتىنى ۋە ئۇلپەتچىلىكىنى غەنىمەت بىلمەك كېرەك
دېيىشكەن. ئۇلارنىڭ بىرىنچىسى، ھەر دائىم كورگەن ياخشىلىق-
لىرىغا شۈكرى قىلىپ يۈرىدىغان، ياخشىلىق ھەققىستىنى تونۇي-
دىغانلار؛ ئىككىنچىسى، روزىگارنىڭ ھادىساتلىرىغا ئۇچرىغان
بىلەنمۇ مۇھەببەت رىشتىسى ئۈزۈلمەيدىغانلار؛ ئۈچىنچىسى، ئۆزىنى
تەربىيەت قىلغان ۋە ئىززەت قىلغانلارغا ھورمەت قىلماقنى

ۋاجىپ دەپ بىلگەن، سوزى ۋە ئىشى بىلەن ئۈندىگە ياخشىلىق قايتۇرۇشنىڭ كويىدا بولىدىغانلار؛ تۆتىنچىسى، مەككارلىق ۋە بەتقىلىقتىن يىراق بولغانلار؛ بەشىنچىسى، غەزىۋى كەلگەن چاغدا ئۆزىنى توختىتىۋېلىشقا قادىر بولالايدىغانلار؛ ئالتىنچىسى، ساخاۋەت ئەلىمىنى كوتەرگەن ۋە ئۆنىگدىن تاما قىلغۇچىلارنىڭ مەقسەتلىرىنى قۇدرىتىنىڭ بارىچە ھاسىل قىلىشنىڭ پەيىدا يۈرىدىغانلار؛ يەتتىنچىسى، شەرم-ھاياسى بولغان، ياخشىلىق قىلىشنىڭ پېيىغا چۈشكەن، ئەدەپ يولىدا يۈرگەنلەر؛ سەككىزىنچىسى، ياخشىلار ۋە پاك كىشىلەرنىڭ دوستلۇغىنى ئىستىگەن، پاسىقلاردىن ۋە قىلىغى سەت كىشىلەردىن يىراق بولغانلار، ھەرقانداق كىشى بۇ سەككىز خىل كىشى بىلەن ئۇلپەت بولسا ۋە ئىتتىپاق بولسا، ئىلگىرىكى سەككىز خىل كىشىدىن ئۆزىنى تارتسا ۋە ساقلانسا، يامان خۇيلىرى ياخشى سۈپەتكە ئالمىشىدۇ. ئەھۋالى ۋە مىجەزى ئىتىدالغا كېلىدۇ. چۈنكى سىركە ئەسلىدە ئاچچىق نەرسە بولسىمۇ، ھەسەل بىلەن قوشۇلسا، ئاچچىقلىغى كېتىپ ناھايىتى كوپ ئىللەتكە داۋا بولىدۇ.

بولساڭ ئەگەر سىركىدەك، قوشۇل ھەسەلگە شۇندا سەن،
بولغايسەن دەردكە داۋا ھەم راھىتى روھى راۋان.
بولمىغىن كوڭلى ئۇلۇك ھەركەت قىلىپ جانغا قوشۇل،
ھەمدەم بولساڭ جان بىلەن سەنمۇ بولارسەن بەلكى جان.
قەلبى ساپلارغا مۇلازىملىقتا بولغىن سايىدەك،
شۇندا بولغايسەن قۇياشتەك تاكى مەشھۇرى جاھان.

كامجۇي بۇ ۋەقەلەردە ئانىسىنىڭ شۇنداق مېھرىۋانلىق ۋە رەھبەرلىك قىلغانلىغىنى كورۇپ، شۈكۈرلەرنى بىلدۈرۈپ، مىننەتدارلىقلارنى ئىزھار قىلىپ:

— ئەي زامانىمىزنىڭ مەلىكىسى! سېنىڭ نەسىھەتىڭنىڭ بەركىتى بىلەن:

قاراڭغۇ يول نامايەن بولدى ئاخىر،
مۇشكۇل ئىشىم بەك ئاسان بولدى ئاخىر.

نەتىجدە يەنە، بۇ دانىشمەن پۇرەيىسىمۇ تۇھمەتتىن خالاس بولدى. مەنمۇ ھەر بىر مۇلازىمىنىڭ ھالىدىن ئاگاھ بولدۇم. ئەمدى مەن ئۇلار بىلەن قايسى تەرىقىدە ئىش تۇتماق كېرەكلىگىنى، ئۇلارنىڭ سوزىنى قايسى يوسۇندا ئاڭلىماق لازىملىغىنى بىلىۋالدىم، — دەپتۇ.

شۇندىن كېيىن كامجۇينىڭ پۇرەيىسىگە بولغان ئېتىقادى ۋە ئىشەنچىسى تېخىمۇ زىيادە بولۇپتۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇنى قېشىغا چاقىرىپ شۇنداق دەپتۇ:

— سەن بۇ تۇھمەتنى مېنىڭ ساڭا بولغان ئېتىقادىمنىڭ ئېشىشىغا سەۋەپ بولدى دەپ چۈشەنگىن. كوڭلۇڭگە ھېچ قانداق تەشۋىش يەتكۈزمىگىن. ئەمدى بۇرۇنقى مەنسىۋىڭدە ئولتۇرۇپ، ئىشىڭغا مەشغۇل بولىۋەرگىن.

— مەن بۇ سوزگە ئانچە ئىشەنچ قىلمايمەن، — دەپتۇ پۇرەيىسە، — بۇ ئىلتىپات بىلەن مېنىڭ كوڭلۇمنىڭ گىرەلىرى ئېچىلىپ بولالمايدۇ. چۈنكى سىلى دۈشمەنىنىڭ بوھتانلىرىغا ئىشىنىپ، ئوتتۇرىمىزدا باغلانغان ۋەدىلەرنى سۇندۇردىلا!

ئەمدى بىلدىم كوڭلىڭىزنىڭ ھېچ ۋاپاسى يوق ئىكەن،
شەنىڭىز بىمەرھەمەت، غەيرى جاپاسى يوق ئىكەن.
قىلمىدىڭىز دوست بىلەن دۈشمەننى سىز ھەرگىزمۇ پەرق،
ئەقلىڭىزنىڭ مىكرىدىن ئوزگە ساپاسى يوق ئىكەن.

— بۇ سوزلەرنى كوڭلۈڭدىن چىقىرىۋەتكىن، — دەپتۇ كامجۇي، — چۈنكى سېنىڭ خىزمىتىڭدە ھېچقانداق كەمچىلىك ئوتمىدى، مېنىڭ مەرھەمىتىمدىمۇ قۇسۇر كورۇلمىدى. كوڭلۇڭنى

www.uyghurkitap.com

توق تۇتۇپ ئىشىكنى قىلىۋەرگىن.

— بۇ توھمەتتىن خالاسلىق تاپقىنىم بىلەن، جاھانگ ھەسەتخور ۋە بەتنىيەتلەردىن خالى ئەمەس، — دەپتۇ پۇرەيسە، — سىلە ماڭا مەرھەمەتلەرنى قىلىۋەرسىلە، ئۇلاردىكى ھەسەتنىمۇ ساقلىنىپ تۇرىۋېرىدۇ. چۈنكى سىلە بىر قېتىم توھمەتخورلارنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلىدىلا. ئۇلارمۇ سىلىنى سوز بىلەن ئازدۇرۇش ئاسان ئىكەنلىكىنى بىر قېتىم بىلدى. ئەمدى ئۇلار ھەمىشە يامان نىيەتلىك سوزلىرىنى سىلىگە يېتىشۈرىدۇ ۋە ھەر سائەت ئارىمىزغا بولگۈنچىلىك سالىدۇ. ھەرقانداق پادىشا توھمەتخورلارنىڭ ۋە چېقىمچىلارنىڭ سوزىنى ئويلاپ باقماي ئاڭلايدىغان بولسا، ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولماق جان بىلەن ئويناشقانلىق بولىدۇ. جان بىلەن ئوينىشىش ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس. چۈنكى ھەر كۈنى بۇ تەنگە يېپىشقىدىن جان كىرىپ تۇرمايدۇ دە! ئەگەر قوبۇل كورسىلە، مەن ئۆزەمنىڭ ئەمەلنى قوبۇل قىلماسلىقىمدىكى ئۆزرەمنى بىر ئېغىز سوز بىلەنلا روشەن قىلىپ بېرەي.

— ئېيتقىن، — دەپتۇ پادىشا.

— ئەي پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ پۇرەيسە، — سىلىنىڭ بۇ ھادىسىدە ماڭا رەھىم قىلىپ، ئىشەنچ ۋە ئېتىقاتلىرىنى تېخىمۇ زىيادە قىلغانلىرى مەن ئۈچۈن گەرچە ئۇلۇغ ئىنئام ۋە كاتتا ئېھسان بولسىمۇ، مەن سىلىنىڭ ئالدىراپ كەتكەنلىكلىرى ۋە تەپتىش قىلمايلا مېنى سىياسەتكە بۇيرۇغانلىقلىرىدىن بەدگۇمان بولدۇم. شۇڭا سىلىنىڭ بۇ ھېساپسىز مەرھەمەتلىرى ۋە چېكى يوق شەپقەتلىرىدىن ئۈمىت ئۈزدۈم. چۈنكى ماڭا قىلغان تەربىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىردەمنىڭ ئىچىدىلا زايا قىلىۋەتتىلە، ئەگەر تېگى - تەھتىگە يېتىپ قارىسا ھېچقانچە بىر كايىشقۇچىلىكى يوق بولغان كىچىككىنە بىر توھمەت بىلەنمۇ ماڭا ناھايىتى چوڭ جازا بۇيرۇدىلا. پادىشا دىگەن، ئوز ياساۋۇلىنىڭ شۇنداق كاتتا گۇناھىنى كورۇپ تۇرۇپمۇ ئۇنى رەسۋا قىلماي، ئۇنىڭ

يامان قىلغىنى سېخىلىق پەردىسى بىلەن ياپقان يەمەن پادىشاسىغا ئوخشاش، خېلى چوڭ خىيانەتلەرنىمۇ ئاسان ئەپۇ قىلىدىغان بولۇشى كېرەك ئىدى.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ كامجۇي.

— يەمەن دىيارىدا، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ پۇرەيسە.

پادىشا بىلەن ياساۋۇلنىڭ ھېكايىسى

يەمەن دىيارىدا بىر پادىشا بار بولۇپ، ئۇ دولەت سۇبھىسىنىڭ ئاقلىغى پېشانىسىدىن چاقناپ، ئىنساپ نۇرى ئەھۋالىنىڭ چېھرىسىدە كورۇنۇپ تۇرغان بىر پادىشا ئىكەن.

ئۇ پادىشانىڭ بېشىدىن ئاسمان،
يۇلتۇز گوھىرىدىن چاچاتتى ھەر ئان.

بىر كۈنى ئۇ پادىشا ئۇزىنىڭ ياساۋۇلىنىڭ بىر گۇنا قىلغانلىقى تۇپەيلىدىن ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ: "ئەمدى ئۇ مېنىڭ دەرگاھىمغا كەلمىسۇن" دەپ ھوكۇم قىلىپتۇ. شۇ سەۋەپتىن بىچارە ياساۋۇل پادىشانىڭ قېشىغا كېلەلمەپتۇ، ئەمما ئۇ شەھەردىن چىقىپ باشقا يەرگە كېتىشنىمۇ خالىماپتۇ. ئۇ بىر مەزگىل ئويىدە ئولتۇرۇپ قېلىپ، ئۇز ھالىنىڭ خاراپلىشىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ، گاھى يىغلاپ كېتىدىكەن، گاھى بولسا زامانىنىڭ ئاجايىپلىقىغا قاراپ كۈلۈپ كېتىدىكەن.

ھەر كېچە يەكپاي تۇرۇپ، كويىمەك بىلەن تاڭ ئاتقۇچە،
خۇددى شامدەك، ھالىغا گاھ يىغلار ئىدى، گاھ كۈلۈپ.

ئاخىرى ئۇ مال-دۇنياسى ئاز، بالا-چاقىسى كۆپلۈكىدىن، تەڭلىكتە قېلىپ: "بىر ھىلە بىلەن پادىشانىڭ قېشىغا بارايچۇ، يا بوينۇم سىياسەت تىغى بىلەن كېسىلەر، ياكى بېشىم راھەت تاجىسىنى كىيەر" دەپ ئويلاپ، ئەل-ئاغىنىلىرىدىن سەرۇپا تىلەپ كىيىپ، ئات تىلەپ مىنىپ، ئوردا ئىشىگىگە بېرىپتۇ. ئىشىك باققان ياساۋۇللار ئۇنىڭ جابدۇلغان ئات مىنىپ، قىممەتباھا تون كىيىپ كەلگەنلىكىنى كورۇپ: "پادىشا ئۇنىڭ گۇنايىدىن كېچىپ ئۇنىڭغا ئىنئام قىلغان ئوخشايدۇ" دەپ گۇمان قىلىپ، دەرۋازىدىن تۇسماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ گۇناكار ياساۋۇل پادىشانىڭ بارگاھىغا كىرىپ، لايىق بىر جاي تېپىپ، پادىشانىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ تۇرۇپتۇ. ئۇ كۈنى پادىشانىڭ ئالدىغا ناھايىتى كاتتا مېھمانلار كەلگەن بولۇپ، ئۇلار بىلەن شاراپ ئىچىپ ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇنىڭ ھىلىقى ياساۋۇلغا كوزى چۈشۈشى بىلەن دەرھال ئاچچىغىنىڭ ئوتى شولە ئۇرۇپ، قەھرىنىڭ زورى ئۇنى بىتاقەتلىككە ساپتۇ. لېكىن ئۇ يەنە بىر ئاز ئويلاپ، قېلىپ ئوز-ئوزىگە: "بولدىلا، ئۇنى دەپ ئەيش-ئىشرەت بەزمىسىنى بۇزۇپ، شاراپ شاتلىقىنى غەزەپ ئەندىشىسىگە ئورۇمەيلا قوياي" دەپتۇ-دە، ئۇنىڭ سېخىلىقى ئەپۇنى تەقەززا قىلىپتۇ، ياخشىلىق تەبىئىتى ئۇ ياساۋۇلنىڭ قىلغان گۇنايىنى كورمىگەن بولۇپ تۇرۇپتۇ. ياساۋۇل پادىشانىڭ چىرايىدا غەزەپ ئەسىرىنى كورمەپتۇ-دە، كوڭلى توختاپ ھەرقانداق ئىشقا بۇرۇنقىدەكلا قول ئۇزىتىۋېرىپتۇ. تارتىنماي ھەرقانداق ئىشقا ئارىلىشىۋېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ يۇرۇپ ئۇ ئارىلىقتا بىر ياخشى پۇرسەت تېپىپ، ۋەزنى مىڭ مىسقال كېلىدىغان بىر ئالتۇن تاۋاقنى قوينىغا يوشۇرۇۋاپتۇ. لېكىن ئۇنى ئېلىپ قويۇقچە ئارىلىقتا ئۇنى پادىشا كورۇپ قېلىپ ئوزىچە: "بۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى مېنىڭ غەزىۋىمدىن قورقۇپ ئويىمدىن چىقالمىغاچقا، بالا-چاقىلىرىغا ئوزۇقلۇق تېپىپ بېرەلمىگەن ئوخشايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن تۇرمۇش

كەچۈرۈشتە تەڭلىكتە قېلىپ ئىلاجىسىزلىقتىن بۇ جۇرئەتنى قىلدى بولغاي" دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ بۇ ئەيىۋىنى سېخىلىق پەردىسى بىلەن يېپىپتۇ. بەزمە ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، تاۋاقچىلار ئۇ تاۋاقنى ئىزلەپ ھېچ يەردىن تاپالمىغاچقا، ئۇنى تەپتىشلەپ بىر مۇنچە خالايىقنى تۇتۇپ، ئۇرۇپ-سوقۇپ يۈرگەندە، پادىشا ئۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ ئۇلارنىڭ بىرىدىن سوراپتۇ:

تاۋاقچى ئەھۋالنى بايان قىلىپتۇ.

— قويۇپ بېرىڭلار ئۇ كىشىلەرنى، تاۋاقنى ئۇ كىشىلەر ئالمىدى، تاۋاقنى ئالغان كىشى ئەمدى بەرمەيدۇ. ئالغانىنى كۆرگەن كىشىمۇ ھەرگىز ئېيتىپ بەرمەيدۇ، — دەپتۇ پادىشا.

ياساۋۇل بۇ ماجىرادىن كېيىن، چىقىپ ئۆيىگە بېرىپتۇ ۋە ئۇ تاۋاقنى خىراجەت قىلىپ مەئىشەتنى پاراغەت بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ. كېيىنكى يىلى شۇ ۋاقىتتا پادىشا ئوردىسىدا يەنە بىر قېتىم كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزگەن ئىكەن، ياساۋۇل ئوردىغا يەنە بېرىپتۇ ۋە پادىشانىڭ نەزىرىدە تۇرۇپتۇ. پادىشا ئۇنى كۆرۈپ قېشىغا چاقىرىپتۇ ھەم ئۇنىڭغا ئاستاغىنا دەپتۇ:

— ھېلىقى تاۋاقنى پۈتۈنلەي خەرج قىلىپ بولدۇڭمۇ؟

ياساۋۇل يالۋۇرۇش يۈزىنى ھاجەت يېرىگە قويۇپ تۇرۇپ:

سىز ئىكەنسىز پادىشاھىم لۈتپى ئېھسان ئىچرە تاق،
دۆلىتىڭىز دائىما بولسۇن يامان كۆزدىن يىراق.

— ھەر نىمە قىلغان بولسامۇ قەستەن قىلدىم، — دەپتۇ ياساۋۇل، — كۆڭلۈمدە: "مۇشۇ خىيانەتنى بىر قىلاي، ئەگەر ھېچكىم تونۇمىسا بىرنەچچە ۋاقىت بالا-چاقامنىڭ كۈنىنى راھەت-پاراغەتتە ئۆتكۈزەرمەن، ئەگەر بىر كىم كۆرۈپ قېلىپ پادىشاغا خەۋەر بەرسە، بىر يولىلا دەرىجىسىنى تېپىپ، بۇ تەڭلىك ۋە غەم-غۇسسىدىن قۇتۇلارمەن" دەپ ئويلىغان ئىدىم. مېنىڭ

ھالىم قانداقلىغىنى مانا ئۆزلىرىگە راستى بىلەن بايان قىلدىم.
بۇ سىرلارنىڭ ئۆزلىرىگە مەلۇم ئىكەنلىكىنى ئەمدى بىلدىم.

جېنىم ئۆرتەنگىنىنى دىلنى ئۆرتىگەن شامىم بىلۇر،
ئۇشبۇ دەۋادا گۇۋاھىم يەنە روشەن كوڭلىدۇر.

— راست ئېيتىسەن، ساڭا رەھىم قىلمىغىم لازىم، — دەپتۇ پادىشا ۋە ئىلتىپات قىلىپ، ئۇنى يەنە بۇرۇنقى مەنسىۋىدە ئولتۇرغۇزۇپتۇ.

بۇ مىسالدىن غەرەز شۇكى، پادىشانىڭ كوڭلى كاتتا دەريادەك كەڭ بولۇشى ۋە ھېچقانداق ئىنغۋانىڭ خەس-خەشەكلىرى ئۇنى كىر قىلالمايدىغان بولۇشى كېرەك. يۇۋاشلىغى بولسا ھېچقانداق غەزەپ بورىنى بىلەن ئورنىدىن تەۋرىمىگۇدەك دەرىجىدە مەزمۇت بولۇشى كېرەك.

ياخشىلارنىڭ مۇلايىملىق خۇيى بار،
بولمىغاي غەزەپ ئۇلار كوڭلىگە يار.
ئۇچقۇسى خەس، ئاڭا يەل تەككەن زامان،
تەۋرىمەس ئۇز ئورنىدىن تاغ ھېچقاچان.

— ئېيتقان سوزۇڭ راست، — دەپتۇ كامجۇي، — نەسھەت دورىسى دېگەن مانا مۇشۇنداق ئىچىشنى كىشىنىڭ كوڭلى تارتىدىغان دەرىجىدە تاتلىق بولۇشى لازىم. ئەگەر دورا ئاچچىق بولسا، ئاغرىق كىشى ئۇنىڭ ھەرقانچە ساقىيىپ كېتىشىنى بىلسىمۇ ئىچمەي قويۇپ، سالامەتلىك نېمىتىدىن مەھرۇم قېلىش ئېھتىمالى بار.

تاكى ئىمكانىڭلا بولسا بەرگە شىرىن سوزلىگىن،
تاتلىق ئاغزىڭغا مۇناسىپ بولمىغاي ئاچچىق جاۋاپ.

— مېنىڭ ھەق سوزنى ئېيتىدىغان ۋاقىتتىكى سوزۇمنىڭ قوپاللىقىدىن سىلىنىڭ ناھەققە ھوكۇم قىلىدىغان ۋاقىتتىكى كوڭۇللىرىنىڭ قاتتىققىلىقىنى ئارتۇقراق. شۇنىڭ ئۇچۇن سىلە كىشىنىڭ يالغان ۋە بوھتانلىرىنى ئاڭلىغان چاغىدا، باشقىلار ھەق سوزنى قوپاللىق ئېيتىپ قويسىمۇ ئېغىر ئالمىغايلا،— دەپتۇ يۇرەيسە.

— ئۇغۇ شۇنداق،— دەپتۇ كامىجۇي،— ئەمما سېنى بۇ بالا دېڭىزىدىن خالاس قىلىپ، ساڭا ناھايىتى كاتتا ئىلتىپات قىلدىم ۋە ساڭا سىياسەت بۇيرۇغىنىمدىن كېيىن غەزىۋىمدىن يېنىپ، ساڭا قىلغان بوھتاننى تەھقىقلەشتىن بۇرۇنلا سېنى ئەپۇ قىلىۋەتتىمغۇ ئەنە!

— مەن پۇتۇن ئومرۇمدىمۇ سىلىنىڭ بۇ ئېھسانلىرىنىڭ شۇكرىنى ئېيتىپ بولالمايمەن،— دەپتۇ يۇرەيسە،— سىلىنىڭ ئولۇمگە بۇيرۇغاندىن كېيىن ئەپۇ قىلغانلىرى ھەممە نېمەتلەردىن ئۇلۇغ نېمەت. چۈنكى بۇ ھادىسىدىن بۇرۇنقى ئىنئاملارنىڭ ھەممىسى تەن نېمىتى ئىدى. ئەمما بۇ ئىلتىپات جان نېمىتى بولدى.

قىلدىڭىز جانغا دىلىمغا كوپ نەزەرۇ ئىلتىپات،
تاپتى جانىم بۇ ھۇزۇرنى، بولدى كوڭلۇم كوپ كۇشات.

مەن بۇرۇندىنلا سىلىگە ئىخلاس ۋە ئېتىقات قىلىپ، جان ۋە تېنىمنى پاراغەتلىرىنىڭ پىداسى قىلىپ كېلىۋاتىمەن. ھىلىمۇ بۇ سوزنى قىلىشتىن غەرىزىم بۇ ھادىسىدە سىلىدىن ئوتكەن خاتانى ئىسپاتلاش ياكى كورگەن تەدبىرلىرىدىن ئەيىپ تېپىش ئەمەس، بەلكى جاھىللارنىڭ ھۇنەر - پەزىلەت ئەھلىنىڭ ئۇستىدە ھەسەت قىلىشلىرى بىر خىل ئادەت ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ ھەسەت يولىنى باغلاش ماڭا تەس كېلىدىغانلىقىنى سىلىگە ئۇقتۇرۇپ قويۇشنى مەقسەت قىلىۋاتىمەن. چۈنكى پەزىلەت ۋە دانىشمەنلىك

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

گۈلى ھەسەت تىكىنسىز بولمايدۇ. بۇ توغرىدا بۈزرۈكلاردىن بىرى:

ھەسەتخورلار بىزنى يامان دېسە نە ئەيىب،
ھەسەتخورلار كۆپ بولسىمۇ يوقتۇر ئەجەب.
ئۇلار چەككەن بىلەن قانچە ھەسرەت ـ ئەلەم،
بولماس بىزدە پەزىلەتتىن بىر زەررە كەم.

دېگەن ئىكەن. ھۆكۈمالاردىن بىرى يەنە: "ئۆلىدىغان بولساڭ راسا كامالەتكە يېتىپ، خالايىقنى ئۆزەڭدىن ھەسەت يەدۈرۈپ ئۆلگىن" دېگەن ئىكەن.

— دۈشمەنلەرنىڭ ھەسەت قىلىشلىرىدىن ساڭا نېمە زىيان؟ يالغان سۆز دېگەن بەربىر ئىز باسمايدۇ ـ دە! نادانلارنىڭ ھەدىسى دانالارنىڭ پەزىلىتى ئالدىدا خۇددى قۇياش نۇرى ئالدىدا بۇلتۇزلارنىڭ يورۇقلۇقى يوقالغاندەكلا نابۇت بولىدۇ ۋە ھەمىشە خارزارلىق ئورۇنىدا تۇرىدۇ. ھەقىقەت ھەمىشە غالىپ بولىدۇ. ھەسەتخورلار شىكەست يەتكۈزگىنى بىلەن ئاقىللارنىڭ روناق تېپىشى توختاپ قالمايدۇ. بەتنىيەتلەر ئەيىپ قىلغان بىلەن ھۈنەرۋەنلەر ئەيىپلىك بولۇپ قالمايدۇ.

مەيلى دۈشمەن سېنى يامان دېسە، ئۇ ھېچ گەپ ئەمەس،
ھەددى يوق مىسنىڭ كېلىپ قىلماققا زەرنىڭ غەيۋىتىن.
شەپەرەڭنىڭ تەنىسىدىن يەتمىگەي كۈنگە زەرەر،
سۇندۇرالماس قارا تاش ئەلۋەتتە گوھەر قىممىتىن.

— بۇندىن كېيىن سەن ھەسەتخورلارنىڭ پىتنىلىرىدىن خاتىرجەم بولغىن. مەن ئۇلارنىڭ غەرەزلىك سۆزلىرىنىڭ ھەقىقىتىگە يېتەلەيمەن ۋە ئۇنى قوبۇل قىلمايمەن، — دەپتۇ كامجۇي.

ــ دۆشمەنلەر يەنە باشقا بىر خىل يول بىلەن سىلىنىڭ مىجەزلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتەرمىكىن دەپ قورقىمەن، ــ دەپتۇ پۇرەيسە.

ــ ئۇ قانداق يول ئىكەن؟

ــ ئەگەر ئۇلار: "پالانىنىڭ كوڭلىگە بىر ۋەھىشەت چۈشۈپتۇ. ئەسلىدە ئۇنى سىلە ئوقۇبەتكە بۇيرۇغان بولسىلىمۇ هازىرقى كۈندە ئۇنىڭ دىمىغىدا تەكەببۇرلۇق ۋە مەنمەنلىك پەيدا بولۇپ قاپتۇ. چۈنكى ئۇنىڭ تەربىيىسىنى ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتىلە. بۈگۈن ئەمدى ھەزرەتلىرىدىنمۇ ئاغرىنىپ ھەم بەدگۇمان بولۇپ يۈرىدۇ. ئەمدى يا بىر ئىشەنچكە، ياكى خىزمەتكە يارىمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ كىشىدىن ھەرگىز غاپىل بولمىسىلا، بۇرۇن بىر قېتىم ئۇنى ئاغرىتىپ قويغان ئىدىلە، ئۇ بىر ئىش چىقارمىسۇن يەنە" دىگىلى تۇرسا، ماڭا يەنە بەدگۇمان بولۇپ قېلىشلىرىمۇ ئېھتىمال، ــ دەپتۇ پۇرەيسە.

ــ ئۇنداقتا ئۇنىڭ ئىلاجىنى قانداق قىلىش كېرەك؟ ــ دەپ سوراپتۇ كامجۇي.

ــ ئاۋال ئۇلارنىڭ سوزلىرىگە قۇلاق سېلىش كېرەك، ــ دەپتۇ پۇرەيسە، ــ ئەگەر ئۇلارنىڭ سوزىدىن چېقىمچىلىق قىلىۋاتقانلىقى پەملەنسە، ئۇنىڭغا شۇنداق قاتتىق پەندى-نەسىھەت بېرىشلىرى كېرەككى، باشقىلار ئۇنى كورۇپ ئىبرەت ئالىدىغان بولسۇن. مۇشۇ يوسۇندا ئىش قىلسىلا ھەم ئۇلارنىڭ تىلى باغلىنىدۇ، ھەم سىلىنىڭ قۇلاقلىرى تىنىدۇ. مۇشۇ قائىدىنى بەرپا قىلىدىغان بولسىلا ھەم سىلە مۇلازىملاردىن بەدگۇمان بولىدىغان، ھەم مۇلازىملار سىلىدىن رەنجىيدىغان ئىش بولمايدۇ.

قەھرى ئوقى بىرلە تىككىن پىتنە-ئىغۋا ئاغزىنى،
قونمىسۇن دىل ئەينىگىگە ئۇ نەپەسنىڭ قارا كىر.

www.uyghurkitap.com

— قانچە خىل چاكارلار پادىشادىن بەدگۇمان بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ كامجۇي.

— ئۈچ قىسىم چاكارلار بار، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ يۈرەيسە، — بىرىنچىسى، مەنسۇپ بار بولۇپ، پادىشانىڭ بىپەرۋالىقىدىن مەنسۇپى زايا بولغانلار؛ ئىككىنچىسى، پادىشانىڭ ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلمىغانلىقى سەۋەبىدىن دۈشمىنى ئۇنىڭغا غالىپ كەلگەنلەر؛ ئۈچىنچىسى، كوپ مال - دۇنيا جۇغلىغان بولسىمۇ پادىشانىڭ ئىلتىپاتسىزلىقى تۈپەيلىدىن دۇنياسى قولىدىن كەتكەنلەر.

— ئۇنداقتا بۇنىڭ چارىسىنى قانداق قىلماق كېرەك؟ — دەپ سوراپتۇ كامجۇي.

— ھەممىسىنىڭ چارىسى بىرلا، — دەپتۇ يۈرەيسە، — ئۇ شۇكى، پادىشا ئۇلاردىن رازى بولۇپ، ئۇلارغا بولغان ئىشەنچىسىنى يېڭىلىسىلا، ھەم كەتكەن مەنسەپلىرى قولىغا قايتىپ كېلىدۇ، ھەم غالىپ بولغان دۈشمەنلىرى مەغلۇپ بولىدۇ، ھەم يوقالغان مال - دۇنياسى قولىغا كېلىدۇ. ئەگەر سىلە بىر كىمدىن رازى بولۇپ، ئۇنىڭغا يېڭىدىن ئىشەنچ بىلدۈرسىلە، ئۇنىڭغا باشقا كىشى قانداقچە ئازار يەتكۈزەلىسۇن؟ دۈشمەنلەر ئۇنى يامان دېيىشكە قانداق جۈرئەت قىلالىسۇن؟ شۇنچە كوپ مەرھەمەتلىرىنى كورگەنلىكىم ئۈچۈن، ئەمدى: "مېنى يەنە ئاپەت دامىغا سالماي قويۇپ بەرسىلە، باياۋانلار ۋە جاڭگاللىقلاردا ئوز ئارامىم ۋە ئوز ئىختىيارىم بىلەن يۈرسەم ئىدى" دىگەن ئۈمىدتىمەن. مەن ھەرقانداق جايدا بولسام سادىقلىق ۋە ئەقىدە بىلەن دۇئاگويلۇق قىلغايمەن.

ھەر كۈنى ماختاپ يۈرۈپ دائىم سېنى،
ھەر كېچە تەكرار ئېيتەرمەن مەدھىيە.

— كوڭلۈڭنى تىندۇرغىن يۈرەيسە، — دەپتۇ كامجۇي، — سەن

ئۆزىنىڭ يامان گېپىنى ئاڭلىسا ۋە توھمەتلەرنى تىڭشىسا راستىمـ
.كىن دەپ ئىشىنىپ قالىدىغان كىشىلەرنىڭ قاتارىـدا ئەمەسسەن،
مەن سېـنى ياخشى سىناپ كورگەنـمەن. سەن مېھنەتكە سەۋرە
قىلغۇچى ۋە نېمەتكە شۇكرى ئەيلىگۇچى كىشىسەن. مۇرۇۋۋەتسىز،
دىيانەتسىز كىشىلەردىن قاچىسەن. مەرتلىكنى ۋە ئامانەتكە رىايە
قىلىشنى ئۆزەڭگە پەرز دەپ بىلىسەن. بولدى ئەمدى، مېنىڭ مەرـ
ھەمەتلىرىم ۋە يۈز خاتىرە قىلىشىمـدىن ئۈمىتۋار بولغىن. سېنىڭ
راستلىقىڭ ۋە پەرھىزكارلىقىڭ بابىدا مېنىڭ ساڭا ئەقىدەم زىيادە
بولدى. ئەمدى ھېچقانداق سەۋەپ بىلەنمۇ دۈشمەنلەرنىڭ سوزىنى
ئاڭلىمايمەن. بۇنىڭدىن كېيىن ھەرقانـداق پىتنەخورنىڭ سوزىگە
ھەرگىز قۇلاق سالمايمەن.

— جانابىلىرىدىن مۇنچىـۋالا ئىلتىپاتنى كورۇپ تۇرۇپ، ماڭا
ئەمـدى دۈشـمەنلەرنىڭ يامانلىقلىرىـدىن غەم قىلىشىنىڭ ھاجىتى
قالمىدى، — دەپتۇ پۇرەيسە، — مەنـدىن سىلە رازى بولسىلا، باشقا
دەۋاگەرلەر خوشال بولمىسىمۇ ئۇنىڭدىن نىمە غېمىم.

ھەسەتخورلار ئەگەر ئوقىن بىزگە ئاتسا نىمە غەم،
ئەمدى نىگار قاشلىرىنى ئەيلىدۇق يا بىزمۇ ھەم.

شۇندىن كېيىن پۇرەيسە تولۇق قىزغىنلىق بىلەن ئۆزىنىڭ
بۇرۇنقى ئىشىغا مەشغۇل بولۇپ، كامجۇيىنىڭ ئالدىـدا كۈندىن ـ
كۈنگە مەرتىۋىسى ئېشىۋېرىپتۇ. پادىشامۇ ھەرقانداق ئىشتا ئۇنىڭغا
تولۇق ئىشەنچ قىلىدىغان بولۇپ، مەملىكەت ۋە خەزىنىنىڭ بارـ
لىق ئىشلىرىغا ئۇنى مەھرەم قىلىپتۇ.

ياخشىلىق ئاسماندا تاپتى راۋاج،
كوككە يەتكەن بېشىغا ئۇ كىيدى تاج.

www.uyghurkitap.com

مانا بۇ پادىشانىڭ قول ئاستىدىكىلەر ئارىسىدا ئۆتكەن ھادىسىلەرنىڭ داستانى. پادىشانىڭ تەۋەلىرىدىن ھەرقانداق سەھۋەنلىك ياكى غەپلەت سادىر بولسا، ياكى ئۇنىڭغا كەمچىلىك يا توھمەت چاپلانسا، پادىشا ئۇنى ئەپۇ قىلىشى ۋە ئۇلار توغرىسىدا رازىلىق ھەم مۇلايىملىق مۇقامىغا كېلىشى كېرەك. ئاقىل كىشىلەر بولسا ھەم تەرىقەت شىپاخانىسىنىڭ تىۋىپلىرىدىن كۆڭۈلدىكى غەملەرنى كەتكۈزۈپ، دىلىنى خوشال قىلىدىغان ھەقىقەت مەجۇنىنى تەلەپ قىلىپ، روھ ھوكۇمالىرىنىڭ داۋالىشىنىڭ بەركىتى بىلەن جاھالەت ۋە نادانلىق ئىللىتىدىن ساقىيىشى كېرەك.

ئال ئىلىمنىڭ دورىسىنى دانىشمەنلىك تىۋىپىدىن،
بولغۇسىدۇر ساڭا بىر چوڭ رەنج نادانلىق ئىللىتى.
بولسا ئەينەك قارا ئۇندا كۆرۈنمىگەي ھېچقاچان،
گەرچە كۆندەك بولسىمۇ نۇرانە، ئىنسان سۈرىتى.
سوپى-زاھىت ياكى تەقۋا ھەممىسى بولغاي گۇدەك،
بولمىسا ئالەمدە بىر يولباشچى مەرتىنىڭ ھىكمىتى.

ئونىنچى باپ

ھەركىمنىڭ ئوز قىلمىشىغا يارىشا مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلىغى ۋە جازاغا ئۇچرايدىغانلىغى توغرىسىدا

دابشلىم تازىم ئاداسىدىن كېيىن بىدپاي ھەكىمگە شۇنداق دەپتۇ:

— سەن ئېيتقان پۇرەيسە ۋە كاھجۇي داستانلىرىنى ئاڭلىدىم. بۇلار مىسلى كورۇلمىگەن دەرىجىدە ياخشى ھىكايىلەر ئىكەن. پادىشا ئوز قول ئاستىدىكىلەر ئوتتۇرىسىدا كورۇلگەن زىددىيەت ۋە خىيانەتلەرنى ئەيىپ قىلىش ۋە جازالاشنى، كەڭچىلىك قىلىش ۋە ئازاپلاشنى ھەق-ناھەقنى ئايرىغان ھالدا ئوز يولى بىلەن ئېلىپ بېرىپ، تولۇق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك ئىكەن. ئەمدى ئوز نەپسى ئۇچۇن باشقىلارنى ئىزاغا قويۇشتىن ۋە زىيانغا ئۇچرىتىشتىن يانماي، ئەقىللىق كىشىلەرنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىماي، ئاقىۋەت ئوزى قىلغان ئىشقا ئوخشاش جازاغا مۇپتىلا بولغان كىشىلەرنىڭ ھىكايىلىرىدىن بايان قىلغىن.

— پەقەت جاھىل كىشىلەرلا باشقىلارنى ئىزاغا قويىدۇ ۋە زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. چۈنكى بۇ كىشىلەر ياخشىلىق ۋە يامانلىقنى،

پايدا ۋە زىياننى پەرق ئېتەلمەيدۇ. ئۇلار ئازغۇنلۇق پاياۋانىدا سەرگەردان بولۇپ، ئۆز ئىشىنىڭ ئاخىرىدىن غاپىل قالىدۇ-دە، ھەر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىگە كۆزى يەتمەيدۇ، ھەقىقىي مۇكاپات ۋە جازاغا ئەقلى يەتمەيدۇ. ئەمما ئەقلىنىڭ كۆزىگە تەۋپىق سۈرمىسى تارتىلىپ روشەن قىلىنغان، كۆڭۈل چىمەنىدە ئىنايەت گۈللىرىدىن گۈلشەن بەرپا قىلىنىپ خۇشپۇراق بولغان كىشىلەر بولسا، ئۆزىگە راۋا كۆرمىگەن ھەرقانداق نەرسىنى باشقىلارغا راۋا كۆرمەيدۇ، ئۆزى خالىمىغاننى باشقىلارغا تاڭمايدۇ، شۇنىمۇ بىلىش كېرەككى، بىرەر يامانلىق قىلغۇچى كىشى ئۆزىنىڭ ھازىرچە جازاغا ئۇچرىمىغانلىقى بىلەن مەغرۇر بولمىسۇن، ئۇ ئاقىۋەت جازاغا ئۇچرايدۇ. خۇدا ئۇنداقلارغا بىر مەھەل زامان بېرىدۇ، ئاقىۋەت ئامان بەرمەيدۇ. كىشى ھەرقانداق ئۇرۇقنى ئەمەل يېرىدە تېرىيدۇ ۋە ئاقىۋەت ئۇنىڭ ھوسۇلىنى يىغىدۇ. شۇڭا ياخشىلىق تىلىگەنلەر ياخشىلىق ئۇرۇقىدىن باشقىنى تېرىماسلىقى كېرەك.

ياخشى مۇكاپات تاپىماق بولسا ئەگەر خاھىشىڭ،
بارچە كىشىگە ھامان ياخشىلىق بولسۇن ئىشىڭ.
قىلغان ھەر ئىش ئەلۋەتتە قىلغۇچىسىغا يانغاي،
يەنە زۇلۇم قىلسەن، شۇ بولدىمۇ بىلىشىڭ.

ئەگەر كىشى يامان ئىش قىلىدىغان بولسا، لېكىن كۆرۈنۈشتە ياخشى ئىش قىلغان بولۇپ يۈرسە، خالايىقلار ئۇنىڭ ئىچكى ئەھۋالىدىن بىخەۋەر بولۇپ، ئۇنى ياخشى سۈپەتلەر بىلەن تەرىپلەپ، پۈتۈن جاھانغا مەشھۇر قىلغان ھالەتتىمۇ، ئاشۇ مەخپىي قىلغان يامان ئىشلىرىنىڭ يامانلىقى ئۇنىڭغا يانماي قالمايدۇ. ئۇنداق ئادەملەر خۇددى دېخاندەك يەرگە ھەنزەل (ئاچچىق تاۋۇز) تېرىسا ۋە ئۇرۇقىنى تويا بىلەن كومۇۋېتىپلا خالايىقلارغا "بۇ

يەرگە ناشكەر تېرىسدىم" دىسە، ئۇنىڭغا ھەممە ئادەم "ناشكەر ئۇندۇ" دەپ ئىشىنىدۇ. ئەمما ۋاقتى كەلگەندە، ئۇ يەردىن ناشـكەر ئەمەس، بەلكى ھەدزەل ئۇندۇ ـ دە.

كىم يامان قىلسا يامانلىق كورگۇسى،
ئۇ ئۇرۇغدۇر ھەق ئۇنى ئۇندۇرگىسى.

شۇنىڭ ئۇچۇن بىر كىشى ھەرقانىداق ئىشقا ئۆزىگە يارىشا مۇكاپات بېرىلىدىغانلىغىنى چۈشىنىدىغان بولسا، يامان ئىشلاردىن يېنىپ، ياخشى ئەمەل بىلەن شۇغۇللىنىشى كېرەك. زۇلۇم ۋە دىل ئازارلىقتىن توۋا قىلىپ، شەپقەت ۋە مەرھەمەت يولىنى تۇتۇشى لازىم. بۇ توغرىدىكى مىساللاردىن بىرى كۆچىتىنگىر شىر بىلەن مەرگەن ئەر توغرىسىدىكى ھىكايىدۇر، ــ دەپتۇ ھەكىم.
ــ ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ راي.
ــ ھەلەپ دىياردا بىر ئورمان بار ئىكەن، ــ دەپ سوزلەشكە باشلاپتۇ بەرەھمەن.

زالىم شىر بىلەن قارا قۇلاق ھىكايىسى

ھەلەپ دىيارىدا بىر ئورمان بار بولۇپ، دەرەخلىرى ۋە گۈل ـ چېچەكلىرى تولا؛ تاغدىكى بۇلاقلاردىن ھەر تەرەپكە ئېرىقلار ئېقىپ تۇرغان، سەرۋى ۋە شەمشاد دەرەخلىرى بىلەن سوگەت ۋە گۈللەرنىڭ شاخلىرى بىر بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن گۈزەل جاي ئىكەن. ئۇ جايدا بىر چىشى شىر بار بولۇپ، داۋاملىق جەڭ بىلەن ئومرى ئوتىدىغان، ئەگەر خالىسا پىللارنىمۇ ئوۋلايدىغان شىر ئىكەن. پەلەك شىرى بۇ شىرنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭ شەۋكىتىدىن قېچىپ، خۇددى يەرنى كوتىرىپ تۇرغان ئوكۈزدەك تەھتى سەرادا تۇرىدىكەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

غەزەپلەنگەندەك چىقارسا چىشىن،
تومۇر ئېرىدىتتى كورۇپ ھەيۋىتىن.
كوزىدىن شۇملۇق ئوتى چاقنار ئىدى،
چىشلىرى خەنجەر، ئاغزى غار ئىدى.

ئۇ، ھەمىشە قان توكۇپ جان يۇتىدىكەن، ئاغزى ۋە پەنجىسى داۋاملىق قانغا مىلىنىپ تۇرىدىكەن. ئۇنىڭ مۇلازىملىرىنىڭ ئارىسىدا بىر قارا قۇلاق بار ئىكەن، قارا قۇلاق شىرنىڭ بۇ زالىملىقىدىن ئەندىشە قىلىپ قورقۇپتۇ ۋە ئوزىچە: "بۇنىڭ زۇلمىنىڭ شۇملۇقى ئاخىرى ماڭىمۇ تەسىر قىلىشى ئېھتىمال. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى بۇ زالىمنىڭ خىزمىتىدىن قېچىشىم كېرەك" دەپ ئويلاپتۇ.

نەسىھەت شۇكى، زالىملارغا ھەرگىز بولما ئۇلپەت - يار،
كىشى ئوتقا يېقىنلاشسا كويۇشىنىڭ ئېھتىمالى بار.

قارا قۇلاق مۇشۇ خىيالنى قىلغاچ مېڭىپ، بىر تاغنىڭ ياقىسىغا بېرىپ قاپتۇ. قارىسا بىر چاشقان چىشى بىلەن بىر دەرەخنىڭ يىلتىزىنى قىرقىۋاتقان ئىكەن، دەرەخ بولسا ئۇنىڭغا ھال ئېيتىپ: "ھەي زالىم دىل ئازار، نىمىشقا جاپا پالتىسى بىلەن جېنىمنىڭ رىشتىلىرىنى كېسىسەن ۋە ۋۇجۇدۇمنى قۇرۇتۇپ خالايىقنى سايەم ۋە مېۋەمنىڭ مەنپەئەتىدىن مەھرۇم قىلىسەن؟" دەۋاتقان ئىكەن.

يامانلىق قىلما ئۇ ئىشنىڭ جازاسى ھەم يامانلىقتۇر،
يامانلىق قىلغۇچىنىڭ كورمىشى ھەر دەم يامانلىقتۇر.

چاشقان بۇ نالىگە ئىلتىپات قىلماي، دەرەخكە جاپا سېلىشنى

داۋاملاشتۇرۇۋاتقان ئىكەن، تۇيۇقسىز بىر يىلان پەيدا بولۇپ، ئۇنى دەم تارتىپ يۇتۇپتۇ. قارا قۇلاق بۇ ئەھۋالدىن ساۋاق ئاپتۇ ۋە ئازار بەرگۈچى ئازاردىن باشقىنى كورمەيدىغانلىقىنى، تىكەن تېرىغان كىشى ھەرگىز گۈل ئۈندۈرەلمەيدىغانلىقىنى چۈشىنىپتۇ.

كورمىگەي نەپ ھەر كىشى سالسا زىيان،
تاپمىغاي ھېچ ياخشىلىق ھەر بىر يامان.

ئىلان چاشقاننى يۇتقاندىن كېيىن، دەرەخ سايىسىدە تۇگۇلۇپ ياتقان ئىكەن، بىر كىرپە كېلىپ ئىلاننىڭ قۇيرۇغىنى چىك چىشلەپ، بېشىنى قوسىغىغا تىقىپ تۇرۇۋاپتۇ، ئىلان تېپىرلاپ ئۆزىنى كىرپىگە ئۇرۇشقا باشلاپتۇ ۋە بىر دەمدىلا كىرپىنىڭ تىكىنىدىن ئىلاننىڭ بەدىنى يارىلىنىپ ئولۇپ قاپتۇ. قارا قۇلاق بۇ ۋەقەدىن يەنە بولەكچە ئىبرەت ئاپتۇ. كىرپە بېشىنى چىقىرىپ ئىلاننىڭ ئولگىنىنى كورۇپتۇ-دە، دەرھال قوسىغىنى يېرىپ، قوسىقى تويغىچىلىك ياخشى يەرلىرىدىن يەپ يەنە بېشىنى ئىچىگە تىقىپ ئاشۇ يەردە يېتىپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، شۇ پەيتتە بىر تۈلكە شۇ جايغا كېلىپ، كىرپىنى كورۇپ قاپتۇ-دە، ئوزىچە: "بۇ ماڭا لايىق لوقما ئىكەن. ئەمما ئارزۇ ئىشىگى مەھكەم تاقىلىپتۇ، ئۇنىڭغا ھىلە ئاچقۇچىنى سالماي تۇرۇپ ھەرگىز ئېچىلمايدىغاندەك تۇرىدۇ. مۇرات گۈلى جاپا تىكەنزارلىقىدا پىنھان بولۇپتۇ. مىكىر شامىلى بىر تەرەپتىن يەلپۈمىسە، ئۇ غۇنچە ئوز خۇش پۇرىقىنى پۇراتمايدىغان ئوخشايدۇ" دەپ ئويلاپتۇ-دە، يېقىن كېلىپ، كىرپىنى ئوڭدىسىغا ئورۇپ، ئۇستىگە ئاستا-ئاستا سىيىپتۇ، كىرپە "يامغۇر يېغىۋاتقان ئوخشايدۇ" دەپ ئويلاپ بېشىنى چىقىرىپتۇ، شۇ پەيتتە ئىنتىزار بولۇپ تۇرغان تۈلكە كاپ قىلىپ كىرپىنىڭ تۇمشۇقىدىن چىشلەپلا ئۈزۈۋاپتۇ ۋە قالغان ئەزاسىنى شۇنداق يەپتۇكى، تېرە ۋە تىكىنىدىن باشقا ھېچنەرسە

www.uyghurkitap.com

قالماپتۇ، دەل شۇ چاغدا، بىر ئاچ ئىت كېلىپ قېلىپ، تۈلكىنى قېچىشقا پۇرسەت بەرمەي تۇتۇۋاپتۇ ۋە قوسىقىنى يېرىپ زوق-شوقى بىلەن يەپتۇ ۋە بىر بۇلۇڭغا كىرىپ يېتىپتۇ. قارا قولاق بۇ مۇكاپاتلارنى تاماشا قىلىپ تۇرۇشقا، بىر يولۋاس چىقىپ كەپتۇ-دە، ئىتنى كورۇپ قېلىپ، ئورنىدىن قوپقىچە پارە-پارە قىلىپ يېگىلى تۇرۇپتۇ. تاسادىپەن بىر ئوۋچى قولىغا ئوق ۋە يا ئېلىپ، يولۋاس ئاتقىلى چىققان ئىكەن، شۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ-دە، بىر دالدىدا تۇرۇپ يولۋاسنىڭ ھىچنېمىسىدىن بىخەۋەر گوش يەۋاتقانلىقىنى كورۇپ، ئوقىنى ياغا قويۇپ كۈچەپ تارتىپ چەنلەپ بىر ئاتقان ئىكەن، ئوق بېرىپ يولۋاسنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن كىرىپ سول تەرىپىدىن چىقىپتۇ.

بۇ ئېتىشقا چەرخ ئەيلەپ ئاپىرىن،
بۇ تېگىشكە قىلدى تەھسىنلەر زىمىن.

ئوۋچى ئۆلۈك يولۋاسنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭ تېرىسىنى سويۇپتۇ ۋە تېرىسىنى ئېلىپ قايناي دەپ تۇرۇشقا، بىر ئاتلىق كىشى ئۇنىڭ قېشىغا كەپتۇ، يولۋاسنىڭ نەقىشلىك قىممەتباھا تېرىسىنى كورگەن ئاتلىق كىشى ئۇنى تارتىۋېلىش كويىغا چۈشۈپتۇ ۋە ئوۋچى بىلەن تېرە تالىشىپ جىدەل چىقىرىپتۇ. بارغانسېرى جىدەل ئۇلغىيىپ، ھىلىقى ئاتلىق كىشى تىغ تارتىپتۇ-دە، شەمشەر بىلەن ئوۋچىنىڭ بېشىنى كېسىۋېتىپ، تېرىنى ئېلىپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئۇ ئادەم تېخى يۈز قەدەم نېرى بارمىغان ئىكەن، ئېتى مۈدۈرۈپ كېتىپ ئاتتىن يىقىلىپ بوينى قايرىلىپ ئۆلۈپتۇ.

بۇ مۇكاپاتنى كورۇڭ دەۋرى زامان،
ئىككى سائەت بەرمىدى ئاڭا ئامان.

قارا قۇلاق بۇ تەجرىبىلەرنى كۆرۈپ يامانلىق ئۈچۈن ئاخىرى جازا بېرىلىدىغانلىقىنى ئېنىق چۈشىنىپتۇ. ئۇ شىرنىڭ قېشىغا كېلىپ تاغدىن كېتىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن رۇخسەت سوراپتۇ.

— دۆلىتىمنىڭ سايىسىدە راھەتلىنىپ ياشاۋاتىسەن، سېخىلىقىمنىڭ داستىخىنىدىن قانچىلىك بەھرە ئالغىنىڭ كەلسە شۇنچىلىك بەھرىلىنىۋاتىسەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق مېنىڭ خىزمىتىمنى تەرك ئېتىپ، بۇ مەنزىلدىن بىر تەرەپكە كېتىشىڭدىكى سەۋەپ نېمە؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— ماڭا بىر خىيال پەيدا بولدى، — دەپتۇ قارا قۇلاق، — ئەگەر ئۇنى پىنھان تۇتسام تاقەت قىلالمايمەن، بايان ئەيلەي دېسەم بېشىمنىڭ كېتىشىدىن قورقىمەن.

ماڭا مۈشكۈل كۆڭۈلنىڭ ھالىنى سەندىن نىھان قىلماق،
رەقىبلەر خەۋپىدىن تەستۇر ئۇنى ئېيتىپ ئايان قىلماق.

ئەگەر سەن يېنىۋالمايدىغان ۋەدە بەرسەڭ، ئەھۋالىمنىڭ جەريانىنى ساڭا راستى بىلەن ئېيتاي!

شىر ۋەدە بېرىپتۇ.

— قارىشىمچە، سەن خەلققە ئازار بېرىشكە نىيەت باغلاپسەن، — دەپتۇ قارا قۇلاق، — سېنىڭ ھىممىتىڭ گۇناسىزلارغا زۇلۇم سېلىشلا بولۇپ قاپتۇ. ھەممىنىڭ كۆكسى سېنىڭ زۇلمىڭ نەشتىرى بىلەن يارا، پارچە كۆڭۈللەر جەۋرى-جاپايىڭنىڭ تىغى بىلەن پارە-پارە بولۇۋاتىدۇ.

جەۋرۇ جاپالار قىلدىڭ ھەمىشە،
روزى مەھشەردىن قىلماي ئەندىشە.

شىرغا بۇ سۆز ئېغىر كەپتۇ. لېكىن ئۇ ۋەدە بەرگەنلىكى

ئۇچۇنلا ئىلاجسىز ئۆزىنى بېسىپ ئولتۇرۇپ، شۇنداق دەپتۇ:
— مەندىن ساڭا ھېچقانداق يامانلىق كەلمىگەن ئىدىغۇ، كېتىشنى ئىختىيار قىلىشىڭدىكى سەۋەپ نىمە؟
— سەندىن ئۆزەمنى چەتكە ئېلىشىمدا، ئىككى سەۋەپ بار: بىرىنچىسى، سېنىڭ زۇلۇمىنى كۆرۈشكە تاقىتىم ۋە مەزلۇملارنىڭ نالىسىنى ئاڭلاشقا سەۋرىم يوق.

كۆڭۈللەر بارچىسى سەندىن پەرىشان،
زېمىن ئەھلى قىلار زۇلمىڭدىن ئەپغان.
ئۆز ھالىمدىن ھېچ ئەيلىمەسمەن غەم،
بولماقتىمەن ئەل غېمىگە ھەمدەم.

يەنە بىرى شۇكى، مۇبادا بۇ خۇي - پەيلىڭنىڭ شۇملۇغى يەتسە، مەنمۇ ساڭا قوشۇلۇپ ئازاپ - ئوقۇبەت ئوتىدا كۆيىدىغان ئوخشايمەن. چۈنكى بىر جايغا ئوت كەتسە ھۆل - قۇرۇق ئوخشاش كۆيىدۇ - دە، — دەپتۇ قارا قۇلاق.
— سەن يامان ئىشنىڭ شۇماۋغىنى نەدىن بىلدىڭ ۋە ياخشى ئىشنىڭ بەركىتىنى كىمدىن ئاڭلىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.
— ھەر كىشى ئەگەر ئەقىل گۈلزارىدىن بۇي ئالغان بولسا، ئازار ئۇرۇغىنى تېرىغان كىشىنىڭ زەرەردىن باشقا ھوسۇل ئالمايدىغانلىغىنى بىلىدۇ؛ مەنپەئەت دەرىخىنى تىككەن كىشى راھەت مېۋىسىنى يەيدۇ. بۇ جاھان بىر مۇكاپات يېرىدۇر، ئۇ بىر تاغقا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭغا ھەرقانداق ياخشى ياكى يامان سۆز قىلساڭ ئۇنىڭ ئەكس ساداسىدا يەنە شۇنى ئاڭلايسەن.

بۇ جاھان تاغدۇر، پەيلىمىز نەدا،
قانداق تۇۋلىساق كېلۇر شۇ سادا.
تام سايە سالار زېمىن ئۈستىگە،
سايە ئاخىرى قايتار ئۆزىگە.

— مەن بۈگۈن جازا سۈرەتلىرىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم ۋە ئۇكاپات قائىدە-يوسۇنىنى ئۆز بويىچە چۈشەندىم، — دەپتۇ قاراقۇلاق شىرغا جاۋابەن ۋە چاشقان، ئىلان، كىرپە، تۈلكە، ئىت، يولۋاس، ئوۋچى ۋە ئاتلىق كىشىلەرنىڭ قىسسىسىنى شىرغا بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاخىرىدا نەسىھەت قىلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي پادىشا! چاشقان دەرەخ يىلتىزىنى قىرقىدى، ئىسلانغا لوقما بولدى، ئىلان ئۇنى يېدى، كىرپىنىڭ ئازارىغا ئۇچرىدى، كىرپە ئىلاننى ئۆلتۈردى، تۈلكە ھىلىسىنىڭ دامىغا چۈشتى، تۈلكە ئۇنى يېگەن ئىدى، ئىت ئۇنىڭ مىڭىسىدىن تۈتۈن چىقاردى. ئىتمۇ شۇ زۇلۇم تۈپەيلىدىن يولۋاسنىڭ ئالقىنىدا ھالاك بولدى. يولۋاس زالىملىقى ئۈچۈن ئەجەل ئوقىغا نىشانە بولدى. ئوۋچى ئۇنى ئۆلتۈرۈپ ئۆز بېشىدىنمۇ ئايرىلدى، ئاتلىق ئادەممۇ ناھەق قان تۆككەنلىكى ئۈچۈن بوينى سۇندى ۋە تىرىكلىكتىن كۆڭلى تىندى. مانا بۇلارنىڭ ھەر بىرى باشقىلارغا زەرەر يەتكۈزۈپ ئۆزىمۇ زەرەر تاپتى، شۇڭا ئاقىل كىشىلەر "يامان ئىشلاردىن پەرھىز قىلىشى، يامان ھەمسۆھبەتلەردىن قېچىشى، ياخشى ئىش-ئەمەللەرنى قىلىشى ۋە ياخشى خۇي-پەيىللىق بولۇشقا نىيەت باغلىشى كېرەك ئىكەن.

شۇ كىشىنى دىسە بولار: دىلى ئاق،
بولسا ئۇ دائىم يامان ئىشتىن يىراق.

شىر ئۆزىنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتى ۋە شان-شۆھرىتىگە مەغرۇر بولغانلىقى ئۈچۈن، قاراقۇلاقنىڭ بۇ ۋەز-نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالماپتۇ، بەلكى قاراقۇلاق ئۇنى باشقىلارغا ئازار بەرمەسلىككە قانچە دالالەت قىلغانسېرى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ھېرىس ئوتى شۇنچە زىيادە بولۇشقا باشلاپتۇ.

مېنى جۇنۇن ئىشىدىن مەنئى قىلما ئەي ۋائىز،
سەن سوزلىسەڭ ئىشق ئوتى مەندە بەتتەر بولۇر تېز.

قارا قۇلاق خۇددى پولات تاختايغا چۇمۇلىنىڭ پۇتى زەربە يەتكۈزەلىگەندەك ياكى بىر كىم تىكەننى تاشقا قارشى نەيزە قىلىپ ئاتسا تىكەن تاشقا ئۆتمىگەندەك بىر ئىش بولۇپ، ئۇزىنىڭ نەسىھىتى شىرنىڭ كوڭلىگە قىلچە تەسىر قىلمىغانلىغىنى سېزىپ، شىرنىڭ قېشىدىن قېچىپ، ناھايىتى چوڭ بىر تىكەنزارلىققا بېرىپ دوكۇپتۇ. شىر غەزەپلىنىپ ئارقىسىدىن قوغلاپ بېرىپ، ئىزلەپ تاپالماي، ئۇنىڭ چىلك يەرگە موككەنلىگىنى پەملەپتۇ ۋە نېرىراق بېرىپ قارىسا ئىككى كېيىك بالىسى ئوتلاپ يۈرگەن، ئانىسى ئۇلارنى مۇھاپىزەت قىلىپ يۈرگەنلىگىنى كورۇپ، ئۇنىڭغا ھەملە قىلىپتۇ، كېيىكنىڭ ئانىسى دات-پەريات قىلىشقا باشلاپتۇ:

— ھەي پادىشا! بۇ ئىككى نارەسىدىنى يېمەك بىلەن ساڭا قانچىلىك قۇۋۋەت ھاسىل بولۇپ كېتەر؟ پەريادىمغا يەتكىن، ئۇلارنىڭ بىر قوشۇق قېنىدىن كەچكىن! مېنى پەرزەنتلىرىمنىڭ پىراق ئوتىغا تاشلىما ۋە ئۇزەڭنىمۇ بۇنىڭغا كېلىدىغان مۇكاپاتىنىڭ ھەدلەكچىلىگىگە باشلىما، سېنىڭمۇ پەرزەنتلىرىڭ باردۇر، بۇلارغا زىيان يەتكۈزسەڭ سېنىڭ بالىلىرىڭنىمۇ زىيان-زەخمەت يېتىپ قېلىشى بىر ئويلىساڭچۇ! سەن ئۇز بالىلىرىڭدىن ئايرىلىشنى خالىمىساڭ، مېنىمۇ بالىلىرىمدىن ئايرىۋەتمىسەڭچۇ؟

شىر بۇ نالە-زارغا قىلچە ئىلتىپات قىلماي، كېيىكنىڭ بالىلىرىنى تۇتۇپ يەپتۇ. شىرنىڭمۇ ئىككى بالىسى بار ئىكەن. شىر بالىلىرىنى بىردەم كورمىسە ئالەم كوزىگە قاراڭغۇ كورۇنىدىكەن، ئۇ دائىم بالىلىرىنىڭ دىدارىنى تاماشا قىلىش ئۈچۈن ئۇز كوزىنىڭ روشەن بولۇشىنى تىلەيدىكەن. دەل شىر كېيىكنىڭ بالىلىرىغا قەست قىلغان ۋاقىتتا، بىر ئوۋچى شىرنىڭ بالىلىرىنىڭ يېنىغا چۈشكەن ئىكەن. شىر كېيىك بالىلىرىنىڭ گوشى بىلەن تويغاندا

ئۇۋچىمۇ شىر باللىرىنىڭ تېرىسىنى سويغان ئىكەن.

ياخشىراق قولاق سالغىن بۇ سوزگە،
كىشىگە قىلغان قىلۇر ئۆزىگە.

كېيىك شىردىن قېچىپ باللىرىنىڭ پىراقىدا نالە-پىغان قىلىپ، سەراسىمە بىلەن يۈگۈرۈپ يۈرۈپ، قارا قولاقنىڭ قېشىغا بېرىپ قاپتۇ. قارا قولاق ئۇنىڭدىن ھال سوراپتۇ. كېيىك ئۆز باللىرىغا شىرنىڭ زۇلۇم يەتكۈزگەنلىكىنى ئۇنىڭغا بايان قىلىپتۇ. قارا قولاقمۇ ئۇنىڭ ھالىغا ئېچىنىپ زار-زار يىغلاپتۇ.

يار يادىدا يىغلىسام زار-زار،
يىغامغا قوشۇلۇپ تاملارمۇ يىغلار.

— ھەي بوزادەر، يىغلىما، غەم يېمىگىن، ئۇزاققا قالماي ئۇمۇ ئۆز زۇلمىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ، — دەپتۇ قارا قولاق كېيىككە.

پەرۋانىلارنى كويدۈرسىمۇ شام،
كويەر ئاخىرى ئۆز يېغى بىلەن.

شىر كېيىك باللىرىنى يەپ بولۇپ، ئۆز مەنزىلىگە قايتىپ كېلىپ، كوز نۇرى بولغان باللىرىنىڭ تەنلىرى جانسىز، گوشى تېرىسىز ھالدا ياتقىنىنى كورۈپ، پەريات ۋە نالىسىنى ئاسمانغا يەتكۈزۈپ يىغلاشقا باشلاپتۇ.

بىھساپ دەرت يەتتى-بۇ كوڭلۈمدە راھەت قالمىدى،
ئىزتىرابىم ئاشتى ھەم جانىمدا تاقەت قالمىدى.

ئۇ شۇنداق پىغان چېكىشكە باشلاپتۇكى، ئۇنىڭ تەسىرىدىن شۇ تاغدىكى ھەممە جانىۋارلارمۇ يىغا-زارە قىلىشىپتۇ. ئۇ شۇنداق ئۇتلۇق ئاھ ئۇرۇپتىكى ئۇنىڭ ئاھىنىڭ شولىسىدىن ھاۋادىكى ئۇچۇۋاتقان قۇشلارنىڭمۇ تېنى كويۇپتۇ.

دوستلىرىم كورسە بۇ ھالىمنى پاراۋان يەغلىغاي،
دوست تۇگۇل دۇشمەنلىرىم ھەم كورسە قان-قان يىغلىغاي.

شىرغا بىر چىلبورە خوشنا بولۇپ، ئۇ ئىتنىڭ دۇنيا تەئەللۇقاتىنىڭ توپىسىدىن قاققان ۋە ئوزىنى تەۋەككۇلغا تاشلىغان، قانائەتلىك، تەۋەككۇل ئىززىتىنىڭ ئىتىنى مىنگەن، قانائەت دۇنياسىنىڭ تاجىسىنى كىيگەن بىر جانىۋار ئىكەن. ئۇ تەزىيەت ئۇچۇن شىرنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە سوراپتۇ:

— ئەي پادىشا، بۇنچىۋالا پىغان چېكىشىڭنىڭ سەۋەبى نىمە؟

شىر ئەھۋالنى بىر-بىرلەپ بايان قىلىپ بېرىپتۇ.

— سەۋرە قىلغىن، — دەپتۇ چىلبورە، — ھېچقانداق پادىشا ئەلەم گۇلشىنىدىن ۋاپا ھىدىنى پۇرىغىنى يوق ۋە ھېچقانداق ئىنسان دەۋران ساقىيسىنىڭ قولىدىن جاپاسىز شاراپ ئىچكىنى يوق.

بۇ دەۋر مەككارىسىدە ھېچقاچان يوقتۇر ۋاپا،
روزىگار ئاينەسىدە ھېچقاچان يوقتۇر ۋاپا.

باغرى قان بولغان كوڭۇللەر زەخمى ئۇچۇن، سەۋرىدىن ياخشىراق مەلھەم يوق. بىر پەس ئوزەڭنى بېسىۋال، ھوشۇڭنى يىغ ۋە قۇلىغىڭنى ئاچ. مەن ساڭا ھېكمەت دەپتىرىدىن ئىككى-ئۇچ ئېغىز ھېكمەتلىك سوزلەرنى ئېيتاي. بۇ ئىككى يۈزلىمە دۇنيانىڭ ئىش-كۇشلىرىنىڭ ھەقىقىتىنى كوڭلۇڭنىڭ كوزىگە كورسىتەي.

شىرنىڭ قەلب دەرياسى دولقۇنلاشتىن سەل بېسىلىپ، نەسىھەت ئاڭلاشقا مايىل بوپتۇ ۋە چىلبورە ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي پادىشا! ھەر باشلىنىشنىڭ بىر ئاياقلىشىشى بولىدۇ ۋە ھەر ئاۋالنىڭ بىر ئاخىرى بولىدۇ. ئەگەر ئومۇرنىڭ مۇددىتى توشۇپ، ئەجەل ۋاقتى يەتسە، كوز ئاچقىچە مۇھلەت بەرمەيدۇ. ھەر گۇرۇھقا ئولۇم ۋە ئازاپ ۋاقتى تەيىن قىلىنغان. ئەگەر شۇ ۋاقىت كېلىدىغان بولسا، ئۇندىن كىچىككىنە ۋاقىتنىمۇ تىلەپ ئالالمايدۇ. شۇڭا ھەر غەمنىڭ ئارقىسىدىن شاتلىقنى تىلەش كېرەك ۋە ھەر تويىدىن كېيىن كېلىدىغان ماتەمنىمۇ كورۇش كېرەك.

بۇ جاھان باغىدا كوڭلۇم شوخ سابادەك سەير ئېتىپ،
تاپتى كوپ گۇللەرنى يۇ، لېكىن تىكەنسىز تاپمىدى.

ھەرقانداق ھالدا، خۇدادىن كەلگەن قازاغا رىزا بولۇش ۋە بۇنداق نالە-پەرياتلارنى قىلماسلىق كېرەك. چۇنكى ئۇنىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوق.

ئېيتىلسا گەر قازادىن ئوق جېنىڭنى ئەيلىگىن قالقان،
قازا ئوقى خاتا تەگمەس، ۋەھەمە ئەيلىمە زىنھار.

— بالىلىرىمغا بۇ بالا نەدىن كەلگەندۇ؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— ئۆزەڭدىن كەلگەن، — دەپتۇ چىلبورە، — چۇنكى سەن ئوۋچى سېنىڭ بالىلىرىڭغا قىلغاندەك ئىككى ھەسسە قىلغۇلۇقنى باشقىلارغا قىلغان بولغىيتتىڭ. ئۆز ئەمەلىڭنىڭ مۇكاپاتى ئاخىرى يەنە ئۆزەڭگە يېتىپتۇ. سەن باشقىلارنى جازالىغاندەك جازا ئۆزەڭگىمۇ كەپتۇ. سەن بىلەن بولغان بۇ ۋەقە ئوتتۇنچىنىڭ ۋەقەسىگە

www.uyghurkitap.com

ئوخشايدىكەن. ئۇمۇ "ئۆتۈنۈمگە بۇ ئوت نەدىن چۈشتى" دېگەن ئىكەن.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— ئۆتكەن زاماندا بىر زالىم بار ئىكەن، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ چىلبۆرە.

زالىم ئۆتۈنچىنىڭ ھېكايىسى

ئۆتكەن زاماندا بىر زالىم بار ئىكەن. ئۇ كەمبەغەللەرنىڭ ئۆتۈنلىرىنى زورلۇق بىلەن تارتىۋېلىپ، يېرىم باھادا پۇلىنى بېرىدىكەن ۋە شۇ يوسۇندا جۇغلىغان ئۆتۈننى قىشتا بايلارغا توشۇپ بېرىپ، ئۇلاردىن ئىككى ھەسسە ئارتۇق پۇل ئالىدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ جەۋرىدىن كەمبەغەللەر نالە - زار قىلىدىكەن ھەم بايلارغا قاخشايدىكەن.

جەۋرىدىن ھەر بىر جىگەر بولغان كاۋاپ،
زۇلمىدىن بارچە كۆڭۈل بولغان خاراپ.

بىر كۈنى ئۇ بىر دەرۋىشنىڭ ئۆتۈنىنى كۈچ بىلەن تارتىۋاپتۇ ۋە ھەتتا ئۆتۈننىڭ يېرىم باھاسىغىمۇ توغرا كەلمەيدىغان ئازغىنا پۇل تاشلاپ بېرىپتۇ. دەرۋىش دۇئا قولىنى ئاسمانغا كۆتىرىپ، يىغلىنىش يۈزىنى تەلەپ قىبلىسىگە كەلتۈرۈپتۇ.

قالما ئەي زالىم دۇئالار ئوقىدىن غەپلەتتە سەن،
قىلسا زار يىغلاپ دۇئا، شۇنداق دۇئادىن قان تامار.

شۇ چاغدا، بىر شەپقەتلىك كىشى ئۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ ۋە ئۇ زالىمغا مالامەت قىلىشقا باشلاپتۇ:

زەئىپ ئەلنىڭ ساڭا ئاتقان ئوقىدىن كوپ ھەزەر قىلغىن،
كى زەئىپى قانچە ئارتۇق بولسا، ئوق زەخمى بولۇر قاتتىق.

— بۇ بىچارىلەرنىڭ خۇدادىن باشقا پاناھى يوق. بۇلارغا ئۇنداق زۇلۇم قىلما! بۇ كىشىلەر ھەر كېچىسى خۇددى شامدەك كوڭۇل كوزىدىن ياش ئاققۇزىدۇ. بۇلارغا بۇنچىۋالا جاپا سالما، بۇ غېرىپلارنىڭ كوكرەك ئويىنى زۇلۇم بالاسى بىلەن ۋەيران قىلما. گەرچە سېنى قاتتىق مەي خۇمارى تۇتقان بولسىمۇ، يېتىملارنىڭ يۇرەك قېنىنى شاراپ ئورنىدا ئىنتىقام جامىغا قۇيما!

بۇ ئەزىزنىڭ سوزى ئۇ تەكەببۇر زالىمغا خوش ياقماپتۇ. چۇنكى ئۇنىڭ ئەخمەقلىق ۋە جاھالىتى چېكىدىن ئاشقان ئىكەن. شۇڭا نەسىھەتنى قوبۇل قىلماپتۇ:

ماڭ يولۇڭغا ئەي ۋەزىچى ساڭا قۇلاق سالماسمەن،
بىر خامان نەسىھەتنى بىر ئارپىغا ئالماسمەن.

دەرۋىش ئۇنىڭدىن يۇز ئورۇپ، بىر خىلۋەت جايىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ئاسادىپەن شۇ كۇنى كېچىسى ئوتتۇن جۇغلانغان ئويگە ئوت كېتىپ، پۇتۇن ئوتتۇننى كويدۇرۇپ، ئوتتۇنچىنىڭ ئولتۇرغان ھوپلىسىمۇ ئوت تۇتىشىپتۇ-دە، ئۇنىڭ بارلىق بايلىقىنى كويدۇرۇپ كۇل قىلىۋېتىپتۇ، ئۇ ئوز جېنىنى ئاران قۇتۇلدۇرۇۋاپتۇ. ئوتتۇنچى ئەتىسى خوشنىلىرىغا "بۇ ئوت ئويۇمگە نەدىن تۇتاشقاندۇر؟" دەپ تۇرۇشىغا، ھېلىقى نەسىھەت قىلغان ئەزىز ئۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

— ئۇ ئوت دەرۋىشلەرنىڭ ئاھلىرىنىڭ شولىسىدىن ۋە دىلى ئاغرىغانلارنىڭ كوڭلىنىڭ كويۇشىدىن چۇشتى، — دەپتۇ.

قىلما دەرتمەنلەرنىڭ ئوتلۇق كوكسىنى ھەرگىزمۇ چاك،
ئىچتىنىڭ ئوتنى يارسا ئۇ ئوت تېخىمۇ ئۇلغايغۇسى.

زالىم بېشىنى تۇۋەن سالىپتۇ ۋە:

— بۇ جاپا ئۇرۇغىنى ئۆزەم تېرىغان. ھوسۇلى بۇنىڭدىن ئۆزگە نېمە بولسۇن؟ — دەپتۇ.

نالە قىلما، غەيرىڭدىن سەن ئۆز ئىشىڭدىن بول مالال.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، سەنمۇ باشقىلارنىڭ بالىلىرىغا قىلغان ئىشلىرىڭ ئۈچۈن ئۇلارغا كەلگەن جازا ۋە ئىزتىراپلارنىڭ مۇكاپاتى سۈپىتىدە بۇ كەلگۈلۈك سېنىڭ پەرزەنتلىرىڭگىمۇ كەلگەنلىكىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك. باشقىلار سەندىن كەلگەن رەنج - ئەلەملەرگە سەۋرە قىلغان ئىدى. سەنمۇ شۇلارغا ئوخشاش باشقىلاردىن كەلگەن كەلگۈلۈككە سەۋرە قىلغىن ئەمدى.

— بۇ سوزلىرىڭنى دەلىل - ئىسپات بىلەن سوزلىگىنە قېنى؟ — دەپتۇ شىر.

— نەچچە ياشقا كىردىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ چايبۆرە.

— قىرىق ياشقا كىردىم.

— شۇنچە ئۇزۇن مۇددەت ئىچىدە نېمە بىلەن ئوزۇقلاندىڭ؟

— ئادەم ۋە ياۋايى ھايۋانلارنى شىكار قىلىپ ئوزۇقلاندىم.

— ئۇلارنىڭمۇ ئاتا - ئانىسى بار بولغىيدى، سەن ئۆز بالىلىرىڭغا قانچىلىك ئېچىنىپ پەريات قىلغان بولساڭ، ئۇلارمۇ پەرزەنتلىرى ئۈچۈن شۇنداق نالە چەككەندۇر. ئەگەر شۇ ۋاقىتلاردا بۈگۈنكى كۈننى كوز ئالدىڭغا كەلتۈرۈپ، قان توكۇشتىن پەرھىز قىلغان بولساڭ، بۇ ۋەقە يۈز بەرمەس ۋە بۇ مۇسىبەت بېشىڭغا كەلمەس ئىدى.

ئەلگە قىلمىساڭ ياخشىلىق ھەردەم،
قانداقمۇ راھەت كورسەن بىردەم.
سەن ئۇرساڭ ئەلنىڭ جىنىغا نەشتەر،
كىم قويار سېنىڭ زەخمىڭگە مەلھەم.

ئەگەر قانخورلۇق ۋە جاپاكارلىقنى داۋام قىلدۇرساڭ، بۇنىڭدىنمۇ يامان بالالارنى كورۈشۈڭ چوقۇم، بەس! بۇ يامان پەيلىڭنى تاشلا، كوڭلۇڭنى بىئازارلىق يولىغا باشلا، چۈنكى ئازار بەرگۈچى ھىچقاچان راھەت يۈزىنى كورمەيدۇ، زالىم ھەرگىز مۇرات-مەقسىدىگە يېتەلمەيدۇ، زالىمنىڭ تەدبىر ياسىدىن ئېتىلغان ئوق ھىچقاچان مەقسەت نىشانىغا تەگمەيدۇ.

شىر بۇ سوزلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ھەقىقى ھال ئۇنىڭغا بىر ئاز روشەن بوپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئوزىنىڭ ئىش-ھەركەت بىناسىنى زار ۋە ئازار ئۈستىگە قۇرغانلىقىنى، ئۇنىڭ نەتىجىسى ئاپەت ۋە ئازاپ-ئوقۇبەت بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىپتۇ. شىر ئويلاپ-ئويلاپ ئاخىرى "ياشلىقىمنىڭ باھارى قېرىلىقىنىڭ خازانىغا ئالمىشىش ئالدىدا تۇرىدۇ. ئەمدى قەدەممۇ-قەدەم پانا يولىغا مېڭىشىم كېرەك. ئولۇم سەپىرىم يېقىنلىشىۋاتىدۇ. ئەمدى ئاخىرەت بازىرىنىڭ سەرمايە ۋە جابدۇقىنى قىلىپ، ئازار ۋە زۇلۇم سېلىشنى تەرك ئېتىپ، ئازراق غىزاغا قانائەت قىلىپ ئوتكىنىم ھەممىدىن ياخشى" دىگەن قارارغا كەپتۇ.

بارۇ يوقۇ، ئازۇ-كوپتىن قىماچىلىكمۇ غەم يىمە،
ئاخىرەت سەرمايىسىن تاپ، ھەممە پايدا شۇندىدۇر.
بۇ پايانسىز مەنزىل ئىچرە سەن تاپالماسسەن نىجات،
ئاخىرەت مەنزىلىگە يۈر، بارچە ۋاپا شۇندىدۇر.

شۇنىڭ بىلەن، شىر گوش يېيىشنى تاشلاپتۇ ۋە مېۋە بىلەن ئوزۇقلىنىشقا قانائەت قىلىپتۇ. شىر مېۋىلەر بىلەن ئوزۇقلىنىشقا باشلىغان ئىكەن، چىلبورە غەمگە قاپتۇ، "بۇ تاغنىڭ مېۋىلىرى چىلبورىلەرگە تەئەللۇق ئىدى. ئەگەر شىر ئۇنى يىگىلى تۇرسا، بىزنىڭ بىر يىللىقىمىزنى ئون كۈندە يەپ تۈگىتىدۇ-دە، مېۋە تۈگىگەندىن كېيىن بىز نىمە يەيمىز ۋە نەگە بارىمىز؟" دەپتۇ

www.uyghurkitap.com

ئۆز - ئۆزىگە ۋە مۇشۇ خىيال بىلەن مېڭىپ شىرنىڭ قېشىغا كەپتۇ.

— ئەي پادىشاھ، نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ چىلبۆرە.

— دۇنيادىن ئىتتىگىمنى سىلكىدىم ۋە رىيازەتكە بەل باغلىدىم، — دەپتۇ شىر.

بۇ بىمەزە بەھرىنى ئۇنۇتتۇم،
يوقلۇق سۇيىدىن كۆڭۈل سۇيۇتتۇم.

— ئۇنداقتا ئېغىمۇ بولماپتۇ. خەققە بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك زىيان سالغىلى تۇرۇپسەن، — دەپتۇ چىلبۆرە.

— ئاغزىمنى قانغا بۇلغىمىسام، يا چاڭگىلىم بىلەن كىشىگە ئازار بەرمىسەم، باشقىلار مەندىن قانداق زەرەر كۆرىدىكەن؟ — دەپتۇ ھەيران بولغان شىر.

مېنىڭ كىشى تالاش قىلماسا جېنىمنى،
ئەمدى بەرمەسمەن ھېچكىمگە ئازار.

— سەن ئۆز قوسىغىڭنى تويغۇزۇش ئۈچۈن، باشقا جانۋارلارنىڭ رىزقىغا كۆز ئالايتىپسەن، بۇ تاغنىڭ مىۋىسى ساڭا ئۆز كۆڭلۈڭنىمۇ تويغۇزۇپ بولالمايدۇ. باشقا ياۋايى ھايۋانلارنىڭ تىرىكچىلىكى مۇشۇ مىۋىلەر بىلەن ئىدى، ئەمدى ئۇلار قەھەتچىلىكتىن ئۆلسە، ئۇلارنىڭ ئۇۋالى سېنىڭ گەدىنىڭگە چۈشىدۇ - دە، مۇشۇ جاھاندا بۇ ئىشىڭنىڭ مۇكاپاتى تەرىقىسىدە ساڭا بىر ئوق تېگىشىمۇ ئېھتىمال، ئۇ چاغدا سېنىڭ ھالىڭ خۇددى مايمۇننىڭ مىۋىسىنى غەزەپ قىلىپ تارتىۋېلىپ، ئاخىرى ئۆزى ھالاك بولغان توڭگۇزنىڭ ھالىغا ئوخشاپ قالىدۇ، — دەپتۇ چىلبۆرە.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.
— بىر مايمۇن بار ئىكەن، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ چىپايورە.

مايمۇن بىلەن توڭگۇزنىڭ ھېكايىسى

بىر مايمۇن تەۋپىق تېپىپ، ئۆزى ئايرىم ياشاشنى ئىختىيار قىپتۇ ۋە مايمۇنلارنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ، بىر تاغنىڭ بۆرجىگىدە ماكان تۇتۇپتۇ، ئۇ يەردە بىرنەچچە تۈپ ئەنجۈر دەرىخى بار بولغانلىقتىن، مايمۇن ئەنجۈر يەپ كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ. بىر كۈنى مايمۇن ئۆزىچىلا "ھېچ جانىۋار غىزاسىز كۈن كەچۈرەلمەيدۇ. بۇ يەردە مۇشۇ ئۈچ - تۆت تۈپلا ئەنجۈردىن باشقا يىگۈلۈك يوق ئىكەن. ئەگەر بۇلارنىڭ ھەممىسىنى يازدا يېسەم زىمىستان قىشتا نېمە يەيمەن؟ شۇڭا بۇلارنىڭ بىر قىسمىنى ھازىر يەي، يەنە بىر قىسمىنى قىشلىقىم ئۈچۈن قۇرۇتۇۋالاي" دەپ ئويلاپتۇ.

كەلدى گۈل ياز ياتما غەپلەت ئۇيقۇدا،
قىش غېمىنى راسلىغىن ياز ۋاقتىدا.

ئۇ، ھەر كۈنى ئەنجۈرنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، ئۈزگىنىپ يەرگە چۈشكەن مېۋىلەرنىڭ بەزىسىنى يەپ، بەزىسىنى قىشتا يېيىشكە ساقلاپ قويۇش ئۈچۈن ئاپتاپقا سېلىپ قۇرۇتۇپ قويۇپتۇ. شۇ تەرىقىدە ئىشلەپ، بىر كۈنى ئۇ ئەنجۈر ئۈستىدە ئىشقا مەشغۇل بولۇۋاتقاندا، ئۇۋچىدىن ئۈركۈپ قېچىپ كەلگەن بىر توڭگۇز مايمۇن چىققان دەرەخنىڭ تۈۋىگە تۇيۇقسىز كېلىپ قاپتۇ ۋە قۇرۇتۇپ قويغان ئەنجۈرلەرنىڭ ھەممىسىنى يەپتۇ. مايمۇننىڭ كۆزى توڭگۇزغا چۈشۈشى بىلەن كۆڭلى پەرىشان بولۇپ شۇنداق دەپتۇ:

قايسى جايدىن بولدى پەيدا بۇ بالايى ناگاھان،
بەر جىبىمغا ئەي خۇدايا بۇ بالايىڭدىن ئامان.

توڭگۇزمۇ دەرەخ ئۈستىدىكى مايمۇننى كورۇپ، ئۇنىڭغا تازىم بىلەن ھورمەت بىلدۈرۈپتۇ ۋە:
— ھەي بۇرادەر، مېھماننى قارشى ئالامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.
مايمۇن ئالىلاج ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

ئۈمىت باغىمغا كەلگەندەك بولۇپ گويا گۈزەل سەرۋى،
ھەقىر كۈلبەمگە غايىپتىن يېتىپ كەلدى ئېسىل مېھمان.

— يولدىن ئاچ ۋە ئۇسساپ كەلدىم، زىياپەتخاناڭدا نىمە بولسا شۇنى تەكەللۇپ قىلماي ئەپكەل. كوڭلۇم مەزەنى بەكمۇ تارتىۋاتىدۇ، — دەپتۇ توڭگۇز.
بىچارە مايمۇن توڭگۇزنىڭ زورلۇغىغا تەڭ كېلەلمەي، شاخ-لارنى قىيقىپ بېرىپتۇ. چۈشكەن ئەنجۇرلەرنى بولسا توڭگۇز نا-ھايىتى زور ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلاپتۇ. شاخلاردا مىۋە ۋە يەردە ھېچنەرسە قالمىغاندا توڭگۇز يەنە مايمۇنغا قاراپ:
— ھەي ساھىبخان، توختاپ قالدىڭغۇ! تېخى ئىشتىھايىمنىڭ ئوتى يالقۇنجاشتىن توختىمىدى. سېنىڭ مەزەلىرىڭ نەپسىمنىڭ ئارزۇسىغا كۈپايە قىلمىدى. ئەگەر بۇ دەرەختە قالمىغان بولسا يەنە بىرىگە قەدەم قوي. مېنىڭ قوسىقىمنى تويغۇزۇپ، بويىنۇمنى مىننەت كەمىرى بىلەن باغلا، — دەپ بۇيرۇپتۇ.
مايمۇن يۈزىنى كۈلدۈرۈپ، كوزىنى يىغلىتىپ، يەنە بىر دە-رەخكە چىقىپ، ئۇنى ئىرغىتىشقا باشلاپتۇ. بىردەمدىلا ئۇنىڭدىمۇ ھېچنەرسە قالماپتۇ. ئۇنى كورگەن توڭگۇز مايمۇننى يەنە بىر دەرەخكە چىقىشقا ئىشارەت قىپتۇ.
— ھەي ئەزىز مېھمان! — دەپتۇ مايمۇن، — بىر ئاز ئىناپ

قىلغىن. مۇرۇۋۋەتكىنى تاشلىما. ساڭا بەرگەنلىرىم مېنىڭ بىر ئايلىق ئۇزۇغۇم ئىدى. مەندە يەنە ساڭا بىر نەرسە بەرگۇدەك تاقەت يوق. ئەمدى بۇندىن ئارتۇق سېخىلىق قىلالمايمەن.

توڭگۇز ئاچچىقلىنىپتۇ:

— بۇ جاي ھازىرغىچە سېنىڭ قولۇڭدا ئىكەن، ئەمدى بۇ جاينى ئۇز قولۇمغا كىرگۈزمىگىنىمنى كۆر! — دەپ خىنقىراپتۇ.

— كىشىنىڭ ماكانىنى تارتىۋېلىشنىڭ مۇكاپاتى بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ، — دەپتۇ مايمۇن، — زۇلۇم بىلەن ئېلىپ يىگەن نەرسە، گەرچە تاتلىق بولسىمۇ، ئاخىرى عايەت ئاچچىققا ئايلىنىدۇ. ماڭا جاپا سېلىشتىن ۋاز كەچكىن. بىچارىلەرگە جاپا سېلىش ياخشى نەتىجە بەرمەيدۇ، ئاجىزلارغا ئازار بېرىش ياخشى ئىش ئەمەس.

مېنىڭغۇ چىشلىسەڭ رەنجۇر ئېتەرسەن،
چىشىڭنىڭ ئاغرىقى تۇتسا نېتەرسەن.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان توڭگۇزنىڭ تېخىمۇ قاتتىق ئاچچىقى كەپتۇ:

— ئاۋال دەرەخ ئۇستىگە چىقىپ، سېنى يەرگە چۈشۈرەي، ئاندىن كېيىن قارشىلىق قىلىشنىڭ پايدىسىنى ساڭا بىر كۆرسىتىپ قوياي. توختاپتۇر! — دەپ دەرەخ ئۇستىگە چىقىپتۇ. توڭگۇز تۆۋەندىكى شاخقا چىقىشىغىلا شاخ ئۇشتۇلۇپتۇ ۋە توڭگۇزنىڭ بېشى تۆۋەن، پۇتى ئاسمانغا بولۇپ يەرگە يىقىلىپ، سوڭەكلىرى چۇل-چۇل چېقىلىپ، نەپسىنىڭ غېمىدىن بىر يولى كۆڭلى تىنىپتۇ. بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، سەن كىشىلەرنىڭ مۈلۈكلىرىنىمۇ تارتىۋېلىۋاتىسەن ۋە ئۇلارنىڭ رىزقلىرىنى ئۈزەڭگە ئوزۇق قىلىۋاتىسەن. ئەگەر بۇ جاھانە ئاچلىقتىن ئۆلسە، ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرى سېنى دۈشمەن تۇتۇپ قالىدۇ-دە، تا قىيامەتكىچە ھەممەيلەن سېنىڭ يامان سۆپىتىڭنى قىلىشىدۇ. بۇرۇن زالىملىق

www.uyghurkitap.com

بىلەن مەشھۇر ئىدىك. ئەمدى راھەتلىق بىلەن تونۇلدۇق. لېكىن ئىككىلا ھالدا جانىۋارلار سېنىڭ جەۋرىڭدىن قۇتۇلالمىدى. ھەمىشە بەدىنىڭگە قۇۋۋەت بېرىدىغان ئوزۇقلارنى يەۋەرسەڭ قانداقمۇ دەرۋىش بولالايسەن؟ بىلگىنكى، جىسمانى ھالاۋەت بىلەن روھى ھەقىقەتنىڭ لەززىتىگە يەتكىلى بولمايدۇ.

قۇل بولۇپسەن بۇ جاھاندا ئۆز تېنىڭنىڭ لەززىتىگە،
ئۇ دۇنيادا ئۆز جېنىڭنىڭ يېتەلمەسسەن راھىتىگە.

شىر چىلىبۇردىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ مىۋە يېيىشتىنمۇ ئۆزىنى تارتىپتۇ. ئۇ شۇندىن ئېتىۋارەن سۇ ۋە گىيالارغىلا قانائەت قىلىپ، تائەت-ئىبادەتكە مەشغۇل بولۇپتۇ. ئۇ گاھى-گاھىدا بۇ بېيىتلار مەزمۇنىنى تەكرار قىلىدىكەن:

كەل ئەي كوڭلۇم، بۇ دۇنيانىڭ كوڭۇل ئازارىدىن ئۆتكىن،
پاراغەت كوزلە ئۈشبۇ زالىمى مەككارىدىن ئۆتكىن.
ئەمەس لايىق جاھانىنىڭ ئىشلىرى كوزلۇك كىشىلەرگە،
قىلىپ مەردانىلىك بۇ مەنپەئەتسىز كارىدىن ئۆتكىن.
ساڭا گەر بولسا مۇمكىن گۈلشەنى روھانىغا يەتمەك،
تىرىشقىن، بۇ تىكەنلىك يول بۇ ۋەھشەت غارىدىن ئۆتكىن.

جاھان خەلقىغە زۇلۇم سېلىپ، زۇلۇمنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ شۇملۇغىدىن ئەندىشە قىلماي، ئاخىرى خەققە سالغان زۇلمىغا ئوخشاش بالاغا ئۇزىمۇ ئۇچرىغاندىن كېيىن، توغرا يولنى تۇتۇپ، ساۋاپلىق ئىشلارنى قىلىشقا تۇتۇنغان زالىملارنىڭ داستانى مانا شۇ. ئۇنداقلار خۇددى شىرنىڭ ئىككى يۈرەك پارچىسىنىڭ مۇكاپات ئوتىدا كاۋاپ بولغىنىنى كورگىنىدەك تەجرىبىلەرنى ھاسىل قىلمىغىچە، قانخورلۇق ۋە زۇلۇم سېلىشتىن توختىمايدۇ؛ بۇ ئىككى

يۈزلىمە ئالەمدىن يۈز ئۆرۈپ، ئۇنىڭ ھەقىقەتسىز مۇئامىلىلىرىگە ئىلتىپات قىلىشتىن توختاشمايدۇ. پەقەت شىردەك ساۋاقىلا ئىگە بولغاندىلا، ھېچقانداق بانا بىلەن بۇ بىۋاپا جادۇگەرنىڭ ناز-لىرىغا خېرىدارلىق قىلمايدىغان بولىدۇ.

جەننەت ئايۋانىغا زەر بىرلە يېزىلغانمىش بۇ سۆز،
كىم سېتىپ ئالسا بۇ دۇنيا نەزىنى ھالىغا ۋاي.

ئەقىللىق كىشىلەر بۇ ئىشارەتنى پەھىم ئېتىشى، بۇ تەجرى-بىلەرنى ئەستايىدىل ئېسىدە ساقلىشى، دۇنيالىق ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنىڭ بىناسىنى مۇشۇ نەسىھەت ئۈستىگە قۇرۇشى كېرەك. ھەر كىشى ئۆز ئىشىنىڭ باشتىن-ئاخىر ياخشى سۈپەتلەر بىلەن زىننەت تېپىشىنى خالىسا، ئۆز پەرزەنتلىرىگە ۋە ئۆز يېقىنلىرىغا راۋا كۆرمىگەن ئىشنى باشقىلارغىمۇ راۋا كۆرمەسلىكى كېرەك. شۇنداق بولغاندىلا، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە يامانلىق ھەم زالىم-لىقنىڭ شۇملۇقىغا ئۇچرىمايدۇ.

جاھاننى دەپ كىشىگە رەنجى يەتكۈزمەك ئىرۇر باتىل،
يامانلىق قىلمىغىنكى قىلمىغاي بۇ ئىشنى ھېچ ئاقىل.
بۇ دۇنيا بىر دېڭىز گويا، لەھەڭلەر ئۇندا بەك كۆپتۇر،
بۇنى بىلسەڭ ئۆتەرسەن تېنچ، سېنىڭدىن رەنجىمەس ھېچ دىل.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى تاردېسى

ئون بىرىنچى باپ

ھەر كىشى ئۆز ئېھتىياجىدىن ئارتۇقنى تەلەپ قىلسا زىيان تارتىدىغانلىقى ۋە بۇرۇنقى ئىشىدىنمۇ قۇرۇق قالىدىغانلىقى توغرىسىدا

پادىشاھى ئالەم دىلغا نەسھەت قىلغۇچى بۇ داستاننى ئاڭ- لىغاندىن كېيىن:

— ئەي ئەقىللىق بوۋاي، بۇ ھېكايىلەرنى ماڭا ناھايىتى ياخشى دەلىللەر بىلەن بايان قىلىپ بەردىڭ. بۇ مەسەللەردىن مە- لۇم بولىدىكى، ھەر كىشى باشقىلارغا ئازار بېرىدىغان بولسا، ئۇزىمۇ خۇددى ئۆزى قىلغاندەك جازاغا ئۇچرىغاندىن كېيىن توۋىنىڭ پاناھىغا قاچىدىكەن. ئەمدى ئون بىرىنچى ۋەسىيەتنىڭ مەزمۇنىغا مىسال بولىدىغان داستانلاردىن بايان قىلىشىڭنى، ئۇز ھالىغا مۇناسىپ كەلمەيدىغان ئىشقا قەدەم قويۇپ، ھەيرانلىق ۋە سەرگەردانلىقتا قېلىپ، بۇرۇنقى ئىشلىرىدىنمۇ قۇرۇق قالغان كىشىلەرنىڭ ھەقىقە- تىنى ئېچىپ كۆرسىتىپ بېرىشىڭنى ئۆمىت قىلىمەن، — دەپتۇ.

سوزنىڭ پاكلىقى گوھەردىن ئارتۇق،
يەنە شىرىنلىقى شېكەردىن ئارتۇق.
ئاڭلىسا بىر ئېغىز ئۇنىڭ سوزىدىن،
كېتەر ئىدى پىلاتون① ھەم ئوزىدىن.

دېگەندەك، ساپلىقى ۋە لاتاپىتى ئابىھاياتتەك، بېڭىلىقى ۋە شىرىنلىقى شەرۋەت-ناۋاتتەك، مۇكەممەل ئىبارىلەر بىلەن ھەكىم شۇنداق دەيتۇ:

پەلەك قىلسۇن دەرگاھىڭغا بەندىلىك-قۇللۇق،
روناق تاپسۇن ئومرۇڭ ھەم سەلتەنەت قۇتلۇق.

قەدىمقى زاماندا ئوتكەن دانىشمەنلەر: "ھەر ئىشقا لايىق ئادەم، ھەر جايغا مۇناسىپ سوز بار" دېيىشكەن، شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ بەزى ئىشنى بەزى ئادەملەردىن باشقىسى قىلالمايدۇ؛ بەزى چاغدا بولەك سوزنى قىلسا ياراشمايدۇ.

تاۋۇس پەيلىنى چىۋىن قىلالماس،
چىكەتكە سۇمرۇغ ئىشىنى بىلەلمەس.
تىكەندە نەشتەر خاسىيىتى يوق،
ھەم ئۇندا گۇلنىڭ خۇش ھىدى يوق.

تەقدىرى ئەزەل ساقىيسى ئوز نەسىۋە مەيخانىسىدىن ھەر كىشىگە ئوز قۇۋۋىتىگە ۋە ئېھتىياجىغا لايىق مەي بېرىپ شادىمان قىلىدۇ. ئۇ ھېچكىمنى ئوز ئىنايىتىنىڭ شەرۋىتىدىن بەھرىسىز ۋە مەھرۇم قويغىنى يوق.

---

① پىلاتون — ئەپلاتون. مىلادىدىن ئىلگىرىكى 427-يىلى تۇغۇلۇپ، 348-يىلى ئولگەن يۇنان پەيلاسوپى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

ئۇ جۇغىغا پادىشا يا بىر يۇتۇم يا جام بىلەن،
بارچە ئىنسان بۇ شاراپتىن بەھرە تاپماي قالمىدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر بىر ئىنسان ئاللاتائالا ئاتا قىلغان ئۆز ھۈنىرىگە مەشغۇل بولۇشى ۋە ئۇنى دەرىجىمۇ-دەرىجە تەرەققىي قىلدۇرۇپ كامالەتكە يېتىشى كېرەك.

بورىچى گەر ھۈنەرگە ئۇستا بولسا ھەرقاچان،
ھۈنىرىگە نا ئۇستا چەكمەنچىدىن ياخشىراق.

ئەگەر ھەر كىشى ئۆز ھۈنىرىنى تاشلاپ، ئۆزىگە تونۇشلۇق بولمىغان ئىشنى باشلىسا، ئەلۋەتتە ھەيرانلىقتا قالىدۇ. ئۇ يولدىن مەنزىلىگە يېتەلمەيدۇ؛ بۇرۇنقى يۈرگەن يولىغىمۇ يېنىپ كېلەلمەيدۇ. يەنى ئالدىغىمۇ باسالمايدۇ، كەينىگىمۇ يانالمايدۇ. شۇڭا ئاقىللار ئۆز يولىدا مەزمۇت قەدەم بىلەن مېڭىشى، ئارزۇ-ھەۋەس بىلەن باشقا شاخقا قول ئۇزاتماسلىقى، ئۆز ئېھتىياجىدىن ئارتۇقنى تەلەپ قىلماسلىقى كېرەك. چۈنكى بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن زىيان كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە كوپ نەپ ۋە ياخشى نەتىجە بېرىدىغان ئىشلارنى ئاسانلىق بىلەن قولدىن بەرمەسلىك كېرەك. ھەر كىشى قايسى ھۈنەردىن رىزقى تاپقان بولسا، ئۇنى تاشلىماسلىقى كېرەك. چۈنكى بۇ پەرىشانلىق ۋە سەرگەردانلىقتىن نىجات تېپىشنىڭ يولىدۇر. مەۋلىۋى ھەزرەتلىرىنىڭ مەنىلەر گوھەرلىرى بولغان سۆزلىرى ئىچىدىن مۇنۇ بېيت مۇشۇ ھالەتكە دالالەت قىلىدۇ.

ئەنجۈر سېتىشنى كەسىپ ئەتكەن كىشى،
ئۆز ئەنجۈرىنى ساتقىنى ياخشى.

بۇ مۇقەددىمىگە لايىق كېلىدىغان مىساللارنىڭ بىرى — زاھىتنىڭ مېھمىنى توغرىسىدىكى ھىكايە، ئۇ زاھىتنىڭ ئەجرى تىلىنى ئۆگەنمەن دەپ ئاۋار بولغان.

— ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ راي.

— قۇنۇھ دىيارىدا بىر زاھىت بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن.

زاھىت بىلەن مۇساپىرنىڭ ھىكايىسى

قۇنۇھ دىيارىدا، ناھايىتى مۇلايىم، پەرھىزكار، پاكىزە ۋە خۇش تەبىئەتلىك، ئىبادەت ۋەزىپىلىرىنى ھەممە شەرتلىرى بىلەن مۇكەممەل بىجا كەلتۈرىدىغان، تائەت رەسىم-رۇسۇملىرىنى ئىخلاس قائىدىسى بىلەن ئىجرا قىلىدىغان دىندار بىر زاھىت بار ئىكەن. ئۇ قەلبى جاھان قايغۇسىنىڭ كىرلىرى بىلەن كىرلەشمىگەن، كوز ئالدىنى ھاۋايى ھەۋەس پەردىسى توسالمىغان، جاينامازنىڭ قىرغاقلىرى غايىپ پەيزى فۇتۇھاتىنىڭ مەنزىلى بولغان، ئىبتىكاپخانىسىنىڭ بوسۇغىسى ئۇنىڭ غەيرەت ۋە ئىرادىسىنىڭ تۇگۇنى بولغان:

بىبشغا كىيگەنى شەرىئەتنىڭ تاج،
بولغان كوڭلى ئەرش، سەجدىسى مىراج.
ئىدى شەيتانكەش پەرىشتە مۇقام،
يۈرەتتى قويۇپ ھاۋاغا قەدەم.

دۇنيا جاپاسىنىڭ قۇشلىرى ئۇنىڭ كوڭلىگە ئۇۋا سالالمىغان، قەلبىنىڭ ئاپتۇۋى ئىلتىپات نۇرى بىلەن كوكرەك قەپىزىنى نۇرلاندۇرغان، يەنى، ئۇنىڭ قەلب ئاپتىۋى جاھاننىڭ ھاۋايى ھەۋەسلىرىگە قىلچىلىكمۇ يورۇق چۈشۈرمىگەن بىر كىشى ئىكەن.

شۇنداق تەقۋالىق بىلەن تۇرۇپ، ئۇنىڭغا ھەركىم قانداق نەرسە كەلتۈرگەن بولسا، ئۇنى ئېلىپ قويۇپ، ئەتىسىگەندە ۋە كەچتە دەرۋىشلەر ۋە ئۆزىگە مۇناسىپ كىشىلەرنى مېھمان قىلىدىكەن.

ساخاۋەت قولىدا يۇلتۇزنى پەلەك سەھنىگە كوپ چاچقان،
ساخاۋەت ھەققىدە بۈزرۈكلار تەرىپلەپ ئەسەر يازغان.

بىر كۈنى، بىر مۇساپىر ئۇنىڭ ئۆيىگە مېھمان بوپتۇ، زاھىت بارلىق مېھماندارچىلىق رەسىم-رۇسۇملىرىنى بىجا كەلتۈرۈپ، ئۇنى مېھمان قىلىپتۇ ۋە مېھماننىڭ ئۆز ئۆيىگە چۈشكەنلىكىگە كوپ خۇرسەنلىكلىرىنى بىلدۈرۈپتۇ. تائامدىن كېيىن سۆز باشلىنىپ، زاھىت ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— مېھمان قەيەردىن كەلدىڭ؟ قەيەرگە بارماقچىسەن؟

— مېنىڭ قىسسەم ئۇزۇن، ئەگەر مۇبارەك كوڭۇللىرى ئاڭلاشنى خالىغان بولسا مەن ئۆز قىسسەمدىن كىچىككىنە سۆزلەپ بېرەي، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ مېھمان.

— ئەگەر كىشى ھوش قۇلىقىنى ئاچسا ھەر بىر سۆزدىن بىر پايدىلىق ھېكمەت تاپالايدۇ. ھەر بىر چاقماقتىمۇ بىر ئىشارەت بار، ھەر بىر ئەپسانىدىمۇ بىر پەيزى ئېلىشقا بولىدۇ. سەن ئۆز سەرگۈزەشتىڭنى تارتىنماي بايان قىلىۋەرگىن، — دەپتۇ زاھىت.

مېھمان ئۆز سەرگۈزەشتىسىنى بايان قىلىشقا باشلاپتۇ.

مۇساپىر مېھماننىڭ ھېكايىسى

— ئەي زامانىسىدا تەڭدىشى بولمىغان زاھىت، مەن ئەسلى پەرەك دىيارىدىن بولىمەن. مەن ئۇ جايدا ناۋايلىق قىلاتتىم. ھەر كۈنى ھېرىس ئوتى بىلەن تونۇر قىزىتىپ، نان يېقىپ، مىڭ مۇشەققەتلەر بىلەن دەسمايىدىن ئاشۇرۇپ بىر نان تاپاتتىم.

يۈرىگىمنى كۆيدۈرۈپ بىر گىردىنى،
مەن ئالاتتىم رىزقىنىڭ تونۇرىدىن.

مېنىڭ بىر دېھقان دوستۇم بار ئىدى. ئۇ دائىم ماڭا بۇغداي بېرىپ تۇراتتى. مەن ئۇنى دەسمايە قىلاتتىم، پۇلىنى تاپقاندا بېرەتتىم. بىر كۈنى ئۇ مېنى ئۆز بېغىغا باشلاپ باردى ۋە زىياپەت بېرىپ مېھمان قىلدى. تائام يېيىلىپ بولغاندا، ئۇ مەندىن: "سېنىڭ كەسپىڭدىن ساڭا قانچىلىك مەنپەئەت بولىدۇ؟" دەپ سورىدى. مەن "دۇكىنىمنىڭ دەسمايىسىدىن ئاشىدىغان پايدىسى ئون ناندىن بىر نان، بۇ بالا-چاقىلىرىمنىڭ يېمەك-ئىچمىكىگە ئوتتۇرلۇق يېتىدۇ.

بىزگە ھەقتىن بۇندىن ئارتۇق رىزقى يوق،
شۇ رىزقى بىرلە ئۆمۈر ئۆتمەكتە توق"

— دەپ جاۋاپ بەردىم مەن. "سۇبھانالla! — دېدى دېھقان دوستۇم، — سېنىڭ كەسپىڭ نەپ تېگىدىغان كەسپ ئەمەسكەن ئەمەسمۇ؟ بۇنىڭدا پايدا دېگۈدەك ھېچنېمە يوقكەن. مەن تېخى ساڭا كەسپىڭدىن ناھايىتى كۆپ پايدا-مەنپەئەت يېتىدۇ دەپ ئويلاپ يۈرۈپتىمەن. دېمەك مەن خاتا چۈشەنگەن ئىكەنمەن-دە!".
"سىز كەسپىڭىزدىن قانچىلىك ھوسۇل ئالىسىز؟" دەپ سورىدىم مەن. "مېنىڭ ئىشىمنىڭ دەسمايىسى ئاز، پايدىسى كۆپ، — دەپ جاۋاپ بەردى دېھقان دوستۇم، — مەن ئون دانە دان چاچسام يۈز دانە ھوسۇلغا قانائەت قىلمايمەن."

مەن ھەيران قېلىپ سورىدىم: "بۇ قانداق گەپ؟" "ئەجەپلەنمە، — دېدى دېھقان دوستۇم، — بۇنىڭدىنمۇ جىق پايدا ئالىدىغان ئىشلار بولىدۇ. مەسىلەن، كوكنارنىڭ ئۇرۇغى ھەممە ئۇرۇقلاردىن كىچىك بىر نەرسە، ئەگەر ئۇنى ياخشى يەرگە تېرىسا بىر

تال ئۆرۈقتىن يىگىرمىگە يېقىن شاخ ئايرىلىپ چىقىدۇ، ھەتتا ئۇنىڭدىن ئارتۇق شاخ بولۇشىمۇ مۇمكىن. ھەر بىر شاخ ئۇچىدا بىردىن غوزا تۈگۈلىدۇ، ھەر بىر غوزا ئىچىدىكى ئۇرۇقنىڭ ھېساۋىنى ئالغىلى بولمايدۇ. مېنىڭ ئىشىمنىڭ پايدىسى ھەددى ھېساپسىز ئىكەنلىكىنى مۇشۇنىڭدىن قىياس قىلساڭ بولىدۇ. ھىكمەت دېخانلىرىنىڭ ئېيتىشىچە، دېخانچىلىق دېگەن سۆزنى ئەرەپچە زەرە (زَ رَ عْ) دېيىلىدۇ. بۇ جەمى ئۈچ ھەرپ. بۇنىڭ ئالدىنقى ئىككىسى (ز بىلەن ر) قوشۇلسا زەر دەپ ئوقۇلىدۇ، بۇ ئالتۇن دېگەننى بىلدۈرىدۇ. ئۈچىنچى ھەرپ ئەين (ع) ئەلا دېگەننى بىلدۈرىدۇ. دېمەك زەرەع دېگەن خەت زەر ئۈستىگە زەر دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى خەت مەنىسى زەردۇر، ئەين خېتى زەر ئەرۇر،
بەس بىلىڭ، دېخان كىشى زەر ئۈستىگە زەرلەر تاپۇر.

دېخانچىلىق كارخانىسىنىڭ كىمياگەرلىرى مۇشۇنداق دېگەن ئىكەن:

كىميا ئىستەپ جاھاندا قىلما ئۆمرۈڭنى خاراپ،
بەس، قارا تۇپراقتا تەر توكسەڭ ئاشۇدۇر كىميا!①

دېخاندىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، كۆڭلۈمگە دېخانچىلىق قىلىشنىڭ ھەۋىسى چۈشتى-دە، شۇ زامان ناۋايلىقنى تاشلىدىم. قولۇمدا بار پۇللار بىلەن دېخانچىلىق ئەسۋاپلىرىنى تەييارلاپ، شۇ ئىش بىلەن شۇغۇللىنىشقا تەييارلاندىم. بىزنىڭ مەھەللىمىزدە كامالەتكە يەتكەن، مۇقام تاپقان پاك بىر دەرۋىش بار ئىدى.

① كىميا — بۇرۇنقى زاماندا كىشىلەرنىڭ تونۇشىچە ئالتۇن پەيدا قىلىدىغان ئىلمىي ھۈنەر.

خەلق ئاراسىدىن چىقىپ خىلۋەتتە ئۇ تۇتقان ماكان،
ئەيلىگەن سەۋرى-قانائەت تاپسا ئازراق ئاشۇ نان.

ئۇ مېنىڭ ئۆز كەسپىمنى تاشلاپ، باشقا ئىشقا تۇتۇش قىلغانلىقىمنى ئاڭلاپ، مېنى چاقىرتىپ شۇنداق دېدى:

— ھەي ئۇستا، ھەزرىتى ھەق سۇبھان ۋە تائالا ساڭا رىزقى بېرىپ تۇرغان كەسپىڭنى تاشلىما ۋە ئۆزەڭگە ئېھتىياجلىقتىن ئارتۇقنى تەلەپ قىلىپ ئۆزەڭنى ھېرىس يولىغا باشلىما، چۈنكى ھېرىسنىڭ ئاقىۋىتى شۇملۇقتۇر، ھەرقانداق كىشى قانائەتلىك بولسا، ئۇنى دەۋران پادىشاھى دەپ بىلمەك كېرەك، ھېرىسمەن بولغان ئادەملەرنى بولسا زامانىدىكى قارا يۈزلەر دەپ چۈشەنمەك كېرەك.

ئارپا نانغا قانائەت ئەيلە بولغىن سەۋرچان،
يەمە بۇغداي، ئالدىغان ئادەمنى ئۇ ئۆتكەن زامان.

— ئەي شەيخ! — دېدىم مەن، — مەن ئۆزەمنىڭ ئاجىزلىقىمدىن قىلىۋاتقان كەسپىمدىن تۈزۈكرەك كۈن كەچۈرگۈدەك پايدا تاپالمىدىم. ئەمدى دېھقانچىلىقنىڭ پايدىسى ناھايىتى كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلدىم. دېھقانچىلىق قىلسام كەڭ كۇشادىرەك كۈن كەچۈرەرمەنمىكىن دەپ ئۈمىد تۇتقان ئىدىم.

— خېلى ئۇزۇندىن بۇيان سەن ناۋايلىق بىلەن ئوڭاي كۈن كەچۈرۈپ كەلگەن ئىدىڭ. ئەمدى دېھقانچىلىققا قول قويۇپسەن، بىلگىنكى، بۇنىڭ لازىمەتلىكلىرى بەكمۇ كۆپ ئىش. سەن ھەممە لازىمەتلىكلەرنى تېپىش ئۈچۈن ئاجىز كېلىپ قالارسەنمىكىن. ئۇندىن قالسا، بۇ ئىش بىلەن سەن ئۆزەڭنىڭ ئارزۇ قىلغىنىڭغا يېتەلەمسەن ۋە مۇرادىڭنى ھاسىل قىلالامسەن، بۇنى كىم بىلسۇن؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

تەمەننا كويىدىن مەقسەت بازارىغا يەتمەككە،
بولۇپ ئاگاھ قۇلاق سالغىن، بۇ بەكمۇ ئۇزۇن يولدۇر.

ئوز كەسپىڭنى تاشلىما، بۇ ئىش سېنىڭ ھالىڭغا لايىق ئىش ئەمەس، بۇ ئىشنى قىلساڭ ئۇقاغا يەتكەن ھادىسىدەك ساڭىمۇ بىرەر ھادىسە كېلىپ قالمىسۇن يەنە، — دىدى ئۇ مەرت دەرۋىش.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سورىدىم مەن.

دەرۋىش ئۇقانىڭ ھىكايىسىنى سوزلەپ بېرىشكە باشلىدى.

ئەخمەق ئۇقانىڭ ھىكايىسى

بىر شۇستىگەر ئېرىق لېۋىدە ئولتۇرۇپ، ئوز ئىشىغا مەشغۇل بولۇۋاتقان ئىكەن. ئۇ ھەر كۈنى شۇ يەردە ئىشلەپ ئولتۇرۇپ، بىر ئۇقانىڭ سۇدىن قۇرۇت-قۇمۇسقىلارنى تېرىپ يىگەنلىگىنى كورىدىكەن، ئۇقا ئوزىنىڭ تاپقان ئاشۇ ئوزۇغىغا قانائەت قىلىدىكەن، ئۇقا بىر كۈنى ئادىتى بويىچە دانلاۋېتىپ، بىر لاچىننىڭ بىر ئودەكنى پارە-پارە قىلىپ يەپ، ئېشىپ قالغىنىنى تاشلىۋېتىپ كەتكەنلىگىنى كورۇپتۇ. ئۇقا ئوزىچە ئويلاپ: "بۇ كىچىككىنە جانىۋار ئوزىدىن چوڭ نەرسىنى ئالدى ۋە يىدى. مەن ئۇنىڭدىن چوڭ تۇرسام، نىمىشقا ئوزەمگە مۇناسىپ شىكار قىلماي، ئاشۇ سېسىق قۇرۇتلارغا قانائەت قىلىپ، ئومۇر ئوتكۇزىمەن؟ بەس، ئەمدى، ئالى ھىممەتلىكنى باشلىشىم ۋە قەستىم كەمىنىنى ئاسمان بېشىغا تاشلىشىم كېرەك" دەپتۇ.

قايسى قۇشنىڭ ھىممىتى گەر بولسا يار،
قۇۋۋىتىنىڭ بارىچە ئۇستۇن ئۇچار.
ئىبرەت ئالغىن موردىن چىققان توتۇن،
ئورلىگەي ئاسمان تەرەپكە كۇنۇ كۇن.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭ قۇرۇت تېرىپ يېيىشتىن كۆڭلى سوۋۇپ كېتىپتۇ-دە، شىكار قىلىش ئۈچۈن ھاۋاغا پەرۋاز قىلىپتۇ. قارىسا بىر كەپتەر ئۇچۇپ يۈرگەن ئىكەن، ئۇنى ئوۋلىماقچى بولۇپ، مولجاللاپ ئۇچۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە كەلگەندە، تۆۋەنگە قاراپ بىر ئېتىلغان ئىكەن، ئۇنى كورگەن كەپتەر سەللا ئوزىدىن قاچۇرۇشى بىلەن، ئۇقا ئوزىنى توختىتالماي پەسكە شوڭغۇپ كېتىپ، شۇستىگەرنىڭ ئالدىدىكى پالچىق لايغا موللاقلاپ چۈشۈپتۇ-دە، يۈتى ۋە قانىتى لايغا پېتىپ قاپتۇ، شۇستىگەر ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇقانى ئېلىپ ئويىگە قايتىپتۇ، يولدا ئۇنىڭ بىر دوستى ئۇچراپ: "بۇ نىمە؟" دەپ سوراپتۇ. "بۇ ئۇقا پوقاق، لاچىنى دوراپ كەپتەرنى ئوۋلىماقچى بولدى. لېكىن ئوزى مېنىڭ قولۇمغا چۈشتى" دەپتۇ شۇستىگەر.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، سەن ھەر كىشىنىڭ ئوزىنىڭ ھۈنىرىنى قىلىشى ۋە ئوزىگە لايىق بولمىغان ھۈنەرنى قىلماسلىقى لازىملىقىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك.

دەرۋىش بۇ مىسالنى كەلتۈرگەن بولسىمۇ، مېنىڭ دېخانچىلىق قىلىشقا بولغان ھەۋىسىم تېخىمۇ زىيادە بولدى. ئۇ ھەقىقەتەن شەپقەت يۈزىسىدىن ماڭا بۇ نەسىھەتنى قىلغان بولسىمۇ، قىلچىلىك قۇلاق سالمىدىم ۋە ئوز دىگىنىمنى قىلىپ ئازراق سەرمايە بىلەن دېخانچىلىق جابدۇقلىرىنى قەدىر ئەھۋال تەييارلاپ، بىر پارچە يەرگە ئۇرۇق چاچتىم ۋە ئىنتىزارلىق بىلەن "خامان ۋاقتىدا ھوسۇلنى كورىمەن" دەپ كۈتتۈم، ئەمما بۇ ئەھۋالدا بالا-چاقىلىرىم قىيىنچىلىقتا قالدى. چۈنكى ناۋايلىق كەسپىدىن ئۈتتۈرلۈق، كۈندىلىك يىگىلى تاماق تېپىلىپ تۇراتتى. بۇ دېخانچىلىقتا بىر يىل ئىنتىزار بولۇپ تۇرغاندا، ئاندىن نەتىجە قولغا كېلىدىغان ئىش ئىكەن. شۇڭا مەن: "بىراۋدىن پۇل قەرز ئېلىپ، يەنە ناۋايلىق دۇكىنىنى تەۋرىتىپ، بەردىن ھوسۇل چىققىچە كۈن كەچۈرگەچ تۇرسام بولغىدەك" دەپ ئويلىدىم.

ئىشىمنى قويۇپ بېشىم ئايلاندى،
ئىشىمنى تېپىپ بېشىم ئوڭلاندى.

شۇنىڭ بىلەن شەھەردىكى خوجايىنلاردىن بىرىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن پۇل قەرز ئېلىپ ناۋايلىق دۇكىنىنى ماڭدۇردۇم، تېرىغان زىرائەتلەرگە پەرۋىش قىلىش ۋاقتى كەلگەندە بىر كىشىنى ئىشكارلىققا ئېلىپ دۇكاندا قويۇپ، ئۆزەم زىرائەت بېشىغا باردىم. گاھى ئېتىز بېشىغا بېرىپ، گاھى دۇكانغا كېلىپ يۈرۈپ، ئىككى-ئۈچ ئاي ۋاقىت ئۆتتى. قارىسام دۇكانغا قويغان ئادەم خىيانەت قىلىپ، دەسمايىنىمۇ چوكۇرۇۋېتىپتۇ. زىرائەتكە ئاپەت چۈشۈپ، قىلغان چىقىمنىڭ ئوندىن بىرىمۇ قولغا كەلمىدى. ھەيرانلىقتا بېشىم ئايلىنىپ، ھېلىقى ئۇۋانىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بەرگەن دەرۋىشنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئىككى ئىشىمدىن بولغان زىيانلارنى بايان قىلىپ بەرگەن ئىدىم. ئۇ كۈلۈپ كېتىپ: "سەن ھازىر ئىككى خوتۇنى ساقىلىنى يۇلۇپ تۈگەتكەن ئادەمگە ناھايىتىمۇ ئوخشاپ قاپسەن" دېدى.

— "ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سورىدىم مەن.

دەرۋىش سۆزلەپ بېرىشكە باشلىدى:

چا ساقال ئادەمنىڭ ھېكايىسى

بىر ئادەمنىڭ ساقىلىنىڭ يېرىمىسىغا ئاق كىرگەن، يېرىمى تېخى قارا بولۇپ چا ساقال ئىكەن، ئۇنىڭ ئىككى خوتۇنى بار ئىكەن، ئۇ خوتۇنلارنىڭ بىرى قېرى، بىرى ياش ئىكەن، ئۇ ئادەم ئەگەر ئۇيقۇسى كەلسە خوتۇنىدىن بىرىنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ ئۇخلاشقا ئادەتلەنگەن ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ قېرى خوتۇنىنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ ۋە ئۇنىڭ قۇچىقىغا بېشىنى قويۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ، قېرى خوتۇن ئۇنىڭ ساقىلىنىڭ بەزىسى ئاق، بەزىسى قارا

ئىكەنلىگىنى كورۇپ، ئوز - ئوزىگە "بۇنىڭ ساقلىنىڭ قارىلىرىنى بىر يۇلۇۋېتەي، ئاقلىرى قالسۇن، ساقلىنىڭ قارىسى بولمىغاندىن كې-
يىن، ئەمدى ئاق ساقال بولۇپتىمەن، ماڭا مۇشۇ قېرى خوتۇنۇم
لايىق ئىكەن دەپ ئويلاپ، مېنى ياخشى كورۇپ ياش خوتۇنىدىن
كەچسۇن" دەپتۇ - دە، قۇدرىتىنىڭ يەتكىنىچە ئېرىنىڭ ساقلىنىڭ
قارىلىرىنى ئاستا - ئاستا يۇلۇپتۇ.

خوتۇنلار قولىغا چۈشكەندە ساقال،
يۇلۇنماقتىن ئوزگە نە بولىدۇ ئۇسى هال.

يەنە بىر كۇنى ئۇ ئادەم ياش خوتۇنىنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ
ئۇخلاپ قالغان ئىكەن، ئۇمۇ "بۇنىڭ ئاقلىرىنى يۇلۇۋېتەي، هەمە-
سى قارا كورۇنسە، مەن تېخى ياش ئىكەنمەن، ماڭا ياش خو-
تۇن مۇناسىپ ئىكەن دەپ قېرى خوتۇنىنى تاشلاپ، مەن بىلەنلا
بولىدۇ" دەپ ئويلاپ، ئىمكان قەدەر ئاق مويىنى يۇلۇشقا باش-
لاپتۇ. مۇشۇ تەرىقىدە بىرنەچچە كۇن ئوتكەن ئىكەن، بىچارىنىڭ
ساقلى يۇلۇنۇپ تۇگەپتۇ. بىر كۇنى ئۇ ساقلىنى سىلىغان ئىكەن،
ئىڭەكتىن باشقا هېچنىمە قولىغا ئۇرۇنماپتۇ، ئۇ هەرقانداق نالە-
پەريات قىلغان بولسىمۇ هېچقانداق پايدا بەرمەپتۇ. سېنىڭ ها-
لىڭمۇ ئاشۇ كىشىنىڭ ئەهۋالىغا ئوخشاش بولۇپتۇ، سەرمايىنىڭ
بەزىسىنى دېخانچىلىققا سەرپ قىپسەن، بەزىسىنى ناۋايلىققا ئىشلە-
تىپسەن، مانا ئەمدى يا مەئىشىتىڭ تونۇرىدا نان، يا ئوزۇق - ئوقەت
خامىنىڭدا دان تاپالمىدىڭ.

بىر كۇنى تۇتتۇڭ ئۇنى كۇن ساڭا يۇز ئاچتى بۇ،
ئەمدى بىلدىڭكى قولۇڭ ئىچرە نە بۇ قالدى، نە ئۇ.

دەرۋىشتىن بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ هەمە-

مىسى ھەقىقەت ۋە راست ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم. ئۇنىڭ ئېيتقىنىدەكلا ماڭا بۇ ئىشلىرىمدىن ھەسرەت ۋە نادامەتتىن باشقا ھېچقانداق مەنپەئەت يەتمىدى. قورالۇمدىكى مال-پاللىرىمنى ھەد-ساپلىسام قەرزگە يېتىشمىگۈدەك. شۇڭا "تاقەت قىلالمىغۇدەك نەرسىدىن قېچىش ۋاجىپتۇر" دىگەن سوز بويىچە قېچىشنى مۇۋاپىق كوردۇم-دە، بىر كۈنى كېچىسى شەھەردىن چىقىپ قاچتىم. يۇرتمۇ-يۇرت ئارىلاپ قېچىپ كېلىۋاتسام، يولدا ماڭا بىر كىشى ئۇچرىشىپ قېلىپ: "ھەي پالانى، بارۇ يوقۇڭنى قەرزدارلىرىڭ ئالدى. بالا-چاقىلىرىڭنىڭ ھەممىسى ئولدى" دىدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ يۇرتۇمدىن ئۇمىت ئۇزۇپ، نەدە بىر دانىشمەن ئادەمنى تاپسام، ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ كوڭلۇمگە تەسەللى بېرىپ يۇرۇۋەردىم. ھالا بۈگۈن ئۇزلىرىنىڭ سوھبەتلىرىگە مۇيەسسەر بولدۇم.

مېڭىپ بۇ يولدا ھاردىم ھەددىدىن ئارتۇق،
سېنى كوردۇمكى ئەمدى چىقتى ھاردۇق.

بۇ مېنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىمنىڭ بىر قىسمى، ئۇزلىرىگە ئەرز قىلدىم، — دەپ ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ مۇساپىر مېھمان.

— سوزۇڭنىڭ راستلىقىنى بىلدىم. بۇ جەرياندا گەرچە كوپ مۇشەققەت تارتقان بولساڭمۇ ياخشى تەجرىبىلەرنىمۇ ھاسىل قىلىپسەن. ئەمدى خاتىرەڭنى جەم قىل. جاپا-مۇشەققەتنىڭ دەۋرى ئوتۇپ، راھەت-پاراغەتكە يېتىشىپسەن. غەم شامى كېتىپ شاتلىق سەھەرى يېتىپ كەلدى، — دەپتۇ زاھىت.

مېھمان بىلەن ساھىپخان ئۇزئارا سوھبەتلىرىدىن خۇشۋاخ بولۇشۇپتۇ. زاھىت بەنى ئىسرائىل قەۋمىدىن بولۇپ، ئىبرى تىلى ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىسىنىڭ تىلى بولغاچقا، زاھىتمۇ بۇ تىلنى ياخشى سوزلەيدىكەن، زاھىتنىڭ ئوي ئىچى، بالا-چاقىلىرىغا بۇ تىل بىلەن سوزلىگەنلىكىنى ئاڭلىغان پەرەڭ مېھماننىڭ قۇلىغىغا بۇ تىل

ناھايىتى چىرايلىق ئاڭلىنىپ، كېتىپتۇ-دە، زاھىتتىن بۇ تىلنى ئۈگىنىشنى تاما قىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. زاھىتمۇ مېھماننىڭ بۇ تىلغا قىزىقىپ قالغانلىقىنى كورۇپ، تېخىمۇ پاساھەت بىلەن سوزلىگىلى تۇرۇپتۇ.

گويا قەندەك سوزلەيتتى شىرىن سوزلەر،
كۆلكە بىلەن لېۋىنى ئەيلەپ شېكەر.
شېكەرنى يېيىشلىك كورگەچكە مېھمان،
تۆنى كەبى خېرىدار بولدى شۇئان.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئوتۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تارتىنىش پەردىسى كوتىرىلىپ، ئۇلارنىڭ ياتلىقلىرى دوستلۇققا ئايلىنىپتۇ.

قالمىغان بولسا تەكەللۇپتىن غۇبار،
شادىمانلىق تاپقۇسى ھەر ئىككى يار.

شۇنىڭ ئۇچۇن مېھمان تارتىنمايلا زاھىتقا مۇراجەت قىلىپتۇ:

لەۋزىڭىز ئاچقۇ كامالەت ئويىگە،
مەنىسى ئىسپات تەگرى ھوكمىگە.

— بۇ نىمە دېگەن يارىشىملىق ۋە چىرايلىق ئاڭلىنىدىغان تىل-ھە، تىلشۇناسلارنىڭ ئەقىل قۇلىغى تا ھازىرغىچە بۇنداق گۈزەل سوزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان بولغىيدى، ھەممىنى كورگەن بىلىملىك زاتلارنىڭ ئەقىل كوزىمۇ ئوزلىرىدەك بۇنىداق پاساھەتلىك سوز-لەيدىغان كىشىنى كورمىگەن بولغىيدى.

بىلمىدىم مەن قايسى جىنىس، قايسى تۇردىنكىن بۇ سوز،
سېھىرگەرلەر سوزى دەيمۇ ياكى پەيغەمبەر سوزى.

ئەمدى مەن بۇ تىلنى ماڭا ئۆگىتىشلىرىنى ئۆمىت قىلىمەن ۋە بۇ پاساھەتلىك تىلنىڭ تەلىمىنى مەندىن ئايىماس دەپ ئىشىنىمەن. ئەگەر ئىلتىماسىمنى قوبۇل كۆرسىلە ئۆلگىچە بۇ ئېھسانلىرىنى ئۇنتۇماي بۇ ئىنئاملىرىنى زىكرى قىلىپ ئۆتكەيمەن.

كۆپ كۆردۈمەن مەرھەمەتۇ ئېھسانىڭنى،
ئېيتمىغايمەن ئەمدى شۈكرىڭدىن بۆلەك سۆز.

— مەن بۇ تىلنى ئۆگىتىشنى سەندىن ئايىمايمەن، — دەپتۇ زاھىت، — ئەمما ئىبرى تىلى بىلەن پەرەڭ تىلى بىر بىرىدىن ناھايىتى كۆپ پەرقلىنىدۇ. سەن ئۆگىنىمەن دەپ ناھايىتى كۆپ ئەقىل ئىشلىتىپ، كۆپ جاپا چېكىپ قىلىشىڭ ئېھتىمال، شۇڭا ئۆگىنەلمەي سېنىڭ ئۆمرۈڭ زايا بولۇپ، مېنىڭمۇ ۋاقتىم ئىسراپ بولۇرمىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.
— ھەركىم بىر ئىشنى كۆزلەپ قەدەم قويغان بولسا، جاپا-مۇشەققەتتىن قورقۇش ئۇنىڭغا ياراشمايدۇ.

كەئبىگە بارماق ئۈچۈن قويدۇم باياۋانغا قەدەم،
تاش پېتىپ پۇتقا تىكەن سانجىلسىمۇ يوق مەندە غەم.

مەن بۇ نىيىتىمدە شۇنداق قەتئىي تۇرىمەنكى، ئەگەر بېشىمدىكى ھەر بىر مويۇم ماڭا قارشى بىردىن تىغ بولسىمۇ، بۇ ئىشىمدىن يانمايمەن. چۈنكى، بىر كىم بىر خەزىنىنى قولغا كەلتۈرمەكنى ئارزۇ قىلىدىغان بولسا، جاپا-مۇشەققەت چېكىشتىن قورقماسلىقى كېرەك. مەن ئىلىم تەلەپ قىلىۋاتىمەن. خۇددى بىر ئۇۋچى ئىلىم تەلەپ قىلىپ، ئازغىنا جاپا تارتىپ ناھايىتى كۆپ دۆلەتكە ئېرىشكىنىگە ئوخشاش، ئىلىم ئۈچۈن چەككەن ھەر بىر جاپا ئاخىرىدا راھەتنىڭ خەبەردارلىرىغا ئايلىنىدۇ ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ پەرەڭ مېھمان.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ زاھىت.
— بىر كەمبەغەل ئوۋچى بار ئىكەن، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ مېھمان.

ئوۋچى بىلەن تالىپلار ھېكايىسى

بىر كەمبەغەل ئوۋچى بار بولۇپ، ئۇ ئوۋ ئولاش بىلەن كۈن كەچۈرىدىكەن. ئۇ ئۆز كەسپىگە شۇنداق كامىل ئىكەنكى، تۇزاق قۇرۇپ ۋە تور تاشلاپ، ھاۋادىكى قۇشلارغا تېچ ئامانلىق ياكى دەريادىكى بېلىقلارغا كۈن بەرمەيدىكەن. ئۇ بىر كۈنى تۇزاق قۇرۇپ قويۇپ، مىڭبىر ھىلىلەر بىلەن ئۈچ قۇشنى ئالداپ، تۇزاق تەرەپكە ئۈچۈرۈپ، ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ، قۇشلارنىڭ تۇزاققا چۈشۈشىگە تەقەززا بولۇپ ئولتۇرسا، بىر تەرەپتىن قاتتىق ۋاقىراشقان ئاۋازلار ئاڭلىنىپتۇ. "ئابلا! بۇ ئاۋازدىن قۇشلار ئۈركۈپ كېتىپ، قېچىپ كەتمىگەيدى ئەمدى" دەپ ئەنسىرىگەن ئوۋچى ئولتۇرغان يېرىدىن قوپۇپ قارىسا، ئىككى نەپەر مەدرىسە تالىپى مۇللىلىق توغرىسىدا سۆز تالىشىپ، بەس-مۇنازىرە قىلىشىۋاتقان بولۇپ، ئاڭلانغان ئاۋازلار شۇلارنىڭ ئاۋازى ئىكەن. ئوۋچى ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىپ يالۋۇرۇپتۇ:
— ئاۋازىڭلارنى پەسرەك قىلىشساڭلا مۇللىلىرىم. بىكار، قۇشلار ئۈركۈپ كېتىپ، ئەجرىم زايا بولۇپ كەتمىسۇن.
— ئەگەر قۇشنى تۇتقان ۋاقتىڭدا، بىرىمىزگە بىردىن بەرسەڭ غوغا قىلمايمىز، — دېيىشىپتۇ تالىپلار.
— ھەي ئەزىزلەر، — دەپتۇ ئوۋچى، — مەن كەمبەغەل ۋە بالا-چاقىلىق ئادەم. خوتۇن، بالا-چاقامنىڭ يېمەك-ئىچمىكى مۇشۇ مەن قىلىۋاتقان ئوۋغا قاراشلىق. ئەگەر سىلەر ئىككىنى ئېلىۋالساڭلار قالغان بىرى بىلەن بالا-چاقامنى قانداق رازى قىلىمەن.
— سەن دېگەن ئوۋچى، — دەپتۇ ئۇلار، — ھەر كۈنى شىكار

قىلىپ تۇرىسەن. ھەر خىل قۇشلارنى قولۇڭغا چۈشۈرىسەن. بىز بولساق ئۇمرىمىز ئىچىدە شىكار دېگەننى كۆرۈپ باققىنىمىز مۇشۇ. شۇڭا ھەرگىز بۇ غەنىمەتنى قولدىن بەرمەيمىز. ئەگەر بېرىشكە ۋەدە قىلمىساڭ غوغا باشلايمىز، قۇشلىرىڭمۇ ئۇچۇپ كېتىدۇ.

ئۇۋچى چارە تاپالماي، ئۇلارنىڭ شەرتىنى قوبۇل قىلىپتۇ. لېكىن قۇشلار تۇزاققا چۈشكەندىن كېيىن، بەرگۈسى كەلمەي، تەرەخەشلىك قىلىشقا باشلاپتۇ:

— قۇشنى مەندىن ئېلىپ نېمە قىلىسىلەر؟

— مەدرىسىگە ئېلىپ بېرىپ، مۇدەررىسنىڭ ئالدىغا قويىمىز، دوستلىرىمىزنى مېھمان قىلىمىز.

— مېنىڭ تۇزىقىمنى سىلەرنىڭ مەدرىسىگىلەردىكىلەر توقۇمىغان، يىپلىرىنى موللىلار ئەشمىگەن، تۇزاقنى مەن ۋەخپە يەرگە قۇرمىغان، ۋەخپە غەللىدىن دان چاچمىغان؛ يا مەن كۈچۈمنى مەدرىسىگە ۋەخپە قىلمىغان، مېنى قورقۇتۇپ قۇشنى ئېلىۋالساڭلار شەرىئەتكە راۋا كېلەمدۇ؟ — دەپ ۋاقىراپتۇ ئۇۋچى.

— بىز سېنى قورقاتمىدۇق. پەقەت ئۇزەڭ ۋەدە قىلغان ھەققىمىزنى تەلەپ قىلدۇق. قۇشنى بەرمىسەڭ شەرتىڭ بۇزۇلىدۇ. ۋەدىگە ۋاپا قىلىشىڭ كېرەك-تە، — دېيىشىپتۇ تالىپلار.

ئۇۋچى تەڭلىكتە قاپتۇ. بىرىگە بىردىن قۇش بېرىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— زىياننى مەن تارتتىم، سىلەرگە توھپىمۇ بەردىم. ئەمدى ھىلىقى بىر بىرىڭلار بىلەن بەسلىشىۋاتقان گېپىڭلارنى ماڭىمۇ ئۇگەتىپ قويۇڭلارچۇ، كۈنلەرنىڭ بىردە پايدىسى تېگىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس.

— بىر خۇنسە توغرىسىدا مۇنازىرە قىلىشقان ئىدۇق.

— خۇنسە دېگەن نېمە ئۇ؟

— نەركەكمۇ ئەمەس، چىشىمۇ ئەمەس نەرسىنى خۇنسە دەيدۇ، — دەپتۇ تالىپلار.

ئوۋچى بۇ گەپنى ئىسدە مەھكەم تۇتۇۋاپتۇ ۋە بىر دانە قۇشنى ئېلىپ بالا - چاقىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ناھايىتى تەگلىك بىلەن بىر كۇنىنى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئەتىسى خۇددى زەررىن توخۇ ئۇز پەرلە- رىنى تۆزاق ئىچىگە تاشلىغاندەك، قۇياش پۇتۇن ئالەمگە نۇر ياغ- دۇرغاندا، ئۇ، ئوۋچى تورنى كوتىرىپ دەريا لېۋىگە كەپتۇ - دە، تەۋەككۇل قىلىپ دەرياغا تور تاشلاپتۇ. تاسادىپەن تورغا بىر بېلىق ئىلىنىپتۇ. ھەيھات، ئۇ شۇنداق چىرايلىق بىر بېلىق ئىكەنكى، ھېچ- قانداق سۆز ئۇنداق رەڭمۇ - رەڭ تاۋلىنىدىغان بېلىقنى تەرىپىيەت قىلمىغان ۋە ھېچبىر سۆز خەلقنىڭ كوزى بۇنداق ئاجايىپ شەكىل- لىك بېلىقنى كورمىگەن ئىكەن.

قوسىغى كۇمۇشتەك ئاق ھەم پارقىراق،
كوزلىرى ئاپتاپتەك روشەن ۋە ئويناق.
دۇمبىسى رەڭمۇ - رەڭ گۈزەل تاۋلانغان،
گوياكى ئالەمنى پۇتۇن يېپىنغان.

ئوۋچى ئۇنى كورۇپ، ھەيران ھەس قاپتۇ ۋە: "مەن بۇ يېشىمغا كەلگىچە بۇنداق چىرايلىق بېلىقنى كورمەپتىكەنمەن. ياخ- شىسى، بۇنى پادىشاغا سوغا قىلاي. ئەگەر پادىشانىڭ نەزىرىگە يېقىپ قالسا، مېنى ئېھتىياجدىن چىقارسا ئەجەپ ئەمەس" دەپ ئوي- لاپ، بېلىقنى كوتىرىپ پادىشانىڭ دەرگاھىغا كەپتۇ. دەل شۇ كۇنى پادىشا ئۇزىنىڭ خاس مەنزىلىدە ئولتۇرغان ئىكەن. پادىشا ئۇ جايغا مەرمەردىن بىر كول ياساتقان ۋە ئۇ كولگە خىلمۇ - خىل بېلىقلار- نى سالدۇرغان ئىكەن.

بارئىدى كۇمۇش تەنلىك بېلىقلار،
قۇلاقلىرىدا مەرۋايىت - ھېقىقلار

www.uyghurkitap.com

پادىشا يەنە يېڭى چىققان ئۆيدەك بىر قېيىق ياسىتىپ سۇغا چۈشۈرگەن ئىكەن.

يەنە بىر كىچىك قېيىق بار ئىدى ئۇندا،
ئاي ئاسماندا ئۈزگەندەك ئۈزەتتى سۇدا.

دەل شۇ چاغدا، پادىشا ئۇ كۆلگە نەزىرىنى تاشلاپ، بېلىقلار رەڭگىنى تاماشا ئەيلەپ تۇرغان ئىكەن. ئۇۋچى بېلىقنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلىپتۇ. پادىشا ئۇنى كۆرۈپ، خۇرسەن بولۇپ كېتىپتۇ ۋە ئۇۋچىغا مىڭ دىنار ئىنئام بېرىشكە بۇيرۇپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ۋەزىرلەردىن بىرى پادىشاغا ئاستاغىنا ئىلتىجا قىلىپتۇ:
— پادىشاھى ئالەم!

نۇر چۈشۈرسۇن تاجى تەختىڭگە بولۇپ بەختىڭ چىراق،
دۆلىتىڭ بولسۇن ھەمىشە بارچە ئاپەتتىن يىراق.

بۇ جاھاندا ئۇۋچى دېگەن تولا گەپ. بېلىق دېگەننىڭ ھەددى ھېساۋى يوق. ئەگەر سىلە بىر بېلىققا مىڭ دىناردىن پۇل بېرىۋېرىدىغان بولسىلا، ئۇنىڭغا خەزىنە توشامدۇ؟ خەرج - خىراجەت يېتىشەمدۇ؟ بېلىق دېگەننىڭ باھاسى تايىنلىق نەرسە، ئۇۋچىغا بېلىقنىڭ باھاسىغا چۈشلۇق ئىنئام بەرسىلە كۇپايە. ھەر كىشىگە ئۆز ھالىغا چۈشلۇق مەرھەمەت قىلىش كېرەك!

يۈز پاتمان سۇ سىغىدىغان كۆلگە ئەگەر،
ئۈچ يۈز پاتمان سۇ باشلىسا ۋەيران بولۇر.

— مەن ئۇنىڭغا مىڭ دىنار بېرىشكە ۋەدە قىلدىم، ئەمدى سۆزۈمدىن يېنىۋالسام توغرا كەلمەيدۇ، — دەپتۇ پادىشا.
— مەن بىر ھىلە ئويلىدىم، — دەپتۇ ۋەزىر، — شۇنداق قىلا-

ساق پادىشاھىمىنىڭ ۋەدىسىگىمۇ خىلاپ كەلمەيدۇ ھەم خەزىنىگە زىيان يەتمەيدۇ.

— قانداق ھىلە ئويلىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— ئوۋچىدىن، "بۇ بىلىغنىڭ ئەركەكمۇ، چىشىمۇ؟" دەپ سوراپىمىز، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئەگەر ئەركەك دىسە، "چىشىنى تېپىپ ئەكىلىپ بېرىپ، مىڭ دىنارنى ئالغىن" دەيمىز، ئەگەر چىشى دىسە، "ئەركىكىنى تېپىپ ئەكىلىپ بېرىپ ئالتۇننى ئال" دەيمىز. شۇنداق قىلساق ئۇ تېپىپ ئەكىلىشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ - دە، ئاندىن كېيىن ئازراق بىر نەرسە بەرسەك رازى بولۇپ كېتىدۇ.

— ھەي ئوۋچى، — دەپ سوراپتۇ ۋەزىرنىڭ مەسلىھىتىنى ماقۇل كۆرگەن پادىشا، — بىلىغنىڭ ئەركەكمۇ - چىشىمۇ؟

ئوۋچى تەجرىبىلىك ۋە زېرەك كىشى ئىكەن. ئۇ پادىشا ۋە ۋەزىرنىڭ بۇنداق سوئالىنى سوراشتىكى غەرىزىنى چۈشىنىپتۇ - دە، پىكىر غەۋۋاسىنى تەدبىر دەرياسىغا چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭدىن جاۋاپ گوھىرىنى ئاختۇرۇپ، تۈنۈگۈن ئۆلىمالاردىن ئۆگىنىۋالغان سوزنى تېپىپ چىقىپتۇ:

— بىلىغىم خۇنسە، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇ.

پادىشاغا ئۇنىڭ جاۋاۋى ماقۇل كېلىپ، دەرھال خەزىنىدىن مىڭ دىنار ئەپچىقتۇرۇپ، ئۇنىڭغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنى ئوزىنىڭ خاس خادىملىرىدىن قىلىپ تەيىنلەپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ئوۋچى ئۆلىمالارغا ئىككى قوش بىلەن خىزمەت قىلىپ، بىر ئېغىز ئىلىم ئۆگەنگەنلىگىنىڭ بەركىتى-دىن مىڭ دىنار پۇل تاپتى ۋە پادىشالىقنىڭ مەرھەمىتى بىلەن غېمى تۈگەپ بېشى ئۇستۇن بولدى. دىمەك ئىلىم ئۆگىنىش ئۈچۈن جاپا - مۇشەققەت چېكىش ۋە ئالىملارغا خىزمەت قىلىشتىن كىشىگە ناھايىتى كوپ پايدا - مەنپەئەت ۋە بەركەت ھاسىل بولغۇسىدۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

ئىلىم تاپساڭ بولۇرسەن ئەلگە پىسەنت،
دانىشلىك بىرلە بولۇر قەدرىڭ بەلەنت.
ئىلىم ئىستەپ كوپ جاپا چەكسەڭ ئەگەر،
ئەيلىگەيسەن قارا توپراقلارنى زەر.

زاھىت مېھمانىنىڭ سوزلىرىدىن ئۇنىڭ ئىبرى تىلىنى ئۇگىنىشكە ھەقىقەتەنمۇ چىڭ بەل باغلىغانلىقىنى كورۇپ، ئۇنىڭغا تەلىم بېرىشكە باشلاپتۇ. لېكىن بىر نەچچە ۋاقىت ئۇنىڭغا ناھايىتى ئىخلاس بىلەن ئۇگەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ھېچ تىلى كەلمەپتۇ. زاھىت ئۇنىڭغا ھەر قانچە كوپ ئۇگەتكىنى بىلەن پايدىسى بولماپتۇ. زاھىت ئۇنىڭ كوڭۇل باغچىسىغا سوز دەرىخىنى تىككەن بولسىمۇ، مەھرۇملىقتىن باشقا ھېچقانداق مېۋە بەرمەپتۇ.

كىشىگە تەۋپىق مەدەتكار بولمىسا،
پايدا بەرمەس تىرىشىش ھەم ئىلتىجا.

بىر كۇنى زاھىت مېھمانغا شۇنداق دەپتۇ:
— ھەي قىسمەتلىك مېھمان! بۇ قىيىن ئىشنى ئوزەڭ پەيدا قىلدىڭ ۋە كوڭلۇڭنى رەنجىتىپ بىر مۇنچە جاپاغىمۇ قالدىڭ. شۇنداقتىمۇ بۇ تىلغا ھېچ ئاغزىڭ كەلمەيۋاتىدۇ، ئەمدى ھەپىلەڭ كەلمىگەن ئىشنى قىلىمەن دەپ ئاۋارە بولماي، بۇ تىلنى ئۇگىنىشتىن ۋاز كەچسەڭ بولۇرمىكىن:

بىلسەڭ ئەگەر مۇرادىڭ كەلمەس بولسا قولۇڭدىن،
ئۇنىڭ ئۇچۇن ئارتۇقچە چەكمىگەيسەن رەنج ئەلەم.
يۇرگەن يولۇڭ ئەگەردە يەتكۇزمىسە مەنزىلگە،
يۇرمىگەيسەن ئۇ يولغا قويۇپ بىھۇدە قەدەم.

ھالىڭغا مۇناسىپ كەلمەيدىغان تىلنى ئۆگىنىمەن دەپ، ئانا تىلىڭنى تاشلاپ قويۇشۇڭمۇ ياخشى ئىش ئەمەس.

— ئاتا-بوۋا، ئەجداتلىرىنىڭ جاھىللىق ۋە بىلىمسىزلىكلىرىنىمۇ ئەتىۋارلاش ئەخمەقلىقتۇر، — دەپتۇ مېھمان، — بۇ توغرىدا مەن ھەرگىز دورامچىلىق قىلمايمەن، بەلكى ھەقىقەت يولىغا ماڭىمەن. ئەجدادىنىڭ نادانلىقلىرىغا تەقلىت قىلغۇچىلار ھېچقاچان گۇمان باياۋانىدىن چىقىپ، ھەقىقەت مەنزىلىگە يېتىپ بارالمايدۇ.

ئەي دورامچى، تاشلىۋەتسەڭ پەردىنى،
كورگەيسەن ھەق نۇرى بىرلە بارچىنى.
ھەقنى قىلغىن ھەممە تەقلىتتىن جۇدا،
ھەقنى داۋۇت بىل، ئۇ تەقلىتنى سادا.

— مەن ساڭا نەسىھەت قىلىش بىلەن ئۆز بۇرچۇمنى ئادا قىلدىم، — دەپتۇ زاھىت، — لېكىن ساڭا ماقۇل كەلمىدى. سەن ھازىر پەرەڭ تىلى بىلەن ئۆزەڭنىڭ خالىغان سوزۇڭنى ئېيتالايسەن، ئەمما ئېبرى تىلىنى تولا تەكرارلاش نەتىجىسىدە پەرەڭ تىلىنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىپ، ئۇنىمۇ بىلەلمەي، بۇنىڭدىنمۇ قۇرۇق قالۇرسەنمىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن. سېنىڭ ئەھۋالىڭ خۇددى كەكلىكنىڭ مېڭىشىنى ئۆگىنىمەن دەپ ئۆزىنىڭ مېڭىشىنىمۇ ئۇنتۇپ قالغان قاغىنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشاپ قالمىسۇن يەنە!

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ مېھمان.

— بىر كۈنى بىر قاغا، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ زاھىت.

دورامچى قاغىنىڭ ھېكايىسى

بىر كۈنى بىر قاغا ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ، يەر ئۈستىدە نەزەر

www.uyghurkitap.com

سالغان كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك دەرىجىدە ناھايىتى چىرايـ
لىق يورغىلاپ يۈرگەن بىر كەكلىكنى كورۈپ قاپتۇ.

ئەجەپ خۇشخۇي قەدەم تاشلاپ دىلىمنى بىقارار قىلدىڭ،
يەنە بىر جىلۋە قىلغىن بۇ جېنىمنى ھەم قىلاي قۇربان.

كەكلىكنىڭ شۇنداق چىرايلىق قەدەم تاشلاشلىرى قاغىغا ياراپ قاپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ مېڭىشلىرىنى ئۆگەنمەكچى بولۇپ، ئۈمىت قىلىپ داۋاملىق ئۇنىڭ كەينىدە يۈرۈپ، مۇلازىمەت قىلىشقا باشلاپتۇ ۋە ئۇنىڭ يورغىلاشلىرىنى تاماشا قىلىپتۇ.

خىرامان يورغىلاپ گۈلشەندە جەۋلان ئەيلىسەڭ كەكلىك،
بۇ ئاقاق پۇتۇم بىرلە سېنى قانداق قىلاي تەقلىت.

بىر كۈنى كەكلىك قاغىغا شۇنداق دەپتۇ:
ــ ھەي دىۋە تەلەت قارا يۈز، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ماڭا ئەگىشىۋېلىشىڭدىكى غەرىزىڭ نىمە؟
ــ ئەي گۈزەل كۆلگۈنچەك كەكلىك:

مېڭىشىڭ كوڭلۇمنى ئالدى، مەن كوڭۈلنىڭ كەينىدىن،
بالەيۇ پەريات قىلىپ تىنماي يۈرەرمەن بىقارار.

ماڭا سېنىڭ مېڭىشىڭنى ئۆگىنىش ھەۋىسى پەيدا بولدى. شۇڭا نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئارقاڭدىن قالماي يۈرۈۋاتىمەن. سېنىڭ مېڭىشىڭنى ئۆگىنىپ ئۆزەمگە پەخىر پەيدا قىلاي دەيمەن.
ــ ھەيھات، ــ دەپ كۈلۈپ كېتىپتۇ كەكلىك، ــ سەن نەدە، مەن نەدە؟ سېنىڭ مېڭىشىڭ ۋە مېنىڭ يورغىلىشىم ئۆزىمىزگە خاس ئىككى خىل تۇغما خۇسۇسىيەت تۇرسا، خالىقنىڭ

قىلغان ئىشنى مەخلۇق ھەركەت قىلىپ ئۆزگەرتكىلى بولامدىكەن؟ بۇ خىيالدىن ۋاز كەچكىن، بۇ ئىش سىنىڭ قابىلىيىتىڭگە لايىق ئىش ئەمەس.

— بۇ ئىشقا قەدەم قويغان ئىكەنمەن، نەسىھەت ۋە تەنبىھ بىلەن ئۇنىڭدىن ۋاز كەچمەيمەن.

مەن تەۋەككۇل كېمىسىنى سالدىم بۇ غەم دەرياسىغا،
يا ئۆلۈمگە ئۇچرىغايمەن ياكى تاپقايمەن مۇرات. —

دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ قاغا.

شۇنداق قىلىپ بىچارە قاغا بىرنەچچە ۋاقىت كەكلىكنىڭ ئارقىسىدا يۈرۈپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ مېڭىشىنى ئۆگىنەلمىگەنىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنىڭ مېڭىشىنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتۇ ۋە ھەرقانچە تىرىشىپ باقسىمۇ بۇرۇنقى ئادىتىنى تاپالماپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، سەن ئۆزەڭنى بىھۇدە جاپاغا سالغانلىغىڭنى ۋە نامۇۋاپىق ئىشنى باشلاپ قويغانلىغىڭنى چۈشىنىشىڭ كېرەك. خۇددى دېخانچىلىق قىلىمەن دەپ ئاۋارىلىغىڭنىمۇ زايا قىلىۋەتكىنىڭدەك، ئاخىرى ئىبرى تىلىنى ئۆگنىمەن دەپ پەرەڭ تىلىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىسەن ئەمدى.

بىرىپ جاننى ۋىسالىغا يېتەرمەن دەپ ئۈمىت تۇتتۇم،
جېنىمنى بەردىمۇ ئەمما ۋىسالىدىن قۇرۇق قالدىم.

مېھمان زاھىتنىڭ نەسىھىتىنى قوبۇل قىلماي، ئىبرى تىلىنى تەكرارلاشقا باشلاپتۇ. ئاقىۋەت ئۇ تىلنى ئۆگىنەلمەپتۇ ۋە پەرەڭ تىلىنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتۇ.

مانا بۇ ئۆز ئىشىنى تاشلاپ، ئۆزىگە لايىق بولمىغان ئىشنى باشلاپ، زىيان تارتقان كىشىلەرنىڭ داستانى. بۇ باپ پادىشالار-

نىڭ دىققەت قىلىشى ۋە ئەھمىيەت بېرىشىگە تەئەللۇقتۇر. ئەگەر پادىشا ھاكىمىيىتىنىڭ ئەبەدى بولۇشىنى، پۇقرالىرىنىڭ تۇرمۇشى پاراۋان، دۈشمەنلىرى يەر بىلەن يەكسان، دوستلىرى شاد-خۇردان بولۇشىنى خالايدىغان بولسا، بۇ باپتىكى سۆزلەرنى چوڭقۇر ئويلاپ بېقىشى كېرەك ۋە بۇنىڭدىن بەھرە ئالغانلىقىنىڭ نەتىجىسى سۈپىتىدە، بىلىمسىز نادان كىشىلەرنى بىلىملىك ئالىملار بىلەن باراۋەر كۆرمەسلىكى كېرەك. چۈنكى نادان كىشىلەر ھەمىشە ئۆزىنى چوڭلار ۋە بىلىملىك كىشىلەر بىلەن باراۋەر كۆرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەھۋالى خۇددى ئارغىماقنىڭ قېشىغا كېلىپ قالسا ئۇنىڭ بىلەن چېپىشقىلى كېلىدىغان توكۇر ئېشەككە ئوخشايدۇ. ۋاھالەنكى ئۇلار چېپىشىپ قالىدىغان بولسا، ئېشەك ئارغىماقنىڭ ئايىغى ئاستىدىن چىققان چاڭغىمۇ يېتىشەلمەيدۇ.

كوزىغا قويسا ئەگەر كوز لەئلە ۋە گوھەر بىلەن،
ئوخشىماس ھېچ ۋەجە بىرلە ئەسلى جەمشىت جامىغا.

ئەگەر ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى پەرق - تاپاۋەت يوقالسا، نادانلار ساۋاتلىقلارنىڭ ئورنىغا ئولتۇرۇشسا، ساۋاتلىقلار ئۆزىنى ئالىملار بىلەن سېلىشتۇرۇپ لاپ ئۇرۇشسا، نەتىجىدە پادىشانىڭ شان-شەۋكىتى سۇنىدۇ، مەملىكەتكە خەۋپ يېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، بۇرۇنقى ئۆتكەن پادىشالار بەدنەسىل ۋە نادانلارغا ئىلىم ۋە خەت قىلدۇرمىغان، ئەگەر كاسىپلار پەزىلەت تېپىپ ئەھلى دۆلەتكە ئايلانسا، موللا ئالىملار كاسىپلارنىڭ ئورنىغا چۈشسە موللا ئالىملار-قانداقمۇ كاسىپلارنىڭ ھۈنىرىنى قىلالىسۇن؟ كاسىپلاردىن قانداقسىگە ئالىملارنىڭ بىلىمى چىقسۇن؟ ئۇنداق بولىدىغان بولسا، بۇنداق ئەھۋالنىڭ پۈتۈن مەملىكەتكە زىيىنى تەسىر قىلىپ، بارلىق ئامۇخاسىنىڭ مەئىشىتى بۇزۇلىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن، بارلىق ئەقىللىق كىشىلەر ئولىمالارنىڭ ۋەز-نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سېلىپ، ئۇنى كۆڭلىگە ئورنىتىشى، ئۇنىڭدىن

ئالغان بەھرە بىلەن تەجرىبە ھاسىل قىلىپ، ئەدەپ - ئەخلاق، قائىدە - يوسۇننى ئەيىپ نۇقسانلاردىن تازىلىشى كېرەك.

ئۇنى دىگىن جاھاندا مەرد - ئاقىل،
نەسىھەتلەرنى ئاڭلاپ بولسا كامىل.
گويا سوز گوھەردۇر، ئېيتقۇچى غەۋۋاس،
سەن ئالغايسەن ئۇنىڭدىن گوھىرى خاس.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئون ئىككىنچى باپ

يۇۋاش بولۇش، ئېغىرلىق قىلىش ۋە ئويلاپ ئىش كۆرۈشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

دۆلەتمەن شاھەنشاھ داڭدار ھەكىمگە قاراپ، ئۇنى ماختاپ شۇنداق دەپتۇ:

ئەي ئالەم ئىچرە بىر يىگانە ھەكىم،
كۆرمىدى زاماندا سەندەكنى ھېچكىم.

— ئۆز كەسپىنى قويۇپ باشقا بىر ئىشقا تۇتۇش قىلىپ، ئۇنىمۇ قولغا كەلتۈرەلمەي، بۇنىمۇ قولدىن كەتكۈزۈپ قويغان كىشىنىڭ داستانىنى بايان قىلدىڭ. ئەمدى پادىشالارنىڭ قايسى سۈپەتلىرى ياخشىراق ۋە قايسى خىسلەتلىرى يېقىملىقراق ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرسەڭ ئىكەن. مەن ئون ئىككىنچى ۋەسىيەتتە: "پادىشالار يۇۋاشلىق ۋە ئېغىرلىقنى ئۆزلىرىگە لازىم تۇتۇشى كېرەك" دېگەنتى كۆرگەن ئىدىم. شۇندىن كېيىن مەندە: "پادىشالار ئۈچۈن يۇۋاشلىق ياخشىمىدۇ ياكى ساخاۋەت، ياكى شىجائەت ياخشىمىدۇ؟"

دىگەن شۈبھە پەيدا بولدى. مۇشۇ شۈبھىنىڭ تۈگۈنىنى كوڭلۈمدىن يېشىپ، بۇ ئۈچ سۈپەتنىڭ قايسىسى ياخشى ئىكەنلىكىنى تاللاپ بەرسەڭ.

شىرىن سوزلۈك بەرەھمەن گوھەردەك ئىبارىلەر بىلەن شۇنداق دەپتۇ:

ئەي شاھىم ھەممىگە سەنسەن ھوكۈمران،
تۇتار ھەر ھوكمىڭنى زىمىن ۋە ئاسمان.

— بىلگىنكى، پادىشانى ئۇلۇغ ۋە ھەيۋەتلىك كورسىتىدىغان، پۇقرالارنىمۇ پادىشادىن خوشال بولىدىغان سۈپەت يۈۋاشلىق ۋە خۇشخۇيلۇقتۇر. سەن قايسىسى ياخشى ئىكەنلىكىنى ئايرىيالمايۋاتقان ھېلىقى ئۈچ سۈپەتنىڭ ھەممىسى پادىشالارغا كېرەك بولىدىغان خىسلەتلەردۇر. ئەمما شىجائەت ئاندا-ساندا كارغا ياراپ قالىدۇ، ساخاۋەت بىلەن يۈۋاشلىق بولسا ھەممە ۋاقىت زورۇردۇر. شۇنداق بولغاندىن كېيىن، سېخىلىق ۋە يۈۋاشلىق شىجائەتتىن ياخشىراق بولىدۇ-دە! ئىككىنچىدىن ساخاۋەتنىڭ پايدىسى پادىشانىڭ ئىنئامىدىن بەھرە تېپىشقا سالاھىيىتى بار بولغان كىشىلەرگىلا يېتىدۇ. لېكىن يۈۋاشلىقنىڭ مەنپەئەتى بارلىق ئامۇخاسقا، لەشكەر ھەم پۇقرالارنىڭ ھەممىسىگە يېتىپ بارىدۇ. بۇنىڭدىن يۈۋاشلىقنىڭ ئۇ ئىككىسىدىنمۇ ئەۋزەل ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ.

بولسا كىمنىڭ قەلبى ياخشى ھەم مىجەزى خۇشپېئىل،
سەن ئۇنى شەكسىز دىگىنكى كىشىلەرنىڭ ياخشىسى.

بۈزرۈكلاردىن بىرى: "ئەگەر بىر تال قىلنىڭ بىر ئۇچىنى مەن تۇتسام، يەنە بىر ئۇچىنى ھەممە خالايىق تۇتۇپ تارتىپ ئۈزمەكچى بولسا، ھەرگىزمۇ ئۈزەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلار كۈچ بىلەن تارتسا،

مەن ئۇلار تەرەپكە بارىمەن. ئەگەر ئۇلار كۆچمىسە، مەن ئاستا تارتىپ، ئۇلارنى ئۆز تەرىپىمگە ئەپكىلىمەن. يەنى مېنىڭ يۇۋاشلىقىم ۋە خۇشخۇيلۇقۇم شۇ دەرىجىدىكى ئالەم ئەھلىنىڭ ھەممىسى بىلەن ياخشى چىقىشىمەن" دېگەن ئىكەن.

مەن ئۇنى ئىستەرمەنۇ ئۇ ئۆزگىنى كوزلەر ھامان،
كەلمىسە ئۇ مەن تەرەپكە مەن بارۇرمەن ئۇ تامان.

بىلمەك كېرەككى، ئېغىرلىق ۋە يۇۋاشلىق پادىشالار ئۈچۈن زىبۇ-زىننەت بولىدىغان ياخشى خىسلەت. چۈنكى ئۇلارنىڭ ھوكۈملىرى جاھان ئەھلىنىڭ جانلىرى ۋە ماللىرى ئۈستىدە يۈرگۈزۈلىدۇ. بەس، ئۇلار ئەگەر خۇيلىرىنى يۇۋاشلىق ۋە دىيانەت بىلەن زىننەتلىمىسە، بىر قوپاللىق بىلەن خالايىقنىڭ ھاياتلىقىنى بەربات قىلىۋېتىدۇ-دە، مەملىكەتتىن نىزام ۋە كۆڭۈل ئارامى يوقىلىدۇ.

ھوكۈم سۈرمەك كېرەكتۇر شاھى دەۋران،
قىلىپ چوكتۇر پىكىرلەرنى پاراۋان.
پىكىر قىلماي راۋان قىلسا سىياسەت،
دەخلىگە ئۇچرىغاي پۇقرا ۋە دولەت.

ئەگەر پادىشا ساخاۋەت سۆيى بىلەن جاھان يۈزىدىن ئېھتىياج غۇبارىنى يۇيسا ياكى شىجائەت ئوتى بىلەن دۈشمەنلەر ئۆمرىنىڭ خامىنىنى كۆيدۈرسە، شۇ سۈپەتلەر بولۇپ تۇرۇپ، ئەگەر خۇيى قوپال بولسا، بىر جاپا بىلەن ساخاۋىتىنىڭ بولغىنى تىندۇرۇۋېتىدۇ؛ بىر غەزەپ بىلەن مىڭلاپ كىشىنىڭ جانلىرىنى قىرىۋېتىدۇ، ئەمما ئۇنىڭ ساخاۋىتىدە نۇقسان ۋە شىجائىتىدە كەمچىلىك بولمىسۇ، دوستلۇق، كۆڭۈل ئىزلەش، يۇۋاشلىق ۋە خۇشخۇيلۇق بىلەن پۇقرالار ۋە لەشكەرلەرنى ئۆزىدىن خوش قىلالايدۇ-دە،

www.uyghurkitap.com

پۈتۈن جاھان ئەھلىنى تەرەپتارلىق ۋە خىزمەتكارلىق رىشتىسىگە باغلىيالايدۇ.

گۈل يۈزۈڭ ئەلگە ياخشى ئىچىلسا،
جان دىماغىنى بۇيى خۇش قىلسا.
بەرسە جاھانغا خۇلقۇڭ ئارايىش،
بولغۇسى ئاندىن ئەلگە ئاسايىش.

ئاندىن، پادىشا يۇۋاش بولۇشىنىڭ ئۈستىگە، ئېغىر بېسىق بولۇشى كېرەك. چۈنكى چىدامسىز يۇۋاشلىق ئەيىپتىن خالى ئەمەس. ئەگەر كىشى يۇۋاشلىق قىلسا، نۇرغۇن كۆلپەتلەرنى كۆتەرگەن ھالەتتىدۇ، ئاقىۋەتتە يەڭگىللىك قىلىپ قويسا، بارلىق بەرداشلىقلىرىنىڭ ھەممىسى زايا بولىدۇ!

بەرداشلىق يېرىگە قويساڭ گەر ئاياق،
شەۋكىتىڭ يېنىڭدا تۇرغاي مىسلى تاغ.

پادىشالار غەزەپتىن يىراق بولۇشى لازىم. چۈنكى ئۇنىڭ ئاقىۋىتى پۇشايمانلىق كەلتۈرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ: "يۇۋاشلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ خۇيى، ئاچچىقلانماق ئىتنىڭ ئىشى" دېگەن گەپ بار. ھەقىقەت ئەھلىنىڭ ئالدىدا شۇ ئىش ئېنىق ۋە مۇقەررەركى، ھەر كىشى ئۆزىنىڭ غەزىۋى ئۈستىدىن غالىپ كېلەلمىسە، ساداقەتلىك دەرىجىسىگە يېتەلمەيدۇ. «ناۋادىرۇل كەلىمات» ① دېگەن كىتاپتا شۇنداق يېزىلغان ئىكەن:

بىر كىشى بىر بۇزرۇكۋاردىن: "بارلىق ياخشى خۇلۇقنى كىشىنىڭ يادىدا تۇتۇشى ئاسان بولغان بىر سۆپەتكە يىغىنچاقلاپ بەرسەڭ؟" دەپ ئىلتىماس قىلغان ئىكەن. ئۇ بۇزرۇك كىشى:

---

① ناۋادىرۇل كەلىمات — "نادىر سوزلەر".

"غەزەپنى تەرك ئەتمەك ھەممە ياخشى خۇيلارنىڭ ئاتىسى، ئاچچىقلانماق بارلىق يامان خۇيلارنىڭ ئانىسى" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

گىنە - ئاداۋەت ئەمەس ئىنساننىڭ ئىشى،
بەلكى ئۇ شۇمنىڭ، ياماننىڭ ئىشى.
ئالەم ئىچرە شۇم ئاداۋەتچى بولۇر،
كى بۇلارنىڭ ئەسلى دوزاختىن ئىرۇر.
گىنەخور دوزاخ ئارا تاپقاي قارار،
چۈنكى كۈل ئازگال ئىچىگە تاشلىنار.

پادىشالارغا ۋەزىر شۇنىڭ ئۈچۈن لازىمكى، ئەگەر پادىشالار سەلتەنەت غۇرۇرى بىلەن يۇۋاشلىق يولىدىن چىقسا، ۋەزىرنىڭ نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى توختىتىۋېلىشى ھەم چىدام مۇقامىغا كەلتۈرۈشى ئۈچۈن زورۇردۇر، مۇشۇ تەۋپىقنىڭ بەركىتىدىن ئۇلار ھەممە ئىشتا غالىپ بولالايدۇ. شان - شەرەپ ۋە غەلىبە ئۇلارغا ھەمىشە يار - مەدەتكار بولىدۇ. ئەگەر تاسادىپەن پادىشا نەپس ھاۋاسىنىڭ كەينىگە كىرىپ، غەزەپ يۈزىسىدىن بىر ئىشقا ھۆكۈم سۈرىدىغان بولسىمۇ، ئۇنى ۋەزىرگە بۇيرۇيدۇ، ۋەزىر بولسا توغرا تەدبىرى بىلەن ئۇنىڭغا ياخشى چۈشەنچە بېرىدۇ. ئاقەتسىزلىكى ۋە يەكگىللىكىنىڭ زەربىنى چۈشىنىپ بولۇشتىن بۇرۇن، پۇشايماننىڭ ساقايماس كېسەللىگە گىرىپتار بولماسلىقى ئۈچۈن چارە - تەدبىر قىلىدۇ. بۇ ئىش ھىندىستان پادىشاسى بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرىنىڭ ئارىسىدىمۇ يۈز بەرگەن ئىدى.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ راي.

— ھىندىستان شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن.

ھىندىستان شاھى بىلەن مەلىكە ۋە ۋەزىرنىڭ ھېكايىسى

ھىندىستان شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە ھېلار ئىسىملىك بىر پادىشا بار بولۇپ، ئۇ خەزىنىسى ھەددى-ھېساپسىز، لەشكەرلىرى سان-ساناقسىز پادىشا ئىكەن.

سايە سالغان نەيزىسى ئەل-ئاھالە بېشىغا،
دىن ۋە دۇنيانى ئېلىپ تېخى ئۆز پاناھىغا.

ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بار بولۇپ، نۇرلۇق قۇياش ئۇلارنىڭ يۈزىدىن نۇر تەلەپ قىلىدىكەن؛ تولۇن ئاي ئۇلارنىڭ رۇخسارىنىڭ گۈزەللىگىدىن ھەيران ئىكەن. بىرىنىڭ كېلىشكەن قامىتىنى كورۇپ، سەرۋىنىڭ پۇتى ھەسرەت لېيىغا پېتىپ قالىدىكەن؛ يەنە بىرىنىڭ يارىشىملىق مېڭىشىنى كورۇپ، كەكلىك ئۆز مېڭىشىنى ئۇنتۇيدىكەن.

بىرىنىڭ لالىدەك چىرايلىق يۈزى،
بىرى چۈپ ئېچىلغان گۈزەل گۈل ئوزى.

ئۇلارنىڭ تاشقى كورۇنۇشى قانداق ياخشى بولسا، ئىچكى دۇنياسىمۇ شۇنداق بىزەلگەن، چىرايى قانداق چىرايلىق بولسا، قەلبىمۇ شۇنداق گۈزەل ئىكەن. ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى سەھلى يەمەن ئىكەن، ئىككىنچىسىنىڭ ئىسمى ماھى خوتەن ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئانىسىنىڭ ئىسمى ئىران دۇخت ① ئىكەن. ئۇمۇ شۇنداق ساھىپ جامال ئىكەنكى، ئاپتاپ كېلىنى ئۇنىڭ نازىنىن يۈزىدىن رەشك ئېتىپ، ئوزىنى پىنھانلىق پەردىسىگە ئورايدىكەن، جىڭگىلەك زۇلپىنى كورۇپ، سۇمبۇل خىجىللىقتا ئىزتىراپقا چۈشىدىكەن.

---

① ئىران دۇخت — ئىران قىزى دىگەن مەنىدە.

www.uyghurkitap.com

ھوسنى ئەقلىمىدا ئۇ تاپقان كامال،
نازىنىن يۈزلۈك گۈزەل ساھىپجامال.
ئىككى قارا زۇلپى ھەم باشقا - باشقا،
كەمەندىنى سالغان ئىدى قۇياشقا.
بارمۇ ھېچ جاھاندا شۇنداق لاتاپەت،
گۈلگە سۇمبۇل چىرماشقان كەبى ھالەت.

بۇ گۈزەل سەدەپ بىلەن ئىككى ئىسىل گوھەرگە پادىشا ناھايىتى ئامراق ئىكەن. شۇڭا ئۇلارنىڭ جامالىرىنى بىردەم كورەلمىسە ئارام ئالالمايدىكەن. ئۇنىڭ بىر ۋەزىرى بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى پىلار ئىكەن. ھىندى تىلىدا پىلار دىگەن سوزنىڭ مەنىسى "يۈزى مۇبارەك" دىگەن بولىدىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ توغرا پىكىرلىرى بىلەن خالايىق ئارىسىدا مەشھۇر بولغان، تۈزۈك تەدبىرلىك، ئەل تىلىدا داڭقى ئاتالغان دانىشمەن ھەم ئەقىل - پاراسەتتە يەككە-يىگانە، ھاۋادارلىق ھەم ئەقىداتتا تەڭدىشى يوق بىر بۈزرۈكۋار كىشى بولۇپ، زامان تىلى ئۇنىڭ كامالىتىنى ماختاپ مۇنۇ بېيىتنى ھەمىشە تەكرار قىلىدىكەن.

قويالماس سەن تۈرۈپ دەۋراندا ھېچكىم،
ۋەزىرلىك تەختى ئۈستىگە قەدەمنى.
سېنىڭ كاتىپلىرىڭدىن ھەر كىمەرسە،
ئاتارۇت ئىلكىدىن ئالۇر قەلەمنى.

بۇ ۋەزىرنىڭ كامال ئىسمىلىك بىر مىرزىسى بار ئىكەن، ئۇنىڭ لاتاپەتلىك قەلىمىنىڭ تىلى پاساھەت سىرلىرىنىڭ خەزىنىسى ئىكەن. ئۇنىڭ مۇكەممەل ئەسەرخانىسىنىڭ ئەۋجى بالاغەت نۇرىنىڭ پارقىرىغى ئىكەن. ۋەزىر زىمىنىنىڭ ئالماسى ھەرقانداق بىر مەنا جەۋھىرىنى تېشىدىغان بولسا، ئۇنىڭ كامىل زېھنى شۇ ھامان ئۇنى

ياخشى ئىبارىلەر يىپىغا تىزىدىكەن. ھەرقانداق بىر ھەقىقەت
مېلىنى ۋەزىرىنىڭ ئەقلى- تەدبىر تارازىسىدا تارتىدىغان بولسا، ئۇ-
نىڭ ئىدراك دالالەتچىسى يارامىلىق تەرىپلىرى بىلەن دىققەت
قىلغۇچىلار بازىرىنىڭ خېرىدارلىرىغا ئۇنى ماختاپ بېرىدىكەن.

جانغا راھەت ئىدى تەقرىرى،
دىلنى شات قىلاتتى تەھرىرى.
ئىشقا سالسا گەر قەلەم تىلىنى،
بىلدۈرەر ئىدى ۋاقىئە سىرىنى.

ئۇ پادىشانىڭ بىر ئاق پىلى بار بولۇپ، ئۇ پىل جەڭ مەيدانىغا
خۇددى بوراندەك ئېتىلىپ، تاشلارنى تېشىۋېتىدىغان چىشى بىلەن
باغرى تاشلارنىڭ كوكسىدىن توشۇك ئېچىۋېتىدىكەن. تومۇر تاغنىڭ
ئىچىدە بولىدىغان بولسىمۇ بۇ پىل گويا تومۇر ئىچىدىكى تاغدەك،
گەرچە تۇت پۇتى بىلەن ماڭسىمۇ خۇددى پۇتى يوق تاغدەك
ھەيۋەتلىك كورۈنىدىكەن.

چوڭلۇقى بىلەن تاغدىنمۇ ئاشقان،
ئىدى پەلەككە بېشى تاقاشقان؛
يوغان خارتۇمى بىر ئەجدىھادەك،
دۈشمەن بېشىغا كاتتا بالادەك.

پادىشانىڭ ئۇنىڭدىن باشقىمۇ يەنە ناھايىتى زور ھەم يامان ئىككى
پىلى بار ئىكەن، ئۇلار يوغان خارتۇملىرىنىڭ مۇشتۇمى بىلەن
دۈشمەنلەرنىڭ باشلىرىنى مەيداندىن توپتەك دومىلىتىدىكەن؛ ئۇ-
مۇتقا ئوخشاش پۇتلىرى بىلەن بويۇنتاۋلىق قىلغۇچىلارنىڭ بويۇن-
لىرىنى ئۇشتۇپ- ئۇشتۇپ تۇپراققا چەيلىۋېتىدىكەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرىسى

قورقۇپ تۇرار ئىدى پەلەك گەردىشى،
ئۇلار جەڭ قىلغاندا ئېگىپ بېشىنى.
بىرى مىررىخ ئۇزرە خارتۇم ئۇزاتسا،
سانچىيتتى زۇھەلگە بىرى چىشىنى.

ئۇنىدىن باشقا، ئۇ پادىشاننىڭ يەنە ئىككى دەشتكە لىق تول-غان تۇگىلىرى بار بولۇپ، چاڭ-توزاڭلارنى توزۇتۇپ بىر ماڭىدى-غان بولسا، بىر كېچىدە ئىقلىمنى كېسىپ ئۆتۈپ، بىر قەدەمدە ئالەمنى مالەم قىلىۋېتىدىكەن. ئۇ تۆگىلەر بويۇن بىلەن قوللىرىنى يا ۋە ئوق قىلىپ، كوكرەكلىرى بىلەن پۇتلىرىنى قالقان ۋە گۇرزا قىلىپ، يەر يۈزىنى ئۆزىگە قارىتىپ بولغان ۋە سەپەر يوللىرىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتكەن ئىكەن.

قەلبى كەڭ دەرۋىش كەبى ئەيلەپ گويا تاغدەك چىدام،
ئورۇن ئۇتقان باياۋاندا، قىلغان تىكەننى ئۇ تائام.

ئۇ پادىشاننىڭ يەنە شۇنداق تېز چاپىدىغان بىر ئېتى بار ئىكەنكى، ئەگەر ئۇنىڭ تىزگىنىنى قويۇۋېتىدىغان بولسا، تېزلىكتە سابادىن يۈز ھەسسە ئېشىپ كېتىدىكەن، ئۇنداق چاغدا، ئېتىنىڭ شا-مال ئۇنىڭ ئايىغىدىن چىققان چاڭلىرىنىڭ چېڭىغىمۇ يېتەلمەيدىغان-لىقىغا ھېچكىممۇ گۇمان قىلمايدىكەن. پەلەكنىڭ كوك ئارغىمىغى جاھان سەھنىسى ئۈستىدە ئەزەلدىن تائەبەتكىچە ئايلانسىمۇ، ئۇن-داق چاپقۇر ئارغىماقنى كورەلمەيدىكەن؛ روزىگار دەۋران مەيدانىنى ئاۋالدىن تا ئاخىرغىچە كەزسىمۇ، ئۇنداق تېز يۈرىدىغان ئاساۋ ئاتقا يېتەلمەيدىكەن.

بىردەمدە كېزەر ئىدى جاھاننى،
يەرنىڭ يۈزىدە بەلكى ئاسماننى.

دائىم بولاتتى ئۇنىڭ سۇلغى.
پەلەك يايلىغى قۇياش بۇلغى.
غەرق بولغان چاغدا ئۇ تەر ئىچىگە،
دەيتتىڭىز "چاقماق يامغۇر ئىچىدە".

پادىشانىڭ يەنە جاۋاھىرلار بىلەن زىننەتلەپ، گوھەرلەر بىلەن كوز قويغان بىر قىلىچى بولۇپ، قارىغان كىشىگە خۇددى يوپۇرماقلار يۈزىنى شەبنەم تامچىلىرى بىلەن بېزىگەندەك ياكى ئاسمان سەھنىسىنى يۇلتۇز گوھەرلىرى بىلەن زىننەتلىگەندەك چىرايلىق كورۇنىدىكەن. زاتىدىكى جوھىرى ساپ بولغانلىقى ئۈچۈن، قارىغاندا، خۇددى ئالماس يۈزىدىكى چۈمۈلىنىڭ ئىزىدەك، ياكى پولات تاختايغا قونغان چىۋىننىڭ قانىتىدەك مەۋجىلىنىپ، كوزنى چاقنىتىپ تۇرىدىكەن. ئۇنى شەمشەر دىمەك مۇۋاپىق ئەمەس، بەلكى ئۇ يامغۇر ئورنىغا قانلارنى چاچىدىغان بۇلۇت ياكى شولە مەيدانىدا چوغلارنى ئاچىدىغان چاقماق ئىكەن.

ئۇ گوياكى بەرگسىز بىر شاخ بولۇپ،
قىزىرىپ تۇراتتى جەڭ سورۇنىدا.
خۇددى نىلۇپەر بولۇپ ئۇچلۇق ئۇچى،
قاننى يوشۇرغان ئىدى ئوز قارنىدا.

پادىشا بۇ نەرسىلەرنىڭ ناھايىتى بەك پەخىرلىنىدىكەن ۋە ئۇ نەرسىلىرى بىلەن ھىندىستاننىڭ باشقا پادىشالىرىنىڭ ئالدىدا ماختىنىدىكەن. ئۇنىڭ دىيارىدا بىر توپ مۇشرىكلەر بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىر چوڭ بەرەھمىنى بار ئىكەن، ئۇلار شۇ بەرەھمەنىگە بويسۇنىدىكەن ۋە ئۇنى پەيغەمبەر ئورنىدا كورۇپ، ئۇنىڭ كەينىگە كىرىپ گۇنا ۋە جاھالەت باياۋانىدا يۈرۈشىدىكەن. پادىشا ھىيلار ھەر دائىم ئۇلارنى ئۇ خاتا يولدىن مەنئى

قىلغان بولسىمۇ، ئۇلار قايتىقىلى ئۇنىمىغاچقا، ئاخىرى پادىشا ئىسلام دىنىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن، ئۇلاردىن ئون ئىككى مىڭ كىشىنى ئۆلتۈرۈپ، مال - دۇنيالىرىنى تالان - تاراج قىلدۇرۇپ، ئاياللىرى ۋە پەرزەنتلىرىنى ئەسىر قىلىۋاپتۇ. ئۇ جامائەتنىڭ ئالىملىرىدىن توت يۈز كىشى كورۇنۇشتە ئىمان كەلتۈرگەن بولۇۋالغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئۆز دەرگاھىدا ساقلاپتۇ. ئەمما ئۇ مۇناپىقلار ئۇنىڭغا نائىلاجلىقتىن بىچارىلەرچە خىزمەت قىلىدىكەن. لېكىن پۇرسەت تېپىپ پادىشادىن ئىنتىقام ئېلىشنىڭ قەستىدە يۈرۈشىدىكەن. بىر كېچىسى پادىشا چۈشىدە بەتتە قېتىم قاتتىق ۋاقىرىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ، سەسكىنىپ ئويغىنىپتۇ ۋە ئۇ ئاۋازنىڭ ھەيۋىتىدىن بىر پەس تەپەككۇرگە چۈشۈپتۇ. ئەمما ئۇيقۇسى غەلىبە قىلىپ ئۇخلاپ كېتىپتۇ ۋە چۈش كورۇپتۇ: قارىسا ئىككى قىزىل بېلىق پەيدا بولغانمىش، ئۇ بېلىقلار شۇنداق نۇرلۇق ئىكەنكى، ئۇنىڭدىن چاچرىغان نۇرلار كوزنى چاقارمىش، پادىشا يەنە ئويغىنىپتۇ ۋە ئۇزۇندىن - ئۇزۇن ئەندىشىگە چۈشۈپ تۇرۇپ، كوزى يەنە ئۇيقۇغا كېتىپ، يەنە چۈش كورۇپتۇ: قارىسا ئىككى ئودەك بىلەن بىر غاز بىر - بىرىنىڭ ئارقىسىدىنلا ئۇچۇپ كېلىپ، پادىشانىڭ ئالدىغا چۈشۈپ، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىۋاتقانمىش. پادىشا يەنە ئويغىنىپ ھەيران بولۇپتۇ، لېكىن ئۇيقۇنىڭ مەسلىگىدىن بېشىنى ياستۇققا قويۇپلا يەنە چۈش كورۇپتۇ: قارىسا سېرىق ۋە ئاق خاللىرى بار بىر يېشىل ئىلان كېلىپ، پادىشانىڭ ئايىغىغا چىرماشقانمىش. بۇنى كورۇپ يەنە ئويغىنىپتۇ ۋە بۇ ھالاكەتلىك چۈشتىن غەمگە چومۇپ بىردەم تۇرۇپتۇ. بۇ نوۋەتمۇ ئۇيقۇ ئۇنىڭ بېشىنى ئېگىپتۇ، يەنە قارىسا باشتىن - ئاياق پۈتۈن بەدىنى قانغا بۇلغانغانمىش؛ پۈتۈن بەدىنى خۇددى مارجاندەك قىزىل كورۇنەرمىش. پادىشا قاتتىق قورقۇپ ئويغىنىپتۇ ۋە مۇلازىملارنى چاقىرماقچى بولۇپتۇ، ئەمما ئۇيقۇنىڭ زورى ئۇنىڭغا يول قويماي، بېشىنى

بېسىپتۇ. قارىسا ئۇ ئۇچقاندەك تېز يۈرىدىغان ئاق خېچىرغا مىنىپ، چاقماقتەك تېز چېپىپ كېتىپ بارارمىش، ئەمما ئۇنىڭ خەۋپىدىن يەنە سەسكىنىپ ئويغىنىپتۇ ھەم كۆز يۇمۇپ يەنە چۈش كۆرۈپتۇ: قارىسا بېشىغا ئوت تۇتاشقانمىش، ئوتنىڭ يالقۇنى پۈتۈن ئەتراپنى چۇلغىۋالغانمىش، پادىشا قاتتىق تىترەپ ئويغىنىپتۇ. لېكىن ئۇيقۇ ئۇنىڭغا يەنە غالىب كېلىپ يېتىپتۇ. بۇ نۆۋەت چۈش كۆرسە، بىر قۇش كېلىپ، ئۇنىڭ بېشىغا قونۇپ ئولتۇرۇپ، مېڭىسىنى چوقۇۋاتقانمىش. بۇ نۆۋەت پادىشا شۇنداق نەرە تارتىپ ئويغىنىپتۇكى، ئۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ بارگاھنىڭ ئەتراپىدىكى مۇلازىملارنىڭ ھەممىسى ئويغىنىپ سەراسىمگە چۈشۈپ، يۈگۈرۈپ تەختنىڭ ئالدىغا يېتىپ كېلىشىپتۇ. پادىشا ئۇلارغا ئەنسىرىمەسلىك توغرىسىدا چۈشەنچە بېرىپ، ئۆز ئورۇنلىرىغا ياندۇرۇپتۇ ـ يۇ، ئۆزى يالغۇز قالغاندىن كېيىن، كۆرگەن ھەيۋەتلىك چۈشلىرىنىڭ ئىزتىرابىدىن خۇددى ئىلان چاققان كىشىدەك تولغىنىپ، ئۆز ـ ئۆزىگە سوئال قويۇپتۇ: "ئارقىمۇ ـ ئارقا نەزىرىمدىن ئۆتكەن نىمە دېگەن خەۋپلىك سۈرەتلەر بۇ؟"، "پەيدىن ـ پەي قولۇمغا بېرىلگەن نىمە دېگەن ئاچچىق شەرۋەتلەر بۇ؟"

پىتنە پەسەيمەي تۇرۇپ يەتتى ئاپەت،
قورقۇنچ كەتمەي تۇرۇپ كەلدى كۈلپەت.

"بۇ ۋەقەلەرنى كىمگە ئېيتقىلى بولار؟ بۇ مۈشكۈللۈكنى كىم ھەل قىلالار؟ بۇ دەردىمنى كىمگە ئېيتىپ دورىسىنى كىمدىن ئىزلەي ئەمدى؟" دەپ كېچىنىڭ قالغان يېرىمىنى مىڭ غەم ـ غۇسسە بىلەن ئويغاق ئۆتكۈزۈپتۇ ۋە تۈنىنىڭ ئۇزۇنلۇقىدىن يۈز تىل بىلەن شىكايەت قىلىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

"ماڭا ئەي كېچە ـ رەھىم ئەتسەڭ نە بولغاي،
بېشىمدىن بىردەم كەتسەڭ نە بولغاي.
تەلەتىڭنى قارايتىپ ھېچ ئۇياتماي،
تۇرارمۇسەن قىيامەتتەك تاڭ ئاتماي.
دەم ئۇزۇن بولسا سەل چېنىڭ ئەي سۇبھى،
خۇداغا بولسا ئىمانىڭ ئەي سۇبھى."

سۇبھىنىڭ روشەن يۈزى كېچىنىڭ قارا زۇلپى ئىچىدىن ئېچىلىپ، ئۇنىڭ ئەنبىرى ئورنىغا جاھان ئەتراپىغا كۈننىڭ كاپۇرى چېچىلىپ:

ئاپتاپنىڭ چەشمىسى سۈيىن چاچقاندا،
ئۇيقۇدىن بارچىنىڭ كۆزىن ئاچقاندا.

پادىشا ھىلىقى توت يۈز مۇناپىق بەرەھمەننى قېشىغا چاقىرتىپتۇ. چۈنكى ئۇلار تەبىر ئىلمىدە كامىل ئىكەن. پادىشا كۆرگەن چۈشلىرىنى ئۇلارغا بىرمۇ ـ بىر بايان قىلىپتۇ. بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ، ئۇلار پادىشانىڭ چىرايىغا قاراپتۇ ۋە پادىشانىڭ بەكمۇ خەۋپسىرەپ ئۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، پادىشانىڭ غەمكىنلىكىدىن ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە شاتلىق پەيدا بولۇپتۇ.

— ئەي پادىشاھى ئالەم! — دېيىشىپتۇ ئۇلار، — بۇ چاققىچە ھېچكىم بۇنداق چۈش كۆرگەن ئەمەس ۋە ھېچبىر تەبىرچى بۇنداق گەپنى ئاڭلاپ باققان ئەمەس. ئەگەر ئىجازەت بەرسىلە تەبىرنامىلەرنى مۇتالىئە قىلىپ، جاۋاپ ئېيتايلى ۋە ياخشى پىكىر يۈرگۈزۈپ تەبىر بېرەيلى.

پادىشا ئىجازەت بېرىپتۇ. ئۇلار بارگاھتىن چىقىپ، خىلۋەتكە كىرىپ مەسلىھەتلىشىپتۇ:

"بۇ زالىم جاپاكار بىزنىڭ قەۋمىمىزگە نىمە زۇلۇملارنى قىلا-

مىدى ۋە كۆڭلىمىزگە نېمە ئەلەملەرنى يەتكۈزمىدى ـ ھە؟ بۈگۈن ئەمدى ئۇنىڭ تىزگىنى بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشۈپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ چۈشى توغرىسىدا بىزنىڭ ئېيتىدىغان تەبىرىمىزگە ئىشىنىپ ۋە ئىشتىقات باغلاپ تۇرىدۇ. ئەمدى پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، قولىمىزدىن نېمە كېلىدىغانلىقىنى ئۇنىڭغا بىر كۆرسىتىپ، ئۇنىڭ دۆلىتىنىڭ رىشتىلىرىنى باشتىن ـ ئاخىرغىچە ئۈزۈۋېتەيلى!

دۈشمەنىنىڭ كۆكرىگىگە كويۇ كەتتۈر بۈگۈن،
ۋاقىت شۇ، چىقارغىن ئۇنىڭدىن تۈتۈن.

مەسلىھەتىمىز شۇكى، بۇ توغرىدىكى سوزنى ئۇنىڭغا تارتىنمايلا ئېيتىپ، ناھايىتى كۆپ تەھدىتلەر بىلەن ئۇنى قورقۇتايلى. بۇ يەتتە چۈش ھەربىرىدە جان ئاپىتى بولغان يەتتە خەتەرگە ئىشارەتتۇر، بۇ زەرەرلەرنىڭ مۇداپىئەسىنى كورۇش ئۈچۈن دولەت ئەركانلىرىدىن بەزىسىنى، ھەم ھىلقى مەخسۇس پىللارنى، تۆگىلەرنى ۋە ئاتنى بايىقى گوھەرلەر بىلەن بىزدىتالگەن شەمشەر بىلەن ئۆلتۈرمەك كېرەك. ئاندىن ئۇلارنىڭ قانلىرىنى بىر قاچىغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا سۇ قوشۇپ، پادىشانى ئۇ قاچىنىڭ ئىچىدە ئولتۇرغۇزماق كېرەك. شۇ چاغدا بىز پادىشاغا ئەپسۇن ئوقۇپ دەم سالىمىز، قاچىدىكى قالغان قاندىن ئازراق ئېلىپ پادىشانىڭ ئەزاسىغا سۈرتىمىز. بىر پەس تۇرغۇزغاندىن كېيىن يەنە خالىس سۇ بىلەن يۇيىمىز" دەيلى. بۇ ھىلە بىلەن ئۇنىڭ يېقىن كىشىلىرىنى ھالاك قىلىۋەتسەك ئۆزى تەنھا قالىدۇ. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىشىنى بىر تەرەپ قىلىش ئاسان بولىدۇ. گەرچە ھازىر بىزنىڭ كۆڭلىمىزنىڭ پۈتى ئۇنىڭ ئازارىنىڭ تىكىنى بىلەن جاراھەتلىك بولسىمۇ، ئەمما ئۈمىت باركى، ئارزۇ قولى بىلەن مۇرات گۈلىنى ئۈزەلەيمىز ۋە كۈچلۈك دۈشمىنىمىزنى ئاخىر زەئىپ ھالدا كۆرەلەيمىز."

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغقى ئادرېسى

قورقمىسا كىم جەبرۇ جاپا تىكىنىدىن،
مەقسەت گۈلىن ئۈزگەي مۇرات گۈلشىنىدىن.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئەنە شۇ مەككارلىق ھىيلىلىرىنى تۈزۈپ، كۇپرانى نىمەتلىككە ئىتتىپاق تۈزۈشۈپ، پادىشانىڭ قېشىغا كېلىپتۇ ۋە دەپتۇ:

ئەبەدى بولسۇن شاھىم سىزنىڭ بەختىڭ،
خوشاللىقتا ئۆتسۇن ھەممە ۋاقتىڭ.

— نۇرانە كوڭۇللىرىگە بۇ مەنا شۇنداق ئاشكارا بولسۇنكى، بىز سىلىنىڭ چۈشلىرىنىڭ تەبىرى توغرىسىدا باشتىن-ئاخىر بالا ۋە مېھنەتلەرنى مەلۇم قىلدۇق. ئەمما ئۇلارنىڭ دەپئىنى ياخشى ئۇسۇل بىلەن ئويلاپ كوردۇق، ئەگەر سىلە ھەقىقى دولەتخاھلىق يۈزىسىدىن ئېيتىلىۋاتقان بىزنىڭ سوزلىرىمىزنى قوبۇل قۇلىغى بىلەن ئاڭلىسىلا، بۇ چۈشلەرگە تەئەللۇق تاپقان ھەرقانداق بالا-قازا بولسا ھەممىسى تېز پۇرسەتتە بەربات بولغۇسىدۇر. ئەگەر بىزنىڭ بۇيرۇغىنىمىزغا ئۇنىمىسىلا، چوڭ بىر ئاپەتكە ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇشلىرى كېرەككى، پادىشالىقلىرىنىڭ زاۋال تاپمىقى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ھالاك بولماقلىرىنى يېقىن بىلگەيلا!

— بۇ سوزنى تەپسىلى بايان قىلغىلارچۇ؟ ھەقىقەتكە ئاگا بولۇپ، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە چارىسىنى قىلىشقا مەشغۇل بولايلى، — دەپتۇ پادىشا قورقۇپ ۋە ھەيرانلىقتا قېلىپ.

ئۇلار ھىيلىسىنىڭ تونۇرى قىزىغانلىقىنى كورۇپ، مىكرىنىڭ پىتىر نانلىرىنى ئۇنىڭغا يېقىشقا باشلاپتۇ:

— قۇيرۇغى بىلەن تۇرغان ئۇ ئىككى بېلىق ئىككى پەرزەنتلىرى، — دېيىشىپتۇ ئۇلار ۋە سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ، — پۇتلىرىغا چىرماشقان ئىلان بولسا خوتۇنلىرى ئىران دۇخت، ھىلىقى غاز

ئاق پىلىلىرى، ئىككى ئۆدەك بولسا يەنە قالغان ئىككى پىلىلىرىگە خېچىر ئاتلىرى، ئىككى پىيادە پەرراش بولسا توگىلىرىدۇر. باشلىرىدا كويگەن ئوت ۋەزىرلىرى پىيىلار، باشلىرىنى چوقۇغان قۇش بولسا ۋەزىرنىڭ مىرزىسى كامالدۇر، پۈتۈن بەدەنلىرى بۇلغانغان ھىلىقى قان بولسا گوھەركوز قويۇلغان شەمشەرنىڭ ئەسىرى بولۇپ، باشلىرىغا ئەنە شۇنىڭ بىلەن چاپىسا قانلىرى بىلەن تەنلىرى بويىلىدىكەن. بىز بۇ زەرەرنى دەپئى قىلىش ئۈچۈن مۇنداق بىر چارە كوزلىدۇق، يەنى ئىككى پەرزەنتلىرىنى، ئانىسىنى، ۋەزىرنى، كاتىۋىنى، پىل، ئات ۋە توگىلەرنى ئاشۇ شەمشەر بىلەن ئولتۇرۇپ، ھەرقايسىسىنىڭ قېنىدىن ئالغاندىن كېيىن، شەمشەرنى ئۇشتۇپ، ھىلىقى ئولۇكلەر بىلەن دەپنە قىلماق كېرەك. بىز ئۇ قاننىڭ يېرىمىنى بىر چوڭ قاچىغا ئېلىپ، ئۇستىگە دەريا سۇيىدىن قۇيۇپ، سىلىنى ئۇ سۇدا ئولتۇرغۇزغايمىز ۋە باشلىرىدىن ئاياقلىرىغىچە دۇئا ۋە ئەپسۇن ئوقۇپ دەم سالغايمىز. قاننىڭ قالغىنى بىلەن پىشانىلىرىگە تىلىسمات پۈتكەيمىز ھەم ئىككى دولىلىرىغا ھەم كوكسىلىرىگە سۇرتكەيمىز. تاكى ئۈچ سائەت تۇرغاندىن كېيىن بۇلاق سۇيى بىلەن بەدەنلىرىنى يۇيۇپ قۇرۇتقاندىن كېيىن ھەممە ئەزالىرىنى زەيتۇن يېغى بىلەن ياغلاش كېرەك. يۇقۇرىدا ئېيتىلغانلارنى قىلدۇرسىلا كەلگەن بالا پۈتۈنلەپ دەپئى بولغۇسىدۇر. بۇ توغرىدا بۇندىن باشقا چارە كارغا يارىمايدۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشانىڭ ئىزتىراپ ئوتى جېنىغا تۇتۇشۇپتۇ ۋە سەۋرى-تاقىتىنىڭ رەختى ئورتۇنۇپ تۈتۈنى دىمىغىدىن چىقىپتۇ.

— ھەي دوست يۈزلۈك دۈشمەنلەر! — دەپتۇ ئۇ، — ماڭا بۇ تەدبىرىڭلاردىن ئولۇم ياخشىراقتۇ؟ چۈنكى بۇلارنىڭ بەزىسى جېنىم بىلەن باراۋەر، بەزىلىرى مەملىكەت ۋە مال-دۇنيايىمنىڭ مادارى تۇرسا، ئۇلارنى ئولتۇرسەم تىرىكلىكتىن ماڭا نىمە راھەت قالىدۇ. ئومۇردىن ماڭا نىمە پايدا بولىدۇ؟

www.uyghurkitap.com

يارىمنىڭ ۋەسلىنى تاپماقدۇر تىرىكلىكتىن غەرەز،
گەر بۇ دولەت بولمىسا ھەر بىر نەپەستۇر بىر مەرەز.

— سىلەر سۇلايمان بىلەن بۇتىمارنىڭ ھىكايىسىنى ۋە ئۇلارنىڭ سوئال - جاۋاپلىرىنى ئاڭلىمىغان ئوخشايسىلەر؟

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ بەرەھمەئىلەر ئىلتىماس قىلىشىپتۇ.

— سۇلايمان ئەلەيھىسسالام، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ پادىشا ھىيلار.

سۇلايمان بىلەن بۇتىمارنىڭ ھىكايىسى

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى ئاللاتائالا بارلىق ئىنسان ۋە جىن ھەم بارلىق ياۋايى ھايۋانلار ۋە ئۇچار قاناتلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۈستىدە ھوكۇمرانلىق قىلىشقا بۇيرۇغان بولۇپ، جاھان مەيدانىدىكى جىمىنى بارلىكى بولغان بارلىق تەن ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىش كەمەرىنى بېلىگە باغلىغان، قازا كاتىۋى ئۇنىڭ سەلتەنەت ئەسىرىنى تەۋپىق بىلەن ئوقۇغان، قەدەر مىرزىسى ئۇنىڭ تەمكىنلىك ئىگىرىنى شامال ئېتىنىڭ ئۇچىسىغا توقۇغان ئىكەن. يەنى جاھاندا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا نېسىپ بولغان پادىشالىق ئۇنىڭدىن كېيىن ھېچقانداق كىشىگە مۇيەسسەر بولمىغان ئىكەن. ئۇ شامال ئېتىغا مىنسە ئەتىگەندىن چۈشكىچە بىر ئايلىق يول باسىدىكەن، چۈشتىن كەچكىچە بىر ئايلىق يول باسىدىكەن. دېمەك بىر كۈن ئىچىدە ئىككى ئايلىق سەپەر باراۋىرىدە يول باسىدىكەن.

پەلەك ئاڭا بەندە ئىدى، كۈن ئىدى قۇل،
پۈتكۈل جاھان ئاڭا تەۋە ئىدى تۇكۇل.

ئىنسۇ جىنلار دەرگاھى ئۈزرە تۇرۇپ،
قۇشلار بىلەن ياۋايىلار بىر سەپ قۇرۇپ.

بىر كۈنى ئۇنىڭ قېشىغا بىر پەرىشتە كەپتۇ. ئۇ بىر قەدەھتە ھاياتلىق شەرۋىتى كەلتۈرگەن ئىكەن. پەرىشتە سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا: "پۈتۈن جاھاننىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئۇلۇغ ئاللاتائالا ساڭا: ئىختىيارنى سۇلايماننىڭ ئۆزىگە بەردىم، خالىسا بۇ قەدەھتىكى شەرۋەتنى ئىچىپ، بارلىق جاندارلار ئىچىدىغان ئۆلۈم شەرۋىتىنى تېتىشتىن ئەمىن بولسۇن، ئەگەر خالىسا بۇ ئالەمنىڭ زىندانىدىن پاتراق چىقىپ، ئۇ ئالەمنىڭ بوستانىغا ئۇلاشسۇن، دەپ ۋەھيى ئەۋەتتى" دەپتۇ.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ: "ئۆمۈر دېگەن ئۇنىڭ بىلەن قىيامەت بازىرىدا پايدا تېپىشقىلى بولىدىغان سەرمايىدىن ئىبارەت، تىرىكلىك دېگەن ئۇنىڭدا ئاخىرەت دولىتىنىڭ ئۇرۇغىنى تېرىشقىلى بولىدىغان زىرائەتگاھدۇر.

ئۇشبۇ قىسقا كۈن قولىكىم ئاقىۋەت،
ئۇ ئۇزۇن دولەت ئاياغىغا يېتەر.

بەس، شۇنداق بولغاندىن كېيىن، ھەرقانداق ھالدا تىرىكلىكنى ئۆلۈمگە ئالماشتۇرغىنىم ئەۋزەل. ئىككى-ئۈچ كۈن بولسىمۇ دولەت تىزگىنى ئىقتىدارىمنىڭ قولىدا ئىكەن، مەن پەرۋەردىگارنىڭ رىزاسىغا بويۇن سۇنىشىم لازىمدۇر. چۈنكى پەقەت يار كويىدا كەچكەن ئۆمۈرنىلا ئۆمۈر دېگىلى بولىدۇ" دەپ ئويلاپتۇ ئۇ. ۋە "دەرگاھىمدا ئادەملەر، جىنلار، ۋەھشى ھايۋان ۋە قۇشلارنىڭ ھەممىسى بار بولغاندىن كېيىن، ئۇلار بىلەن كېڭەش قىلىپ كۆرۈپ، ھەممىسىنىڭ رايىغا ياققان ۋە پىكرى بىرلىككە كەلگەن ئىشنى ئىختىيار قىلاي" دېگەن پىكىرگە كېلىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ جىن-پەرى، ئادەم ۋە قۇش ھەم باشقا جانۋارلار بىلەن بۇ مەسلىھەتنى ئوتتۇرىغا سېلىپ، مەسلىھەتلەشـكەن ئىكەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى "ئۇنىڭ ھايات تۇرۇشى بىلەن پۈتۈن جاھان ئەھلىنىڭ تۇغرىلىق ۋە ياخشىلىقى ئەبەدى تۇرىدۇ دىگەن مەسلىھەتنى بېرىپ، ھاياتلىق شەرۋىتىنى ئىچىشكە ئىشارەت قىلىپتۇ.

تىرىك يۈرگىن جاھان ئىچرە دائىما،
بۇدۇر جىمى ياش-قېرىغا مۇددىئا.

— مەملىكىتىمىنىڭ ئەھلىدىن بۇ يىغىندا ھازىر بولمىغان كىشىلەردىنمۇ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالام.
— بار، بۇتىمار بۇ يەرگە كەلمىدى. ئۇنىڭ بۇ كېڭەشتىن خەۋىرى يوق، — دەپ جاۋاپ بېرىشىپتۇ باشقىلىرى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئاتقا بۇيرۇپتۇ:
— بارغىن، ئۇنى بۇ يەرگە كەلتۈرگىن. ئات بېرىپ پەيـغەمبەرنىڭ يارلىغىنى يەتكۈزگەن ئىكەن، بۇتىمار قوبۇل قىلماپتۇ. ئات قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئىتتىنى بۇيرۇپتۇ. ئۇ بارغان ئىكەن، بۇتىمار ئۇنىڭ سوزى بىلەن دەرھال كەپتۇ.
— ئەي بۇتىمار، سەن بىلەن كېڭەش قىلىدىغان ئىشىم بار. ياخشى جاۋاپ بەرگىن، — دەپتۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالام.
— گەرچە ئۇلۇغ زاتلارنىڭ كىچىكلەرگە ئىلتىپات قىلىشى ھىچقانداق ئاجايىپ كورۇنمىسىمۇ ۋە گەرچە مىنىڭ ئوزلىرىگە يارىغۇدەك خىزمەت قىلىش نىيىتىم بار بولسىمۇ، مەندەك ئاجىز بەندىدە ئوزلىرىدەك ئۇلۇغ شان-شەۋكەتلىك پادىشا بىلەن كېڭەش قىلغۇدەك ۋە مۇشكۇللىرىنى ھەل قىلالىغۇدەك سالاھىيەت يوقتۇر.

www.uyghurkitap.com

سەن گويا نۇرلۇق قۇياشسەن مەن گويا بىر زەررىچە،
نەئەجەپ قىلسا قۇياش ئۇز زەررىسىگە پەرۋەرىش.

ئەگەر ئىنايەت قىلىپ ماڭا مەسلىھەتلىرىنى ئىزھار قىلسىلا، شىكەستە خاتىرەمگە ئۇ توغرىدىن نىمە يەتكەن بولسا ئۇنى ھەرگىز ئايىمىغايمەن، — دەپتۇ بۇتىمار.

— ئاۋال سەندىن بىر سوئال سورايمەن، — دەپتۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالام، — ئەگەر ئۇنىڭغا مۇۋاپىق جاۋاپ بىرەلىسەڭ ساڭا سىرىمنى ئېيتىمەن.

— ئۇ سوئاللىرى قايسىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ بۇتىمار.

— ئادەمدىن قالسا ھايۋاناتىنىڭ مۇتىۋەرراغى ئات، جانىۋارلارنىڭ پەس مەرتىۋىسىدىكىسى ئىت تۇرسا، — دەپتۇ سۇلايمان ئەلايھىسسالام، — بەس، موتىۋەر مەرتىۋىدىكىنىڭ سوزىنى قوبۇل قىلماي، پەس مەرتىۋىدىكىنىڭ چىللىشى بىلەن كېلىشىڭدىكى ھىكمەت نىمە؟

— گەرچە ئاتنىڭ موتىۋەرلىگى ۋە كامالىتى ھەممىگە ئايان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ ۋاپا يايلىغىدا ئۇتلاپ، ھەقشۇناسلىق بۇلىغىدىن سۇ ئىچكىنى يوق.

دانىش ئەھلى بۇ سوزنى ئېيتتى ماڭا،
ئات، خوتۇن ھەم قىلىچتا يوقتۇر ۋاپا.

ئىت گەرچە پەس دەرىجىلىكلەر سۇپىتى بىلەن ئاتالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئەلۋەتتە ۋاپادارلىق لوقمىسىنى تاناۋەل قىلىپ، ھەق سوزلۇك سوڭگىنى چاينايدۇ.

ئىت مىھرۇ ۋاپا ئىشىغا تۇردى،
ۋاپا ھالقىسىن بويىنغا ئۇردى.

ئۇ ھەرگىز جاپا يولىنى تۇتماس،
بىر لوقما بەرسەڭ ھەرگىز ئۇنتۇماس.

مەن ھەزرەتلىرىنىڭ ۋاپانىڭ مەنبەئى ۋە ساپانىڭ مەجمۇئەسى بولغان دەرگاھلىرىغا بىۋاپانىڭ سوزى بىلەن كېلىشىنى راۋا كورمىدىم ۋە ۋاپادارنىڭ ئىشارىتى بىلەن كەلدىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بۇتىمار.

بۇ جاۋاپ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ياراپ قاپتۇ ۋە ئۇز سىرىنى ئاشكارا قىپتۇ.

— ئۇ سۇنى ئۇزلىرى يالغۇز ئىچەمدىلا ياكى دوستلارنىمۇ شېرىك قىلامدىلا؟ — دەپ سوراپتۇ بۇتىمار.

— ماڭا خاس قىلىپ ئەۋەتىپتۇ، باشقىلارنىڭ ئىچىشىنى مەنئى قىلىپتۇ، — دەپتۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالام.

— يانەبىيۇللا، — دەپتۇ بۇتىمار، — ئۇزلىرى ھايات تۇرىدۇۋەرسىلە-يۇ، ھەممە ھەمدەملەر ۋە ئۇرۇق-تۇققان، پەرزەنت، خىزمەتكار ۋە ھاۋادارلىرى سىلىدىن ئىلگىرى ئولۇپ كەتسە بۇ قانداق بولغىنى؟ ئەلۋەتتە ئۇنداق ھاياتتىن سىلىگە لەززەت بولمايدۇ-دە! ئەگەر ئومۇرلىرى باشتىن-ئاياق پىراق بىلەن ئوتسە، ئۇنىڭدىن قانداق راھەت تاپالايدىلا؟

تىرىكلىك ھاسىلى بۇدۇركى تۇتقىن،
نەچچە كۇن ئاشنالار بىرلە سوھبەت.
ئۇزۇن بولسا ئومۇر خۇشتۇر، لېكىن بىل،
ئۇنى ھەم دوستلىرىڭ بىرلە غەنىمەت.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، پىراق شەرۋىتى بولغان ئابى ھاياتنى ئىچمەپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۇچۇن كەلتۇردۇمكى، مەن ئۇلارسىز

ئۆتكەن ئۆمرۈمنى قاتتىق ئۆلۈم ھېساۋىدا بىلىمەن. ھەرقانداق دۆلەتنىڭ ئاخىرىدا زاۋالى بولىدىغانلىقىدا گۇمان يوق. ئاقىۋەت ئۆلۈم يولىغا كەتمەك ۋە لەھەتنىڭ ۋەھشەتخانىسىدا ياتماق لازىم بولىدۇ. شۇنداقلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، مۇشۇ ئىككى كۈنلۈك پانى ئۆمۈر ئۈچۈن بۇنداق قەبىھ ئىشلارنى ھەرگىز قىلمايمەن ۋە ئۆز قولۇم بىلەن سەلتەنىتىمنىڭ بىناسىنى ۋەيران قىلمايمەن. ئەگەر قىلالىساڭلار بۇنىڭدىن بولەك چارىنى ئويلاپ كۆرۈڭلار ۋە باشقا تەدبىر تۈزۈڭلار. ئۇنىداق گەپنى ئاغزىڭلارغا ئالماڭلاركى مەن ھەرگىزمۇ ئۇنداق قىلالمايمەن.

— پادىشاھى ئالەمگە يەنە مەلۇم بولسۇنكى، ھەق سۆز ئاچچىق ئاڭلىنىدۇ. غەرەزسىز نەسىھەت قوپال تۇيۇلىدۇ. ئەجەپ سىلە، باشقىلارنىڭ ۋۇجۇدىنى ئۆزلىرىنىڭ زاتىدىن ئەلا بىلىۋاتىدىلا ۋە ئۆزلىرى ئۆلۈپ باشقىلارنىڭ تىرىك قېلىشىنى ماقۇل كۆرۈۋاتىدىلا! — دېيىشىپتۇ بەرەھمەنلەر، — بىزدەك شەپقەتلىك كىشىلەرنىڭ نەسىھىتىنى ئاڭلاپ، شەرەپلىك ۋۇجۇتلىرى ۋە كەڭرى مەملىكەتكە ئۇلارنى پىدا قىلسىلا. بىر كىشىنىڭ قولىغا پادىشالىق دېگەن ناھايىتى كۆپ رەنج-مۇشەققەت بىلەن مۇيەسسەر بولىدىغانلىقى ئۆزلىرىگىمۇ مەلۇم. ھازىرلىقتا سىلىدە ئۇلۇغ سەلتەنەت ۋە ئېغىر مال ۋە مەملىكەت بار، ئۇنى زايا قىلىۋەتمىسىلە، جاھاننىڭ ئىنتىزامى سىلىگە باغلىقتۇر. گەرچە ئۆز غەملىرىنى يېمىسىلىمۇ خالايىقنىڭ غېمىنى يېسىلە ۋە بىزنىڭ ماقۇل كۆرگىنىمىزگە ئۇنىسىلا، باشلىرى ئامان بولسىلا، خوتۇن، پەرزەنت، خىزمەتكار ۋە باشقا كېرەكلىك ئەسۋاپلار كېيىن قالماس. سىلىلا بولسىلا باشقا يوقنىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ ئەمەسمۇ؟

پادىشا بەرەھمەنلەردىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، سۆز ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ناھايىتى ھالى پەرىشان بولۇپ، بارگاھتىن چىقىپ خىلۋەتگاھقا كىرىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

ئەگەر مەھرەم تاپالمىسام ئۆزەمگە،
خىلۋەت ئارا سىرىم ئېيتاي ئۆزەمگە.

ئۇ خىلۋەتخانىسىدا يۈزىنى تۇپراققا قويۇپ زار-زار يىغلاپتۇ ۋە كۆڭلىنى نائۈمىدلىك ئوتىدا كۆيدۈرۈپ، سەۋرى تاقىتىنى بورانغا ئۇچۇرۇۋېتىپتۇ: "بۇ بالا يامغۇرىنى ياغدۇرۇۋاتقان پىتنە بۇلۇتى نەدىن پەيدا بولدى زادى؟ باشتىن-ئاخىر تىرىكلىك ماتالىرىنى بۇلاڭ-تالاڭ قىلىۋاتقان بۇ غەم لەشكىرى نەدىن كەلدى؟

يار بىلەن خىلۋەتتە خوپمۇ ياخشى ئەيشىم بار ئىدى،
غەمنى كىم چىللاپ كېلىپ ئاپەتكە كىم بەردى خەۋەر.

ئاخىر، ھەمدەملىرىمنىڭ ئۆلۈملىرىگە قانداق تاقەت قىلالايمەن؟ ئۈلپىتىم ۋە پەرزەنتلىرىمنىڭ جامالىدىن ئايرىلىپ بۇ ھاياتتىن قانداق لەززەت تاپالايمەن؟ ھاياتىمدا كۆزۈمنىڭ روشەنلىكىگە ۋە ۋاپاتىمدا نام-نىشانىمنىڭ ئەبەدىلىكىگە مادار بولىدىغان ئوغۇللىرىمسىز بۇ پادىشالىقنى نېمە قىلاي؟

ئاتا ئۈچۈن مالۇ دۇنيا بەختۇ دۆلەت خوپ ئىرۇر،
شۇندىمۇ بىر ياخشى پەرزەنت ئۆزگىچە مەھبۇپ ئىرۇر.

قۇياش نۇرىنىڭ بۇلغىنى ئىران دۇختىنىڭ مەكزىدىكى زىناقتىن بىر تامچىسىغا ياكى نۇرلۇق قۇياش ئۇنىڭ نۇرلۇق يۈزىنىڭ سايىسىگە ئوخشايدۇ.

يۈزى كۈنىنىڭ يۈزىدىن خوپراق ئۇنىڭ،
ئەگمە قاشى يېڭى ئايدىن تاق ئۇنىڭ.
ھوسنىدىن ئاي قۇياش بولغاي خىجىل،
لېۋىدىن ياقۇت بولۇر خۇنابە دىل.

ئۇنىڭسىز مەن قانداق هايات كەچۈرەلەيمەن؟ پىيالىنىڭ تەدبىرلىرى بولسا، ھادىسە كېچىسىدە چىچىلغان ئاپتاپ نۇرىغا ئوخشاش، ئۇنىڭ قەلبى خۇددى ۋاقىئە قاراڭغۇلۇقىدىكى زۇلمەتنى يورۇتقان شامغا ئوخشاش ئىدى.

تاپمىغاندا ئۇنىڭ ئەقلىدىن مەدەت،
بەختىم پۈتى بولماس ئىدى بەر قارار.

شۇنداق بىر ئادەم دائىم نەزىرىمدە تۇرمىسا، مەملىكەتنىڭ شاتلىقى ۋە خەزىنەمنىڭ ئاۋاتلىقى نەدە بولسۇن؟
كامالىنىڭ تەھەررۇرلىگى ئالدىدا پەلەك كاتىپلىرى گويا شاگىرتقا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ سوزلىرىنىڭ يوسۇنىنى پەلەك كاتىپ-لىرى مەشق ئورنىدا ئۈگەنسە ئەرزىيدۇ.

بىرلەشتۈرۈپ لەۋزى، ئۈتنى سۇ بىلەن،
جەم قىلغان خېتى زۇلمەتنى نۇر بىلەن.

ئۇنىڭ تەدبىر سەھىپىلىرىنى نەزىرىمدىن يوقاتسام، مەملىكىتىمىنىڭ ئەھۋالىنىڭ قانداقلىقى، دىيارىمنىڭ ئەتراپىدىكى ھادىسىلارنى قانداق بىلەلەيمەن، رەقىپلەرنىڭ پىتنىسى ۋە دۈشمەنلەرنىڭ قەستلىرىدىن قانداق ۋاقىپ بولالايمەن؟
بەدىنى تولغان ئايدەك، ھەر بىر يۈرۈشى پەلەكنىڭ بىر ئايلانغىنىدەك،

شەھەر كىم ئۇ تومۇرلەر ئىچرە پىنھان،
جەڭگە كىرسە شەھەرنى قىلۇر ۋەيران،

سۈپەتلىك ئاق پىلىم بولمىسا، قانداقمۇ دۈشمەنگە قارشى ئاتلانالايمەن؟ جەڭ ۋاقتىدا دۈشمەن سېپىگە سەلدەك ئىنتىك

ھەملە سالىدىغان، يىغىننىڭ پەلۋانلىرىنى خۇددى قۇيۇن خەسنى
كوتەرگەندەك مەيداندىن كوتىرىۋېتىدىغان،

قىلىپ خارتۇمانلىرىنى خۇددى كەمەن،
سالار رەقىپ گەردىنى ئۈستىگە بەند،

ئۇ ئىككى يىلىم بولمىسا، ئۇرۇش بولۇپ قالغان چاغدا، قانداقمۇ دۈشمەنلەرنىڭ قاتارىدىن چاڭ توزۇتۇپ، سەپلىرىنى سۇندۇرالايمەن؟ سەيىر قىلغان چېغىدا تاڭ ساباسىمۇ يىراقتىن تۇغلىرىنى كورەلمەيدىغان، شامالمۇ يولدا قالغان چاڭلىرى بىلەن ھەمرا بولۇشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرەلمەيدىغان،

تىكەن يەپ ئوت كەبى سەرگەش يۈرەر،
سەپەر چاغدا يۈرەر خۇددى سەرسەر،

توگىلىرىم يوقالسا، مەملىكەت ئەتراپىدىن قانداق ۋاستە بىلەن ۋاقىپ بولالايمەن؟ دەۋەتنامە ۋە بۇيرۇقنامەلىرىمنى جاھان ئەتراپىغا نىمە بىلەن يەتكۈزىمەن؟ تېز چېپىشتا رۇستەمنىڭ ئارغىمىغىنىڭ يۈرىگىگە رەشك ئوتىنى ياقىدىغان، چىرايلىق يورغىلىشىنى كورسە خىراۋ تۇلپارىنىڭ رەشك كوزىدىن گۈلگۈن ياشلار ئاقىدىغان ئۇ ئۇركەكتەك ئېتىمنى مىنمەي تۇرۇپ، قانداقسىگە شاتلىق مۇقامىغا يۈرۈش قىلىپ، خۇشدىللىق مەيدانىدىن ئەيش-ئىشرەت مۇرادىنى تاپالايمەن؟

بۇ شەكىلنى كورسىتىپ پىتنە ئوتىنى ئوچۇرىدىغان، ئادالەت خۇيىنى ئىزھار قىلىپ مەملىكەتنىڭ ئابروپىنى ساقلايدىغان،

گۈل بەرگىدىكى قەترە شەبنەمدەك،
سەھىپىسىدە گوھەر نامايان،

بولغان ئۆتكۈر شەمشىرىم قولۇمدا بولمىسا، جەڭگاھلاردا نىمە
ئىش قىلالايمەن؟ ئەنە شۇ كىشىلىرىم ۋە ئەسۋاپلىرىمدىن ئايرىل-
سام، ئەنە شۇ تەئەللۇقاتلىرىمنى ئۆز قولۇم بىلەن زايا قى-
لىۋەتسەم پادىشالىقتىن نىمە بەھرە تاپارمەن ۋە ئۆمۈردىن نىمە
لەززەت ئالارمەن؟ ئەگەر ئۆمۈر ئاشۇنداق ئۆتىدىغان بولسا، بۇن-
داق ھاياتتىن گورە يۈز قېتىم ئۆلگەن ياخشى ئەمەسمۇ؟"

ئەنە شۇلارنى ئويلاپ، پادىشا ئۇ كۈندۈزى ۋە شۇ كېچىسى
ھەيرانلىق دەرياسىدا ئەنە شۇنداق غەۋۋاسلىق قىلغان بولسىمۇ،
ئۇنىڭ بىلەن ياخشىلىقنىڭ باش رىشتىسى قولغا كەلگۈدەك بىر
تەدبىر گوھىرىنى ئەسلا تاپالماپتۇ. ئاخىرى ئۇنىڭ مۇنداق تەپەك-
كۇرگە چۈشۈپ قالغانلىقى سەلتەنەت ھەرىمىنىڭ باشقا مەھرەملىرى-
گە ۋە بەلكى دولەت ئەركانلىرىنىڭ ھەممىسىگە مەلۇم بولۇپ
قاپتۇ.

"پادىشا تەرىپىدىن ئىشارەت بولماي تۇرۇپ بۇ سىرنى سورى-
شىم ئەدەپتىن ئەمەس، لېكىن تەخىر قىلىپ تۇرۇۋېرىپ، بۇ ئىش-
نى بىر تەرەپ قىلىشنىڭ ھەركىتىنى قىلمىسام، ئىخلاس ۋە ئىخ-
تىساس يولىدىن يىراق ئىش قىلغان بولىمەن"، — دەپ ئويلاپتۇ
ۋەزىر پېيلار. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىران دۇخت قېشىغا كىرىپتۇ ۋە
دەپتۇ:

پاكلىق ئاسمانىدا سەن ھوسنى لەتاپەت ئاپتۇۋى،
جەبرەئىل ھورمەت بىلەن خانەڭدە بولسۇن پەردەدار.

— كوڭۇللىرىڭە مەخپى ئەمەسكى، بۇ بارگاھنىڭ مۇلا-
زىمىتىدە بولغان كۈندىن تارتىپ تا مۇشۇ زامانغىچە پادىشانىڭ
سىرلىرىدىن ماڭا ھېچ نەرسە مەخپى ئەمەس ئىدى. ھېچقانداق
مۇھىم ئىشقا ئۇ مېنىڭ مەسلىھەتىمسىز تۇتۇش قىلمايتتى. تۈنۈگۈن
مەن ئۇنىڭ بىر - ئىككى نوۋەت بەرھەمەنلەرنى قېشىغا چاقىرغان-

ئۇيغۇر كىتاپ تورى
www.uyghurkitap.com

لىغىنى كۆردۈم. بىلمىدىم ئۇلار بىلەن نېمە كېڭەش تۈزدىكىن؟ شۇندىن بېرى خىلۋەتكە كىرىپ ئولتۇرىدۇ ۋە ئۇ يەردە ناھايىتى خاپا ھالدا پىكىر يۈرگۈزۈۋاتىدۇ. مېنىڭ مەسلىھەتىم شۇكى، ئۆزلىرى ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ ۋەقەنىڭ ئوتمۇشىنى ئاڭلاپ، ئۇ سىردىن كەمىنە-نىمۇ خەۋەردار قىلغايلا. بىز تېزرەك ئۇنىڭ چارىسىنى قىلىشقا مەشغۇل بولايلى. چۈنكى بەرھەمەنلەر مەككار ۋە بەتنىيەت. مۇبادا ھىلە ۋە غەرەز يۈزىسىدىن ئۇنى زەھەرلىك ئىشقا تەرغىپ قىلغان بول-سا، ئۇ ئىشنىڭ ئاخىرى ھەسرەت-نادامەتكە تارتىلىپ قېلىپ، ئۇندىن كېيىن پۇشايمان قىلىش پايدا بەرمەي قالمىسۇن يەنە!

— پادىشا بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا كىچىككىنە دىل غۇبار بولىدىغان ئىش ئۆتكەن ئىدى، — دەپتۇ ئىران دۇخت، — بۇ ھالەتتە پادىشانىڭ قېشىغا بارماققا شەرم قىلىمەن ۋە ئۇنىڭدىن سۆز سوراشقا خىجالەت بولىمەن.

— ئەي جاھاننى يورۇتقان قۇياشقا ئوخشىتىپ مەدھىيىلەشكە مۇناسىپ كېلىدىغان مەلىكەم! — دەپتۇ ۋەزىر، — نېزىقاش — دوستلارنىڭ تۇھپىلىرىدۇر. ئانچە-مۇنچە كايىپ قويۇش مۇھەببەت بىناسىنىڭ مۇستەھكەملىنىشىگە سەۋەپ بولىدۇ.

سەندە بولسا ناز-نېزىقاش، ئۇندا بار كايىش خۇيى،
نازلىماي ھەم كايىماي بولماس ئىكەن دوستلۇق بويى.

لېكىن، ئۆزۈن بىر ئەندىشە ھازىر پادىشانىڭ خاتىرىسىنى پەرىشان قىلىپ قويۇپتۇ. بۇ مۇشكۈلنى سىلە بېرىپ ھەل قىلـمىسىلا، باشقا كىشىنىڭ ئۇنىڭ كۆڭۈل سىرلىرىنىڭ تەپسىلاتىنى سوراشقا ھەددى يوق. مېنىڭ ئاڭلىشىمچە پادىشا ھەمىشە: "ھەر-قاچاندا ئىران دۇخت مېنىڭ قېشىمغا كەلسە، ھەر قانچە غەملىك بولسامۇ خوشال بولىمەن ھەم ئۇنىڭ بەختۇ دولەتتەك جامالىنى كۆرسەم غەم-ئەندىشىنىڭ بەنتىدىن ئاجرايمەن" دەيدىكەن.

١

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىران دۇخت پادىشانىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ھەم دۇئا ئىلىنى ئېچىپ پادىشاغا قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

خاتىرىڭدىن رەنجۇغەم كەتسۇن تامام،
كەلسۇن ئۇنىڭ ئورنىغا راھەت - ئارام.

— ھەيرانلىق ئىلكىدە قېلىپ، تەپەككۇرغا چوكۇپ كېتىشىڭىزنىڭ سەۋەبى نىمە؟ ئەگەر بەرەھمەنلەردىن بىرەر گەپ - سوز ئاڭلاپ پەرىشان بولۇپ قالغان بولسىڭىز بىزگە ئېيتىڭ. غەم بولسا تەڭ بولۇشۇۋېلىپ، چارىسىنى قىلىشنىڭ پىكرىگە چۈشەيلى.

— جاۋاۋىنى ئاڭلىسا كوڭۇلگە غەم چۈشىدىغان نەرسىدىن سوئال قىلغۇلۇق ئەمەس، — دەپتۇ پادىشا.

— ئەگەر باشقىلارغا كەلگەن رەنج تۈپەيلىدىن غەم قىلىپ قالغان بولسىڭىز، سىزنىڭ مۇبارەك زاتىڭىزنىڭ سالامەتلىگى مۇلازىملارغا كەلگەن ئاپەتلەرنىڭ چارىسىنى قىلىدىغانلىغىدا، شەك يوق، — دەپتۇ ئىران دۇخت، — شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سىزنىڭ بىر جېنىڭىزغا مىڭ جاننى پىدا قىلىۋەتسە ئەرزىيدۇكى، ئەگەر بۇ غېمىڭىز ئوزىڭىزگە تەئەللۇق بولسا، ئىزتىراپ ۋە غەم - ئەندىشە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. بەلكى مەردانىلىق بىلەن سەۋرە قىلماق ۋە چىدامىلىق بولماق كېرەك. چۈنكى ئىزتىراپ ۋە بىتاقەتلىك رەنجنى زىيادە، غەمنى ئارتۇق، دوستلارنى ھالى خاراپ، دۈشمەننى خوشال قىلىدۇ. ئەگەر كىشى ھەر بىر ھادىسىدە سەۋرى ئەينىگە قارىسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭدا مۇرات يۈزىنى كورەلەيدۇ.

يەتسە ئاپەت سەۋرى قىلغىن ئەي كوڭۇل،
سەۋرى بىرلە ئىش سەرەنجام تاپقۇسى.

شۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە ھەرقانداق ئىش دۇچ كەلگەن بولسا،

ئۇنىڭ چارىسىنى قىلىشقا تۇتۇش قىلماق مۇناسىپ كېلىدۇ. چۈنكى ھەرقانداق قىلاي دېسىڭىز كۈچ قۇدرىتىڭىز بار ھەم ھەرقانداق ئىشنى قىلىشقا كېرەكلىك نەرسىلەر سىزدە تەييار.

سەندە تۇرسا مالۇ دۇنيا، كۈچ ھەمىشەمە
ئۇنچىلىك بىر ئىشقا يەمسەن شۇنچە غەم؛
چىق بۇ خىلۋەتتىن تىرىشچانلىق بىلەن،
مۇشكىلاتنى ھەل قىلىشقا قوي قەدەم.

— بەرھەمەنلەر ئېيتقان سۆزدىن ئەگەر بىر ھەرپىنى تاغنىڭ قۇلىقىغا ئېيتسا، خۇددى تۇر تېغىغا نۇر چۈشكەندە پارە- پارە بولۇپ كەتكەندەك كوكسىدە يورۇقلار پەيدا بولۇپ، تاغنىڭ ۋۇجۇدى ھاۋاغا توزۇپ كېتىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭدىن بىر جۈملىنى روشەن كۈندۈز ئاڭلاپ قالسا، شۇ ھامان ئۇنىڭ رەڭگى زۇلماتنىڭ قارا رەڭگىگە ئايلىنىپ كېتىدۇ.

ئاي بۇ غەمدىن قارا كىيمەس، بولغۇسى يۈزى قارا،
گەر بۇلۇت بۇغۇسىدىن قان يىغلىماس، ئۇ بىھايا.

— سەنمۇ ئۇنى ئاڭلىمايلا قوي ھەم ئۇنى تەھقىقلەشنى ئىستىمە، چۈنكى مەنمۇ ئۇنى ئېيتالمايمەن، سەنمۇ ئۇنى ئاڭلاشقا تاقەت قىلالمايسەن، — دەپتۇ پادىشا.

ئېران دۇختى ئۇنىماي ئۇ سىرنى يەنە سوراۋەرگەنلىكتىن پادىشا ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ رىزاسى ئۈچۈن ئۇ سىردىن كىچىككىنە ئىزھار قىلماقچى بولۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئۆتكەن كېچە مەن ئاجايىپ ۋەقەلەرنى كۆرگەن ئىدىم. ئۇنىڭ تەئبىرىنى بەرھەمەنلەردىن سورىسام ئۇلار: "ئوغۇللىرىڭنى، ۋەزىرىڭنى، خوتۇنۇڭنى، پىل، توگە ۋە ئاتلىرىڭنى، گوھەر كوز

قويۇلغان شەمشەر بىلەن ئۆلتۈرسەڭ چۈشۈڭنىڭ زەررى سەندىن دەپئى بولىدۇ" دېيىشتى.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئەندىشە تۈتۈنى ئىران دۆختىنىڭ دىمىغىدىن ئۆرلەپتۇ-دە، كۆز بۇلاقلىرىدىن ھەيرانلىق ياشلىرىنى تۆكۈۋەتكىلى تاس-تاسلا قاپتۇ. لېكىن ئۇ ئۆزىنى زور تەمكىن بىلەن تۇتۇپ، ئۇ جاننى كۆيدۈرگۈچى غەم-غۇسسىنى ئىچىگە يۇتۇپ، كۆڭلىنى توختىتىپ شۇنداق دەپتۇ:

مەن يوقالسامۇ غېمىم يوق، سىز سالامەت بولسىڭىز،
جېنىڭىزغا مەن كەبى مىڭ جان پىدا بولسۇن پىدا.

— بۇ ئىش ئۈچۈن غەم يىمەك لازىم ئەمەس. چۈنكى بەندىلەرنىڭ جانلىرى سىزنىڭ ئامان-ئېسەنلىكىڭىز ئۈچۈن پىدا بولمىسا، ئۇنداق جاننىڭ نىمە كېرىكى بار؟ ئەگەر مۇبارەك زاتىڭىز ئامانلا بولسا ئەھلى ئەۋلات، خىزمەتكار ۋە زىبۇ-زىننەت ئەسۋاپلىرى يەنە تېپىلىدۇ. ئەمما قۇلىقىڭىزدا تۇتۇڭكى، چۈشىڭىزنىڭ يامانلىقى دەپئى بولغاندىن كېيىن ئۇ ئالدامچىلارغا ھەرگىز ئىشەنمەڭ. يەنە ئەگەر سىزنى باشقىلارنى ئۆلتۈرۈشكە تەرغىپ قىلسا ئويلاپ باقماي تۇرۇپ ئىش باشلىماڭ. چۈنكى قان تۆكۈش دېگەن ناھايىتى قىيىن ئىش، خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر ناھەق قان تۆكۈلۈپ قالسا، ئاخىرى رەسۋالىق ۋە شەرمىسارلىق كېلىپ چىقىدۇ. ئۇ چاغدا ھەسرەت-نادامەت پايدا بەرمەيدۇ. ئۆتكەن زاماننى كەينىگە ياندۇرۇش ۋە ئۆلگەننى تىرىلدۈرۈش مەخلۇقنىڭ قۇدرىتى يېتىدىغان ئىش ئەمەس. شۇڭا سىز بىلەن بىز ئۇنداق ئىشنى قىلالمايمىز. بەرەھمەنلەر سىزنى ھەرگىزمۇ دوست تۇتمايدۇ. سىز ئۇلارنى ئالىم دەپ، ئۇلارنىڭ دانىشمەنلىكىگە ئىتىقات باغلاپسىز. ئەمما ئىسلام ھۆكۈمالىرى بولسا: "بەدئىسىل ۋە پەس تەبىەتلىك ياخشىلىق كىشىلەر ھېچقانداق ۋەج بىلەنمۇ ئىسىللىق ۋە

www.uyghurkitap.com

ياخشىلىق ھالىغا كەلمەيدۇ" دېگەن ھۆكۈمدە بىر پىكىرگە كېلىشكەن. ئۇنداقلارنى ئىلىم ۋە مال-دۇنيامۇ ھەرگىز ۋاپا ھەم ياخشىلىق سۈپىتى بىلەن زىننەتلىيەلمەيدۇ. چۈنكى ئىتنىڭ بوينىغا ئۈنچە-گۆھەرلەرنى ئاسقان بىلەنمۇ ئۇنىڭ نىجىسلىقى كەتمەيدۇ. توڭگۇزنىڭ چىشلىرىنى ئالتۇندا قاپلىسىمۇ ئۇنىڭ ئىپلاسلىقى پاكلىققا ئالماشمايدۇ. جوھۇتلارنىڭ تەۋراتنى كۆتەرگەن بولسىمۇ يەنە ئۇنى تاشلىۋەتكەنلىكىنىڭ مىسالى ئەنە شۇ مەنىنى قۇۋۋەتلەيدىغان دەلىلدۇر. ئۇلارنىڭ مىسالى خۇددى ئېشەككە ئوخشايدۇ. يەنى ئېشەك سەپەر يۈكلىرىنى كۆتەرسىمۇ، ئۇ يۈك ئۇنىڭغا جاپا-مۇشەققەتتىن بولەك تەسىر يەتكۈزمەيدۇ ۋە پايدا بەرمەيدۇ.

تەنگە ئەلەم ئۇرسا يۈك بولغاي ئېغىر،
گەر كۆڭۈلگە ئۇرسا بولغاي دەستىگىر.

دانىشمەن دېگەن ئۇنىڭ بىلەن ھەرقانداق نەرسىنى ئۆلتۈرگىلى بولىدىغان ئۆتكۈر قىلىچتۇر. گەرچە ئۇلارنىڭ كۆرۈنۈشى گۈزەل ۋە ئەيىبسىز پاكىتەك كۆرۈنگىنى بىلەن، قىلىچ دېگەن ئادەم ئۈچۈن ئەڭ يامان دۈشمەن بولغان نەپسى ھاۋانىمۇ ئۆلتۈرىدۇ: كۆرۈنۈشى كۆرۈمسىز ۋە پاكلىقىنى بىلگىلى بولمىسىمۇ، ئىنساننىڭ پۈتۈن شان-شەرىپىنى ۋۇجۇتقا چىقىرىدىغان ئەقىل بىلەن روھىمۇ ھالاك قىلىدۇ. قىلىچ دېگەن ئەسلىدە دۈشمەندىن مۇداپىئەلىنىدىغان قورال بولغان بولسىمۇ، بۇ يەردە ئۇ دوستلارنىڭ ئازارىغا ئىشلىتىلىدۇ. پازىل ۋە ھەقىقى كامىل كىشىلەر بۇ مەنىگە ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دېگەن ئىكەن:

بەد ئىسلىگە ئىلىم-پەن بىلدۈرمە ھېچ،
كىم قاراقچى ئىلكىگە بەرمە قىلىچ.

مەيلى مەس زەڭگىگە تىغ بەرگىن، لېكىن،
ئەسكى ئادەمگە ئىلىم ئۆگەتمىگىن.

ئۇلارنىڭ بۇنداق تەبىر بېرىشىنىڭكى غەرىزى ئۇزلىرىنىڭ قەۋمىگە سىزدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىشتىن ئىبارەت. ئۇلار ئالدى بىلەن سىزنىڭ مۇبارەك زاتىڭىزنىڭ ئورنىنى باسىدىغان پەرزەنتلىرىڭىزنى كوز ئالدىڭىزدىن يۇتتۇرۇپ تاشلاپ، ئىككىنچى قېتىمدا دولەتنىڭ ئاۋاتلىغى ۋە خەزىنىنىڭ مەمۇرلىغىنى بارلىققا كەلتۇرىدىغان شەپقەتلىك بۇزرۇك كىشىلەرنى زايا قىلىپ، ئۇچىنچى قېتىمدا جاھاندارچىلىق ئەسۋاپلىرى بولغان پىللار، توگىلەر ۋە ئاتنى نابۇت قىلىشنى ئويلاپتۇ. تاكى سىز ئىگە-چاقىسىز ۋە تەنها قالغان چېغىڭىزدىلا سەلتەنىتىڭىزنىڭ نىزامىغا نۇقسان يېتىدۇ-دە، ئۇلار سىزنى يالغۇز تېپىپ، ئاستا-ئاستا سىزنىڭ قەستىڭىزگە چۈشىدۇ. شۇندىلا ئۇلار نەچچە يىلدىن بېرى كوڭلىدە قىلغان تەسەۋۋۇرلىرىنى ئاشكارا ئەمەلگە ئاشۇرالايدۇ. هازىرغىچە ئۇلارنىڭ سىزگە زەرەر يەتكۇزەلمەسلىگى ئۇلارنىڭ ئاجىزلىغىدىن بولغان. بۇگۇنكى كۇنلۇكتە سىز ئاشۇ چۈش تۇپەيلىدىن ئىختىيارىڭىزنى ئۇلارغا بېرىپ قويۇپسىز. ئۇلار پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، قۇدرىتىڭىزنىڭ يەتكىنىچە پادىشالىققا ۋە مەملىكەتكە غەۋغا سېلىپ، پىتنە ئىشىگىنى ئېچىشقا باشلاپتۇ. سىز ئەمدى هۇشىڭىز بىلەن تۇرۇڭ، ئۇلارنىڭ هىلە-مىكرىگە ئالدىنىپ قالماڭ.

زامان دۇشمەنلىرىدىن بولما غاپىل،
ئۇلارنىڭ هەربىرى مىكىرگە كامىل.
كورۇنمەككە قىلۇر ئۇ ئاشنالىق،
لېكىن كوڭلىدە باردۇر بىۋاپالىق.

شۇ تۇرقىدا، ئەگەر بەرەهمەنلەرنىڭ سوزى سىزگە ساۋاپ

ۋە ماقۇل كورۇنسىمۇ، ئۇلارنىڭ سوزىگە ئەمەل قىلماڭ. ئەگەر ئاڭلاي دىسىڭىز مەن قۇلىڭىزنىڭ كوڭلىگىمۇ بىر مەسلىھەت كېلىۋاتىدۇ.

— سوزۇڭىزنىڭ ھەقلىگىگە مەندە شۇبھە يوق. كوڭلۇڭگە كەلگەننى ئېيتقىن، — دەپتۇ پادىشا.

— كارىدۇن ھەكىمنىڭ تەبىئىتى سىر-ئەسرار نەپەسلىرىنىڭ خەزىنىسى، — دەپتۇ ئىران دۇخت، — ئۇنىڭ زىھنى نۇرلۇق جاۋاھىرلارنىڭ كانى. بۇگۇنكى كۇنلۇكتە ئۇ بىر غارنىڭ بۇلۇڭىنى ئوزىگە ماكان قىلغان. گەرچە ئۇنىڭ ئەسلى نەسەبىدە بەرەھمەنلەرگە يېقىنچىلىغى بولسىمۇ، ئەمما ئۇ راستچىللىقتا ۋە دىيانەتتە ئۇلاردىن ئەلا تۇرۇندا تۇرىدۇ. ئەگەر خالىسىڭىز ئۇنىڭدىن چۇشلىرىڭىزنىڭ تەبىرىسىنى سوراڭ. ئۇ ئەلۋەتتە راستى بىلەن تەبىر بېرىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ سوزى بەرەھمەنلەرنىڭ ئېيتقىنى بىلەن بىر كەلسە شۇبھە كوتىرىلىدۇ-دە، ئويلاپ ئولتۇرمايلا ئۇنىڭ ئېيتقىنىغا ئەمەل قىلماق كېرەك. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئېيتقىنىدىن باشقىچىرەك تەبىر ئېيتسا، روشەن ئەقلىڭىز ئۇ ئىككى سوزنىڭ بىرىنى تاللىۋالار ۋە توغرىنى خاتادىن ئايرىۋالار.

بۇ سوز پادىشاغا ماقۇل كېلىپتۇ ۋە دەرھال ئاتلىنىپ كارىدۇن ھەكىمنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. ئۇ ھەكىمگە ئىززەت-ئىكراملىرىنى بىجا كەلتۇرۇپتۇ، ھەكىممۇ پادىشاغا تازىم بىلەن ھورمەت كورسىتىپ شۇنداق دەپتۇ:

كۇلبىمىز بولدى بىھىشت ئاڭا ھور رىزۋان كېلىپ،
بولدى روشەن كوزىمىز يۇسۇپى كەنئان كېلىپ.

— بۇ ياقىتا كەلمەكلىرىڭگە نىمە سەۋەپ بولدىكىن؟ ئەگەر پەرمان ئەۋەتكەن بولسىلا مەن خىزمەتكارلىرى دەرگاھلىرىغا ھازىر بولغان بولاتتىم.

بەندىلىك، خىزمەت ۋە پاكى ساڭا قۇللۇق ئەيلەمەك،
بارچىسىنى ماڭا قويغىن، چۈنكى سەن سۇلتان ماڭا.

مۇبارەك پېشانىلىرىدە غەم-ئەندىشە نىشانىسى تۇرىدۇ. ئەھۋال قانداق ئىدىكىن؟ بايان قىلغان بولسىلا!

پادىشا[*] كۆرگەن چۈشلىرىنى ۋە ئۇلارغا بەرەھمەنلەرنىڭ بەرگەن تەبىرلىرىنى ھەم چارە ئۈچۈن بۇيرۇغان ئىشلىرىنى تەپسىلى بايان قىلىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان كارىدۇن ھەيرانلىق بېشىنى چايقاپ تەئەججۇپ قولىنى چىشلەپتۇ.

— ھەي پادىشا! — دەپتۇ كارىدۇن، — سىلە بۇ ئىشتا خاتا قىلىپتىلا. چۈنكى بۇنداق سىرنى ئۇنداق تائىپەگە ئېيتىش ھېكمەتتىن ئەمەس. ھەممە قۇلاق ئەسرار ئاڭلاشقا مەھرەم بولالمايدۇ ئەمەسمۇ؟ يەنە شۇمۇ مەخپىي قالمىسۇنكى، ئۇ تەبىرچىلەر بۇ ۋەقەگە تەبىر ئېيتىشقا سالاھىيىتى يوق. چۈنكى ئۇلاردا يا سۆزۈك ئەقىل يا پاكى تۈزۈك دىيانەت يوق. مېنىڭ بىلىشىمچە، بۇ چۈشلىرىدىن سىلىگە شاتلىق كېلىدۇ، دەممۇ-دەم ئىشلىرى مەقسەتلىرىگە مۇۋاپىق كېلىپ، سائەتمۇ-سائەت دۆلەتلىرى ئۇلغايىۋېرىدۇ.

پەلەك بولۇپ ئىنائەتمەن، دەۋرانىمىز قۇل بولغاي ساڭا،
دۇئا گوي بولسا پۈتكۈل ئەل، زامان باققاي مۇرادىڭغا.

ئەمدى مەن سىلىنىڭ ئۇ چۈشلىرىگە باشتىن-ئاخىر ياخشى تەبىرلەرنى بېرەي ۋە ئۇ ئالدامچىلارنىڭ مىكرى ئوقىنى ھېكمەت قالقىنى بىلەن رەت قىلاي. ئۇ چۈشلىرىنىڭ تەبىرى مۇنداق: ھىلىقى قويرۇقلىرى بىلەن ئۆرە تۇرغان ئىككى قىزىل[*] بېلىق، ئىككى پىل ۋە بىر دانە ياقۇت بولۇپ، ئۇلارنى سەرەندىپ پادىشاسىنىڭ ئەلچىسى ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇ ياقۇت شۇنداق چوڭكى، ئۇنىڭ ۋەزنى توت يۈز رىتىلە چىقىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدە شۇنداق خۇشرەڭكى،

ئانارنىڭ كوڭلى ئۇنىڭ قىزىللىقىدىن رەشك ئىتىپ ھېسابسىز قانغا تولغۇدەك، ئوتىنىڭ شولىسى ئۇنىڭ قىزىللىقىدىن كۈنلۈكى كېلىپ تاش ئارىسىغا يوشۇرۇنغۇدەك گۈزەل. ھەلقىسى ئىككى ئوردەك بىلەن بىر غاز — ئىككى ئات ۋە بىر خېچىر بولۇپ، ئۇنى دېھلى پادىشاسى ئەۋەتىدۇ. ئۇ ئىككى ئات شۇنداق ياراملىق چاپقۇر ئاتلاركى، خۇددى ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك كىشنەيدۇ، چاقماقتەك تېز چاپىدۇ. ئۇزى ھوشيار ۋە قۇلىقى ئۆتكۈر.

پۇتلىرى گويا ئۇرۇر زىبا كوچەت،
قۇلىقى تۇرغاي ھاۋادا نەيزىدەك.
تۇتسا قامچا، لازىم ئىتىلمەس پەقەت،
مىنسە ئۇ يۈرگەي كوڭۇلنىڭ رايىدەك.

خېچىر شۇنداق شوخ ۋە ئوت مىجەزلىككى، ئوي-دوڭ، چوڭقۇردىن خۇددى چاقماقتەك تېز چىقىپ ئۆتۈپ، تۇۋاقلىرىنىڭ زەربى بىلەن تاشتىن ئوت چىقىرىۋېتىدۇ.

كۆمۈش ئىگەر، زەر يۈگەن سېلىنغان ئۇ چاپقۇرغا،
چەرخ بېغىدۇر ئۆتلىغى، كۆن بولغى سۇلغى.

ھەلقى پۇتلىرىغا چىرماشقان ئىلان بولسا بىر ئۆتكۈر ۋە ئۆتلۈق شەمشەر بولۇپ، جەڭ كۈنىدە ئۇنى شۇنداق ئۇزىتىدىغان بولسىلا، پەلەك دەرياسىدىن قان ئاققۇزىدۇ. ئاسماننىڭ ئالماس رەڭلىك سەھىپىسىگە ھېقىق ۋە مارجان پارچىلىرىنى چاچىدۇ.

يېڭىش - زەپەر تاپارسىز شۇ تىغ بىلەن،
ياق، شۇ قىلىچ ئۇزى زەپەر تاپقۇچى.

چۈشلىرىدە كۆرگەن ھىلىقى پۈتۈن بەدەنلىرىنى قاپلىغان قان بولسا، بىر قىزىل تون بولۇپ، ئۇنىڭغا جاۋاھىرلاردىن تۈگمىلەر قادالغان، ئۇنى ھىلىقى شەمشەر بىلەن بىللە ھەزىنە پادىشاسىنىڭ ئەلچىسى ئېلىپ كېلىدۇ.

چۈشلىرىدە مىنگەن ھىلىقى ئاق خېچىر بولسا، بىر ئاق پىل بولۇپ، لەشكەر سېپىدە زەبەرجەت خارتۇمىنى باھادىرلارنىڭ قېنى بىلەن خۇددى قىزىل ياقۇتتەك بوياپدۇ. خۇددى تومۇر تاغدىن چىققان مىخقا ئوخشاش ئەجدىھا سۈپەتلىك چىشلىرى بىلەن بىر-دەمدە ئالەمنى نابۇت قىلىۋېتىدۇ. ئۇ پىل ئەمەس گوياكى بىر تۇت تۇۋرۇك بىلەن ماڭىدىغان تاغ. ئۇنى ھىجارەگەر سۇلتانى ئەۋەتىدۇ. ھىلىقى باشلىرىدا كويگەن ئوت سىلىگە سەيلان شاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلىدىغان بىر تاج بولۇپ، ئۇ تاجنىڭ يۇقۇرقى قىسمىدىكى كۆڭگۈرىسى ئاسمان قەسرىنىڭ باش يىپى بىلەن باراۋەر تۇرىدۇ، ئۇنىڭغا كوز قويۇلغان گوھەرلەرنىڭ نۇرى ئۇنى كىيگەن كىشىنىڭ بېشىدىكى ھەر بىر تال موينى ئۇنچىلەردىن ياسالغان رىشتىگە ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ.

بېزەلگەن تاج ئىرۇر ئۇ باشتىن-ئاياق نۇر،
ئۇنىڭ نۇرى يەردىن تا ئايغا تولىنۇر.

ھىلىقى باشلىرىنى چوقۇغان قۇشنىڭ ئەھۋالى ئازراق بىر ئىچ پۇشۇغىنىڭ يۈز بېرىشىنى كورسىتىدۇ. بىرنەچچە كۈن سىلە بىلەن مېھرىۋان يارلىرىنىڭ ئارىسىغا دىل غۇبارى پەيدا بولىدىكەن، ئەمما يەنە تېز ئارىدا ياخشىلىنىپ قالىدىكەنسىلەر. كورگەن چۈشلىرىنىڭ راست تەبىرى يۇقۇرىدا مەن ئېيتقاندەك. يەنە ئۇ چۈشنى بولۇپ كورگەنلىرى بولسا، ئۇ ئەلچىلەرنىڭ يۇقۇرىدا مەزكۇر بولغان توھپىلەرنى يەتتە نوۋەتتە ئەپكېلىپ تامام قىلىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى. سىلە ئۇ ھەدىيىلەرنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، شاد-

لىقلىرىنى ئىزھار قىلىدىلا. دولەتلىرى ۋە ئۆمۈرلىرى داۋاملىق بەرقارار تۇرىدۇ. ئەمما مۇندىن كېيىن ھەر قانداق يامان، نائەھلىلىنى سىرلىرىغا مەھرەم قىلماسلىقلىرى ۋە سىنالغان ئەقىللىق كىشىنى تاپمىسىلا ھېچ كىشىگە سىر ئاغزىنى ئاچماسلىقلىرى كېرەك.

يۈز قېتىم سىنىماي كىشىنى، زىنھار،
قىلماسلىق كېرەكتۇر ساھىبى ئەسرار.

بۇندىن كېيىن قەلبى ئەگرى كىشىلەرنىڭ سوھبىتىدىن مۇتلەق پەرھىز قىلىشنى ئۇزلىرىگە پەرز قىلغايلا.

سۇنى كورگىنكى نالەلەر ئەيلەر،
ئاقار يېرى گەر بولسا نالايىق.

پادىشا ئۇ بۇزرۇكۋار پىردىن بۇنداق ياخشى تەبىرلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن كوڭلى شات ۋە غەم كىشەنلىرىدىن ئازات بولۇپ، دەرھال شۇكرانە ئۈچۈن سەجدە بىجا كەلتۈرۈپتۇ ۋە ھەكىمگە ئۇزرە بىلەن مىننەتدارلىق تىلىنى ئېچىپ شۇنداق دەپتۇ:
— ھەقتائالا ئىنايەت قىلىپ، مېنى ھېكمەتلەرنىڭ كانى بولغان سىزنىڭ شەرەپلىك زاتىڭىزنىڭ قېشىغا كەلتۈرۈپتۇ. نەتىجىدە، مانا سىزنىڭ نەپەسىڭىزنىڭ بەركىتىدىن مېھنىتىم راھەتكە ئايلاندى.

شۇكرىكىم ساقايدى كوڭلۇم دەردۇ ئەلەم رەنجىدىن،
ئەيسا نەپەس شۇ ھەكىمنىڭ دېمىدىن يەتكەچ شىپا.

شۇنىڭ بىلەن، پادىشا كوڭلى شادىمان بولغان ھالدا ئوردىسىغا قايتىپتۇ. ئەتىسىدىن تارتىپ يەنە كۇنگىچە پەيدىن - پەي

ئاشۇ ھەكىم بىشارەت بەرگەن پادىشالاردىن ئەلچىلەر كېلىپ، ھەكىم ئېيتقان توھپىلەرنى ھېچبىرىنى كەم قىلماي پادىشانىڭ نەزىرىگە يەتكۈزۈشۈپتۇ.

بىر كۈنى پادىشا ئىران دۆلىتى، پەرزەنتلىرىنى ۋە پىيلار بىلەن كامالنى بىر خىلۋەت جايغا چاقىرىپ شۇنداق دەپتۇ:

— چۈشۈمنى ئۇ دۆشمەنلەرگە ئېيتىپ ئاجايىپ بىر چوڭ خاتا قىلغان ئىكەنمەن. ئەگەر تەڭرىنىڭ مەرھەمىتى ۋە ئىران دۆلىتىنىڭ نەسىھەتى بولمىغان بولسا ئۇ مەلئۇنلارنىڭ ھىلە - مىكرى ھەممىمىزنى ھالاك قىلىدىكەن. ھەر قانداق كىشىگە ئاللا بەرگەن سائادەت مەدەتكارلىق قىلسا، شەپقەتلىك كىشىلەرنىڭ ۋەزىلىرىنى قوبۇل قىلىپ، تەپەككۇر قىلىپ، خىيال سۈرۈپ بېقىپ، ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى كوزلەپ، ئېھتىيات شەرتلىرىنى بىجا كەلتۈردىغان گەپ ئىكەن. ئەگەر ئىش تەدبىرسىزلىك بىلەن قىلىنغان بولسا ئاخىرى ۋەيرانلىق بولغان بولاتتى. ئەمدى، ماڭا كەلگەن ئاشۇ توھپىلەردىن ھەر قايسىڭلار ئۆزەڭلار خالىغاننى ئېلىڭلار. ئەگەر ئۇلار كەلمىگەن بولسا، چېنىڭلارغا خەتەر يېتىش ئېھتىمالى بولۇپ قالغان ئىدى.

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ پىيلار، — بىز قۇللىرى ھا- دىسات ئوقى يەتكەندە سىلىنىڭ ئەزىز جانلىرىغا سىپەر بولۇشىمىز كېرەك. مەن بۇ بېشىمنى پەقەت سىلىنىڭ چوگەنلىرىگە توپ بو- لۇپ بېرىش ئۈچۈنلا ساقلايمەن. بۇگۈن ئەمدى ئۇ تەۋەرۈكلەر بىلەن بىزنىڭ بېشىمىزنى كوككە يەتكۈزىدىغان بولدىلا. ئۇنداقتا بۇ زا- مانىمىزنىڭ مەلىكىسىنى بىزدىن بۇرۇنراق خوشال قىلغايلا. چۈنكى بۇ ئىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا كوپرەك شۇ سەۋەب بولدى. ھەدىيىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرى بىزەكلىك تاج ۋە چىراي- لىق تون ئىكەن، مەلىكە ئۇلاردىن قايسىسىنى خالىسا شۇنى بەرگەيلا.

پادىشا ئۇنىڭ سوزىنى قوبۇل قىلىپ، خىلۋەتخانىسىدىن

چىقىپ ھەرەم سارىيىغا كىرىپتۇ. ھەرەمدە پادىشانىڭ بەزم ئەپرۇز ئىسىملىك بىر كېنىزىكى بار ئىكەن. ئۇ شۇنداق ساھىپجامال ئىكەنكى، قۇياش ئۇنىڭ چىرايىدىن شەرم-ھايا قىلىپ، مەغرىب پەردىسىگە يوشۇرۇنىدىكەن؛ گۈل ۋاراقلىرى ئۇنىڭ يۈزىدىن خىجالەت بولۇپ، زۇمرەت نىقابى ئىچىگە پىنھان بولىدىكەن.

ئاغزى زەررە، يۈزى كۈن، قاشى ھىلال،
ھۆسنى ئىدى خۇددى گۈلزارى جامال.
كۈلكىسى قەنت ئىدى ھەم سوزى شىكەر،
قامىتى شىكەرقومۇشتىن ئوتىۋەر،
نازى بىرلە خۇشخۇيلۇغى شۇنچە ئۇز،
قوياتتى ئۇ كوكۇل يارىشىغا توز.

ئۇنىڭغىمۇ پادىشانىڭ ناھايىتى كوپ مەيلى بار ئىكەن. ئەگەر ئىران دۇخت ھۆسنى-لاتاپەتتە جاھانغا پىتنە سالغان دېيىلسە، بۇ كېنىزەكمۇ ياخشىلىق ۋە خۇش پېئىللىقتا زامانغا توپىلاڭ سالغان ئىكەن. شۇڭا پادىشا بىر كېچە ئىران دۇختنىڭ يېنىدا قونسا، يانا بىر كېچىسى بەزم ئەپرۇزنىڭ قېشىدا قونىدىكەن. ھىلقى ھەدىيىلەرنى بېرىدىغان ۋاقتىدا پادىشا:

— تاج بىلەن توندىن بىرىنى ئىران دۇخت، بىرىنى بەزم ئەپرۇز ئالسۇن، — دەپتۇ.

ئىران دۇخت پادىشادىن بۇ ئىجازەتنى ئالغاندىن كېيىن: "ۋەزىر قايسىسىغا ئىشارەت قىلسا شۇنى ئالاي" دىگەن نىيەتتە ۋەزىرگە قاراپتۇ. پىيلار كوز ئۇچى بىلەن تون تەرەپكە ئىما قىپتۇ. ئىران دۇخت توننى ئالماقچى بولۇپ، پادىشاغا قاراپتۇ ۋە ۋەزىرنىڭ ئىشارەت قىلغىنىغا پادىشانىڭ كوزى چۈشۈپ قالغانلىغىنى پەملەپ، پادىشانى "بەدگۇمان بولۇپ قالمىسۇن" دەپ ئويلاپ دەرھال توندىن رايىنى ياندۇرۇپ تاجنى ئاپتۇ. پىيلارمۇ

تون تەرەپكە كوزىنى ئالغاي قىلىپ قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭمۇ غەرىزى: "ئىران دۇختىقا قىلغان ئىشارەتنى پادىشا كورمىسۇن" دىگەن ئىكەن. شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن پىيلار قىرىق يىل ھىيلار-نىڭ مۇلازىمىتىنى تۇتقان بولسىمۇ ھەر قېتىم ئۇنىڭ خىزمىتىگە كەلسە، پادىشا ئاشۇ ۋاقىتتىكى ئىشتىن گۇمان قىلىپ قالمىغىدى دەپ، ئالغاي قاراپ ئولتۇرىدىكەن. ئەگەر مەلىكە بىلەن ۋەزىر شۇ قېتىمدا ئاقىللىق ۋە زىرەكلىك ئىشلەتمىگەن بولسا ئىككىلىسى-نىڭ جېنى بەربات بولۇپ كەتكەن بولاتتىكەن. ئىران دۇخت تا-جىنى كىيىپ بېشى ئۈستۈن بولۇپتۇ. بەزم ئەپرۇز قىزىل تون بىلەن يۈزىنى گۈلرەڭ قىلىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئىككىلىسى ئۆز كوڭلى خالىغاننى ئاپتۇ.

بىر ئاخشىمى ئىران دۇختنىڭ نوۋىتى ئىكەن، پادىشا ئۇنىڭ ھوجرىسىغا كىرىدىپتۇ. دىلىنى ئۆزىگە باغلىغۇچى زۇلپىنى چۇۋۇپ:

چېچىدىن چېچىپ ئىپارنىڭ بۇيىنى،
تاشۇزۇپ يۈزىدىن ھايات سۈيىنى،

ئولتۇرغان ئىران دۇخت بېزەكلىك تاجىنى بېشىغا قويۇپ، ئالتۇن تاۋاقتا ئاش ئەپكېلىپ پادىشانىڭ ئالدىدا قويۇپتۇ. پادىشا ئۇ تاۋاقتىن بىرەر لوقما يەپ تۇرۇشىغا، بەزم ئەپرۇز قىزىل تونىنى كىيىپ، ھوسنىنى گۈلدەك ئېچىلدۇرۇپ، چىرايىنى ئىككى ھەپتىلىك ئايدەك نامايەن قىلىپ كىرىپ كەپتۇ.

قىزىل رەڭلىك لىباسنى كىيدى دىلبەر،
دىگىنكى لالىدىن تون كىيدى ئەر ئەر①،
كوزلىرى گەر كامان ئاتسا كوكۆلگە،
ئىككى قاشى ئوق ئاتاتتى جىگەرگە.

① ئارچا دەرىخى.

پادىشا ئۇنى ئەنە شۇنداق كېلىشكەن ھۆسن-چىراي بىلەن كۆرۈپ ئىختىيارىنىڭ تىزگىنىنى قويۇپ بېرىپتۇ-دە، تەھسىن تىلى بىلەن ئۇنىڭغا:

ئەي يۈزۈڭ خۇددى قىزىل گۈل، قەددىڭ گويا سەرۋى بەس،
سەرۋى بىرلە گۈل تاپالماس كۆزلىرىڭ كەبى نەرگەس.

— بۇ كېلىشىڭ بىلەن شاتلىق ئىشىگىنى كۆڭلۈمگە ئېچىپ، سەۋرىم خامىنىنى يەلگە سورۇدۇڭ، سېنىڭ كەلگەنلىكىڭگە بەختىمۇ "مەرھابا" دەۋاتىدۇ، — دەپتۇ، شۇئان ئىران دۇختقا قاراپ يەنە: — سەن كىيگەن بۇ تاج ئەسلىدە بەزم ئەپرۇزغا لايىق ئىكەن، ئۇنى ئۆز دەرىجەڭگە قارىماي ئاپسەن، — دەپتۇ.

ئىران دۇخت بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، رەشك ئوتى ئۇنىڭ كۆڭلىگە تۇتىشىپتۇ ۋە تاقىتىنىڭ خامىنىغا ئوت تۇتىشىپ، دىمىغىدىن تۈتۈن چىقىپتۇ. ئۇ خۇددى بىلمەي قولىدىكى ئاشنى پادىشانىڭ بېشىغا تۆكۈۋېتىپتۇ. پادىشانىڭ يۈزى ۋە ساقاللىرى بۇلغىنىپ كېتىپتۇ. پادىشا كورگەن يەتتىنچى چۈشىنىڭ ھەكىمنىڭ تەبىر بېرىشىچە "ئازراق ئېچىك پۇشىدۇ" دېگىنى ئەنە شۇ بولۇپتۇ. بۇ ھالنى كۆرۈپ پادىشانىڭ غەزىپى ئۆرلەپ سەۋرى-تاقىتى قالماپتۇ. ئۇ دەرھال پىيالارنى چاقىرىپ:

— بۇ بىئەدەپ نادانىنى ئەپچىقىپ ئۆلتۈرۈۋەت. بۇ بىر پەندى-نەسىھەت بولۇپ خوتۇنلار بۇنداق ئىشنى ئىككىنچى قىلمايدىغان بولسۇن، — دەپ بۇيرۇپتۇ.

پىيالار مەلىكىنى ئېلىپ چىققاندىن كېيىن ئەندىشە قىلىپ تۇرۇپ قاپتۇ: "بۇ ئىشتا ئالدىرىشىم ياخشى ئەمەس. چۈنكى بۇ خوتۇننىڭ دانىشمەنلىك ۋە ئەقىل - پاراسەتتە تەڭدىشى يوق. بىز بىرنەچچە كىشى بۇنىڭ تەدبىرىنىڭ بەرىكىتى بىلەن بالادىن

نىجات تاپتۇق. پادىشانىڭ يات ئارىدا بۇ ھوكمىدىن پۇشايمان
قىلىپ، ئۇز بۇيرۇغىدىن تېنىۋېلىشىمۇ ئېنىق گەپ، شۇڭا ئۇنىڭ بۇ
ئەمرىنى ئىجرا قىلىشنى تەخىر قىلىپ، ئوبدان ئويلاپ بىر تەرەپ
قىلىشتىن ياخشى ئىش يوق.

تەپەككۇر بىرلە ئىش قىلغايسەن ئۇدا،
كېيىنكى مەنپەئەت كەلمەس ئالدىدا.

ئەمدى مەن بىرنەچچە كۈن توختىۋالاي. ئەگەر پادىشا نادامەتـ
كە قالسا ئەيىنى مۇددىئانىڭ ئۆزى شۇ. ئەگەر ئۇز پەرمانىدا مەھـ
كەم تۇرسا ئۇنى ھەرقاچان ئۆلتۈرسە بولىۋېرىدۇ. بۇ تەخىر قىـ
لىشتا ماڭا ئۈچ مەنپەئەت بار. بىرى، كىمدە ـ كىم بولمىسۇن بىر
كىمنىڭ تىرىك قېلىشىغا سەۋەب بولسام ساۋاپ تاپىمەن. ئىككىنـ
چىسى، ئەگەر پادىشا پۇشايمان قىلىپ قالسا ئۇنىڭ رازىلىقىنى
ئالغان بولىمەن. ئۈچىنچىدىن، شۇنداق ئەقىللىق مەلىكىنى سالامەت
ساقلىيالىسام پۈتۈن مەملىكەت ئەھلىنىڭ ھەممىسىنى مىننەتدار قىـ
لىمەن. چۈنكى ئۇنىڭ دانا تەدبىرلىرىنىڭ مەنپەئەتى ۋە ياخشى
ئەخلاقىنىڭ ئېھسانى ھەممە خالايىققا يېتىدۇ" ـــ دەپ ئويلاپتۇ
ۋەزىر.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ مەلىكىنى ئۆزىگە مەھرەم بولغان خىزمەتـ
كارلىرى بىلەن بىللە ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپ، ھويلىسىدىكى
بىر مەخپى ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ ۋە خىزمەتكارلىرىغا:
"بۇ زامانىمىزنىڭ مەلىكىسىنى ياخشى ئېھتىيات بىلەن ساقلاپ، ئوبـ
دان ئىززەت ـ ئىكرام قىلىڭلار" دەپ تاپىلاپتۇ. ئۆزى بولسا بىر
قىلىچنى قانغا بوياپ پادىشانىڭ قېشىغا بېرىپ:

ـــ ئۇ بىئەدەپنى مۇشۇ شەمشەر بىلەن ئۆلتۈردۈم. پەرمانلىـ
رىڭىزنى نۇقسانسىز بىجا كەلتۈردۈم، ـــ دەپتۇ.

ۋەزىر بېرىپ كەلگۈچىلىكنىڭ ئارىلىقىدا پادىشانىڭ كوڭلى

سەل تەسكىن تاپقان ئىكەن. ئۇ ۋەزىردىن مەلىكىنىڭ ئۆلگەنلىك خەۋىرىنى ئاڭلاپ ۋە قانلىق قىلىچنى كۆرۈپ، ئۇنى ئۆلتۈرگىنىگە پۇشايمان قىلىپتۇ ھەم ناھايىتى بەك ئىچى ئاغرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆز-ئۆزىگە: "جاھاننىڭ ئىشى شۇ ئىكەن-دە! ئۇ ھۆسنى جامالدا بىمىسال، ئەقىل ئىدرەكتە بەر كامال ئىدى. ھەي بەتخۇي نەپس، سېنىڭ ئىشىڭ مۇشۇ! يوۋاشلىق ۋە يۇمشاقلىقنى ئۇنۇتۇپ، كىچىككىنە بىر گۇنا بىلەن مەھبۇبىمنى زايا قىلدۇرۇۋەتتىڭ، ۋاي دەرىخ، ئۇنىڭ بۇنچىلىك بىر جۈرئىتى ئۈچۈن، ئولۇمگە بۇيرۇماي، يوۋاشلىق سۈيى بىلەن غەزەپ ئوتىنى ئۆچۈرگەن بولسامۇ بوپتىكەن!"

غەزەپ ئوتتۇركى شولە ئۇرسا گەر،
ئەقىل-دانىشنى بىگۇمان ئۆرتەر.
قايسى بىر ئوتكى ئوتۇننى پۈتتۈن،
چىقىرار ياكى چىقارماس تۈتۈن.

دەپ نادامەت چېكىپتۇ. لېكىن كۆڭلىدىكىنى سىرتقا بىلدۈرمەپتۇ. ئاخىرى ۋەزىر ئۇنىڭ چېھرىسىدىن نادامەت ئالامىتىنى ئاشكارا كۆرۈپ، شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي شاھىم، نېمە ئۈچۈن غەم يەۋاتىدىلا؟ ئاتقان ئوقنى ياندۇرغىلى ۋە زەر-زىۋەر① سەرپ قىلىپمۇ ئۆلۈكنى تىرىلدۈرگىلى بولمايدۇغۇ؟ بىھۇدە غەم جاننى كاۋاپ، تەننى خاراپ قىلىۋېتىدۇ. جاھاندا: "پادىشا ئۆزى قىلغان ھۆكمىدىن پۇشايمان قىلىپتۇ" دېگەننى ئاڭلىغان ئادەم بارمۇ؟ بۇ زەرەر كۆرۈلمەستە سەۋرە-تاقەت ۋە چىدام بىلەن بولغان بولسىلىمۇ كاشكى ۋە ياكى يەمەن پادىشاسىغا ئوخشاش غەزەپنى پەس قىلىشقا قۇدرەتلىرى يەتكەن بولسىمۇ كاشكى. ئەگەر ئاڭلىغىلىرى كەلسە مەن

① زىۋەر — بېزەك، يارىشىق.

سىلىگە ئۇنىڭ قىسسىسىنى ئېيتىپ بېرەي.
— ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا ھىسىلار.
— يەمەن پادىشالىغىدا، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ ۋەزىر پىيلار.

يەمەن پادىشاسىنىڭ ھىكايىسى

يەمەن پادىشالىغىدا ئۇزى قېرى، لېكىن بەختى ياش، ئەقلى روشەن، تېنى ساق بىر پادىشا بار ئىكەنكى، پۈتۈن دۇنيانى ئوراپ تۇرغان ئاسمان شۇنچە كوپ كوزى بولۇپ تورۇقلۇق ۋە شۇنچە ئۇزۇن ئومۇر كورگەن تورۇقلۇقمۇ ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان جاھان ئاپىتۇنى كورمىگەن ئىكەن. بۇ كونا روزىگارمۇ شۇنداق قېرى قولاق بولۇپ تورۇقلۇقمۇ زامان سەھنىسىدە ئۇنىڭدەك يەنە بىر جاھاندار بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىكەن.

بەزمە ۋاقتىدا قۇياشتەك گويا،
ئۇرۇش ۋاقتىدا خۇددى ئەجدىھا.
جاھاننى قىلغان ئەدلى بىرلە رام،
چەرخ ئاڭا بەندە، زامانە غۇلام.

ئۇ پادىشا شىكارغا ناھايىتى ئامراق ئىكەن. شۇڭا تولا ئومرىنى شىكار بىلەن ئوتكۇزىدىكەن. بىر كۇنى ئۇ شىكارغا چىققان ئىكەن، ئوۋ جانىۋارلىرىنى ئىزلەپ ھەر تەرەپكە چېپىپ باققان بولسىمۇ ھېچبىر جانىۋار نەزىرىگە يولۇقماپتۇ. شۇڭا ئۇ ئاشۇ ھەيرانلىق بىلەن كېزىپ يۇرۇپتۇ. تاسادىپەن شۇ كۇنى ناھايىتى نامرات ۋە يوقسۇللۇغىدىن كىيىكنىڭ تېرىسىنى ئوچىسىغا يېپىنىۋالغان بىر كىشى، سېتىپ ئوزۇق ئېلىپ يېيىش ئۇچۇن، تىكەن ئېلىپ

كېلىشكە جاڭگالغا چىقىقان ئىكەن، ئۇ كىشى ئۇ دەشتتە ئىككەننى بۇدۇپ كەلگۈچە ھېرىپ قېلىپ، ئۇچىسىدىكى يوكنى يېنىدا قويۇپ يەردە ياتقان ئىكەن. يىراقتىن پادىشانىڭ ئۇنىڭغا كوزى چۈشۈپ "كىيىك ياتقان ئوخشايدۇ" دەپ گۇمان قىلىپ، دەرھال ساغداقتىن كوكرەكنى بوسكۈچى ئوقنى ئېلىپ ئۇنىڭ تەرىپىگە راۋان قىلىپتۇ.

قىلدى خاتا، ئوقى خاتا قىلمىدى،
باردى بالا كەبى، ھايا قىلمىدى.
بېرىپ گويا كوكتىن چۈشكەن چاقماقتەك،
بولدى شەپەق دېگىز ئىچىگە غەرق.

پادىشا چېپىپ بېرىپ، بىر بىچارىنىڭ ئوق بىلەن جاراھەتلىنىپ ياتقانلىقىنى كورۇپ، ناھايىتى كوپ غەم قىلىپ كوزلىرىدىنى نەملەپتۇ ۋە مالامەت تىرنىغى بىلەن نادامەت يۈزىنى تاتىلاپتۇ. ئۇندىن كېيىن ئۇ ئىككەنچىگە ناھايىتى كوپ ئۇزرە ئېيتىپ، داۋالىنىش خەجى قىلىشى ئۈچۈن مىڭ دىنار پۇل بېرىپ، خىجىل بولغان ۋە ئۇيالغان ھالدا شەھەرگە قايتىپ كېتىپتۇ. يول ئۈستىدە، ئوزىنىڭ تەقۋالىغى ۋە تائەت - ئىبادىتى بىلەن مەشھۇر بولۇپ، ئوزىنىڭ تەۋپىقى ۋە كارامىتى بىلەن تونۇلغان بىر زاھىتنىڭ ئىبادەتخانىسىغا چۈشۈپ، زاھىتتىن بۇ دۇنيانىڭ سائادىتى ۋە ئاخىرەتنىڭ نىجاتىغا سەۋەپ بولغۇدەك بىر نەسىھەت بېرىشنى تىلەپتۇ.

— ئەي پادىشا، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ دولەت - سائادىتىگە سەۋەپ بولىدىغان سۈپەت ئاچچىقنى يۇتماق ۋە سەۋرە قىلماقتۇر،

غەزەپتۇدىگە كىم گەر بېسىق بەرمەس،
ئىنسان رەسمىدە ئۇ ئادەم ئەمەس.

ئاچچىغىڭنىڭ ئاساۋ ئېتى بولسا شاش،
تىزگىنىنى تارت، ئۇنى قىلغىن يۇۋاش.—

دەپتۇ زاھىت خۇددى كەشپى كارامەت قىلغاندەكلا.

— سەۋرە قىلىش ۋە ئېغىرلىق قىلىشنىڭ ياخشى سۈپەت ئىكەنلىگىنى بىلدىم، — دەپتۇ پادىشا، — ئەمما غەزىۋىم كەلگەن چاغدا ئەقلىمنىڭ يۈزى يېپىلىپ قېلىش ئېھتىمالى بار. شۇنداق چاغدا يۇۋاشلىقنى غەزەپنىڭ ئۈستىدە غالىپ قىلالماسمەنمىكىن؟

— ئۇنداق بولسا مەن ساڭا ئۈچ پۈتۈك بېرەي، — دەپتۇ زاھىت، — ئۇلارنى بىر ئىشەنچلىك خاس كىشىڭگە بەرگىن. ئۇ كىشى ئۇنى ساقلىسۇن. قاچانكى سېنىڭ بىر ئىشقا غەزىۋىڭ كەلسە، ئۇلاردىن بىرىنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرسۇن. ئەگەر ئۇنى كۆرۈپ ئاچچىغىڭ بېسىلمىسا، يەنە بىرىنى كۆرسەتسۇن. ئەگەر ئۇنىڭ بىلەنمۇ ئىنساپقا كەلمىسەڭ ئۈچىنچى پۈتۈكنى كۆزۈڭنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتسۇن. مۇشۇ ۋاستە بىلەن ئاچچىق ۋە غەزىۋىڭ شەپقەتكە ۋە مۇلايىملىققا ئالمىشىپ، غەزىۋىڭنىڭ قاراڭغۇلۇقى كېتىپ، يۇۋاشلىغىڭنىڭ روشەنلىگى كەلسە ئەجەپ ئەمەس. چۈنكى دىۋە كەتسە پەرىشتە كېلىدۇ ئەمەسمۇ؟

بۇ سۆزدىن پادىشانىڭ كۆڭلى بەك خۇش بولۇپتۇ. شۇ ئەسنادا زاھىتمۇ ئۈچ پارچە پۈتۈكنى يېزىپ بېرىپتۇ. پادىشا ئۇلارنى مۇلازىملىرىدىن بىرىگە بېرىپتۇ. بىرىنچى پۈتۈكنىڭ مەزمۇنى: "قۇدرىتىڭنىڭ بارىدا ئىختىيارىڭنىڭ تىزگىنىنى نەپسى ھاۋانىڭ ئىلكىگە بەرمە، چۈنكى ئۇ سېنى ئەبەدى ھالاكەتكە تاشلايدۇ" دېگەن ئىكەن. ئىككىنچى پۈتۈك: "ئاچچىق ۋاقتىدا ئالدىڭدا ئاجىز بولۇپ تۇرغانلارغا رەھىم قىلغىن، شۇنداق قىلساڭ ئاخىر بىر كۈنى ساڭىمۇ رەھىم قىلىنىدۇ" دېگەن مەزمۇندا ئىكەن. ئۈچىنچى پۈتۈك: "ھوكۇم يۈرگۈزۈشتە شەرىئەتنىڭ سىرتىغا چىقما ۋە ھەمچاچان ئىنساپنى تاشلىما" دېگەن مەزمۇندا ئىكەن.

نەچچە كۈن ياشساڭ جاھاندا، زىنھار،
يۈۋاشلىق قىلغىنكى بولما دىل ئازار.
كىشىنى يىغلىتىپ بولمىغىن خەندان،
سېنىڭمۇ كۆزلىرىڭ بولغۇسى گىريان.
قەسرىڭگە كۆڭلۈڭنى مەغرۇر ئېتەرسەن،
نە پايدا، ئاخىرى تاشلاپ كېتەرسەن.

پادىشا زاھىت بىلەن خوشلىشىپ، ئۆز ئوردىسىغا قايتىپ كېتىپتۇ. شۇندىن تارتىپ ئۇ ھەر قېتىم بىر كىشىگە غەزىۋى كېلىدىغان بولسا، مۇلازىملار ئاشۇ پۈتۈكنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىدىكەن، ئۇ ئاچچىقىدىن يانىدىكەن. شۇ سەۋەپتىن يەنى ئاشۇ پۈتۈكلەر بولغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇ پادىشانى كىشىلەر "پادىشايى زىلرىقاع" ① دەپ ئاتىشىدىغان بولۇپتۇ.

ئۇ پادىشانىڭ ناھايىتى چىرايلىق، خۇيى يېقىملىق، سەرۋى قەدلىك، ياقۇت لەۋلىك، كۈمۈش تەنلىك، تۇتى تىللىق ۋە كەكلىكتەك چىرايلىق ماڭىدىغان بىر كېنىزىگى بار ئىكەن.

جاننى ئالغان دىلرەبا - مەھۋەش ئىدى،
خۇش چىرايلىق مۇشكبۇي دىلكەش ئىدى.

چىن دىلبەرلىرى ئۇنىڭ زۇلپىنىڭ بەندىگە گىرىپتار ئىكەن، كەشمىر سەنەملىرى ئۇنىڭ غەمزە ئوقى بىلەن دىلى جاراھەت ئىكەن.

① زىلرىقاع — پۈتۈك ئىگىسى، مەكتۇپ ئىگىسى دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىم كۆرۈپتۇ ئۇ مالاھەتنى، يۈزۈڭدە بولمىسا،
قايدا باردۇر ئۇ لاتاپەتكىم سۆزۈڭدە بولمىسا.

ئۇنىڭ ھوسنىنىڭ ئەھۋالى ئېپپەت بېزىگى بىلەن زىننەتلەنگەن، ئەخلاقىنىڭ جامالى پاكىزلىك زىننىتى بىلەن جابدۇلغان بولغاچقا، پادىشانىڭ كوڭلى ئۇنىڭغا شۇ قەدەر مايىل بولغان ئىكەنكى، بىردەملىك ئىشرەتكىمۇ ئۇنىڭسىز كىرىشمەيدىكەن. كېچە - كۈندۇز ئۇنىڭ بىلەن بولغانلىقىنى كورگەن پادىشانىڭ خوتۇنى رەشكتىن تاقىتى تاق بولۇپ، ئىزتىرابى ھەددىدىن ئېشىپ، ھەسەتنىڭ يامانلىقىدىن، تولا ۋاقىتلاردا، بىر ھىلە ئىشلىتىپ يا پادىشانى، ياكى ئاشۇ كېنىزەكنى ئولتۇرۇش خىيالىنى قىلىدىكەن. شۇڭا ئۇ ئاخىرى، بۇ سىرنى پەدەزچىگە بايان قىلىپتۇ.

— بۇ ئىشنىڭ چارىسىنى مەن قىلىمەن، — دەپتۇ پەدەزچى، — مېنىڭ مەسلىھەتىم شۇكى، پادىشانى ئولتۇرۇشىمىز كېرەك. چۈنكى كېنىزەكنى ئولتۇرسەك پادىشا تەپتىش قىلىپ، ئۇنىڭ قاتىلىنى تېپىپ قىساس ئالىدۇ. ئېيتىڭا، پادىشا كېنىزەكنىڭ قايسى ئەزايىغا كوپرەك مەيىل قىلىدۇ؟

— مەن كوپرەك ئۇنىڭ ئىڭىكىگە سۈيىدىغانلىقىنى كوردۇم ۋە

نە قىلاي جەننەتنىڭ ئالمىلىرىنى،
ماڭا بەس، بولسا بۇ ئالمىدەك ئىڭەك.

دەپ بېيىت ئوقۇغانلىقىنى ئاڭلىدىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ پادىشانىڭ خوتۇنى.

— ئۇنداق بولسا ئىش ئاسان ئىكەن، — دەپتۇ پەدەزچى، — ماڭا بىر پارچە زەھەر بېرىڭ ۋە يەنە كىچىككىنە نىل بېرىڭ. مەن زەھەرنى نىل بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئېزىپ، بىر قۇتىچىغا سېلىۋالاي. كېنىزەكنىڭ قېشىغا بارغاندا ئۇ زەھەر ئارىلاشقان نىلدىن ئۇنىڭ ئىڭىكىگە بەش - ئالتە خال چېكىمەي، پادىشا مەس كېلىپ ئاشۇ زەھەرگە ئاغزىنى تەككۈزىدۇ - دە، جان بېرىدۇ. سەن غۇسسىدىن خالاس بولىسەن.

بۇ تەدبىردىن خوتۇنىنىڭ كۆڭلى شات بولۇپ، پەدەزچى كەمپىرنىڭ لازىم دېگەن نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا بېرىپتۇ. ئۇ مەككار قېرى ئۆزى ئېيتقاندەك قىلىپ كېنىزەكنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا پەدەز قىلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئېڭەك سەھىپىسىگە ھىلىقى قۇتىچىدىن ئالغان نىل بىلەن بىرنەچچە خال چېكىپتۇ.

ئالەمدەك خۇشرەڭ ئېڭەككە بولدى پەيدا نەچچە خال،
شۇ ئېڭەكنى ھەر بالادىن ئاسرىغايسەن يا خۇدا.

پادىشانىڭ ھەرەمگە قارايدىغان بىر قۇلى بار ئىكەن. ئۇ تاسادىپى هالدا خوتۇن بىلەن پەدەزچى ئوتتۇرىسىدا بولغان گەپ - سۆزلەرنى بىر دالدىدا تۇرۇپ ئاڭلاپ قالغان ئىكەن. كېيىن يەنە پەدەزچىنىڭ كېنىزەككە خال چەككەنلىكىنىمۇ كۆرگەن ئىكەن. ئۇ بۇ ئەھۋالنى پادىشاغا ئېيتاي دەپ قەستلەنگەن بولسىمۇ پادىشا مەس بولغاچقا ئېيتالماپتۇ. ئەمما ئۇ پادىشانىڭ كېنىزەكنىڭ ئېڭىگىگە سۆيمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ دەرھال بېرىپ، كېنىزەكنىڭ ئېڭىگىنى ئېرتىشقا باشلاپتۇ. ئۇنى كۆرگەن پادىشا "قۇل كېنىزەك بىلەن ئويناشىپ ئۇنىڭ ئېڭىگىنى تۇتۇۋاتىدۇ" دەپ گۇمان قىلىپ رەشك ئوتى جېنىغا تۇتۇشۇپتۇ - دە، شەمشەرنى ئېلىپ قۇلغا تەگلەپ بولغىچە قۇل قېچىپ ئىشىككە چىقىپتۇ. پادىشا قولىدا شەمشەرنى كۆتەرگەن هالدا كەينىدىن قوغلاپ چىقىپتۇ. خاس ئىشەنچلىك كىشىلىرى قولىدا پۇتۇكلەرنى تۇتقان هالدا تۇرغان ئىكەن، ئۇلار پادىشانىڭ غەزەپلىك هالىنى كۆرۈپ بىر پۇتۇكنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپتۇ. پادىشانىڭ ئاچچىقى بېسىلمىغان ئىكەن. ئىككىنچى پۇتۇكنى تۇتۇپتۇ. ئۇنىڭ بىلەنمۇ تېخى غەزەپ ئوتى پەس بولمىغان ئىكەن، ئۈچىنچى پۇتۇكنى كۆرسىتىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن پادىشانىڭ غەزىۋى پەسىيىپتۇ ۋە يۇمشاق ئاۋاز بىلەن قۇلنى ئالدىغا چاقىرىپ سوراپتۇ:

— نېمە ئۈچۈن بۇنداق جۈرئەتنى قىلدىڭ؟

قۇل ۋەقەنى راستى بىلەن بايان قىلغان ئىكەن، پادىشا خوتۇنىدىن ئۇنداق زىيانكەشلىك قىلىشىنىڭ ئەھۋالىنى تەپتىش قىلىپتۇ. خوتۇن ئۆز قىلمىشىدىن تېنىۋاپتۇ ۋە پادىشاغا:

— ئۇ ئەبلەخ يالغان ئېيتىپتۇ. مەن سېنى ئۆلتۈرسەمەن دەپ ئۆز دۆلىتىمنىڭ بىناسىنى ئۆزەمدىن يىراقلاشتۇرسەممۇ؟ مەنمۇ ئۇ ئەبلاس قۇلنىڭ شۇ كېنىزەك بىلەن ئويناشقانلىقىنى كۆپ قېتىم كۆرگەن ئىدىم. ئەمما باشقىلارنىڭ: "بۇ ئىشنى ئۆز قوسىقىدىن چىقىرىپ ئۇنىڭغا بوھتان قىلدى" دېيىشىدىن قورقۇپ، ساڭا ئېيتالمىغان ئىدىم. خۇداغا شۈكرى، ئەمدى ئۇ ئىشنى كۆرۈپسەن. بەس ئەمدى قۇل بىلەن كېنىزەكنى ئۆلتۈرۈشۈڭ لازىم بولدى: ئەمدى ھەرگىز تەخىر قىلماسلىقىڭ لازىم. چۈنكى سىياسەتنى تەخىر قىلىش پادىشالارنىڭ ھەيۋىتىگە زىيانلىق.

تىكەننىڭ بار ئىرۇر ئازارى چەندان،
ئۇنى سەن قىلمىغىن قوينۇڭدا پىنھان، —

دەپتۇ.

— پادىشاھىم، ھىلىقى زەھەر ئارىلاشتۇرۇلغان نىل ھىلىمۇ بار. ئەگەر ئۇنى تاپتۇرسىلا كىمنىڭ سۆزى توغرىلىقى ئايرىلىدۇ، — دەپتۇ قۇل.

پادىشا پەدەزچى كەمپىرنى قۇتىچە بىلەن بىللە تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. كەمپىر كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن قۇتىدىكى نىلدىن ئازراق يىدۈرگەن ئىكەن، پەدەزچى ئۇنى يېيىش بىلەنلا ئۆلۈپتۇ. ئىش ھەقىقەتتى ئايان بولغاندىن كېيىن پادىشا مەلىكىنى زىندانغا سالىپتۇ، قۇلنى ئازات قىلىپ ئۇنىڭغا بىر شەھەرنى بېرىپتۇ. ئەنە شۇ ئالەمگە پانا بولغان پادىشا يۇۋاشلىق ۋە بىسەقلىقنى ئۆزىگە كەسىپ قىلغانلىقى ئۈچۈن، بەتنىيەتلەرنىڭ ئەنە شۇنداق

ھىلە-مىكىرلىرىدىن ئاگاھلىق تېپىپ، خەتەردىن ئەمىن بولۇپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، پادىشا بولغان كىشى ھېچقانداق ئىشتا ئالدىرىماسلىقى ۋە ئويلاپ كورمەي، تەپەككۇر قىلماي تۇرۇپ ھوكۇم سۇرمەسلىكى كېرەك.

شاھ يارلىقى سۇ ۋە ئوتتەك جاھاننى،
قىلغۇسىدۇر بىر دەم ئىچىدە خاراپ.
ھوكۇم ئەگەر شۇنداق بولسا، سۇلتانغا،
جايىز ئەمەس ئىش قىلىشتا ئىزتىراپ.

— مەن تازا ئاچچىقىم كەلگەن ۋاقىتتا ئۇنى ئولۇمگە بۇيرۇپ خاتا قىلدىم، — دەپتۇ پادىشا، — شۇنى بىلگەندىن كېيىن سەن بولساڭمۇ ئالدىرىمىغان بولساڭ، ئۇنى ئولتۇرۇشتە تەخىر قىلغان بولساڭ بوپتىكەن.

— بىر خوتۇننى دەپ مۇنچىلا خاپا بولۇپ كېتىشلىرىنىڭ نىمە ھاجىتى، ئەمدى كېنىزەكلىرى بىلەن كوڭۈل ئېچىپ ئوتىۋەرمەملا.

سەرۋى قەد يوقالسا نازىنىن يار بار،
گەرلالە توزۇسا ياسمەن ھەم بار، —

دەپتۇ ۋەزىر.

پادىشا ۋەزىرنىڭ بۇ سوزىدىن ئىران دۇخت ھەقىقەتەن ئولۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ پەملەپ، سوغۇق بىر ئاھ چېكىپتۇ ۋە بىر چوڭ ئەندىشە گىرداۋىغا چۇشۇپ قېلىپ ئوز-ئوزىگە:

"پىراق ئوتىدا كوپ كويمەك ماڭا پەرز بولدى ئەي كوڭلۇم.
بۇ ئىش ئوزرە يۈرەك ھەم يەتتە يەردىن باغلىدى بەلنى.

ۋاي ئۇ روناق تاپقان ياشلىق گۈلزارىغا ئىست، ئۇنىڭ ئۆمرى خۇددى گۈل پەسلىدەك قىسقا ئىكەن. ئەپسۇس ئۇ شاتلىق بېغى-نىڭ كوچىتىگە، ھىجران كوزىنىڭ ئاپىتى بىلەن **باھار** ياپراقلى-رى توكۈلۈپ كەتتى.

ياتتى تۇپراق ئاستىدا سەرۋى راۋانىم، دەرىخ،
كىردى يەرنىڭ ئاستىغا ماھى تابانىم، دەرىخ،" —

دەپتۇ ۋە ئۇندىن كېيىن ۋەزىرگە قاراپ:

— مەن ئىران دۆلىتىنىڭ ئولگىنىدىن ناھايىتى بەك غەملىك بولدۇم پىيلار، — دەپتۇ.

— ئۈچ كىشى ھەمىشە غەم-ئەندىشىنىڭ ئىلكىدە ئەسىر بولۇپ تۇرىدۇ، — دەپتۇ ۋەزىر، — بىرىنچىسى، ھەمىشە يامان ئىشنىڭ قەستىدە يۈرگەن كىشى؛ ئىككىنچىسى، قۇدرىتىنىڭ بارىدا ياخشى ئىش قىلمىغان كىشى؛ ئۈچىنچىسى، نادانلىق بىلەن ئويلىماي ئىش قىلىپ، ئاخىرىدا ھەسرەت-نادا-مەتكە قالغان كىشى.

— ئىران دۆلەت سىنىڭ خاتا ھەركىتىڭ نەتىجىسىدە ئول-دى، گەرچە مەن ھوكۇم قىلغان بولسامۇ سەن توختىۋالساڭ بول-ماسمىدى، — دەپتۇ پادىشا.

— ئۈچ خىل كىشىنىڭ مۇنداق ئۈچ ئىشنى قىلىشى خاتا، — دەپتۇ ۋەزىر، — بىرىنچىسى، تومۇرچىنىڭ ئاق تون كىيىپ دۇك-نىدا ئىش قىلىشى؛ ئىككىنچىسى، شۇستىگەرنىڭ قىممەت باھالىق لىباس كىيىپ سۇ ئىچىدە بوز يۇيۇشى؛ ئۈچىنچىسى، سودىگەرنىڭ ساھىپ جامال خوتۇن ئېلىپ، ئۇنى ئويىدە تاشلاپ ئۆزى سەپەرگە كېتىشى خاتادۇر. مەن خاتا ئىش قىلىدىغان بۇ ئۈچ تائىپەدىن ئەمەسمەن. بەلكى مەن شۇنداق ياخشى ئىش قىلدىمكى، سىلىنىڭ يارلىقلىرىنى بىجا كەلتۈردۈم. بۇ توغرىدا سىلە ئۆزلىرىنى مالامەت

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

قىلسىلا، چۈنكى ئاغىرىنى كۆزلەپ ئىش قىلغان بولسىلا، سىلىگە بۇنداق نادامەت كەلمىگەن بولاتتى.

ئويلاپراق بىجىرگەن بولسىلا گەر ئىش،
كەلمىگەن بولاتتى بۇنچە غەم-ئەندىش.

— بولدى، مالامەت قىلىۋەرمىگىن، — دەپتۇ پادىشا، — ئەمدى كۆڭۈل غەشىدىن مېنى خالاس قىلالىغۇدەك بىر ئىش قىلسا ڭچۇ!

— بۇ چارىسىنى قىلغىلى بولىدىغان ئىش ئەمەس، بۇ داۋاسىنى قىلغىلى بولىدىغان كېسەلمۇ ئەمەس. سىلىنىڭ بۇ ئەھۋاللىرى خۇددى ئۆز جۈپتىنى ئالدىراپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپ، نادامەتنىڭ ساقايغۇسىز رەنجىگە مۇپتىلا بولغان كەپتەرنىڭ ھالىغا ئوخشاپ قالدى.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— بىر جۈپ كەپتەر، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ ۋەزىر.

ئالدىراڭغۇ كەپتەرنىڭ ھېكايىسى

بىر جۈپ كەپتەر ياز كۈنى قىشلىق ئوزۇغى ئۈچۈن مەلۇم مىقداردا دان جۇغلاپ، ئۇۋىسىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا زاپاس قىلىپ ساقلاپ قويىغان ئىكەن. بىر كۈنى كەپتەرلەرنىڭ ئەركىكى ئاشۇ داننى ياخشى ساقلاشنى تاپىلاپ قويۇپ سەپەرگە كېتىپتۇ. دانلار جۇغلانغان ۋاقىتىدا نەم ئىكەن، شۇڭا كۆپۈشۈپ تۇرغاچقا كۆپ بولۇپ كۆرۈنگەن ئىكەن. ئەركەك كەپتەر سەپەردىن قايتىپ كەلگىچە ھاۋانىڭ ھارارىتى بىلەن ئۇ دانلار قۇرۇپ كەتكەچكە، جىمىقىپ ئاز كۆرۈنىدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئەركەك كەپتەر سەپەردىن كېلىپلا داننىڭ ئاز قالغانلىقىنى كۆرۈپ چىشىسىغا شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ داندىن ئىمىشقا يېدىڭ؟ بۇنى قىلمىغىسىمىز ئۈچۈن زاپاس قىلىپ قويماپمىدۇق؟ ھوكۇمالارنىڭ مۇنۇ سوزىنى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟

بۇگۇن بولسا سەندە بىھەد بەرگۇناۋا،
زەخىرە① قوي تاڭلا بولارسەن بىناۋا.

— ئاللا بىللا، — دەپتۇ چىشى كەپتەر، — مەن ئۇ داندىن يېيىش تۇگۇل، يېيىش دىگەن خىيالنى خاتىرەمگىمۇ كەلتۇرمىدىم.

ئەركەك كەپتەر ئۇنىڭ سوزىگە ئىشەنمەپتۇ ۋە غەزىۋى كېلىپ ئۇنى تۇمشۇغى بىلەن بىرنەچچىنى چوقۇپ قانىتى بىلەن بىرنەچچىنى سوققان ئىكەن ئولۇپ قاپتۇ. كېيىن ئىككى - ئۈچ كۈن يامغۇر ياققان ئىكەن، دان نەم تارتىپ يەنە كوپۇشۇپ بۇرۇنقى ھالىغا كېلىپ كوپىيىپ قاپتۇ. شۇ چاغدا ئەركەك كەپتەر دانلارنى ئۇنىڭ جۇپتى يېگەن بولماي، بەلكى قۇرۇغانلىغى ئۈچۈن ئاز كورۇنگەنلىگىنى چۈشىنىپ، ئوز جۇپتىگە ئىچى ئاغرىپ، ئىزتىراپ بىلەن ئوزىنى يەرگە ئۇرۇپ نالە قىلىپ:

— مېھرىۋان يارنىڭ پىراقى قاتتىق رەنج ئىكەن، نادامەتنىڭ پايدا بەرمەسلىگى ئۇنىڭدىنمۇ قاتتىق ئىكەن، — دەپتۇ.

ئالدىراپ ئىش قىلساڭ زىيان يەتكۇسى،
زىيانكىم ھەرگىزمۇ چىقماس پايدىسى.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ئەقىللىق كىشىلەر كىشىگە ئۇقۇبەت قىلىشتا ئالدىرىماسلىغى كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا ھىدلىقى كەپتەردەك ھىجران بالاسىغا مۇپتىلا بولمايدۇ.

— مەن سوزدە ئالدىرىغان بولسام سەن ئىشتا ئالدىرىدىڭ

① زەخىرە — زاپاس، ئېھتىيات قىلىپ ساقلاپ قويۇش.

ۋە مېنى مۇشۇنداق رەنجىگە سالدىڭ، — دەپتۇ پادىشا.

— ئۈچ خىل كىشىلەر ئۆزىنى رەنجىگە سالىدۇ، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئۇنىڭ بىرى، جەڭ ۋاقتىدا ئۆزىدىن غاپىل بولغانلار، بۇلار زەخمە يەيدۇ. يەنە بىرى، ھارامدىن مال جۇغلىغانلار، بۇلارنىڭ مېلى تالان-تاراجغا كېتىپ، ئۆزىدە ئۇۋالدىن باشقا نەرسە قالمايدۇ. يەنە بىرى، ئۆزى قېرى تۇرۇپ ياش خوتۇن ئالغانلار، ئۇلار ئۇنىڭ بىلەن كۆڭۈل ئاچالمايدۇ.

— بۇ ئىشتا ئەقىلسىزلىق قىلدىڭ، — دەپتۇ پادىشا.

— ئىككى خىل كىشى ئاقىل يوسۇنى بىلەن ئىش قىلمىغان ھېساپلىنىدۇ، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئۇنىڭ بىرى، ئۆزىنىڭ پۇل ۋە مېلىنى يات كىشىنىڭ قېشىدا ئامانەت قويغانلار؛ ئىككىنچىسى، كىشى بىلەن خۇسۇمىتى بار بولغان بولسا، نادان كىشىنى ئۆز دەۋاسىنى ئايرىپ قويۇشقا تەكلىپ قىلغان ۋە ئۇنىڭ ئالدىدىلا سۆزلىشىۋەرگەنلەر. مەن ئەقىل قائىدىسىدىن تاشقىرى ئىش قىلمىدىم، بەلكى پەرمانلىرىنى ئىجرا قىلدىم.

— ئىران دۇختنىڭ دەردىدە ناھايىتى كۆپ غەمگە چۆمدۈم، — دەپتۇ پادىشا.

— بەش خىل خوتۇن ئۈچۈن غەم يېمەك راۋا، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئۇنىڭ بىرىنچىسى، نەسەبى ئۇلۇغ، ئۆزى ساھىپجامال ۋە پاك بولغان خوتۇنلار؛ ئىككىنچىسى، ئۆزى دانا، ئېغىر بېسىق، ئەقىدىلىك ۋە بىر كۆڭۈللۈك بولغان خوتۇنلار؛ ئۈچىنچىسى، ھەمىشە تەرەپدارلىق ھاۋادارلىق قىلىدىغان، نەسىھەتگۇي ھەم شەپقەتلىك خوتۇنلار؛ تۆتىنچىسى، يۈزى قۇتلۇق، سۆزى مۇبارەك ۋە ئايىغى يارىشىدىغان خوتۇنلار؛ بەشىنچىسى، ئۆزىگە خاھى زىيان يەتسۇن، خاھى پايدا كەلسۇن، ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي، قانداق يول بىلەن بولمىسۇن ئېرىگە پايدا يېتىشىنى كۆزلەيدىغان خوتۇنلار. مانا مۇشۇ سۈپەتلەرنىڭ ھەممىسى ئىران دۇختتا بار ئىدى. ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن قانچە غەمگە چۈشكەن بولسىلا تېخى ئاز. چۈنكى ئۇنىڭسىز ئەمدى نە دۆلەتلىرىدىن راھەت تاپالايلا ۋە نە ئۆمۈر-

لىرىدىن لەززەت؟

— ھەي پىيالار، سوزدە ھېيىقماي، تولا بىئەدەپلىك قىلغىلى تۇردۇڭغۇ؟ بولدى ئەمدى، مەندىن يىراقراق تۇرغىن.

— ئىككى خىل كىشىدىن يىراقلاشماق زورۇر. ئۇنىڭ بىرى، ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنى ئوخشاش ھىساپلايدىغان، ئاخىرەتنىڭ ساۋابىغا ۋە ئازاپ-ئوقۇبىتىگە ئىشەنمەيدىغانلار. ئىككىنچىسى، تۇرقىنى يامان خۇي-پەيلىدىن، قەلبىنى ئۇۋاللىق پەيدا قىلىدىغان نىيەتتىن پاك تۇتمىغانلار، — دەپتۇ ۋەزىر.

— مەن كوزۇڭگە ھەقىر كورۇنۇۋاتقان ئوخشىمايمەنمۇ؟ نەزىرىمدە، بارغانسېرى كوپرەك يامان سوز ئېيتىشقا جۇرئەت قىلىۋاتىسىنا؟ — دەپتۇ پادىشا.

— ئۇلۇغ كىشىلەر ئۇچ تائىپەنىڭ كوزىگە ھەقىر كورۇنىدۇ، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئۇنىڭ بىرى، ئەتە-ئاخشام ئولتۇرۇش-قوپۇشتا خوجايىنىغا باراۋەرلىك قىلىدىغان قۇل بولۇپ، خوجايىنى ئۇنىڭ ئەھۋالىنى تەگىمىسە، بەلكى ئۇنىڭ بىلەن ئويۇن-چاقچاق قىلسا، ئۇنىڭ كوزىگە خوجايىنى ھەقىر كورۇنىدۇ. ئىككىنچىسى، خوجايىنىدىن ئېلىپ، ئوز مېلىنى كوپەيتكەن خىزمەتكار بولۇپ، ئۇنىڭ مېلى خوجايىنىڭكى بىلەن تەڭلەشكەندە ياكى ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتكەن ۋاقتىدا، ئوز خوجايىنىنى سەل چاغلايدىغان ۋە خار كورىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئۇچىنچىسى، خوجايىن ئوبدان سىناپ باقماي تۇرۇپ، ئوز سىرلىرىغا مەھرەم قىلغان مۇلازىم بولۇپ، ئۇ ناھايىتى ئاسانلىق بىلەن بۇ مەرتىۋىنى تاپقانلىقىغا مەغرۇرلىنىپ، ئۇنىڭغىمۇ خوجايىنى كىچىك ۋە ھەقىر كورۇنىدۇ.

— مەن سېنىڭ بۇنچىلىك ئىكەنلىكىڭنى بىلمىگەن ئىكەنمەن. سېنى ئەمدى چۈشەندىم، — دەپتۇ پادىشا.

— سەككىز خىل كىشىنى سەككىز ۋاقىتتا سىناش كېرەك، — دەپتۇ ۋەزىر، — يەنى شىجائەتلىك كىشىلەرنى جەڭدە، دىخانلارنى

تىرىقچىلىقتا، ئۇلۇغلارنى غەزىۋى كەلگەندە، سودىگەرلەرنى ھەد ساپ - كىتاپتا، دوستلارنى ھاجەت چۈشكەندە، ئىسىل ياخشىلارنى مېھنەت يەتكەندە، زاھىتلارنى ئاخىرەت ئىشلىرىنى مەھكەم تۇتۇشتا، ئالىملارنى بايان ۋە ئەمىر مەرۇپلاردا سىناش كېرەك.

ئىشقىلىپ، پادىشا ۋەزىرگە ھەرقانداق سوز قىلسا ۋەزىر ئۇنىڭ سوزلىرىگە خەنجەردىن ئىتتىك ۋە زەھەردىن ئاچچىق سوزلەر بىلەن جاۋاپ بېرىۋېرىپتۇ. پادىشا يۇۋاشلىق بىلەن چىداپ تۇرىۋېرىپتۇ.

بولسا ھەركىشى سەل - پەل ئەقلى بار،
غەزەپ چېغىدا ئاچچىقنى باسار.
ئاچچىق بولسىمۇ چىداش، دەرمەھەل،
لېكىن ئاقىۋەت بولغۇسى ھەسەل.

ئاخىرى ۋەزىر دۇئا ۋە سانا تىلىنى ئېچىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي پادىشاھىم، تەڭرىنىڭ سايىسى بولغان دولەتلىرىنىڭ سايىسى ئالەم ئەھلىنىڭ بېشى ئۈستىگە ئەبەدى چۈشۈپ تۇرسۇن ۋە ئۇلۇغاۋۇقلىرىنىڭ ئاپتىۋى شەرەپ ئەۋجىدە ھەمىشە پارلاپ تۇرسۇن. مەن قۇللىرىنىڭ بۇنداق بىئەدەپلىك قىلىشقا جۈرئەت قىلىشىم ھەزرەتلىرىنىڭ ماختاشقا لايىق زاتلىرىنىڭ سۈپىتىنى سىناپ بېقىش ئۈچۈن ئىدى. خۇداغا شۈكرى، ماڭا شۇنداق مەلۇم بولدىكى، خۇشخۇيلۇقتا سىلىگە ئوخشاش كىشىدىن يەنە بىرى يوق ئىكەن. ھەرقانداق كىشى سىلىدەك سەۋرلىك كىشىنىڭ ئۇلۇغاۋۇغىغا تەسلىم بولىدۇ. ھوكۈمرانلىق سىلىگە ئوخشاش يۇۋاش كىشىگە ياخشى يارىشىدۇ.

سوزدىكى لاپ بىلەن بولماس ئۇلۇغاۋۇق،
ھەم ئازار يەتكۈزۈش ئەمەستۇر شاھلىق.

دىگىلى بولغۇسى "خۇيى ياراملىق"،
چىرايىنى تۈرمەسەڭ كەلگەندە ئاچچىق.

— سەنمۇ بىلىسەن پىيلار، — دەپتۇ پادىشا، — مەن پادىشا-
لىق ئىشىنىڭ بىناسىنى شەپقەت ۋە بىئازارلىق ئاساسىغا قۇرغان-
مەن. ئەگەر مەندىن كىشىگە سىياسەت ۋە جاپا سادىر بولسا، ئۇ
باشقا ئىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى مەملىكەتنى چىڭ ئىدارە قىلىش،
جاھاننىڭ ئىنتىزامىنى ساقلاش ئۈچۈندۇر. مېنىڭ ھەممىتىمنىڭ
دەرياسى سېنىڭ ئۇ سۆزلىرىڭنىڭ سوغۇق شامىلى بىلەن غەزەپ
مەۋجىنى پەيدا قىلىدىغان دەرىجىدە ئەمەس.

مەن ئەمەسمەن ھەر شامالدا شېخى تەۋرەنگەن تېرەك،
خەس ئەمەسمەن ياكى كويدۇرگەي مېنى بىر پارچە ئوت.
تاغ ئەمەسمەن ۋاقىراشقا بەرگىلى ئەكسى سادا،
ھەر ھاۋادىن توككىلى ياش مەن ئەمەسمەن يا بۇلۇت.

مەن ئىران دۆختىنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇشتا بىئىختىيار بولۇپ
قېلىپ خاتا قىلادىم. مەن خۇددى "ياخشى ئاتمۇ گايىدا مۈدۈرۈپ
كېتىدۇ" دىگەندەك ئىش قىلىپ قويدۇم.

— ئۇ ئىش شۇنداقلا بىر يۈز بېرىپ قالدى، — دەپتۇ ۋە-
زىر، — شۇڭا گايىدا يۈز بېرىپ قالغان ئىشنى يوق ھېساۋىدا
بىلىسمۇ بولىدۇ. ھېچقانداق يۇۋاشلىق ۋە سەۋرىنىڭ قىممىتى
قۇدرەتلىك ۋە ئىقتىدار ئىگىسى بولغان پادىشانىڭ ئۆز ئالدىدا
ھەددىدىن ئېشىپ بىئەدەپلىك قىلغان ئاجىز ۋە قابىلىيەتسىز
خىزمەتكارنىڭ ئەدەپسىزلىكىنى تەمكىن قۇۋۋىتى بىلەن كوتىرىپ،
چىرايىنى تۈرۈپ قويمىغانلىغىغا يەتمەيدۇ. چۈنكى تارىخلاردا
ھېچقانداق پادىشا بۇنداق ئۇلۇغ ئەپۇ ۋە بۇنداق ئۇلۇغ ئېغىر-
بېسىقلىق ھەم يۇۋاشلىق خۇسۇسىيىتى بىلەن زىكىر قىلىنغان

www.uyghurkitap.com

ئەمەس.

— ئەگەر بەندە گۇنايىغا ئىقرار بولۇپ، ئۇزرە قويسىغان بولسا، مەرھەمەتلىك كىشىنىڭ ئۇنىڭ ئۇزرىسىنى قوبۇل قىلماسلىقىغا چارىسى يوق. مەرت كىشىلەر ئالدىدا ئەلۋەتتە ئۇزرە قوبۇل بولىدۇ، — دەپتۇ پادىشا.

— ئۇنداق بولسا مەن گۇنايىمغا ئىقرار قىلىمەن، — دەپتۇ ۋەزىر، — مېنىڭ گۇنايىم شۇكى، سىلىنىڭ پەرمانلىرىنى تەخىر قىلدىم. تا ھازىرقى ۋاقىتقىچە ئىران دۆختىنى ئۆلتۈرمىدىم. ئەمدى ھەر نىمە قىلسىلا ئىختىيار ئۆزلىرىدە.

خاھى لۇتپى كورسىتىڭ، خاھ قەھرىلىك خەنجەر ئۇرۇڭ،
ئالدىڭىزدا باش قويۇپدۇرمىزكى قۇدرەت سىزدىدۇر.

پادىشا بۇ سوزنى ئاڭلاپ شاتلىق ئەسىرى چېھرىسىدە زاھىر بولۇپتۇ، شۇكرى سەجدىلىرىنى بىجا كەلتۈرۈپ، شاتلىق نەغرىسىنى پەلەكتىن ئاشۇرۇپ:

خۇشخەۋەر كەلدى كوڭۇل سۇلتانىغا ناگاھان،
خەستە بولغان تەن ئىچىگە كىردى گويا يېڭى جان.
غۇنچە ئىچرە ئۇ ئۇمىدىمنىڭ گۇلى پىنھان ئىدى،
ئېچىلىپ ئەمدى مېنى — غەمكىننى قىلدى شادىمان.

— سوزلىرىڭدىن ئىران دۆختىنىڭ ئولگەنلىگىنى پەملەتكىنىڭدە گەرچە مەن ئەجەپلەنگەن بولسامۇ، يەنە مېنىڭ كوڭلۇمنى ئىزلەپ ئۇنى تىرىك ساقلىغان بولۇشى مۇمكىن **دەپ** ئەقىدە قىلاغانتىم، — دەپتۇ پادىشا.

— مېنىڭ سىلە بىلەن بۇنداق ئۇزۇن سوزلىشىشىمدىكى غەرەز سىلىنىڭ ئاشۇ ھوكۇملىرىدە مەھكەم تۇرغان - تۇرمىغانلىق-

لىرىنى بىلىش ئۈچۈن ئىدى. ئەگەر ئاشۇ يارلىقلىرىدا چىڭ تۇر-
غانلىرى مەلۇم بولسا، شۇ زامان بېرىپ ئۇنى ئۆلتۈرگەن بولاتت-
تىم. ئۇ يارلىقتىن پۇشايمان قىلغانلىرى مەلۇم بولغاندىن كېيىن،
گۇنايىمنى ئىزھار قىلىپ، تەخىر قىلغانلىقىمغا ئۆزرە ئېيتتىم، —
دەپتۇ ۋەزىر.

— سېنىڭ دانىشمەنلىكىڭ، ھوشيارلىقىڭ، ئەقىل - پاراسەت-
لىكىڭ ۋە ئىشنىڭ ئاخىرىنى كۆرۈش قابىلىيىتىڭ ماڭا ئەمدى
بۇرۇنقىدىن ئارتۇقراق مەلۇم بولدى، — دەپتۇ پادىشا، — سەن
ماڭا بۇ خىزمەتنى قىلدىڭ، يات پۇرسەتتە ئۇنىڭ ئەجرىنى
كۆرسەن، ئەمدى تېز بېرىپ ئىسران دۇختقا يېتەرلىك دەرىجىدە
ئۆزرە قويۇپ، ئۇنى بۇ يەرگە قايتىپ كېلىشكە ئۈندىگىن.

كەلگىن جېنىم ئەمدى ماڭا ئەيلە يارلىق،
بولدى قولاق خەۋەردە، كۆز ئىنتىزارلىق.

پىيلار ھىيلارنىڭ قېشىدىن چىقىپ ئىسران دۇخت تەرەپكە
بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا ئەپۇ قىلىنغانلىقىنى ئېيتىپ ۋىسال دۆلىتىدىن
بىشارەت بېرىپتۇ.

غۇنچىدەك باغلانغان ئىشتىن نالە قىلما ئەي كۆڭۈل،
كىم، سەھەرنىڭ سالقىنى كەلدى گىرە ئاچماق ئۈچۈن.

ئىسران دۇخت شۇ زامان پادىشانىڭ خىزمىتىگە يېتىپ
كەپتۇ ۋە قوللۇق شەرتىنى بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئەپۇ
تاپقىنىغا مىننەتدارلىقىنى ئىزھار قىلىپتۇ.

— بۇ سۆيۈنچىنى پىيلاردىن كەلدى دەپ بىلىش كېرەك، —
دەپتۇ پادىشا، — چۈنكى ئۇ بىزنىڭ بەختىمىزنى كۆزلەپ، سېنى
ئۆلتۈرۈشنى تەخىر قىلغانلىقتىن نىجات تاپتىڭ.

— مەن سىلىنىڭ ئۇلۇغ، سېخىيلىقلىرىنى بىلگەچكە ۋە تۈگى-
مەس مەرھەمەتلىرىگە ئىشەنگەچكە، ئىشنى كەينىگە تارتتىم. بول-
مىسا مەن قۇللىرىدا سىلىدەك ئالىي شان-شەۋكەتلىك سۇلتاننىڭ
پەرمانىنى ئېختىنىپ تۇرغۇدەك ھەد نىمە قىلسۇن؟ — دەپتۇ
ۋەزىر.

— خۇشال بولغىن پىيالار، — دەپتۇ پادىشا، — ھازىردىن
تارتىپ ساڭا مەملىكەتتە مېنىڭ پەرمانىم بىلەن ئوخشاش پەرمان
يۈرگۈزۈش ھوقۇقىنى بەردىم. ئەمدى مەملىكەتنى باشقۇرۇشتا قان-
داق ئىشنى قىلىشنى خالىساڭ ئۆز ئىختىيارىڭ.

— مەن بۇ قىلغان خىزمىتىم بىلەنمۇ تېخى ئالىيلىرىنىڭ مەر-
ھەمەتلىرىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىپ بولالمىغان ئىدىم، — دەپتۇ
پىيالار، — ئەمدى يەنە مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈپ مىڭ تىل بىلەن
ئېيتسامۇ بۇ قىلغان شەپقەتلىرىنىڭ شۈكرىنى ئادا قىلالمايدىغان
بولدۇم.

گەر سوسەن ھىسابسىز تىل چىقارسىمۇ،
ھىچ ئېيتىپ بولالماس باھار شۈكرىنى.

پېقىر قۇللىرىنىڭ سىلىدىن تىلەيدىغان ھاجىتى شۇكى، بۇندىن
كېيىن ئىشلاردا يېنىكلىك قىلمىسىلا. ھەر بىر مۇھىم ئىشنىڭ
ئاخىرىنى تەپەككۇر كۆزى بىلەن كۆرمىگىچە ھۆكۈم سۈرمىسىلە.

— بۇ نەسىھىتىڭنى قوبۇل قىلغىنىم بىلەن ئاگلايمەن. ئەمدى
ئېيتقىنىڭدەك ھەر بىر ئىشتا ھۆكۈم قىلسام سەندىن كېڭەش
سوراپ، ئىجازەت ئالماي تۇرۇپ قىلماي، — دەپتۇ پادىشا.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ۋەزىرگە ھەم ئىران دۆلىتىدە ئۆز دەرىجە-
سىگە لايىق سەرۇپالارنى كىيدۈرۈپتۇ. شۇندىن كېيىن پادىشا
پىراق كۆلبىسىدىن چىقىپ ۋىسال سارىيىغا ئۆلىشىپتۇ ۋە ئۇ
يەردە ئىشرەت مەجلىسىگە زىننەت بېرىپتۇ.

پادىشا ھازىرلاپ كاتتا زىياپەت،
ئىشرەت گۈلزارىغا بەردى زىننەت.

گۈل بەدەنلىك ساقىيلار كۈمۈش قەدەھلەردىكى سۈزۈك مەيلەرنى ئۇلپەتلەرنىڭ ئاغزىغا قويۇشقا باشلاپتۇ. ئىسىل شاراپلار كوكرەك ئېقىنلىرىدا ئېقىپ بېرىپ، شاتلىق كوچەتلىرىنى سۇغۇرۇپ كوكەرتىپتۇ.

خۇشاللىق بېغىشلاپ ئىسىل مەي-شاراپ،
قىزىتتى ئويۇندا بازارنى قاپلاپ.

خۇش ئاۋاز سازەندىلەر ھەر خىل سازلار ناۋاسىنىڭ نالىسى بىلەن كوڭۇل قۇشلىرىنى سايرىتىپتۇ. ھەر تۈرلۈك نەغمىلەرنىڭ سادالىرى مىڭ تىل بىلەن جەننەت ئەيش-ئىشرەتلىرىدىن بېشارەت بېرىپتۇ: ئۇد يۈز داستانلىق لاتاپىتى بىلەن مىڭ داستان نەغمىسىدىن نىشان بېرىپتۇ. قالۇن دىلكەش ئاھاڭلىرى بىلەن مەسلەرنىڭ كوڭۇل ئەينىكىدىن كۇدۇرەت كىرلىرىنى ئەرتىپتۇ.

سازچىلار زوھرەدەك ئىدى خۇشناۋا،
ئاھاڭى مۇشتەرى كەبى ئەجەپ ساز.
چىقاتتى قالۇندىن شاتلىق مۇقامى،
ھەر تارى بېرەتتى يېقىملىق ئاۋاز.

ئۇ كېچىسى ئۇلار ئەنە شۇنداق ئەيش-ئىشرەت بىلەن كۈن ئۇتكۇزۇپتۇ.

پادىشا بارلىق ئامۇخاسىنى يىغدۇرۇپ، ئوزى ئادالەت تەختىدە بەرقارار بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر پىيلار ئوزىگە، ئىران دۇختقا ۋە پەرزەنتلىرىگە ھەم كامالغا ۋاكالىتەن، پادىشا-

نىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، بەرھەمەنلەرنىڭ ئۈستىدىن داتلاپتۇ. ئۇنى ئاڭلىغان پادىشا: "دەرھال كاردۇن ھەكىمنى ھازىر قىلىڭلار، ئۇ نىمە قىلىشنى لايىق كۆرسە شۇنى قىلايلى!" دەپ پەرمان بېرىپتۇ. مۇلازىملار بېرىپ كاردۇن ھەكىمنى ئېلىپ كېلىشىپتۇ.

— بۇلارنىڭ بەزىسىنى دارغا ئاسماق كېرەك، بەزىسىنى پىلنىڭ ئاستىغا تاشلاپ يەنچىپ ئۆلتۈرمەك كېرەك، — دەپتۇ كاردۇن ھەكىم.

پادىشا كاردۇن ھەكىمنىڭ ھۆكمىگە ئەمەل قىلىپتۇ.

كىمكى زۇلۇم شەمشىرىنى چىقاردى،
ئاشۇ شەمشەر ئۇنىڭ كۆكسىنى ياردى.
سەندەلنى كور قاتتىق قىلغاچ يۈزىنى،
يەدى سانسىز بولقىلارنىڭ زەربىنى.

دۈشمەننى بىر تەرەپ قىلغاندىن كېيىن، پادىشا مەملىكەت ئىشلىرىنى باشقۇرۇشنى ۋەزىرگە تاپىلاپ قويۇپ، ئۆزى ئىران دۇخت بىلەن ئىشرەتكە مەشغۇل بولۇپ، بەخت-دۆلەتنىڭ كەيپىنى سۈرۈپتۇ.

تۇت غەنىمەت بۇ كېچە ئىشرەتىنىڭكىم،
تاڭلىنىڭ ئەھۋالىنى كىم بىلگۈسى.

مانا بۇ يۈۋاشلىق ۋە ئېغىرلىقنىڭ پەزىلىتىنىڭ داستانى ۋە ئۇنىڭ باشقا خۇلۇق-مىجەزلەردىن ئەۋزەللىكىنىڭ بايانى. ئەقىللىق كىشىلەرگە مەخپىي ئەمەسكى، بۇ ھىكايەتلەرنىڭ پايدىسى ئوقۇغۇچىلار ۋە ئاڭلىغۇچىلارنىڭ ئىبرەت ئېلىپ، ھوشىنى تېپىشى ئۈچۈندۇر. ئەقىللىق كىشىلەر بۇرۇن ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ يۇقۇرقىدەك تەجرى-

بىلىرمىنى ۋە هوكۇمالارنىڭ ئىشارەتلىرىنى ئۆز ئىشلىرىغا پىشۋا قىلىشى، ئەل ۋە دۇنيا ئىشلىرىنى ياخشىلاش بىناسىنى ھىكمەت ۋە ئىلىم - بىلىم ئاساسىغا قويۇشى، غەزەپ ۋە يەكچىللىكتىن يىپىنىپ، سەۋرە ۋە چىدامغا توختىشى كېرەك. ئەگەر ھەر كىم تەگرىنىڭ ئەنە شۇنداق مەرھەمىتىگە ئېرىشكەن بولسا، ئۇنىڭ ھىممىتىنىڭ بېشى تەۋەززۇ تاجى بىلەن زىننەت تېپىپ، سۈپىتىنىڭ قامىتى يۇۋاشلىق لىباسى بىلەن جابدۇنىدۇ. بىلمەك كېرەككى، تەۋەززۇ ۋە يۇۋاشلىق دۇشمەننى دوست، دوستنى تۇقق(ا)ندىنمۇ يېقىن قىلىدىغان سۈپەتتۇر.

گەر تەۋەززۇ كورسىتىپ بولساڭ يۇۋاش،
دۇشمىنىڭمۇ بولغۇسىدۇر ساڭا يار.
ھېچ كىشىگە قىلمىساڭ قەھرۇ غەزەپ،
مەقسىدىڭ بويىچە يۇرگەي روزىگار.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئون ئۈچىنچى باپ

ئىككى يۈزلىمىچىلەر ۋە خىيانەتكارلارنىڭ سۆزلىرىدىن پەرھىز قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدا

بۇ داستان تامام بولغاندىن كېيىن، بىدپاي ھەكىمگە راي دابشلىم سانا تىلىنى ئېچىپ شۇنداق دەپتۇ:

قىلدى روشەن بۇ ئەقلىمگە بارچە مەسەل زىكرىڭىز،
ھەممە قىيىن - مۇشكۇلۇمنى يەشتى ئۇتكۇر زېھنىڭىز.

— يۇۋاشلىق ھەم چىداملىقنىڭ پايدىلىرى ۋە ئاچچىقىي تېزلىك بىلەن يەڭگىللىكنىڭ زەرەرلىرى توغرىسىدىكى، شۇنىڭدەك ئېغىر - بېسىقلىق قىلىشنىڭ پادىشالار ئۈچۈن ھەممە سۈپەتلەردىن ياخشى ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى بايانلارنى ئاڭلىدىم. ئەمدى ئىلتىماسىم شۇكى، پادىشالارنىڭ ئۆزىگە ئىشەنچلىك مۇلازىملارنى ساقلىشىغا ئائىت سۆزلەرنى چۈشەندۈرۈپ بەرسەڭ ئىدى. قايسى تائىپە تەربىيەتنىڭ قەدرىنى ياخشى بىلىدۇ ۋە نېمەتلەرنىڭ شۈكرىنى ئوبدان بىجا كەلتۈرىدۇ؟

بەرەھمەن ئۇنىڭ سانىسىغا جاۋابەن دۇئا باشلاپتۇ:

— ھەقتائالانىڭ مەدىتى بىلەن نۇسرەت سارىيىدىن يۈز كۆرسىتىدىغان بارلىق دۆلەت توھپىسى ۋە خۇدانىڭ يار-مەدەتكارلىقى بىلەن ئىقبال مەنزىرىدە جىلۋە قىلىدىغان ھەر بىر سائادەت ھەدىيىسى پەقەت جانابىڭىزنىڭ سەلتەنەت تەختىڭىزگىلا خاس بولسۇن.

ئەرتىقۇسى چاغنى سابانىڭ ۋاستىسى بىرلە چىمەن،
ھەم قىزىل گۈل يۈزىدىن ھەم لالىنىڭ رۇخسارىدىن.
بۇيى جەننەت ئۇندا بولغان دۆلىتىڭ رۇخسارىنى،
ئاسرىسۇن تەڭرىم خازاننىڭ ئاپىتى - ئاسارىدىن.

پادىشالار ئۆز مۇلازىملىرىنىڭ ئەھۋالىنى سىناق بوتىسىغا سېلىپ، ھەر بىرىنىڭ ئىخلاس ۋە ئەقىدە، چارە - تەدبىر ۋە نەسەھەتلىرىنىڭ دەرىجىسىنى ئۆلچەپ بېقىشى كېرەك. قايسىسى پەرھىزكار ۋە ئامانەتدار بولسا، ئۇنىڭغا ئىشەنچ باغلىشى كېرەك. چۈنكى پادىشانىڭ خىزمەتكارلىرىنىڭ سەرمايىسى راستچىللىقتۇر. لېكىن دىيانەت بولمىسا راستچىللىق ۋۇجۇتقا كەلمەيدۇ. ئۇندىن باشقا دانىشمەنلىكنىڭ ھەقىقىتى تەڭرىدىن قورقماقتۇر - تەڭرىدىن قورقمىغان كىشى ھەرقانچە ئەقلى بولسىمۇ ئالىم ئەمەس. ھەرقانداق مۇلازىم تەڭرىدىن قورققان بولسا ئۇنىڭغا ھەم پادىشانىڭ ئىشەنچى زىيادە بولىدۇ، ھەم پۇقرالارنىڭ ئۈمىتۋارلىقلىرى ئاشىدۇ.

پۇقرالار ياشىسا تەڭرىدىن قورقۇپ
مەملىكەتنىڭ كەتكۈسى ئاۋات بولۇپ.
ۋەزىر بولسا تەڭرىدىن ئەندىشىناك،
رەنجىمەس ئەل، بولمىغاي سۇلتان ھالاك.

www.uyghurkitap.com

لېكىن ھەرگىزمۇ قەلبى ئەگرى ۋە يالغانچى كىشىلەرنى پادىشالىقنىڭ سىر ـ ئەسرارلىرىغا مەھرەم قىلىغۇلۇق ئەمەس. چۈنكى ئۇنىڭدىن دەخلى يېتىدۇ؛ مەدەت قىلدىم دەپ قىلغان ئىش ـ لىرىدىن زەرەر كېلىدۇ.

— بۇ توغرىدىكى سۆزلەرنى تەپسىلى سۆزلەشكە تېگىشلىك، — دەپتۇ پادىشا، — چۈنكى بەد ئەسىل كىشىلەر كۆپىنچە ھاللاردا دەسلەپتە ياخشى سۈپەتلەر بىلەن ئۇتتۇرىغا چىقىدۇ. لېكىن ئاخىرىدا ئۇ ياخشى خۇيلىرىدىن يېنىۋېلىپ، يامان خىسلەتكە تۇتۇش قىلىش بىلەن كىشىنىڭ تەربىيىتىنى بەربات قىلىۋېتىدۇغۇ؟

بەد ئەسىللار گەرچە باشتا قىلسىمۇ مېھرۇ ۋاپا،
ئاخىر يېنىپ ئۇ پەيلىدىن قەست قىلىپ ئەيلەر جاپا.

— بۇ گەپنىڭ تەپسىلاتى شۇكى، — دەپتۇ بەرەھمەن، — پا ـ دىشاغا خىزمەت قىلىدىغان كىشىدە ئۈچ سۈپەت بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭ بىرىنچىسى، ئامانەتكارلىق، ئامانەتكە خىيانەت قىلمايدىغان كىشى خۇدانىڭمۇ ۋە بەندىنىڭمۇ نەزىرىدىن ئوتەلەيدۇ. ئۇنداق كىشىلەر سەل ـ تەنەت ئەسرارلىرىغا مەھرەم بولۇشقا ۋە مەملىكەت ئىشلىرىغا ئور ـ تاقلىشىشقا يارايدۇ. ئىككىنچىسى، راستكۆيلۇق، چۈنكى يالغانچىلىق كاتتا ئەيىپتۇر. پادىشا بولغان كىشى يالغان ئېيتقۇچىلاردىن پەرھىز قىلىشى كېرەك. ئەگەر كىشى ھەممە ياخشى سۈپەتلەرنى ئۆزىگە جەم قىلغان بولسىمۇ، يالغان سۆزلەشنى تاشلىمايدىغان بولسا ئىشەنچكە يارىمايدۇ. ئۈچىنچىسى، ئەسىللىق، پاكلىق ۋە ئالى ھىممەتلىك. چۈنكى خەسىس ۋە ھىممەتسىز كىشى ئىنئام ۋە ئىز ـ زەت ـ ئىكرامنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ. شامال قايسى تەرەپكە چىقسا شۇ ياققا بۇرىلىدۇ، كۆڭلى قاياققا باشلىسا شۇ تەرەپكە كې ـ تىۋېرىدۇ. بۇنداق بىۋاپالار توغرىسىدا ئېيتىلغان بېيت بار:

دوستلۇقنىڭ يولىدا باسقىل توپىدەك مەزمۇت قەدەم،
يەل كەبى تاكى يۈرەرسەن ھەردەم ئۆزگە كوي بىلەن.

پادىشالارمۇ مۇلازىملارغا مۇئامىلە قىلىشتا دانا تېۋىپتەك بولۇشى، يەنى تېۋىپ بىمارنىڭ ھەقىقى كېسىلىنى كورۇپ، ئالامەتلىرىنى سوراپ بىلمەي تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىلاجىنى قىلىشقا مەشغۇل بولمىغىنىدەك، ھەر بىر مۇلازىمنى ياخشى سىناپ كورمىگىچە ئۇنىڭغا تەربىيەت قىلماسلىغى كېرەك، ياخشى سىناپ تەكشۈرۈپ كورۇپ، ئۇنىڭ ياخشى خۇيلۇق ۋە دىيانەتلىك ئىكەنلىگىنى، ئىخلاسىنى ھەم چىن كوڭۈللۈكلۈگىنى بىلگەن زامان ئۇنى تەربىيەت قىلىشقا مەشغۇل بولۇپ، كۈندىن-كۈنگە ئۇنىڭ مەرتىۋىسىنى كوتىردىشى، ئاستا-ئاستا ئۇنى سىر-ئەسرارلىرىغا مەھرەم قىلىپ، يېقىنلىق دەرىجىسىگە كەلتۈرۈشى كېرەك. لېكىن كىشىگە ناھايىتى تېزلا ئىشىنىپ كەتسە ئۇ ئاقىۋەت ھەسرەت-نادامەت كەلتۈرىدۇ. شۇڭا پادىشانىڭ مۇلازىملىرى ھەم مال-دۇنيا ۋە مەملىكەت ئىشلىرىنىڭ ئەسرارىدىن غەيرى كىشلەر ۋاقىپ بولالمىغۇدەك، ھەم لەشكەر ۋە پۇقرالار ئۇنىڭدىن زەرەر ۋە ئازار كورمىگۈدەك دەرىجىدە ئىشەنچلىك، ئامانەتدار ۋە دىيانەتكار بولۇشى كېرەك. خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر يېقىن كىشلەردىن بىرەرسى دىيانەتسىز ۋە بىۋاپا بولۇپ قالسا، ئەگەر پادىشا ئۇنىڭ سوزىنى قوبۇل قۇلىغى بىلەن ئاڭلايدىغان بولسا، ئۇ يالغان سوز بىلەن بىگۇنا كىشلەرنى ھالاكەتكە يەتكۈزىدۇ. نەتىجىدە بۇ ئىشنىڭ شۇملۇغى پادىشانىمۇ بەتنام قىلىدۇ. ھەم ئۇزىنىڭ ناپاك زاتىغىمۇ ئەسەر يەتكۈزىدۇ. بۇ سوزلەرگە مۇناسىۋەتلىك تەپسىلاتلاردىن بىرى زەرگەر ۋە سەيياھنىڭ ھىكايىسىدۇر.

— ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ راي.

— ھەلەپ شەھرىدە بىر پادىشا بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن.

www.uyghurkitap.com

ھەلەپ پادىشاسى ۋە زەرگەر بىلەن سەييادىنىڭ ھېكايىسى

ھەلەپ شەھىرىنىڭ بىر پادىشاسى بار بولۇپ، ئۇ ناھايىتى نامدار ۋە سائادەتلىك پادىشا ئىكەن. زامان سۇلتانلىرىنىڭ كوپلىرى ئۇنىڭ خىزمەت ھالقىسىنى جان قۇلىغىغا سېلىشقان، دەۋران خاقانلىرىنىڭ ئوغۇنلىرى ئۇنىڭ مۇلازىمەت تونىنى ئۇچىسىغا كىيىشكەن ئىكەن.

زېمىن يۈزى ئەدلىدىن زىننەت تاپقان بىر سەرۋەر،
زامان ھوسنى رايىدىن بىرەك ئالغان بىر قەيسەر.
ئۇ زەڭگىگە پۈت قويۇپ قىلسا يۈرۈش ھەر تامان،
ھەر قەدەمدە بىر يېڭىش — زەپەر بولاتتى ئايان.

بۇ پادىشانىڭ ناھايىتى گۈزەل بىر قىزى بار بولۇپ، ئۇنىڭ رۇخسارىنىڭ نۇرى كۈننىڭ چېھرىسىنى نۇرلۇق قىلىدۇەتكەن ۋە زۇلپىنىڭ خۇشبۇيى روزىگارنىڭ دىمىغىنى خۇشپۇراق قىلىدۇەتكەن ئىكەن.

يۈزىنىڭ كۆنلۈگى ئايغا داغ سالغان،
چېچىنىڭ رەشكىدىن ئىپار ئىچى قان.
ئاغزى گويا بىر كىچىك ئۈزۈككە تەڭ،
لېۋى ئۇڭا ياراشقان لەئلى خۇشرەڭ.
يۈزى ئۇت ئىدى ئۇزگە، تېنى كۈمۈش،
لېكىن يوق ئىدى ئۇتتىن ھېچ قورقۇنچ.

پادىشا بۇ يالغۇز گوھىرىنى غەيرىنىڭ كوزىدىن ئاسراپ

پىنھاندا ساقلايدىكەن. بىر كۈنى ئۇ قىزىغا ياسىداق ئەتتۈرمەكچى بولۇپ: "ئۆز ھۈنىرىدە كامىل بولغان بىر ئۇستا زەرگەر تېپىڭلار. بۇ كۆزۈمنىڭ نۇرى ھەم كۆڭلۈمنىڭ سەرۋىرى ئۈچۈن زىننەتلىك تاج، كىيىم-كېچەككە قادايدىغان بېزەكلەر، سىرغا ھۆققە، ئۈزۈك، بىلەيزۈك ھەم پۇت بىلەيزۈكلىرىنى، ئىشقىلىپ ئۇنىڭغا كېرەكلىك بولغان جابدۇقلارنىڭ ھەممىسىنى ئەتسۇن" دەپ بۇيرۇپتۇ.

ئۇ شەھەردە بىر زەرگەر بار بولۇپ، ئالەمنى يورۇتقان ئاپتاپ ئۇنىڭ ئالتۇن ئېرىتىدىغان ئوچىقى ئىكەن، نۇر چاچقان ئاي ئۇنىڭ كۈمۈش ئېرىتىدىغان بوتىسى ئىكەن. جوھەرشۇناسلىقتا شۇ دەرىجىدە ئىكەنكى، سەدەپنىڭ ئاغزىنى ئاچماي تۇرۇپ ئىچىدىكى گوھەرنىڭ قىممىتىنى تونۇپ بولالايدىكەن؛ ئالتۇن-كۈمۈشنىڭ سۈپىتىنى بوتىغا سالماي تۇرۇپلا بىلىپ ئالالايدىكەن.

زېھنى-ئىدراكى ئىدى ئەينى ھۈنەر،
ئېتىۋارلىق ھۈنىرىگە كېتەتتى زەر.
كىشى بىلمەس كۆپ ئىشلارنى ئۇ بىلەتتى،
ئەقىل يەتمەس كۆپ ئىشلارنى ئۇ قىلاتتى.

مۇلازىملار ئەنە شۇ زەرگەرنى تېپىپ كەلتۈرۈشۈپتۇ. پادىشا ئۇنى ھەرەم سارىيىغا چاقىرتىپ، ياسىداق جابدۇقلىرىنى ياساش توغرىسىدا ئۇنىڭدىن بەزى سوئاللارنى سوراپتۇ. ئۇ بولسا ئۆز جاۋابىدا ناھايىتى لاتاپەتلىك ۋە دىلنى مەھلىيا قىلىدىغان سۆزلەرنى سۆزلەپتۇ. ئۇ مەرت زەرگەرمۇ ناھايىتى خۇشچىراي ۋە شىرىن سۆزلۈك كىشى ئىكەن، شۇڭا پادىشا ئۇنى دوست تۇتۇپتۇ ۋە داۋاملىق ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئۇمۇ پادىشانىڭ بۇ رىغبىتىنى چۈشىنىپ، كۈندىن-كۈنگە ئاجايىپ ھۈنەر ۋە غارايىپ ئەپسانىلەر بىلەن ئۇنىڭ

www.uyghurkitap.com

كوڭلىنى ئازدۇرۇپ ئۇزىگە قارىتىۋاپتۇ. پادىشا ئۇنىڭ ياخشى
سوزلىرى ۋە قىزىق ماقاللىرىنى تولا ئاڭلىغانلىقتىن، ئۇنىڭغا جا-
ۋابەن، ھەر سائەتسىرى ئۇنىڭغا بولغان ھورمەت ۋە ئىلتىپاتىنى
ئارتتۇردۇۋىرىپتۇ. نەتىجىدە، بىرىپ- بىرىپ، ئۇ سەلتەنەت ھەرە-
مىگە ئىچكى مەھرەم بولۇپتۇ- دە، ئاپتاپ ۋە ئاي بىشىغا تىخى
سايە سالمىغان پادىشانىڭ قىزى ئۇنىڭغا پەردە ئىچىدىن جاي
بىرىپتۇ.

گەر بولسا كىمەرسە مەھرەمى دىل،
دىلبەر ھەرىمىدە تۇتقاي مەنزىل.

بۇ پادىشانىڭ بىر ۋەزىرى بار بولۇپ، سۈزۈك ئەقىل ۋە
تۈزۈك تەدبىرگە ئىگە بولغانلىقى تۈپەيلىدىن، پۈتۈن دولەت
ئەھلى ئۇنىڭ روشەن رايىغا پۈتۈنلەي ئىشەنچ باغلىغان ئىكەن.
ئۇنىڭ قەلىمىنىڭ ئۇچىدىكى سىياسىنىڭ بىر تامچىسى مەڭگۈلۈك
ھايات بۇلىقىنى پەيدا قىلىدىكەن. پۈتۈن مەملىكەت خەلقى ئۇ-
نىڭ ھايات بىغىشلىغۇچى خاسىيەتكە ئىگە بولغان قەلىمىنى تىرىك-
لىكنىڭ مەدىتى دەپ بىلىدىكەن. بۇ ۋەزىر پادىشانىڭ زەرگەرگە
قىلىۋاتقان تەربىيەتلىرىنى تىگىشلىك دەرىجىدىن ئاشۇرىۋەتكەن-
لىگىنى كورۇپ، پادىشاغا ھاۋادارلىق ۋە دولەتخاھلىق يۈزىسىدىن
نەسىھەت باشلاپتۇ:

— ئەي پادىشاھىم، — دەپتۇ ئۇ، — بۇرۇن ئۆتكەن پادىشا-
لار ھۈنەرۋەنلەرنى خادىملىرى ۋە يېقىن كىشلەرنىڭ قاتارىغائالمى-
غان ھەم ئۇزىگە، ھەم سوھبەت قىلىپ سوزلىرىگە قۇلاق سالمىغان.
ۋاھالەنكى سىلە بۇ كىشىنى ھەرەملىرىگە مەھرەم قىلىپتىلا ھەم ئۇنى
ھىچبىر سىناپ باقمايلا ئۇز سىرلىرىغا شىرىك قىلىپتىلا. مىنىڭ
بايقىشىمچە، بۇ ئادەم خەسىس ھەم قەلبى ناپاك ئادەمدەك قىلى-
دۇ. چۈنكى مەن ھەر قېتىم ئۇنىڭ سوز بىلەن كىشىنىڭ زەرىرى-

گە ۋە ئازارىغا ئىشارەت قىلغانلىغىنى كۆردۈم. ئۇ خۇدايىتائالانىڭ ئەمرى ۋە نەھىيلىرىنى مۇلاھىزە قىلمايدىكەن. بۇنداق كىشىلەر-دىن ۋاپادارلىق ۋە ھەق ساقلاشنى ئۈمىد قىلغىلى بولمايدۇ.

تاما قىلسا كىم ۋاپا خەسىستىن،
ئىستىگەن بولار مىۋە سۆگەتتىن.

مەن يەنە، ئۇنىڭ سىلە بىر كىمگە ئىنئام ۋە ئىھسان قىلغان ۋاقىتلىرىدا، ھەسەت قىلىپ ئۆزىگە ئۆلۈم تىلىگۈدەك بولغانلىغىنىمۇ كۆپ كۆردۈم. ھوكۇمالار: "تەبىئىتى پەس، بېخىللارنىڭ ئالامىتى شۇكى كىشىنىڭ كىشىگە سېخىلىق قىلغىنىنى كۆرەلمەيدۇ" دىگەن ئىكەن.

ئىنئامنى كۆرسە ئەگەر ھەسەتخور،
جېنى كۆيۈپ دۇت ئۇرلىگۈسىدۇر.
ئاشقا چىلىلساڭ يامان نىيەتنى،
ئاشتىن تولاراق يىگەي ھەسەتنى.

پادىشالار ئۆز سوھبەتلىرىدە، ئۆز ئىززىتىنى بىلىپ، ئىسىللىقنى پەزىلەت قىلغان كىشىلەرنى سوھبەتداش قىلىشى، بەد ئىسىل ۋە جاھىل كىشىلەردىن پەرھىز قىلىشى كېرەك. چۈنكى بۇ تائىپە دىيانەتسىز بولىدۇ. ھەرقانداق كىشىدە دىيانەت ۋە ئامانەت سۈپىتى بولمىسا، ئۇنىڭدىن ھەرقانداق ئەيىپ ۋە ھەرقانداق يامان قىلىق سادىر بولىدىغانلىغىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك كېرەك.

كىشىدە يوقتۇر دىيانەتتىن نىشەپ،
گەر يامان ئىش قىلسا ئۇ بولماس ئەيىپ.
ئالەم ئىچرە يا نىھان يا ئاشكار،
ھەر يامان ئىش بەددىيانەتتىن چىقار.

— بۇ يىگىت چىرايلىقكەن، — دەپتۇ پادىشا، — سۈرىتىنىڭ زىبالىقى قەلبىنىڭ پاكىزلىقىغا دالالەت قىلىدۇ. ھەر نەرسىنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى ئىچكى دۇنياسىنىڭ بەلگىسى بولىدۇ. بۇزرۇكلار: "ماۋزۇنىڭ ياخشىلىقى قىسسىنىڭ قىزىقلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ" دېيىشكەنغۇ؟

نامەنىڭ ئىنشاسىدىن مەلۇم ھامان،
كى ئۇنىڭدا ياخشى سوزمۇ يا يامان.

— ھېكمەت مەكتەپخانىسىدا سۈرەتنىڭ خۇپلۇغىنىڭ سۈرىتىنى ئۇقتۇمايدۇ ۋە ياخشى سەنئەتتىن① باشقىنى كامالەت ئايىتى دەپ بىلمەيدۇ، — دەپتۇ ۋەزىر، — چۈنكى جاھاندا نۇرغۇن كىشىلەر باركى، ئۇزىنىڭ زىبا سۈرىتى بىلەن خالايىقنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئۇتتۇۋالىدۇ، ئەمما قەلبىنى ئىمتىھان قىلىدىغان بولسا ھېچ نەرسىگە ئالغۇسىزدۇر. بىر ھوكۇمانىڭ كەلتۈرگەن بىر مىسالىدا شۇنداق دېيىلىدۇ: "بىر ھەكىم ناھايىتى چىرايلىق بىر جۇۋاننى كۆرۈپتۇ ۋە كۆڭلى ئۇنىڭغا مايىل بولۇپ قېشىغا بېرىپتۇ. لېكىن ئۇنىڭ ھەقىقىتىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن بىر زەررىگە ئەرزىگۇدەك مەنا تاپماپتۇ. شۇندىن كېيىن ئۇ: "ئەجەپ ياخشى ئوي ئىكەن. ھەي ئىست، ئىچىدە كىشى يوق ئىكەن دەپتۇ" بەس، بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدىكى، سۈرەتكە پەرىپتە بولغۇلۇق ئەمەس ۋە كىشىنىڭ ياخشى-يامانلىقىنى ئۇنىڭدىكى مەنىنى ئولچەپ باققاندىن كېيىن بىلمەك كېرەك.

سۈرىتى ئوخشاش لېكىن مەنىسى بولغاچ ئۆزگىچە،
بىر قۇمۇشتىن بورىيا ھاسىل بولۇر بىرىدىن شېكەر.

① بۇ يەردىكى سەنئەت ھۈنەر قابىلىيەت، ئەخلاقىنىڭ ياخشىلىقى، ئىلىم-بىلىمدە كامالەتكە يەتكەن بولۇشتەك خۇسۇسىيەتلەرنى كۆرسىتىدۇ.

— سۈرەتنىڭ خۇيلۇغى مىزاجىنىڭ موتىدىل ئىكەنلىكىگە گۇۋا بولالايدۇ، — دەپتۇ پادىشا، — مىزاجى موتىدىل كىشىگە قىلغان تەربىيەت زايا كەتمەيدۇ. مەن ئۇنىڭغا تەربىيەت قىلسام ئۇ ياخشى سۈپەتلەرنى ئۆگىنىدۇ. سەن تەربىيەت قىلىشنىڭ نەتىجىسى قارا تاشنى لەئلى ياقۇت، قارا قاننى ئىپار ۋە يامغۇر قەترىسىنى گوھەر قىلىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟

گەر تەربىيەت تاپسا قەترە گوھەر بولغاي،
قانمۇ كىندىك ئىچرە تۇرۇپ ئىپار بولغاي.
تومۇرگىمۇ گەر ئەيلىسە كوپ تەربىيەت،
قارىلىقى كېتىپ ئۇمۇ ئاق زەر بولغاي.

— ئەي پادىشاھىم! — دەپتۇ ۋەزىر، — تەربىيەت دېگەنمۇ ئۆز زاتىدا ئىستىلىق بار بولغان كىشىگە لايىق كېلىدۇ. چۈنكى ھەممىلا تاش گوھەرگە ئايلىنىۋەرمەيدۇ. ھەممە قان ئىپارغا ئۆزگەرمەيدۇ. ئەسكىلەرنى مىڭ يىل تەربىيىلىگەن بىلەنمۇ ئۇنىڭدىن ياخشىلىق تاما قىلىش راۋا ئەمەس.

سوگەتكە قىلساڭمۇ ئۆددەك پەرۋىش،
ئۆدنىڭ بۇيىنى بەرمىگەي ئۇ ھېچ.

بېخىلنى مىڭ قېتىم ئۆزگەرتسىمۇ ئۇنىڭ زاتىدىكى جوھەر ئۆزگەرمەيدۇ. بۇ توغرىدا بىر ئەزىز كىشى:

بىلگىكى جاھان ئىچرە ھېچ ھايۋان،
نەسىھەت بىلەن ئادەم بولمىغاي.
ئىت چىۋىنى گەر ئۆگەنسىمۇ سوز،
قەلبى ئۆزىدىن غەيرى بولمىغاي.

— دەپ توغرا ئېيىتقان. ئەگەر بۇ ئۆزلىرى ئۈچۈنمۇ ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، مۇنداق ناجىنىس بىلەن مۇئامىلە قىلمىغايلا، چۈنكى شاھزادىگە يەتكەن ھادىسە سىلىگىمۇ يېتىشىپ قالمىسۇن يەنە.

— ئۇ قانداق ھادىسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— پارىس شەھەرلىرىدىن بىرىدە، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ ۋەزىر.

پارىس شاھزادىسىنىڭ ھېكايىسى

پارىس شەھەرلىرىدىن بىرىدە، قەلبى ياخشى، مىجەزى ئوبدان بولغان بىر پادىشا بار ئىكەن، ئۇ جاھاندارچىلىق بىناسىنىڭ ئۇلىنى خەلقپەرۋەرلىك ئاساسىغا قۇرغان ۋە پەرمان يۈرگۈزۈش تەختىدە ئادالەت ۋە مەرھەمەت يولىنى تۇتقان پادىشا ئىكەن.

ئاچقان ئىدى ھەشەمەتلىك ئەدلى قولىنى ئالەم ئۈزرە،
جەبرۇ زۇلۇم پۇتلىرىنى باغلاپ ھەيۋەت زەنجىرىدە.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بۇ پادىشانىڭ خوتۇنى شاھىنشاھلىق ئەسرى پېشانىسىدا، جاھانپانالىق ئالامىتى چېھرىسىدە جىلۋىلىنىپ تۇرغان بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ.

مۇشتەرى بۇ پەرى يۈز يۇلتۇز تۇغۇلغانىنى كۆرۈپ،
قىلدى ئىنساپ، دېدى شۇدەم: "ياخشى سائەت شۇ ئىكەن".

بۇ گۇدەكنىڭ دولىسىدا ئالقانچىلىك چوكۇلۇقتا قارا خال بار ئىكەن. پادىشا ئۇنى كۆرۈپ ھوكۇمالاردىن:

— بۇ ئالامەتنىڭ خاسىيىتى نىمە؟ — دەپ سوراپتۇ.

— كىتاپتا كورۇشىمىزچە، ھەر كىشىدە بۇنداق ئالامەت بولسا خەتەرلەرگە ئۇچرار، ئەمما پۈتۈن ئالەمنى ئوزىگە قارىتىدىغان جاھانگىر پادىشا بولۇر، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ھوكۇمالار.

پادىشا ئۇ بىشارەتتىن خوشال بولۇپ، ئۇنىڭغا ياخشى تەربىيەتلەرنى قىلىپتۇ. ئۇ پادىشانىڭ باغلىرىدىن بىرىنىڭ تۈۋىدە بىر موزدۇز بار ئىكەن. ئۇ ناھايىتى دىيانەتسىز، كوڭلى ئەگرى ئادەم ئىكەن. پادىشا ھەقەمسايلىق ھەققى ئۇچۇن ئۇنىڭ ھالىدىن ياخشى خەۋەر ئېلىپ تۇرىدىكەن. شاھزادە توت ياشقا كىرگەندە ئويدىن چىقىپ ھەر تەرەپلەرگە بېرىپ ئويناشقا باشلاپتۇ. ئۇ كوپىنچە موزدۇزنىڭ دۇكىنىغا كىرىپ ئوينايدىكەن. پادىشانىڭ ۋەزىرى بۇ ھالدىن خەۋەردار بولۇپ پادىشاغا ئەرز قىلىپتۇ:

— ئەي پادىشاھىم! شاھزادىنى موزدۇز بىلەن سوھبەتلىشىشتىن مەنئى قىلماق كېرەك، شاھزادە موزدۇزنىڭ يامان خۇيلىرىنى ئۇگىنىپ قالمىسۇن. چۈنكى گودەكلەر قايسى تائىپەگە قوشۇلسا شۇنىڭ رەسمىنى ئۇگىنىپ قالىدۇ. سۇمۇ نىمىگە قوشۇلسا شۇنىڭ رەڭگىگە كىرىپ قالىدۇ ئەمەسمۇ؟

— بۇ بالا تېخى كىچىك. ئۇ ھازىر موزدۇزغا ئىچىكىپ قاپتۇ. ئۇنىڭدىن ئايرىۋەتسەم كوڭلى پەرىشان بولىدۇ. ھازىرچە سەۋرە قىلايلى. چوڭ بولۇپ ئەقلىگە كەلگەندە، نەسىھەت قىلىپ ئۇنىڭ مەيلىنى ياندۇرايلى! — دەپتۇ پادىشا.

ۋەزىر خامۇش بولۇپ قاپتۇ. پادىشا موزدۇزنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا ناھايىتى كوپ ئىلتىپات كورسىتىپتۇ، جىق ۋەدىلەرنى بېرىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ پەرزەنتىم سەن بىلەن ئۇلپەتلىشىپ قاپتۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن بۇنى ساڭا تاپشۇراپ قوياي. سەن بۇنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئالغىن. مەن ساڭا كاتتا ئىنئاملارنى بېرىمەن.

موزدۇز توققۇز پۈكۈلۈپ تازىم قىلىپتۇ ۋە دەپتۇ:

www.uyghurkitap.com

— ھەممە تۈنلەر ئىچرە دولقۇن كۆپ چىرمىشىپ،
يەر-جاھاننى يورۇتقۇچى گۈلزار بېغىڭ.

پېقىر قۇللىرى گەرچە بۇ ئىشتا ئۆزەمنى قابىل دەپ بىلمىسەممۇ، ئەمما سىلىنىڭ نەزەرلىرى قارا تۇپراقنى زەر، قارا تاشنى گۆھەر قىلىدىغان كىمىيادۇر.

جان كىرەر تۇپراققا سەن دەسسەپ ئاڭا ئۆتسەڭ ئەگەر،
تاشلار ئالتۇن بولغۇسىدۇر گەر ئاڭا قىلساڭ نەزەر.

مەن بارلىق ھىممىتىمنى ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا سەرپ قىلىمەن. ھەممە ھاياتىمنى ئۇنىڭ تەربىيىتىگە ئىشلىتىمەن.

شۇنداق قىلىپ، موزدۇز شاھزادىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈن ۋەدە بېرىپتۇ ۋە ئەتىگەن-كەچتە ئۇنى پەرۋىش قىلىشقا مەشغۇل بولۇپتۇ ھەم بۇ خىزمىتىنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئوردىغا كىرىپ چىقىدىغان بولۇپتۇ. بىرىپ-بىرىپ، پادىشاغا يېقىنلىق مەرتىۋىگە ئېرىشىپتۇ.

ئەگەر قىلسا ھەر كىشى ياخشى خىزمەت،
تاپار تەڭتۇشلىرىدىن ئارتۇق ئىززەت.

موزدۇز شاھزادىنى كۈندۈزى باغلارنى تاماشا قىلغىلى ئاپىرىدىكەن. كەچتە ئەكىلىپ ئۆز ئۆيىدە قوندۇرىدىكەن. گاھىدا باغلاردىمۇ قونۇپ قالىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشا سەپەرگە چىقماقچى بولۇپ قاپتۇ. شۇڭا ئۇ موزدۇزنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئوغلىنىڭ مۇھاپىزەت ئىشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا يەنە بىر مۇنچە سۆزلەرنى تەكىتلەپ ۋەسىيەت قىلىپتۇ. شۇندىن كېيىن بارلىق خاس مۇلازىملىرى بىلەن سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.

پادىشانىڭ شەھەر ئەتراپىدا بىر چارباغى بار بولۇپ، تاڭ شامىلى ئۇ باغنىڭ بىنەپشىسىنىڭ زۇلپىدىن ئالەم خىرىدارلىرىغا مۇشكى زەپەر ئاچىدىكەن؛ شامال ئەتىتارى نەسرىن گۈللەرنىڭ خۇشبۇيىدىن پۇراق تىلەيدىكەن. تۇبى ۋە سەدرە دەرەخلىرىنىڭ گۈلى ئېچىلغان ۋاقتىدا بۇ باغدىكى بېشى ئاسمانغا تاقاشقان دەرەخلەرنىڭ چىچەكلىرىدىن لەتاپەت قەرز ئالىدىكەن.

رەشك ئېتەر ئۇ باغدىن جەننەت بوستىنى،
خۇددى ھور ئىدى ئۇنىڭ ھەر رەيھىنى.
نەرگىس زەرجام، ياسىمەن ساقىي بولۇپ،
گۈل سۇرۇق مەي ئىچىپ تۇرغان مەس بولۇپ.
بار ئىدى يەنە چىرايلىق غۇنچىلەر،
قۇيۇلغان ئىچىگە لالىرەڭ مەيلەر.
قۇيغىلى جاملارغا شاراپ سۇيىنى،
ھەممە تۇتۇشقان تۇۋەن بېشىنى.
بۇلبۇللار چېلىشقان ئۇندا نەغمە ساز،
چىقىرىپ خۇش ناۋا بىرلە شات ئاۋاز.

پادىشا سەپەرگە كەتكەندىن كېيىن شاھزادە مۇزدۇز ۋە يەنە بىرنەچچە مەخسۇس قۇللىرى بىلەن بىللە باغ سەيلىسىگە بېرىپتۇ. مۇزدۇز شاھزادىنىڭ بېشىغا بىزەكلىك قىممەت باھا تاج، ئۇستىگە قىممەت باھالىق مەخسۇس تىكىلگەن لىباسلارنى كىيگەنلىگىنى كورۇپ، خەسىسلىق جوھىرى ۋە پەسلىك تەبىتى ھەركەتكە كېلىپ ئوزى بىلەن ئوزى ئويغا چۇشۇپتۇ: "بۇ تاج بىلەن تون، يۈز سودىگەرگە دەسمايە بولىدىكەن. ھازىر ئاتىسى سەپەرگە كەتتى. ئانىسى شەھەردە كوڭلى خاتىرجەم ئولتۇرۇپتۇ. مەسلىھەت شۇكى، بۇنى يىراق بىر يۇرتقا ئېلىپ قېچىپ ئۇ يەردە كىيىم - كېچەك ۋە تاجىنى ئېلىۋېلىپ، ئوزىنى قول قىلىۋالسىغىنىم ياخشى" — دەپ ئويلاپتۇ ئۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكىتى ئادرېسى

بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىل غەنىمەت،
قولدىن كەتسە ھەرگىز كەلمەس بۇ دولەت.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ بۇ سىرنى قۇللارنىڭ ئىچىدىكى ئۆزىگە سىرداش بولغان بىرىگە ئېيتىپتۇ-دە، ئىككىسى ئىتتىپاق تۈزۈشۈپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا، ئۇلار شاھزادىگە ۋە قۇللارغا بىھوش قىلىدىغان دورا بېرىپ، ھەممىسىنى ھوشىدىن كەتكۈزۈپتۇ. شۇنىدىن كېيىن، شاھزادىنى ساندۇققا سېلىپ توگىگە تېڭىپتۇ. ئۇلار شۇنداق تېز مېڭىپتۇكى، پەلەكتە ئايلانغان ئاي ئۇنىڭ يۈرۈشىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. جاھاننى ئوراپ تۇرغان ئاسمان ئۇنىڭ ئايىغى تېزلىكىگە تەھسىن ئېيتىپتۇ.

پەلەكتىمۇ يوق ئىدى ئۇنداق چورگۈلۈش،
قىلالماس ئىدى ئايمۇ ئۇنداق تېز يۈرۈش.
چىقار ئىدى ئۇ ئىگىز تاققا بۇلۇتتەك،
چۈشەر ئىدى ئۇ تۆۋەنگە خۇددى سەلدەك.

موزدۇز ئومۇردەك تېز كېتىدىغان، ئەجەلدەك پات يېتىدىغان، ئىتتىك ئوق ئۇنىڭ تېزلىكىنىڭ رەشكىدىن ئوق يەيدىغان، كوزنى يۇمۇپ ئاچقىچە ئۆتۈپ كېتىدىغان چاقماقمۇ ئۇنىڭ چاپسانلىقىدىن رەشك ئېتىپ ئورتىنىپ كېتىدىغان دەرىجىدىكى بىر چاپقۇر ئاتقا مىنىپتۇكى، بۇ ئات ئەگەر تىزگىنىنى بوشىتىدىغان بولسا خىيال خەۋەرچىسىدىن مىڭ ھەسسە تېز ئۆتۈپ كېتىدىكەن؛ ئەگەر قامچا بىلەن بىرنى سالىدىغان بولسا توققۇز پەلەكتىن بىر سەكرەشتە ئۆتۈپ كېتىدىكەن.

ئاي يۈزىگە زەخمە ئۇرۇپ قۇلىغى،
يەر ئويىگە زەربە ئۇرۇپ تۇۋىغى.

يۈرۈشكە يېتەلمەيتتى پەلەك ھەم،
غۇبارىنى كورەلمەيتتى سابا ھەم.

قۇلىمۇ شۇنداق بىر ئاتقا مىندۈرۈپتۇكى، ئۇ چېقىنداق سۈپەت، شامال يورغىلىق، چاقماق يۈرۈشلۈك، گۇلدۈرمامىدەك كىشنەيدىغان بىر ئات ئىكەن.

ھۇشى خۇددى يەرشارىدەك ئون ھەسسە تېز - تېز قەدەم،
بىر نەپەستە ئەيلەر ئىدى يەر يۈزى سەيرىن تامام.

ئۇلار يەنە ئاشۇنداق ئىسكىكى ئاتىنى ياندىپ ئىلىپ يولغا چىققان بولۇپ، ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە ئۇ پادىشانىڭ مەملىكىتى تەۋەسىدىن چىقىپ باشقا مەملىكەتكە يېتىپ بېرىپتۇ. باغدا بىھۇش بولۇپ يېتىپ قالغان قۇللار تاكى ئەتىسى ئاش ۋاقتىغىچە ئاشۇنداق يېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر تاپقان باغۋەن ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ، ھەرقايسىسىنىڭ دىمىغىغا كونا سىركە بىلەن بادام يېغى پۈركۈپ، ئۇلارنى ھۇشىغا كەلتۈرۈپتۇ. ئۇلار ھۇشىغا كەلگەندىن كېيىن شاھزادە ۋە موزدۇزنىڭ يوق ئىكەنلىگىنى كورۇپ، شۇ زامان مەلىكىگە خەۋەر بېرىپتۇ. مەلىكە دەرھال ئاتلىنىپ باققا بېرىپ ھەرقانچە ئىزلىگەن بىلەنمۇ ئۇ رەنا گۇلدىن دىمىغىغا بۇي كەلمەپتۇ.

تاپمىدىم سەرۋى خىرامانىمنى باغ ئىچرە كىرىپ،
كورمىدىم ئۇ غۇنچە خەندانىنى چىمەنگە كوز سېلىپ.
ھەر تامانغا بۇلۇتتەك ياش قەترىسى توكتى كوزۇم،
نۇر قۇياشىمنى كورەلمەستىن ھامان كوككە بېقىپ.

مەلىكە ئۇ كۈنى پۈتۈن باغنىڭ ئەتراپىنى ۋە باغ ئوپچو-

رىسىدىكى سەھرالارنى ھەم شەھەرنى ئەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىلە
بارغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى كەچتە نائۈمىت بولۇپ قايتىپتۇ.
شۇندىن كېيىن مەلىكە پەرزەنت پىراقىدا بىتاقەت بولۇپ، ھىجـ
ران ئوتىدا شامدەك كويۇپ، ياشلىرىنى ئاققۇزۇشقا باشلاپتۇ
سۇبھى يورۇغاندىن كېيىن مەلىكىنىڭ رەنجى چېكىدىن ئېشىپتۇ
ئۇ دەرتلىك كوكسىدىن ئاھ تارتىپتۇ:

بىر نەپەس قالدى ئۇنى ھەم شۇبھىدەك بەربات ئېتەي،
كۈن يۈزلۈگۈمنىڭ دەردىدە شام كەبى كويۇپ كېتەي.

شۇ يوسۇندا، يىغلاپ يۈرۈپ ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ شولىسى
يوقىلىش بورىنىغا ئۇچۇپتۇ. مۇلازىملار دەرھال پادىشاغا چاپار
مەن ئەۋەتىپتۇ. پادىشا بۇ ۋەھشەتلىك خەۋەرنى ئاڭلاپ قايتىـ
كېلىپ، ئوز تەختىدە قارار تېپىپتۇ ۋە خوتۇنى بىلەن پەرزەنتى
نىڭ پىراقىدا نالە-پەريات قىلىپتۇ، لېكىن ئاخىرى سەۋرە خىـ
تىگە باش قويۇپ رىزانىڭ پېشىنى تۇتۇپتۇ.

مەن ئەقىلگە بۇ مۇسىبەت شىددىتىن ئېيتسام، دىدى:
"سەۋرە قىلغىل ھەم دىگىل-ئىننا ئىلەيھى راجىئۇن".①

بۇ چاغدا، موزدۇز شام ۋىلايىتىگە بارغان ئىكەن. ئۇ يەرد
موزدۇز شاھزادىنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى سالدۇرۇۋېلىپ ئوزىنى
بىر سودىگەرگە سېتىپتۇ. قۇلنىمۇ يەنە بىر كىشىگە سېتىۋېتىپتۇ.
شاھزادە ئۇ سودىگەرنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ، ئون يىل تۇرۇپتۇ.
شۇ چاغدا ئۇنىڭ ھوسنى كامالەتكە يېتىپتۇ. ئۇ شۇنداق گۈزەل
ئىكەنكى، مىسىردىكى يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوسنى بازىرىنىمۇ

① بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىز خۇدانىڭ بەندىسى. ئۇنىڭ تەرىپىـ
گە قايتىۋۇچىدۇرمىز.

كاسات قىلىۋېتىپتۇ. قاچانكى، ئۇ نازىلىق سەرۋى ئۆيدىن چىد- قىدىغان بولسا مىڭلاپ كىشى ئەقىلى - ھوشىنى يوقىتىپ، ئۇنىڭ يولىغا جېنىنى سەدىقە قىلىۋېتىدىكەن ۋە خالايىقلار تەرەپ - تە- رەپتىن ئۇنىڭ سالامەتلىكىنى تىلەپ دۇئاغا قول ئاچىدىكەن.

ناز بىلەن چىقسائ تالاغا ،
قول كوتىرەر ھەركىم دۇئاغا.
ھىچبىر يامان كوز تىكىمىگەي،
ھەم يامان تىل تەككۈزمىگەي.

سودىگەر ئەقىللىق ۋە ھۇشيار كىشى ئىكەن. ئۇ ئۆزىچە: "بۇ قۇلنى ئەمدى ساقلاۋېرىشىم ياخشى ئەمەس. چۈنكى ئۇنى ئۆيدە مەخپى ساقلىسام ماڭا پايدا يوق. ئەگەر تاشقىرى چىقىۋەر- سە، ئۇنىڭ كورۇپ خالايىقلار ئارىسىدا پىتنە پەيدا بولىدۇ.

دىلبىرىم يەتتى، كوزۇڭنى باغلا، ئەي كوز سالغۇچى،
ساڭا لازىم بولسا شىرىن جان، يەنە بىرنەچچە كۈن.

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنى ئاپىرىپ پارس شەھىرىنىڭ پادىشا- سىغا توھپە قىلىشتىن ياخشى ئىش يوق. چۈنكى ئۇ ھىممەتلىك پادىشا، ماڭا بۇ قۇلنىڭ باھاسىغا ئىككى باراۋەر ئىنئام قىلىۋەت- سىمۇ ئەجەپ ئەمەس" دەپ ئويلاپ، شاھزادىنى ئاپىرىپ پارس شاھىغا توھپە قىلىپتۇ. پادىشامۇ سودىگەرنى خىسراۋغا خاس توھ- پىلەر بىلەن خوشال قىلىپ بېشىنى كوككە يەتكۈزۈپتۇ. شۇ چاغ- دا شاھزادە ئون توت ياشقا كىرگەن ئىكەن.

كىردى ئون توت ياشقا دىلبەر ھىچ ئەجەپ يوقكى شۇ چاغ،
قىلسا ئون توت كۈنلۈك ئاي ئۆزىنى شۇ دىدارغا قۇل.

ئاتىسى ئۇنى تونۇماي ئۇزىنىڭ خاس قۇللىرىنىڭ قاتارىغا قوشۇپتۇ. بارا - بارا ئۇنىڭ بىلىملىك ئىكەنلىكى ۋە ئەقلى جا- يىدا ئىكەنلىكى مەلۇم بولغاندىن كېيىن، پادىشا ئۇنى ياخشى تەربىيەت قىلىپتۇ ۋە باشقا قۇللارغا قارىغاندا ئۇنى ئۆزىگە يېقىن- راق تۇتۇپتۇ. ئۇ بىر نەچچە ۋاقىت ئەنە شۇنداق يۈرگەن ئىكەن، پادشانىڭ خەزىنىچىسىنىڭ مۇلازىمى بولغان ۋە ھەمىشە خەزىنە ئىشىگىدە خىزمەت قىلىدىغان بىر جاۋاھىرشۇناس شاھزادە بىلەن دوست بولۇپ قاپتۇ. جاۋاھىرشۇناس بۇ قۇلنىڭ پادىشاغا ناھايىتى يېقىن ئىكەنلىكىنى كورۇپ، ناپاك ۋە خەسىسلىك تەبىئتى خاھىش قىلىپ: "بۇ قۇلنى ئالداپ، پادىشانىڭ قولىدىكى بارلىق خەزىنە ئىشىكلىرىنىڭ موھىرى نەقىشلەنگەن ئۈزۈكنى قولغا چۈشۈرسەم، خەزىنە ئىشىكلىرىنى ئېچىپ قانچىلىك لازىم بولسا شۇنچىلىك مال - دۇنيانى ئالسام، ئاندىن كېيىن يەنە ئاشۇ ئۈزۈك بىلەن ئىشىكلەرگە موھۇر باسسام بۇ خىيانەتنى ھېچ كىشى بىلمەيدۇ" دەپ ئويلاپتۇ - دە، شاھزادىگە: "ئەي يىگىت، مۇشۇ مەم- لىكەتكە پادىشا بولۇشنى ۋە پۈتۈن خالايىققا مۇتلەق ھوكۇم يۈر- گۈزۈشنى خالامسەن؟ ئەگەر مەقسىدىڭ ئەنە شۇنداق بولسا ھىلە بىلەن پادىشانىڭ قولىدىكى ئۈزۈكنى ئالغىن. ئۇ ئۈزۈكنىڭ خاسى- يىتى شۇكى، كىم ئۇنى قولغا كىرگۈزسە پۈتۈن جاھان ئۇنىڭغا قارايدىغان بولىدۇ.

بەختلىك ئىنسان ئاشۇكى كىرسە ئىلكىگە موھۇر،
بىگۇمان بىلگىنكى پەرمانىغا بار ئالەم كىرۇر.

ئۇنى ئېلىشتىكى ھىلە شۇكى، پادىشا ئىستىراھەت ئۇيقۇسىغا بارغاندا ئاستا كېلىپ، يۇمشاق دەسسەپ بېرىپ ئۈزۈكنى قولىدىن تويدۇرماي ئېلىپ، ماڭا بەرسەڭ، سەن ئۈچۈن مەن ئۇنى ياخشى ساقلاپ بېرىمەن. لېكىن شۇ شەرت بىلەنكى، سەن پادىشا بولغى-

نىڭدا مېنى ۋەزىر قىلىسەن. چۈنكى ئاپتاپ بولىغىنىڭدا بىزدەك زەررىلەرنىمۇ ئۇنتۇماي ئىسسىتىپ قويۇش كېرەك" دەپتۇ.

شاھزادە ئۇنىڭ سوزىگە ئالدىنىپ قاپتۇ ۋە پادىشا ئۇخلاپ قالىغان چاغدا، بېرىپ ئۇزۇكنى ئاستاغىنا تارتىشى بىلەنلا پادىشا ئويغىنىپ كېتىپتۇ.

— نىمشىقا بۇنداق جۇرئەت قىلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا قولدىن.

پادىشانىڭ ھەيۋىتىدىن شاھزادىنى سۇر بېسىپتۇ-دە، ئۇ ھىچقانداق سوزلىيەلمەي قاپتۇ. پادىشانىڭ غەزىپى ئورلەپ جاللاتنى چاقىرىپ، ئۇنى ئوزىنىڭ ئالدىدا چېپىپ تاشلاشقا بۇيرۇپتۇ. جاللات ئۇنى يالىڭاچلاپ ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالماقچى بولۇپ، ئۇنىڭ تونى ۋە كويىنىكىنى سالدۇرغان ئىكەن، ئۇنىڭ دولىسىدىكى قارا خالغا پادىشانىڭ كوزى چۈشۈپتۇ-دە، شۇ زامان ھۇشىدىن كېتىپتۇ. جاللات پادىشانىڭ بۇ ھالىنى كورۇپ بىردەم توختاپ تۇرۇپتۇ. ئانغىچە پادىشا ئورنىدىن تۇرۇپ ئوغلىنىڭ باش كوزىگە سويۇشكە باشلاپتۇ.

— ئەي كوزۇمنىڭ نۇرى، — دەپتۇ پادىشا، — ئۇ مەككار موزدۇزنىڭ يېقىنچىلىقى بىزنى مانا شۇنداق يىراق ئوتىغا تاشلىدى ئەمەسمۇ؟

— مەنمۇ جاۋاھىر شۇناسىنىڭ دالالىتى بىلەن بۇ جۇرئەتنى قىلىپ سالدىم، — دەپتۇ شاھزادە ئوزرە ئېيتىپ.

پادىشانىڭ بۇيرۇغى بىلەن جاللات ئاشۇ قىلىچتا جاۋاھىر-شۇناسنى ئولتۇرۇپتۇ.

شۇندا پادىشا شاھزادىگە:

— ئەي ئوغلۇم، ئەسكى ئادەملەرنىڭ سوھبىتى مانا شۇنداق ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرىدىغانلىقىنى سەنمۇ بىلدىڭ. ئەمدى ھەرگىز بەدئىسىللار بىلەن مۇئامىلە قىلمىغىن ۋە پەسلەرنى ئوز سوھبىتىڭدە تۇتمىغىن.

www.uyghurkitap.com

ئىززەت تەختىنى ئوزرە ئولتۇرغانتى تاشلار ئاقىۋەت،
خار - زارلىق تۈۋرىگە، ئەسلى يامانىنىڭ سوھبىتى.

شەيتاننىڭ سوھبىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى جەننەتتىن يەر يۈزىگە چىقارغانلىقىنى ئاڭلىغان بولغىيدىڭ؟ — دەپ نەسىھەت قىلىپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، بەدئىسىللارنىڭ سوھبىتى شاھنى قۇل، قۇلنى جاندىن جۇدا قىلىدىغانلىقىنى چۈشەنگەيلا. زەرگەرمۇ ئەنە شۇ توپقا كىرىدىغانلاردىن. شۇڭا ئۇنىڭ سوھبىتىدىن پەرھىز قىلغايلا، ئۇنىڭدىن چارە قىلىش تەس بولغان پىتنە - پاساتتىن بىرەرسى ۋۇجۇتقا كەپ قالمىسۇن يەنە.

پادىشا ۋەزىرنىڭ بۇ سوزىگە ئىلتىپات قىلماپتۇ.

— ئادەمنىڭ ياخشى سۈپەتلىك بولۇشىغا ئالى نەپەسلىك بولۇشىنىڭ نىمە ئالاقىسى بار؟ كىشىنىڭ ئەدەپلىك ۋە پەزىلەتلىك بولۇشى تەربىيە ۋە ئىززەت - ئىكرام تېپىشتىن بولىدۇ، ھەرگىز ئىسىللىق ۋە نەسەپلىك بولۇشىدىن ئەمەس.

سوزلە ھىساپتىن، نەسەپتىن دىمە،
پىلىگىنى تۇت، كونىنى ئىزلىمە.
گوھەر شولىسى بىلەن كوز يورۇر،
ئۇمۇ كونىرىسا يۈزى سارغىرۇر.

قاچانلا بولمىسۇن پادىشانىڭ ئۇلۇغلىشىغا ئېرىشەلىگەن كىشى شەرەپلىك بۈزرۈكۋار كىشىدۇر ئالى دەرىجىلىك شاھىنشالاردىن بىرى: "بىز خۇددى زامانغا ئوخشايمىز. كىمنى تاشلىۋەتسەك ئۇ پەس بولىدۇ. كىمنى كوتەرسەك شۇنىڭ بېشى پەلەكتىن ئاشىدۇ" دىگەن ئىكەن.

ئەگەر سۇلتان بىراۋغا قەھرى قىلۇر،
ئۇ پەلەكتە بولسا يەرگە يىقىلۇر.
ئەگەر چاچسا كىشىگە سۇبھەدەك نۇر،
كېچىدەك بەختى كۈندۈزدەك ئاقىرۇر.

مەن بۇ يىگىتنى دولەت دەرىجىسىگە كوتەردىم ۋە ئۇنىڭغا هورمەت ئەۋجىدە ئورۇن بەردىم. مەن ئۇنىڭ تۈزۈكلۈگىگە قىلغان گۇمانىم خاتا چىقمايدۇ دەپ ئۈمىت قىلىمەن، — دەپتۇ پادىشا.

ۋەزىر پادىشانىڭ ئۇنىڭغا تەربىيەت قىلىشقا مەزمۇت قەدەم قويغانلىغىنى كورۇپ، دىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، قايتا ئۇ توغرىدا سوز قىلماپتۇ. ئارىدىن يەنە بىر نەچچە كۈن ئوتۇپتۇ. زەرگەر ئىختىيار قولىنىڭ بوش ئىكەنلىگىنى كورۇپ، پۈتىنى ئىنساپ دائىرىسىنىڭ سىرتىغا قويۇشقا باشلاپتۇ. ئۇ بەزىدە ۋەدە بېرىپ، بەزى ئالداپ يۈرۈپ، كىشىلەرنىڭ مال - دۇنيالىرىنى قولىغا كىرگۈزۈۋېلىشقا باشلاپتۇ. بىر كۈنى ئۇ پادىشانىڭ قىزىنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى ياساپ ئولتۇرۇپ، بىر نەچچە دانە جاۋاھىرغا ھاجىتى چۈشۈپتۇ. ئەمما ئۇ خىل جاۋاھىردىن يا پادىشانىڭ خەزىنىسىدە ياكى جاۋاھىرپۇرۇشلارنىڭ بازىرىدا تېپىلماپتۇ. ئۇ شەھەردە كاتتا بىر سودىگەر بار ئىكەن. زەرگەر ئۇنداق جاۋاھىر ھەرقاچان ئاشۇ سودىگەرنىڭ قىزىنىڭ بىزەكلىرى ئارىسىدا بار دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا كىشى ئەۋەتىپ سوراتقان ئىكەن، ئۇ قىز "مەندە ئۇنداق جاۋاھىرلار يوق" دەپ جاۋاپ ئەۋەتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان زەرگەر ئۇ قىزنى پادىشانىڭ قىزىنىڭ قېشىغا چاقىرتىپ كەپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي مەلىكەم، بۇ سودىگەرنىڭ قىزىدا شۇنداق شاھانە گوھەرلەر باركى، پەلەك جوھەردارى يۇلتۇز جاۋاھىرلىرىنى زەبەرجەت رەڭلىك تاۋىقىغا تىزسىمۇ ساپلىق ۋە روشەنلىكتە ئۇنىڭدەك ئىسىل مەرۋايىتنى تاپالمىغان. دەريا ئىنگىگانىسى ئالەمدە يەككە

گوھەرلەرنى سەدەپ بوشۇگىدە پەرۋىش قىلىمىز، بۇنىڭدا بار بولغان گوھەرلەردەك يىگانە دۇرلار غەۋۋاسنىڭ نەزىرىگە چۈشمىگەن.

زوھرەدەك ھەممىسى پارقىراق نۇرلۇق،
ئاي كەبى بارچىسى چاچار يورۇقلۇق.

ئۇنىڭ يەنە شۇنداق ياقۇتلىرى باركى، ئاپتاپ ئانىسى كان قوسىغىدا جىگەر خۇنى بىلەن تەربىيىلىگەن، تاغ بولسا ئۇزىنىڭ تاش يۈرەكلىكى بىلەن ئۇلارنى ئوز كوكسىدە ساقلىغان.

خۇددى گۇلرەڭ مەيگە ئوخشاشتۇركى، ئۇ قىش ۋاقتىدا،
لەئلى قەدەھ ئىچرە سوغۇق شىددىتىدىن مۇزلىغان.

يەنە نۇرغۇن يېشىل زۇمرەتلىرى بار. كوزى خىرە بولۇپ قالغانلار ئۇنى كورۇش بىلەن كوزىنىڭ نۇرى ئاشىدۇ.

زۇمرەت رەڭ خالىغىدىن قاراقىم ئالدى بىھەد نۇر،
شۇنداق سەبزە كورمەك بىرلە كوزنىڭ نۇرى كوپ بولغاي.

ئۇنىڭ جاۋاھىرلارنى سالىدىغان قۇتىسىدا ئوز شولىسى بىلەن ئاتەشپەرەسلەرنىڭ كوزلىرىدە ئوت ياندۇرۇۋېتىدىغان رۇم لەئلىلىرى بار. يەنە ئۇنىڭغا شىشە رەڭلىك ئاسماننىڭ ئەتراپلىرى ئۇلاردىن ساپلىق ۋە لەتاپەت ئۈگىنىدىغان دەرىجىدىكى پىروزىلەر سىپلىغلىق.

لەئلىسىدىن ئالدى سۇھەيلى ھېقىقەتەك خۇش چىراي،
ئالدى يېشىل رەڭنى پىروزىسىدىن چەرخ ئاسمىنى.

ئەمدى مەلىكەم ئەمرى قىلسىلا، ئاشۇ جاۋاھىرلىرىنى مۇشۇ يەرگە ھازىر قىلسۇن.

مەلىكە ئۇ قىزدىن سۈرۈشتۈرگەن ئىكەن، ئۇ قىز:

— ئەي زامانىمىزنىڭ زۇلەيخاسى ۋە دەۋرانىمىزنىڭ بىلقىسى، مەندە ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى يوق، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

— ئەي مەلىكەم، بۇ ئىختىيارى بىلەن ئىقرار قىلمايدۇ. بۇنىڭغا سىياسەت قىلماق كېرەك، — دەپتۇ زەرگەر.

شۇنىڭ بىلەن "خوتۇنلار كەم ئەقىلدۇر" دىگەن شاراپ بىلەن مەس بولغان پادىشانىڭ قىزى ئۆزىنىڭ غۇرۇرى ۋە زەرگەرنىڭ ۋەسۋەسە قىلىشىنىڭ مەدىتى بىلەن: "ئۇنى قىيناڭلار" دەپ بۇيرۇپتۇ. ئۇنى بىرەر سائەت قىينىغان بولسىمۇ قىز ھېچنىمىنى ئېيتماپتۇ. ئۇنى كورگەن زەرگەر: "قاتتىقراق ئازاپلاڭلار" دەپ ئىشارەت قىلىپتۇ. ئۇ يەردىكى زالىملار غەزەپ ئىسكەنجىسىنى راسا چىڭىتقان ئىكەن، بىچارە قىزنىڭ تېنى تاتلىق جاندىن بوشاپتۇ. ئۇنى كورگەن سودىگەرنىڭ قىزىنى ئەگىشىپ كەلگەن ئۇرۇق - تۇققانلىرى پەريات - پىغان كوتىرىپتۇ. زەرگەر شۇ ھامان قېچىپتۇ. پادىشا بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، ناھايىتى پەرىشان بولۇپتۇ ۋە سودىگەرنىڭ قىزىنىڭ ئولگەنلىگى ئۇچۇن ناھايىتى كوپ ئۇززە ئېيتىپ، جىق مال - دۇنيا بېرىپتۇ. ئۆزىنىڭ قىزىنى بولسا ئاشۇ ئىشى تۇپەيلىدىن يامان كورۇپ قېلىپ، نەزەردىن تاشلاپتۇ. پادىشانىڭ خوتۇنى ئويلاپ كورۇپ: قىزىنى بىر نەچچە ۋاقىت ئۆزىنىڭ چار بېغىغا ئاپىرىپ قويماقچى، دادىسىنىڭ غەزىۋى بېسىلغاندا ئاندىن قايتۇرۇپ كېلىپ، بۇزرۇك كىشىلەردىن بىر نەچچىنى ۋاستە قىلىپ، قىزىنىڭ گۇناھىنى تىلىمەكچى بولۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، قىز ئانىسىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن چارباققا بېرىپتۇ. بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان زەرگەرمۇ چارباققا بارغان ئىكەن، ئۇنى كورگەن پادىشانىڭ قىزىنىڭ بىغايەت ئاچچىغى كەپتۇ:

— ھوي ئىپلاس، بەتقىلىق، شۇم تەلەت، بەتبەخت! يەنە پىتنە - پاسات تېرىش ئۈچۈن كەلدىڭمۇ؟ يەنە ھىلە ئىشلىتىشنى كۆزلىدىڭمۇ؟ يوقال! ئەمدى ھەرگىز سەن بىلەن بىللە ئولتۇرمايمەن! — دەپ ۋاقىراپتۇ ئۇ.

زەرگەر چارباغدىن چىقىپ باياۋانغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ كېتىۋاتقاندا كەچ كىرىپتۇ ۋە ھاۋا بۇزۇلۇپ ئاسمان يۈزىنى بۇلۇت بېسىپ، يۇلتۇزلارنىڭ روشەنلىكلىرى يوقىلىپ، جاھاننىڭ چېھرىسى قارىيىپتۇ.

ھاۋا سەيناسىغا ئىپار چېچىلدى،
ئىپار ئەمەس دۇت ئىشىگى ئېچىلدى.

ئۇ دەشتىدە بىر چوڭقۇر قۇدۇق بار بولۇپ، ئۇ قۇدۇققا بىر يىلپىز، بىر مايمۇن ۋە بىر ئىلان چۈشۈپ كېتىپ، تىقىلىپ قالغان ئىكەن. ئۇلار ئۆز دەردى بىلەن قالغاچقا، باشقىلارغا ئازار بەرگۈچىلىك ھالى قالمىغان ئىكەن. نەق ھېلىقى باشقىلارنىڭ يولىغا بالا قۇدۇغىنى قازىدىغان زەرگەر قاراڭغۇ كېچىدە كۆرمەي قېلىپ، ئاشۇ بالا قۇدۇغىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ.

يار بولۇپ دولەت ساڭا بولساڭ ئۇلۇق،
زۇلۇم بىلەن كىشىگە قازما قۇدۇق.
گەر بىر كىم قەستىدە قازساڭ سەن چۇقۇر،
ئاقىۋەت بولغاي سېنىڭ ئۆزەڭگە گور.

زەرگەرنىڭ يىقىلىشى بىلەن قۇدۇق ئىچىدىكى ئۈچ جان توت بولۇپتۇ. شۇ كۈنلەردە بىر سەيياھ ئۇ شەھەردىن چىقىپ، باشقا يۇرتقا بېرىش يولىدا ئاشۇ قۇدۇقنىڭ قېشىغا كېلىپ قاپتۇ ۋە قۇدۇققا چۈشۈپ كەتكەنلەرنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ، زەرگەر

ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ غەم يەپتۇ ۋە: "بۇ كىشى ئادەم پەرزەنتىدىن تۇرسا، قانداق ھادىسە بىلەن بۇ قۇدۇققا چۈشۈپ، بۇنداق زەرەرلىك ھايۋاناتلار بىلەن قوشۇلۇپ قالغاندۇ؟ بۇ بىچارىنى قۇدۇقتىن چىقىرىپ قويۇپ، بىر ياخشىلىق قىلىپ قويسام، بۇ ئەمەلىمنىڭ ساۋابى ئاخىرەت ئۈچۈن زەخىرە بولۇپ قالار" دەپ ئويلاپ، قۇدۇققا ئاغامچا سالغان ئىكەن، ئۇنىڭغا مايمۇن ئېسىلىپتۇ. سەيياھ ئاغامچىنى تارتىپتۇ. مايمۇن چىققانلىقىنى كۆرگەن سەيياھ "بۇنى چىقارغىنىممۇ ياخشى بولدى، چۈنكى بۇمۇ خۇدانىڭ بەندىسى" دەپ، ئاغامچىنى يەنە تاشلاپتۇ. بۇ قېتىم يىلپىز چىقىپتۇ. ئۈچىنچى نۆۋەت سالغان ئىكەن ئىلان چىقىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئۈچ جانۋار تار ئالەمدىن كەڭ جاھانغا كەپتۇ ۋە ئۈچىلىسى سەيياھقا دۇئا قىلىپ: سەن بىزگە ناھايىتى كۆپ ياخشىلىق قىلىپ گەدىنىمىزگە چوڭ ھەق ئارتىپ قويدۇڭ. بۇنىڭ ئەجرىنى ئاخىر بىر كۈنى يەتكۈزەلىسەكمۇ ئەجەپ ئەمەس، — دېيىشىپتۇ.

— مەن بۇ شەھەرگە تۇتاش بولغان تاغنىڭ ئېتىكىدە ئولتۇرۇشلۇق، ئەگەر ئىلتىپات قىلىپ بارساڭ قولۇمدىن كېلىشىچە ساڭا خىزمەت قىلىمەن، — دەپتۇ مايمۇن.

— مەن بۇ شەھەرگە يېقىن جايدىكى پالانى جاڭگالدا ۋەتەن تۇتقانمەن. ئەگەر مەرھەمەت قىلساڭ ۋە ئۇ يەرگە بارساڭ قولۇمدىن كېلىشىچە مېھمان قىلاتتىم، — دەپتۇ يىلپىز.

— مەن بۇ شەھەرنىڭ سېپىلىدا ماكان قىلغان ئىدىم. ئەگەر ئىختىيارىڭ ئىجازەت بېرىپ، ئۇ يەرگە قەدەم تەشرىپ قىلساڭ، ئالدىڭدا ئىمكانىمنىڭ يار بېرىشىچە ھەققىڭنى ئادا قىلىشقا تىرىشىمەن، — دەپتۇ ئىلان ۋە يەنە شۇنداق دەپتۇ، — بىز ساڭا بىر نەسىھەت قىلايلى. ئۇنى ئەلۋەتتە قوبۇل قىلغىن. بىزنىڭ نەسىھەتىمىز شۇكى، قۇدۇقتا قېپقالغان بۇ كىشىنى چىقارمىغىن. چۈنكى ئادىمىزات دېگەن ۋەدىسىگە تۇرمايدۇ. ياخشىلىق قىلغانلارغا يامانلىق قىلىش ئۇلارنىڭ رەسمى-قائىدىسى. ئۇلارنىڭ كۆرۈ-

نۇشتىكى جامالىغا ئالدىنىپ، قەلبىنىڭ قەبىھلىكىدىن ئىمىن بول-
غۇلۇق ئەمەس.

ئادەم ئەۋلادىدا ھەر شۇمدىن يامانلار بار ئىرۇر،
سۇرىتى زىبا، ئىچى دودىن يامانلار بار ئىرۇر.

روزىگار ئەھلىنىڭ كوپچىلىگى سىرتقى كورۇنۇشكىلا ئېتىۋار بېرىدۇ، ئەمما ئىچكى دۇنياسىدىن بىخەۋەر قالىدۇ. بەزىلەر كوز-گە كورۇنۇشتە خۇددى يۇسۇپتەك كورۇنسىمۇ، كوڭلى بورىگە ئوخشايدۇ. بولۇپمۇ بۇ كىشى بىز بىلەن بىر نەچچە كۈن بىللە بولدى. بىز ئۇنىڭ تەلەتىدىن مۇرۇۋۋەت ئالامىتىنى كورمىدۇق ۋە ئەھۋالى گۈلشىنىدىن ۋاپا پۇرىغىنى پۇرىمىدۇق.

ۋاپانى كوزلىمە، ھۇسن ئەھلىدىنكى كەلمىگەن ھەرگىز،
زامانە گۈلشىنىدىن ھىچ بۇرۇنغا شۇ ۋاپادىن بۇي.

ئەگەر بۇ سوزنىمىزگە ئۇنىمىساڭ ئاقىۋەت پۇشايمان قىلىپ قالىسەن.
ئۇلار شۇ سوزنى ئېيتقاندىن كېيىن سەييياھ بىلەن ۋىدالىشىپ ھەرقايسىسى ئوز ماكانىغا قايتىپ كېتىپتۇ. لېكىن سەييياھقا ئۇلارنىڭ سوزى تازا ياقمىغانلىقتىن قۇدۇققا يەنە ئاغامچا تاشلاپ زەرگەرنى تارتىپ چىقىرىپتۇ. زەرگەرمۇ سەييياھقا ناھايىتى كوپ رەھمەتلەرنى ئىزھار قىلىپ، پادىشادىن قورقۇپ بۇ يەرگە كەلگەنلىگىنى تەپسىلى بايان قىلىپتۇ ۋە:
— بۇ ياخشىلىغىڭىزنىڭ مۇكاپاتىنى چوقۇم كورسىتىمەن بۇرادەر، — دەپتۇ.
— مەن يەنە سەپەرگە چىقماقچىمەن. ئەگەر تىرىك قايتىپ كەلسەم سىز بىلەن مۇلاقات بولىمەن. ئولمىسەك ئاخىر بىر كۈن كورۇشۇپ قالىمىز، — دەپتۇ سەييياھ.
ئۇلار ئەنە شۇ سوزلەر بىلەن ۋىدالىشىپتۇ. سەييياھ ئوز يولىغا راۋان بوپتۇ. زەرگەر شەھەرگە مەخپى ھالدا كىرىپ، بىر

بولۇڭدا يوشۇرۇنۇپ يېتىپتۇ.

پادىشا زەرگەرگە ئىشىنىپ ئۇنىڭغا تەربىيەت قىلغانلىقىغا ۋە ۋەزىرنىڭ نەسىھەتىنى ئاڭلىمىغانلىقىغا كۆپ پۇشايمان قىلىپ نادامەت يەپتۇ. مەملىكەت كاتتىلىرى قانچە قېتىم كېلىپ، قىزنىڭ گۇنايىنى تىلىگەن بولسىمۇ پادىشا ماقۇل كۆرمىگەنلىكتىن قىز چارباغدا بىر يىل تۇرۇپ قاپتۇ. بۇ ۋاقىت ئىچىدە سەيياھ ناھايىتى كۆپ شەھەرلەرنى كېزىپ ئۈچ يۈز دىنار پۇل تېپىپتۇ. ئاقىۋەت، "ۋەتەن سۆيمەك ئىمان جۈملىسىدىندۇر" دېگەن سۆز ئۇنىڭ كۆڭلىگە كېلىپ، ئۆزى بىلەن ئۆزى مەسلىھەتلىشىپ: بۇ غېرىبلىقتا يۈرگەن چاغلىرىمدا ھەرقانچە ئىشلىرىم مۇرادىمغا مۇۋاپىق بولۇپ، ھەر سائەتتە ماڭا بۇ دۇنيا دۆلىتى ۋە ئاخىرەت سائادىتىنىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلغان ھالەتتىمۇ، ئانا ۋەتەنىمنىڭ ھاۋاسى بەدەنگە باشقىچىلا ياقىدۇ ۋە سۈيى مىجەزگە بولەكچىلا خۇش كېلىدۇ، دېگەن يەرگە كەپتۇ.

گۈلنى ئالتۇن جام ئىچىگە كۆچۈرۈپ قويغاندىمۇ،
تەبىئىتى خالىغاي ئۈنگەن يېرىنىڭ تۇپرىقىنى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆز يۇرتى — ھەلەپكە قاراپ يولغا چىقىپ، ھېلىقى مايمۇن ۋەتەن قىلغان تاغ ئېتىكىگە كەلگەندە كەچ كىرىپ قېلىپ، ئاشۇ جايدا قونۇپتۇ. تۈنىنىڭ يېرىمى ئۆتكەندە ئۇ جايغا ئىككى ئوغرى يېتىپ كەپتۇ. ئۇ ئوغرىلار شۇنداق قانخور ۋە شۇنداق يامان ئىكەنكى، خەنجەرۋاز مىررىخمۇ ئۇلارنىڭ كۆكرەك بوسەر ئوقلىرىدىن ھەزەر قىلىپ، بەشىنچى پەردىگە موكۇۋالغان ئىكەن؛ نەيزىۋاز زۇھەلمۇ ئۇلارنىڭ جانىنى ئوۋلىغۇچى تىغلىرىنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ، يۈزىگە يەتتە قات سىپەر تۇتقان ئىكەن.

نىگارىم كۆزىدەك ھەر بىرى خۇنرىز،
خالايىق جانلىرىغا تىغ ئۇرار تېز.

ئوغرىلار سەييياھنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭ پۇت - قوللىرىنى باغلاپ تاشلىۋېتىپ، مال - دۇنياسىنى پۈتۈنلەي ئېلىپ، يولغا چۈشۈپتۇ. سەييياھ بىچارە ئۇ كېچىسى ئۇ يەردە باغلاقلىق ھالدا، ھەسرەت ياشلىرىنى كۆزلىرىدىن ئاققۇزۇپ، قازا ھۆكمىگە رىزا بولۇپ، ھايات قالغىنىغا شۈكرى قىلىپ يېتىۋېرىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا بولسا قول - پۇتلىرىنىڭ ئاغرىپ كەتكىنىگە چىدىماي پەريات ۋە پىغان باشلاپ:

ئۇشبۇ جايدا قانچە پەريات ئەيلىسەممۇ، نە قىلاي،
بۇ ماكان دادىمنى ئاڭلار دادخاھ جايى ئەمەس.

— ۋادەرىغ، ئەجەپ بۇ جاننى كۆيدۈرىدىغان دەرتكە گىرىپتار بولۇپ قالدىم، لېكىن ئۈمىدىمنىڭ دېڭىزغا داۋا يۈرىكى كەلمىدى، ئەجەب بۇ قانخور باياۋاندا ئۆلۈۋاتساممۇ ھېچ كىشى ھالىمدىن خەۋەردار بولمىدى.

كويدى بالا ئوتىدا جانىم، لېكىن،
كويگۈچى يوق بولەك ئاڭا كوڭلۈمدىن.

دەپ نالە قىلىشقا باشلاپتۇ.

دەل شۇ پەيتتە مايمۇن ئۇزۇق ئىزلەپ ئۇۋىسىدىن چىقىپ، ئۇياق - بۇياقنى ئىزلەپ يۈرگەن ئىكەن. ئۇنىڭ قۇلىقىغا سەييياھنىڭ پەريادى ئاڭلىنىپ، ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ، ئۇ بىچارىنىڭ قېشىغا بېرىپ نەزەر سېپتۇ ۋە ئۇز دوستى ئىكەنلىكىنى تونۇپ دەرھال يېنىغا كېلىپ، كۆز بۇلىقىدىن قىزىل سەللەرنى راۋان قىلىپتۇ ۋە:

— ھەي ئەزىز دوستۇم! قانداق قىلىپ بۇ يەرگە كېلىپ، بالا بەندىگە گىرىپتار بولۇپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەي مېھرىۋان دوستۇم، — دەپتۇ سەيياھ، — بۇ جاپاكەش دۇنيادا كىشىگە ھېچقانداق راھەت ھاجەتسىز كەلمەيدىكەن. بۇ روزىگار ۋەيرانىسىدىكى ھېچقانداق خەزىنە رەنج - مېھنەتسىز يۈز كورسەتمەيدىكەن.

يىمىدى ھېچكىم ھەسەل، تەگمەي تۇرۇپ ئاغزىغا نىش،
ئۈزمىدى ھېچكىمسە گۈل، قىلماي تىكەن ئىلكىنى رىش.

ھەر كىمكى بۇ ھىكمەتنى چۈشىنىدىغان بولسا، زامانىنىڭ ئازارى تەككىنىگە خاپا بولۇپ، كۆز بۇلۇتىدەك مالاللىق قەترىسىنى چېچىپمۇ كەتمەيدۇ. دەۋراننىڭ راھەت گۈلى ئېچىلغىنىغا ۋە جىلۋە كورسەتكىنىگە خوشال بولۇپ، باھار مەۋسۇمىدەك شاتلىق چېچەكىنى ئېچىپمۇ كەتمەيدۇ.

سوزلىگىدەك ھېچ يېرى يوق، ئۇشبۇ جاھان،
ساڭا قىلار گاھى قەھرى، گاھ ئېھسان.
گاھى سېنى يەرگە ئۇرۇپ، گاھ كوتەرگەي،
گاھى سەندىن ئالغاي، گاھى ساڭا بەرگەي.
"كۆلدۈرۈرمەن" دەپ تۇرۇپ ئۇ، قىلار گىريان،
ساڭا بەزى كورسىتىپ مەي، ئىچۈرەر قان.
مانا شۇدۇر بۇ ھىلىگەر جاھان ئىشى،
ئادەم ئوغلانىغا ئۇنىڭ ئىش قىلىشى.

شۇندىن كېيىن سەيياھ ئوغرىلارنىڭ كەلگىنىدىن تارتىپ، ئۇزىنى باغلاپ ئالتۇنلىرىنى ئېلىپ كەتكەنلىرىگىچە ھەممىنى باشتىن - ئاياق بايان قىلىپتۇ.
— غەم يېمىگىن، مەن ئەمدى سېنىڭ ئىشىڭنى ئوڭشاش ئۈچۈن ھەركەت قىلىمەن، — دەپتۇ مايمۇن.

www.uyghurkitap.com

قارايغان بولسا بەختىڭ تېز ئاقىرۇر،
چۈنكى تۈن ئارقىسىدىن سۇبھى يورۇر.

ئۇ شۇ سۆزلەر بىلەن سەيياھنىڭ كۆڭلىنى ياساپ قويغاندىن كېيىن، سەيياھنىڭ باغلاقلىرىنى يېشىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ خەس-خەشەكلەر بىلەن ياسالغان ئۇۋىسىغا باشلاپ بېرىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ زەخىرە قىلىپ ساقلاپ قويغان ھۆل ۋە قۇرۇق مېۋىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭ ئالدىغا تۆكۈپ:

— بۇ مېۋىلەردىن خالىغىنىڭچە يەپ، بۇ يەردە ئىستىراھەت كۆرپىسى ئۈستىدە يېتىپ ئارام ئالغىن، — دەپ ئىلتىماس قىلىپ، سەيياھنى ئۆز ماكانىدا قويۇپ، ئۆزى ھىلىقى ئوغرىلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئوغرىلار تاڭ ئاتقىچە يول مېڭىپ ھارغانلىقتىن ئۇيقۇسى كېلىپ، بىر بۇلاق بويىدا يېتىپ قاتتىق ئۇخلاپ قالغان ئىكەن. مايمۇن ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىپ پۇرسەتنىڭ غەنىمەت ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، دەرھال ئۇلارنىڭ يۈدۈپ ماڭغان يۈكلىرىنى ئېچىپ، دىنارلارنى ئېلىپ، بىر بۇلۇڭغا بېرىپ توپىغا كۆمۈپ يوشۇرۇپ قويۇپتۇ ۋە يەنە كېلىپ ئۇلارنىڭ تېخى ئويغانمىغانلىقىنى كۆرۈپ سەيياھتىن ئالغان سەرۇپا ۋە باشقا جابدۇقلارنى ئېلىپ بېرىپ، يەنە بىر يەرگە كۆمۈپتۇ، يەنە كېلىپ ئوغرىلارنىڭ ئۆز ماللىرىنى ئېلىپ يەنە بىر جايغا يوشۇرۇپ قويۇپ، دەرەخ بېشىغا چىقىپ شاخ دالدىسىغا يوشۇرۇنۇپ، ئوغرىلارغا قاراپ ئولتۇرسا، ئوغرىلار ئويغىنىپتۇ ۋە ئۆزىدە ھېچقانداق مال قالمىغانلىقىنى كۆرۈشۈپ ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈشۈپتۇ، لېكىن ھېچنىمىنى تاپالماي بىر بىرىگە: "بۇ يەردە ئادىمىزات ئەسىرى يوق تۇرسا، تايىنلىق بۇ ئىش پەرىلەرنىڭ قىلغان ئىشى، بۇ بۇلاق ئەسلىدە ئۇلارنىڭ ئىكەن-دە، بىز بۇ يەردە بىئەدەپلەرچە پۇت-قولىمىزنى سۇنۇپ يېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمىز، ئۇلار بىزگە ئاچچىقلاپ مېلىمىزنى ئالغان ئوخشايدۇ. ھېلىھەم ئەزالىرىمىزغا ئاپەت يەتكۈزمەي جېنىمىزنى سالامەت قويۇپتۇ. شۇنىڭغىمۇ مىننەتدار بولمىغىمىز كېرەك.

ئەمدى بۇ يەردىن تېز قېچىپ، هايات ۋاقتىمىزدا جېنىمىزنى ياقىغا ئالغىنىمىز ياخشى.

ئۈشبۇ ماكان مەنزىلى ئازارىدۇر،
ئەھتىرازۇ مېھنەتى بىسيارىدۇر.
كىمكى قىلسا بۇ ماكاننى سەيلىگاھ،
قالمىغاي جىسمىدا باش، باشتا كۆلا."

— دېيىشىپ قورقۇپ قېچىشقا باشلاپتۇ. مايمۇننىڭ ئۇلاردىن كوڭلى خاتىرجەم بولغاندىن كېيىن دەرەختىن چۈشۈپ ئىككى-ئۈچ سەكرەپلا سەيياھنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا بولغان ۋەقەلەرنى بايان قىلىپ بېرىپتۇ ھەم ئۇ كۈنى كېچىسى ئۇنى ئۆز ئۆيىدە قوندۇرۇپ ئۇنىڭغا خىزمەتكارلىق قىلىپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە تۈن ئوغرىسى قارا لىباسى بىلەن كۈن چەشمىسىنىڭ قېشىدىن قېچىپ كېتىپتۇ، سۇبھى مايمۇنى ئاپتاپ سەيياھنى مەشرىق زىندانىدىن ئازات قىلىپتۇ.

قۇياش ئالتۇنى بولغان ئىدى پىنھان،
يەر ئاستىدىن چىقىپ بولدى نامايان.

مايمۇن سەيياھنى ھىلىقى بۇلاق بېشىغا باشلاپ بېرىپتۇ ۋە ئوغرىلاردىن ئالغان مالنىڭ ھەممىسىنى ئېچىپ ئەپكىلىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. سەيياھ پەرھىزكار كىشى بولغاچقا ئۆز ھەققىنىلا ئېلىپ، شۇنىڭغا قانائەت قىلىپتۇ ۋە ئوغرىلارنىڭ ئەشيالىرىدىن ھېچنىمىنى ئالغىلى ئۇنىماي، مايمۇن بىلەن ۋىدالىشىپ شەھەر تەرەپكە قاراپ يۈرۈپتۇ. ئۇ يولدا كېلىۋېتىپ ئۆزى قۇتۇلدۇرۇپ قويغان ھىلىقى يىلپىز ماكان تۇتقان جاڭگالدىن ئۆتۈپ قاپتۇ. ئۇ قارىسا بىر يىلپىز شىردەك غارقىراپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقۇدەك.

سەيياھ قورقۇپ تىترەشكە باشلاپتۇ ۋە قېچىش ئۈچۈن جاي ئىزلەپ ئۇياق-بۇياققا قاراپ تۇرسا، ئۇ يىلپىز كېلىپ، سەيياھنى تونۇپ قېلىپ ۋاقىراپتۇ:

— قورقمىغىن، ھەي مۆھتەرەم دوستۇم! خاتىرجەم بولغىن. مەن سەن قۇدۇقتىن چىقىرىپ قويغان مۇخلىسىڭ بولىمەن. سېنىڭ قىلغان ياخشىلىقىڭنىڭ ھەققىنى ئۇنتۇپ قالمىدىم تېخى!

شۇنىڭ بىلەن ئۇ سەيياھنىڭ ئالدىغا كېلىپ، يۈزىنى سەيياھنىڭ پۇتىغا سۈرتۇپ، ئۇنىڭغا ھۆرمەت شەرتلىرىنى بىجا كەلتۈرۈپتۇ.

— ئەي ئەزىز، بۇ يەردە بىر سائەت توختاپ تۇرغىن. ياخشىلىقىڭنىڭ مۇكاپاتىنى قايتۇرۇش ئۈچۈن ھال-قۇدرىتىمنىڭ يېتىشىچە يۈگۈرۈپ باقاي، — دەپتۇ ئۇ.

يىلپىز ئۇنىڭغا مۇناسىپ تۇھپە ئىزلەپ ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ، پادىشانىڭ چار باغىدا، زەرگەر ئېيتىپ بەرگەن بېزەكلەرنى باش ۋە بويۇن-قۇلاقلىرىغا ئاسقان ھالدا كۆل بويىدا ئولتۇرغان پادىشانىڭ قىزىنى كۆرۈپ قاپتۇ-دە، ئۇچقاندەك بېرىپ ئۇنىڭ قارنىنى يېرىپ، ياسىداق بېزەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ قايتىپ كېلىپ، ئۇ نەرسىلەرنى سەيياھقا بەرگەنىنىڭ ئۈستىگە، يەنە بىر مۇنچە ئۆزرە ئېيتىپتۇ. سەيياھمۇ بىرمۇنچە رەھمەت ئېيتىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ قويۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ۋىدالىشىپتۇ ۋە شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ شەھەرگە كىرگىچە يولدا كېتىۋېتىپ ئويلىنىپ: "مەن بۇ ياۋايى ھايۋانلاردىن مۇنچىلىك ئەجرى كۆردۈم، ئۇلار ئۆز ۋەدىلىرىگە تۇرۇپ ماڭا شۇنچىلا ۋاپادارلىق قىلدى. ئەمدى شەھەرگە كىرىپ ئاشۇ زەرگەر دوستۇم بىلەن تېپىشسام، ماڭا ئۇلاردىن ئوبدانراق ياخشىلىق يەتكۈزۈشى چوقۇم. چۈنكى ئۇ ۋەھشىلەردىن نەچچە ھەسسە ئەۋزەل بولغان ئادىمىزات ئەمەسمۇ؟" دىگەنلەرنى كۆڭلىدىن كەچۈرۈپ مېڭىپتۇ. ئۇ شۇ ئۈمىت بىلەن شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرگىنىچە: "دوستۇم

قايسى تەرەپتىن ئالدىمغا چىقارگىن" دەپ ھەممە تەرەپكە تەڭ نەزەر سېلىپ ماڭغان بولسىمۇ زەرگەر ئۇچرىماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئوز ئويىگە چۇشۇپ يېتىپ ئارام ئاپتۇ.

دەل ئاشۇ ۋاقىت پادىشانىڭ قىزىنىڭ ئولگەنلىك خەۋىرى پۇتۇن شەھەرگە ئاڭلىنىپ، خالايىقلار ئۇنىڭ ئولتۇرگۇچىسىنى تاپماق ئۇچۇن غوغا سېلىشىپ يۇرگەن پەيت ئىكەن. ئەتىسى سەھەردە سەيياھ كوچىغا چىقىپ كېتىپ بارسا، ھېلىقى غوغىنىڭ ھەقىقىتىنى ئاڭلاش ئۇچۇن يوشۇرۇنغان جايدىن چىققان زەرگەر ئۇنىڭ ئالدىغا ئۇچراپ قاپتۇ. ئىككىسى بىر بىرىنى تونۇپ سالاملىشىپتۇ. زەرگەر سەيياھنى ئوزىنىڭ يوشۇرۇنغان جايىغا باشلاپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قويىدىغان مەزەر ئورنىدا كوز ياش-لىرىنى توكۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي ھورمەتلىك دوستۇم، سەن مېنى قۇدۇقتىن قۇتۇلدۇرۇپ قويغاندا، مەن ساڭا پادىشانىڭ نەزىرىدىن مەھرۇم بولغانلىقىمنى ۋە قولۇمدىكى بارلىق مال-دۇنيالىرىمنىڭ تالان-تاراجقا كەتكەن-لىگىنى بايان قىلىپ بەرگەن ئىدىمغۇ، ئەنە شۇ ۋاقىتتىن بېرى تا ھازىرغىچە مۇشۇ بۇلۇڭدا مەخپى يېتىۋاتىمەن. ئەمدىلىكتە مەئىشىتىم ناھايىتى تەڭلىكتە قالدى. يا كىشىگە قوشۇلۇشقا ھالىم، ياكى ئوزۇق-تۇلۇككە سەرپ ئېتىشكە مېلىم قالمىدى.

— غەم يېمىگىن بۇرادەر، — دەپتۇ سەيياھ، — مەن سە-پەردىن بىر ئاز ئالتۇن ۋە ناھايىتى كوپ جاۋاھىرلىق زىننەت ئەسۋاپلىرىنى تاپتىم. سەن جاۋاھىرلارنى ياخشى تونۇيسەن ۋە ھەر بىرىنىڭ قەدرى-قىممىتىنى بىلىسەن. ئۇلارنى ساڭا ھاۋالە قىلاي. سەن ئۇلارنى باھاسىغا چىقىرىپ ساتقىن. ئۇنىڭدىن تۇرمۇشۇڭغا قانچىلىك كېتىدىغان بولسا سەن ئۇنى ئېلىپ قېلىپ ئىشلەتسەڭ، مەن ئۇنىڭغا رازى بولىمەن.

— ئەكەلگىن ئەمىسە، مەن كورۇپ باقاي، — دەپتۇ زەرگەر.

سەيياھ سەپەردىن ئېلىپ كەلگەن ماللىرىنىڭ ھەممىسىنى

چىقىرىپتۇ. زەرگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پادىشانىڭ قىزىنىڭ زىننەت جابدۇقلىرىنى كورۇپ، ئوزى ياسىغان بىزەكلەر ئىكەنلىگىنى تو-نۇپتۇ، ئۇ خوشاللىق بىلەن سەيياھقا شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ بىزەك ئەسۋاپلىرىنىڭ قىممىتى شۇ دەرىجىدىكى، ھازىر بىرىپلا ئۇنى خەجلەپ تۈگىتىپ بولالمىغۇدەك باھاغا سىتىپ كىلەمەن.

زەرگەر زىننەت بۇيۇملىرىنى ئىلىپ، سەيياھنىڭ قىشىدىن چىقىپتۇ ۋە ناپاك كوڭلىدە: "ئەجەپمۇ ئوبدان نەرسىنى قولغا چۈ-شۇردۇم، ھازىر پادىشا قىزىنىڭ قاتىلىنى تاپالماي تۇرغان ۋاقىت، پادىشانىڭ ئالدىغا ھازىرلا بىرىشتىن ياخشى ئىش يوق. مەن ئۇنىڭغا: "قىزىڭىزنىڭ كۈشەندىسىنى تاپتىم" دەپ زىننەت بۇيۇملى-رىنى ئالدىدا قويسام، بۇ خىزمىتىم بىلەن مىنىڭ گۇنايىمدىن ئوتۇپ، يەنە بۇرۇنقى مەرتىۋەمنى ئەسلىگە كەلتۈرسە ئەجەپ ئەمەس" دەپ ئويلاپ، دەرھال ئوردا ئىشىگىگە بىرىپتۇ ۋە پادىشانىڭ قىشىغا: "مەلىكىنى ئولتۈرگەن كىشىنى بارلىق ياس-داقلار بىلەن قولغا چۈشۈردۈم" دەپ خەۋەر كىرگۈزۈپتۇ. پادىشا ئۇنى قىشىغا چاقىرتىپ، زىننەت ئەسۋاپلىرىنى كورۇپتۇ ۋە سەي-ياھنى ھازىر قىلىشقا بۇيرۇپتۇ. بىچارە سەيياھ پادىشا ھوزۇرىغا ئىلىپ كىلىنگەندىن كىيىن ئىشنىڭ ھەقىقىتىدىن خەۋەر تىپىپ، زەرگەر-گە قاراپ تۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

دوستقا ئوخشاش جان بىرەتتىڭ سەن ماڭا،
بۈگۈن لىكىن جانىنى ئالدىڭ دۈشمەندەك.

— مىنىڭ ساڭا قىلغان ياخشىلىغىمنىڭ جازاسى مۇشۇ بول-دىمۇ؟ ئەسكىگە دوستلۇق قىلغانىنىڭ مۇكاپاتى مانا شۇنداق بولىدىكەن — دە!

— بۇ گۇناكار بولغاچقا ئولۇمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن مۇشۇنداق

گەپ ياساۋاتىدۇ. بۇنى ئەپچىقىپ شەھەرنى ئايلاندۇرۇپ زىندانغا سېلىڭلار، ھازا ئىشنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن قىساس ئالىمىز، — دەپ بۇيرۇپتۇ پادىشا.

سەيياھ بىچارىنى شەھەر ئايلاندۇرغان ئىكەن، سىپىل بېشىغا چىققان ئىلان قوللىرى باغلانغان، باش ئاق، يۈت يالاڭ ھالدا خالايىقلار ئالدىغا سېلىپ يۈرگەن دوستىنى ئاشۇ ھالدا كۆرۈپ تونۇپ، تاقىتى قالماپتۇ. ئۇ ئىگىز يەرگە چىقىپ قاراپ تۇرسا سەيياھنى شەھەر ئەتراپىنى ئايلاندۇرۇپ ئاپىرىپ زىندانغا سالغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىلان سىپىلدىن چۈشۈپ، زىندانغا بېرىپتۇ ۋە سەيياھقا سالام بېرىپ:

— ئەي ياخشى دوستۇم! نېمە بولۇپ بۇ ھالغا چۈشۈپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

سەيياھ زەرگەرنىڭ چېقىمچىلىقى بىلەن بۇ بالاغا گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقىنى تەپسىلى بايان قىلىپتۇ.

— مەن ساڭا! "بەد ئىسىل ئادىمزات ياخشىلىققا يامانلىق يەتكۈزىدۇ" دەپ ئېيتمىغانمىدىم. ئاشۇ كۈن بىز ساڭا نەسىھەت قىلدۇق، ئەمما بىزنىڭ نەسىھىتىمىز ساڭا ياقمىدى، — دەپتۇ ئىلان، — شۇ چاغدا بىز سېنىڭ ئاخىرى نادامەتكە قالىدىغانلىقىڭنى بىلگەن ئىدۇق.

ئاشۇ چاغ ئۆزگەن ئىدىم پەرھات ئىشىدىن مەن ئۈمىت،
ئۇ كوڭۇل مالىنى بەرگەن ئىدى شىرىن لېۋىگە.

— مېھرىۋان دوستۇم! ئۈنىڭسىزمۇ جاراھەت كوڭلۈمگە مالامەت تۇزىنى قۇيمىساڭچۇ؟ بۇ پەقەت جانىنى كويدۇرۇش ۋە كوڭۈلگە ئىزتىراپ سېلىشتىن باشقا نەتىجە بەرمەيدىغۇ؟ مېنىڭ زەخمەمنىڭ ئۈستىگە مەلھەم قويماي، نەشتەر ئۇرغىنىڭ نېمىسى؟ ئەگەر ماڭا دوستلۇق قىلىدىغان بولساڭ بىرەر چارە ئويلاپ، مېنى بۇ مېھنەت

www.uyghurkitap.com

زىندانىدىن خالاس قىلىۋالغىن! — دەپتۇ سەييياھ.

— تۈنۈگۈن پادىشاھنىڭ ئانىسىغا زەخمە ئۇرغان مەن، — دەپتۇ ئىلان، — ھازىر ھەممە تىۋىپلار ئۇنىڭغا ئىلاج قىلىشتا ئاجىز كېلىۋاتىدۇ. بۇ گىياھنى سېنىڭ چارەڭ ئۈچۈن ئېلىپ كەلدىم. بۇنى ساقلىغىن، سېنى ئاخىرى ئۇنىڭ ئىلاجىنى قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بارىدۇ. ئۇلار ئىلتىماس قىلىشسا، بۇ گىياھنى ئۇنىڭغا يەدۈرگىن. ئەلۋەتتە شىپا تاپىدۇ. مۇشۇ ۋاستە بىلەن بۇ بوھتان سەندىن ئېرىپ كەتسە ئەجەپ ئەمەس.

شۇ سۆزنى ئېيتقاندىن كېيىن ئىلان سەييياھ بىلەن ۋىدالىشىپ، تۆشۈككە كىرىپ يېتىپتۇ، سۇبھى ۋاقتىدا پادىشاھنىڭ ساردىيىنىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ تۈگۈلۈكتىن: ئىلان چاققاننىڭ ئىلاجىنى زىنداندا ياتقان بىگۇنا سەييياھ قىلىدۇ. تېز بېرىپ ئۇنى كەلتۈرمەك كېرەك. بولمىسا ئىلاج قىلىشنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىدۇ، — دەپ ۋاقىراپتۇ. پادىشا ئانىسىنىڭ بېشىدا ھەم ئۇنى ئىلان چاققاننىڭ، ھەم قىزى ئۆلگەننىڭ غېمىدە سەراسىمە بولۇپ ئولتۇرغان ئىكەن، ھىلقى ئاۋازنى ئاڭلاپ قېشىدىكى داۋالاشقا ئاجىز كېلىپ تۇرغان تىۋىپلاردىن:

— نىمە ئاۋاز بۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ غايىپ ئالەمنىڭ ئىلھامى بولۇشى مۇمكىن، بولمىسا سەھەر ۋاقتىدا پادىشانىڭ قەسرىگە چىقىپ بۇنداق قىلالايدىغان قانداق كىشىكەن ئۇ؟ — دېيىشىپتۇ ئۇلار.

كىشىلەر ئۆگزىگە چىقىپ قارىغان بولسىمۇ ھېچكىم كۆرۈنمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەممەيلەن "تىۋىپلارنىڭ جاۋاۋى توغرا ئوخشايدۇ" دېيىشىپتۇ، پادىشا دەرھال بۇيرۇق بېرىپتۇ. سەيياھنى زىنداندىن ئېلىپ كېلىشىپتۇ. ئۇنىڭدىن ئىلاج سورىغان ئىكەن، ئۇ:

— پادىشاھىم، ئىلان چاققاننىڭ داۋاسى مەندە بار. ئەگەر خانىكەمگە يەدۈرسەم بىر سائەتتە تولۇق سەھەت تېپىپ كېتىدۇ. ئەمما پەرىشان ھالىمدىن كىچىككىنە ئەرز قىلسام ئاڭلارمىكىن

دىگەن ئۇمىتتىمەن. چۈنكى پادىشالارنىڭ ئادالىتىگە ئاجىزلار ۋە زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇش بەكمۇ يارىشىدۇ، ــ دەپتۇ.

ئەگەر ئۇخلاپ تۇرغاندىمۇ پادىشاھ،
ئاڭلاش كېرەك قايسى دەرتمەن چەكسە ئاھ.
بۇ تەخت ئۇزرە بولمىسا كىمكى بىدار،
پادىشالىق بولماس ئاڭا سازاۋەر.

ــ قانداق گېپىڭ بولسا قورقماي ئېيتىۋەرگىن، ــ دەپتۇ پادىشا. سەييادە ئۆز قىسسىسىنى باشتىن ـ ئاخىرغىچە تولۇق بايان قىلىپتۇ ۋە ھىلىقى گېپانى سۈت بىلەن ئېزىپ پادىشانىڭ ئالدىغا ئىچۈرگەن ئىكەن، دەرھال ساقىيىپ كېتىپتۇ. پادىشا سەييادىنىڭ قىلغان چارىسى شىپا بەرگەنلىكىنى كۆرۈپ: "بۇ ئىش غايىپ ئىلھامىغا مۇۋاپىق كەلدى" دەپ قاراپ، ئۇنىڭ بارلىق سۆزلىرىنىڭ راستلىقىغا ئىشىنىپتۇ ۋە شۇ ھامان ئۇنىڭغا شاھانە كىيىملەرنى كىيدۈرۈپ: "سەييادىنىڭ ئورنىغا زەرگەرنى ئۆلتۈرۈڭلار" دەپ بۇيرۇپتۇ. زەرگەر: "پادىشا سەييادىنى ئۆلتۈرسە ئۇنىڭ دىنارلىرى ماڭا قالىدۇ" دەپ تاما قىلىپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ زامانىدا، ئەگەر بىر كىشى بوھتان بىلەن بىراۋنى بالاغا قويسا، كېيىن ئۇنىڭ تۆھمىتى مەلۇم بولۇپ غەرىزى ئاشكارىلىنىپ قالسا، تۆھمەتكە ئۇچرىغۇچىغا لايىق بولغان جازا تۆھمەت قىلغۇچىغا بېرىلىدىغان قائىدە بار ئىكەن. شۇڭا جاللاتلار كېلىپلا ئۇ بەتنىيەتلىك مەككارنى دارغا ئېسىپتۇ ۋە مەملىكەت يۈزىنى ئۇنىڭ ناپاك ۋۇجۇدىدىن پاك قىلىپتۇ، شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئۆزى تېرىغان پىتنە-پاسات ۋە شۇملۇق ئۇرۇقىنىڭ ھوسۇلىنى ئۆزى ئورۇپتۇ.

دەۋرى پەلەك مۇكاپاتىغا سازاۋار،
قىلغىنىڭنى ئۆزەڭگە تېز ياندۇرار.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تاپارسەن ياخشىلىق قىلساڭ ياخشى كار،
خەتەرگە ئۇچرارسەن بولساڭ دىل ئازار.

مانا بۇ پادىشانىڭ ئۆز مۇلازىملىرىنىڭ ئەھۋالىدىن ئاگاھ بولۇشى لازىملىقىنىڭ داستانى ۋە بەد ئىسىل، قەلبى ئەگرى كىشىلەردىن پەرھىز قىلىشى كېرەكلىكىنىڭ مىسالى. ئەگەر ھەلەپ پادىشاسى ئۇ بەد ئىسىل بىئەدەپ زەرگەرگە تەربىيەت قىلمىغان بولسا، بىگۇنا قىزنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەپ بولۇپ، قىزنى يىلپىزنىڭ پەنجىسىگە دۇچار قىلدۇرمىغان بولاتتى. ئەگەر پادىشا ئۇ راست سۆزلۈك، روشەن كۆزلۈك سەييياھنىڭ سۆزىگە ئىشىناپ قۇلىغىنى ئاچمىغان بولسا، توغرىنى خاتادىن ئايرىپ، ئاخىرەت ساۋابىنى قولغا كەلتۈرەلمىگەن بولاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن پادىشالار بىر كىشىنى ياخشى سىناپ كۆرمىگىچە ئۇنىڭغا تەربىيەت قىلماسلىقى، ئوبدان چۈشىنىپ يەتمىگىچە كىشىنى يۇقۇرى كۆتەرمەسلىگى كېرەك. بىلمەك كېرەككى، ياخشىلىقنىڭ ئەجرى ھەرگىز زايا كەتمەيدۇ. يامانلىقنىڭ جازاسىمۇ يەتمەي قالمايدۇ. بۈگۈنكى كۈنلۈكتە قازا ئەلچىسى ئۇلارنىڭ دولەتلىرىنىڭ بارگاھىنى ئىگىز كۆتىرىپ، قەدەر تەقسىماتچىسى سائادەتمەنلىك نوۋىتىنى ئۇلارغا بەرگەن ئىكەن، ئۇلار بۇ دۇنيادا ياخشى ئاتىنىشقا، ئاخىرەتتە نىجات تېپىشقا سەۋەپ بولغۇدەك ئىشلارنى ۋۇجۇتقا چىقىرىش ئۈچۈن ھەركەت قىلىشى كېرەك.

ھەر مۇددەتتە بىركىمگە نەزەر قىلۇر بۇ پەلەك،
ھەر نوۋەتنى بىراۋغا بىرۇر زېمىن ۋە زامان.
بىرنەچچە كۈن بولسا گەر قولۇڭدا شۇ دولىتىڭ،
جەننەت نېسىپ بولغۇدەك ئىش قىلغايسەن سەن ھامان.

ئون تۆتىنچى باپ

زامان ھادىسىلىرىگە ئىلتىپات قىلماسلىق ۋە بارلىق ئىشلارنى قازايى قەدەرگە قويۇش كېرەكلىكى توغرىسىدا

پادىشاھى ئالەم رايى ئۇ كامىل ھەكىمدىن ھېكمەت جاۋاھىرلىرى تولغان خەزىنە ۋە نەسىھەت گوھەرلىرى تولدۇرۇلغان ساندۇق بولغان بۇ داستاننى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن بىجانىدىل مىننەتدار بولۇپ شۇنداق دەپتۇ:

ئەي، بايانىڭ نەھرىسىنىڭ ساپ سۇيىدىن چىقسا مەۋج،
قەترىسى يۈز تەشنا لەپ بولغان كىشىنى قاندۇرار.
ۋاي، زۇۋانىڭدىن كۆرۈنگەن گەپ ئىبارەتلەردىكى،
ھەر ھەرپ مىڭ سۆز جامالىنىڭ نىقابىنى ئاچار.

— پېقىر جانابىڭىزنىڭ بېشىنى كۆپ ئاغرىتىپ، ئۇزۇن ھېكمەتلەرنى سۆزلىتىپ، سانسىز بىئەدەپلىكلەرنى قىلغان بولسامۇ، ئىلتىپات قىلىپ ئون ئۈچ ۋەسىيەتنىڭ مەزمۇنىنى بايان قىلدىڭ. ئەمدى سۆزنىڭ قىسقىرىدىغان ۋاقتى يېقىنلاشتى. مەرھەمەت قىلىپ،

www.uyghurkitap.com

تۇگەنچى ۋەسىيەتنىڭ مەزمۇنىنى تەپسىلى بايان قىلىپ بەرسەڭ، بۇ ھېچقاچان سېنىڭ سېخىلىغىڭ ئالدىدا ھېچقانچە ئاجايىپ كۆرۈنمەيدۇ. زادى بۇ جاھاندا ئاقىل ۋە كامىل كىشىلەرنىڭ تەڭلىكتە قېلىپ مېھنەتكە گىرىپتار بولۇپ يۈرۈشى، لېكىن جاھىل ۋە غاپىل كىشىلەرنىڭ راھەت - پاراغەتتە ھايات كەچۈرۈشىنىڭ سەۋەبى نىمە؟ نىمە ئۈچۈن ئاقىل كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ ئەقلى ۋە ئىلىم - بىلىملىرى يار - يۆلەك بولالمايدۇ؟ نىمە ئۈچۈن غاپىل كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ جاھىللىق ۋە ھاماقەتلىكلىرى پۈتىدىن يە- قىتمايدۇ؟ ئىككىنچىدىن، قانداق چارە بىلەن زەرەردىن ۋە نەس- لىكتىن ساقلانغىلى بولىدۇ ۋە قانداق ئىش بىلەن پايدا ۋە سائادەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ؟ مانا مۇشۇ مەسىلەلەرنى روشەن بايان قىلىپ بەرسەڭ.

—ئەي، پادىشاھ،— دەپتۇ بەرەھمەن، — ھەرقانداق كىشى ئەسلىدە دۆلەت ۋە سائادەتكە سەۋەپ بولىدىغان ئەسۋاپلارنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئىززەت ۋە ھۆرمەتكە سازاۋەر بولالايدۇ. ئەمما تەقدىر ئۇنىڭغا مەدەتكار بولمىسا، ئۇنىڭ ئىستىداتىدىن ھېچقانداق پايدا ۋە نەتىجە چىقمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بەندىنىڭ ھەرىكەت ۋە سەۋەپلىرى ھەممە ئىشنىڭ ئاساسى بولغان تەقدىرنىڭ قازاسى ۋە ئىرادىسىگە مۇۋاپىق چۈشمىسە، ھەممىسى باتىل ۋە زايا بو- لۇپ كېتىدۇ. چۈنكى نۇرغۇن دانالار دۆلەت كۆرۈشكە لايىق تۇرۇپمۇ بىر كۈنلۈك ئوزۇق تاپالماي يۈرسە، كۆپىنچە نادانلار قىلچە قابىلىيىتى يوق تۇرۇپمۇ يولباشچىلىق تۆردە ئولتۇرىدۇ.

نەزۇ نېمەتلەرنى كۆپ تاپتى نادان،
يوق، لېكىن دانا قولىدا پارچە نان.
تورنى ئالدى پەس خۇلۇق ئاخماق كىشى،
تەگدى ئالىمغا شۇ ئۆي بوسۇغىسى.

بۇ ئىشلاردا ھەممىسى ھەقىقىتائىلانىڭ تەقدىرىگە باغلىق. ئەگەر كىشىنىڭ ھەرقانچە ئەقلى كامىل بولسا ۋە شۇ ئارقىلىق تۇرمۇش قانۇنىيەتلىرىنى ئوبدان ئىگەللىگەن بولسا، ياكى چوڭ بىر ھۈنىرى بار بولۇپ، ئۇنى ئىشلىتىپ، دۇنيالىق ئەسۋاپلىرىنى كەڭ كۇشادە جەم قىلالىغان بولسا ۋە ياكى شۇنداق چىرايلىق بولغان بولۇپ، ئەنە شۇ جامالىنىڭ كەمەنى بىلەن، كۆڭۈللەرنى باغلاپ مەنپەئەتلەرنى ئۇۋلىيالايدىغان بولسىمۇ، ئەمما تەڭرىنىڭ تەقدىرى ئۇلارغا يار بولمىسا، ھېچقانداق نەپ كورەلمەيدۇ. بۇ مەزمۇننى رۇم شاھزادىسى نەستۇر شەھىرىنىڭ دەرۋازىسىغا يېزىپ قالدۇرغان ئىكەن. ئۇ خەت ئەنە شۇنىڭدىن يادىكار قالغان. ئۇنىڭ قىسسىسى ناھايىتى شېرىن ۋە كوڭۇلگە ياقىدىغان قىسسىدۇر.

— ئۇ قانداق قىسسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ راي.

— رۇم شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بەرەھمەن.

رۇم شاھزادىسىنىڭ ھىكايىسى

رۇم شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە، ناھايىتى سائادەتمەن ۋە داڭلىق بىر پادىشا تەختكە ئولتۇرغان ئىكەن.

ھىممىتى چوڭ، دانىشى بىسيار ئىدى،
كۈچى زور ھەم كوڭلى بەك ھوشيار ئىدى.

ئۇنىڭ ياخشى ئەدەپ-ئەخلاقلىق ۋە تۈزۈك پەزىلەتلىك ئىككى ئوغلى بار ئىكەن.

بىرى لۇتپى بىلەن ئەل كوڭلىن قىلىپ شات،
بىرى ئەدلى بىرلە قىلغان ئەلنى ئاۋات.

www.uyghurkitap.com

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ پادىشا تەڭرى يارلىقىنى قوبۇل قىلىپتۇ. شۇندىن كېيىن چوڭ ئوغۇل كۈچ بىلەن ئاتىسىنىڭ زەرلىرىنى قولغا كەلتۈرۈپتۇ ۋە ھەممە دولەت ئەركانلىرىنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە قارىتىپ، ئاتىسىنىڭ ئورنىدا تەختتە ئولتۇرۇپتۇ.

يولۇپ يارۇ ـ مەدەتكار دولەت ـ بەخت،
ئاڭا بولدى مۇقەررەر تاج بىلەن تەخت.

كىچىك ئوغلى سەلتەنەتنىڭ دولەت قۇشى ئاكىسىنىڭ بېشىغا قونغانلىغىنى كورۇپ: "بۇنىڭ غالىپلىغىدىن ماڭا ئاپەت يەتمىگەي" دەپ قورقۇپ، كۆڭۈل غېمىنى ئۆزۈق، كوز يېشىنى سۇ قىلىپ، يۇرتىنى تاشلاپ سەپەرگە چىقىپتۇ.

چۈنكى بولدۇم ئىشقىڭىز ئىچرە رەقىبلەردىن مالال،
غەمنى مەن ئۆزۈق قىلىپ، قىلدىم سەپەرنى ئىختىيار.

ئۇ يولدا يالغۇز كېتىۋاتقىنىدا كەچ كىرىپتۇ. ئۇ بىر مەنزىلدە قونۇپتۇ ۋە تاڭ ئاتقىچە يالغۇزلۇغىدىن غەمناك بولۇپ يىغلاپتۇ:

ئىككى كۈن ماڭماق بىلەن يىغلاپ كوزۇمدىن ئاقتى قان،
نەقىلارمەن، مەن كېيىن ئاۋالقى مەنزىل بۇ تېخى.

شۇ يوسۇندا ئۇ كىچىنى يالغۇز ئۆتكۈزۈپتۇ. ئەتىسى كۈننىڭ زىبا يۈزلۈك دىلبىرى تۈننىڭ نىلۇپەر پەردىسىدىن يۈز كورسىتىپتۇ ۋە نىگار قۇياشى مەشرىق مەنزەرىدە جىلۋە قىلىپتۇ.

قۇياش ئىشىگىن ئېچىپ، پەلەك گەردىشى،
چاچتى پۈتۈن ئالەمگە ئوز نۇرىنى.

شاھزادە مېڭىشقا تەمشىلىپ تۇرغاندا، بۇرۇتلىرى ئەمدى خەت تارتقان چىرايلىق بىر يىگىت كېلىپ، ئۇنىڭغا ھەمرا بولۇپتۇ. ئۇلار ئىككى كىشى بولۇپ يولغا چۈشۈپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭغا قاراپ، ئۇنىڭ تولىمۇ كېلىشكەن ۋە ناھايىتىمۇ لاتاپەتلىك يىگىت ئىكەنلىگىنى، مىيىغىدىكى بۇرۇتلىرى، خۇددى گۈلشەن قىرغىغىدا ئۈنگەن بىنەپشىلەر گۈلشەنگە ياراشقاندەك، ياكى لالە ۋاراقلىرىنىڭ بەتلىرىگە چېكىلگەن خاللار لالىگە ياراشقاندەك، ئۇز ھۆسنىگە شۇنداق ياراشقانلىغىنى كۆرۈپتۇ.

يۈزى تازا ئېچىلغان قىپ-قىزىل گۈل،
چېچى گۈلگە چىرماشقان گويا سۇمبۇل.
ئىككى زۇلپى ئارىسىدا ئايدەك يۈزى،
تۇرمىلەنگەن قارا زۇلپىنىڭ ئۇچى.
قېشى ئىرۇر ھۆسنى ئايۋانىدا تاق،
تاماشاسىغا جانلار كوزى مۇشتاق.
بېلى ھەم ئاغزىنى ئېيتارغا تىل لال،
كەلتۇرەلمەي ئۇنىڭغا ھېچبىر مىسال.

شاھزادە بۇ كېلىشكەن قەددى-قامەت ۋە ئاتەشتەك يۈزنى كورۇپ ئوز-ئوزىگە:

ئۇ جامال مەھبۇبىسىنىڭ يۈزىدىكى قارا خال،
خۇددى خېلىل ئوتى ئىچرە كويمىگەن نازۇك نىھال.

ئۇ ئوز-ئوزىگە "بۇ زىبا يۈزلۈك دوست بىلەن ھەمرا بولغان كىشى ھەرقانچە سەپەر مېھنىتىنى تارتسىمۇ، بۇ گۈلئۈزار سەرۋىنىڭ سايىسىدە، باياۋاننىڭ ھارارىتىدىن قۇتۇلۇپ، جېنىغا راھەت يەتكەندەك بولۇپ قالىدۇ-دە! شۇنداقلا بولسا، ھەرقانچە ئاۋارە

بولسىمۇ ئەرزىيدۇ" دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككى ياشنىڭ بىر بىرىنىڭ سوھبىتى خوپ كېلىپ، ياخشى چىقىشىپ كېتىۋاتقانچا، مۇشەققەت تىكەنلىكىنى جەننەت گۈلشەنلىكى دەپ خىيال قىلىشىپتۇ.

بولالىسام دوزاخ ئىچرە زۇلپۇڭغا يار،
جەننەت ئەھلىدىن ئەلۋەتتە قىلارمەن ئار.
ئەگەر كەڭرى بىھىشت ئىچرە سەنسىز يۈرسەم،
شۇ كەڭلىكى بىلەن كېلەر كۆڭلۈمگە تار.

ئىككىنچى مەنزىلدە، ئۇلارغا بىر سودىگەرزادە ھەمرا بولۇپتۇ. ئۇ شۇنداق ئىش بىلەرمەن، ھوشيار ۋە پىكرى چوڭقۇر ھەم تەدبىرلىك ئىكەنكى، پەيتى كەلسە كامىل ئەقلى بىلەن تۈن رىشتىسىنى كۈننىڭ بويىنىغا باغلىيالايدىكەن؛ مۇئامىلە ۋاقتىدا چاپسانلىق بىلەن ئاسمان بازىرىدىن قۇياشنىڭ خىش ئالتۇنىنى قولغا كەلتۈرەلەيدىكەن.

ئۆزى چاققان، سوزى شىرىن، سەرۋى قامەت،
خۇيى ئوبدان، ئىش بىلەرمەن ياخشى ئۈلپەت.

ئۈچىنچى قونۇشتا، ئۇلارغا بىر دېخان ئوغلى قوشۇلۇپتۇ. ئۇمۇ باي، كۈچلۈك بىر يىگىت بولۇپ، دېخانچىلىق ئىشلىرىدا ھەممىگە ماھىر، زىرائەت بابىدا بارلىق ئىشقا كامىل، باغۋەنلىك ساھەسىدە شۇنداق سەلىقىلىق ئىكەنكى، ھەرقانداق بىر كونا ياغاچنى تۇپراققا تىكسە، ياشىرىپ يېڭى مېۋە بېرىدىكەن. دېخانچىلىقتا سەنئىتى شۇ دەرىجىدە ئىكەنكى، ھەر بىر ئۇچۇم داننى شور يەرگە چاچسا ياخشى يەردىكىدەك ئوبدان ھوسۇل بېرىدىكەن.

باغلىردا ئۆنگەن ئىدى تۆبى سەدرە كەبى نىهال،
تېرىتىچىلىق ئىشلىرىدا كەتمەن كۈن، ئوغاق ھىلال.

بۇ توتەيلەنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ھەمرالىق ئويى تامامەن پۈتتۈپتۇ ۋە بۇ مېھرىۋان يارانلار بىر بىرىنىڭ سوھبىتىنىڭ شاتلىقى بىلەن ئۆز شەھەرلىرىنىڭ مۇھەببىتىنى ۋە يار - دوستلىرىنىڭ يادىنى ئۇنتۇپ، مەنزىللەردىن ئوتۇپ، يوللارنى بېسىپ، بىر بىرلىرىنىڭ دىدارىنى كورۇپ ماڭغىنىغا كوڭلى خوشال بولۇپ كېتىۋېرىپتۇ.

ياخشى دوستقا ئۇلپەت بولساڭ ئەگەرسەن،
چولدە بولساڭ ئۇنى گۈلشەن دىگەيسەن.
تىل دىيەلمەس، قول قىلالماس ئىش بولۇر،
شۇ مۇرادىڭ سوھبەت ئىچرە تېپىلۇر.
ھەر سوھبەتداشتىن كوڭۇل يېسە غىزا،
ھەر بىراۋدىن جان ئالۇر ئىلىم ساپا.
ئىككى يۇلتۇز بىر بىرىگە ياندىشۇر،
ئىككىسىنىڭ نۇرى بىلەن ئالەم يورۇر.

ئۇلار بىر نەچچە كۈندىن كېيىن نەستۇر ۋىلايىتىگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇلار بىردەم ئارام ئېلىش ئۇچۇن، شەھەرگە يېقىن بىر جايىدىكى پاكىز بىر يەرنى تېپىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ ئوزۇقلىرى تۈگىگەن ئىكەن.

— ياخشىسى شۇكى، — دەپتۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرى، — ھەرقايسىمىز ئۆز ھۈنىرىمىزنى ئىشلىتىپ، شۇنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن ئوزۇق تېپىپ، بۇ جايدا بىرنەچچە زامان كۈن ئوتكۈزەيلى!

— دۇنيا دىگەن مۇراتتۇر، — دەپتۇ شاھزادە، — ئۇنى تە-
لەپ قىلغۇچىغا دۇشمەن ناھايىتى كوپ، ھىچقانداق ئاقىل كىشى
ئۇنىداق نەرسىنى تىلەپ ئەزىز ئومرىنى ئۇنىڭ ھەركىتى بولسا
خار قىلمايدۇ.

ئوخشىغاي بىر ئەسكى تاپقا بۇ دۇنيا،
قاغىلار ئۇنىڭ قىشىدا بەكمۇ كوپ.
تالىشىپ بىر بىرىگە چاڭگال سالار،
يۇرۇشەر بىر بىرىنى دائىم چوقۇپ.
ئاخىرى ئۇ تاپ قالۇر ئوز ئورنىدا،
قاغىلارنىڭ ھەممىسى كەتكەي ئۇچۇپ.

خۇدا تەرىپىدىن تەقسىم بولغان رىزق ھىرىس ۋە ھەركەت
سەۋەۋى بىلەن ئارتۇق بولۇپ قالمايدۇ.

تولا يىغماق بولسىمۇ نەپسىنىڭ ئىشى،
تەقسىماتتىن ئوزگىنى بىلمەس كىشى.
ھەممە تاپقاننى كىشى ئوزى يىمەس،
بەس، ئۇنى كوپ ئىستىمەكلىك خوپ ئەمەس.
تەڭرى بۇيرۇقلىرىدىن بولۇپ خۇرسەن،
سەۋرە رىزا يولىدىن بول بەھرىمەن.

— نەز - نىمەت تىپىشقا سەۋەپ بولىدىغان ھەر قانداق سە-
ۋەپ ھوسىنىنىڭ ئالدىغا ئوتمەيدۇ، — دەپتۇ چىرايلىق يىگىت، —
مال جۇغلاشقا بولىدىغان ھىچقانداق شەرت جامالغا يەتمەيدۇ.
ھەر قانداق كىشىدە جامال چىمەنى جىلۋە قىلغان بولسا، مال-
دۇنيا ئۇنىڭغا ئوز - ئوزىدىن تەۋە بولىدۇ. ھەر قانداق ۋاقىتتا
ھوسن ۋە لاتاپەت جىلۋە قىلىپ، مەرھەمەت ۋە مىھرىۋانچىلىق

ئۇنىڭغا قوشۇلسا، مۇھەببەت تۇغۇلىدۇ-دە، تاقالغان ئىشىكلەر ئېچىلىدۇ، باغلانغان تۈگۈنلەر يېشىلىدۇ.

چېھرىسىن كۆرسەتسە گەر ساھىب جامال،
تاپقۇسى ئالتۇن، كۈمۈش، گوھەر ۋە مال.

— ھوسن سەرمايىسى مۇئامىلە بازىرىدا كەم باھا مالدۇر، — دەپتۇ سودىگەرزادە، — ئازغىنا ۋاقىت ئۆتسە ئۇ دەسمايىمۇ، ئۇنىڭ پايدىسىمۇ قولدا قالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشنىڭ پايدىلىقراغى ئىش يولىنى بىلىش ۋە مۇئامىلىشۇناسلىقتۇر. ھەرقانداق كىشىنىڭ مەئىشىتىنىڭ پۇتى پەقىرلىق تېشىغا مۇدۇرۇلسە، ئۇنىڭغا ئەقلىدىن باشقا قولداش تېپىلمايدۇ. ھەر قانداق كىشىنىڭ قولىدا تىرىكچىلىك سەرمايىسى قالمىسا، تەدبىردىن بۆلەك نەرسە ئۇنىڭ چارىسىنى قىلالمايدۇ.

دانىشمەنلىك ئۈستىگە قويساڭ ئىشىڭ بىناسىنى،
بىلكى ئاسان قىلغىنىڭدۇر ئۆزەڭگە ھەر قىيىن ئىشنى.

— ئەقىل ۋە تەدبىر ھەممە يەردە كارغا ياراۋەرمەيدۇ ۋە ھەممە ۋاقىتتا پايدا بېرىۋەرمەيدۇ، — دەپتۇ دېھقان ئوغلى، — ئەگەر بىر كىشىگە ئۇنىڭ دانىشمەنلىكى دۆلەت ۋە نېمەت بېرەلەيدىغان بولسا، ھەر بىر دانا كىشى پادىشالىق تەختىدە سولەت بىلەن ئولتۇرالىغان بولاتتى. ۋاھالەنكى، بىز كۆپلىگەن دانىشمەنلەرنىڭ پەم ۋە ئىدراك گۈلزارىدىن بۇي ئالمىغان كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ ئېھتىياج زىندانىدا مەھبۇس بولۇپ ياتقانلىقىنى، مالدارلىق ۋە ھوزۇر-ھالاۋەت بوستانىدا تاماشا قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۇق. شۇ سەۋەپتىن:

ھەممە نادان كىشىگە بەرگەي پەلەك دۆلەت ۋە بەخت،
سەن ئەقىل ئەھلى ئىرۇرسەن شۇ گۇناھىڭ ساڭا بەس.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ساڭا كەسپكارلىق ھەم تىرىشچانلىق ياخشىدۇر، چۈنكى ئادىمزاتقا سائادەت ۋە كەڭ - كۇشادە پاراۋانچىلىق ئەنە شۇنىڭ بەركىتى بىلەن كېلىدۇ.

بولما بىكار، ئۆگەنگىن كەسپ ھۈنەر،
كەسپ قىلساڭ كىرگۈسى قولۇڭغا زەر.
پادىشادا بولسىمۇ تەخت بىرلە تاج،
لېكىن بولار ھۈنەرۋەنگە ئۇ مۇھتاج.

بۇنى ئاڭلىغان شاھزادە يەنە شۇنداق دەپتۇ:

— مەن ئاشۇ تەۋەككۇل مەزھىپىدە چىڭ تۇرىمەن. مەن شۇنى ئەكىتلەيمەنكى، ئەگەر قازا جامالى پەردە ئارقىسىدا جىلۋىگە كەلمىسە، ھوسن مۇۋسى سائادەت بۇلۇڭىدىن چىقالمايدۇ. تەقدىر سودىگىرى مەئىشەت دۇكىنىنىڭ ئىشىگىنى ئاچمىسا، دانىشمەنلىك مېلى قوبۇل بازىرىدا راۋاج تاپالمايدۇ. كەسپنىڭ پايدىسى كاسىپلارنىڭ قولىغا تەقدىرى ئەزەلنىڭ ھاۋالىسى بىلەن كېلىدىغان مائىدە. شۇنداق ئىكەن، خۇدانىڭ خاھىشى يار بولماي تۇرۇپ، كىشىنىڭ كۆڭلى ھەر قانداق رەقەمنى خىيال لەۋھەسىگە يازسا، ئۇ بۇزۇلىدۇ. تەڭرى ئىرادىسى مەدەت قىلماي تۇرۇپ، تەدبىر دۇئاگويى ھەرقانداق ئەپسۇننى ئوقۇسا، ئۇ ئاقىۋەت بىھۇدە ئەپسانىگە ئايلىنىدۇ.

شۇنچە قىلدىم تەسەۋۋۇرلەر، بولمىدى مەۋجۇت بىرى،
يۈز كوڭۇل ئەپسۇنلىرىم بولدى ئەپسانە بىرى.

شۇنىسى ھەقىقەتكى، ئەگەر ھەقتائالا خاھىش قىلسا، ھەر كىشىنىڭ مەقسىدى رەنج ۋە مۇشەققەتسىز قولىغا كېلىدۇ. ئەگەر تەڭرى خاھىشى ئۇنىڭ ھاسىل بولۇشىغا تەئەللۇق بولمىسا،

تىرىشچانلىق ھىچقانداق پايدا بەرمەيدۇ. شۇڭا قازايى ئىلاھىغا بويۇن ئەگمەك كېرەك ۋە تەڭرىنىڭ تەقدىر خېتىگە باش قويماق لازىمدۇر. چۈنكى پۈتۈن جاھاندىكى ئىشلارنىڭ چارىسى قازاغا رىزا بولماقتۇر. ھىلىقى دېخانمۇ ئۆز ئىشىنى تەڭرىنىڭ تەقدىرىگە ھاۋالە قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئازغىنا ۋاقىتتا تەلەپ قىلغان نەرسىلىرىنى تېپىپ، جاپا زىندانىدىن ئازات بولغان ئىكەن.

— ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ — دەپ سورىشىپتۇ دوستلار.

— ئەندەلىس شەھرىدە بىر دېخان بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ شاھزادە.

ئەندەلىسلىق دېخاننىڭ ھىكايىسى

ئەندەلىس شەھرىدە بىر دېخان بار بولۇپ، ئۇ تىرىشچانلىق ئىشلىرىدا كامالەتكە يەتكەن، قولى ئوچۇق، كۆڭلى-كۆكسى كەڭرى ئادەم ئىكەن. بىردىن-بىردىن ئۇنىڭ تاپاۋىتى خىراجىتىدىن ئېشىپ قالىدىغان بولۇپتۇ ۋە قولىغا ئۈچ يۈز دىنار پۇل جۇغلىشىپتۇ. ئەمما روزىغارى ئۈچۈن ئۇ پۇلدىن سەرىپ قىلمايدىكەن ۋە ھەر كۈنى ئۇلارنى ھەميانىدىن چىقىرىپ سانايدىكەن، پۇلى بارلىقىغا خوشال بولىدىكەن.

سېرىق ئالتۇن قىلىپ ئۇنى شادىمان،
خۇددى خۇرسەن قىلغىنىدەك زەپىران①.

بىر كۈنى ئۇ ئادىتى بويىچە پۇلنى يەنە بىر قېتىم ساناپتۇ ۋە ھەميانغا سېلىپ، ئاغزىنى بوغۇپ تۇرۇپ، مەزمۇت بىر يەردە قويۇپ قويۇشنى ئويلاپ تۇرۇشىغا بىر ئەزىز دوستى ئۇي ئىشى-

① بۇ يەردە زەپەرنىڭ ئىچىلگەندە كوڭۇلنى خۇرسەن قىلىدىغان خۇسۇسىيىتى كوزدە تۇتۇلىدۇ.

گگە كېلىپ قاپتۇ ۋە ئۇنى چاقىرىپتۇ. دىخان: "ئۇ ئۆيگە كىرىپ بۇ ئالتۇنلارنى كۆرۈپ قالمىغىيدى" دەپ تېپىرلاپ كېتىپتۇ-دە، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ "ئالتۇنۇڭنى، بارىدىغان يېرىڭنى ۋە مەزھىبىڭنى كىشىلەردىن يوشۇرغىن" دېگەن سۆزنىڭ ھۆكمىگە ئەمەل قىلىپ، ئالتۇننى ھەمميان بىلەنلا بىر كوزىغا ساپتۇ ۋە دوستىنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. دىخاننىڭ دوستى بىلەن بىللە سەھرادا قىلىدىغان ئىشى بار ئىكەن، شۇ ئىشىغا كېتىۋېرىپتۇ. دىخاننىڭ خوتۇنى ئېرى كەلگۈچە ئاش ئېتىپ قويماقچى بولۇپ، كوزىنى ئېلىپ، سۇ ئەكەلگىلى چىقىپتۇ. خوتۇن كوچىغا چىقىپ تۇرۇشىغا ئۇنىڭغا بىر قاسساپ ئۇچراپتۇ. قاسساپ دىخانغا يېقىن دوست ئىكەن. ئۇزى سەھرادا ئولتۇرۇشلۇق بولۇپ، شەھەرگە كالا سېتىۋالغىلى كىرگەن ئىكەن. ئۇنى كۆرگەن خوتۇن: "مەن بىر ئايال كىشى تۇرسام، كوچىدا نامەھرەملەرنىڭ ئارىسىدا يۈرۈشۈم ياخشى ئەمەس. كوزىنى بۇ تونۇشقا بېرەي، سۇنى مۇشۇ ئادەم ئەكىلىپ بەرسۇن" دەپ ئويلاپ كوزىنى ئۇنىڭغا بېرىپتۇ. قاسساپ ئۇنى ئۇچىسىدا يۈدۈپ كېتىۋاتقاندا ھەركىتىنىڭ تەسىرى بىلەن كوزا ئىچىدىن بىر نەرسىنىڭ شەپىسى قۇلىغىغا ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ شۇ زامان كوزىنىڭ ئاغزىنى تۈۋەن قىلىغان ئىكەن، ئىچىدىن ئالتۇن بىلەن توشقان بىر ھەميان يەرگە چۈشۈپتۇ. قاسساپ ناھايىتى خوشاللىق بىلەن ئۇنى قولىغا ئاپتۇ:

قولغا مۇت دولەت مۇشۇنداق كەلگىنىدىن شۇ ئېنىق،
سەئى سەۋەپ بىرلە جەننەتكە كىرىش ھېچگەپ ئەمەس.

"خۇدايىتائالاغا شۈكرى، شۇنداق كوپ نېمەتنى ماڭا رەنج-مۇشەققەتسىز بەردى. بۇنىڭغا يەنىمۇ كوپ شۈكرى قىلىشىم كېرەك. ئەمدى مەن بۇ زەرنى كورۈپلا ئۆز كەسپىمنى ئۇنتۇپ قالماسلىغىم لازىم. بەلكى بۇنى ياخشى ساقلاپ، بۇرۇنقى ئىشىمنى

قىلىشىۋېرىشىم كېرەك" دەپ ئويلاپ، خۇشاللىقتا سۇ ئەكىلىشنى
ئۇنتۇپ قېلىپ، دەرھال بازارغا بېرىپتۇ ۋە قولىدىكى ئىلگىرىكى
پۇلغا بىر سېمىز كالا ئاپتۇ ۋە ئۆيىگە راۋان بولۇپتۇ. لېكىن ئۇ
شەھەردىن چىقىپلا ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ: "بۇ ئالتۇننى ئۆيگە
بېرىپ بولغىچە قاراقچىغا تارتقۇزۇپ قويۇشۇم مۇمكىن. ئەگەر بىر
يەرگە كۆمۈپ قوياي دېسەم، ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولالمايمەن.
بىر كىمنىڭ قېشىدا ئامانەت قوياي دېسەم بىرەر دوستۇمغا ئىشەن-
چەم يوق. چۈنكى بۇ زاماننىڭ دوستلىرىغا ئىشەنگىلى بولمايدۇ.
ئەڭ ياخشىسى شۇكى، بۇ ئالتۇننى ھەميان بىلەنلا مۇشۇ كالىنىڭ
گېلىغا تىقىۋەتسەم، بۇ يۇتقاندىن كېيىن، ئۆيگە بارغاندا ئۆلتۈر-
سەم ئىچىدىن ئالالايمەنغۇ؟" دەپ ئويلاپتۇ ئۇ. شۇنىڭ بىلەن
ئۇ ھەميانىنى ئالتۇن بىلەنلا ئۇ بىچارە كالىنىڭ گېلىغا تىقىپ
يۇتقۇزۇپتۇ. شۇندىن كېيىن كېتىۋاتقىنىدا ئوغلى ئۇچراپ قاپتۇ.
قاساپنىڭ شەھەردە يەنە بىر زورۇر ئىشى بار ئىكەن. شۇڭا
كالىنى ئوغلىغا تاپشۇرۇپ بېرىپلا، ئۆزى ھېلىقى ئىشىغا يېنىپتۇ.
ئوغۇل كالىنى ھەيدەپ ئۆز سەھراسىغا ئەكىتىۋاتقىنىدا، ئىشنى
پۈتتۈرۈپ قايتىپ كېلىۋاتقان دېخان بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ.
دېخاننىڭ بىر كالا ئۆلتۈرۈپ نەزىر قىلىش نىيىتى بار ئىكەن.
شۇڭا ئۇ سېمىز كالىنى كۆرۈپلا: "بۇ كالا سويۇشقا يارايدىكەن،
ھەم دوستۇمنىڭ مېلى ئىكەن، بۇنى ئېلىپ ئاشۇ نەزىرىمنىڭ
ھۆددىسىدىن چىقىۋالاي" دەپ ئويلاپ ياخشى باھا بېرىپ قاس-
ساپنىڭ ئوغلىنىڭ قولىدىن سېتىۋېلىپ ئۆيىگە ئېلىپ كەپتۇ ۋە
پۇت قولىنى بوغۇپ بوغۇزلاپتۇ. تېخى تېرىسىنى سويماي تۇرۇپلا،
كوزىغا سېلىپ قويغان ھەميان يادىغا يېتىپ، دەرھال قارىغان
ئىكەن، كوزىسىنىڭ ئۆز ئورنىدا يوقلۇقىنى كۆرۈپتۇ. خوتۇنىدىن
سورىغان ئىكەن، ئەھۋالنى بايان قىلىپتۇ. شۇندا دېھقان دىنار-
لىرىنى قاساپ ئېلىپ قاچقانلىقىنى بىلىپ كۆڭلىدىن ھەسرەت
ئوتى ئۆرلەپتۇ. ئۇنىڭ شۇم ھەۋەسى نادامەت بىلەن يىغلاپتۇ.

ئاقىۋەتنى كورەر ئەقلى ئۇنىڭ رەسۋالىقىغا كۆلۈپتۇ.

مال ـ دۇنيا ھەسرىتىدە يىغلىسا ھەر بىر كىشى،
يىغا دىمەك، كۈلگىنىدۇر رەسۋالىقىغا ئۇزى.

دىخان بىرەر سائەت ھەيرانلىق قىرغىقىغا بېرىپ پۇشايمان كەلكۈنلىرىدە ئېقىپتۇ ۋە ئاقىۋەت قازاغا رازى بولۇپتۇ. شۇندىن كېيىن ئۇ كالىنىڭ تېرىسىنى سويۇپتۇ ۋە قارنىنى يېرىپ ئۇچەي-قېرىنلىرىنى تۆككەن ئىكەن، قېرىنىنىڭ ئىچىدىن ھىلىقى ھەميان چىقىپتۇ. ئۇنى كورگەن دىخان شاتلىقتىن ھوشىدىن كېتىپتۇ. ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن ھەميانىنى مەيىنەتتىن تازىلاپ ئالتۇننى ساناپ باققان ئىكەن، ئۈچ يۈز دىنار ئىلگىرىكى پېتىچە ساق چىقىپتۇ. ئۇ ساناپ بولغىچە ھەر بىر دىنارنى كوزىگە بىر سۈرتۈپ، لەۋلىرى بىلەن سويۈپ تۇرۇپ: "خۇدايا، ئەمدى مىنى بۇنىڭدىن مەھرۇم قىلمىغىن!" دەپ ئىلتىجا قىلىپتۇ ۋە "بۇندىن كېيىن بۇ ئالتۇنلارنى بېلىمگە تېڭىپ ساقلايمەن ۋە ھەرگىز يېنىمدىن ئايرىمايمەن" دەپ ئەھدى قىلىپتۇ.

قېشىڭدىن ھېچ يىراقلىق ئەيلىمەسمەن ئەي گۈزەل دىلبەر،
كىشى ئۆز ئىختىيارىدە جېنىدىن ھېچ جۇدا بولماس.

شۇ ۋەقەدىن كېيىن دىخان ھەميانىنى ئۆز يېنىدىن ئاجرات-مايدىغان بولۇپتۇ. خوتۇنى بولسا ئۇنى ھەمىشە مالامەت قىلىپ: "ھەي نادان سېنىڭ بۇ ئىشىڭ تەۋەككۇل يولىدىن يىراق. چۈنكى زەخىرە يىغىش خۇدانىڭ رىزق بېرىدىغانلىقىغا ئىشەنمەسلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ، ھەرقانداق كىشى ئۆزىنىڭ رىزقىنى خۇدانىڭ سېخىلىق خەزىنىسىدىن ئىزلەش كېرەك. كامىل ئاقىل بولغان كىشى مال جۇغلاشقا ھېرىس بولمايدۇ، بەلكى خۇداغا تەۋەككۇل قىلىدۇ.

چۈنكى ئەزەلدە تەقدىر بىلەن پېشانىگە پۈتۈلگەن رىزق ھېچقانداق سەۋەپ بىلەن ئارتۇق ياكى كەم بولۇپ قالمايدۇ، تەقدىر پىيالىسىگە قۇيۇلغىنى ئازلىقمۇ ياكى كۆپلۈكمۇ قىلمايدۇ" دەيدىكەن.

— ھەي خوتۇن، — دەپتۇ ئۇنىڭ گېپىنى تولا ئاڭلىغان دىخان، — بۇ سەۋەپنىڭ ئالىمىدە ئاز-تولا سەۋەپ قىلماي بولمايدۇ. سىرتقى جەھەتتىن سەۋەپ قىلىش كېرەك، ئىچكى جەھەتتىن تەۋەككۈل قىلىش كېرەك.

بولما غاپىلكى بۇ ئالەم بىل سەۋەپنىڭ ئالىمى،
شۇڭا قولدا قىل سەۋەپ، دىلدا لېكىن تەڭرىگە باق.

خوتۇن جىم بولۇپ قاپتۇ ۋە مالامەت تىلىنى يىغىپتۇ.

بىر كۈنى دىخان غۇسلا قىلماقچى بولۇپ، بىر بۇلاقنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە كىيىم-كېچەكلىرىنى يېشىپ يالىڭاچلىنىپ، غۇسلا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، كىيىملىرىنى كىيىپتۇ-دە، يولغا راۋان بولۇپتۇ. ھەميان بولسا بۇلاق بېشىدا ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ. بىرەر سائەت ئۆتمەي، بىر قويچى قويلىرىنى سۇغىرىش ئۈچۈن بۇلاق بېشىغا كەپتۇ ۋە ئالتۇن بىلەن تولغان ھەميانىنى تېپىۋاپتۇ. ئۇ ھەددى-ھېساپسىز خوشال بولۇپ، ئۆز مەنزىلىگە قايتىپ كەپتۇ. ئالتۇننى سانىغان ئىكەن، ئۈچ يۈز دىنار چىقىپتۇ. قويچى: "بۇ جىق پۇل ئىكەن، ئەگەر بۇنىڭدىن خەجلىسەم كېمىيىپ كېتىدۇ، مېنىڭ ئۇنى ئاۋالقى سانىغا يەتكۈزۈشۈم قىيىن. شۇڭا بۇنىڭغا نۇقسان يەتكۈزمەي ساقلىغىنىم ياخشى. ئەڭ زورۇر بولغان ۋاقتىدا ئېھتىياجىمغا لايىق سەرپ ئېتەرمەن" دەپ ئويلاپ، قويىنىغا مەھكەم تىقىپتۇ ھەم قوي بېقىش ئىشىغا مەشغۇل بولىۋېرىپتۇ. ئەمما دىخان بىر ئاز يول ماڭغاندىن كېيىن ھەميان يادىغا كېلىپ ئىككى سەكرەپلا بۇلاق بېشىغا كەلگەن بولسىمۇ، ھەميانىدىن قىلچە ئەسەر كۆرۈنمەپتۇ. شۇ زامان ئۇنىڭ كۆز بۇلۇتلىرى قارىيىپ،

www.uyghurkitap.com

ھەسرەت ھاۋاسىدىن يامغۇر يېغىشقا باشلاپتۇ. ئۇ خۇددى گۈلنى دۇرمامىدەك پەريات چېكىپ، چاقماقتەك ئوتلۇق ئاھ ئۇرۇپتۇ. ئىزلىگەن بولسىمۇ، مەھرۇملۇقتىن باشقا ھېچنېمىنى تاپالماپتۇ. ئۇ ئاخىرى تىلى گەپكە كەلمىگەن پەرىشان ئەھۋالدا ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، مىڭلىغان غەم-غۇسسە بىلەن خوتۇنىغا ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئۇ گەپنى ئاڭلىغان خوتۇن يەنە مالامەت قىلغىلى تۇرۇپتۇ.

— ھوي، ئاقىۋىتىنى بىلمىگەن، سەن ئاشۇ ئالتۇننى شۇنداق بېخىللىق بىلەن ساقلىدىڭ. بىرگە خەجلەپ بەرگىلى ئۇنىماي مەئىشىتىمىزنى تەڭلىكتە قويدۇڭ، خوپ بوپتۇ. ئاشۇ ئالتۇننىڭ ھەسرىتىدە ئۆلگىچە غەم قىلىپ يىغلاپ يۈرگىن ئەمدى.

— راست ئېيتىسەن، — دەپتۇ دىخان، —

ھېجر دەردى بىرلە ئۆلمەككە سازاۋەرمەن شۇدەم،
چۈنكى ۋىسال ئىچرە نېمەت قەدرىنى بىلمەپتىمەن.

زەخىرە يىغىمەن دەپ كوپ خاتا قىلغان ئىكەنمەن. ھېچقانداق ئەقىللىق كىشى مەندەك كىچە-كۈندۈز ئالتۇننى ھىرىس كەمرىدە ساقلاپ، ئۇنىڭدىن يا ئۆزىگە، ياخوتۇن، بالا-چاقىسىغا نەپ يەتكۈزۈشنى راۋا كورمەي، ئاخىرى، تەقدىر ئىلاھىدىن كەلگەن ئاپەت بىلەن نابۇت بولمىغاي. زادى ساقلىغۇچى دىگەنلىك نىسى راھەتنى دەپ نەخ ئاپەتكە ئۇچرىغانلىق ئىكەن!

ھەر بېخىل ئەگەر زەخىرە قىلسازەر،
ئاشۇ زەرنى ئاقىۋەت بىگانە يەر.
لالە رەڭلىك مەي شاراپ سەندە تۇرۇپ،
يۈرمە ئىمساك جامى بىرلە خۇن يۇتۇپ.
زەر تېپىشنىڭ كويىدا چەكمە زەرەر،
تۇت قانائەتنى ئاشۇدۇر ياخشى زەر.

شۇنداق قىلىپ دېخان توۋا قىلىپتۇ ۋە ئەمدى مال يىغماي ئىلاھى خەزىنىدىن قولغا نىمە كەلسە، شۇنى توختاتماي سەرپ قىلىشقا ئەھدى قىلىپ، شۇ نىيىتىگە تەۋەككۇل قىلىپ، ئۆز ئىشىنى ئاللاغا ھاۋالە قىلىپ، قازاغا رازى بولۇپ، تەقدىرگە بويۇن ئېگىپتۇ.

قوبچى ھەميانىنى كېچە ـ كۈندۈز قويىنىدىن ئالمايدىكەن. بىر كۈنى ئۇ قويلىرىنى بىر قۇدۇقنىڭ ئەتراپىدا ئوتلىتىپ يۈرسە، يىراقتىن كېلىۋاتقان بىرنەچچە ئاتلىق كىشىلەر كورۇنۇپتۇ. ئۇ: "ئەگەر ئاتلىقلار يېقىن كېلىپ قالسا ئالتۇنۇمنى ئېلىۋالىدۇ" دەپ ئەندىشە قىلىپ، ھەميانىنى قويىنىدىن ئېلىپ قۇدۇققا تاشلاپتۇ ۋە ئاتلىقلار نېرىراق كەتكەندە ئالتۇننى قۇدۇقتىن ئېلىۋالماقچى بولۇپ ساقلاپ تۇرۇپتۇ. لېكىن ئۇ ئاتلىقلار تۇرغان يېرىدىن تېز قايتماپتۇ. ئۇ ئارىلىقتا كەچ كىرىپ قاپتۇ. ئۇ ئاخىرى "ھازىرچە قويىنى ھەيدەپ ماكانىمغا قايتىۋالاي، ئەتە كېلىپ ئېلىۋالارمەن" دەپ ئويلاپ ئۆز مەنزىلىگە قايتىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ قارىسى يوقىلىشى بىلەن، ھېلىقى دېخان تۇيۇقسىزدىن بىر تەرەپكە بارماقچى بولۇپ قېلىپ ئاشۇ قۇدۇق بېشىدىن ئوتۇپ قاپتۇ. دەل شۇ پەيتتە بىر قاتتىق شامال چىقىپ ئۇنىڭ سەللىسىنى ئۇچۇرۇپ قۇدۇققا تاشلاپتۇ. دېخان سەللىسىنى ئالماقچى بولۇپ قۇدۇققا چۈشۈپتۇ. ئۇ قۇدۇقنىڭ ئىچىنى سىپاشتۇرۇپ سەللىسىنى ئىزلىگىن ئىكەن، قولىغا ھېلىقى ئالتۇن بىلەن توشقان ھەميان ئۇرۇنۇپتۇ. ئۇ ھەميانىنى ئاپتۇ ھەم سەللىسىنىمۇ تېپىپتۇ. ئۇ قۇدۇقتىن چىقىپ ئويىگە قايتىپ كەپتۇ. ئەمما ئۇ ئالتۇن ئۇزىنىڭ ئىكەنلىگىنى بۇ نوۋەت بىلمەپتۇ. ئۇ ئالتۇن تېپىۋالغانلىغىنىڭ جەريانىنى بالا ـ چاقىلىرىغا سوزلەپ بېرىپتۇ. ھەممەيلەن خۇداغا شۇكرى قىلىشىپتۇ.

دېخان ھەميانىدىكى ئالتۇننى ساناپ باققان ئىكەن، ئۇچ يۈز دىنار چىقىپتۇ. ئۇ: "قولۇمدىن كەتكەن ئالتۇننىڭ باراۋىرىدە، بۇنى خۇدايىتائالا ئۇزىنىڭ سېخىلىق خەزىنىسىدىن ماڭا يەتكۈزۈپ بەردى.

ئەمدى ئاشۇ نىيەت قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلمىغىم لازىم" دەپتۇ ۋە ئاشۇ پۇلدىن بىر قىسمىنى بالا - چاقىلىرىنىڭ خەرجىگە ئىشلىتىپتۇ. بەزىسىنى خۇدا يولىدا نەزىرە قىلىپتۇ. نەتىجىدە ئىككى يۈز دىنار قولدىن كېتىپ يۈز دىنار قاپتۇ. قويچى بولسا ئەتىسى ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپتۇ ۋە قويلىرىنى ھەيدەپ قۇدۇق بېشىغا بېرىپتۇ. لېكىن ئۇ روشەن يۈزلۈك يۈسۈپنى قۇدۇقتىن تاپالماي، خۇددى ياقۇپتەك پەريات ۋە پىغان چېكىپتۇ: "بۇ زىياندىن كېيىن ماڭا ئومۇر سەرمايىسىدىن نىمە پايدا؟ ئۇ مەھبۇپنىڭ جېنى ھەسرىتىدە ماڭا تىرىكلىكتىن نىمە لەززەت يەتسۇن؟

بۇ كوزنىڭ نۇرىنى دوستلار تىلەپ ئەمدى نەقىلغايمەن،
كى دىلبەرنىڭ ئاشۇ روشەن يۈزىدىن ئايرىلىپ قالدى."

ئۇ بىرمۇنچە ۋاقىت ئەنە شۇنداق نالە - پەريات بىلەن ھەيرانلىقتا يۈرۈپتۇ. بىر كۈنى ئۇ دىخاننىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. مېھماندوست دىخان ئۇنى ئادىتى بويىچە زىياپەت قىلىپتۇ. تائامدىن كېيىن ساھىپخان مېھماننىڭ كوڭلىنى ئېچىش ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن سوزلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. گەپ ئارىسىدا دىخان قويچىنىڭ چىرايىدا مالاللىق ئەسىرى بار ئىكەنلىكىنى، گايى گەپ قىلىۋېتىپ كوزىگە ياش كەلتۇرۇۋاتقانلىقىنى كورۇپ، ئۇنىڭدىن كوڭلىنىڭ بىئارام، غەملىك كوزىنىڭ نەملىك بولۇشىنىڭ سەۋەۋىنى سوراپتۇ.

— قانداقمۇ دىلىم شىكەستە بولمىسۇن؟ قانداقمۇ خاتىرىم پەرىشان بولمىسۇن؟

كەتتى مەندىن شۇنچە، گەر كەتسە سۇلايمان ئىلكىدىن،
يىغلار ئىدى ھالىغا ھەم ئادەمۇ، ھەم دو - پەرى.

ئۈچ يۈز دىنار پۇلۇم بار ئىدى. كوڭلۇمنىڭ قۇۋۋىتى، جېنىمنىڭ

راھىتى، كوزۇمنىڭ نۇرى، خاتىرىمنىڭ سەرۋىرى ئەنە شۇ پۇل ئىدى. بىر كۈنى بىرنەچچە زالىملاردىن قورقۇپ ئۇنى ھەميان بىلەنلا پالانى يەردىكى قۇدۇققا تاشلىغان ئىدىم، ئەتىسى كېلىپ ئىزلەپ ئۇنىڭدىن ھېچ ئەسەر تاپالمىدىم، — دەپتۇ قويچى.

دىخان بۇ سوزنى ئاڭلاپ، كوڭلى بۇزۇلۇپتۇ ۋە خوتۇنى قېشىغا كىرىپ:

— مېھرىۋان يارىم، مەن قۇدۇقتىن تاپقان ھىلقى ئالتۇن مۇشۇ مېھماننىڭ ئىكەن ئەمەسمۇ؟ بىز تېخى ئۇنى ھالال مال دەپ سەرپ قىلىپتىمىز. ئەمدى قالغىنىنى ئۇنىڭغا ھەدىيە تەرىقە-سىدە بېرىۋېتىشىمىز كېرەك. خەجلەپ قويغانلىرىمىزنى ئاشكارا قىلمايلى. بولمىسا تولەپ بەرگىن دىسە ئاجىزلىق قىلىمىز، — دەپتۇ.

— شۇنداق قىلايلى. قولىمىزدا بارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا بېرىپ، قىيامەت قەرزنىڭ بىر قىسمىدىن بولسىمۇ قۇتۇلۇشىمىز كېرەك. خۇدايىتائالا بىزگە ئەجرى ئەزىم بەرسە ئەجەپ ئەمەس، — دەپ خوتۇنىمۇ بۇ ئىشقا قوشۇلۇپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن دىخان ئۇ يۈز دىنارنى ئەپچىقىپ قويچىنىڭ ئالدىدا قويۇپتۇ.

ھەر كىشى تۇتسا تەۋەككۇل رىشتىسىن،
كورگۇسى تېزدىن مۇرادى چېھرىسىن.

— بۇرادەر! — دەپتۇ دىخان، — بۇ سىزگە مېنىڭ توھپەم، ئاپىرىپ كوڭلىڭىزنىڭ جاراھىتىگە مەلھەم قىلىڭ.

قويچى مەمنۇن بولۇپتۇ. ئۇ ئالتۇننى ئېلىپ ئۇيىگە بېرىپ سانىغان ئىكەن، يۈز دىنار چىقىپتۇ. "بۇ تېخى ئىشنىڭ مۇقەددىمىسى، — دەپتۇ ئوز ئوزىگە، — خۇدايىم يەنە قالغىنىنىمۇ بېرەر، ئەمدى بۇ ۋەجىنى ياخشى ساقلىشىم كېرەك. بۇنىمۇ يوق ئېتىپ قويۇپ

www.uyghurkitap.com

بۇنىڭ ئۈچۈن غەم-غۇسسە چېكىپ يۈرمەي يەنە". قويچىنىڭ قوي ھەيدەيدىغان بىر يوغان تايىقى بار ئىكەن. ئۇ تاياقنىڭ ئىچىنى كاۋاك قىلىپ ئويۇپ، دىنارلارنى ئۇنىڭ ئىچىگە سېلىپتۇ ۋە تۆشۈكنىڭ ئاغزىنى مەھكەم بېكىتىپتۇ. ئۇ بىر كۈنى قويلىرىنى سۇغارماقچى بولۇپ بىر چوڭ ئېقىننىڭ بويىغا كەپتۇ ۋە قويلىرىنى سۇغا ھەيدەپ قويۇپ ئۆزى سۇنىڭ ئۇرۇنۇشىدا ئولتۇرغان ئىكەن، تاياق قولىدىن چىقىپ كېتىپ سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ-دە، ئېقىپ كېتىپتۇ. قويچى ھەرقانچە ھەرىكەت قىلىپ باققان بولسىمۇ ئۇنى تۇتالماي كۆزدىن يوقىتۇرۇپ قويۇپتۇ ۋە پەريات-پىغان چېكىپ ساراسىمىگە چۈشكەن پېتىچە قالىۋېرىپتۇ. ئۇ سۇ شەھەر دەرۋازىسىنىڭ ئالدى بىلەن ئاقىدىكەن. تاسادىپەن دىخانمۇ شۇ چاغدا ئاشۇ سۇنىڭ بويىدا يۇيۇنۇۋاتقان ئىكەن. ئۇ يۇقۇرى تەرەپتىن بىر تاياقنىڭ ئېقىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنى ئاپتۇ ۋە يۇيۇنۇپ بولۇپ، ھېلىقى تاياقنى تايىنىپ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇنى ئاش پىشۇرۇۋاتقان ئىكەن. ئوتۇن تۈگەپ قالغاچقا خوتۇن ئېرىنىڭ قولىدىن ھېلىقى تاياقنى ئېلىپ، ئوچاققا سالماقچى بولۇپ كەكە بىلەن يېرىپتۇ. دىخاننىڭ نەزىرى ئاشۇ تاياقتا ئىكەن. ئۇ تۇيۇقسىزدىن تاياقنى ئوتقا سالماي تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن شولىلىق چوغلار چېچىلغانلىقىنى كۆرۈپ، ئالتۇننى دەرھال يىغىۋاپتۇ ۋە سانىغان ئىكەن، يۈز دىنار چىقىپتۇ. دىخان شۇ زامان شۈكرانە ئۈچۈن سەجدە قىلىپ، پۇلنى يەنە خەجلەشكە باشلاپتۇ. ئىككى-ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن قويچى يەنە دىخاننىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئىلگىرىكىدىن ئارتۇغراق پەرىشانلىق بىلەن، ھاسىسىنى ئالتۇن بىلەن بىللە سۇغا ئاققۇزۇپ قويغانلىقىنى بايان قىلىپتۇ.

— ئېيتقىنا، ئاشۇ قۇدۇقتىن يوقاتقان ئالتۇننى نەدىن تاپقان ئىدىڭ؟ قانداق كەسىپ بىلەن جۇغلىغان ئىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ دىخان.

— ئۇنى پالانى ۋاقىتدا پالانى بۇلاقنىڭ بويىدىن تاپقان ئىدىم، — دەپ ئىنساپ بىلەن جاۋاپ بېرىپتۇ قويچى.

— بارلىق ماختاش ۋە مەدھىيىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلۇغ خۇداۋەندە كېرىمگە بولسۇنكى، ھەقىقەتنى ئۆز مەركىزىدە توختاتتى، — دەپتۇ دىخان كۈلۈپ تۇرۇپ، — بىلگىنكى، ئاشۇ بۇلاق بويىدا ئالتۇننى ھەميان بىلەن مەن قويۇپ ئۇنتۇپ قالغان ئىدىم، ئۇنى ئاشۇ قۇدۇقتىن يەنە مەن تېپىۋالغان ئىدىم، ئۇنىڭدىن قالغان يۈز دىنارنى ساڭا بەرگەن ئىدىم. سۇ ئىچىدىن ھاسا بىلەن يەنە ئۆز قولۇمغا كەلدى. مانا ھازىر ئۇنى خەجلەۋاتىمەن.

— بۇ ھىكايىنىڭ بۇنداق ئاجايىپلىغىدىن شۇ نەرسە مەلۇم بولدىكى، كىشىنىڭ رىزقىنى كىشى ھەرگىز يېيەلمەيدىكەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ھەيران قالغان قويچى.

بۇ مىسالنى كەلتۈرۈشۈمدىن غەرەز شۇكى، سىلەرمۇ قانائەت مەنزىلىدە تۇرۇشۇڭلار ۋە تەۋەككۇلنىڭ پايدىسىدىن تاشقىرى قەدەم قويماسلىقىڭلار كېرەك. قازا ۋە قەدەرنىڭ نەتىجىسى بولغان بۇ زامان ئاجايىباتلىرىدىن غاپىل قالماڭلار. بۇ تىرىكلىك ئىچىدە خۇدايىتائالاغىلا ئىشىنىڭلار. ھەرگىز ھوسنى جامال، ئەقىل ۋە كەسپكە ئىشەنمەڭلار. چۈنكى ھەر نەرسىنىڭ ھەقىقىتى قازا پەردىسى ئىچىدە يوشۇرۇنىدۇ. ئۇ ئىشنىڭ قانداق سەرەنجام تاپىدىغانلىقىدىن ھېچكىم ۋاقىپ بولالمايدۇ.

ئۇ كۈنى شۇ گەپلەر بىلەن كەچ كىرىپتۇ. ئۇلار كېچىسى ئوبدان ئارام ئېلىشىپتۇ. ئەتىسى قۇدرەت دىخىنى ئاپتاپ گۈل دەستىسىنى مەشرىق چىمەنىدە يۈز خىل رەڭ بىلەن جاۋە قىلادۇرۇپتۇ. كېچىنىڭ سۇمبۇلى ئاسمان بىنەپشەزارىدا يۈزىنى يوشۇرۇپتۇ.

كۈن لالىسى ئېچىلدىيۇ يۈز كورسەتتى،
يۇلتۇزلارنىڭ گۈلدەستىسى تۇزۇپ كەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

سەھەردە دىخان بالىسى ئورنىدىن تۇرۇپتۇ:

— سىلەر بۈگۈن خاتىرجەم ئولتۇرىۋېرىڭلار. مەن شەھەرگە كىرىپ بىر سەۋەپ قىلىپ باقاي ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرەر نەسىۋە تېپىپ نەزىرىڭلارغا كەلتۈرەي. تاڭلا ۋە ئوگۈنلۈككىمۇ ھەرقايسىڭلار نوۋەت بىلەن تىرىكچىلىك ئۈچۈن كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە تىرىشچانلىق قىلىپ باقارسىلەر، — دەپتۇ ئۇ.

دوستلار بۇ مەسلىھەتكە قوشۇلۇشۇپتۇ. دىخان ئوغلى شەھەر دەرۋازىسىغا بېرىپ بىر كىشىدىن:

— بۇ شەھەردە نىمىنى كۆپرەك پۇلغا ئالىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ شەھەردە ئوتۇن ئەتىۋا، شۇڭا ئوتۇننى جىقراق پۇلغا ئالىدۇ، — دەپ جاۋاپ بېرىشىپتۇ كىشىلەر.

دىخان ئوغلى دەرھال جاڭگالغا بېرىپتۇ ۋە قۇۋۋىتىگە تۇشلۇق قۇرۇق ئوتۇن يۇدۇپ، شەھەرگە ئەپكىرىپ ئۇنى ئون تەڭگىگە سېتىپتۇ. ئۇ پۇلغا لەززەتلىك تائاملاردىن ئېلىپ دوستلىرى تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. شەھەر دەرۋازىسىغا كەلگەندە، دۈۋەت قەلەم چىقىرىپ دەرۋازا قوۋۇقىغا: "بىر كۈناۋۇك كەسپىنىڭ نەتىجىسى ئون تەڭگە" دەپ يېزىپ قويۇپ تائامنى ئېلىپ بېرىپ، دوستلىرىنىڭ ئالدىدا قويۇپتۇ. دوستلار ئۇ كۈننى شۇنىڭ بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ. ئەتىسى قۇياشنىڭ جاھان ئارا ھوسنى قاراڭغۇ ئالەمنى كامالەتكە يەتكەن جامالىنىڭ نۇرى بىلەن روشەن قىلىپتۇ.

ئاجايىپ كۆركەم يۈز بىلەن قۇياش،
ئاسمان دەرىزىسىدىن چىقاردى باش.

— ئەمدى بۈگۈنلۈك مەئىشەتنىڭ ھۆددىسىدىن سەن چىققىن، جامالىڭنىڭ ۋاستىسى بىلەن بىرگە بىر نەرسە تېپىپ كەلگىن، — دېيىشىپتۇ دوستلار چىرايلىق يىگىتكە.

چىرايلىق يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە يولغا راۋان بولۇپلا ئەندىشىگە چۈشۈپ خىيال سۈرۈپتۇ: "مېنىڭ قولۇمدىن ھېچقانداق ئىش كەلمەيدۇ. مەقسەتنى قولغا كەلتۈرمەي تۇرۇپ تېخى يانغىلى بولمايدۇ. بېشىمغا ئەجەپ مۈشكۈل بىر ئىش چۈشتى-دە! ئۇنى قانداقمۇ ئاسان قىلالارمەن؟ چارىسىنى قانداقمۇ كىشىلەردىن سورىيالايمەن ئەمدى؟

زۇلپىدىن چۈشتى ئىشىمغا بىرگىرە، مەن نەيلەيىن،
ئۇشبۇ مۈشكۈل ئىشنى ئەل ئالدىدا ئاچماق بەك قىيىن."

ئۇ شۇ خىياللار بىلەن شەھەرگە كىرىپتۇ ۋە ئەندىشە بىلەن بىر كوچىنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپتۇ. دەل شۇ پەيتتە، چاچلىرى جىڭگىلەك، چىرايلىق بىر خوتۇن شۇ كوچىدىن ئۆتۈپ قاپتۇ ۋە تۇيۇقسىزدىن ئۇ يىگىتنىڭ زىبا يۈزىنى ۋە دىلنى ئېرىتكۈچى رۇخسارىنى كورۇپ، سەۋرە خامىنىنى ئىشق بورىنىغا ئۇچۇرۇپتۇ.

ئۇرۇپ كوڭلىدە جوش شىرىن مۇھەببەت،
چىقتى ھەر مويىدىن قايناق ھارارەت.
يۈزىدىن شۇ ھامان چۈشتى نىقابى،
چېكىدىن ئاشتى شۇ دەم ئىزتىرابى.

— قارىغىنا، — دەپتۇ ئۇ خوتۇن كەينىدىن كېلىۋاتقان كېنىزىكىگە، — بۇ خۇشرەڭ رۇخسارغا قارىغىنا! قىزىلگۈل ئۇنىڭ رۇخسارىنىڭ قىزىللىقىدىن خىجالەت بولۇپ، خۇددى سېرىق سۇمەندەك سارغىيىپ كېتىدۇ، ئۇنىڭ رەئنا قەددىنى تاماشا قىلغىنا، سەرۋى ئۇنىڭ كېلىشكەن قەددىنى كورسە، پۇتى ھەسرەت لېيىغا پېتىپ قالىدۇ. بوستان سەرۋىسىمۇ بۇنداق كېلىشكەن بولماس. لېۋىگە قارىغىنا، لېۋىگە! خۇددى شېكەر تېمىپ تۇرغان

www.uyghurkitap.com

ياقۇت، يۈزىنىڭ قىزىللىقى كوڭۇلگە پىتنە سالىدىغان بىر بالا ئىكەن.

خۇدا ئۈچۈن قاراڭ ئۇنىڭ يۈزىگە ھەم قەددىگە،
ئۇ خۇدانىڭ لۇتپىدىن پۈتكەن ئىسىل بىر گۈل ئىكەن.

بۇ يىگىت ئادىمزات ئەمەس، بەلكى بىر پەرىشتە ئىكەن. چۈنكى ئادەمنىڭ جىسمىغا بۇنچىلىك ھوسنى جامال سىغمىغان بولاتتى، ھەي كېنىزەك، بۇ ھۇمايۇن قۇشنى دامغا چۈشۈرگۈدەك بىر تەدبىر تاپ ۋە بۇ نازىنىن نىگار قولغا كەلگۈدەك بىر ھىلە قىلغىنا!

كېنىزەك يىگىتنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ئەي كوزۇمنىڭ نۇرىمۇسەن، ئارزۇيى جانىمۇ سەن؟
شىرىن شېكەر لېۋىڭ بىلەن يا شېكەرىستانىمۇ سەن؟
تۇردۇڭ ھوسنى بازىرىدا شۇنچە لاتاپەت بىلەن،
نەزۇ-نېمەت ئىزلىگەنگە ياكى دەستۇرخانىمۇ سەن؟

— نازىنىن يىگىت، بىزنىڭ خېنىم ساڭا يۈز ئىشتىياق ۋە مىڭ ئارزۇمەنلىك بىلەن سالام ئەۋەتتى. بىزنىڭ خېنىم: "بۇ يىگىت مۇساپىر ئوخشايدۇ. مۇساپىرنىڭ كوڭلى سۇنۇق بولىدۇ. ياخشى مەنزىلىمىز ۋە پاكىز ئۆي-جايىمىز بار. ئۇ يەرگە قەدەم تەشرىپ قىلسا، بىرەر سائەت بىزگە ھەمدەم بولغان بولسا" دەيدۇ. ئەگەر بارساڭ بىز ئۇنىڭدىن تۈگەتكۈسىز ئومۇر تاپىمىز، ساڭىمۇ ھېچقانداق زىيان بولمايدۇ.

يىگىت ئۇنىڭ سوزىنى قوبۇل قىلىپتۇ ۋە خوتۇننىڭ ئۆيىگە بېرىپ تاكى ناماز دىگەرگىچە ئۇنىڭ بىلەن سوھبەت تۈزۈپتۇ.

بىناگاھ كوردى بىر پاكىزە مەھبۇب،
ئۇنىڭ كوڭلىگە ھەم بۇ كەلدى مەرغۇب.
قىزىق كوردى تونۇرىن تاكى باقتى،
ئۇنىڭا بىر نەچچە پارچە ناننى ياقتى.

كەچ كىرگەندە ئۇ يارانلىرىنىڭ قىشىغا بارماقچى بولغان ئىكەن، خوتۇن ئۇنىڭ ئالدىغا يۈز تەڭگە پۇل قويۇپتۇ ھەم بىرمۇنچە ئۇزرە ئېيتىپتۇ. يىگىت تەڭگىلەرنى ئېلىپ بەزىسىگە بازاردىن ئوزۇق - تۈلۈك سېتىۋاپتۇ ھەم شەھەر دەرۋازىسىغا بېرىپ قوۋۇققا: "بىر كۈنلۈك جامالنىڭ باھاسى يۈز تەڭگە" دەپ يېزىپ قويۇپ، ئالغان نەرسىلىرىنى ھەمراھلىرىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ.

ئەتىسى ھىكمەت دۇكانچىسى ئاسمان ئەتلىسى ئۈستىگە ئاپتاپ زەرباپلىرىنى ئېچىپ، دۇنيا بازىرىنىڭ خېرىدارلىرىغا كور - سىتىپتۇ.

خېرىدار ئىستەپ پەلەك دۇكانچىسى،
ئۇپۇق دۇكىنى ئۈزرە قويدى ئالتۇن.

— بۈگۈن بىز بىرىنىڭ ئەقىل ۋە دانىشمەنلىگىگە مېھمان بولىمىز، — دەپتۇ دوستلار سودىگەرزادىگە.

— ياخشى بولىدۇ، — دەپتۇ ئۇ ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ شەھەر ئالدىغا بېرىپتۇ. ئۇ يەرگە دەريا يولى ئارقىلىق ھەر تەرەپتىن سودىگەرلەر كېمىلەردە تۈرلۈك نەپىس ماتالارنى كەلتۈرگەن ئىكەن. شەھەر ئەھلى ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ ماتالىرىغا خېرىدارلىق قىلىۋاتقان ئىكەن. لېكىن تېخى ھېچقايسىسى بەيئى قىلىشمىغان ئىكەن. سودىگەرزادە ئۇ ماللارنى كورۇپ، كوڭلىدە باھالىرىنى مۇقەررەر قىلىپتۇ - دە، بىر كىمىدىكى مالنى نېسىگە ئاپتۇ. شۇ كۈنلا نامازدىگەرگە قويماي ھەممە مالنى سېتىپ بولۇپتۇ. ئۇنىڭ -

دىن قولغا كىرگەن پۇللاردىن قەرزىنى چىقىرىۋەتكەندە، مىڭ تەڭگە پايدا چىقىپتۇ. ئۇ پۇلدىن بىر قىسمىنى خەجلەپ دوستلىرى ئۈچۈن كېرەكلىك ئوزۇقلارنى بازاردىن ئاپتۇ ۋە شەھەر دەرۋازىسىغا: "بىر كۈنلۈك ئەقلىنىڭ ھوسۇلى مىڭ تەڭگە" — دەپ يېزىپ قويۇپتۇ. ئاندىن تاپقانلىرىنى دوستلىرىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

ئەتىسى تۆتىنچى قەلئەنى تەختگاھ قىلغان يۇلتۇز سىپاھ-رىنىڭ شاھى قۇياش مەشرىق مەيدانىدا سەلتەنىتىنىڭ زەررىن ئەلىمىنى كۆتىرىپتۇ.

كۈندۈز كۈنىنىڭ بەختى تېپىپ ئاندىن رىۋاج،
تەييارلىدى ئالتۇن تاج ۋە تەخت بىلەن تاج.

— سەن ھەمىشە تەۋەككۇل قىلىش توغرىسىدا لاپ ئۇراتتىڭ، قازا-قەدەرگە يېقىپ تۇراتتىڭ، ئەگەر مۇشۇ سۆپىتىڭ بىلەن بىرەر مىۋە تاپالساڭ، بىزنى مەمنۇن قىلىشىڭ كېرەك، — دەپتۇ دوستلار شاھزادىگە.

شاھزادە ئۇلارنىڭ سوزىنى قىزغىن ۋە رىغبەت بىلەن قوبۇل قىلىپتۇ ھەم ئالى ھىممەت، يۇقۇرى غەيرەت بىلەن شەھەرگە راۋان بولۇپتۇ. تاسادىپەن ئۇ كۈنى شەھەرنىڭ پادىشاسى ئۆلگەن بولۇپ، ھەممە خەلق تەزىيەت ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل ئىكەن. شاھزادە ئوردىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، بىر بۇلۇڭدا تاماشا كۆرۈپ ئولتۇرۇپتۇ. ئىشىك باقارلار ھەممە كىشىنىڭ يىغا-زارە بىلەن بولۇۋاتقانلىغىنى، لېكىن بىرلا كىشى تەزىيەت تۇتماي خامۇش ئولتۇرغانلىغىنى كۆرۈپ، ئۇ جاسۇس ئوخشايدۇ، — دەپ گۇمان قىلىپ، ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا كوپ جاپا ۋە ئەلەم يەتكۈزۈپتۇ. لېكىن ئۇ بىچارە ئۇنىڭغا سەۋرە قۇۋۋىتى بىلەن چىداپتۇ.

ئومۇسسىزلىق قىلسا ساڭا يامان كىشى،
سەن ئېغىرلىق قىلساڭ ياخشى ياراشقۇسى.
بەدنىيەتلىك بىرلە قايناپ قىلسا ئۇرۇش،
ئاغزىڭنى يىغ، سەۋرە قىلغىن بولۇپ خامۇش.

بىردەمدىن كېيىن جىنازىنى ئەپچىقىپ كېتىشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇردا خالى قاپتۇ. شاھزادە ئورنىدىن تۇرۇپ قەسىرنىڭ ئەتراپىنى تاماشا قىلىۋاتسا ساقچىلار يەنە كورۇپ قېلىپ، بېرىپ تۇتۇۋېلىپ، ئىلگىرىكىدىن كوپرەك زۇلۇم قىلىپتۇ ھەم باغلاپ زىندانغا تاشلاپتۇ. شاھزادە زىنداندا چۇشكەندىن كېيىن كەچ كىرىپتۇ.

— ھىلىقى پېقىر تەۋەككۇل يولىنى تۇتۇپ كەتكەن ئىدى. قىيامقا بارغاندۇ؟ ئۇ تەۋەككۇلدىن پايدا تاپالماي بىرەر بالاغا ئۇچراپ قالغانمىدۇر يا؟ بىز ئۇنى ئىشقا تەكلىپ قىلىپ كوڭلىنى ئۇنداق پاراكەندە قىلمىغان بولساقمۇ بوپتىكەن، — دېيىشىپتۇ دوستلار. بۇ چاغدا شاھزادە كوڭۇل تىلى بىلەن خىيال خەۋەرچىسىدىن دوستلىرىغا:

شۇ چىمەننىڭ قۇشلىرىغا ئەي شامال ئېيتقىن بېرىپ:
"قالدى بالا ئىچرە گىرىپتار بولۇپ بىر ھەمدىمىڭ".

ئەتىسى شەھەر كاتتىلىرى كېڭەش ئوتكۇزۇپ بىر كىشىنى ئۇ شەھەرگە پادىشا قىلماقچى بولۇشۇپ بىر يەرگە يىغىلىشىپتۇ. ئولگەن پادىشانىڭ ۋارىسى يوق ئىكەن. شۇڭا ھەممەيلەن ھەر تەرەپتىن سوزلەشكىلى تۇرغان ئىكەن، ساقچى بېشى كىرىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي خالايىق، بۇنداق گېپىڭلارنى قويۇپ تۇرۇڭلار، بىر جاسۇسنى تۇتۇۋېلىپ زىندانغا سالدىم. بۇنىڭدىن قارىغاندا بۇ شەھەرگە دۈشمەن كەلگەن بولۇشى ئېھتىمال. ئەگەر ئۇ دۈشمەن

سىلەرنىڭ بۇنداق جىدەل بىلەن پاراكەندە بولۇۋاتقانلىقىڭلاردىن خەۋەر تاپسا، ئۇ چاغدا بۇ يۇرتقا نۇرغۇن خەۋپ-خەتەر پەيدا بولىدۇ.

— ئۇ كىشىنى بۇ يەرگە كەلتۈرۈش كېرەك، بىز ئۇنىڭدىن گەپ سورايمىز، — دېيىشىپتۇ يۇرت كاتتىلىرى.

شۇ زامان كىشى بۇيرۇلۇپ شاھزادىنى ئېلىپ كېلىشىپتۇ. ھەممەيلەننىڭ كۆزى ئۇنىڭ جامالىغا چۈشۈشى بىلەن ئۇنىڭ جاسۇس ئەمەسلىكىنى بىلىپتۇ ۋە بۇنداق مۇبارەك يۈزلۈك ۋە شېرىن سۆزلۈك كىشى جاسۇس بولمايدۇ دېيىشىپتۇ. شۇڭا ئۇلار ھۆرمەت بىلەن سوراپتۇ:

— قايسى دىياردىن بولسىز يىگىت، نېمە بولۇپ بۇ شەھەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟

ئېيتىڭىز قايدىن كېلىۋېرسىز كىم، خىرامان ئېيتىڭىز؟
بۇ خاراپ بولغان كۆڭۈللەر شەھرىن ئاۋات ئېيتىڭىز؟

شاھزادە ئۇلارغا شەھەر ۋە يۇرتنى ھەم ئەسلى-تېگىنى بايان قىلىپتۇ. ئاتىسى ئۆلگەنلىكىنى، ئاكىسى ئۇنىڭغا غالىپ كەلگەنلىكىنى تەپسىلى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئۇ مەجلىستە ئولتۇرغان يۇرت كاتتىلىرى ئىچىدە ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ خىزمىتىدە بولغان ۋە كۆپىنچە ۋاقىتلاردا تەختىنىڭ يېنىدا ئۇنىڭ ئاتىسىغا ياندىشىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرگەنلەرمۇ خېلى كۆپ ئىكەن. شۇڭا ئۇ سۆزلەپ بېرىشى بىلەنلا دەرھال ئۇنى تونۇشۇپتۇ ۋە باشقا مەملىكەت ئەركانلىرىغا ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ كاتتىلىقىنى، ئاتا-بوۋىسىدىن تارتىپ پۈشتىنىڭ ھەممىسى پادىشا بولۇپ ئۆتكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىشىپتۇ. شۇ ئارىلىق ئۇنىڭ "بەختىيار دىدارى مەملىكەت كاتتىلىرىنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنۈپتۇ ۋە ھەممەيلەن: "بۇ يىگىت بىزنىڭ مەملىكىتىمىزگە پادىشا بولۇشقا تازا لايىق ئىكەن. چۈنكى ئۇ ئادالەت

ۋە پۇقراپەرۋەرلىك جەھەتتە ئاتا ـ بوۋا ئەجداتلىرىنىڭ قائىدە ـ
يوسۇنىنى تۇتىدۇ. مەملىكەت ئەھلىنى شەپقىتى ۋە مەرھەمىتىنىڭ
سايىسىگە ئالىدۇ. پىشانىسىدىن ئوچۇق كورۇنۇپ تۇرغان شاھلىق
ئالامىتى ۋە ئالەمپانالىق بىشارىتىدىن ھەممە كىشى ئۇنىڭ جا ـ
ھانپانالىغى ۋە مەملىكەتنى سوراش تەختىگە سازاۋەر بولالايدىغاز ـ
لىغىنى بىلىۋالالايدۇ، دىگەن يەرگە كېلىشىپتۇ.

گەر سۇلايمان شاھلىغىغا ھەر كىشى كەلتۇرسە شەك،
كۆلگۈسىدۇركى ئۇنىڭ ئەقلىگە بارچە ئىنسۇ جىن.

يۇرت كاتتىلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا بويۇن سۇنىدىغانلىغىنى
دەرھال بىلدۇرۇشۇپتۇ. تەۋەككۇل قىلغانلىغىنىڭ بەركىتىدىن ئەنە
شۇنداق كاتتا پادىشالىق ئۇنىڭ قولىغا شۇنداق ئاسانلىق بىلەن
كىرىپتۇ. ھەرقانداق كىشى تەۋەككۇل يولىغا مەزمۇت قەدەم
تاشلىسا ۋە ئۇنىڭ نىيىتى قازا ۋە قەدەرنىڭ پەرمانىغا ئۇيغۇن
كېلىپ قالسا، بۇ ئىشىدىن نەتىجە ھاسىل بولۇپ، ھەر ئىككى
جاھاندا مۇرادىنى تاپقۇسىدۇر.

كىشى تۇتسا تەۋەككۇلنىڭ كىلىتىنى،
ئاچقۇسىدۇر سائادەتنىڭ ئىشىگىنى.

ھەر كىشى مەيداندىن مۇرات كاللىگىنى راستلىق چوگىنى بىـ
لەنلا ئالالايدۇ. ئۇ شەھەردەپادىشا بولغان كىشى تەختكە ئولتۇرغان
كۈنى ئۇنى ئاق پىلغا مىندۈرۈپ، شەھەرنى چوگىلىتىدىغان قائىدە
بار ئىكەن، شاھزادىنىمۇ ئاق پىلغا مىندۈرۈپ شەھەرنى ئايلاند ـ
دۇرۇۋاتقان چاغدا، دوستلىرى خەت يېزىپ قويغان دەرۋازىغا
يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ دەرۋازا قۇۋۇغىغا يېزىلغان رەقەملەرگە
كوزى چۈشۈشى بىلەنلا شۇ تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ ۋە ئۇ خەت ـ

www.uyghurkitap.com

لەرگە يانداش قىلىپ: "كەسپ ۋە جامال، ئەقىل ۋە كامال پەقەت قازايى ئىلاھى ئۇلارغا مۇۋاپىق كەلگەن شەرت ئاستىدىلا نەتىجە بېرىدۇ. بۇ سوزگە، بىر كۈنى ئەتىگەندە زىندانىدا ياتقان ئاخشامدا سەلتەنەت تەختىگە ئولتۇرغان كىشىنىڭ ئەھۋالى روشەن دەلىلدۇر" دەپ يېزىپ قويۇپ، قايتىپ بېرىپ تەختكە ئولتۇرۇپتۇ. پۈتۈن مەملىكەت ئەھلى ئۇنىڭغا بويۇن سۇنۇپتۇ.

ئۇنى تەخت ئۈستىدە كورۇپ دىدى بەخت:
"مانا شاھلىق ساڭا بولدى سازاۋار،
بىلىڭنى باغلىغىن، ئاللەمنى ئالغىن،
ئىشىڭ قەستىدە بول ئولتۇرما بىكار."

ئۇ كىشى ئەۋەتىپ دوستلىرىنى چاقىرتىپ كېلىپ، سودىگەر زادىنى ئۆزىگە ۋەزىر قىلىپتۇ. دىخان بالىسىنى بارلىق مال ـ مۈلۈك ۋە خەزىنىگە مەسئۇل قىلىپ تەيىنلەپتۇ. ساھىپ جامال يىگىتكە شاھانە سەرۇپا ۋە مال ـ دۇنيا بېرىپ ئۇنىڭغا: "سەندەك ئەزىز دوستتىن ئايرىلىش ھەرقانچە قىيىن بولسىمۇ، سىنىڭ بۇ دىياردا تۇرۇشۇڭ ياخشى ئەمەس. چۈنكى خوتۇنلار سىنىڭ كامالەتكە يەتكەن جامالىڭنىڭ رىشتىسىگە باغلىنىپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن گۇنا ۋە پىسقى پاسات پەيدا بولۇش ئېھتىمالى بار" دەپ ئۇنى ئوز شەھىرىگە قايتىپ كېتىشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇندىن كېيىن شۇ مەجلىستە ئولتۇرغان مەملىكەت ئەركانلىرىغا قاراپ:

— سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا نۇرغۇن كىشىلەر ئەقىل ۋە شىجائەتتە، ھۈنەر ۋە قابىلىيەتتە مەندىن ئارتۇق، ئەمما بىر كىشىگە كېلىدىغان پادىشالىق تەڭرىنىڭ مەرھەمىتى ۋە ئىرادىسى بويىچە كېلىدۇ. يەنى ئاللاتائالا پادىشالىقنىڭ ئىگىسىدۇر. ئۇ پادىشالىقنى كىمنى خالىسا، شۇنىڭغا بېرىدۇ. كىمدىن خالىسا شۇنىڭدىن ئالىدۇ.

خۇداۋەندە يوقتۇر سېنىڭ تەڭدىشىڭ،
خۇداسى سەن جاھاندىكى شاھلىقنىڭ.
بىراۋنى شاھ قىلساڭ يا قىلساڭ گادا،
دېيەلمىگەي ھېچ كىشى چىنىۇ چارا.
كىشىگە بولمىسا سەندىن ئىنايەت،
نەتىجە بەرمىگەي ئەقىل كىپايەت.

مانا مۇنۇ ھەمرالىرىم كەسپكە تۇتۇش قىلىشقان ئىدى. ئۇ-لارنىڭ ھەر قايسىنىڭ بىردىن ۋەسىلىسى بار ئىدى. ئۇلار شۇنىڭغا ئىشىنىشەتتى. ئەمما مەن يا ئەقلى قۇۋۋىتىمگە ئىشەنمەيتتىم، ياكى كىشىنىڭ مەددىتىگە تايانمايتتىم. بەلكى ئىشىمنىڭ بىناسىنى تەۋەك-كۇلگە قويغان ئىدىم. قازايى ئىلاھىغا ۋە تەڭرىنىڭ تەقدىرىگە رىزا بولۇپ تۇرغان ئىدىم. مەن ھەمىشە:

شادىمانلىق بىرلە قىلغايسەن تەۋەككۇل، ئەي كوڭۇل،
چۈنكى ھەقتىن بىزگە يەتكەن ھەر نىمەرسە ئەدلىدۇر.

دىگەن سوزنى ئېيتاتتىم، — دەپتۇ.

— ئەي پادىشاھىم! — دەپتۇ ئولتۇرغانلاردىن بىرى، — ئېيت-قانلىرى شۇنداق مۇبارەك سوزكى، ئۇ گويا ئەقىل ئالىمىنى بىلەن تېشىلگەن گوھەر ۋە ياكى ھىكمەت بوتىسىدا سىنالغان ئالتۇندۇر. جاھاندارلىق ئۈچۈن ھەرقانداق لاياقەت تەۋەككۇلدىن لايىقىراق ئەمەس. بۇ سوزلىرىدىن بۇ يەردە ئولتۇرغانلارغا شۇ نەرسە مەلۇم بولدىكى، پادىشالىققا سىلىدىن مۇناسىپراق كىشى يوق ئىكەن. دىمىسىمۇ كىمنىڭ قانداق ئىشقا قابىلىيىتى بارلىغىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ.

تەڭرى مەرھەمىتىدۇر ھىساۋى يوق بىغايەت،
ھەر كىمنىڭ ئوز جوغىغا بىقىپ كەلگۈسى نېمەت.

www.uyghurkitap.com

سىلىدەك قەدىمى مۇبارەك پادىشانىڭ سەلتەنىتى بۇ دىيارنى ئۆز تەسەررۇپىغا ئالغانلىقى بۇ مەملىكەتنىڭ بەخت-سائادىتىدۇر. سىلىگە ئوخشاش شاراپەت ئاسمىنىنىڭ بەخت قۇشىنىڭ بۇ دىيارنىڭ بېشىغا سايە سالغانلىقى بۇ يۇرتنىڭ بەختى-تەلىيىدۇر.

ھەر زېمىنغا سەن كەبى رەنا گۈلى بولسا بەھەم،
ياشنىغاي ئۇ جاي خوشاللىقتىن بولۇپ باغى ئىرەم.

ئۇلتۇرغانلاردىن يەنە بىرى ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆز تىلىنى ئۇ بەختلىك ياش پادىشانىڭ ساناسى بىلەن زىننەتلەپ شۇنداق دەپتۇ:

پۈتۈن جاھان ھوكمىگىنى تۇتتى شاھىم،
پەلەكنىمۇ كەمەن بىلەن باغلىۋالدىڭ.
خالايىققا ھادىسلەر ئاپىتىدىن،
ئامان بەردى سىنىڭ چېدىر بارگاھىڭ.

شۇ يوسۇندا يۇرت كاتتىلىرى بىر-بىرلەپ، ئەنە شۇ تەختى ئاسمانغا تاقاشقان پادىشانى مەدھىيىلەپ، ھالى قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە سوزلەرنى ئېيتىپتۇ. ئاخىرىدا روشەن كوڭۇللۇك، ياخشى سوزلۇك بىر مويسىپىت بىر كىشى پادىشانىڭ ئالدىدا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي سائادەتلىك پادىشاھىم! گوھەر چېچىلغان ئېغىزلىرىدىن قازايۇ قەدەر توغرىسىدا سوزلەر چىقتى. مەندە شۇنىڭغا مۇۋاپىق سەرگۇزەشتىلەر بار. ئەگەر پەرمان بەرسىلە ئۇنى بايان قىلغان بولسام.

— ئېيتقىن قېنى ئاڭلايلى! — دەپتۇ پادىشا.

مۇيسىپىتنىڭ ھىكايىسى

مەن بىر دۇنيادار كىشىنىڭ خىزمىتىدە ئىدىم. بارا - بارا دۇنيانىڭ بىۋاپا ئىكەنلىكىنى كوردۇم ۋە بۇ ئەر بېدىگى خوتۇنى-نىڭ، ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە باغلانغان نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ مۇرادىنى بەرمەي نائۇمىت قىلغانلىغىنى، بۇ قولنىڭ ئۇچىنى تۇتقۇزمايدىغان مەككار مەشۇقنىڭ قانچىلىغان ئاشىقلىرىنى پۇتىدىن يىقىتقانلى-غىنى چۈشىنىپ، ئۆز - ئۆزەمگە شۇنداق دىدىم: ھەي ئەبلەخ! سەن يۈز مىڭلىغان پادىشالارنىڭ كوكرىگىگە ئوق ئاتقان ۋە كوپلىگەن شاھىنشاھلارنىڭ جەمىيەتلىرىنىڭ خامىنىنى يوقلاۋق بورىنىغا ئۇچۇر-غان بىر مەككارنىڭ دوستلۇغىغا كوڭۇل بەردىڭ. بۇ ئىشىڭدىن ئەمدى ۋاز كەچكىن، بۇ ئوتەڭگە ئوي سالمىغىن،

بۇ جاھاننىڭ تېگىگە كىم ياخشى يەتتى،
دەرھال ئۇنىڭ مۇھەببىتىن تەرك ئەتتى.
ئۇشبۇ كونا ئوتەڭ ئىچرە ماكان تۇتماڭ،
ھەر كىم ماكان قىلغان بولسا تاشلاپ كەتتى.

ئەمدى غەپلەت ئۇيـقۇسىدىن ئويغان، چۈنكى ۋاقىت قىس ۋە ئەمەل ئارغىمىغىڭ ئاقساقتۇر. قىسقا ئومرۇڭدىن ئوزۇق ئالغىن، چۈنكى يولۇڭ ئۇزۇن. كوز يېشىڭدىن سۇ كوتەرگىن، چۈنكى با-ياۋان ھارارىتى ناھايىتى قاتتىق.

ئەي مۇساپىر نىمىشقا سەن بولدۇڭ غاپىل،
تۇرماي، سەپەر جابدۇغىنى ئەيلە ھاسىل.
ھەركەت قىلىپ ئوزۇق راسلاش پىكرىدە بول،
چۈنكى بىھەد مۇشەققەت ھەم ئۇزۇن بۇ يول."

ئاقىۋەت بۇ پىكرىم بىلەن نەپسىم يۇۋاشلىدى. شۇندىن كېيىن پۈتۈنلەي خۇشاللىق ۋە رىغبەت بىلەن ئاخىرەت ئىشىغا تۇتۇش قىلدىم. بۇ دۇنيانىڭ خىزمىتى ۋە دۇنيا ئەھلىنىڭ سوھبىتىدىن يۈز ئۆرۈدۈم. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە بازاردا كېتىۋېتىپ، سېتىش ئۈچۈن ئىككى ھۆپۈپنى تۇتۇپ تۇرغان بىر ئوۋچىنى كۆردۈم. ئۇ ئىككى ھۆپۈپ ھال تىلى بىلەن بىر بىرىگە ئۆز غەملىرىنى ئېيتىشىۋاتاتتى ۋە خۇدايىتائالاغا مۇناجات قىلىپ تۇتقۇنلۇقتىن ئازات بولۇشنى تىلەۋاتاتتى. مېنىڭ ئۇلارغا رەھىمىم كەلدى. مەن ئاخىرەتلىكىمنىڭ نىجاتى ئۈچۈن، ئۇلارنى سېتىۋېلىپ تۇتقۇنلۇقتىن خالاس قىلماقچى بولدۇم. ئوۋچىنىڭ قېشىغا بېرىپ ھۆپۈپكە خېرىدار بولغان ئىدىم، ئوۋچى ئۇلارغا ئىككى تەڭگە باھا قويدى. مەن ئىككى تەڭگىنى بېرىپ ھۆپۈپلەرنى ئالدىم ۋە شەھەرنىڭ تېشىغا ئېلىپ چىقىپ قويۇپ بەردىم. ئۇلار ئۇچۇپ بېرىپ، بىر تامنىڭ بېشىغا قوندى ۋە ماڭا: "سەن بىزگە چوڭ ياخشىلىق قىلدىڭ، ئۇنىڭ مۇكاپاتى ئۈچۈن ساڭا نەپ يەتكۈزۈشىمىز كېرەك. كەل مۇنۇ تامنىڭ تۈۋىگە بىر ساندۇقتا جاۋاھىر تولدۇرۇپ كۆمۈپ قويۇلغان. ئۇنى ئېچىپ ئالغىن-دە، ئۆز يولۇڭغا ماڭ" دېدى.

مەن ئۇلارنىڭ بۇ سۆزىدىن ئەجەپلەندىم:

— يەر ئاستىدا چوڭقۇر كۆمۈلگەن ساندۇقنى جاۋاھىرى بىلەن كۆرەلىگەن يەردە ئوۋچىنىڭ تۇپراقتا سەل-پەللا يوشۇرۇپ قويغان توزىغىدىن غاپىل قىلىپ، توزاقتا چۈشۈپ قالغىنىڭلار ئەجەپلىنەرلىكقۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— قازايى ئىلاھى يەتسە ئەقلىنىڭ كۆزى خىرە ۋە تەدبىر ئەينىكى قارا بولۇپ قالىدۇ. ئۇ چاغدا ئاقىلنىڭ كۆزىمۇ كۆرمەي قالىدۇ، دانانىڭ ئەقلىمۇ ئىشلىمەي قالىدۇ. قازا ئوقىنى ھېچقانداق قالقان توسالمايدۇ، — دەپ جاۋاپ بەردى ئۇلار. سىلىنىڭ قازايۇ قەدەر بابىدا ئېيتقان سۆزلىرىڭىز راستلىقىغا ئادىل گۇۋا بولسۇن ۋە خالايىقلار ئالەم ئىشلىرىنىڭ باشتىن-ئاياق تەگرى

ئ.قدىر،گە باغلىق ئىكەنلىگىنى بىلىۋالسۇن دەپ، بۇ سەرگۈزەشتەمنى سوزلەپ بەردىم. هوكۇمالار شۇنداق دەپتىكەن:

كەلىمگۈسى ساڭا دولەت هىچقاچان تەدبىر بىلەن،
يەنە كەلمەس جەبرۇ مېهنەت سەندىكى تەقسىر بىلەن.
سەن ئەگەر كورسەڭ جاهاندا قانچىلىك پايدا - زىيان،
بولغۇسى هەق ئەمرى بىلەن — هەممىسى تەقدىر بىلەن.

موبىسىپىت بۇ هىكايىنى تامام قىلغاندىن كېيىن يەنە شۇنداق دەپتۇ:
— ئەي جاهانپانا پادىشاهىم! مەن ئۇ جاۋاهىرنى ئېچىپ ئالغان ئىدىم. مەن ئۇنى دەرهال ساندۇغى بىلەنلا كەلتۈرەي، خەزىنىگە ئېلىشقا بۇيرۇق بەرگەيلا!
— سەن ئۇنى ئوز سەئى سەۋىيەڭ بىلەن تېپىپسەن. ئۇنىڭغا هىچكىمنىڭ شېرىكچىلىگى يوق. بىزگە مۇشۇ مەجلىستە بايان قىلىنغان ئەنە شۇ هىكمەت جاۋاهىرىنىڭ ئوزى بەس. چۈنكى هىچقانداق گوهەر ياخشى سوز خەزىنىسىگە يەتمەيدۇ. ئادەم مىسنى سوز كىمىياسىدىن باشقا نەرسە ئالتۇن قىلالمايدۇ، — دەپتۇ پادىشا ۋە مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ئەيا سوز گوهەرمۇسەن، زەرمۇدۇرسەن،
ۋە ياكى بىر كىمىياگەرمۇ دۇرسەن.
كىمەرسىكى ساڭا قىلسا جىگەر خۇن،
ئەگەر ئۇ مىس بولسىمۇ بولدى ئالتۇن،
بىلەلمەسمەنكى سەن پەلەكمۇ سەن يا،
يوقىلىش دەشتىدە تۇپراقمۇ سەن يا.
هەرنە بولساڭ ماڭا بىر دوست ئىكەنسەن،
دىلىمغا باپ تىلىمغا رۇست ئىكەنسەن.

هاياتىم ئىچرە بولدۇڭ غەمگۇزارىم،
ئۆلۈپ كەتسەم يەنە بول يادىگارىم.

ئۇ يەردە هازىر بولغانلارنىڭ هەممىسى پادىشانىڭ سۆزىگە ئاپىرىن ئېيتىشىپتۇ. ئۇنىڭغا بويسۇنۇشقا تېخىمۇ بەكرەك ئىرادە باغلاپتۇ. تا ئۆلگىچە ھېچقايسىسى ئۇنىڭ پەرمانىدىن باش قايتۇرماپتۇ. مانا بۇ تەۋەككۈل قىلىشنىڭ مەنپەئەتى ۋە قازايى قەدەرگە ئىشىنىش كېرەكلىكىنىڭ داستانى، ئەگەر كىشىنىڭ سەل - پەل ئەقلى بولىدىغان بولسا، جاھاندىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى تەڭرىنىڭ تەقدىرىگە باغلىق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدۇ. ئەگەر ئىختىيار تىزگىنى بەندىنىڭ ئۆز قولىدا بولغان بولسىدى، كىشىنىڭ ھەرقانداق ئىشى ئۆز مۇرادىنىڭ ئەكسىچە بولمىغان بولاتتى. ۋاھالەنكى:

پەيدا قىلغۇسى زامانە ئىشنى كوپ،
لېكىن كەلمىگەي بىرى كوڭلۇمگە خوپ.

شۇنىڭ ئۈچۈن:

جاھان ئىشلىرى كوپتۇر ئۇڭا بىھۇدە بەرمەڭ سوئال:
"كوڭۇل مۇرادىغا نى چۇن مۇۋاپىق بولمىدى" دەپ ھال.

دىگەن سوز ناھايىتى ياخشى ئېيتىلغاندۇر.

بەرەھمەن ئەنە شۇ تەرىقىدە سوزلەپ، ھۇشەڭ شاھىنىڭ ۋەسىيەتلىرىنىڭ مەزمۇنىنى مۇشۇ داستان بىلەن تامام قىلىپتۇ. دابىشلىم شاھ ئۇنىڭغا ھورمەت بىلەن تازىم قىلغاندىن كېيىن شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي دانىشمەن ھەكىم! سېنىڭ ھىممىتىڭنىڭ ئۇستۇنلۇگى نەتىجىسىدە مەقسەت چېھرىسى ئۆز يۈزىنى كورسەتتى. سوھبىتىڭنىڭ بەرىكىتىدىن تەلىۋىم ھاسىل بولدى، خۇداغا شۇكرى، ئەمىس

گىم زايە بولۇپ كەتمەدى، ئەمدى ئىلتىماسىم شۇكى، ئالدىڭغا كەلـ
تۈرگەن تۇھپىلىرىمنى قوبۇل قىلغايسەن، مەن ساڭا مەنزۇر بولۇشـ
نى ئارزۇ قىلىۋاتقان ھەدىيىلىرىمنى رەت قىلمىغايسەن.

ــ ئەي پادىشا! ــ دەپتۇ بەرەھمەن، ــ مەن دۇنيادا مۇشۇ كىچىككىنە جايغا ۋە ئازغىنە ئوزۇققا قانائەت قىلىپ ئولتۇۋاتىمەن، كوڭلۇمنىڭ ئېتىگىنى تەئەللۇقاتنىڭ مەينىتىدىن پاك قىلغانمەن. مېنىڭ ئەمدى يەنە دۇنيا مېلىدەك ناپاك نەرسىلەر بىلەن ئۇنى بۇلغىشىم مۇمكىن ئەمەس. ئەگەر ماڭا خىزمەت قىلىپ مىننەتدار قىلماقچى بولغان بولساڭ، بۇ ھېكمەتلىك سوزلەرنى كوچۈرگۈزۈپ ساقلىغىن ۋە ئۇنى بارلىق ئىشلىرىڭغا پىشىۋا قىلغىن. شۇ ۋاستە بىلەن مېنىمۇ خاتىرىڭگە يەتكۈزۈپ، نىجات تېپىشىم ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قويغىن. چۈنكى ئادىل پادىشالارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ.

راي دابشىلىم ئۇنىڭ سوزلىرىنى قوبۇل قىلىپتۇ ۋە بەرەھمەن بىلەن ۋىدالىشىپ ئوز پادىشالىغىغا قايتىپ كەپتۇ. ئۇ قايتىپ كېلىپلا بەرەھمەندىن ئاڭلىغان سوزلىرىنى تولۇق يازدۇرۇپ، كىتاپ قىلىپ قالدۇرۇپتۇ ۋە ھايات تەختىدە ئولتۇرغان پۈتۈن ئومرىدە مەملىكەتنىڭ بارلىق ئىشلىرىغا ئەنە شۇ ھېكمەتلەرنى قىبلىنامە قىلىپ يۇرت سوراپتۇ.

كىمكى ئاقىللار سوزىن ئۆزىگە رەھبەر ئەيلىسە،
يەتكۈسى ئاخىر مۇرات مەنزىلىگە ئۇ بىگۇمان.
توغرا سوزنىڭ ئارقىسىدىن ماڭمىسا ھەر بىر نادان،
يولدىن ئازغاي، تاپمىغاي مەتلۇبىدىن ھەرگىز نىشان.

خۇجەستە راي بۇ چوڭقۇر مەنىلىك ھىكايىلىرىنى باشتىن ئاخىرىغىچە بايان قىلغاندىن كېيىن، ھۇما يۇپنال شاتلىق بىساتىدا خۇددى بىر گۇلدەستىدەك ئېچىلىپتۇ ۋە ئۇنىڭ ھالىنىڭ نىھالى ئىقبال چىمەنىدە بېشىنى ئىگىز كوتىرىپتۇ. ئۇ ۋەزىرىگە شاھانە

ئىنئاملارنى بېرىشكە ۋەدە بېرىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ كۆزلىگەن مەقسەتلىرىنىڭ ھاسىل بولىدىغانلىغىنى كۆرسىتىپتۇ ۋە مۇنداق دەپتۇ:

بۇ بايانىڭ بىرلە روھ تاپتى قۇۋۋەت،
يەتتى كۆڭلۈمگە راسا پەيز مۇشۇ پەيت.

— بۇ شېرىن قىسسىنى ئېيتىپ بېرىپ، جېنىمنىڭ تامىغىغا ھالاۋەت بەردىڭ ۋە بۇ ھېكمەتلىك سۆزنى بايان قىلىش بىلەن كۆڭلۈم يېرىگە سائادەت ئۇرۇغىنى تېرىدىڭ. بۇندىن كېيىن بۇ نەسىھەتلەرنى ھۆكۈمرانلىق دەستۇرى قىلىپ، خۇي پەيلىمنىڭ قائىدىسىنى بۇ ۋەزلەردىن ئايرىمايمەن. بۇ سۆزلەر كۆڭلۈمگە ناھايىتىمۇ تەسىر قىلدى. بۇ ھالەت سېنىڭ ماڭا ئىخلاسىڭنىڭ ئۈستۈنلۈگى ۋە نىيىتىڭنىڭ دۇرۇسلۇغىدىن بولدى. چۈنكى سۆز ھەرقانچە ياخشى ۋە نەپىس بولسىمۇ ئېيتقۇچى ئۇنى ياخشى ئېيتالمىسا، ئۇ ھېچقانداق پەيزى بەرمەيدۇ. ۋەز-نەسىھەت گەرچە ھەق بولسىمۇ، ئېيتقۇچىنىڭ كۆڭلى ناپاك بولسا ئاڭلىغۇچىغا تەسىر قىلمايدۇ.

كىشىگە ھەرگىز قىلالماس تەسىر،
قەلبى قارىلار سۆزلىسە ھېكمەت.
پاك دىلىدىن ئالۇر خالايىقلار پەيز،
قىلالمىسىمۇ ئەپلىك نەسىھەت.

ۋەزىر پادىشاغا دۇئا قىلىپتۇ ۋە دەپتۇ:

— سىلىنىڭ ھېكمەتتىن نىشان بېرىپ تۇرىدىغان تىللىرىدىن ئىپادىلەنگەن بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسى راست ۋە توغرىدۇر. ئۇ ھېسلىگەر ۋە خوجا كوردىلەرنىڭ سۆزلىرىگە ئوخشاش، خۇددى خەسخەشەكلەرنىڭ ئوتى بىردەمدىلا ئۆچۈپ كۈلى توزۇپ كەتكەندەك

ئۇچۇپ كېتىدىغان يالغان-ياۋىداق سۆزلەر بولماستىن، بەلكى تو-زىنىڭ ھەقىقەتلىكى بىلەن خۇددى سۈبھىدەك ھەردەمسېرى رو-شەنلىكى ئېشىپ بارىدىغان ۋە ياكى قۇياش شولىسىدەك ھەر سا-ئەتسېرى نۇرى كۈچىيىپ بارىدىغان سۆزلەردۇر.

غەرەزلىك سۆز كىشىگە ھېچ قوبۇل بولماي تۇرۇپ قالغاي،
خالىس سۆزنى جان دەرھال ئۆز قوينى ئارا ئالغاي.

ھۇمايۇنپال خۇجەستە رايغا يەنە ئىلتىپات كۆرسىتىپتۇ ۋە ئۇنىڭ دۆلىتىنىڭ تۇغىنى ئاسمان پېشىغا كۆتىرىپتۇ. خۇجەستە رايمۇ يەنە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپتۇ:

شاھىم! ھاسىل قىلىپ كوپ ياخشى ئەخلاق،
ئەيلىدىڭ ئۆزەڭنى شاھلار ئارا تاق.
بۇ ئەقىل، دىيانەت، شاھلىق، ئادالەت،
ساڭا پايەندە بولسۇن تا قىيامەت.

مۇشۇ گەپ بىلەن بۇ يەردىكى ئولتۇرۇشمۇ تامام بولۇپتۇ. شۇندىن كېيىن ھۇمايۇنپال، خۇددى دابىشلىم قىلغاندەكلا، بۇ ھىكايىلەرنىڭ كۆرسەتمىسىنى ئۆزىنىڭ ئىش-ئەمەلىنىڭ ۋاراقلىرىغا كۆچۈرۈپ يېزىپ، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا باشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ روزىگار سەھىپىلىرىدە ئۆزىنىڭ ياخشى نامى ۋە ئوبدان تەرىپلىرىنى يادىگار قىلىپ قالدۇرۇپتۇ.

كىشىگە بەرمىگىن ئازار، ھەمىشە ياخشىلىق قىل،
تاپاي دېسەڭ ئىككى ئالەم سائادىتىنى ئاسان.
بۇ يۇسۇنلارنى ھاياتىڭدا ھامان غەنىمەت بىل،
ئىشەنمە زادى ئومرۇڭگە كۆللۈن مەن ئەلەيھاپان.

*　　　*

زامانىنىڭ تەقەززاسى بىلەن قەلەم تىلىدىن جارى بولغان بىر نەچچە ئېغىز سوز مانا شۇلار. كەمىنە موللا مۇھەممەت تۇمۇر ئېھتىرام بىلدۈرۈش ۋاجىپ بولغان پازىل زاتلارنىڭ ياراملىق ئەخلاقلىرىدىن ۋە ئالى مۇقاملىق ئەمىر (مۇھەممەت ئىمام بەگ) نىڭ ياخشى خۇي-پەيلىدىن شۇنى ئۈمىت قىلىمەنكى، كەمىنىنىڭ نالايىق سوز ۋە يارامسىز ئىبارىلىرىگە ئەپۇ ئېتىگىنى يېپىپ، كىچىكلەرگە پەرۋەردارچىلىق ۋە ھەقىرلەرنىڭ بېشىنى سىلاش يۈزىسىدىن، باشتىن-ئاياق ئەيىپلىك بولغان بۇ سوزلەرگە شەپقەت نەزىرىنى سالغاي.

كوكسۈمدە بار ئىدى نەچچە سىر پىنھان،
ئۇلارنى مەن ساڭا ئەيلىدىم ئايان.
ئېيتايىكى دىلدىكى سوزدىن بىرىنى،
ياپقايسەن پېقىرنىڭ بارچە ئەيۋىنى.
غەرىزىم ئېيتىلىپ بولغاچقا تامام،
تۈگەتتىم سوزۈمنى ئەمدى ۋەسسالام.